

Ad romanos

Doctor gētiū in fide et veritate. Et regibus quibus fides christi annūciavit: sicut agrippe: ut habet Act. 16. Et et neroni et eius principibus. Unū dicit phil. 1. Que circa me sunt magis ad perfectū venerūt euāgelij. ita ut vincula mea manifesta fierēt in christo in omni pretorio. Ysa. 49. Reges videbūt et cōsurgent principes. Et filij israel: quos de christo disputabat. Act. 9. Saulus autē magis cōualecebat et confundebat in deos qui habitabant damasce: affirmās quoniam hic est christus. Sic igitur ex verbis premissis possumus accipere quatuor causas huius operis. scilicet epistolā pauli: quas pre manibus habemus. Primo quod auctore in vase. Secundo materiā in nomine christi: que est plenitudo vasis: quia tota doctrina hec est de doctrina christi. Tertio modo in usu portationis. Tradit. n. hec doctrina per modū epistolā que per nuncios portari soluerūt: sicut illud secū. pa. 30. Perreperūt cursores cū epistolis ex regis imperio etc. Quarto distinctionē operis in utilitate predicta. Scripsit. n. 14. epistolas: quarum nonē instruit ecclesiā gētiū. quatuor platos et principes ecclesie. i. reges. vna populus israel. scilicet ad heb. filios israel. Est. n. hec doctrina tota de gratia christi quod potest tripliciter considerari. Uno modo scilicet quod est in ipso capite. scilicet christo: et sic commendat in epistola ad heb. Alio modo scilicet quod est in membris principalibus corporis mystici: et sic commendat in epistolis que sunt ad platos. Tertio modo scilicet quod est in ipso corpore mystico quod est ecclesia: et sic commendat in epistolis que mittuntur ad gētiles. quarum hec est distinctio. Nam ipsa gratia christi tripliciter potest considerari. Uno modo scilicet in se: et sic commendat in epistola ad Romanos. Alio modo scilicet quod est in sacramentis gratie: et sic commendatur in duabus epistolis ad corinthios. In quarum prima agit de ipsis sacramentis. In secunda de dignitate ministrorum. Et in epistola ad hebr. in qua excludit superflua sacramenta et illos qui volebant vetera sacramenta nouis adiungere. Tertio considerat gratia christi in effectu veritatis que in ecclesia fecit. Agit ergo apostolus primo quod de institutione ecclesiastice vnitatis in epistola ad ephe. Secundo quod de eius confirmatione et effectu in epistola ad phil. Tertio quod de eius defensione contra errores quod in epistola ad col. Contra persecutiones vero presentes in prima ad the. Contra futuras vero precipue tempore antichristi in secunda. Prelatos vero ecclesiarum instruit in spiritualibus et temporalibus. Spirituales quidem instruit de institutione et gubernatione ecclesiastice vnitatis in prima ad thimo. de firmitate persecutores in secunda. Tertio de defensione hereticos in epistola ad Titum. Dignos vero temporales instruit in epistola ad philemonem. Et sic patet ratio distinctio et ordinis omnium epistolārum. Sed et ut epistola ad Romanos non sit prima. patet. n. ut scripsisse ad cor. scilicet in illud Roman. ultimo. Comēdo vobis pheben quod est chencris. ubi est portus corinthiorum. Sed dicendum quod epistola ad corinthios. potest esse tempore scripture: sed epistola ad romanos premissa tunc per dignitatem romanorum et alijs gētibz dñabant: quia hic stabat superbia que est inuitium omnis peccati: ut dicitur eccl. 10. Tunc quia etiam hoc exigit ordo doctrine: ut prius gratia consideret in se quod ut est in sacramentis. Item quod vñ apostolus hanc epistolā scripsit. Aug. dicit quod de athenis. Hieronymus quod de corintho: nec est indicio: quia forte athenis incepit eam scribere: sed corinthi cōsumauit. Item obicitur id quod in glo. dicitur aliqui fideles antequam petrus romanis predicauerunt. In ecclesiastica vero historia dicitur quod petrus primus predicauit eis. Sed intelligendum est primus inter apostolos: et cum sequela magni fructus: ante vero predicauerat Rome barnabas: ut habetur in itineratio clementis. CAPI. I.

Paulus seruus iesu christi: vocatur apostolus segregatus in euangelium dei. Hec epistola in duas partes diuiditur. scilicet in salutationem: et epistolarem tractatum: qui incipit

ibi. (Primum quidem gratias etc.) Circa primum tria facit. Primo describitur persona salutans. scilicet salute ibi. (Omnibus qui sunt rome) tertio salus optata ibi. (Gratia vobis etc.) Circa primum duo facit. Primo. n. describitur persona auctoris. scilicet commendat eius officium ibi. (Quod ante promiserat etc.) Persona autem scribentis describitur a quatuor. primo quidem ex nomine cum dicit. Paulus. Circa quod tria consideranda sunt. primo quod proprietates eius. Hoc enim nomen serui: quod his litteris describitur non potest hebraicum esse: quia apud hebraicos non inuenitur hoc elementum. p. Sed potest esse grecum et latinum: si tamen aliquid elementum ei propinquum sumatur: quod est. p. potest esse hebreum. Secundo consideranda est eius significatio: scilicet enim quod potest hebreum esse idem est quod mirabilis vel electus: sed autem quod est grecum idem est quod quietus: scilicet vero quod est latinum idem est quod modicus. Et hec quod ei ueniunt. Electus quidem fuit quantum ad gratiam. Unum act. 9. Uas electionis est mihi iste. Mirabilis fuit in opere ecc. 43. Uas admirabile opus excelsi. Quietus in contemplatione. Sapientie. 4. Intrans in domum meam quietescas cum illa. Modicus per humilitatem. i. cor. 15. Ego sum minimus apostolorum. Tertio considerandum est quando sit hoc nomen apostolo impositum cum tamen ante saulus vocaretur: ut habetur Act. 9. Circa hoc triplex est opinio. Hieronymus dicit quod prius vocaret saulus postmodum voluit vocari paulus pro quoddam insignem suum quod fecit. scilicet quod uertit seruum paulum consulere: ut habetur Act. 13. Sicut et scipio dictus est africanus: quia denicit africanus. Alii vero dicunt quod hoc nomen impositum est sibi pro perfectum virtutum: qui ex hoc nomine signatur: ut dicitur est. Imponitur. n. diuinitus quibusdam nomina a principio natiuitatis ad designandam gratiam quam a principio consequuntur: sicut patet de Joanne baptista. Luc. 1. Quibusdam vero mutant nomina ad designandum perfectum virtutis eorum: ut crisostomus dicit: sicut patet de Abrahā gen. 28. Et de Petro. Mat. 16. Alii vero dicunt et melius quod Paulus fuit a principio binomius. Consuetum enim erat apud iudeos: ut simul cum nominibus hebraicis assumerent sibi nomina illorum gētiū quibus seruebant: sicut sub grecis exites nominabantur nomibus grecorum: ut patet de Iasone et menelao secū. mach. 4. Hoc autem nomen paulus ab antiquo celebre fuit apud romanos: et ideo cum diceret saulus scilicet hebreus. vocatus est et paulus scilicet romanus: quo nomine non videtur usus nisi postquam cepit gentibus predicare. Unde act. 13. dicitur. Saulus qui et Paulus. Et hoc magis approbat Aug. Secundo describitur persona scribentis ex conditione cum dicit. Seruus christi. videtur autem esse abiecta conditio seruitutis si absolute consideret. Unde et sub maledicto pro peccato insigne gen. 9. Maledictus canaan puer seruus seruorum erit fratrum suorum. Sed redditur commendabilis ex eo quod addit iesu christi. iesus. n. interpretatur saluator. Mat. 1. Ipse. n. saluum faciet etc. Christus interpretatur unctus scilicet illud ps. 44. Unxit te deus deus tuus etc. Per quod designatur dignitas christi: et quantum ad sanctitatem: quia sacerdotes ungebantur: ut patet exo. 28. Et quantum ad potestatem: quia etiam reges ungebantur: ut patet de Dauid primi re. 16. et de Salomone tertio re. primo. Et quantum ad cognitionem: quia etiam prophete ungebantur: ut patet de heliseo tertio re. 19. Quod autem aliquid subiciatur sue salutis et spirituali unctioni gratie laudabile est: quia tanto aliquid est perfectius quanto magis sue perfectioni subicitur: sicut corpus anime: etiam aer luci. ps. 115. O domine quia ego seruus tuus sum. Sed est quod dicitur Jo. 15. Jam non dicam vos seruos: sed amicos. Sed dicendum quod duplex est seruitus. Una timoris que non appetit sanctis. Ro. 8. Non accepistis spiritum seruitutis. Alia humilitatis et amoris que sanctis conuenit scilicet illud Luc. 17. Dicite serui inutiles sumus. Lum. n. liber sit qui est causa sui. seruus autem qui est causa alterius: sicut ab alio mouente motus si quidem sic agat causa

alterius sicut ab alio motus: sic et seruitus timoris: q cogit
 hoiem opari ptra suam voluntatez. Si vero aliquis agat
 causa alterius: sicut pp finē: sic est seruitus amoris: qz ami
 coz est benefacere: et obsequi amico pp ipsum: vt philoso
 phus dicit in nono ethicoz. **T**ertio comendat a digni
 tate cū dicit vocatus apostolus. Dignitas apostolatus est
 precipua in ecclesia fm illud. p̄. cor. iz. Quosdam quidem
 posuit deus in ecclesia primū apostolos. Apostolus. n. idē
 ē qd missus. fm illud Jo. 20. Sicut misit me p̄: et ego mit
 to vos. i. ex eadē dilectione: et cū eadē auctoritate. Dicit au
 tē. vocatus apostolus: ad designandū grām. i. vocat⁹ ad B
 q sit apostolus. Heb. 5. Nemo assumit sibi honorē. U ad
 designandū excellentiā: vt sicut vrbz anthonomasice vo
 catur ipsa roma: ita apostolus vocat⁹ Paulus fm illud p̄.
 cor. is. Abundantius illis oibus laboraui. Uel ad designā
 dum humilitatē: vt sit sensus: nō audeo me dicere aposto
 lum: sed homines me vocāt. sic p̄. cor. is. Non sum dignus
 vocari apostolus. **Q**uarto describitur persona scriben
 tis ex officio cū dicit. Segregatus in euāgelii dei. Segre
 gatus inquā vel p uersionē ab infidelibus fz illud gal. i.
 Cū autē placuit ei q me segregauit ex vtero matris mee. s.
 sinagoge: vel segregatus p electionē ab alijs discipulis fz
 illud act. iz. Segregatus mihi Saulū rē. Euāgelii autē idē
 ē qd bona annūciatio. Annūciat. n. in ipso iunctio hois
 ad deū: q ē bonum hois fz illud ps. 71. Mibi autē deo adhe
 rere bonū ē. Triplex autē iunctio hois ad deum annūciā
 tur in euangelio. Prima quidē p gratiam vnionis fm illō
 Jo. i. Verbu caro factū est. Scda p gratiā adoptionis pro
 vt inducitur in ps. Ego dixi dy estis et filij excelsi oēs. Ter
 tia p gloriā fructuionis. Jo. i. 7. Dec ē vita eterna. Ysa. 52.
 Qm pulchri super montes pedes annūciantis. hec autem
 annūciatio nō humanitus: sed a deo facta est. Ysa. zi. Que
 audiui a domino exercituum deo israel annūciaui vobis.
 Unde dicit. In euangelium dei. **Lectio. II.**

Quod ante promiserat per ppbetas
 suos in scripturis sanctis de filio suo
 qui fact⁹ est ei ex semine dauid secun
 dum carnem.

Descripta persona scribentis. Dic omendat negociū s
 bi commissum. s. euangelium: cuius in premissis duplex omē
 datio posita est: quaz vna permanet ad vtilitatem quam
 habet ex materia que significatur ex ipso euangelij nomi
 ne: ex quo datur intelligi q in eo bona annūciantur. Alia
 vero est ex auctoritate quā hz ex parte auctoris: que ē ex
 pressa in eo quod dictum ē. dei. Utrāq; ergo omēdatiō
 prosequitur apostolus. Primo quidē illam que ē ex parte
 auctoris. Secundo illam q ē ex parte materie ibi. (De fi
 lio suo). Circa primum omendat euangelium quadrupli
 citer. Primo quidem ex antiquitate qd fuit necessariū cō
 tra paganos qui euangelio detrahebant: quasi post longa
 tempora subito eius pdicatio esset exorta: et ad hoc exclu
 dedum dicit. Qd ante: qz licet ex tempore certo predicari
 inceperit: ante tamē pronūciatum fuit diuinitus Ysa. 20.
 Anteq; venirent indicauit tibi. Secundo ex eius firmita
 te que designatur in hoc q dicit. Promiserat. qz ipse ante
 promissit qui nō mentitur. act. iz. Nos vobis annūciam⁹
 eā que ad patres nostros repromissio facta est. Tertio ex
 dignitate ministroz siue testiu cū dicit. Per prophetas:
 quibus ante fuerant reuelata que sunt cōpleta: circa ver
 bum incarnatū. Amos. 3. Nō faciet dominus deus verbū
 .s. incarnari nisi reuelauerit secretū ad seruos suos ppbe
 tas. Act. io. Duic omnes prophete rē. Signanter autē dicit
 suos. sunt. n. aliqui prophete spū humano loquētes fz illō
 Je. 23. Uisionē cordis sui loquūtur nō de ore domini. Uū

dicit. Thi. i. Dixit quidā ex illis proprius illoz propheta.
 Sūt et quidā prophete demonū q imundo spiritu inspi
 rantur sicut ppbete quos interfecit helias: vt dicitur. 4.
 re. is. Sed prophete dei dicunt q diuino spiritu inspirāt.
 Joel. 20. Effundā de spiritu meo rē. Quarto ex modo tra
 dendi: qz nō soluz sunt huiusmodi promissa verbo edicta:
 sed litteris scripta. Uū dicit. In scripturis. Abac. 2. Scri
 be visum et explana illud. Nō autēz cōsueuerunt scribi ni
 si magna que sunt digna memoria: et que oportet ad poste
 ros deuenire. Et iō vt Aug. dicit. is. d cuitate dei: tunc ice
 perunt scribi ppbetie de xpo per ysa. et osee: qm Roma est
 edita sub cuius imperio christus erat nascitur⁹ et fides ei⁹
 gentibus predicāda. Jo. 3. Scrutamini scripturas rē. Ad
 dit autē sanctis ad dñam scripturaz gentilium. Dicuntur
 autē sancte. primo quidē: qz vt dicit. 2. pe. i. Spiritu sancto
 inspirati. z. thi. 3. Omnis scriptura diuinitus inspirata. Se
 cundo quia sancta stinēt. ps. Lōfitemini memorie sancti
 ficationis eius. Tertio qz sanctificant. Unde Jo. 17. San
 ctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas est. Unde dñ
 i. mach. iz. Habētes solatio sanctos libros q i manib⁹ rē.
Secdo prosequitur omendationem que sumitur ex bo
 nis in euangelio denūciatis: que pertinent ad materiam
 euangelij que est xps: que quidē comēdat tripliciter. Pri
 mo quidē ex origine. Secundo ex dignitate siue virtute
 ibi. (Qui pdestinatus). Tertio ex liberalitate ibi. (Per
 que accepimus). Originē autem xpi describit duplicem.
 Primo quidē eternā cum dicit. (De filio suo). In q ex
 cellentiā euangelij designauit. Nā misterium generatio
 nis eterne ante erat valde absconditum. Unde Salomō
 dicit. Qd nomen eius et nomē filij eius si nosti. Sed in euā
 gelio patris testimonio est declaratū. Mat. 3. r. 17. Dic ē
 filius meus dilectus. Conueniēter autē filius dei materia
 sanctaz scripturaz esse dñ: que diuinam sapientiam expo
 nunt. fz illud deutro. 4. Dec ē sapientia vestra et intelle
 ctus coram populis. Filius autē dicit esse verbum et sapien
 tia genita p̄. cor. i. Christum dei virtutem et dei sapientiā.
Sed circa hanc filiationē tripliciter aliqui errauerūt:
 quidā enim dixerunt eū filiationē habere adoptiuā: sicut
 Fotinus qui posuit christum iniriū sumpsisse ex maria vir
 gine quasi hominē pup: qui per vite meritū ad hanc celsi
 tudinē peruenit: vt pte ceteris sanctis filij dei diceretur.
 Sed fm hoc xpo nō cōpeteret descensus ad humanitatē:
 sed magis ascensus ad diuinitatem contra id quod dicit
 Jo. 6. Descendi de celo. Quidā vero posuerunt huiusmo
 di filiationē solūmodo nūcupatiuā sicut sabellius q dixit
 ipsum patrē incarnatum: et hoc filiū nominari: ita q eadē
 dem sit persona: et solum nomina sint diuisa: sed fm B non
 cōpeteret filio mitti a patre cum ipse dicat. Jo. 6. se descē
 disse vt faciat voluntatem eius qui misit eum. Alij vō po
 suerunt sicut Arrius huiusmodi filiationē esse creatā: ita
 q filius dei sit excellentissima creatura: ex nihilo tamē p
 ducta postq; pus nō fuerat: fz fm hoc oia nō essent per ipz
 facta: vt dicitur Jo. i. oportet. n. esse nō factum per que fa
 cta sunt omnia: et hec tria excluduntur per hoc q signāter
 addit suo. i. proprio et generali. Dicit enim Dilarius. h. ve
 rus et proprius est filius origine et non adoptione: veritate
 nō nūcupatione. natiuitate nō creatione: procedit. n. a pa
 tre sicut verbū a corde: qd pertinet ad eandē naturā: pre
 sertim in deo in quo nō potest aliquid accidētaliter adue
 nire. Unde ipse dicit Jo. io. Ego et pater vnū sumus. Qd di
 cit vnū liberat te ab arrio: q dicit sum⁹ liberat a sabellio:
 vt Aug. dicit. Secundo tangit temporalē originem cū di
 cit. Qui factus est: vbi statim vident patrociniū sui erro
 ris assumere tres pdicti errores p hoc qd dicit. Qui fact⁹ ē
 ei: non. n. pfitentur eternis: sed factū: sed per ea q addunt

Aug 18 de ciu
 de ciu
 de ciu

error fotini

error sabellij

error arrii

Ad romanos

tollit eorum intentio: quia enim dicit. Qui factus est ei. excludit dictum Sabellij. non enim potest esse filius factus patri si sit eadem persona cum ipso: sed per incarnationem erit filius virginis. Quod vero subdit. Ex semine David. tollit intentionem Scotini. Si enim per adoptionem esset factus dei filius: non diceretur factus ex semine David: sed magis ex spiritu. scilicet qui est spiritus adoptionis filiorum: ut dicitur Rom. 8. Et ex semine dei: ut dicitur. i. Jo. 3. Quod vero sequitur secundum carnem. tollit intentionem arry: qui ponit eum factum non solum secundum carnem: sed et secundum divinam naturam. Est etiam considerandum ulterius quod circa ipsius incarnationis mysterium multiplices alii erraverunt. Nestorius enim posuit unionem verbi ad hominem esse factam solum secundum inhabitationem. scilicet prout filius dei hominem illum inhabitavit excellentius ceteris. Manifestum est. non quod alia est substantia inhabitantis: et inhabitati sicut hominis et domus. secundum hoc ponebat aliam esse personam vel ypostasim verbi et hominis: ita quod alius esset secundum personam filius dei: et alius filius hominis. Sed hoc manifeste apparet falsum esse per hoc quod apostolus per Phil. 2. unionem huiusmodi vocat exinanitionem: pater autem et spiritus sanctus inhabitant homines. secundum illud. Jo. 14. Ad eum veniemus: et apud eum mansionem faciemus. Sequeretur igitur quod pater et spiritus sanctus essent exinaniti: quod est absurdum. Hoc ergo excluditur per hoc quod apostolus dicit. Qui. scilicet filius dei est factus secundum carnem. id est habens carnem ex semine David: quod modus loquendi locum non haberet si hec unio facta esset solum secundum inhabitationem. De alijs enim quos verbum inhabitat: non dicitur quod verbum factum sit hic vel ille: sed quod factum est ad Jeremiam vel Ysa. In hoc ergo quod apostolus cum dixit. De filio suo addidit: qui factus est ei ex semine David: manifeste excludit errorem predictum.

Curiosus aliqui alijque duas personas non credant in christo: credunt tamen duas ypostases: vel duo supposita: quod in idem redit: quia nihil aliud est persona quam ypostasis et suppositum rationalis nature: cum ergo sit una solum ypostasis: et unum suppositum in christo: quod est suppositum vel ypostasis verbi eterni: non potest dici: quod illa ypostasis sit facta filius dei: quia non incepit esse filius dei. Sed tamen si inveniatur ab aliquo doctore dictum: exponendum est si factum est: ut homo esset deus. Secundo hoc proprie dicitur: dei filius factus est homo: quia semper non fuit homo. Et ideo legendum est quod hic dicitur: ut ly. qui accipitur ex parte subiecti: ut sit sensus: quod filius dei factus est ex semine David: non autem ex parte predicati: quia sensus esset quod aliquis existens ex semine David: factus est filius dei: quod non dicitur vere et proprie sicut dictum est. Querunt autem alij qui posuerunt unionem esse factam secundum ypositionem verbi in carnem: sicut dicitur aer fieri ignis. Unde eutiches dixit quod et ante incarnationem fuerunt due nature: post incarnationem una. Sed hoc est expresse falsum: quia cum deus sit immutabilis. secundum illud. Mal. 3. Ego deus et non mutator: non potest in aliquid aliud converteri. Unde cum dicitur factus est. non intelligit secundum ypositionem: sed secundum unionem absque divina mutatione. Potest enim aliquid de novo dici relative de aliquo absque eius mutatione: puta aliquid non immobiliter sedens sit dexter per mutationem eius qui transferit. Et sic deus dicitur ex tempore dominus vel creator per mutationem creature. Et eadem ratione dicitur de novo factus homo. id est univus in persona humane nature. Querunt enim et alij qui dixerunt animam christi non habuisse: sed ibi fuisse verbum loco anime. scilicet Arius et apolinarius. Contra quos est illud. Job. 10. Nemo tollit animam meam. Quod ergo dicitur secundum carnem: non excluditur a christo anima: sed caro ponitur pro toto homine. secundum illud. Isa. 40. Videbit omnis caro etc.

Queritur autem cum nos confitemur christum natum ex virgine quare apostolus dicat eum esse factum ex muliere. Et dicitur

quod illud nascitur: quod naturali ordine producit: sicut fructus ab arbore: vel proles a parente: quod autem ex voluntate agentis producit non secundum naturam ordinem: sicut domus ab artifice non potest dici nasci: sed factum. Quia igitur christus ex virgine processit naturali ordine quantum ad aliquid. scilicet quod conceptus est ex femina spacio novem mensium: dicitur natus. Quia vero quantum ad aliquid non naturali ordine: sed sola virtute divina processit absque virili semine: dicitur factus. Quia autem dicitur ex Adam facta non nata: Isaac autem ex Abraam natus non factus. Item quare specialiter dicitur ex semine David: et non ex semine Abrahæ. Cui promissio facta fuit de christo. secundum illud. Gal. 3. Abrahæ dicitur sunt promissiones. Et dicendum est quod factum est ad dandam spem venie peccatoribus: quia David peccator fuit: ex cuius semine nascitur christus. Abraam vero iustus. Ad commendandam et dignitatem regiam christi: Romanis regnum gentium tenentibus. Excluditur etiam per verba ista triplex error manicheorum. primo quidem quod dicunt non eundem esse deum veteris testamenti: et qui est pater domini nostri iesu christi. quod excluditur per hoc quod dicit apostolus. Quod deus ante promiserat per prophetas suos de filio suo in scripturis sanctis. scilicet veteris testamenti. Secundo vero quod dant scripturas veteris testamenti: quas apostolus hic dicit sanctas. Non enim alie scripture fuerunt sancte ante euangelium. Tertio quod dicunt christum habuisse carnem fantastam: quod excluditur per hoc quod dicit christum factum ex semine David secundum carnem ei. id est ad gloriam patris secundum illud. Job. 8. Ego gloriam meam non quero: sed gloriam eius qui misit me.

Lectio.

III.

Quia predestinatus est filius dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum iesu christi domini nostri.

Commedata origine christi. Dic commedat virtutem ipsius: et ponit tria. Primo preordinationem cum dicit. Qui predestinatus est. Secundo dignitatem seu virtutem cum dicit. (Sed filius dei in virtute). Tertio signum suum effectum cum dicit. (Secundum spiritum sanctificationis). Circa primum considerandum est quod nomen predestinationis a destinatione sumitur. Dicitur enim predestinatus quasi ante destinatus. Destinatio autem dupliciter sumitur: quia pro missione. Dicunt enim destinati qui ad aliquid mittuntur. secundum illud. i. Mach. 1. Destinaverunt aliqui ex populo et abierunt ad regem. Quandoque vero destinare id est quod proponere. secundum illud. 2. Mach. 6. Destinavit eleazarus non admittere illicita. Nec autem scda significatio a prima derivari videtur. Sicut enim nuncius qui mittitur ad aliquid dirigitur: ita quod proponimus ad finem aliquem ordinamus. Secundum hoc igitur destinare nihil aliud est quam ante in corde disponere quid sit de re aliqua faciendum. Potest autem aliquis de futura re seu operatione disponere. Uno modo quantum ad ipsam rei constitutionem sicut artifex disponit qualiter debeat facere domum. Secundo modo quantum ad ipsam usum: vel gubernationem rei: sicut aliquis disponit qualiter debeat uti suo equo: et ad hanc secundam predestinationem pertinet predestinatio non ad primam. Id enim quo aliquis utitur refertur in finem: quia ut Augustinus dicit in libro de doctrina christiana uti est referre aliquid in finem quo fruendum est. Sed cum res in seipsa constituitur non dirigitur ex hoc ipso in alio. Unde predestinatio constitutionis rei proprie predestinatio dici non potest. Ergo id est negare predestinationem quod negare preordinationem divinam ab eterno de his que sunt fienda in tempore: sed quod omnia naturalia pertinent ad constitutionem rei ipsius: quia vel sunt principia ex quibus res constituitur: vel ex huiusmodi principijs consequuntur: consequens est quod naturalia proprie sub predestinatione non cadunt: sicut non dicimus proprie quod homo est predestinatus habere manus: et relinquatur ergo: quod

*no expres de
Taynam
verbi et
role eos.*

*Quia
y. ient
9. p.
1. 2. pa
1. 1. na*

predestinatio dicat proprie eorum solū q̄ sunt supra naturas in que rōnalis creatura ordinat. Supra autē naturā rōnalis creature est deus solus: cui vn̄ rōnalis creatura p̄ gratiā. Vno mō q̄tum ad actū ipsius dei: puta p̄ gratiā p̄phetie cōmunicat hōi precognitio futurorū q̄ est propria deo. Et huiusmodi dī gratia gratis data. Alio mō q̄tum ad ips̄ deū cui vn̄ rōnalis creatura: cōiter quidē fm̄ effectū dilectionis fm̄ illud p̄me. Jo. 4. Qui manet in charitate in deo manet: et deus in eo. Quod quidē fit per gratiā gratis facientē: q̄ et gratia adoptionis. Alio mō q̄ est singularis x̄po per vn̄ionē in esse p̄sonali. Et hic dī gr̄a vn̄ionis. Si cut ergo hōiem esse vn̄itū deo per gratiam adoptionis cadit sub predestinatione: ita etiam esse vn̄itū deo p̄ gratiā vn̄ionis in persona sub p̄destinatione cadit: q̄tum ad B̄ dicit. Qui predestinatus ē. s. eē filius dei. Et ne hoc referatur ad filiationē adoptionis addit. In virtute. quasi diceret. predestinatus est vt sit talis filius: vt habeat equales: imo eādē virtutē cum deo patre: q̄ vt dicit apoc. 5. Dignus est agnus qui occisus ē accipere virtutem: et diuinitatem: quoniam ipse x̄ps est dei virtus. Et illud. p̄me cor. i. X̄ps dei virtutem et dei sapientiā. Unde Jo. 5. Quicūq; pater fecerit hec et filius similiter facit. Respectu v̄o gratie gratis date: nō dī aliq̄s predestinari simpliciter: q̄ gratia gratis data: nō ordinatur directe ad hoc q̄ ille q̄ eam recipit ad finē vltimū dirigatur: sed vt p̄ eam alij dirigant fm̄ illud p̄me cor. iz. Unicuiq; datur manifestatio sp̄s ad vtilitātē. Manifestū est autē q̄ id quod est per se. ē mensura et regula eorū que dicunt per aliud: et per participationē. Unde predestinatio christi q̄ est predestinatus: vt sit fili⁹ dei per naturā est mensura vite: et ita predestinatione nō stre qui predestinatur i filiationē adoptiuā que ē quedā participatio et imago naturalis filiationis. fm̄ illud Ro. 8. Quos p̄sciuit et p̄destinavit confor. fieri imaginis si. sui. sicut igit homo x̄ps predestinatus nō est p̄p̄ merita prece dentia: sed ex sola gratia: vt sit fili⁹ dei naturalis: ita et nōs ex sola gr̄a nō ex meritis predestinamur: vt simus filij dei adoptiuū. fm̄ illud de vtro. 9. ne dicas in corde tuo cū deleuerit eos dñs deus tuus in aspectu tuo: p̄ iusticiam meā introduxit me deus: vt terram hāc possiderē. Est igit manifestus ad qd sit ista predestinatio. s. ad hoc q̄ aliquis sit dei filius in virtute. Sed restat inquirendum q̄s est iste q̄ est ad hoc predestinatus. Cū autē predestinatio antecessio nem importet: videtur q̄ ille q̄ est predestinatus: vt sit filius dei in virtute nō semp fuerit filius dei in virtute. Nō .n. v̄ esse predestinatio de eo qd semp fuit: q̄ hoc non potest antecessioē habere. Si igitur poneremus fm̄ nestorium q̄ persona filij hominis esset alia a persona filij dei: nulla esset dubitatio: q̄ possemus dicere q̄ persona creata filij hominis: que nō fuit ab eterno ex tempore incepit esse filius dei in virtute. Et simile est si quis dicat q̄ ē alia ypostasis v̄ suppositū filij dei et filij hominis. Sed hec aliena sunt a fide: vt supra dictum est. Cū igit nō solū sit eadē persona filij dei et filij hominis: sed etiā ypostasis: et idem suppositū rōne cuius nō potest dici vere et proprie q̄ fili⁹ hōis est factus filius dei: ne aliquod suppositū creatū itelligat esse de quo de nouo predicatur filius dei: pari ratiōe videt q̄ nō possit dici filius hominis esse predestinat⁹ fili⁹ dei: q̄ filius hōis supponit suppositū eternū: qd fuit semp filius dei. Unde antecessio quā importat p̄destinatio locuz nō h̄z. ¶ Propter hoc igit origenes dicit q̄ l̄ra nō d̄z esse q̄ predestinatus ē: sed qui destinat⁹ ē filius dei in virtute vt nulla antecessio designetur: et fm̄ hoc planus ē sensus: q̄ x̄ps destinatus. i. missus ē a deo patre in mundū tanq̄ verus filius in virtute diuina. Sed q̄ hoc ex oēs libri latini habet. qui predestinat⁹. Aliter alij hoc exponere volu-

rūt fm̄ consuetudinē scripture in qua dī aliqd fieri quando innotescit: sicut dñs post resurrectionē dicit. Mat. vltimo. Data ē mihi oīs potestas: q̄ post resurrectionē innotuit talē potestātē sibi eē datā ab eterno. Sed fm̄ hoc q̄ dicit p̄destinatus nō p̄p̄ie accipit: q̄ predestinatio ē de eo qd p̄tinet ad gratiā: nō autē in hoc gratia x̄po facta est: q̄ ei⁹ virtus diuina innotuit: sed potius nobis. Et ideo ē in glo. dī q̄ fm̄ hunc sensum predestinatus large ponitur pro p̄scito: vt sit sensus. x̄ps predestinatus ē. i. ab eterno p̄scit⁹: vt innotesceret ex tempore esse filius dei in virtute. Unde qdam alij predestinationē ad ipsam vn̄ionē referētes nō attribuerunt eā p̄sonē: sed nature vt sit sensus. Qui predestinatus est filius dei in virtute. i. cuius natura predestinata est vt sit ei vn̄ita: qui ē filius dei in virtute. Sed hec ē expō impozitia ē et extorta. Cū enim predestinatio importet ordinē in finē: eius est predestinari: cuius est per suam operationē ordinari in finē. Agere autē propter finem nō ē nature: sed persone. Ideo si proprie accipiatur oportet q̄ predestinatio attribuat ipsi persone x̄pi. Sed q̄ persona x̄pi subsistit in duab⁹ naturis: hūana. s. et diuina: fm̄ vtrāq; pōt aliquid dici de eo: sicut enim de homine potest aliquid dici fm̄ corpus: vt tangi et vulnerari: aliquid autē fm̄ aiām vt intelligere et velle: ita et de x̄po potest aliquid dici et fm̄ diuinā nām: sicut ipse de se dicit Job. io. Ego et p̄ vn̄um sum⁹. Aliquid fm̄ humanā: sicut cū dicimus eū crucifixum et mortuū: et hoc mō dicit esse predestinatus. fm̄ humanāz nām. Quāuis. n. ipsa persona x̄pi semper fuerit filius dei: tñ nō semp fuit: vt existēs in humana natura esset filius dei: sed hoc fuit ineffabilis gratia. Est autē alia ratio de hoc participio factus: qd designat actū reale: et de hoc participio p̄destinatus: qd designat actum anime. Anima. n. fm̄ suum intellectū et rationē potest distinguere ea que sunt fm̄ re cōiuncta: potest. n. aliquid de pariete albo cogitare: et log seorsum quidē q̄tum ad hoc q̄ est paries: seorsum autē ex B̄ q̄ est albus. Ita etiaz predestinatio potest attribui persone x̄pi fm̄ q̄ subsistit in humana natura: lz non attribuat ei. fm̄ q̄ subsistit in diuina. Unde et apostolus prius filiū dei incarnatum esse premiserat: et postea ei predestinationem attribuit: vt intelligatur predestinatus esse fm̄ q̄ factus est ex semine Dauid. fm̄ carnē: et sic a filio dei explicando incarnationis misterium descendit ad carnē: et a carne h̄z predestinationē ascendit ad filium dei: vt ostendatur q̄ neq; gloria diuinitatis impediuit infirmitatez carnis: neq; infirmitas carnis diminuit maiestatez dei. ¶ Querit autē in glo. primo quidem vtrum x̄ps. fm̄ q̄ homo sit filius dei: et videt q̄ sic: q̄ hic est christus qui predestinatus ē vt sit: sed fm̄ q̄ homo est predestinatus vt sit. fm̄ q̄ homo ē filius dei. Et dicendum q̄ si ly. fm̄ q̄. denotat vn̄itātē suppositū: verum est q̄ fm̄ q̄ homo est filius dei: q̄ vnū ē suppositū dei et hominis. Si autē designat additionem nature vel cam: falsum est: nō enim ex natura humana habet: vt sit filius dei. In argumento autē ē falsitas compositionis et diuisionis ex eo q̄ ly. fm̄ q̄. potest determinare participium predestinatus: et sic verum est: q̄ fm̄ q̄ homo est predestinatus: vel potest determinare ipsum esse filium dei ad quod ordinatur predestinatio: et sic falsus est. Non enim predestinatus est: vt fm̄ q̄ homo sit filius dei: et in B̄ sensu procedit ratio. ¶ Secundo queritur vtrum x̄ps. h̄z q̄ homo sit persona. Et dicendum q̄ si ly. fm̄ q̄. referatur ad ipsum suppositum hominis est persona diuina. Si vero designet nature conditionem vel causam: sic christ⁹ fm̄ q̄ homo non est persona: quia humana natura nō causat nouam personalitatem in christo. Adiungitur enī digniori in cuius personalitātē transit. ¶ Itē obicitur de hoc quod glo. dicit q̄ qui suscepit: et qd suscepit ē vna persona.

expoz. h̄z
it nō alij.

h̄z
ipm
de ab
In p̄ d̄

h̄z
l̄z

origenes
origenes

h̄z
h̄z

Ad romanos

Id autē qđ suscepit filius dei est humana natura: ergo hu-
mana natura est persona. Et dicendum ē qđ huiusmodi lo-
cutiōes sunt exponēde: vt sit sensus: qđ ille qui suscepit: et
natura quam suscepit vniūtur i vna persona. ¶ Quarto
queritur vtr hoc sit verū: homo ē assumptus a verbo: vti
dicit qđ sic s̄m illud. ps. 64. Beatus quē elegisti ⁊ assumpti
sti. Et dicendum ē qđ cū homo supponat suppositū eternus
non pōt proprie dici qđ homo sit assumptus a verbo: non
enim assumitur idem a seipso: sed exponendum est sicubi i-
ueniatur homo assumptus. i. humana natura. ¶ Quinto
queritur vtrū hec si vera. Iste homo semper fuit. Et dicē-
dum est hāc esse veram. ppter hoc qđ homo supponit eter-
num suppositū. Unde heb. vltimo dicitur. Iesus xps heri
⁊ hodie ipse ⁊ i secula. nō tamē cum reduplicatiōe ē vera
huiusmodi ppositio. Nō. n. ille homo s̄m qđ homo ē: semp
fuit: sed s̄m qđ ē filius dei. Sic igit p̄ ⁊ de p̄ordinatiōe:
⁊ de virtute filij dei. ¶ Restat tertium. s. de signo qđ tan-
git i eo quod subditur. Scđm sp̄m rē. Est. n. propriū vir-
tus diuine p collationē spiritus sancti sanctificare hoies.
Leu. 20. Ego dñs qui sanctifico vos. Ipse ē sp̄m sanctū
solus dare pōt. s̄m illud Ysa. 42. Nec dicit dñs de⁹ creās
celos. Et infra. Dās flatū populo qui ē super terram: ⁊ sp̄s
calcātibus eam. Ex hoc igit apparet xpm habere virtutē
diuinā: qz ipse dat sp̄m sanctū. s̄m illud Jo. 15. Cum vene-
rit paraclitus quē ego mittā. Eius etiam virtute sanctifi-
camur. s̄z illud prime cor. 6. S̄z sanctificati estis: sed iusti-
ficati estis i noīe domini nostri iesu christi ⁊ spiritu dei no-
stri. Dicit ergo: qđ xps sit filius dei in virtute apparet s̄m
sp̄m sanctificationis. i. s̄m qđ dat sp̄m sanctū sanctificatē: quē
gdem sanctificatio incepit ex resurrectione mortuoz ihu
christi dñi nr̄i. i. ex mortuis. s̄m illud. 7. Nōdum erat sp̄i-
tus datus: qz nōdum iesus fuerat glorificatus: qđ nō ē sic
intelligendū qđ nullus ante xpi resurrectionē sp̄s sancti-
ficantē accepit. S̄z qz ex illo tempore quo xps resurre-
xit incepit copiosius: ⁊ cōius spiritus sanctificationis dari.
Potest etiam itelligi qđ hic designetur duo signa virtutis
diuine in xpo. Prīmū quidem ex hoc qđ dicit. s̄m sp̄s san-
ctificationis siue intelligat s̄m sanctificatē sp̄m sicut
dictum ē: siue intelligatur s̄m hoc qđ ipse per sp̄m sanctū
ē in vtero virginali cceptus: qđ ē signum virtutis diuine
in ipso. s̄m illud Lu. 1. Spiritus sanctus supueniet in te. Et
postea sequitur: ideo qđ ⁊ qđ ex te naseet sanctū: vocabit̄ fili⁹
dei. Secundum autē signum virtutis diuine ē resuscitatio
mortuoz. s̄z illud Jo. 5. Sicut pater suscitāt mortuos: sic
⁊ filius. Est ergo sensus qđ apparet xpm esse filium dei i vir-
tute ex resurrectionē mortuoz: id est ex hoc qđ mortuos fe-
cit secū resurgere. s̄m illud Mat. 27. Multa corpora san-
ctorum: q dormierāt surrexerūt: ⁊ tādem faciet oēs resur-
gere. s̄m illud Jo. 5. Oēs qui in monumentis sunt audient
vocē filij dei: ⁊ qui audierint viuēt. Vel pōt intelligi d̄ sp̄i-
rituali resurrectionē mortuorum que est a peccatis. s̄z illd
ephe. 5. Surge qui dormis ⁊ exurge a mortuis. Dicūt au-
tem mortui iesu christi: qui ab ipso resuscitātur: sicut ⁊ ifir-
mi alicuius medici a quo sanātur. Possunt autē hec duo
signa ad duas precedētes clausulas referri hoc modo: qui
factus est ei ex semine Dauid: ⁊ hoc s̄m sp̄s sanctificatio-
nis. ex qua. s. caro eius ccepta ē: q̄ p̄destinatus ē fili⁹ dei
in virtute: ⁊ hec apparet i resurrectione mortuoz rē. S̄z
prima expositio est melior. Lectio. III.

R Et quem accepimus gratiā ⁊ aplatū
ad obediendū fidei in omnibus gētib⁹
pro noīe eius in quibus estis ⁊ vos vo-
cati iesu xpi. omnib⁹ qui sunt rome di-
lectis dei vocatis sanctis. Gratia vobis ⁊ pax

a deo patre ⁊ domino nostro iesu christo.

¶ Postqđ cōmendauit xpm ab origine ⁊ virtute. Dic com-
mēdat ipsum ex liberalitate que oñditur ex muneribus qđ
fidelibus contulit. Pōnit autē duplex munus. Unū qđez cō-
mune oibus fidelibus. s. gratia per quā reparamur: quam
quidē a deo per xpm accepimus. Unde dicit. Per quē ac-
cepimus omnes fideles gratiam. Jo. 1. Gratia ⁊ veritas p
iesum christum facta est. Et hic infra Ro. 5. Per quē ac-
cessum habemus in gratia ista in qua stamus. Cōueniens
est enim: vt sicut p verbū dei omnia ista facta sunt: vt ha-
betur Job. 1. Ita per ipsum sicut per artem omnipotentis
dei oīa instaurarētur: sicut ⁊ artifex eadē arte reparat do-
mum quā pdidit. Col. 1. Per eum placuit deo recōciliare
omnia: siue que in celo: siue que in terra sunt. Aliud autē
est munus spirituale collatū apostolis qđ tāgit subdens.
Et aplatū qđ est precipuum inter ecclesiasticos gradus
p̄me cor. 12. Et quosdam quidē posuit deus in ecclesia p̄i-
mum quidem apostolos. Apostolus autē idēz ē qđ missus.
Sūt enim a xpo missi quasi eius auctoritatem: ⁊ vicē ge-
rentes. Jo. 20. Sicut misit me pater: ⁊ ego mitto vos. id est
cum plenitudine auctoritatis. Unī ipse xps apostolus no-
minatur. Heb. 3. Cōsiderate apostolum: ⁊ p̄ficem iesus
xpm. Unde ⁊ per ipsum tanqđ principalem apostolus siue
missum alij sunt secūdario apostolatū cōsecuti. Luc. 6.
Elegit duodecim quos ⁊ apostolos nominauit. P̄mittit
autem gratiā apostolatū: tum qz nō ex meritis: sed ex gra-
tia apostolatū sunt cōsecuti. prime cor. 15. Ego sum mini-
mus apostolorū: q nō sum dignus vocari apostolus: gratia
autē dei sum id quod sum: tum ē qz apostolatus digne ha-
beri nō potest: nisi prehabita gratia sanctificatē. Ephe. 4.
vnicuiq; nostrum data est gratia rē. Describit autem hūc
apostolatū. Prīmo quidē ex vtilitate cū subdit. Ad obedi-
endū fidei. Quasi diceret ad hoc sumus missi: vt faciam⁹
homines fidei obedire. In his obedientia locum habet qđ
voluntarie facere possumus: his autē que sunt fidei ex vo-
luntate cōsentim⁹ nō ex rationis necessitate cū sint supra
rationem. Nullus enim credit nisi volens: vt dicit Augu.
Et ideo circa fidem locum habet. infra. sexto. Obedistis
ex corde in eam fortunam doctrine i qua traditi estis. De
hoc fructu dicitur Jo. 15. Posui vos vt eatis rē. Secundo
describitur ex amplitudine cum subditur. In omnib⁹ gē-
tibus: quia nō tantū in vna gente iudeorum: sed ad instru-
ctionem omnium gentiū sunt directi. Math. vltimo. Eū-
tes docete omnes gentes. Specialiter paulus in omnes
gentes apostolatū accepit: vt ei competere possit: quod
dicitur Ysa. 49. Parum est vt sis mihi seruus ad suscitā-
dum tribus Jacob ⁊ feces Israel dedi conuertendas te i
lucem gentium. Tamen ab ei⁹ apostolatu exclusi nō erāt
iudei: p̄fertiz qui inter gentes habitabāt. Infra. ii. Quā-
diu quidem ego sum gentium apostolus ministeriū meū
honorabo: si quo modo ad emulandum puocem carnem
meam: ⁊ saluos faciam aliquos ex ipsis. Tertio ex plenu-
dine potestatis cum subdit. Pro nomine eius id est vice ⁊
auctoritate ipsius. Sicut enim christus in nomine patris
venisse dicitur Jo. 20. quasi plenam patris auctoritatem
habens: ita ⁊ apostoli in nomine christi venisse dicuntur
quasi in persona christi. 2. corinth. 2. Nam ⁊ ego qđ dona-
ui: si quid donauī: propter vos in persona christi. Vel per
hoc describitur ex fine vt sit sensus. pro nomine eius dila-
tando non pro aliquo terreno fructu sibi querēdo. Act. 9.
Uas electionis est mihi iste vt portet nomen meum. Un-
de ad hoc fideles hortabatur col. 3. dicens. Omnia in no-
mine iesu christi agite. Quarto ex potestate super illos qđ
bus scribebat que predicto apostolatu erant subiecti. Un-
de subdit. In quibus id est inter quas gentes nostro apo-

stolant subiectas. Estis et vos scilicet romani quis sublimis. Ysa. 26. Luitatem sublimē humiliabit: conculcabit eam pes pauperis: scilicet christi. gressus egenorum. id est apostolorum specialiter petri et pauli. 2. corin. 10. Usque ad vos peruenimus in euangelio christi. Subdit. vocati iesu xpi. i. a iesu xpo. s. illud Dsc. i. Uocabo nō populū meū. v. Uocati ut sitis iesu xpi. Infra. 8. Quos pdestinauit hos et vocauit. Uel vocati iesu xpi. i. dicti a iesu xpo christiani. Act. ii. Ita ut cognitarēt pmū anthiochie discipuli xpiani.

Consequenter describuntur psonae salutatae: et primo ex loco cū dicit. (Omnibus q sunt rome). Signanter omnibus scribit: quia omnium salutē cupiebat. pme corinth. 7. Uolo omnes homines esse sicut meipsum. Act. 23. dictus est ei. Oportet te et Rome testificari. Secundo describitur psona salutata ex gratia. Circa quod primo ponit gratie origo qd est dei dilectio. Deut. 33. Dilexit populos omnes. sancti in manu illius sunt. i. Jo. 4. Nō quasi nos dilexerim deum. s. prius: sed qm ipse prior dilexit nos. Dei. n. dilectio nō pronocatur ex bono creature sicut dilectio humana: sed magis ipsum bonum creature causat: quia diligere est bonum velle dilecto: voluntas autem dei est causa rerum fm illud ps. Omnia quecūq; voluit fecit. Secundo ponit uocatio cum subdit. (Dilectio dei). Que quidē est duplex. Una exterior fm quā vocauit Petrum et Andream. Math. 4. Alia ē uocatio interior: q ē fm interiorē inspirationē puer. i. Uocauit et renouit. Tertio ponit gratiā in iustificationis cū dicit. (Sanctis). Id est p gram: et sacramenta gratie sanctificationis. p. cor. 6. s. abluti estis: s. sanctificati estis: ut sitis dilecti a deo. vocatis ad hoc q sitis sancti.

Deinde ponuntur bona que eis optat: Que sunt gratia et pax. Quoz vnum scilicet gratia est primuz inter dei dona: qz per eam iustificatur impius. Infra. 3. Iustificati gratia per gratiam ipsius. Aliud autem scilicet pax ē vltimuz qd in beatitudine pficitur. ps. Qui posuit fines tuos pacē. tunc enim erit perfecta pax quando voluntas requiescet in plenitudine omnis boni consequens immunitatem ab omni malo. Ysa. 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis. Et sic per hec duo bona alia media intelliguntur. Ostendit etiam consequēter vnde sint huiusmodi bona expectanda cum subdit. A deo patre nostro. Jac. i. De datum optimum: et omne donum pfectum de sursum est descendens a patre luminum. ps. 83. Hram et gloriā dabit dominus. Addit autē. Et domino iesu christo: quia dicitur Job. i. Hra et veritas p iesum christum facta est. Ipse ē dicit. Jo. 14. Pacē meam do vobis. De autē dicit. Deo patre nostro pōt teneri essentialiter pro tota trinitate que dicitur pater: quia nomina importātia relationem ad creaturam communia sunt toti trinitati sicut creator et dominus. Addit autem. Domino iesu christo. Nō q sit alia psona a tribus: sed propter humanam naturā: per cuius mysteriū ad nos dona gratiarum perueniunt. z. pe. i. Per quem maxima et preciosa nobis promissa donauit. Uel potest dici q hoc quod dicit deo patre nostro: tenetur p persona patris que fm proprietatem dicitur pater christi: sed fm appropriationem pater noster. Jo. 20. Ascendo ad patrem meum et patrem vestrum. Tangitur autem persona filij cum dicitur. Et domino iesu christo. persona autē spiritus sancti non ponitur: quia intelligitur in donis eius q sunt grā et pax. Uel ē qz intelligit in duab' psonis patris et filij quarum est vnio et nexus. Lectio. V.

Primum quidē gratias ago deo meo per iesum christum pro omnibus vobis: quia fides vestra annunciat in vniuerso mundo. Testis enim mihi

est deus cui seruo in spiritu in euangelio filij ei' q sine intermissione memoriā vestri facio semper in orationibus meis: obsecrans si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate dei veniēdi ad vos. Desidero. n. videre vos: ut aliquid impartiar vobis gratie spiritualis ad confirmādos vos: id est simul consolari in vobis per eam que inuicem est fidem vestram atq; meam. Nolo autem vos ignorare fratres: quia sepe proposui venire ad vos: et prohibitus sum vsq; adhuc: ut aliquem fructum habeam in vobis: sicut et in ceteris gentibus. Grecis ac barbaris: sapientibus et insipientibus debito sum: itaq; quod in me promptū est et vobis qui rome estis euangelizare. Non enim erubescō euangelium.

Premissa salutatione: hic apostolus epistolare tractatū incipit. In quo primo ostendit affectum suum ad eos: quibus scribebat: ut reddat auditores beniuolos. Secundo instruit eos de veritate que pertinet ad virtutem gratie christi ibi. (Virtus enim dei est). Ostendit autē affectū ad eos tripliciter. Primo quidem ex gratiarū actioe qua de earum bonis gratias agit. Secundo ex oratioe quā p eis ad deum fundit ibi. (Testis enim est mihi deus). Tertio ex desiderio visitationis eozū ibi. (Obsecrans si quomodo). Circa primum tria oportet cōsiderare. Primo qd gratiarum actionis ordinem: quia dicit. Primo qd gratias ago deo meo. Necessē est enim vt in omnibus gratiarum actionem premittamus fm illud. z. thes. vltimo. In omnibus gratias agite. Non enī est dignus beneficiū consequi qui de acceptis beneficijs gratias nō agit. Sap. 16. Ingrati spes tanq; ybernalis glacies tabescet. Et ecci. i. Ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur: qz ad principium vnde proueniunt beneficia reuertuntur: scilicet per gratiarum actiones vt iterum fluant. s. per iterataz beneficiorum exhibitionem. In omnibus autē que petimus vel agimus diuino beneficio indigemus: et ideo ante oīa debet gratiarum actio premiti. Secundo designat personas tres: quarum vna est persona cui fit gratiarū actio: quas designat dicens: deo meo scilicet cui debetur gratiarum actio de omnibus bonis: quia ab eo fluunt. Jac. i. De datum optimum et omne donum pfectum desursum ē etc.

Et quāuis sit deus oīum per creationem et gubernationē. fm illud infra. 4. Dñs oīum: specialiter tamen dicitur eē deus iustorum tripliciter. Primo quidem fm specialem curā quas de eis gerit. ps. Oculi domini super iustos. Et alibi dicit. Dominus illuminatio mea. Secundo per specialem cultum. Exo. 15. Iste deus meus et glorificabo euz. Tertio quia eozū premiū. gen. 15. Ego dominus. merces tua magna nimis. Secunda persona est mediatoris quas tangit dicens. Per iesum christum. Eodem enim ordine debet gratiarum actio in deuz recurrere quo gratia a deo in nos deueniunt: qd quidem est per iesum christum. Infra. 5. Per quem accessum habemus per fidem in gratia qua stamus. Tertia est persona illorū pro quibus gratias agit: quam designat subdens: pro omnibus vobis: quia scilicet eozū gratias quasi suas reputat propter vinculum charitatis. z. Jo. i. Maiorem horum non habeo gratiam qz vt audiam etc. Signanter autem dicit: pro omnibus vobis: quia scilicet omnibus placere dōderat. pme corin. 10. Sicut et ego per omnia omnibus placeo. Et omnium salu

Ad romanos

tem cupit s; illud pme corin. 7. Uolo omnes homines ee
sic me ipsum. Tertio ponit materiam gratiaz actionis
cum subdit. Quia fides vestra annunciat in vniuerso mu
do: q; agit quide gras de fide eo q; est bonoz oium spua
lium fundametu. Heb. ii. Est aut fides sperandaz substā
tia rez. Lōmēdanē aut romani de fide: q; fidem de facili
susceperāt z in eadē firmiter pmanebāt. Unde z vsq; ho
die apud eos plurima fidei signa ostendunt in uisitatione
sanctorum locorum: vt Hieronymus dicit super epistolas
ad Gal. Nōdum tamen perfectam fidem habebant: quia
aliqui eorum pueniēti erant a pseudo apostolis: vt crede
rent legis ceremonias euangelio iungendas. Haudet autē
z gratias agit de eorum fide non solum propter eos: s; p
pter utilitatem inde consequentē: q; scilicet eoz exēplo
q; erant dñi gētium alie gētes puocabant ad fidē: q; vt di
cit glo. prompte facit iserioz qd videt fieri a supiori: pp qd
āmonent plati: vt fiat forma gregis ex aīo. i. pe. vltimo.
¶ Consequenter cum dicit. (Testis. n. rē.) Ostendit affe
ctū suū ad eos ex oratōe quā pro eis suūdit. Et oratio
nis negocium in secreto agit corā deo fm illud Mat. 6.
Tu aut cum oraueris intra in cubiculum tuū z clauso bo
stio ora patrem tuum: dei testimonio probat se pro eis ora
re. Primo ergo inducit testē. Secundo manifestat supra:
qd testimonium inducat: q; sine intermissione. Testē autē
inducit cum dicit. Testis ē mibi deus sub cui⁹ testimonio
oia agunt. Je. 19. Ego sum iudex z testis. Et vt iustus testes
nō frustra inuocare ostendat: ponit sequēter quō sit ei cō
iunctus. Primo qdē quantū ad fuitiūz cū dicit. Lūi fūio
s. p. latric cultū. Deutro. 6. Dñm deum tuū adorabis z illi
soli fūies. Scdo q̄tum ad modum fūiendi cum dicit. In
spiritu meo. Quasi dicat: nō solum in exteriori fuitio cor
porali: sed precipue interius. fm spūm. Jo. 4. Spiritus est
deus z eos qui adorant eum in spiritu z veritate adorare
oportet. Vel in spiritu. i. in spiritualibus obseruantys nō
in carnalibus sicut indei. Phil. 3. Nos sumus circuncisio:
qui spiritu dei fūimus deo. Tertio q̄tum ad officii: in q̄
fuit scilicet in euangelio filij eius. fm illud supra eodem.
Segregatus in euāgelium. Quod quidem ē filij dei tripli
citer. Uno modo q; est de ipso. Luc. 2. Euangelizo vobis
gaudium magnū. Alio modo quia ē ab ipso predicatū ex
proprio officio. Luc. 4. Quia z alys ciuitatib⁹ oportet me
euangelizare regnum dei: q; ideo missus sum. Tertio q; ē
ab eo iniunctū. Marc. vltimo. Predicāte euāgelii omni
creature. Sed fm Aug. cum idē sit testis ē mibi deus: qd
iuro p deum: vt apostolus facere dīd qd dñs dicit. Mat.
5. Ego dico vobis nō iurare omnino. Ja. vltimo. Ante oia
autē fratres mei nolite iurare. Sed sicut dicit Aug. libro
Dmanicheos. Intellectus sacre scripture ex actib⁹ sancto
rum intelligit. Idem enim spirit⁹ quo sacre scripture sunt
edite fm illud. z. pe. i. Spiritu sancto inspirati locuti sunt
sancti dei homines. sanctos viros ad operandum indu
cit. infra. 8. Qui spiritu dei aguntur hi sunt filij dei. Ex B
ergo q; Paulus iurasse inuenitur ostendit vbu dñi z apo
stoli Jacobi nō sic esse intelligendū quasi iuramentū sit
omnino illicitū: s; quia ad hoc homo niti debet: vt q̄tum
ex ipso est iuramento nō vtaf tanq; quodā bono z p se ap
petibili: tum pp piculum qd imminet ex frequēti iuratio
ne: ne homo labaf in piuriuz pp labilitatem humane lin
gue. fm illud Ecc. 23. Jurationi nō assuecat os tuum: naz
multi rē. Tum et quia contra reuerentiā dei facere videt
qui ipsuz absq; necessaria causa testē inducit. Unē Ecc. 23.
Nominatio dei nō sit assidua in ore tuo: Unde nec aposto
lus iurasse inuenitur: nisi scribendo: qm homo cuz maiori
deliberatione z cautela loquitur. Est autem quandoq; ne
cessarium iuramentū: vt fides verbo dicentis adhibeat:

qd quandoq; vtile ē etiaz ei qui audit. Et sic apostolus iu
rat pp vtilitātē auditorum quibus erat vtile: vt ei crede
rent quasi nō querens: qd sibi vtile est: sed multis vt salui
fierent. Unde qd dominus dicit. Mat. 5. Qd amplius ē
s. q; simplex verbum a malo est: nō est intelligendū a ma
lo eius qui iurat: sed eius qui exigit iuramentum: nō gdes
a malo culpe: nisi in casu quando existimat quis eū a quo
exigit iuramentum esse falsum iuratur: tunc eniz est gra
ue peccatum: vt dicit Aug. Sed intelligit esse a malo pene
s. ignorantia qua nescimus an sit verum qd dī nobis. Est
autem duplex modus iurandi. Unus quidem per simpli
cem attestationem: sicut cum dicitur per deum: vel testis
ē mibi deus: z hoc modo apostolus iurat hic. Alius autē
per creationem: qm scilicet aliquis implozat diuinum te
stimonium. fm aliquam penam sibi infligendam si mēti
tur s; illud ps. 7. Si reddidi retribuentib⁹ mibi mala rē.
Et hoc etiam modo apostolus iurat. z. corinth. i. Testes
deum inuoco in animam meam.

¶ Consequenter ponit id supra qd eum testem inuocat di
cens q; memoriam vestri facio semp in orationibus meis
que sunt sine intermissione: scilicet quia semp in orationi
bus suis pro eis orabat pp vtilitātē cōem que ex earū con
uersione proueniebat. i. regū. iz. Absit hoc peccatum a me
i dño vt cesset. orare p vobis. Qd aut dicit. Me. ve. facio.
dupliciter potest intelligi. Uno modo sic. Memoriaz ve
stri habeo fm illud ps. 21. Adhereat lingua mea faucibus
meis si nō meminero tui. Alio modo memoriam vestri fa
cio. s. coram deo qui respicit orationes humilium. Et sic dñ
sancti pro aliquibus orāt: quodāmodo diuino aspectui p
ponūt sicut z cetera sanctoruz facta. Unē terty reg. 17. Di
xit mulier ad Deliam. Ingressus es ad me: vt rememorē
tur iniquitates mee. Quasi illud sit in memoria z in ocul
dei qd contra iustos agit. Qd aut dicit orationes sine iter
missione se habere: pgruit ei qd dicit. z. ref. vltimo. Sine
intermissione orate. Et Luc. 18. Oz semp orare z nunq; des
ficere: Que quide possunt intelligi trib⁹ modis. Uno mo
do q̄tum ad ipsuz actū orandi: z sic semp vel sine intermis
sione orat qui statutis temporibus z oris orat. Act. 3. Pe
trus z Joānes ascendebant in templū ad horas orationis
nonā. Alio modo quantum ad finem orationis qui est vt
intellectus noster ascendat in deum. Et sic tādiu hō orat
q̄diu agit corde ore vel ope: vt in deū tendat. Et sic semp
orat q; totā vitā suā in deū ordinat. p. corint. 10. Siue mā
ducatis siue bibitis rē. Tertio quantum ad cām. dū. n. alig
agit. vñ aly p eo orant ipse orare vt: vt ps in his q; dāt ele
mosinas paupibus q; pro eis orāt. Ecc. 29. Cōclude elemo
sinam in sinu pauperis rē. Sic ergo cōtinuanda ē littera
gras ago p vobis: q; bona vestra reputo quasi mea: quod
p; ex hoc q; pro vobis oro sicut pro me ipso.

¶ Deinde cū dicit. (Obscraans rē.) Probat affectū suum
ex desiderio uisitatiois. Et primo ponit desiderū. Secū
do propositū exequendi ibi. (Nolo autē vos ignorare rē.)
Circa primū duo facit. Primo ponit desiderij signū. Ser
cūdo desiderij cām ibi. (Desidero. n.) Signū autē deside
rij ē oratio quā faciebat. ex hoc aut signū ostendit deside
rium huiusmodi: pmo quide intēsum p hoc q; dicit. Obsc
raans quasi ob sacra ptestans sicut pro aliquo magno: qd
mea merita excedit. puer. 18. Lū obscraatiōib⁹ loq; paup
z diues effabit rigide. Qd aut intēse desiderat magnuz
desideranti vñ. Scdo ostēdit esse anxiū cū dicit: si q; mo
do: q; enim anxie aliquis desiderat qrit adipisci quocunq;
modo siue facili siue laborioso. Phil. 1. Quid. n. duz omni
modo predicet siue per occasionem siue p veritatem xps
annunciet: z in hoc gaudeo: sed z gaudebo. Tertio ostēdit
esse diuturnū in hoc q; dicit. tandē aliquādo. s. post longa

q; vult iurare.

q; in q; fecit pme H
iure.

q; iurat iurare

desideria. Iusti. n. nō ad horā: sed p̄seueranter afficiuntur
prouer. 17. Omni tpe diligit qui amicus ē. Quarto offidi
esse rectū ex hoc q̄ ē diuine uolūtati p̄forme. Unū subdit:
p̄spez iter habea: r̄ hoc in uoluntate dei. i. fm̄ uoluntates
eius fm̄ quā solū aliqd̄ reputo prosperum. sicut r̄ dñs dicit.
Mat. 26. Nō mea uoluntas: sed tua fiat.

¶ Deinde cū dicit. (Desidero. n. r̄.) Ostēdit desiderij cāz
q̄ qdē est duplex. Una utilitas eoz q̄ erant uisitādi. Unō
dicit. Desidero enīz uidere uos. Phil. 1. Lupio oēs uos es
se i uisceribus xp̄i. Et hoc nō in uanum: sicut est in amici
cia seculari: sed ut imp̄tiar. i. tradā uobis aliqd̄ gratie sp̄iri
tualis: nō tāq̄ actor gratie: s̄ sicut minister. p̄ cor. 4. Sic
nos existimet hō: ut ministros xp̄i: r̄ B ad p̄firmādos uos:
scilicet i fide quā suscepistis. Luc. 22. Et tu aliquādo con
uersus p̄firma fratres tuos. Impartit at̄ gratiā minister
multipliciter. Tū p̄ administrationē sanctorū gr̄e. i. pe. 4.
Unusq̄sq̄ sicut accepit gratiā i alterutro illā amministra
tes r̄. Tū p̄ exhortationē f̄monuz. Eph. 4. Oīs f̄mo ma
lus ex ore uestro nō p̄cedat: s̄ si q̄s bonus ē ad edificatio
nē fidei: ut det gr̄am audientib⁹. Secūda cā ē mutua p̄solatio
q̄ p̄siderat in conuictu amicorū. Unde subdit. Id est p̄sola
ri in uobis. hoc est me uidere uos r̄ impartiri gr̄am et me
simul p̄solari cū uobis. p̄ eā q̄ inuicē ē fides uestram atq̄
meā. Ad mutuā enim p̄solationem redit si vnanimēs i fi
de reddamur. 2. corinth. 7. Qui p̄sola h̄miles consola
tus est nos deus in aduentu Titi non solum r̄.

¶ Deinde cū dicit. (Nolo autē uos ignorare) ne uideat eē
uanū desiderij subdit p̄positū p̄sequendi. Et primo p̄po
nit p̄positū. Secūdo cām p̄positi ibi. (Ut aliq̄ fructus).
Tertio claudit p̄positi p̄mptitudinē ibi. (Ita qd̄ in me)
Circā primū duo facit. Primo ponit p̄positū. Secūdo impedi
mētū ibi. (Et p̄hibitus sum r̄). Dicit ergo p̄mo. Nō solū
desidero uos uidere: s̄ et p̄posui ad hoc opam dare: r̄ hoc
nolo uos fratres ignorare: q̄ sepe p̄posui uenire ad uos:
ut dilectionē meā ostēdere nō solum uō r̄ lingua: sed etiā
opere r̄ ueritate: ut d̄. i. Jo. 3. Secūdo tangit obstaculū ipe
diens eum ab isto p̄posito exequēdo dicens. Prohibet⁹ suz
uiz: adhuc: r̄ hoc uel a diabolo q̄ nitiū impedire p̄dicatio
nem ex qua puenit salus hoīum. puer. 25. Uent⁹ aglo dis
sipat pluuia. i. doctrinas p̄dicatoz. Uel ē ab ipso fm̄ cui⁹
nutum dispensant itinera r̄ uerba. Job. 37. Nubes. i. p̄
dicatores spargunt lūmē suuz que lustrant cūcta p̄ circui
tum quocūq̄ eas uoluntas gubernātis duxerit. Unde et
act. 16. d̄. Transeuntes autem frigiā r̄ galathie regionem
uetati sunt a spiritu sancto loqui. Et iterum. Tentabant
ire in bithiniam: r̄ nō permisit eos spiritus iesu. Utrunq̄
autem horum uult apostolus eos nō ignorare pp̄ eoz
utilitates: ut. i. cognoscētes affectū apostoli deuotius eius
uerba suscipiant: r̄ impedimētum uisitatiois eius imputent
sue culpe: r̄ sic corrigant. Nā in penā culpe d̄. Ysa. 5. Adā
dabo nubibus meis ne pluant super eam imbrem.

¶ Deinde ponit cām duplicē p̄positi. (Quaz prima ē uti
litas). Unde dicit. Ut aliq̄ fructū habea in uobis: sicut
in ceteris gentibus quibus. i. predicauit: qd̄ potest duplici
ter intelligi. Uno modo quasi dicat: ut faciā aliq̄m fru
ctum in uobis p̄ meaz p̄dicationez. Jo. 15. Ut eatis r̄ fru
ctus accrescat. fm̄ illud Jo. 4. Qui metit mercedez acci
pit r̄ fructū cōgregat in uitā eternā. Alia autē cā ē debitum
qd̄ sibi imminēbat ex suscepto officio. p̄me corinth. 9. Si
nō euāgelizauero ue mibi ē r̄. Et q̄z uniuersalē gentium
apostolatū suscepērat oibus se asserit debitoz. fm̄ illud
prime corinth. 9. Cū essez liber ex omnibus: oīum me ser
uum feci. Et ideo duplicē diuersitatē ponit. Unā quidem
fm̄ gentē cū dicit. Grecis ac barbaris. Dicit autē aliq̄s bar

barus dupl̄. Uno modo s̄z quid: q̄. s̄. ē extraneus quo ad
aliquem. fm̄ illud prime corinth. 4. Si ergo nesciero uir
tutes uocis ero ei cui loquar barbarus. Alio mō simplici
ter q̄ scilicet est extraneus a cōmunitate hoīum in q̄tum
ratione nō regit. Unde proprie barbari dicuntur qui ra
tione nō regunt. fm̄ qd̄ dictum ē secūdi macha. 15. Ne ita
ferociter ac barbāre feceris. id est i humane: q̄z greci fue
runt primi legum inuētores: omnes gentiles qui huma
nis legibus reguntur nominat⁹ grecos. De iudeis autem q̄
diuinis legibus regebant mentionē nō facit: q̄z nō erat i
stitutus apostolus iudeoz: sed gentiliuz. Gal. 2. Ita ut illi
in circūfisione: nos autē in gentibus. ¶ Ex utraq̄ autē cau
sa cōcludit p̄mptitudinē uolūtatis cū subdit. Ita qd̄ i me
. i. q̄tum ad me pertinet dūmodo aliunde non impediatur
promptum ē: r̄ uobis qui rome estis euāgelizare. Exo. 35.
Egressaq̄z omnis multitudo filioz israel de p̄spectu moy
si obtulit mēte p̄mptissima atq̄ deuota. Et excludit im
pedimētū p̄mptitudinis. i. erubescētiā pp̄ quā multi
ea p̄termittunt que alias facerent p̄mptē: r̄ hoc est qd̄
subdit. Nō enim erubescō euāgelium: qd̄ quidē infideli
bus apud quosdā erubescibile uidebat: pp̄ id qd̄ dicit pri
me corinth. 1. Nos autē predicamus xp̄m crucifixū iudeis
qd̄ scandaluz: gentibus autē stulticiā. Nō est autē fm̄ rei
ueritatem erubescendum pp̄ id qd̄ sequit. Ipsi autē uoca
tis iudeis atq̄ gentibus xp̄m dei uirtutē r̄ dei sapientiaz.
¶ Unde dicitur Luc. 9. Qui erubuerit me r̄ meos sermōes:
hunc filius hominis erubescet. Et inde est q̄ baptizati li
niumur crismate in fronte signo crucis ubi est sedes uere
cundie: ne scilicet euāgelium erubescant.

Lectio.

VI.

Virtus enim dei est in salutem omni
credenti: iudeo primum r̄ greco. Ju
sticia enīz dei in eo reuelatur ex fide
in fidem: sicut scriptum est. Iustus
autem ex fide uiuit. Reuelatur enim ira dei de
celo super omnem impietatem r̄ iniusticiā ho
minum eozum qui ueritatē dei in iniusticiā de
tinent: quia quod notum est dei: manifestum ē
in illis. Deus enim illis manifestauit. Inuisibi
lia enim ipsius a creatura mundi per ea que fa
cta sunt intellecta p̄spiciuntur: sēpiterna quoq̄
eius uirtus r̄ diuinitas.

¶ Postq̄ apostolus romanos fideles quibus scribebat si
bi beniuolos reddidit ostendendo affectus suuz ad eos: h̄
incipit instruere eos de his que pertinent ad euāgelicaz
doctrinam in quā se segregatum p̄dixerat. Et p̄mo ostē
dit uirtutes euāgelice gratie. Secūdo exhortatur ad exe
cutionez operum huius gratie. i. capitulo ibi. (Obsecro
itaq̄). Circā primum duo facit. Primo proponit quod in
tendit. Secūdo manifestat p̄positū ibi. (Reuelat. n.)
Circā primū tria facit. Primo p̄ponit uirtutes euāgelice
gratie. Secūdo exponit ibi. (Iusticia enim). Tertio ex
positionē confirmat ibi. (Sicut scriptuz est). Dicit ergo
primo. Ideo euāgelium nō erubescō: quia quāuis ut dici
tur. p̄ corinth. 1. Uerbu crucis pereuntibus qd̄z stulticia
sit: nobis tñ uirtus dei est. Uirtus enīz dei est. qd̄ potest i
telligi. Uno modo quia uirtus dei in euāgelio manifesta
tur. s̄z illud ps. 90. Uirtutē operū suoz annūciabit popu
lo suo. Alio modo quia ipsum euāgelium in se dei uirtu
tem continet. fm̄ illud ps. 67. Dabit uoci sue uocem uir
tutis. Circā quam uirtutē tria sunt consideranda. Primo
quidem ad quid se ista uirtus extendat: r̄ hoc designat cū

subditur. In salutem. Ja. i. In mansuetudine suscipite istum verbum quod saluare potest animas vestras. Quod quidem fit tripliciter. Uno modo in quantum per verbum euangelii remittuntur peccata. Jo. 15. Jam mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. Secundo in quantum per euangelium homo sequitur gratiam sanctificantem. Jo. 17. Sanctifica eos in veritate: sermo tuus veritas est. Tertio in quantum perducit ad vitam eternam. Jo. 6. Verba vite eterne habent. Secundo per quem modum euangelium salutem operatur: quod tripliciter. Primo per fidem. Mar. ultimo. Predicate euangelium omni creature: qui crediderit et baptizatus fuerit saluus erit. Secundo per confessionem. Infra. ca. 10. Quis confessio fit ad salutem. Tertio per scripturam. Unde et verba euangelii scripta virtute salutiferam habent: sicut beatus Barnabas firmos curabat euangelium supponendo. Laude sunt tamen suppositiones characterum: quod hoc est superstitiosum. Unde Eze. 9. Illi saluati sunt in quorum frontibus est scriptum tau. quod est signum crucis. Tertio quibus euangelium sit in salutem: quod tam iudeis quam gentibus. Non enim iudeorum tamen deus est: sed et gentium. Infra. 3. Et ideo subdit. Iudeo primus et greco. Per grecum omnem gentilem intelligens: eo quod a grecis gentium sapientia est exorta. Sed cum infra. 10. dicat. Non est distinctio iudei et greci quomodo hic iudeo primus. Dicendum est ergo quod quantum ad salutem sine sequente non est distinctio inter eos. Equaliter enim sequuntur mercedem utriusque sicut per laborem et in vinea priores et posteriores eundem denarium acceperunt: ut dicit Mat. 20. Sed quantum ad ordinem salutis iudei sunt primi: quod eis promissiones sunt facte: ut infra. 15. Et in eorum gratia sunt gentiles assumpti ac si ramus oleastri inseratur in bonam oliuam: ut infra. 11. Ex eis est saluator noster natus est. Jo. 4. Salus ex iudeis est. Exponit contra quomodo euangelium sit in salutem cum dicit. Iusticia enim dei reuelatur in eo quod fides in fide: quod quidem dupliciter potest intelligi. Uno modo distinctio qua deus iustus est. secundum illud ps. 10. Iustus dominus et iusticia dilexit. Et secundum hoc sensus est quod iusticia dei qua. s. iustus est fruendo promissa: in eo reuelatur. s. in hoc credente euangelio: quod credit deum implese quod promissit de christo mittendo: et hoc ex fide. s. dei promittentis. ps. 144. Fidelis dominus in omnibus verbis suis. In fide. s. homines credentis. Vel alio modo ut intelligat de iusticia dei qua deus homines iustificat. Nam iusticia hominum dicitur qua se homines propriis viribus iustificare presumunt infra. 10. Ignorantes dei iusticia et suam querentes statuere: iusticie dei non sunt subiecti. Que quidem iusticia reuelatur in euangelio in quantum per fides euangelii homines iustificatur. secundum quod dicitur: rps. Unde subdit. Ex fide in fide. i. ex fide veteris testamenti procedendo in fidem noui testamenti: quod ab utroque homines iustificatur et saluantur per fides christi: quod eadem fide crediderunt veteribus: qua nos credimus venisse. Et ideo dicitur. p. me cor. 3. Habentes eandem spem fidei credimus: propter quod loquimur. Vel potest intelligi ex fide predicatorum in fide audientium. Infra. xi. Quomodo credet ei quem non audierunt. Vel ex fide unius articuli in fides alteri quia ad iustificationem requiritur omnium articuloz fides. Apoc. 1. Beatus qui legit et audit verba prophetie huius. s. omnia non unum tamen. Alio modo potest intelligi ex fide presenti in fide futuram. i. in plenam visionem dei quod quidem dicitur fides ratione certe et firme cognitionis. p. me corinth. 13. Videmus nunc per speculum in enigmate: tunc autem facie ad faciem. Probat autem hanc expositionem cum subdit. Sicut scriptum est. Iustus autem meus ex fide viuunt. Quod quidem accipit. secundum Iam. 70. Nam in littera nostra quod est secundum hebraicam vitam dicitur. Iustus ex fide sua viuunt. Dicitur autem meus. s. a me iustificatus: et apud me iustus reputatus. Infra. 4. Si autem Abrahama ex operibus legis iustificatus est habet gloriam: sed non apud deum. Quid enim scriptura dicit. Credidit Abraham deo et reputatus est ei ad iusticia. Unde ex hoc subdit. Ex fide viuunt: scilicet vita gratie. Gal. 2. Quod autem nunc viuunt in carne: si vi-

de viuo filij dei. Quatuor autem hic considerare oportet circa fides. Primo quidem quod sit fides. Importat enim assensum quendam cum certitudine ad id quod non videtur ex voluntate: quod nullus credit nisi volens: ut Augustinus dicit. Et secundum hoc differt a dubitate: quod in neutra parte assentit. Differt et ab opinione qui assentit in vna parte non cum certitudine: sed cum formidine alteri. Differt et a scientia qui per certitudinem assentit ex necessitate rationis. Et secundum hoc fides est media infra scientiam et opinionem. Secundo considerandum est an fides sit virtus: et manifestum est quod non est virtus si accipiat per eo quod creditur. secundum illud fides catholica hec est: ut unum deum in trinitate. Si autem accipiat per habitu quo credimus: sic quod est virtus quod non. Est enim virtus principium actus perfecti. Actus autem ex duobus principijs dependens non potest esse perfectus si alteri principio desit sua perfectio: sicut equitatio non potest esse perfecta si vel equus non bene vadat: vel scissor equum ducere nesciat. Actus autem fidei quod est credere dependet ex intellectu: et voluntate mouente intellectum ad assensum. Unde actus fidei erit perfectus si voluntas perfectio: sicut per habitum charitatis: et intellectus per habitum fidei: non autem si habitus charitatis desit: et ideo fides formata charitate est virtus: non autem fides informis. Tertio considerandum est quod idem numero habitus fidei qui sine charitate erat informis adueniente charitate sit virtus: quod cum charitas sit extra essentiam fidei per eius aduentum vel recessum non mutat substantiam eius. Quarto considerandum est quod sicut corpus viuunt per animam nali vita: ita anima viuunt per deum vitam gratie. Primo autem deus anima inhabitat per fidem. Ephe. 3. Habitare christum per fidem in cordibus vestris: nec tamen est perfecta habitatio nisi fides per charitatem sit formata quod periculum perfectionis nos unum deo: ut dicitur col. 3. Et id quod hoc dicit. Ex fide viuunt. intelligendum est fide formata. Deinde cum dicit. Reuelatur enim ira dei probat quod dixerat: scilicet virtutem euangelice gratie esse omnibus hominibus in salutem. Et primo ostendit quod est necessaria ad salutem. Secundo quod est efficax: siue sufficiens. s. capitulo ibi. (Iustificati igitur ex fide). Circa primum duo facit. Primo ostendit virtutem euangelice gratie fuisse necessariam ad salutem gentibus: quia scilicet sapientia de qua confidebant saluare eos non potuit. Secundo ostendit quod fuit necessaria iudeis: quia scilicet circumcisio et lex et alia in quibus confidebant eis salutem non attulerunt. secundo capitulo ibi. (Propter quod inexcusabilis est). Circa primum duo facit. primo proponit quod intendit. Secundo manifestat propositum ibi. (Quia quod notum est dei). Proponit autem tria. primo quidem penam dicens. recte dico quod in eo iusticia dei reuelatur. Reuelatur enim in eo ira dei: id est vindicta ipsius: que dicitur ira dei. secundum similitudinem hominum irascentium: qui vindictam querunt: tamen deus vindictam infert ex animi tranquillitate. Sap. 12. Tu autem dominator noster cum tranquillitate iudicas. Et de hac ira dei dicitur Jo. 3. Qui incredulus est filio non videbit vitam: sed ira dei manet super eum. Hoc autem dicitur quia quidam philosophi dicebant a deo non esse penas peccatorum. contra id quod dicitur in ps. 93. Qui corripit gentes non arguet. Unde additur. De celo quia credebant circa celestia eius providentiam occupari: ita quod ad res terrenas non se extenderet. Job. 22. Circa cardines celi perambulat nec nostra considerat. Sed sicut etiam in ps. 101. dicitur. de celo in terram prospexit. Vel dicitur de celo eorum iniquitatem demonstrare: quod maxime ex magnitudine celi creatoris virtutem intelligere debuerunt. Job. 20. Reuelabunt celi iniquitatem eius. Vel de celo veteri ad iudicium. Act. primo. Quomodo vidistis eum ascendentem in celum ita veniet. Secundo ponit culpam pro qua pena infligitur. Et primo quidem que contra deum committitur cum subdit. Super omnem impietatem. Sicut enim pietas dicitur cultus

qui deo exhibet tanq̄ summo parenti: ita impietas d̄r peccatū qd̄ ē h̄ cultū diuinū Eze. is. Impietas impy super eū erit. Sc̄do ponit culpā que cōmittit̄ in homine cum dicit. (Et iniusticiā). Nam iusticia ē p̄ quā hoies inuicem rōne ueniunt r̄ cōmunicant. Job. 35. Filium hominis adiuuabit iusticia tua. Tertio ponit cognitionem quā de eo habuerunt cū subdit. (Dominū eorū qui veritatē dei) idest veram de deo cognitionem detinent in iniusticia quasi captiuatam. Nam vera dei cognitio quantum est de se inducit homines ad bonum: sed ligat̄ quasi captiuitate detēta per iniusticie affectum: per quā vt̄ i ps. ii. dicitur. Diminute sunt veritates a filijs hominum.

¶ Deinde cum dicit. (Quia qd̄ notū est). Manifestat p̄positum: ordine tamen retrogrado. Primo enim consentit q̄ sapientes gentilium de deo cognouerunt veritates. Sc̄do ostendit q̄ in eis impietas r̄ iniusticia fuerit ibi. (Ita vt̄ sint iexcusabiles). Tertio q̄ iram dei incurrerunt ibi. (Qui cum iusticiam dei). Circa primū tria facit. Primo ostendit quid de deo cognouerunt. Secundo ostendit a quo huiusmodi cognitionē acceperunt ibi. (Deus enim illis). Tertio ostendit per quē modum ibi. (Inuisibilia enim). Dicit ergo primo. recte dico q̄ veritatē dei detinuerūt. Sicut enim in eis q̄tum ad aliquid vera dei cognitio: qz qd̄ notū est dei: idest qd̄ cognoscibile est de deo ab homine p̄ rōnem: manifestum est in illis. i. manifestū ē eis ex eo qd̄ i illis est. i. ex lumine intrinseco. ¶ Sciendū est ergo q̄ aliquid circa deū est oīno ignotum homini in hac vita. s. qd̄ est deus. Unde r̄ paulus inuenit athenis araz̄ inscriptam ignoto deo. Et hoc ideo: qz cognitio hominis incipit ab his que sunt rei cōnaturalis. s. a sensibilibus creaturis que nō sunt p̄portionate ad representandā diuinā essentiaz. Potest tamē homo ex huiusmodi creaturis deū tripliciter cognoscere: vt̄ Dionysius dicit in libro de diuinis nominib⁹. Uno quidē modo p̄ causalitatē: qz enim huiusmodi creature sunt defectibiles r̄ mutabiles necesse ē eas reducere ad aliquod principiū immobile r̄ perfectū: r̄ fm̄ hoc cognoscitur de deo an̄ ē. Sc̄do per viā excellentie. Nō enim reducant̄ oīa in primū principiū: sicut in propriā cām r̄ vniuocā p̄ vt̄ homo hoīem generat: sed sicut in cām cōem: et excedētem: r̄ ex hoc q̄ ē super omnia. Tertio per viā negatiōis: qz si ē causa excedens nihil eorū que sunt in creaturā potest ei cōpetere: sicut etiam neq̄ corpus celeste proprie dicitur graue vel leue aut calidum aut frigidū. Et fm̄ hoc dicimus deum immobilem: r̄ infinitū: r̄ si quid aliud huiusmodi d̄r. huiusmodi aut̄ cognitionē habuerunt per lumē rōnis. ps. 4. Multi dicūt q̄ ostendit nobis bona signatum est super nos lumen vultus tui domine.

¶ Deinde cum dicit. (Deus. n. illis manifestauit). Ostendit a quo actore huiusmodi cognitio eis fuerit manifestata: et dicit q̄ de illis manifestauit. fm̄ illud Job. 35. Docet nos super iumenta terre. Ubi considerandū est q̄ vnus hō alteri manifestat explicando cōceptum suū p̄ aliqua signa exteriora: puta p̄ vocē vel scripturā. Deus aut̄ dupliciter aliquid homini manifestat. Uno modo infundendo lumen interius per qd̄ homo cognoscit. ps. 42. Emitte lucē tuaz̄ r̄ veritatem tuā. Alio modo proponēdo sue sapiētie signa exteriora. s. sensibiles creaturas. Ecc. i. Effudit illam. s. sapiētiam super oīa opera sua. Sic ergo de illis manifestauit: vel iteri⁹ infundēdo lumē vl̄ exteri⁹ proponēdo visibiles creaturas: in q̄b⁹ sicut i quodā libro dei cognitio legeret̄.

¶ Deinde cum dicit. (Inuisibilia enī dei r̄). Ostendit p̄ quē modū huiusmodi cognitionē acceperunt. Ubi primo considerandū ē que sunt ista que de deo cognouerūt. Et ponit tria. Primo qd̄ inuisibilia ipsius per q̄ intelligitur dei essentia: q̄ sicut dicit̄ est a nobis videri nō pōt. Jo. i. Deus

nemo vidit vnq̄. s. per essentia vita mortali viuēs. i. thi. i. Regi seculorū immortalī r̄ inuisibili. Dicit aut̄ pluraliter inuisibilia: qz dei essentia nō ē nobis cognita. fm̄ illud qd̄ est. s. put in se est vna. Sic erit nobis i patria cognita: r̄ tūc erit dominus vnus r̄ nomen eius vnu: vt̄ d̄r zach. vltimo. Est aut̄ manifesta nobis p̄ quāsdā similitudines in creaturis repertas: q̄ id quod in deo vnū ē multipliciter participat: r̄ fm̄ hoc intellectus noster p̄siderat vnitatē diuine essentie sua ratione bonitatis: sapiētie: virtutis r̄ huiusmodi q̄ i deo nō sunt. Nec ergo inuisibilia dei dicit: qz illud vnū qd̄ his nominibus seu rationibus i deo r̄idet nō videtur a nobis. Heb. ii. Ut ex inuisibilibus inuisibilia fierēt. Aliud aut̄ qd̄ de deo cognoscitur ē virtus ipsius. fm̄ quas res ab eo p̄cedunt sicut a principio ps. 146. Magnus dñs r̄ magna virtus eius. Nāc ergo virtutē philosophi perpetuam esse cognouerūt. Unde d̄r. Sempiterna quoq̄ virtus ei⁹. Tertiu⁹ cognitū ē qd̄ dicit. Et diuinitas. ad qd̄ pertinet q̄ cognouerūt deū: sicut vltimū finem: in quem oīa tendūt. diuinū. n. bonum dicitur bonū cōe qd̄ ab omnibus participatur: p̄pter hoc potius dixit diuinitatez que participationē significat q̄ deitate q̄ significat essentia dei. col. primo caplo. Et i ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis. Nec aut̄ referūt ad tres modos cognoscēdi supradictos. Nā inuisibilia dei cognoscitur per viā negatiōis: sempiterna virtus per viā causalitatis: diuinitas per viā excellentie. ¶ Secūdo p̄siderādum ē per qd̄ mediū illa cognouerunt qd̄ designatur euz dicit. Per ea que facta sunt: sicut enim ars manifestat̄ per artificis opa: ita r̄ dei sapientia manifestat̄ p̄ creaturas. Sap. 13. A magnitudine. n. speciei r̄ creature cognoscibilr̄ poterit creator horū videri. ¶ Tertio ostendit quō p̄ ista cognoscat̄ deus cū dicit. Intellecta cōspiciunt̄. Intellectu. n. cognosci pōt deus nō sensu vel imaginatiōe: que corporalia nō trāscendūt: deus aut̄ spūs ē: vt̄ Jo. 4. d̄r Ysa. 52. Ecce intelliget̄ fu⁹ meus. ¶ Quarto pōt designari a quo p̄ hūc modū deus cognoscat̄ cū d̄r. A creatura mūdi: per quod vno mō pōt itelligi homo. Mar. vltimo. Predicāte et̄ angelū omni creature: vel p̄pter excellentiā hominis que ordine nature minor ē angelis: s̄ excellit inter inferiores creaturas. fm̄ illud. ps. 8. Minuisti eū paulo min⁹ ab angelis: oīa subiecisti sub pedibus eius oues r̄ boues. r̄. Vel qz cōicat cū oī creatura: h̄z. n. eē euz lapidibus: viuere cū arborib⁹: sentire cū aialibus: itelligere cū angelis: vt̄ Gregorius dicit. Alio mō pōt itelligi de vniuersali creatura. Nulla. n. creatura ex p̄p̄is nālibus pōt deū essentia i seipsa videre. Uñ r̄ d̄ seraphin d̄r Ysa. 6. q̄ duab⁹ alis velabāt caput: s̄ sicut hō itelligit deū p̄ creaturas visibiles: ita angelus p̄ q̄ itelligit p̄pria essentia. ¶ Pōt aut̄ aliter itelligi p̄ creaturam mūdi non ipsa res creata: sed rez creatio: ac si diceret̄ a creatiōe mūdi: r̄ tūc pōt duplr̄ ordinari. Uno mō q̄ itelligat̄ q̄ inuisibilia dei intelligūtur p̄ ea que facta sunt a creatione mūdi: nō solū p̄ ea q̄ facta sunt tpe gratie. Alio mō q̄ itelligat̄ q̄ a creatione mūdi homines icēperūt deū cognoscere p̄ ea que facta sunt. Job. 26. Omnes hoies vidēt eū. Hō. aut̄ dicit q̄ per inuisibilia dei itelligit̄ p̄sona p̄ris. fm̄ illud. i. thi. vltio. Quē nullus hoīum vidit r̄. Per sempiternā virtutē p̄sona filij. fm̄ illud p̄. cor. i. Xpm̄ dei virtutē. Per diuinitatē p̄sona spūs sci cui appropiat̄ bonitas: nō q̄ philosophi ductu rationis potuerunt peruenire per ea que facta sunt in cognitionem personaz̄ q̄tum ad propria que nō significat̄ habitudinē cāe ad creaturas: s̄ fm̄ appropiata. Dicitur tñ defecisse in tertio signo. i. in spū sancto: qz nō potuerūt aliqd̄ r̄idere spūi sancto: sicut potuerūt aliquid respondere patri. s. ipsum p̄mūz p̄ncipiū: r̄ aliquid respondere filio. s. p̄mā mētem creatam quā vocabāt paternū itel-

Ad romanos

lectū: vt Macrobius dicit in libro sup somnuz scipionis.
Lectio. VII.

La vt sint inexcusabiles: quia cuz cognouissent deum: nō sicut deuz glori-
ficauerūt aut gratias egerunt: s; eua-
nuerunt in cogitationibus suis: et ob-
scuratum est insipiens cor eoruz. Dicentes. n.
se sapientes esse stulti facti sunt: et mutauerunt
gloriz incorruptibilis dei in similitudinē ima-
ginis corruptibilis hominis et volucrum et qua-
drupedum et serpentium: propter quod tradi-
dit illos deus in desideria cordis eorum in im-
mundiciam: vt contumelijs afficiant corpora
sua in semetipsis. Quia commutauerunt veri-
tate dei in mendacium: et coluerūt et seruiuerūt
creature potius q̄ creatori: qui est benedictus in
secula seculorum Amen.

C Postq̄ apostolus oīdit veritate dei fuisse a gentib⁹ cog-
nitam. hic ostendit eos fuisse obnoxios culpe impietatis
et iniusticie. Et primo ostendit hoc quantum ad culpā impie-
tatis. Secundo q̄tuz ad culpam iniusticie ibi. (Et sicut
nō probauerunt etc.) Posset autē alijs credere eos culpa
impietatis excusari pp̄ ignorantia: sicut apostolus de se di-
cit infra. i. thi. i. Misericordiam p̄secutus sum: quia igno-
ras feci. Primo ergo ostēdit gentiles non eē excusabiles.
Secundo ponit eorū culpā ibi. (Et mutauerūt gloriā). Cir-
ca primum p̄siderandū est q̄ tunc ignorantia culpam ex-
cusat: qm̄ sic procedit et causat culpā q̄ nō causat a culpa: sicut
cū aliquis adhibita diligentia debita: dum credit pec-
tere hostem percutit patrem. Si vero ignorantia cauētur
ex culpa nō potest subsequētes culpā ignorantia excusare.
Unde si q̄s p̄ ebrietate homicidiū cōmittit nō excusat ex
culpa: q̄ peccauit se inebriando. Unde s̄m philosophus
Meres duplices mulctationes. Primo igit̄ proponit qd̄
intendit dicens. Ita qd̄ eidei notū ē eis: vt sint inexcusabi-
les. i. vt p̄ ignorantia excusari n̄ possint. Jac. 4. Sciētī bo-
nū: et n̄ opātī peccatū ē illi. Infra. scdo. Propter qd̄ ierxi
sabilis es. Scdo ibi. (Quia cū cognouissent etc.) pbat qd̄
dixerat: et pmo oīdit q̄ prima eorū culpa ex ignorantia nō
processit. scdo q̄ ex hac culpa est ignorantia subsecuta ibi
(Sed euanuerunt). Quia autē prima eorū culpa nō fuerit ex
ignorantia ostendit per hoc qd̄ dei cognitionē habētes ea
nō sunt vsi ad bonū. Dupl̄r autē deum cognouerunt: vno
modo: sicut oibus supereminētē: et sic ei debebant gloriā
et honore que superexcellētibus debet. isti ideo dicunt̄ in-
excusabiles: q̄ cum cognouissent deū: nō sicut deum glo-
rificauerunt: vel quia ei debitum cultum nō impenderūt:
vel quia eius virtuti et sciētie terminū ipsouerunt: aliqua
potentie et sciētie subtrahentes cōtra id quod dicit. Ec-
cle. 43. Glorificātes dñm q̄tumcūq; poteritis. Secundo
cognouerunt eū: sicut oīum bonorū causā: vnde ei in oib⁹
gratiaz actio debebat: quā tñ ipsi nō impēdebant: s; poti⁹
suo ingenio: et virtuti sue bona sua ascribebāt. Unde sub-
dit. H̄as n̄ egerūt. s. dño. i. thes. vltio. In oib⁹ gr̄as agite.
C Deide cū dicit. (Sed euanuerūt). Oīdit q̄ i eis ex cul-
pa ē ignorantia subsecuta. Et primo ponit intentum. secun-
do manifestat p̄positū ibi. (Dicētes). Primo ergo p̄pōit
culpā que ē ignorantie causa cū dicit. Euanuerunt. vanuz
n. dñs qd̄ nō habet stabilitatē seu firmitatē: solus autē de⁹
de se est immutabilis. Mat. 3. Ego deus et non mutoz. Et
tūc solū mēs būana ē a vanitate libera: qm̄ deo innitit: cuz

aut̄ p̄termissio deo innitit: cuiusq; creature scurrat vanita-
tē. Sap. 13. Vanū sūt oēs hoiesi qd̄ n̄ subest sciētia dei etc.
ps. 93. Dñs scit cogitationes hoīuz qm̄ vane sunt. In cogita-
tionib⁹ suis euanuerūt inq̄tum in seipsis: et nō in deo fidu-
ciā habebāt: sibi: et nō deo bona sua ascribētes. s̄m illd̄ ps.
ii. Labia n̄ra etc. Scdo ponit ignorantia subsecuta dicens.
Et obscuratū ē. i. p̄ hoc qd̄ obscuratū est: factum est cor eo-
rum insipiens. i. lumine sapientie priuatus: per quā homo
vere deū cognoscit. Sicut enim qui oculos corporales a
sole materiali auertit obscuritate corporale incurrit: ita il-
le q̄ a deo auertit de seipso presumēs: et nō de deo spiritua-
liter obscuratur. p̄ouer. ii. Ubi humilitas per quam. s. ho-
mo se deo subycit: ibi sapientia: vbi supbia: ibi cōtumelia.
Mat. ii. Abscondisti hec a sapientibus s; q̄. s. eis videba-
tur: et reuelasti ea paruulis. i. humilibus: et de his habetur
ephe. 4. Hentes ambulant in vanitate sensus sui tenebris
obscuratum habentes intellectum.

C Deinde cum dicit. (Dicentes) Exponit qd̄ dixerat: et p̄-
mo qualiter in cogitationibus suis euanuerunt cuz dicit.
(Dicentes se esse sapientes stulti facti sunt). Dicētes. i. sa-
pientiā sibi a seipsis ascribentes. Ysa. 5. Ue qui sapientes
estis in oculis vestris. Ysa. 19. Quomodo dicetis pharaoni
filius sapientium: ego filius regum antiquorum etc. Scdo
exponit qd̄ dixerat et obscuratū ē insipiens cor. cū dicit: stul-
ti facti sunt: q̄si d̄ diuinā sp̄p̄iētā agētes. Je. 10. Stult⁹ fa-
ctus est oīs homo a sciētia sua de qua. s. presumebat.

C Deinde cū dicit. (Et mutauerunt gloriā). Ponit pecca-
tū impietatis gentilium. Et primo quantum ad hoc qd̄ pec-
cauerunt d̄ gloriā dei. Scdo q̄tuz ad hoc qd̄ peccauerūt
contra veritate nature ipsius ibi. (Que cōmutauerūt ve-
ritatem). Circa primum duo facit. Primo ponit impietatis
culpam. scdo penam ibi. (Propter qd̄ tradidit). Culpa qd̄
dem eorū fuit qd̄ q̄tum in ipsis erat honorem diuinum in
aliū trāstulerūt. s̄m illud Je. 2. P̄pl̄s me⁹ mutauit gloriā
suā in ydolū. Primo q̄ ponit id qd̄ mutauerūt. scdo id i qd̄
mutauerūt ibi. (In similitudinē). Circa p̄mū tria sūt at-
tēdēda ex pte dei. Primo qd̄ ipsius gloria quā tangit di-
cens. Et mutauerūt gloriā. qd̄ pōt itelligi dupl̄r. Uno mō
de gloriā qua homo deū glorificat: ei cultū latrē exhiben-
do. i. thi. i. Soli deo honoz. Nāc igit̄ mutauerūt cū cultuz
deo debitū exhibuerūt aly. Alio mō pōt itelligi de gloriā
qua deus in se gloriosus ē. q̄ ē incōprehensibilis et infinita:
puer. 25. P̄scrutator maiestati opprimef a gloriā. Que
qd̄ gloriā nihil aliud ē q̄ ipsa claritas diuine nature. Lu-
cē. n. habitat inaccessibile. i. thi. vltimo. Nāc autē mutauē-
rūt dū eā aly attribuerūt. Incōdicabile. n. nomē lignis et la-
pidib⁹ imposterūt: vt dñs sap. 14. Scdo notat̄ incorruptibi-
litas cū dicit. Incorruptibilis: ipse. n. solus perfecte icorru-
ptibilis ē: q̄ oīno imutabilis. Dñs. n. mutatio qd̄az corrup-
tio ē. Unde dñs. i. thi. vltimo. Solus h̄z immortalitē. Ter-
tio notat̄ nature sublimitas cū dñs. vt. n. in ps. 47. dicit̄
tur. De⁹ magn⁹ dñs. Ex pte vō eius in qd̄ mutauerūt: tria
corespōdētia ponūtur. Nāc d̄ gloriā dicit. in similitudinez
imaginis. i. i similitudinē alicui⁹ rei p̄ moduz imaginis ab
aliquo exp̄sse. Manifestū. n. ē qd̄ similitudo imaginis ē po-
sterior illa re cui⁹ ē imago: gl̄ia autē siue claritas dei ē p̄nci-
piū oīs speciei et forme. Et sic qd̄ dei gloriā i similitudinem
imags mutāt ouertūt p̄mū i vltimū. Sap. 14. Acerbo lu-
ctu dolēs p̄mi cito sibi rapti filij fecē imaginē. Cōtra id qd̄
dixerat incorruptibilis: dicit corruptibilis. ps. 29. Que vtili-
tas i sanguine meo dū descēdo i corruptionē. s. qd̄ ē āplius
iā corruptū siue mortuū. sap. 15. Cū sit mortalis mortuum
fingit manib⁹ inigs. Cōtra id qd̄ dixit. dei. ponit hoīs. Job
32. Nō accipiā p̄sonā viri et deū hoī nō eq̄bo. Et qd̄ est ab-
bominabilius homo gloriā dei trāstulit nō solū i hominē:

qui est ad imaginem dei: s; et ad ea que sunt infra hoïem. Unde subdit. Et volucri q̄tum ad volatilia. Et quadru pedu q̄tum ad gressibilia. Et serpetu q̄tum ad reptilia. Pretermittit aut pisces tanq̄ magis ab humana uerfatione seiunctos. Nec aut oia sunt a deo hoïi supposita. ps. 8. Dia subiecisti sub pedib; ei;. Eze. 8. Ingredere et vide abhominatões pessimas q̄s isti faciunt bic: et ingressus vidi et ecce ois similitudo reptiliu et aialiu etc. Est at notadu q̄ sicut dicit glo. ab aduetu Enee succuerunt i Italia imagies hominu coli. puta Iouis. Derualis et similia. Sed tpe cesaris augusti deuicta egypto eoz cultu romani assumpserunt: q̄ imagies animaliu colebat pp figuras aialiu: q̄ notatur in celo: q̄bus tanq̄ astrologie dediti cultu diuinitatis ipen debant. Unde et dñs filios israel in egypto nutritos ab huiusmodi cultu remouet dicēs. Deu. 4. Ne forte oculis eleuatis in celu videas solē et lunā et omnia astra celi etc.

Deinde cū dicit. (Propter qd tradidit) Ponit penā huiusmodi culpe corrdentē. Circa qd p̄siderandum ē q̄ hō mediū locū obtinet inter deū et aialia bruta et cum vtroq; extremoz communicat: cum deo quidem fm̄ intellectuālitatē: cū animalib; vero brutis fm̄ sensualitatem. Sicut igit hō id qd est deū mutauit vsq; ad bestias: ita deo id qd est diuinū in homine fm̄ rōnem subdit ei qd ē brutale i ipso. s. desiderio sensualitatis: s; illud. ps. 48. Domo cū i honore esset. s. diuine imaginis pp rōnē cōparatus ē iumentis insipientibus. Hoc ē qd dicit. pp qd tradidit illos deus i desideria cordis: vt eoz rō subderet desiderys. s. sensualis affectus. de q̄bus dicit infra. 13. Larnis curā ne fecerit in desiderys etc. Ad qdem ē naturalē ordinē hominis s; q̄ rō appetitū sensibili dñatur. Heu. 4. Sub te erit appetitus eius: et tu dñaberis illius. Inducit ergo homines i desideria cordis eoz sicut in manū dñoz crudelium. Ysa. 19. Tradas egyptum in manū dñoz crudelium. Precipue tamen circa appetitū sensitiuū bestialis quedā deordinatio ptinet ad peccata carnalia. Nā delectationes tact; circa quas sunt gula et luxuria manifeste sunt cōmunes nob et brutis. Et ideo sunt magis exprobabiles q̄si magis brutales: vt dicit p̄bus in tertio ethicoz. Et hoc designat euz subdit. In imundicia q̄ ad peccata carnalia ptinet. fm̄ illud ep̄c. 5. Dis fornicator aut imundus: qz scilicet homo p̄ huiusmodi peccata maxime auertit et trahit ad id quod est infra ipsum: vnūquodq; n. dicit esse impuz siue imundum ex p̄iunctione vilioris: sicut argentum ex p̄iunctione plumbi. Unde exponēs subdit. Ut stumeliys. i. turpib; et imundis actibus: afficiant. id est inficiāt. Corpora sua in semetipsis id est nō quasi ab alijs coacti: puta a barbaris: s; a semetipsis hoc agunt pp̄rio sponte. infra nono. Aut nō habet potestātē figulus luti ex codē luto facere aliud vas in honorem: aliud in stumeliā. i. in turpē vsū. Sed euz huiusmodi imundicia sit peccatū: v; q̄ deus in eā hoies non tradat: qz vt dicit. Jac. 1. Deus intentator maloz ē. Dicendum est q̄ deus nō dñ tradere homines in imundiciaz di recte inclinando affectū hominis ad malū: quia deus ordinat in seipsum. puer. 16. Uniuersa pp se operatus est dominus. peccatū aut ē aliquid per auersionē ab eo. Sed indi recte tradit homines in peccatū inquantū subtrahit gratiam: p̄ quā homines ptinebantur ne peccarēt: sicut si aliquid alicuius sustentaculū tolleret diceret facere casum eius. Et per hunc modū primū peccatū ē causa sequentis peccati: sequens vero ē pena prioris. Ad cui; enidētiā sciendū est q̄ vnus peccatū potest esse causa alterius indi recte et directe. Directe quidē inquantum ex vno peccato inclinatur ad aliud qd sit tripliciter. Uno mō fm̄ rationē cause finalis: sicut cum quis ex auaricia incitatur ad homicidiū p̄mittēduz. scdo fm̄ rōnē cause materialis: sicut

gula inducit ad luxuriā ministrando materiā. Tertio fm̄ rōnem cause mouētis: sicut cum ex multis actibus alicui; peccati generat habitus ad simile peccatū inducēs. Indi recte aut sicut p̄mum peccatū meret exclusionem gratie: qua subtracta homo ruit in aliud peccatū. Et sic primum peccatum est causa secundi indirecte siue per accidens: sicut remouens prohibens. Sed notandū est q̄ peccatū inquantum huiusmodi nō potest esse pena: qz penam contra voluntatē patimur: peccatū aut est voluntariū: vt Augu. dicit: sed qz peccatum habet quedā adiuncta que sunt contra voluntatē peccantis: ratione eoz peccatum dicitur pena precedentis peccati. Hoc autem est vno modo aliqd precedentis ad peccatum sicut subtractio gratie ex qua sequitur: vt homo peccet. Alio modo est aliquid adiunctum ipsi peccato vel interitus: sicut est inordinatio animi. Unde Augu. dicit in primo confes. Iussisti domine: et sic est vt pena sibi sit omnis inordinatus animus: siue quantum ad exteriores actus. quibus difficultates et labores adiunguntur. fm̄ illud qd dicit impy Sap. 5. Ambulauimus vias difficiles etc. Tertio q̄tus ad id quod sequitur peccatū: sicut est remorsus conscientie infamia et similia.

Deinde cum dicit. (Comutauerūt etc.) Ponit culpā impietatis quā cōmiserunt i veritatē diuine nature. Et p̄mo ponit culpā. scdo penā ibi. (Propterea tradidit.) Diuina aut natura pōt considerari duplr. Uno modo q̄ est ratio cognoscendi: vt veritas prima: et q̄tum ad hoc dicit. Qui cōmutauerunt veritatē dei in mendaciū: qd quidē potest intelligi duplr. Uno modo qz veram cognitionem quā a deo acceperunt peruersa rōne ad falsa dogmata cōuertērūt: sicut cū dixerūt ydola esse deos: vel deū nō esse omnipotentē vel omniscientē. Je. 9. Docuerūt linguas suas loqui mendaciū. Alio modo veritatē dei in mendaciū mutauerunt: qz diuinitatis nām que est ipsa veritas attribuerunt ydolo qd est mendaciū inq̄tum nō est deus: vt dñ Je. 16. Vere mendaciū possederunt patres nostri: vanitatem que eis nō profuit. Nunquid faciet homo sibi deos: et ipsi non sunt dy. Alio modo pōt p̄siderari diuina natura. fm̄ q̄ est principium essendi oibus per creationē: et sic debetur ei ab homine interius quidē cultus. fm̄ pium affectum. Jo. 9. Si quis cultor est dei etc. exterius vero debet ei seruitus latric. fm̄ illud deut. 9. Dominum deū tuū adorabis: et illi soli seruiēs. Unde et subdit contra eos. s. Coluerunt et seruiērunt creature potius etc. Colebant enim celestia corpora: et aerē: et aquā: et alia huiusmodi. s; illd sap. 13. Aut ignes aut spūs: aut citatū aerē etc. Et in hoc improbat sapientes gentilium: qui q̄uis nunq; in imaginibus aliqd numinis esse crederent: sicut sectatores hermetis credebant: neq; ea que a poetis fabulose dicebantur de dyis crederent esse vera: creaturis tamen alicuius cultum diuinitatis impēdebant ex quibus rationem fabularuz assig nabant: sicut Varro posuit totum mundum esse deū pp animam eius. dicens q̄ toti mundo: et omnibus partibus eius diuinitatis cultus impēdi pōt. s. acri que vocabāt Junonē: aque quā vocabāt lieū. et sic de alijs. Platonici etiāz posuerunt q̄ oibus substantijs rōnalibus que sunt supra nos cult; diuinitatis debet: puta demonibus: aialib; celestiu corporoz: intelligētys. i. substātys separatis. Quāuis at his q̄ supra nos sunt aliquā reuerētiā exhibere debeam;. nō tñ cultū latric que precipue in sacrificij oblatione consistit: per qd homo profitetur omnium bonoz deum esse aut ctozem: sicut et in quolibet regio aliqs honor supremo domino exhibetur quem non licet transferre in alium. Et id subdit. Qui est benedictus. i. cuius bonitas est manifesta. Sicut enīz dicimur benedicere deū inquantū ei; bonitatē corde recognoscimus et ore p̄fitemur. Ecc. 43. Benedicen

Ad romanos

tes dei exaltate illū q̄tum potestis. Addit aut. In secla. q̄ eius bonitas ē sempiterna ab alio nō depēdens: s̄ ē oīs boni p̄ncipiū. Et ex hoc sibi debet oīs latric cultus. Addit aut. Amē. Ad oīmōdā certitudinē asserendā. Ysa. 65. Qui benedictus ē sup̄ terrā benedicet̄ i deo amē. qd̄ idē ē qd̄ v̄rū vel fiat. Uidet̄ aut̄ apostolus triplicē theologiā tāgere gētiliū. p̄mo quidē ciuilē q̄ obseruabat̄ a p̄tificibus i adoratione ydolorū in tēplo: q̄tum ad hoc dicit. Et mutaue rūt gloriā incorruptibilis dei. sc̄do theologiā fabularem quā poete tradebant in theatris: q̄tum ad hoc dicit. Qui cōmutauerūt veritatē dei in mendaciū. 3. theologiā nālē quā obseruauerunt p̄hi in mundo. partes mundi colētes: q̄ quātum ad hoc dicit. Et coluerunt q̄ seruiuerunt creatu re potius q̄ creatori.

Lectio. VIII.

Ropterea tradidit illos deus i passio nes ignominie. Nā femine eoz immu tauerunt naturalē vsū in eū vsū qui est contra naturā. Similiter autem q̄

masculi relicto naturali vsu femine: exarserunt i desiderijs suis in inuites masculi in masculos turpitudinem operantes: q̄ mercedē quā oportuit erroris sui in semetipsis recipientes. Et si cut nō probauerūt deū habere in noticia: tradi dit illos deus in reprobū sensū: vt faciant ea q̄ nō conueniunt: repletos omni iniquitate. mali cia: fornicatione: auaricia: nequicia: plenos iui dia: homicidijs: contentione: dolo: malignitate susurrone: detractores: deo odibiles: p̄tume liosos: sup̄bos: elatos: inuētores maloz: parē tibus nō obediētes: inspiētes: icōpositos: sine affectione: absq̄ federe: sine misericordia. Qui cū iusticiā dei cognouissent: nō intellexerūt: qm̄ q̄ talia agunt digni sunt morte: nō solum qui ea faciunt: sed qui etiam consentiunt facientibus.

Posita culpa impietatis fm̄ quā n̄ naturā diuinā pecca uerunt: hic ponit penā qua. s. ad hoc reducti sunt: vt n̄ suaz naturā peccaret. Et p̄mo ponit penā. sc̄do exponit ibi (Nā femine) tertio eius ueniētias ostēdit ibi. (Et mercedē) Dicit ego p̄mo (p̄pterea). s. q̄ de iuitatē in mendaciū mu tauerūt (tradidit illos deus) nō qd̄ impellēdo in maluz: sed deserēdo. (In passiones ignominie). i. i peccata n̄ nāz: q̄ dicunt passiones fm̄ q̄ proprie passio d̄r ex eo qd̄ aliqd̄ trahit̄ extra ordinē sue nature: puta cū aqua calefit: aut cū homo infirmat. Unde q̄ p̄ huiusmodi peccata homo re cedit ab ordine naturali: ueniēter dicunt̄ passioēs infra .7. Passiones peccatoz. Dicunt̄ aut̄ passiones ignominie: q̄ nō sunt noīe digna. fm̄ illud ephe. 5. Que agunt̄ i occul to ab eis. turpe est q̄ dicere. Si. n. peccata carnis cōmuni ter exprobabilia sunt: q̄ p̄ ea homo deducit̄ ad id quod ē bestiale in homine: multo magis peccatū n̄ nām p̄ qd̄ etiā homo a natura bestiali decedit. Osee. 4. Gloriā eorum in ignominiam commutabo.

Deinde euz dicit. Nam femine eoz rē. Exponit qd̄ dixit rat. Et p̄mo q̄tum ad feminas. sc̄do q̄tum ad masculos ibi (Similiter autem q̄ masculi). Dicit ergo p̄mo. Ideo illos dico in passiones ignominie traditos. (Nā femine eoz mu tauerunt naturalē vsū in euz vsū qui ē n̄ nāz) p̄ma cor. ii. Nec ipsa natura docet vos. Ysa. 24. Mutauerunt ius dissipauerūt fedus sempiternū. i. ius naturale. Est aut̄ p̄siderandū qd̄ dupliciter est aliquid n̄ nāz hominis. Uno

mō n̄ nām d̄rie p̄stitutue hominis q̄ est rōnale: q̄ sic omne peccatum dicit̄ esse n̄ nām hominis inquantū est n̄ rōnem rectam. (Unde r̄ d̄n̄. dicit in sc̄do libro. q̄ angelis pec cans versus est ex eo qd̄ est fm̄ naturam in id quod ē p̄ter naturā. alio modo dicitur esse aliquid contra naturāz hominis ratione generis quod est animal. Manifestum ē autē qd̄ fm̄ nature intentionē commixtio sexuū in aiali bus ordinat̄ ad actū generationis. Unde oīs p̄mixtionis modus ex quo generatio sequi nō p̄t ē p̄tra nāz hominis in q̄tum ē animal. Et fm̄ hoc d̄r in glo. naturalis vsus est: vt vir q̄ mulier in vno p̄bitu coeant: n̄ nām vero vt ma sculus masculū polluat: q̄ mulier mulierē: q̄ eadem rō ē de omni actu coitus ex quo generatio sequi non potest.

Deinde cū dicit. (Similiter autem) Exponit q̄tum ad mares q̄. s. (relicto naturali vsu femine exarserunt). i. ex terminos nature arserunt: fm̄ illud. ps. 105. Exarserunt sicut ignis in spinis. Et b̄ (in desiderijs suis). s. carnalibz. (Inuicē ma sculi in masculos turpitudinē operātes). Ezech. 15. Nuda bo ignominiam tuam coram eis rē.

Deinde cum dicit. (Et mercedē). Ostēdit hanc penam p̄ueniēte eē culpe dicēs. (Recipientes in semetipsis). i. in deformatione sue nāe. (Mercedē erroris sui). s. dei ve ritatem in mendaciū cōmutauerunt: mercedē. i. retribu tionē quā oportuit. eos recipere s̄ iusticie ordinē ex qua debitū erat: vt q̄ in dei nām iniuriosi fuerant: id qd̄ ē pro p̄rium sibi creaturis attribuēdo: i sui nā p̄tumeliosi existe rēt. Et q̄ quis merces p̄prie videat̄ in bonuz sonare: tū hic sumit̄ cōmuniter p̄o quacūq̄ retributione etiam in ma lis: fm̄ modum quo dicit̄ infra sexto. Stipendia peccati mors. Mich. 1. Mercedes eoz igni p̄burent. (Et ē no tandum qd̄ satis rationabiliter apostolus vicia p̄tra natu ram que sunt grauissima inter peccata carnalia ponit ydo latric penam: quia simul cū ydolatric incepisse vident̄: s̄z tempore abrahe quādo credit̄ ydolatric incepisse. Unde r̄ tunc p̄mo legunt̄ in sodomitis punita esse vt gen. 19. Si mul etiam ydolatric crescente huiusmodi vicia creuerūt. Unde d̄r secundi macha. 4. q̄ Jason ausus est sub ipsa ar ce optimos quosq̄ epheboz in lupanaribus ponere. Erat autem hoc nō initium: sed incrementum quoddā: q̄ profes ctus gentilis: q̄ alienigene conuersationis.

Deinde cum dicit. (Et sicut non probauerunt). Ostē dit eos iniusticie fuisse subiectos. Et p̄mo ostēdit ex qua p̄iori culpa in hec peccata deuenerunt. Sc̄do enumerat boz peccatoz differētias ibi. (Repleti omni iniquitate) Culpam autem precedentem ponit cū dicit. Et sicut non probauerunt deum habere in noticia. Qd̄ potest duplici ter intelligi. Uno modo quia q̄tis lumine rationis: et per creaturas visibiles veram dei cognitionēz habere potue runt: tamen vt liberius possent peccare nō probauerunt. i. non approbauerunt: vt ipsi haberent deum in sui noticia. Job. 22. Dixerunt deo: recede a nobis scientiaz viāz tua rum nolumus. Alio modo potest intelligi qd̄ ipsi nō proba uerunt qd̄ deus in sua noticia haberet facta humana s̄z il lud ps. 93. Dixerunt nō videbit dominus nec itelliget de. Et fm̄ hunc sensum conuenienter huic culpe respōdet pe na cum subditur. Tradidit illos deus in reprobuz sensū. dicitur autem hic sensus hominis non exterior quo sensu bilia cognoscuntur: sed interior fm̄ quem iudicat de agen dis. fm̄ illud sap. 6. Logitare de illa sensus est consuma tus. Dicitur autem sensus reprobuz quo aliquis reproba dum iudicium habet de agendis fm̄ illud. z. thimo. 3. Do mines mente corrupti reprobi circa fidem. Je. 6. Argentū reprobiū vocate eos. Et ideo subdit. Ut faciant ea que nō conueniunt id est ea que a recta ratione discordant. Sap. Inutilia opera eoz sunt. Est aut̄ cōueniens vt qui contra

dei notitias peccauerunt vel eū cognoscere nolentes: vel eū cognoscere nō arbitantes in peruersitate sensus trade rent. Unde 7 sapi. i. dicitur. Peccantiū pena perambulat semp in iustoz preuaricationem.

C Deinde cū dicit. (Repleti rē) enumerat huiusmōi icōuenientia opa. 7 pmo ponit id qd est generale dicens. Repletos omni inigritate: qz vt dī. i. Job. 3. Omne peccatū est inigritas. Sicut. n. ois virtus inquātū exegitur pceptū legis hz rōnez iusticie. ita et omne peccatū :inquātū a regula legis diuine discordat: hz rōnez inigritatis. Et sic in sacra scriptura precipue peccata arguuntur. Dupliciter autem eoz culpā exaggerat. Primo quidē intensiue. per hoc qd dicit. Repletos. Ille. n. videtur repleti iniquitate: cuius affectus ē totaliter ad peccandū dispositus fm illud ps. 13. Quoz os maledictione 7 amaritudine plenus est. Secūdo extēsiue: qz scz nō tm in vno peccauerūt: sed in omnibus. Sap. i. 4. Infandoz ydolorum cultura omnis mali causa est.

C Consequēter cū dicit (Malicia) enumerat peccata ī speciali. Et primo q̄tum ad transgressionē que opponit pceptis negatiuis. Secūdo q̄tum ad omissionem que opponitur pceptis affirmatiuis ibi. (Superbos). Circa primū duo facit. Primo ponit peccata quibus aliqs deteriorat ī seipso. Secūdo peccata quibus aliqs fit nocuus primo ibi. (Nequicia). Circa primū ponit qdem id primo qd est generale cū dicit. (Malicia) q̄ est habitus viciōsus vti oppositus. Unde 7 malicia peccare dicitur q̄ ex habitu peccant. ps. 51. Quid gloriaris in malicia. In speciali ponit peccatū quo qs deordinat circa appetitū corporaliuz delectationū cū dicit. (Fornicatioe). Quāuis. n. fornicatio pprie sit: cū meretricibus: q̄ iuxta fornices. i. arcus triumphales se publice prostituēbāt: tm hic sumitur p omni illicito concubitu. Thob. 4. Attēde tibi fili mi qd omni fornicatioe. Secūdo ponit viciū: qd qs deordinat circa appetitū reruz exteriorū cū dicit. (Auaritia) q̄ ē imoderatus appetit' habēdi. Deb. vltio. Sint mores sine auaritia p̄tenti p̄tib'.

C Deinde ponuntur peccata q̄ tendunt ad nocumētū p̄rimi. Et primo ponit id qd est generale cū dicit. (Nequitia) duz. s. attētat aliqs: qd nequit implere: qd maxime cōtingit circa nocumēta p̄rimoz: qbus nō pōt aliqs aliquādo p voto nocere. ps. Cōsumet negtia peccatoz.

C Consequēter pōit radicē hoz p̄tōz dicens. (Plenos inuidia) q̄ ē dolor d aliēo bono: ex q̄ aliqs icitat' ad nocēdū alteri. Sap. 2. Inuidia diaboli mors itroinit ī orbē terraz.

C Postea ponuntur nocumēta 7 pmo manifesta: 7 quantū ad facta cū dicit. (Homicidys) q̄ sūt p̄cipua nocumēta. Osee. 4. Maledictū mēdaciū 7 homicidiū furtuz 7 adulteriū inundauerunt. Dicit autē pluraliter homicidys: quia homicidiū nō solū cōsistit in ope: sed et ī voluntate. i. Job. 3. Qui odit fratrem homicida est: q̄ scz odit ad occidendū. Et q̄tū ad verba cū dicit. (Cōtentione). Est autē cōtētio impugnatō veritatis cū confidētia clamoris. prouer. 20. Donor est homini qui se separat a cōtētiōibus.

C Deinde ponit nocumēta occulta: 7 primo illud qd ē generale cū dicit. (Dolo) q̄. s. aliud simulatur 7 aliud agit. Je. 9. Sagitta vulnerās lingua eoz: dolū locuta est in ore suo: pacē euz amico suo loquitur: 7 occulte ei ponit insidias.

C Post hec pōit radicē interiorē hoz nocumētozū cū dicit. (Malignitate) q̄ iporat malū ignē. i. malū affectū in corde fm illud ps. 27. Loquitur p̄cez cū primo suo. mala aut in cordibus. ps. 5. Nō habitabit iuxta te malignus.

C Consequēter ponit nocumēta occulta q̄ precipue fiunt verbis cū dicit. (Sufurrōnes). Qui scz occulte susurrant in auribus hominū ad seminādū iter eos discordias. Ecc. 18. Sufurro 7 bilinguis maledictus in populo. multos. n. turbauit pacē habētes. (Detractozes): q̄ scz detrahūt fa-

me alicuius occulte. i. eo ignorāte: mala dicētes d̄ eo. Ecc. 10. Si mordeat serpens in silētio nihil eo minus habet q̄ oculte detrahūt. Et ne putētur ista p̄ta eē leuia: qz solo ore mittūtur subdit. (Deo odibiles). Impugnāt. n. id maxime qd deus ī hoibus amat. s. mutuū amorē. Jo. 15. Hoc est p̄ceptū meū vt diligatis inuicē. Un̄ dī. puer. 6. Sex sunt q̄ odit deus: 7 septimū detestat' aīa eius. s. q̄ seminat inter fratres discordias. Addit autē (Cōtumeliosos) q̄. s. mala ī faciē inferūt. i. thi. i. Qui p̄sus fuit blasphem' 7 p̄secutor et cōtumeliosus. Sic ergo hec tria vicia ī mā cōueniūt: quia oēs mala dicunt de p̄ximo. Dicit autē in fine: nā susurro ī rēdit discordiā. detractor īfamīā: cōtumeliosus iniuriām.

C Consequēter ponit peccata q̄ p̄tinet ad omissionem: 7 pmo ponit radicē hoz peccatoz cū dicit. (Superbos). Dicitur. n. supbi quasi sup se cūtes p̄ inordinatū appetitū excellētē: volūt. n. p̄esse nō subesse aliene regule: 7 ideo p̄cepta omittūt. Ecc. 10. Initiū ois peccati supbia. Qd̄ verū est q̄tum ad auersionē a deo: nō q̄tum ad cōuersionē ad bonū commutabile. Dicit enim. i. thi. vltimo: q̄ radix oīum maloꝝ est cupiditas. Secūdo ponit p̄cessū supbie ex quo pmo ī corde nascit' elatio: vt. s. homo se sup alios efferrat. Luc. 18. Nō sum sicut ceteri hoīum. Unde dī 7 elatos illud ps. Neq̄ elati sunt oculi mei. Secūdo ex supbia in ope nascit' nouitatū p̄sumptio. Et q̄tū ad hoc subdit. Inuētōres maloꝝ: qz enī bona iam sunt a deo 7 ab hoibus instituta. consequēs est: vt ipsi de nouo adinueniāt mala. Ysa. 3. Adinventiones eozum contra dominum.

C Consequēter ponūtur ipse omissiones. Et primo respectu supiorum. (Unde q̄tum ad parētes dicit). Parētib' nō obediētes. Cōtra id qd dicit' ephē. 6. Filij obedite parētib' vestris in dño. Quātū autē ad deū dicit. Insipientes. i. cōtra diuinam reuerentiām agentes. Job. 28. Ecce timor domini ipa est sapiētia: 7 recedere a malo intelligētia. Secūdo ponit omissionē quātum ad seipsum cū dicit. (Incōpositos) ī habitu 7 in incessu. Ecc. 19. Amictus corporis et risus dētium 7 ingressus hominis enūciāt de illo. Quidā tamē inculpantur Ysa. 3. de hoc q̄ composito gradu incedebāt: qz illa cōpositio excedebat modū cōmunem hominū: inter quos uerfabant'. Tertio ponit omissionē q̄tū ad pares: ad quos debemus habere primo affectū in corde: cōtra qd dicit. (Sine affectiōe). prouer. 12. Uiscera impiorum crudelia. z. thi. 3. Erūt hoīes seipfos amantes. s. et nō alios. Secūdo debet homo eis exhibere socialem conuersationē cōtra quod subdit. (Absq̄ federe). q̄ scz alijs socialiter nō cōiunūt. Judicum. 18. Percusserūt eos ī ore glady. eo q̄ cum nullo hoīuz haberēt quicq̄ societatis ac negotij. Ecce. 4. Ue soli: quonīaz cum ceciderit rē. Quarto q̄tū ad inferiores subdit. (Sine misericordia) quā debemus miseris exhibere. Jac. 2. Iudicium sine misericordia fiet illi qui nō facit misericordiam rē.

C Deinde cū dicit (Quia cū iusticiā) Quidit eos esse obnoxios ire siue vindicte diuine. Circa qd̄ tria sunt cōsideranda. Primo naturalis eoz affectus: qz cū cognoscerent deuz iustum 7 omnes alias perfectiōes habentem nō crediderunt q̄ pro peccatis penaz inferret. Sopho. primo. Dicit in cordibus suis nō faciet dominus bene 7 nō faciet dominus male. Et hoc est qd dicit. (Qui cū iusticiā dei cognouissent nō intellexerunt). Secūdo pena peccatis eozum debita cū dicit. Digni sunt morte. Infra sexto Stipendia peccati mors est. Dignum ē. n. q̄ aīa q̄ deserit deum a corpore suo deseratur p̄ mortē corporalē: 7 finaliter deserat a deo p̄ mortē eternam. de qua dicit' in ps. 33. Mors p̄tōz pessima. Et apoca. 2. In his mors secūda nō habebit potestatem. Tertio cōsiderandum ē quibus talis pena debet. Et primo his qui talia agūt. s. p̄dicta p̄ta scz illud ps. 5.

Ad romanos

Odisti omnes q operant iniquitatē perdes omnes qui loquuntur mendaciū: et nō solum illis q faciunt: sed etiā his q cōsentiunt facientibus. Et hoc dupl. Uno modo directe vel laudādo pctn scdm illud ps. 9. Laudatur peccator in desiderys anime sue. Vel etiā prebendo cōsiliū et fauorē s; illud. z. pa. 19. Impio prebes auxiliū. Alio modo idirecte: qm nō reprehēdit aut ipedit quocūq; mō si pōt: et p̄cipue si ex officio incūbat. sicut peccata filioꝝ iputant hely. sicut ps. i. regū. 4. Nec ēt specialiter apls dicit p̄ quosdaz sapientes gentilium: qui et si ydola non colerent: tamen colentibus non resistebant.

CAPI. II.

Roppter qd̄ inexcusabil̄ es o homo ois qui iudicas. In quo enim alterum iudicas teipsum condēnas. Eadem eniz agis que iudicas Scimus eniz quoniam iudicium dei est scdm veritatem in eos qui talia agunt. Existimas autē o homo qui iudicas eos qui talia agunt: et facis ea: quia tu effugies iudiciū dei. An diuitias bonitatis eius et patientie et lōgaminitatis eius cōtēnis. Ignoras quoniam benignitas dei ad penitentiam te adducit. Secundum autem duriciam tuā et ipenitens cor thesaurizas tibi iram in die ire et reuelationis iusti iudiciū dei.

Postq̄ apostolus ostendit q̄ gentiles iustificati nō sunt ex veritatis cognitione quā habuerunt. hic ostendit q̄ neq; ēt iudei iustificati sunt ex his in quibus gloriabantur. Et sic vtrūq; est necessaria ad salutem virtus euangelice gratie. Primo ergo dicit q̄ iudei non sunt iustificati ex lege. Secūdo q̄ nō sunt iustificati ex genere de quo gloriabāt. 3. cap. (Quid ergo est amplius). Tertio q̄ nō sunt iustificati ex circūcisione. 4. cap. (Quid ergo dicem?). Circa primū considerandū est q̄ iudei et gentiles ad fidē conuersi se inuicē iudicabant de priorī vita. Iudei. n. gentib; obyciebant q̄ sine dei lege viuentes ydolis imolabāt. Hētiles aut obyciebant iudeis q̄ lege dei accepta eas nō feruabant. Primo ergo vtrōsq; arguit d̄ inordinato iudicio. Scdo specialiter ostendit q̄ iudei nō erant digni premio: qz ea in quibus gloriabant nō sufficiebāt ad salutē ibi. (Nō eniz audiui legē) Circa primū duo facit. Primo confutat humanū iudicium. Scdo astruit et cōmendat diuinū ibi. (Scim. n.) Circa p̄mū duo facit. Primo pponit mutuo se iudicantes inexcusabiles esse. Scdo assignat rōnes ibi. (In quo. n.) P̄rio ḡ cōcludit ex p̄missis dicens. Propter qd̄ gētilis vitatē de deo cognitā in iniustitia detinuerūt. O homo qui iudicas alius hominē inexcusabilis es: sicut supra primo dixit: ita vt sint inexcusabiles. Addit autē ois. Quasi dicat. q̄cūq; sis siue gētilis siue iudeus: qz ēt gētilis de quo magis videbatur: nō pōt excusari p̄ ignoratiā: sicut supra ostēsum ē. i. corinth. 4. Nolite ante tps iudicare.

Deinde cū dicit. (In quo eni) assignat rōnem excludendo cām excusationis. primo q̄dez ignorantia. scdo innocētiā ibi. (Eadē. n.) Ignorantia q̄dez excludit per iudiciū: q̄cūq; enim iudicat aliquē quasi male agentē demonstrat se agnoscere illud esse malū: et ex hoc ostendit esse condēnabile: et hoc est qd̄ dicit. Ideo in quā es inexcusabilis. In quo eni iudicas alter: quasi male agentē teipsum cōdēnas. i. ostendis te esse condēnabile. Mat. 7. Nolite iudicare et nō iudicabimini. Nō tamē credendū ē q̄ omne iudiciū sit cōdēnationis cā. Est eniz triplex iudiciū. Unū qd̄ iustū. qd̄ scz fit fm reglāz iusticie. Sap. i. Diligite iusticiāz qui iudicatis terrā. Aliud est iudiciū nō iustū: qd̄. i. fit con-

tra regulā iusticie. Sap. 6. Cū essetis ministri regni ei non recte iudicastis. Est autē tertiu iudiciū temerariū qd̄ dicitur Ecc. 5. Ne temere qd loquaris. Qd̄ quidē dupl. cōmittit. Uno mō qm aliq; p̄cedit circa id qd̄ ē sibi cōmissus iudiciū absq; debita vitatis cognitōe: qd̄ id quod d̄. Job. 29. Cām quā ignorabā diligentissime inuestigabā. Alio modo qm aliquis vsurpat sibi iudiciū de occultis: de qbus solus deus iudicare habet. Cōtra id qd̄ dicitur. i. corinth. 4. Nolite ante tps iudicare quoad usq; veniat dominus: q̄ il luminabit rē. Est autē aliqd̄ occultū nō solū quo ad nos: sed fm sui naturā ad solā dei cognitionē pertinēs qd̄. p̄mo cogitatio cordis. fm illud. Je. 17. P̄auū est cor hominis et inscrutabile q̄s cognoscet illud: Ego dñs scrutās cor da probans renes. scdo contingens futurū scdm illud. Ysa. 51. Annunciate q̄ ventura sunt in futurū: et dicemus: qz dy estis vos. Et iō sicut dicit Aug. de sermōe domini in monte. duo sunt in quib; temerariū iudiciū cauere debemus. vel cū incertum ē qualis quisq; futurus est: qui nunc vel bonus vel malus apparet. primum ergo iudicium non est cōdēnationis causa: sed secundum et tertium.

Deinde cū dicit. (Eadē eniz) excludit alias excusationis causam. i. innocētiā: quasi dicat. Ideo tu qui iudicas alios teipsum condēnas: qz tu agis: et ita videtur q̄ contra conscientia agis. Mat. 7. Quid autem vides festucā i oculo rē. Est tamē sciendū q̄ nō semper cū aliquis aliquē iudicat: vel de pctō quod ipse cōmittit: per hoc ipsuz semp sibi cōdēnationē acquirit: qz nō semper tamen mortaliter peccat sic iudicādo. semper tamen suā dānationē manifestat. Si. n. publice sit in peccato de quo aliū iudicat videt scandalizare iudicando: nisi forte humiliter se simul cum illo reprehendat pro suo peccato ingemiscens. Si vero sit in eodē pctō occulte nō peccat iudicando aliū de peccato eodē maxime cū humilitate: et conatu ad resurgendum: vt ang. dicit in libro de sermone dñi in monte. Primū cogitemus cū aliquē reprehendere necessitas nos cogit: vtrūq; tale sit vitii qd̄ nunq; habuimus: et tūc cogitemus nos ēt habere potuisse: vel tale qd̄ habuimus: et iā nō habemus: et tunc tangat memoriā fragilitas cōis: vt illaz correctio nē nō odium: sed misericordia precedat. Si autem inuenimus nos in eodem vicio esse non obiurgemus: sed congemiscamus: et ad pariter conandū inuitemus.

Deinde cū dicit. (Scimus. n.) astruit et cōmendat diuinū iudicium: et circa hoc tria facit. Primo ponit diuinū iudicij veritatē. scdo excludit cōtrariā opiniōez ibi. (Existimas) tertio manifestat veritatē ibi. (Qui reddet vnicuiq; dicit ergo primo. Ideo dico q̄ teipsum condēnas cū eadem agis que iudicas. Scimus enim. i. p̄ certo tenemus qm iudiciū dei ē in eos qui talia agunt. i. imminet eis diuinū iudicium. Job. 19. Ultor iniquitatis est gladius: et scitote esse iudicium. Ecc. ultimo. Luncta que fiunt adducet deus in iudicio. Item scimus q̄ hoc iudicium est fm veritatem. ps. 95. Iudicabit orbē terre in equitate. Dominis autēz iudicium ēt si iuste iudicet nō semper est fm veritatez neq; gocy: sed fm dicta testium: que qnq; dissonant a veritate. Sed hoc nō est in diuino iudicio: quia vt ipse dicit. Je. 19. Ego sum iudex et testis. Nō etiam fallitur falsis allegationibus fm illud Job. 4. i. Non parcam ei quasi verbis potētibus: et ad deprecandum compositis.

Deinde cū dicit. (Existimas autē) excludit opiniōē h̄riā. Et p̄mo pōit eā scdo assignat cāz ibi. (An diuitias). tertio improbat ibi. (Ignoras) dicit ḡ p̄. Itadi q̄ iudiciū dei est fm veritate in eos: qui ita agunt. Sed nūquid o homo quicūq; es q̄ iudicas eos qui talia agunt: et tñ facis ea: si p̄rioris iudicium nō timēs: existimas: qz tu effugies iudiciū dei: Quasi dicat. Si B existimas falsa ē estimatio tua

ps. 138. Quo ibo a spiritu tuo et quo a facie tua fugiam. Job ii. Effugium peribit ab eis.

¶ Deinde cum dicit (An diuitias) ostendit eam huius false estimationis. Quia. n. hō nō statim punit a deo p peccato: estimat se nō esse puniendū. Cōtra id qd dicit. Ecc. 5. Ne dixeris i cor de tuo peccasti: qd mihi accidit triste: Altissimus. n. ē patiens auditor. Et ecc. 5. Et. n. qz nō pferi cito contra malos snia absqz yllo timore filij hominū ppetrāt mala. Attamē peccator ex eo qz centies facit maluz et p patientiā sustētā ego cognoui qz erit bonū timētib' eū. Et iō hic dicit. An cōtemnis. fm illud puer. is. Impius cuz i pfundū peccatorz venerit. cōtemnit: diuitias id est abundantiā. Ephe. z. Deus q diues ē misericordia bonitatis ei' p quā. s. i vos pfudit bona scōz illud ps. Aperis tu manū tuā: et oia iples bonitate. Nam bonuz diffusiōis rōnem iportat fm dyo. Treñ. 3. Bonus ē dñs sperātib' i eū. Et patientie p quā. s. sustinet gra uiter et ex malitia peccātes. ps. Dominus iudex iustus et patiens nūquid irascet p singulos dies: Et lōgaminitatis. p quā. s. diu sustinet boies ex infirmitate peccātes: diu tñ i peccato pmanētes. z. pe. vltio. Longanimitatē dñi nostri iesu xpi salutem arbitramini.

¶ Deinde cum dicit (Ignoras) iportat predictā eam. s. cōtēptum diuine patientie. et pmo fructū diuine patientie demōstrat. scōdo periculū cōtēptus. ibi (Scōm duritiaz aut) Dicit qz primo. mix est qz cōtemnis. Nūqd igit ignoras qm benignitas dei differētis penā. z. pe. 3. Non tardat domin' pmissis sed patienter agit ppter vos nolens aliquos perire sed ad penitentiā reuertit. ysa. 30. Expectat vos deus vt miseretur vestri. Videt aut aplis vt i glo. dicit tres gradus peccatorz tetigisse. pmo qdem ipunitatem sibi pmittētū. secūdo cōtemnētū dei bonitatē. tertio vero ignorantiū. Unde dicit. glosa. Peccas o hō dum tibi ipunitatē pmit tis. graui' peccas qz cōtemnis. et grauiissime peccas qz igno ras. Sed videtur hoc esse falsum. nam ignorantia alleniat peccatū magis qz aggrauat. Est igit scōm quosdam intel ligendum grauiissime id est periculose: qz qui ignorat pecca tum nō querit remediū. ¶ Vel grauiissime ppter igno rantie speciem: que ad infidelitatē pertinet: que est grauis simum peccatum. Unde dicitur. p. corinth. i. 4. Si qs igno rat ignorabitur. Vel grauiissime in genere ingrati tudinis. Magis enim est ingratus qui beneficiū nō cognoscit qz qui diminuit: qd est cōtemnere.

¶ Deinde cum dicit. (Scōm duritiaz.) Ostendit periculū cōtēptus dicens. fm autem duritiaz: qz. s. ad beneficia di uine bonitatis nō emollitur. Eccle. 3. Cor durum male ha bebūt in nouissimo. et cor impenitens: qd. s. ad penitentiam non inflectitur ex dei patientia et longanimitate. Je. 8. Nullus est qui agat penitentiā super peccato suo. Thesauri cas tibi iram id est multiplicas tibi reatum pene. Jacobi vltimo. Thesaurificastis vobis iram in nouissimis diebus. Unde et hic sequitur. In die ire. i. i die iudicij de qua dicitur sopho. primo. Dies illa dies ire. qz. s. nūc deus vindictā nō infert: quā tunc iseret fm illud ps. Cum accepero tempus ego iusticias iudicabo. Et reuelatiōis iusti iudicij dei: qz tūc reuelabitur iusticia diuini iudicij: qd nūc nō credi ē esse aut nō videtur esse iustū. ysa. 56. Juxta est salus mea vt veniat: et iusticia mea vt reuelet. Et qz glosa hic dicit qz per duritiam et cor impenitens significat peccatum i spūm san ctum: qd est irremissibile: ideo o3 videre quid ē peccatum in spiritum sanctum: et quomodo sit irremissibile. Est igit sciendum qz fm antiquos doctores ecclesie qui fuerunt ante augustinum. s. Athanasū. Dylariū. Ambrosiuz Die ronymum. et Crisostomū peccatorz in spiritus. s. dicitur blas phemia qua opera spiritus sancti spiritui immūdo attribu untur: vt patet Mat. 12. qd quidem dicitur irremissibile

et in hoc seculo et in futuro: quia p hoc peccato puniti sunt iu dei etiam in hoc seculo per romanos: et in futuro per demo nes. Vel qz nō habet aliquam rationē excusatiōis: sicut ha bebat blasphemia: quā dicebāt i christum inquantuz erat filius hominis: scōz illud Mat. ii. Ecce homo vorax et pota tor vini. Ad qd poterant induci per infirmitates carnis: si cut et in veteri testamento: quia filij israel murmurauerūt p defectu panis et aque. vt legitur exo. 16. Quasi humanus fuit et facile remissibile: sed qd postea dixerunt coram ydo lo: vt Exo. 22. Isti sunt dy tui israel qui te eduxerūt de ter ra egypti: peccauerunt in spiritum sanctum. s. opus dei de monibus attribuentes. Unde et eoz peccatum dicitur ir remissibile: cum dominus subdit. Ego autem in die vltio nis visitabo peccatum eoz. Augustinus autē dicit. Pec catum in spiritum sanctum esse verbum vlt blasphemiam quā quis dicit cōtra spiritum sanctuz: per quem fit remissio peccatoruz. scōm illud Jo. 20. Accipite spiritum sanctum quozū remiseritis peccata etc. Et hoc quidem corde. s. ore et opere: dum aliquis perseuerat vsqz ad finez vltimum. Et sic finalis impenitentia est peccatum in spiritum sanctum: de qua manifestū ē eē irremissibile. Magistri vero seque tes dicunt peccatuz i spiritum sanctum. s. qd cōmittitur ex certa malitia qz hriat' appropato spiritui scō. s. bonitati. si cut et peccatum i filius dei qd est ex ignorantia que opponi tur sapientie: que appropriatur filio. Et filij peccatum i pa trem potest dici qd fit ex infirmitate: que cōtrariatur poten tie: que est appropriatus patris. Sic ergo peccatum qd est in patrem vel i filium dicitur remissibile: quia ex hoc ipso peccatū videt' aliquā excusationē habere: qd ex ignorantia vel ex infirmitate committitur: qd autem ex certa malitia committitur nullam in se habet excusationis causam. et ideo dicitur irremissibile: quia non habet in se vnde remit tatur. licet qñqz deus illud ex sua bonitate remittat: sicut quādoqz ex sua virtute curat morbū q est de se incurabilis. Et fm hoc assignantur sex species peccati in spiritum san ctum excludētes ea p que peccatū remittit: quozum prime duo accipiuntur per respectum ad eam que se tenet ex par te dei. s. spes diuine misericordie: cui opponit' desperatio: et timor diuine iusticie: cui opponit' psumptio. Alia vero duo accipiuntur ex parte hominis. s. cōtēptus boni cōmutabilis: cui opponitur obstinatio: que hic duricia dicitur: per quaz. s. aliquis obfirmat aīum suum ad peccatum. et destinatio auersionis a deo: cui opponitur cor impenitēs: qd. s. nunqz pponit penitentiam reuertit ad deuz. Alia vero accipi untur ex parte donozum dei: quozum vnum est fides fm illud prouer. 5. Per fidem purgantur peccata. et huic op ponitur impugnatio veritatis agnite. Aliud autem est cari tas secundum illud puer. io. Uniuersa delicta operit cari tas: et huic opponitur inuidia fraterne gratie.

Lectio

II.

¶ **Q**ui reddit unicuique secundum opera eius: his quidem qui secundū patientiam boni operis gloriam et honores et icorruptionem querentibus vitam eternam. His autem qui sunt ex contentione et qui nō acquiescunt veritati: credūt autem iniquitati ira et indignatio: tribulatio et angustia i oēs aīam hominis operantis maluz: iudei primuz et greci. Gloria autē et honor et pax omni ope ranti bonum. iudeo primuz et greco. Non enī est acceptio personaz apud deum. Quicunqz enim sine lege peccauerunt: sine lege peribunt.

Ad romanos

Et quicquid in lege peccauerit: pro lege iudicabitur.

Postquam apertius propositum veritatem diuini iudicii: exclusa contraria opinio. hic manifestat diuini iudicii veritates. et primo propositum quod iterum. scilicet manifestat propositum ibi (Dis quidem quod finem patitur.) Proponit autem primo veritatem diuini iudicii quantum ad duo. scilicet quantum ad opera. et quantum ad personas. quantum ad opera quidem: quod in peccato non reddit finem opera: sed quicquid male agentibus gratiam largitur: sicut ipsi paulo apostolo: prius blasphemus persecutor misericordiam consecutus est: ut dicitur per thimotheum. Sed hoc non erit in die iudicii: quoniam erit tempus finem iusticiam iudicandi. per salomonem. Cum acceperis tempus ego iusticiam iudicabo. Et ideo alibi dicitur in psalmo. Secundum opera manuum eorum retribuet illis. quantum ad personas attenditur veritas diuini iudicii: quod retributio equalitas seruabitur. quantum ad omnes. et coram deo. Des nos manifestari oportet. Uides autem quod non sit finem opera retributio futura quod peccato temporali pena eterna retribuetur. Sed dicendum est quod sicut augustinus dicit. 21. de ciuitate dei. In retributio iusticie non considerat equalitas temporis inter culpam et penam: quod etiam secundum humanum iudicium pro culpa adulterii quod breui hora committitur: infligitur pena mortis in qua non attendit legislator mortis occisionis. sed potius quod pro mortem perpetuo excludit a societate uiuentium. Et sic et suo modo homo pro culpa temporali puniatur pena eterna. Et ideo non est mirum si peccata commissa contra caritatem: pro qua. scilicet est societas inter deum et homines: eternaliter diuino iudicio puniuntur. Et hoc quidem esse iustus ex tribus apparet. ex infinita dignitate dei in quem peccat. tanto enim quis grauius peccat quanto maior est dignitas persone in quam peccat: sicut plus peccat qui percutit principem quam qui percutit priuatum personam. Et sic cum culpa peccati mortalis sit quodam modo infinita: oportet quod ei infinita pena respondeat. Et sic cum non possit esse infinita sed in retributione relinquitur quod sit infinita secundum durationem. Secundo apparet ex voluntate pro qua peccat. Quicquid enim mortaliter peccat auersus ab incommutabili bono finem constituit in bono commutabili. sicut fornicator in delectatione carnis. auarus in pecunia. Et quod finem pro se appetit: quicquid appetit finem fertur in illud volens illud semper obtinere: si aliquid aliud non obstat. Unde ille qui peccat mortaliter voluntatem habet perpetuo in peccato manendi nisi forte pro accedens. sic quoniam timet penam vel aliquid aliud impedimentum. Unde ueniens est ut ex quo homo finem suam voluntatem perpetuo obtinendum appetit: quod eternaliter pro illo puniatur. Deus enim qui est inspector cordis precipue ad voluntatem peccatis attendit. Tertio ex parte affectus peccati qui est subtractio gratie: ex qua sequitur quod homo quantum est de se perpetuo maneat in peccato a quo exire non potest nisi per auxilium gratie. Non est autem ueniens ut durante culpa cesset pena. et ideo in perpetuum durat pena. Quod autem dicitur reddere unicuique secundum sua opera non est intelligendum secundum equalitatem operum: quod premium excedit meritum: sed secundum proportionem: quod bonis retribuet bona et melioribus meliora. Et eadem ratio est de malis.

Deinde cum dicitur. (Dis quidem qui secundum patientiam.) Manifestat propositum. et primo quantum ad opera. scilicet quantum ad personas ibi. (In omnem animam.) Quantum autem ad opera ostendit veritatem diuini iudicii. primo quidem in bonis. scilicet in malis. ibi. (Dis autem quod ex patientia.) Circa primum duo consideranda sunt. scilicet meritum et primum. ad meritum tria concurrunt. Primo quidem patientia: quod potest intelligi. Uno modo de patientia dei: de qua supra dictum est. An diuitias bonitatis et patientie. ut intelligantur illi esse secundum patientiam boni operis. scilicet dispositi quod bene patientia dei utuntur boni operando. Alio modo potest intelligi de patientia hominis: quod etiam intelligi potest dupliciter. Uno modo secundum quod patientia importat tolerantiam aduersorum cum equanimitate cordis. hoc autem necessarium est quod aliquis a bono opere non desistat propter mala: quod patientiam. et hoc est quod dicitur secundum patientiam boni

operis. Jacobi. i. Patientia opus perfectum habet. Luc. 21. In patientia vestra possidebitis animas vestras. Secundo potest intelligi patientia pro longanimitate siue pro perseverantia ut. scilicet aliquis a bono opere prope tedium non recedat. Jacobi. ultimo. Patientes estote fratres usque ad aduentum domini. Ad hebreos. io. Patientia vobis necessaria est. Secundo est bonitas operis: quod quidem de bonum secundum ordinem ad debitorum finem. et secundum quod uenit regule debite quod est lex dei et ratio humana. Gal. ultimo. Boni facientes non deficiamus. Secundo tangit rectitudo intentionis quod retribuitur vitam eternam. ut. scilicet in malis quod homo patientiam vel in bonis quod agit non querat aliquid temporale: sed eternum. Mat. 6. Primum querite regnum dei. Ex parte etiam premium tangit tria. quorum primum est gloria que significat claritatem scilicet etiam intrinsecam qua replebuntur in mente secundum illud ysaie. 58. Implebitur splendoribus animam tuam. et exteriorum rem qua splendebunt in corpore. Mat. 13. Surgent iusti sicut sol in regno patris eorum per salomonem. Exultabunt sancti in gloria. Secundo tangit honor pro quibus significat sanctorum dignitas: et reuerentia quod eis exhibet ab omni creatura. Erunt enim reges et sacerdotes. apoc. 5. Fecisti nos deo in regnum et sacerdotes. Et ulterius obtinebunt iter filios dei per illud sapientie. 5. Ecce quo computati sunt inter filios dei per salomonem. Nimis honorati sunt amici tui deus. Tertio tangit incorruptio: quod. scilicet illa gloria et honor non erunt transitoria sicut ea que sunt in hoc mundo. i. cor. 9. Illi quidem ut corruptibile coronam accipiant nos autem incorruptam.

Deinde cum dicitur. (Dis autem) ostendit veritatem diuini iudicii in malis in quibus etiam tangit culpa et pena. et quantum ad culpam tangunt tria. quorum primum est contentio et pertinacia: que quidem primo potest intelligi hominis ad deum beneficium ad se vocantem. et quibus homo contedere vel diuis beneficium resistendo. Deuter. 31. Adhuc uiuente me et ingredierte uobiscum semper contentiose egistis contra dominum. Secundo potest intelligi de contentione hominis contra fidem. z. thi. 2. Noli uerbis contendere. Tertio potest intelligi de contentione hominum adiuuicem quod contrarietate caritati quod est mater uirtutum. Jacobi. 3. Ubi celus et contentio ibi incostantia et omne opus prauum. Tertio ponit duritia eorum. scilicet quod non acquiescunt ueritati. Quod potest uno modo intelligi de uitate fidei. Io. 8. Si uitate dico que non creditis mihi: Alio modo de uitate diuine iusticie cui non acquiescunt: uitate diuini iudicii non credentes. ezechiel. 18. Dixistis non est equum uia domini. Tertio potest intelligi de uitate ueniens qui non acquiescunt quod puerse uiuunt. Io. 3. Qui facit uitate uenit ad lucem. Tertio autem tangit malicia in hoc quod dicitur. Credit autem iniquitati. vel quod sentiant persuadentibus iniquitatem. puer. 17. Malus obedit lingue iniqui. Vel quod creditur iniquitatem peccatorum quod in diuinam iniquitatem redunderet. Ezechiel. 5. Ne dixeris peccavi et quod mihi accidit triste: Vel creditur iniquitati. scilicet infidelitati. scilicet doctrine que est contra fidem. z. the. 2. Iudicet omnes quod non crediderunt uitati. sed consenserunt iniquitati. Ex parte autem pene quantum uenit quod quidem dupliciter distinguuntur possunt. Uno modo ut ira. scilicet pena et uindicta corporalis intelligat esse post iudicium. sopho. i. Dies illa dies ire. Indignatio autem in iudicio quoniam impy sibi ipsis indignabuntur sit expectis quod commiserunt sapientie. Errauimus a uita uitalis. Tribulatio autem et angustia pertinet ad animas separatam a corpore ad resurrectionem. puer. i. Non uenerit super uos tribulatio et angustia. Alio modo possunt distinguuntur ut pena duo accipiantur ex parte dei cuius ira deus disponit ad puniendum quod est malis horribilis apoc. 6. Dicitur motibus et petris cadite super nos etc. Indignatio eius refertur ad homines quod peccatores indignos reputabit uita eterna. per salomonem. Quibus iurauimus in ira mea si introibunt. Alia uero accipiuntur ex parte hominis. Et tribulatio quod deus a tribulo quod pungit. Unde ad tribulationem potest pertinere omne quod dolore infert. sopho. i. Uox dei domini amara tribulabitur ibi fortis. Angustia autem deus ex homine quod animus hominis angustiat non ualens inuenire remedium contra mala quod timet vel in patientiam. dan. 13. Angustie mihi sunt uindicta: et quid eligam ignoro. Job. 27. Numquam clamorem illius

audiet deus cū venerit sup illum angustia:

C Deinde cū dicit. (In oēm aiām.) Ostendit veritates diuini iudicij quantū ad personas. Et pmo pponit huius eg-
tatem. scdo rōnem assignat. ibi. (Nō est. n. psonarū.) tertio
rationem manifestat ibi. (Quicūq; enī.) Veritate qdem
diuini iudicij quātum ad psonas ostēdit pmo in malis cū
dicit. (In oēs aiāz hoīs opantis.) i. tra oēm aiāz. qz sicut
gloria scōz ab aiā ad corpus deuenit. ita reproborū pena
pmo r pncipaliter est in aiā: r scdo in coipe. qd ppter dese-
ctum vel culpā aie resurget passibile. ecce. is. Anima q pec-
cauerit ipa moriet. Dicit autē. (Iudei pmo r greci) qz iude-
is maior pena debebat tanq; cognoscētib⁹ dei voluntates
p legē. Luc. iz. Seruus sciēs voluntatē dñi sui digne pla-
gis vapulabit multis. Et sllr xpiani quātū ad idē peccatū
puta adulteriū vel furtū grauiori pena puniunt q; ifide-
les. heb. io. Quāto magis putatis maiora mereri supplicia
q filium dei rē. Sed quātū ad totam penā grauior ē pena
ifidelium ppter pctā ifidelitatis: qd ē grauiissimū. Unde
dicit. i. petri. 3. q sup incredulos ira dei manet. Scdo mani-
festat in bonis: r ponit pmo duo: que supra dixit gloriā r
honorem. **C** Tertiu⁹ vo. s. pacem ponit loco icorruptionis
quā includit pax r multa alia pprehēdit. Nō. n. pōt eē pax
hoīs pfecta qdiu aliquis timet se amissurū bona q habz.
sed tunc aliquis habet verā paxē cordis quādo habet oia
q cōcupiscit r ea pdere nō timet. ysa. 33. Sedebit populus
meus in pulchritu. pacis. Et in his etiā primatū iudeis at-
tribuit: qz eis sunt pmissa: r i eoz pmissiōes gētes itroie-
rūt. Job. 4. Alij laborauerūt r vos i labores eoz itroistis.

C Deinde cum dicit. (Nō enim ē.) Assignat rōnem dicto-
rū. qz. s. nō ē psonaz acceptio apud deū. act. io. Nō est pso-
narum acceptio: deus. Opponitur autē psonarū acceptio
iusticie distributiue. p quā aliq; distribuit vnicuiq; s; di-
gnitatem psonaz: q acceptio ē qñ pter dignitatē datur ali-
cui plus vl' minus. Tunc autē hoc fit pter dignitatē: qñ hoc
fit nō pp cōditiones psonē q facit ad cām. hoc ē. n. causam
accipere. s. quasi regulā opandi: sed ppter psonaz quasi ipa
psona accipiat vt cā aliqd faciendi. puta si aliq; det alicui
ppter sangunitatē plus de bonis patrimonialib⁹ nō ē ac-
ceptio psonaz: qz cōsanguinitas ē cōueniēs cā ppter quā
in talib⁹ bonis debeat habere. si autē ppter cōsanguinitatē
aliq; platus det alicui plus de bonis ecclesiasticis pōt hoc
ad acceptiōē psonaz ptinere: si alias idoneitas nō cōcur-
rat. nō. n. cōsanguinitas ē rō cōueniēs distributiōis bonoz
spūalium. qz igit deus oia cōueniētissima rōne facit nō ca-
dit in ipm psonaz acceptio. Dicit. n. sap. 8. Qz disponit oia
suauiter. sed vī acceptio psonaz: qz peccatoz: quosdam in
suis pctis relinquit: quosdā ad se vocat. S; dicēdum q p-
sonarum acceptio opponitur iusticie. Unde locum habet
in his q danē ex debito: qd attēdit iusticia. deus autē nō ex
debito: sed gratis peccatores ad penitētiam vocat. si. n. ex
operibus iā nō ex grā vt dī ifra. ii. Et tit. 3. Nō ex operibus
iusticie q fecim⁹ nos: sed fm suā misericordiā saluos nos fe-
cit. In talib⁹ autē beneficijs gratis datis nō solū deo: s; etiā
homini liberum est dare cui voluerit. Mat. 20. An non
licz mihi facere qd volo.

C Deinde cū dicit. (Quicūq; n.) exponit predictā rōnē. q
n. nō sit psonaz acceptio apud deum pz p hoc q omnes q
peccāt puniunt. Unde pmo loq; quātū ad illos q legēz nō
susceperunt dicēs q qcūq; peccauerit sine lege. s. moysi ac-
cepta a deo sine lege pibit. i. dēnabit nō ppter legis trās-
gressionē. Job. 4. Quia nullus itelligit in eternū peribūt.
Scdo loq; quātū ad illos q legem scriptā acceperunt: r di-
cit q quicūq; peccauerit in lege. i. post legē scriptam iudi-
cabunt p legē. i. ppter hoc q trāsgressi sunt pceptum legis
Jo. iz. Sermo quē locutus sum vobis ille iudicabit euz in

nonissimo die. Quidam autē ex hoc modo loquēdi occasio-
nem erroris sumpserunt. Quia enī apostolus nō dicit qcū
qz in lege peccauerit p legē peribit: dixerat de his q sunt si-
ne lege crediderunt q illi q post legē susceptam peccant iu-
dicentur aliquo modo. s. in pienti: nō tñ peunt. Sed sicut dicē
glo. quis chrtianus dicat nō pīre iudeum si non credat in
xpm: cū dominus dicat qz tolerabilius erit sodome in die
iudicij q; eis. vt habet Mat. 12. Unde ecce. is. Nolo mor-
tem peccatoz. Utitur autē tali diuersitate in loquendo: qz
vt Grego. dicit i moralibus sup illud Job. 36. Iudiciū pau-
peribus tribuit. Quidam in futuro iudicio pibunt: sed nō
iudicabunt. i. impy: q sunt sine fide r lege dei. ps. Nō resur-
gent impy in iudicio. qz. s. nō est locus disceptadi cōtra euz
qui totaliter est alienus a deo. Jo. 3. Qui non credit iam iu-
dicatus ē. Alij vero q lege dei r fide suscepta peccāt ita pe-
ribunt: q etiam iudicabunt: quasi quadā disceptatiōe euz
eis facta. Unde ecce. 34. dicit. Ecce ego iudico inter pecus
r pecus arietū r hircoz. Sicut r rex vt gre. dicit hostes cō-
demnat absq; audiētia cines autē cū diligētī audiētia.

C Lectio.

III.

Non enim auditores legis iusti sunt
apud deum: sed factores legis iustifi-
cabuntur. Cum enim gentes que legē
nō habēt naturaliter ea que legis sunt
faciunt. eiusmodi legem nō habētes:

ipfi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scri-
ptum in cordibus suis: testimoniū reddente il-
lis conscientia ipsorum. r inter seinnicem cogi-
tationum accusantiū aut etiam defendentiū
in die cum iudicabit deus occulta hominū: s; z
euangelium meū per iesum xpm.

C Postq; apls ofutauit hūanū iudiciū q se gētilēs r iudei
mutuo iudicabant. r diuini iudiciū pmendauit. h. pcedit
ad ostendēdum ea qb⁹ iudei gloriabant: eis nō sufficere ad
salutē: r primo ostendit ppositum. scdo soluit ea que in cō-
trariū dici possent. tertio cap. ibi. (Quid ergo ampli⁹ rē.)
De duob⁹ iudei gloriabant. s. de lege: r circūcisiōne que nō
erat ex lege moysi. s; ex pribus vt dicit Jo. 7. Primo ergo
ostendit q lex audita siue recepta nō sufficiebat ad salutē.
scdo ostēdit idē de circūcisiōne. ibi. (Circūcisiō qdem rē.)
Circa pnum duo facit. pmo pponit qd itēdit. scdo manife-
stat ppositum. ibi. (Lū enī gētes.) Circa pmutz pponit duo
Unum excludēdo: alterū asserēdo. Excludit enī qd iudei
opinabant. s. se p solum legis auditum iustificari. Unde di-
cit. ita dictum ē. peccāt es in lege iudicēti p legē. Nō enim
auditores legis ex hoc ipso q legem audiūt iusti sunt apud
deū. r si apud hoies iusti reputant. Mat. 7. Qui audit ver-
ba mea r nō facit ea filis est viro stulto. Jac. i. Si qs audi-
tor ē verbi r nō factor rē. Scdo astruit q factores legis sūt
iusti cū dī: s; factores legis iustificabūt. Mat. 7. Dis q au-
dit vba mea r facit ea assilabit viro rē. Ja. i. Estote factores
verbi r nō auditores tñ. r. ps. Intellectus bonus oibus fa-
cientibus cum. **C** Sed circa scdm videt esse qd ifra tertio
dī. Ex operib⁹ legis nō iustificabit oīs caro corā eo. nō g ali
qui ex hoc q opera legis faciūt iustificant. Sed dicēdum
ē q iustificari tripliciter accipi pōt. Uno modo pōt accipi
qstū ad reputationē: vt tūc aliq; iustificari dicat: qñ iustus
reputat. Ecce. 16. Iustificati sorores tuas. s. p reputationē. Et
fm hoc pōt itelligi hoc. factores legis iustificabunt. i. iusti
apud deum r homies reputabunt. scdo p executionem ius-
ticie in quantum. s. opera iusticie exequentur. Luc. 18. De-
scendit hic iustificatus in domu suā: qz. s. publicanus opus

Ad romanos

iusticie fecerat cōfiteōdo peccatū. Et hoc modo verificat qd̄ hic d̄r. Factores legis iustificabunt. s. legis iusticiā exequendo. ¶ Tertio pōt accipi iustificatio quātum ad cām iusticie: vt. s. ille dicat iustificari: q̄ iusticiam de nouo accipit: sicut ifra. gnto. Iustificati iḡ ex fide rē. sic aut̄ nō itellitur hic q̄ factores legis iustificent quasi q̄ p̄ opera legis iusticiam acqr̄at. hoc qd̄ esse nō pōt: neq̄ quātū ad opera ceremonialia: q̄ grām iustificante nō cōferebāt. neq̄ etiā q̄tū ad moralia ex qb̄ habit̄ iusticie nō acqr̄it. sed poti⁹ p̄ habitū iusticie ifusum h̄s opa facimus. ¶

¶ Deinde cū dicit. (Cum enī gētes) Manifestat ppositū. Et p̄mo ostendit q̄ factores legis etiam si non sint auditores iustificant. sc̄do q̄ auditores legis sine legis obseruantia nō iustificant. ibi. (Si aut̄ iudeus.) Circa primū tria facit. p̄mo pponit dignitatē eoz̄ q̄ legem absq̄ auditu obseruant. sc̄do manifestat qd̄ dixerat. ibi. (Qui ostendunt opus legis.) Tertio pbat. ibi. (Testimoniū reddente illis.) Circa primū tria tāgit quātū ad gētiles. p̄mo carentiā legis dicēs. Cū. n. gētes q̄ legē nō habēt. s. diuinā: quā nō acceperūt. nō enim gētib⁹ data ē lex: sed iudeis: s̄ illud Ecc. 24. Et i. ps. Nō fecit taliter oī natiōi. Deu. 33. Legē p̄cepit nobis moȳses hereditatē multitudis iacob. Ex quo p̄ q̄ gētiles non peccabāt nō obf̄uādo ceremonialia legis. Sc̄do cōmēdat in eis legis obseruatiā cū dicit. Naturaliter faciunt q̄ sunt legis. id est q̄ lex mādat. s. q̄tū ad p̄cepta moralia q̄ sunt de dictamine ratiōis naturalis. sicut r̄ de iob dicit q̄ erat iustus r̄ rectus ac timēs deuz̄ r̄ recedēs a malo. Unde ip̄e dicit. 23. Vestigia eius secutus ē pes meus. vias eius custodiui. ¶ Sz̄ q̄ dicit naturaliter dubitationē habet. videt enim patrocinari pelagianis: q̄ dicebant q̄ hō p̄ sua nālia poterat oīa p̄cepta legis fuare: Unde exponēdus ē nāliter. i. p̄ nām grā reformatā. loq̄t enim de gētib⁹ ad fidē p̄sertis: q̄ auxilio gr̄e xpi ceperāt moralia legis obseruare. Vel pōt dici naturaliter. i. p̄ legē nālē ostēdēt eis qd̄ sit agēdū fm̄ illud. ps. Multi dicūt q̄s ostēdit nobis bona: signatū rē. Qd̄ ē lūmē rōnis nālīs: i. q̄ ē ymago dei: r̄ tñ nō excludit qn̄ necessaria sit grā ad mouēdū affectū: sicut etiā p̄ legē ē cognitio pct̄i vt̄ d̄r ifra. 3. r̄ tñ vlt̄erius regr̄it grā ad mouēdū affectū. ¶ Tertio ostēdit eoz̄ dignitatē in hoc. s. q̄ h̄s legez nō habēt ip̄i sibi sunt lex: inquātū. s. fungunt̄ officio legis ad seip̄os. instrūdo se r̄ iducēdo ad bonū. qz̄ vt̄ philosoph⁹ dicit. io. ethicoz̄. Lex ē sermo coactionē habēs ab aliq̄ p̄udentia r̄ intellectu p̄cedēs. Et iō d̄r. i. thi. i. Quis iusto lex nō ē posita. s. qz̄ exteriori lege nō cogit. sed posita ē iustis: q̄ idigent exteriori cogi. Et iste ē sup̄remus gradus dignitatis i hoīb⁹. vt̄. s. nō ab alijs: sed a seip̄is iducant̄ ad bonū. Secundus vero gradus ē eoz̄ q̄ iducunt̄ ab alio: sed sine coactione. Tertius aut̄ ē eoz̄ q̄ actiōe idigēt ad h̄ q̄ fiāt bōi. Quartus ē eoz̄ q̄ nec coactiōe ad bonū dirigi possunt. Je. 2. Frustra p̄cussi filios vestros: disciplinaz̄ nō receperunt. ¶ Deinde cū dicit. (Qui ostēdūt) Ostēdit quō ip̄i sunt sibi lex: qd̄ qd̄ accipere possunt ad similitudinē legis: q̄ ab exteriori hoīe pponit: q̄. s. cōsuevit ad ifirmitatē r̄ memoriā scripto tradi: r̄ s̄ illi q̄ legē obf̄uāt absq̄ exterioris auditu legis: ostēdūt opus legis scriptū: nō qd̄ atramētō. s̄ p̄mo qd̄ r̄ p̄ncipal̄ sp̄ū dei viui. vt̄ dicit. i. cor. 3. Sc̄do ēt humano studio. puer. 3. Describe ea i tabulis cordis tui. s. p̄cepta sapientie. Unde r̄ hic seq̄t. In cordib⁹ suis. nō p̄game no aut̄ tabulis lapideis siue creis. Je. 31. Dabo legem meā in viscerib⁹ eoz̄: r̄ i corde eoz̄ subscribā eam. ¶ Deinde cū dicit. (Testimoniū reddētē) pbat qd̄ dixerat. s. q̄ opus legis sit in cordibus eoz̄ ifcriptū p̄ qdam opera q̄ h̄s scriptum ānūciāt. r̄ p̄mo ponit illa opa: quoz̄ vnum est testimoniū p̄sciētie: qd̄ tāgit dicēs. testimoniū reddētē illis p̄sciētia: q̄ qd̄em nihil aliud ē q̄ applicatio cognitōis

habite ad iudicādū de aliquo vt̄ sit bene vel male sc̄fi. Unde h̄s cōsciētia q̄q̄ testimoniū p̄hibet de bono s̄ illud. z. cor. i. S̄lia n̄ra bec est testimoniū cōsciētie n̄re. Quāq̄ aut̄ de malo. Ecc. 7. c. Scit cōsciētia tua: qz̄ r̄ tu crebro maledixisti alijs. Nō aut̄ pōt alijs p̄hibere testimoniū de aliquo opere q̄ sit bonū vel malū nisi p̄ hoc q̄ habet legis noticiā. Unde hoc ip̄m q̄ p̄sciētia testimoniū reddit de bono vel malo ē euidēs signum q̄ in corde hoīs sit opus legis descriptum. Aliud aut̄ opus est accusatio r̄ defensio q̄ sine noticia legis eē nō possunt. Et quātū ad hoc dicit. Et cogitationum. i. cogitationib⁹ accusantū: aut etiā defendētium. i. accusantib⁹ vel defendētibus more grecoz̄: q̄ genitiuis loco ablatiuoz̄ vt̄unt: r̄ h̄ iter se iucez̄. isurgit. n. boi circa aliq̄ factum aliqua cognitio accusans dum p̄pter rationem aliquam cogitat se male fecisse. ps. Arguas te r̄ statuatam cōtra faciem tuā. ysa. 3. Agnitio vultus eoz̄ respondebit eis. Quāq̄ etiā isurgit aliq̄ cognitio defendēs dū per aliquā rōnez̄ cogitat se fecisse bene. fm̄ illud Job. 27. Nō reprehendet me cor in oī vita mea. Et iter hanc accusatiōnem r̄ defensionem locum habet testimoniū cōsciētie cui statur. Potest r̄ aliter legi vt̄ dicat̄ testimoniū reddente illis cōsciētia ip̄oz̄: q̄. s. cōsciētia nō solū est op̄e: sed etiā cogitationū de q̄bus. s. homo cōsciētia habet: sed p̄imum melius est. Sed qz̄ testimoniū accusatio r̄ defensio in iudicio locum habēt. agit sc̄do de h̄s iudicio ostēdens tempus cū dicit. die. qd̄ dicit nō ad designandum tēporis qualitatem. sed absconditorū manifestationem. p̄me cor. 4. Illuminabit abscondita tenebrarū. Quādoq̄ tñ dicit̄ nox p̄pter incertitudinem hore illius. Mat. 25. Media nocte clamor factus est. Dicunt aut̄ cogitationes accusantes vel defendentes in die iudicij nō ille que tunc erūt: qz̄ tunc vnicuiq̄ manifesta erit salus vl̄ damnatio. sed defensio vel accusatio cogitationū que nūc sunt: r̄ testimoniū cōsciētie qd̄ nunc ē representabi⁹ homini in illa die virtute diuina faciēte. vt̄ dicit. Aug. 2. de ciui. dei. Noticia aut̄ tem illaz̄ cogitationū q̄ remanēt in alia nihil esse aliud videtur: vt̄ dicit glo. q̄ reatus pene vel meritum ex eis consequens. Ostendit etiā auctorem iudicij dicēs. Cum iudicabit deus. ps. Iudicabit orbem terrarū in equitate. Determinat etiā de q̄bus erit iudicium cui dicit. Occulta hominum: de q̄bus nūc hoies iudicare nō possunt. p̄me cor. 4. Illuminabit abscondita tenebrarū. Ostendit etiam doctrinam: ex qua habet̄ fides de hoc iudicio cui dicit. sc̄dm euangelium meuz̄. i. a me predicatū. Mat. 12. Omne verbum ociosum rē. Dicit aut̄ euangelium meum: quātū nō possit dicere baptismum suū: r̄ sit vtriusq̄ minister: qz̄ in baptismo nihil operatur industria hominis. sed in euangelio predicando multuz̄ industria p̄dicatoz̄ operatur. ep̄he. 3. Prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in ministerio. Postea ponit cui datum est iudicium cum subdit. Per ih̄m xpm̄ qui. s. est constitutus a deo iudex viuoz̄ r̄ mortuoz̄: vt̄ dicit. Act. 10. r̄ Jo. 5. Pater omne iudicium dedit filio: qui. s. in iudicio apparebit bonis r̄ malis. sed bonis fm̄ gloriā diuinitatis. ysa. 33. Regem in decore suo videbunt. Malis autē fm̄ naturam humanitatis. Apoc. primo. Videbit eum omnis caro. ¶

Lectio

III.

S autē tu iudeus cognominaris r̄ requiescis i lege. r̄ gloriaris in deo r̄ nō stivoluntatem eius: r̄ probas vtiliora instructus per legem. confidis teip̄s esse ducem cecoz̄. lumen eoz̄ qui in tenebris sunt. eruditorem insipientium. magistrum isan

riam habentem formam scientie et veritatis in lege. Qui ergo alium doces teipsum non doces. Qui dicis non mechandum mecharis. Qui ab hominibus idola sacrilegium facis. Qui in lege gloriaris per preuaricationem legis deus in honores. Nomen enim dei per vos blasphematur inter gentes sicut scriptum est. Circumcisio quidem prodest si legem obserues. si autem preuaricator legis sis circumcisio tua prepuccium facta est. Si igitur prepuccium iustitias legis custodiat. nonne prepuccium illius in circumcissionem reputabitur. Et iudicabit id quod ex natura est prepuccium legem consummas teque per litteram et circumcissionem preuaricator legis es. Non enim quod in manifesto iudeus est: neque quod in manifesto in carne est circumcisio: sed quod in abscondito iudeus est et circumcisio cordis in spiritu non in littera. cuius laus non ex hominibus sed ex deo est.

Ostenso quod factores legis iustificanti etiam sine hoc quod sint auditores: quod pertinebat ad gentes. hic ostendit quod auditores non iustificanti nisi sint factores: quod pertinet ad iudeos. Primum ostendit prerogativam iudeorum quantum ad legis susceptionem. secundo ponit eorum defectum quantum ad legis transgressionem. ibi (Qui ergo alium.) Ponit autem eorum prerogativam tripliciter. Primum quantum ad gratiam cui data est lex. secundo quantum ad legem ibi (Et requiescis in lege.) tertio quantum ad legis effectum siue factum. ibi (Et nosti voluntatem eius.) Quantum autem ad gratiam dicit. Si autem tu iudeus cognominaris: quod est nomen honorabile. sed illud. ps. Facta est iudea sanctificatio eius. Job. 4. Salus ex iudeis est. Dicit autem iudei non a iuda machabeo: ut quidam dicunt forte propter hoc quod iudas machabeus gentem illam in dispersione existens congregavit et precepit. secundum illud primo machab. 3. Preliabatur prelia israel cum leticia et dilatavit gloriam populo suo. Invenit enim nomen iudeorum ante iudam machabeum secundum illud bester. 8. Iudeis nova lux oriri visa est. Et ideo dicendum est quod iudei denominantur a iuda patriarcha. gen. 49. Iuda te laudabunt fratres tui. Luz enim tempore roboam. io. tribus ab eius regno se segregantes vitulum aureum adorarent in transmigrationem sunt ducte ab assiris ut habetur quantum ad regum. 17. Nec de eorum reversione facit mentionem scriptura: sed potius terra remansit occupata ab alienigenis: quod postmodum samaritani sunt dicti. Due autem tribus. i. iude et beniamin adherentes regno roboam perseveraverunt in cultu dei. Et quavis in captivitatem babilonis fuerint ducte: postmodum tamen per cyrum regem persarum sunt reducti in terram suam: ut dicitur primo esdre primo. Et quod tribus iude maior erat: ab ea tota illa gens denominabatur. Et non solum illi qui erant de tribu beniamin: sed etiam de aliis tribubus revertentibus qui se illis adiunxerunt.

Consequenter cum dicit (Et requiescis in lege.) ponit eorum prerogativam quantum ad legem. Et per quod quantum ad ipsam legem cum dicit. et requiescis in lege. quasi per eam certificatus in credendis et in agendis. Dubitas enim intellectu non quiescis: sed utrumque sollicitas: quod autem sapientie certitudine accipit mente quiescit. Sap. 8. Intra in domum meam coquiescam cum illa. Secundo quantum ad legislatorem cum subdit: et gloriaris in deo. i. in cultu et noticia unius dei. Je. 9. In benedictione gloriatur scire et nosce me et prime cor. primo. et 2. cor. 10. Qui gloriatur in domino gloriatur.

Deinde cum dicit. (Et nosti) ponit prerogativam eorum quantum ad fructum legis: et primo quantum ad hominem respectu sui ipsius

et respectu aliorum. ibi (Cofidis) ponit autem duplicem fructum. Primum quod dicitur respondere glorie quam de deo habebat cum dicitur nosti voluntatem eius: quod scilicet deus velit vos facere. israel. 2. Ut probetis quod sit voluntas dei. Et secundum fructum ponit quod fructus gessit in lege dei cum dicit. et probas utiliora. i. scis approbare eligendo non solum mala a bonis. sed etiam meliora a minus bonis. Unde querebat quidam Mat. 22. Quod est mandatum magnum. Et per instructionem per legem. ps. Bonus homo quod tu erudieris donec de lege. Consequenter ponit fructum per respectum ad (tua docueris enim) alios quod dicitur tripliciter se habere ad noticiam legis. Quidam enim sunt omnino in legis ignorantia constituti. uno quod dicitur modo per defectum naturalis ingenii. sicut et homo corporaliter dicitur cecus per defectum interioris potentie visive. ysa. 59. Palpavimus ceci parietem. Quod autem hominibus non potest homo lumen scientie prebere ut ipsi per se videre possint quod sit agendum. sed prebet eis homo ducatum ut cecis mandando eis quod facere debeant. Quis mandatorum rationem non cognoscit. Job. 29. Oculi mei ceco. de quibus tamen dicitur Mat. 15. Lecei sunt et duces cecorum. Alio modo sunt in ignorantia per defectum discipline qui sunt quasi in tenebris exterioribus non illuminati per doctrinam quod sapiens prebere potest lumen discipline ut intelligant quod mandantur. et hoc est quod dicit. Lumen eorum qui in tenebris sunt. Lu. primo. Illuminare his qui in tenebris sunt. Secundo autem tangit illos qui sunt in via perveniendi ad sciam: quam nondum attingerunt. et hoc uno modo per defectum plene instructionis. Et hoc est quod dicit. Eruditorum insipientium. i. eorum qui nondum sapientiam acciperunt quod dicuntur erudiri quasi erui a ruditate que a principio inest omnibus cum primo instruunt. Ecc. 7. Sily tibi sunt erudicos. Alio modo per defectum etatis sicut sunt pueri. Et quantum ad hoc magistrum infantium. ysa. 33. Ubi est doctor puulorum. Tertio vero sunt qui iam sunt in scientia pueri. Et isti indigent a sapientibus informari ut habeant sapientum dicta in auctoritate quasi quadam regulam seu formam. Et quantum ad hoc dicit habentem formam scientie. sede. tibi. i. Formam habe bonorum verborum que a me audisti. Et phi. 3. Obseruate eos qui ita ambulant sicut habetis formam nostram. Opus autem eos qui sic informantur auctoritate maiorum instrui ut sciatur quod sit in lege traditum. Et ideo dicit scientie. Sap. 10. Dedit illi sciam scriptura. Et etiam ut sciatur quod sit verus intellectus eorum qui traduntur in lege. Et quantum ad hoc dicit veritatis. ps. Emitte lucem tuam et veritatem tuam.

Deinde cum dicit. (Qui ergo alium doces) ostendit defectum eorum per transgressionem legis. Et primo hominis ad seipsum cum dicit. Qui ergo alium doces. dirigendo ipsius ad bonum teipsum non doces dirigendo. Et potest legi vel interrogatiue: quasi cum quadam indignatione. vel remissive quasi asserendo eorum malitiam et sile est in sequentibus. Job. 4. Ecce docuisti plurimos. Et infra. Nunc tetigit plaga et defecisti. Secundo tangit defectum quantum ad proximum. Primum quod dicitur quantum ad res que furto subtrahuntur cum dicit. Qui predicat non furandum furaris ysa. primo. Principes tui infideles socii furum. secundo quantum ad personam coniunctam: que per adulterium polluitur. Et quantum ad hoc dicit. Qui doces non mechandum mecharis. Osee. 7. Oes adulterantes quasi clibanus. Jere. 5. Unusquisque ad proximum proximi sui. Tertio autem ostendit eorum defectum per comparationem eorum ad deum: et primo quidem quantum ad hoc quod peccabant contra ipsius cultum. Et quantum ad hoc dicit. Qui ab hominibus ydola cognoscens. scilicet ex precepto legis ea non esse colenda. sacrilegium facis. abutendo. scilicet his que pertinent ad divinum cultum. Quod quidem primo fecerunt in statu legis. Mala primo. Dicitis mensa domini contaminata est. Et postmodum blasphemando christum. Mat. 12. In beelzebub principe re. secundo quantum ad ipsam gloriam cum dicit. Qui in lege gloriaris per preuaricationem legis deum in honores. sicut enim legis observantia in bonis operibus est occasio

Ad romanos

videntib⁹ vt honorent deum. ita etiã trãsgressio legis p ma
la opera occasio est videntib⁹ blasphemãdi. pma. pe. z. Ex
bonis operibus vos pñderãtes gloriificet deũ. Ecõtra aut
dicif pma. thi. 6. Quicũq; sunt sub iugo seruitutis domos
suos oi honore dignos arbitrent ne nomen dñi z doctrina
fidei blasphemet. Et ideo in. ps. dñ. Uidi preuaricãtes z ta
bescebã. Et ad hoc iducit auctoritatẽ subdens. Nomen eni
dei p vos blasphemãt iter gẽtes. qz. s. gẽtes vidẽtes iudeo
rum malã cõuersationem reputabant hoc puenire ex ma
la istructione legis a deo tradite. Dicit aut. sicut scriptũ est
. s. ysa. 52. Dominatores ei⁹ inique agũt: z iugiter tota die no
men meũ blasphemãt. z ezech. 36. fm aliam litterã vbi no
stra sic bz. Nõ pp vos ego faciã domus israel: s; pp nomen
sanctũ meũ qd polluisis in gentibus.

C Deinde cũ dicit. (Circũcisio) ostendit q nec circũcisio suf
ficat ad salutẽ eadẽ rõne qua nec lex: qz. s. obseruãtia legis
sine circũcisioe valet: sine qua tñ circũcisio nõ pdest: sicut
sitr dictum ẽ. Et circa hoc tria facit. pmo cõparat circũci
sionem ad iudeos circũcisos. scdo ad gentes incircũcisas
ibi. (Si igr ppucciũ) Tertio mãifestat qd dixerat. ibi. (Nõ
enim q in manifesto) Circa primũ duo facit. pmo ostendit
qualiter circũcisio pfit. scdo qualiter nõ pfit. ibi. (Si aut
preuaricator zc.) Dicit g pmo. Circũcisio qdem pdest
q̃tum ad remissionẽ peccati originalis. Unde dicit gen.
. 17. Masculus cuius ppucci caro circũcisã zc. S; tibi adul
to tunc finaliter prodest si legẽ obserues sicut religiosus p
dest pfectio si regulã obseruet. Circũcisio. n. erat quasi qdã
pfectio obligãs hoies ad obseruãtia legis hal. 5. Testifi
cor oi circũcidẽti se. qm debitor zc. Or aut apostolus dixit
si circũcidimini xpus nihil vobis pderit. loquitur q̃tum ad
tps post gram euãgely diuulgatã. hic aut loquitur q̃tus ad
tẽpus ante passionẽ xpi in quo circũcisio statum habebat.
scdo ibi. (Si aut preuaricator) Ostendit quõ circũcisio nõ
pfit dicẽs. si tu iudee adulte preuaricator es legis: circũci
sio tua ppucciũ facta est. i. nõ plus valet tibi q̃ ppucciũ. qz
nõ seruas qd p circũcisionem pferis. Jere. 9. Dẽs gẽtes
ppuciũ habet: domus aut israel icircũcisã sunt corde. qui
imo ex b sunt magis rei: qz nõ seruãt qd pmiserũt. Displicet
n. stulta z ifidelis pmissio: vt of. ecc. 5.

C Deinde cũ dicit. (Si g ppucciũ.) Cõparat circũcisionẽ
ad gentiles. z b dupliciter. pmo qdẽ q̃tum ad hoc q ei⁹
fructũ habent gentiles obseruãdo legẽ. vnde dicit. Si cir
cũcisio pdest cũ obseruãtioẽ legis: nõ aut sine ea. igitur si
prepucciũ. i. gẽtilis icircũcisus custodiat iusticias legis. i. iu
sta pcepta legis. ps. Dia mãdata tua veritas. Nõne ppu
cciũ illius in circũcisionẽ reputabit: quasi dicat. Fructus
vere circũcisionis habebit. Ad hoc. n. hõ exterius circũci
ditur in carne: vt. s. se circũcidat in corde. Jere. 4. Circũci
dimini dño z auferte ppuccia cordiũ vestroz. Scdo ibi. (Et
iudicabit zc.) Cõparat circũcisionẽ gẽtilis ostẽdens ppter
obseruãtia legis iudeo pferri. vii dic. Et ppucciũ. i. gẽtil icir
cũcisus. psumãt. i. iplens mãdata legis ex nã. i. p nãle rõ
nem vt supra dictũ est: q nãliter q sunt legis faciunt. Judi
cabit p cõparationẽ te. s. iudeum circũcisum q es preuari
tor legis trãsgrediẽdo pcepta eius p lfam. i. habet legem li
teris descriptã circũcisionẽ. s. carnis. Unde de b ppatiõis
iudicio of. Mat. 12. Viri ninivite zc.

C Deinde cũ dicit. (Nõ. n. q in manifesto zc.) Assignat rõ
nem dictoz. Et pmo ponit rõnez. scdo pbat eã. ibi. (Luius
laus.) Circa primũ duo facit. pmo assignat rõnẽ quare cir
cũcisio vel iudaismus sine legis obseruatione nõ proffit.
scdo assignat rõnem: quare obseruãtia legis pfit sine iuda
ismo z circũcisione. ibi. (Sed q in absco.) Dicit g q id cir
cũcisio puaricãtis legẽ fit ppucciũ z iudicãt a ppuccio
custodiẽte legez. nõ. n. est verus iudeus ille q in manifesto

est iudeus: z fm carnalẽ gñationez. infra. 9. Nõ. n. oes q ex
circũcisione sunt israel. bi sunt israelite. sed q filij sunt pro
missiois: z sitr et nõ ẽ va circũcisio illa q ẽ mãifesta i carne
Illa. n. est signum vt of. Gen. 17. Circũcidetis carnẽ ppucciũ
vestri: vt sit i signũ federis. Nõ aut est signum verum nisi
ei respõdeat signatũ. Unde si qs iudeus eẽt trãsgressor fe
deris: nõ esset ei vera circũcisio. Et iõ reputat in ppucciũ.

C Deinde cũ dicit. (Sed q in absco dõ) assignat rõnẽ qre
ppuciũ custodiẽtis legem reputetur in circũcisionem et
iudicet circũcisionẽ carnalem. qz. s. ille vere est iudeus qui
est in absco dõ. i. g habet in affectu cordis mãdata legis
quã iudei pfitent. Mat. 6. Pater tuus q videt in absco
dõ zc. z sitr circũcisio vera est que est cordis in spiritu. i. p
spũm facta p quẽ supflue cogitationes a corde pcedũtur
Uel in spiritu idest per spiritualem intellectum legis non
litteralẽ. phi. 3. Nos sum⁹ circũcisio qui spũ deo seruimus.

C Deinde cum dicit. (Luius laus zc.) pbat premissã ra
tionem. Manifestum est enim q in omnibus iudiciũ di
uini preferendum est humano. Ea vero que exterius ap
parent siue sit iudaismus siue circũcisio laudantur ab ho
minibus. sed ea que sunt in abscondito laudantur fm iudi
cium diuinum. quia vt dicitur. i. re. 16. Domines vident q
parent: deus aut intuetur cor. zc. Unde relinquitur q inte
rior iudaismus z circũcisio preualet exteriori: z hoc est qd
dic. cui⁹. s. interioris circũcisiois. laus n ẽ ex hoib⁹. s; ex deo.
z. cor. 10. Nõ. n. q seipm cõmedat zc. CAP. III.

Quid ergo amplius iudeo est. aut q
utilitas circũcisionis? Adultus p
omnem modum. Primum quidẽ
quia credita sunt illis eloquia dei.
Quid enim si quidam illorum non
crediderunt. Nũquid incredulitas illorum fidez
dei enacuauit? Absit. Est autẽ deus verax: ois
autem homo mendax. sicut scriptum est. vt iu
stificeris in sermonibus tuis z vincas cum iu
dicaris. Si autem iniquitas nostra iusticiã dei
cõmendat quid dicemus? Nũquid iniquus est
deus qui infert iram? Secundum hominem di
co. Absit. Alioquin quomodo iudicabit deus
hunc mundum? Si eni veritas dei in meo mẽ
dacio abundauit in gloriã ipsius quid adhuc
z ego tãq; peccator iudicor z nõ sicut blasphem
amur z sicut aiunt quidam nos dicere. facia
mus mala vt veniant bona. Quorum damna
tio iusta est.

C Postq; apostolus ostendit q iudaismus ad quem perti
net legis susceptio z circũcisio nõ sufficiunt ad salutẽ si
ne legis custodia per quas gentilis sine exteriori iudaismo
z circũcisione fructum vtriusq; cõsequitur. Dic obicit cõ
tra premissã. z pmo qdem pponit obiectionem. scdo sol
uit. ibi. (Multum quidẽ.) Obicit ergo pmo sic. Si ita
esset sicut dictum est q nõ est verus iudeus nec vera circũ
cisio in manifesto: sed in occulto cordis. quid ergo ampli
us est iudeo: idest quid amplius datum est q̃ ceteris. vide
tur q nihil. Et hoc est inconueniens: cum dominus dixe
rit Deut. 7. Te elegit dominus deus tuus vt sis ei populus
peculiaris. Aut que utilitas circũcisionis. s. exterioris. Uĩ
ex premissis q nulla. qd est inconueniens: cũ sit a deo tradi
ta q dicit. ysa. 48. Ego dominus docens te vtilia.

C Deinde cum dicit. (Multum quidẽ.) Soluit premiss

Sam obiectionem. 2° pmo q̄tum ad prerogatiuam iudaismi. secūdo q̄tum ad utilitatē circūcisionis. quarto capitulo ibi (Quid ergo dicemus.) Circa p̄mū duo facit. pmo ostēdit iudeoz prerogatiuam. secūdo excludit eoz gloriā: quā se gentibus superbe preferebāt ibi. (Quid ergo precellim?) Circa p̄mū tria facit. pmo proponit qd̄ itendit. scōdo manifestat ibi. (P̄mū qdem.) Tertio excludit obiectiones ibi. (Quid enim si quedam) Dicit ergo pmo quesitum est quid amplius sit iudeo. Est autem ei amplius 2° quātū ad quātūque significatur cum dicit multum. 2° quātū ad numerum qui significat cum dicit. Per omnem modū habent enī amplius aliquid 2° in cōtemplatione diuinorū. scōdo illud. ps. Notus ī iudea. Et scōdo dispositiones temporalium. ps. Nō fecit taliter oī nationi. Habent etiam amplius q̄tum ad partes quantum ad promissiones 2° q̄tum ad prolem. infra. 9. Quoz est adoptio filioz dei 2° gloria 2° testamentum. 2° in quolibet eoz nō est paria excellentia. sed magna: 2° precipua. qd̄ pertinet ad id qd̄ dicit multū. Maximum enīz bonuz hominis est in dei cognitione in hoc qd̄ deo adherat. 2° a deo instruat. ps. Beatus homo quem tu erudieris domine.

¶ Deinde cum dicit. (P̄mū qdem.) Manifestat qd̄ dixerat dicens. primum qdem. id est precipue amplius est in deis quia eloquia dei sunt credita illis quasi amicis. Job. 5. Vos dixi amicos. Et hoc est multum. qz eloquia dei sūt honesta. ps. Eloquia dñi vera iustificata ī semetipsa. Sūt delectabilia. ps. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua. Sunt etiam utilia ad nō peccādū. ps. In corde meo abscondi eloquia tua vt nō peccem tibi.

¶ Deinde cū dicit. (Quid enim si qdas) excludit obiectionem. Et primo ponit eam. scōdo excludit ipsam ducēdo ad iconueniens ibi. (Nūquid incredulitas) Tertio ostēdit eē iconueniens ad qd̄ iducitur ibi. (Est autē deus verax) posset aliquis prerogatiue iudeoz derogare opponēdo ingrati tudinem eoz: per quā viderent dignitatem eloquioz dei amisisse. Unde dicit. qd̄ aut si qdam illoz nō crediderūt nūquid per hoc cōcluditur qd̄ nihil amplius sit iudeo scōdo illud. z. pe. z. Melius erat illis nō cognoscere vias iusticie q̄ post cognitam retrosum cōverti. Nō crediderunt autē pmo qdem legislatori. ps. Nō crediderunt verbis eius. secundo nō crediderunt prophis. Ecce. z. Increduli 2° subuersores sunt tecū. tertio nō crediderunt ipsi filio. Jo. 8. Si veritates dico vobis quare nō creditis mihi.

¶ Deinde cū dicit. (Nūquid incredulitas) Excludit dictā obiectionem ducendo ad iconueniens qz si ppter incredulitatem aliquoz prerogatiua iudeoz tolleret sequeretur qd̄ incredulitas hominis fidem dei euacuet. qd̄ est iconueniens. Et hoc est qd̄ dicit. Nūquid incredulitas eoz qui. si nō crediderunt euacuauit fidem dei: qd̄ pōt dupliciter intelligi. Uno modo de fide qua creditur in deum. nō enim per hoc qd̄ quidam nō crediderunt euacuatur fides illoz qd̄ crediderunt. Malum enim quozūdam in societate existentium nō euacuat bonuz alioz. Ecce. 33. Ex ipsis benedixit 2° exaltauit sanctificauit 2° ad se applicauit 2°. qd̄ est contra illos cōtra quos Augu. dicit in epistola ad plebem yponensem. Ad quid aliud sedent isti 2° qd̄ aliud tractant nisi vt cum ep̄s vel clericus vel monachus vel sanctimonialis ceciderit oēs tales esse cred. int. sed nō omne posse manifestari. Alio modo potest intelligi de fide qua deus fidelis est implens promissa: Debre. io. Fidelis enīz est qui repro misit. Nec autem fidelitas euacuaretur si ppter quozūdā incredulitates accideret qd̄ nihil amplius esset iudeo. promisit enim deus populum illuz multiplicare 2° magnificare: vt ps. Beñ. 22. Multiplicabo semē tuum.

¶ Deinde cum dicit. (Est autem) ostēdit B esse scōueniens qd̄ fides dei euacuaret ppter hoīuz incredulitatē. 2° p̄rio qd̄ ad hoc iducit rōnem. scōdo auctoritatē ibi. (Sicut scriptus est.) 2° excludit falsū sensū auctoris ibi. (Si autē iniquitas.) rō autem sumitur ex hoc qd̄ deus f̄ se verax est. Je. io. Dominus autē deus verax est. p̄ma Jo. 5. Dic est verus deus 2° vita eterna: 2° tñ oīs hō ē mēdax. ps. Ego dixi ī excessu meo oīs hō mendax. Unde ps qd̄ mēdaciuz hoīs siue ifidelitas veritati nō adherens dei veritatem siue fidem nō euacuat. Ad horum euidentiam sciendū est qd̄ veritas importat adequationem rei ad intellectum. Aliter autem adequatur res ad intellectum nostrum. aliter ad intellectum diuinum. Noster enim intellectus cognitionem accipit a rebus. 2° iō causa 2° mēsurā veritatis ipsius est esse rei. ex eo enī qd̄ res est vel nō est oratio dicitur vel vera vel falsa s̄m philoso phū. Unde intellectus noster potest esse verus vel falsus i. quātū potest adequari vel nō adequari. Qd̄ autem pōt esse 2° nō esse indiget alio agēte ad hoc qd̄ sit sine quo remanet nō ens. sicut enim aer sine illuminante remanet tenebrosus ita 2° intellectus noster nisi a prima veritate illuminetur de se in mēdacio remanet. Unde quātū est de se oīs homo est mendax scōm intellectum: sed solum est verus in quantum veritatem diuinam p̄cipat. ps. Emitte lucem tuam 2° veritate tuaz. Intellectus autē diuinus est causa 2° mensura rerum: 2° ppter hoc scōm seipsum est indeficiēter verax: 2° vnaqueq; res est vera inquantū ei conformatur. Similiter s̄m qd̄ accipitur veritas ex parte rei homo de se nō habet veritatem: quia natura sua vertibilis ē in nihilum. Sed solū natura diuina que nec est ex nihilo nec vertibilis in nihilum de se veritatē habet.

¶ Deinde cum dicit. (Sicut scriptum est) pbat idē p auctoritatē psalmi gn̄gesimi in quo sic legit. Ut iustificeris in sermonibus tuis 2° vincas cum iudicaris. Qd̄ qualiter ad ppositum faciat videri potest si precedentia psalmi confiderentur. premittitur enim. tibi soli peccaui. 2° tunc sequit. vt iustificeris in sermonibus tuis 2° vincas cum iudicaris. Promiserat enim deus per nathan. pphetam dauid qd̄ ei regnum in eternum stabili ret in semine suo. vt habetur secundi regum. 7. Postea vero cum in graue peccatum inderet adulterij. 2° homicidij. Ut legit secundi. reg. ii. Propter h̄ peccatum dicebatur a quibusdam qd̄ deus nō esset ei pmissionem obseruaturus. Intentio ergo psalmiste ē duo dicere. primo qdem qd̄ ppter peccatum cuius non mutatur iustitia dei ad quam pertinet vt suos sermones implet. Et quātū ad hoc dicit vt iustificeris in sermonibus tuis id est vt ex hoc appareas in sermonibus tuis iustus. qz pp̄ mea peccata eos nō preteris. puer. 8. Recti sunt oēs s̄m̄ones mei. ps. Fidelis dominus in omnibus verbis suis. secundo. qd̄ diuina promissio imitetur humanum iudicium 2° hoc est: qd̄ dicit. vincas. i. pmissionem tuam seruando. cū iudicaris. i. ab hominibus: qd̄ eam ppter mea peccata non sis impleturus. Infra. duodecimo. Noli vinci a malo. s̄z vlce in bono maluz. Hoc dicitur homini: qd̄ multo magis cōpetit deo. ¶ Est autē considerandū qd̄ pmissio facta dauid a deo erat implenda de xpi incarnatione. Unde p̄tinebat ad pphetiam predestinationis s̄m̄ quā aliquid p̄mittitur quasi omnibus modis implendum: qd̄ vero p̄mittitur vt pronūciatur s̄m̄ pphetiaz p̄mittitōis nō p̄dicat q̄si oibus modis iplēdū: s̄z s̄m̄ qd̄ exigunt humana merita qd̄ possunt mutari. Et ideo si nō factum fuisset qd̄ pmissum est dauid preiudicaret diuine iusticie. Si vero nō fiat qd̄ p̄mittitur per pphetiam cōminationis nō preiudicat diuine iusticie. sed designat mutationes meritoz humanoz. Unde dicit Jer. is. Repente loquar aduersus gentem 2° aduersus re-

Veritas qd̄
dicitur in
Abq̄no res
ad iust. dicitur

pphetia
cōminationis

Ad romanos

gnum. vt eradicem ⁊ destruiam ⁊ disperdam ⁊ dissipem. si egerit penitentia gens illa ⁊c. penitentia a gam ⁊ ego sup malo ⁊c. Sic ergo pz fm hunc sensum qd peccatum hois diuinam fidelitatem no excludit. Ponunt aut ⁊ alij sensus auctoritatis h⁹ in glosa. qd no ita pertinent ad intentionem apli. quoz primus est vt hec verba que hic ponunt ⁊c. inueniuntur cum his que ante psalmista premiserat. Amplius laua me ab iniquitate mea. ad hoc. s. vt iustificeris idest iustus appareas in sermonibus tuis. in quibus veniam peccatoꝝ ribus promissisti no solum Eze. 18. Quia hec verba psalmi prius fuerunt dicta. sed etiam leuit. 26. Quabunt p impietatibus suis ⁊ recordabor federis mei. Et deut. 30. Si ductus penitentie cordis reuersus fueris ad deum reducet te dominus deus tuus ⁊ miserabitur tibi. Et sic vincas cu iudicaris ab hominibus qd tibi veniam dare non debeas. Secundo cotinuantur hec verba cum eo qd dictum e. tibi soli peccaui. idest per comparisonem ad te qui solus es iustus. ⁊ hoc e qd dicit. vt iustificeris. idest ex comparatione mei ⁊ alioꝝ peccatoꝝ iustus appareas. ps. Iustus dominus ⁊ iusticias dilexit. ⁊ hoc no solum in factis. sed et in sermonibus. qd est maximum fm illud Ia. 3. Si quis in verbo no offendit. Et vincas cum iudicaris. idest duz cuiusq; alij in iudicio compararis. Ysa. 5. Iudicate inter me ⁊ vineas meam ⁊c. quarto referuntur hec verba ad xps qui solus est sine peccato fm illud pme. pe. z. Qui peccatus no fecit nec inuentus est in ore eius dolus. ⁊ sic iustificatur in sermonibus in comparatione ad omnes homines. Et vineas. s. peccatum mortem ⁊ dyabolus. apoc. 5. Ecce vicit leo Et hoc duz iudicaris. s. iniuste a pilato. Job. 36. La tua quasi impy indicata est.

¶ Deinde cuz dicit. (Si autem iniquitas mea) excludit falsum intellectum auctoritatis inducte. possit enim aliquis intelligere premissa verba fm hunc sensum vt hec dicitio vt. poneretur causaliter ⁊ no solum ꝑsecutiue. Et sic sequeretur qd peccatum hominis directe ordinaretur ad comendandum dei iustitia. Sed apostolus ostendit hoc esse falsum. vt sic det intelligere qd ly. vt. ponitur ꝑsecutiue. qz. s. dauid peccante ꝑsecutus est qd diuina iustitia manifestet. no aut causaliter. quasi peccatum hominis ꝑmendet dei iustitiam. Qd qdem ꝑbat ducendo ad icoueniens. Et hoc dupliciter. pmo qdem ex parte iudicij diuini secundo ex parte iudicij humani. Circa primu tria facit. pmo ponit sensum falsum. secundo ostendit icoueniens. qd ex hoc seqt ibi (Quid dicemus? nuqd iniqui?) tertio ostendit h e icoueniens ibi (Absit.)

¶ Est considerandum qd supra apostolus duas comparationes fecerat. vnaz quide veritatis diuine ad humanu mendacium cu dixerat. Est aut deus verax ois homo mendax. Alia iusticie dei ad peccatu humanum. s. verba psalmiste qbus dicit. tibi soli peccaui vt iustificeris. Et qsum ad comparatione prima dicit. Si hec verba sunt intelligenda qd iniquitas mea directe ꝑmendet dei iustitia qd dicemus. idest no poterimus sustinere icoueniens que sequunt. No eni peccatum est deo necessarius ad eius iustitia ꝑmendamz Ecce. 15. No ꝑcupiscit multitudinez ifidelium filioꝝ ⁊ inutilium. Exprimat aut icoueniens qd sequit dicens. Nuquid deus q infert iraz idest vindictam ꝑ peccato est iniquus. hoc eniz sequitur ex eo qd dictu est. Si eniz peccatus directe ordinaret ad comendandam iustitiaz. no esset dignum pena. sed premio. Et sic deus puniens homines pro peccato: eēt iniquus. fm illud deut. 32. Deus aut fidelis est absq; vlla iniquitate. Excludit aut ꝑsequeter hoc inconueniens cum subdit. Absit. s. qd deus sit iniquus. Secudu homines dico. idest qd hec verba ꝑtuli no ex meo sensu. sed ex hois erratis sensu ꝑtuli. sicut dicit. pme. cor. 3. Luz sint iter vos gelus ⁊ ꝑtatio none carnales estis. Hoc aut no esse dicendu

ostendit subdens. Alioqn. s. si deus e iniquus quomodo ita dicabit huc mundu. idest quomodo coueniet qd ipse sit vniuersalis ⁊ supremus mundi iudex. Oportet. n. qd e primus ⁊ supremum in quolibet genere esse ifallibile. sicut primu mouens est imutabile. Unde in. ps. dicitur. Iudicabit orbem terre in equitate. Et simile argumentuz ponitur Job 34. vbi dicitur. Vere deus non condemnat frustra. nec omnipotens subuertit iudiciuz. quem constituit aliu super terra ⁊c. s. quia si ipse non iuste iudicaret oporteret dicere aliu esse iudice mundi.

¶ Deinde cum dicit. (Si enim veritas) ostendit idem per humanum iudicium. Et circa hoc etiam tria facit. primo proponit falsuz intellectum predictoꝝ verborum. secundo ponit iconueniens qd sequitur ibi. (Quid adhuc.) tertio ostendit illud esse inconueniens ibi. (Quozum damnatio.) Exprimat autem falsum sensum fm illam comparationem que est diuine veritatis ad humanum mendacium cum dicit. Si enim in meo mendacio. idest propter meum mendacium. veritas dei manifesta scilicet abudauit in gloria ipsius. ita qd mendacium hominis directe pertineat ad augmentum glorie. contra id qd dicitur Job. 13. Nunquid deus indiget vestro mendacio. Subdit autem consequenter duo inconuenientia que sequuntur. quozum vnum est. qd homo non deberet reputari peccatoꝝ propter mendacium. ex quo in dei gloriam directe ordinatur. Et hoc est qd dicit. Quid adhuc idest cur etiam nunc ⁊ ego iudicoz scilicet ab hominibus tanq; peccatoꝝ pro mendacio. Sap. 17. Lum sit timida nequicia data est in omniuz ꝑdemnatio. quia scilicet peccatoꝝ ab omnibus iudicio ꝑdemnatur. Aliud autem inconueniens est qd locum habeat verbu falsum qd apostolis iponebatur. quia eni predicabat qd per abundantia gratie christi soluebatur abundantia peccatoꝝ ru fm illud ifra. 5. Ubi abudauit delictu superabudauit ⁊ gratia. blasphemabat apostolos quasi diceret qd hoies deberet facere mala vt consequeretur bona. qd sequeretur se mendaciu hois directe comendaret dei gratia ⁊ veritate h e qd dicit nos facimus mala peccado. s. ⁊ mendacium docedo vt veniat bona. s. vt dei veritas ⁊ iusticia ꝑmedet. sicut blasphemamur. i. sic qda blasphemado nobis iponit. ifra cor. 4. Blasphemamur ⁊ obsecram. ⁊ sicut qda aiut nos dicere verba nostra deprauado. z. pe. vltio. Que idocti ⁊ ifabiles deprauat. hec aut excludit subdes. quoz ꝑdemnatio iusta est. i. eoz q faciut mala vt veniat bona. sicut. n. no e veruz sillogica du ex falsis. ita no e pueniedu ad bonu finem ꝑ mala. J. e. iz. Bene e oibus q ꝑuaricatur ⁊ inique agunt qd dicitur ex ꝑsona impioꝝ. vel. Quoz. s. hec nobis false ꝑponentiuz damnatio iusta est. iuste. n. ꝑdemnatur peruersozes sacre doctrine. Apoc. vlti. Si quis apposuerit ad hec apponet deus plagas scriptas in libro isto.

¶ Lectio.

¶ II.

¶ Quid igitur ꝑcellimus eos. Nequaquam. Causati eniz sumus iudeos ⁊ grecos omnes sub peccato esse. sicut scriptum est. Quia no est iustus quisq;. no est intelligens. no est requirens deum. Omnes declinauerunt simul inutiles facti sunt non est qui faciat bonum non est vsq; ad vnu. Sepulcrum patens est guttur eoz. linguis suis dolose agebant. venenum aspidum sub labijs eoz. Quoz os maledictione ⁊ amaritudine plenu e veloces pedes eoz ad effundendu sanguinem. Lotritio ⁊ infelicitas in vijs eoz. ⁊ viam ꝑ-

cis non cognouerunt. nō est timor dei ante oculos eorum. Scimus autem quoniam quecumque lex loquitur his qui in lege sunt loquitur. Et oculos obstruatur. et subditus fiat omnis mundus deo. quia ex operibus legis non iustificabit ois caro coram illo: per legem enim cognitio peccati.

Postquam apostolus ostendit prerogatiuas iudeorum supra gentiles quantum ad diuina beneficia: hic excludit eorum inanem gloriam: quia se gentibus ad fidem conuersis preferabant. et primo proponit quod intendit. scilicet probat propositum. ibi. (Causati enim sumus.) Dicit ergo primo. ita dicitur est quid amplius est iudeo. Primum quidem: quia tradita sunt illis eloquia dei. Quid igitur dicemus nos iudei ad fidem conuersi nunquid precellimus eos. scilicet gentiles ad fidei conuersos: de quo erat inter eos contentio. Luc. 22. Facta est contentio inter discipulos Iesu quis esset maior. Et respondens subdit nequaquam. Sed hoc videtur in premissa: in quibus dictum est: multum per omnes modum amplius est iudeo. Sed ad hoc respondetur in hlo. quod illud fuit dictum quantum ad esse quod habebant iudei tempore legis: hoc autem nunc dicit apostolus secundum statum gratie: quia ut dicitur Colo. 3. In Christo non est gentilis et iudeus circuncisio et preputium: quia non faciunt diuina quantum ad statum gratie. Sed hec ratio non videtur esse oino secundum intentionem apostoli: quia infra ostendit quod etiam dum sub lege erant peccatis subiacebant: sicut et gentiles. vel amplius. Ecce. 5. Ista est Ierusalem in medio gentium posui eas: et in circuitu eius terras: et contempsit iudicia mea ut magis esset impia quam gentes. Sic igitur dicendum est quod supra ostendit prerogatiuam diuinorum beneficiorum. unde non dixit quod iudeus esset excellentior: et quod aliquid esset iudeis amplius donatum. hic autem excludit excellentiam personarum: quia illi qui diuina beneficia acceperunt non sunt illis debite usi.

Deinde cum dicit. (Causati enim sumus.) Ostendit propositum. et primo quod iudei non excedunt gentiles quantum ad statum peccati. scilicet quod non excedunt quantum ad statum iusticie. ibi. (Nunc autem sine lege.) Primum ostendit dupliciter. Primum quidem ex his que supra dicta sunt. scilicet per auctoritatem. ibi. (Sicut scriptum est.) Dicit ergo causati enim sumus. id est causando rationibus ostendimus iudeos atque grecos. id est gentiles omnes sub peccato esse. Ysa. 53. Planta pedis usque ad verticem non est tecta. Ostendit enim primo quod gentiles veritatem dei cognoscunt in impietate et in iniusticia detinebant. scilicet quod iudei lege suscepta per preuocationem legis deum in honorebant.

Deinde cum dicit. (Sicut scriptum est.) Ostendit propositum per auctoritatem psalmiste. et primo inducit auctoritates. scilicet manifestat ea. ibi. (Scimus autem.) Circa primum duo facit. primo ponit peccata omissionis. scilicet peccata commissiois. ibi. (Sepulchrum patens.) peccata autem omissionis tangit dupliciter. primo quidem remouendo principia bonorum operum. scilicet remouendo ipsa bona opera. ibi. (Omnes declinauerunt.) Sunt autem tria bonorum operum principia quorum vnum pertinet ad ipsa operis rectitudinem: et hoc est iusticia quam excludit dicens: sicut scriptum est. in ps. Quia non est iustus quisquam. Mich. 7. Et perit sanctus de terra: et rectus in hominibus non est: quod quidem dupliciter potest intelligi. Uno modo quod intelligatur nullus est iustus in se ex seipso: sed ex se quilibet est peccator. ex solo autem deo habet iusticiam. Exo. 34. Dominator domine deus misericors et clemens qui aufert iniquitatem atque peccata tecta. Nullus apud te per se innocens est. Alio modo quod nullus est quantum ad omnia iustus. quin aliquod peccatum habeat secundum illud prouerb. 20. Quis potest dicere mundus est cor meum. Eccl. 7. Non est homo iustus in terra qui faciat bonum et non peccet. Tertio etiam potest

intelligi: ut referat ad populum malorum: iter quos nullus est iustus. Est enim consuetudo scripture: ut quisque loquatur de toto populo ratione malorum: quisque ratione bonorum: ut patet Jer. 16. Ubi dicitur quod cum compleisset Jeremias loqui omnia que preceperat ei dominus ut loqueretur ad vniuersum populum: apprehenderunt eum sacerdotes et prophete. et ois populus dicentes morte moriatur. Et postea subditur. dixerunt principes et ois populus non est viro huic iudicium mortis. Sed primi duo sensus magis sunt secundum intentionem apostoli. Et hoc idem dicitur in sequentibus. Secundum autem principium boni operis est discretio rationis. Et hoc excludit subdens. non est intelligens. psal. Nescierunt neque intellexerunt. Et alibi. Noluit intelligere. Tertium principium est rectitudo intentionis quam excludit subdens. Non est regrens deum intentionem suam. scilicet dirigendo ad ipsam. Osee. 10. Tempus ingredi dominum qui venerit cum docebit vos iustitiam. Consequenter excludit ipsa bona opera. Et primo quidem quantum ad offensionem diuine legis cum dicit. Omnes declinauerunt. scilicet a regula diuine legis. Ysa. 56. Omnes in viam suam declinauerunt. Secundo quantum ad offensionem finis. vnum subdit. Si uultiles facti sunt hoc enim inutile dicimus: quod non consequitur finem suum. Et ideo cum homines a deo declinant propter que facti sunt redduntur inutilis. Sap. 4. Impiorum multitudo non est utilis. Tertio excludit ipsa bona opera cum subdit. Non est qui faciat bonum Jer. 4. Sapientes sunt ut faciant mala. bene autem facere nescierunt. Subdit autem. Usque ad vnum: quod potest vno modo intelligi exclusiue. quasi diceret. propter vnum: qui. scilicet solus facit bonum redimendo humanum genus. Eccl. 7. Virum de mille vnum reperim mulierem: non inueni. Vel potest intelligi inelusive. quasi dicat. nec etiam vnus est purus homo qui faciat bonum. scilicet perfectum. Jer. 5. Querite in plateis eius an inueniatis virum facientem iudicium et querentem fidem.

Deinde cum dicit. (Sepulchrum patens.) Ponit peccata commissionis. et primo peccata oris. scilicet peccata operis. ibi. (Ueloces pedes eorum.) peccata vero cordis ex his peccatis deprehenduntur. Circa peccatum oris quattuor ponit. primo proptitudine seu turpitudine cum dicit. (Sepulchrum patens est guttur eorum.) Sepulchrum enim patens duo habet. Est enim paratum ad recipiendum mortuum: et hoc guttur hominis dicitur esse sepulchrum patens. quando est paratum ad dicendum mortifera: per quem modum dicit Jer. 5. Pharetra eius quasi sepulchrum patens. Secundo exalat fetorem Mat. 23. Similes sunt sepulchris dealbatis que a foris parerent hominibus speciosa: intus sunt plena ossibus mortuorum et omni spuricia. Eorum guttur est sepulchrum patens: ex quo ore procedit turpis loquy fetor. Apoc. 9. Et de ore ipsorum procedit ignis et fumus et sulphur. Secundo tangit circa peccatum oris fraudem cum dicit. (Linguis suis dolose agebant.) Aliud. scilicet habendo in corde aliud in ore. Jer. 9. Sagitta vulneras lingua eorum dolus locuta est. Tertio ponit verborum noxietatem cum dicit. Uenenum aspidum sub labijs eorum: quia scilicet talia verba eueniunt que insanabiliter proximos occidunt vel spiritaliter vel corporaliter. Deut. 32. Sicut draconum vinum eorum et venenum tecta. Quarto designat abundantiam horum peccatorum cum dicit. Quorum os maledictione plenus est. et amaritudie: quia scilicet in talibus semper abundat maledictio: quia scilicet maledicunt de alijs detrahendo id quod dicitur infra. iz. Benedicite et nolite maledicere. Et amaritudie quantum ad finem. non veretur in facie proximi dicere iniuriosa verba quibus ad amaritudinem prouocatur id quod dicitur Eph. 4. Dis amaritudo tollat a vobis.

Deinde cum dicit. (Ueloces pedes eorum) tangit peccata operis circa que tria tangit. primo quidem promptitudinem ad male agendum. Unde dicit. veloces pedes eorum. id est prompti sunt pedes. id est affectus eorum ad effundendum sanguinem. id est ad faciendum quecumque grauius peccata: quia inter cetera que committuntur in proximo homicidium est grauius. puer. i. Pedes eorum in malum currunt et festinant ut effundat sanguinem

Ad romanos

nem. Scdo tangit multitudinē nocentiorū que alijs in ferunt cū subdit. in vīs eoz. i. in opibus eoz est contritio. qz. salios conterunt opprimendo eos. Isa. 10. Ad conterē dum erit cor eius et infelicitas: in q̄tum. s. priuant hoīes bonis suis ad miserā eos deducēdo. Job. 24. Nudos dimittunt hoīes indumēta tollentes et. possunt tamē h̄ duo intelligi esse posita ad designandū penā potius q̄ culpaz vt sit sensus in vīs eoz est contritio et infelicitas. i. opera eoz q̄ per vias designantur ducunt eos ad cōtritionē et infelicitatem: ita q̄ cōtritio referatur ad oppressionē pene qua pro peccatis puniē. Isa. 30. Lōminuent sicut cōteritur lagna figuli. Infelicitas autē referēda est ad penam dāni: qua felicitate eterna puabuntur. Sapi. 12. Infelices autē sunt et iter mortuos spēs eoz. Tertio ostendit eoz culpe obstinationē ad malū: a qua q̄dez aliqui reuocant dupl̄. Uno modo per hoc q̄ volunt ab hoībus pacem habere: s̄ cōtra B̄ d̄. (Et viā pacis nō cognouerūt). i. nō acceptauerūt. ps. Cū his qui oderūt pacem. Alio modo intuitu diuini timoris: sed isti nec deū timēt nec hoīem reuerent: vt d̄r Luc. 18. Unde subdit. nō est timor dei ante oculos eoz. i. ante ipsorū cōsiderationē. Eccl. 1. Timor d̄ni expellit peccatū. Nā q̄ sine timore est nō poterit iustificari. p̄ d̄r autē et hoc spāl̄r dicit̄ iudeos x̄p̄o nō credētes q̄ nō cognouerūt viā pacis a. x̄p̄m. de quo d̄r Ephe. 2. Ipse est pax nostra.

Deinde cū dicit. (Scim⁹ autē qz quecūqz) manifestat auctōritatē inductā tripl̄. p̄mo q̄dem exponendo sensus ei⁹. scdo exponēdo itētionē ipsius ibi. (Ut omne os.) Tertio assignādo rōnem dictorū i ipsa ibi. (Quī ex opib⁹.) Circa p̄mū cōsiderandū est qz iudei q̄ quos ap̄ls hic loquebatur poterāt ad sui excusationē puertere sensus auctōritatis i ducte dicendo qz p̄missa v̄ba sunt itelligenda de gentibus nō de iudeis. S̄ hoc excludit ap̄ls dicēs. Scimus qz q̄cūqz lex loquitur his q̄ in lege sunt loquitur. i. ad quos lex datur et q̄ legē p̄sent. Legē p̄cepit nobis moyses. H̄tiles autē nō erāt sub lege. et s̄ hoc p̄dicta v̄ba p̄tinēt ad iudeos. Est hic autē duplex obiectio. p̄ma q̄dez: qz v̄ba supra i ducta nō sunt assumpta. de lege sed de ps. S̄ ad hoc d̄bz est: qz q̄qz nomē legis sumit̄ p̄ toto veteri testamēto nō pro quinqz libris moysi tm̄ fm̄ illud Jo. 1. Ut impleat̄ fm̄ q̄ in lege eoz scriptus est: qz odio habuerūt me gratis: quod scriptū est in veteri testamēto: nō in q̄nqz libris moysi: qui p̄p̄rie lex dicunt̄. Et sic et lex accipit̄ hic. Q̄nqz autē totum vetus testamētū. diuidit̄ in tria. s. in legem. ps. et p̄phas. fm̄ illud Luce vlti. Necessē est impleri oīa que scripta sūt in lege moysi. ps. et p̄phetis de me. Aliq̄n̄ vero totū vet⁹ testamētū diuidit̄ in duo. s. in legē et p̄phas s̄ illud Mat. 22. In his duobus mādatis p̄det oīs lex et p̄phete. Et s̄ hunc modū psalteriū sub p̄phetis cōtinet. Scda obiectio est: qz in lege. i. in veteri testamēto multa dicunt̄ p̄nētia ad alias gentes: sicut p̄ in pluribus locis Ysa. et Jere. Ubi dicuntur multa contra babylones: et s̄ cōtra alias nationes. Non ergo quecumqz loquitur lex. loquitur his et de his qui in lege sunt. Sed dicēduz: qz quandoqz indeterminate loquitur ad eos pertinere videtur: quibus lex datur. quādo vero scriptura de alijs loquitur spāl̄r titulo designat alios sicut cū dicit̄ onus babilonis et onus tyri et. Que cōtra alias gentes in veteri testamēto dicunt̄: aliquo modo ad iudeos p̄tinebāt: in q̄tum eoz infortunia ad eoz cōsolationē v̄l terrore p̄nunciabant sicut etiā predicator ea debet dicere que p̄tinent ad eos quibus p̄dicat: nō autem q̄ p̄tinent ad alios. Ysa. 58. Annūcia populo meo peccata eorum. quasi diceret. non que sunt aliorū.

Deinde cū dicit. (Ut omne os et.) Assignat intentionē predicte auctōritatis. p̄ duo. n. scriptura oēs de iusticia arguit. p̄mo q̄dē ad rep̄mendū eoz iactatā qua se iustos arbi

bant fm̄ illud Luc. 18. Ieiunio bis in sabbato. Et q̄tuz ad hoc dicit. vt oēs os obstruat: qd̄. s. sibi iusticia presumptuose ascribebat. ps. Obstructū est os loquētū iniquū. p̄. Reg. 2. Nolite multiplicare log sublimia gl̄iātes. Scdo vt suā culpā recognoscētes se deo subyciāt: sic ifirmus medico. Uñ subdit. (Et subdit⁹ fiat oīs mud⁹ deo). i. nō sōm̄ gētilis: s̄ et iude⁹ culpā suā recognoscētes. ps. Nōne dō subta erit aīa mea?

Deinde euz dicit. (Quī ex opibus legis.) Assignat rōnē p̄missorū verborū. Et p̄mo ponit rōnē. scdo manifestat eā. ibi. (Per leges et.) Dicit̄ q̄ p̄mo: iō nō est iustus q̄s q̄m oīs caro. i. oīs homo non iustificat̄ coram illo. i. fm̄ eius iudiciū ex operibus legis: qz vt dicit̄ Gal. 2. Si ex lege est iusticia x̄ps gratis mortuus est. Et ad Titum. 3. Non ex operibus iusticie que fecimus nos s̄ fm̄ suā misericordiā saluos non fecit. Est autē duplex opus legis. qd̄dā quidem est p̄p̄riū legis moisaice: sicut obseruatio ceremonialiū preceptorū. quoddā est opus legis nature: qz pertinet ad legem nālem. sicut non occidas. non furtū facias. Quidā ḡ hoc intelligunt deī esse de p̄mis legis operibus. s. q̄ ceremonialia gram nō cōferebant: per quā homines iustificant̄. non tamē ista vidēt esse itentio ap̄li: qd̄ patet ex hoc qz statim subdit. (Per legem enim cognitio peccati.) Manifestus est autē qz peccata cognoscunt̄ p̄ prohibitionem moralium preceptorū. et ita apostolus itendit qz ex oibus operibus legis etiā que p̄cepta moralia mandant̄ nō iustificat̄ homo. ita qz ex operib⁹ in eo causēt̄ iusticia: qz vt dicit̄ infra. ii. Si enī gratia iaz nō ex operibus.

Deinde cū dicit. (Per legē) p̄bat qd̄ dixerat. s. qz opera legis nō iustificent. Lex enī datur: vt homo cognoscat quid debeat agere: quid vitare. ps. Non fecit taliter omni nationi: iudicia sua nō manifestauit eis. puer. 6. Mādatus lucerna est: et lex lux et via vite. Ex hoc autē qz homo cognoscit peccatū qd̄ vitare debet tanq̄ p̄hibitū non statim sequitur qz illud vitet: qd̄ p̄tinet ad rōnem iusticie: qz concupiscentia subuertit iudiciū rōnis in p̄ticulari opabili. Et ideo lex nō sufficit ad iustificandum: sed est neciū aliud remediū per qd̄ concupiscentia reprimatur.

Lectio.

III.

Nunc autem sine lege iusticia dei manifestata est testificata a lege et p̄phetis. Iusticia autē dei per fidē iesu x̄pi: in omnes et super oēs qui credunt in euz. Non enī est distinctio. Omnes enim peccauerunt: et egent gloria dei. Iustificati gratis per gratiam ipsius per redemptionē que est in x̄po iesu. que p̄posuit deus p̄p̄iatorē per fidē in sanguine ipsius ad ostētionem iusticie sue p̄pter remissionem precedentiorū delictorū in sustentatione dei ad ostensionem iusticie eius in hoc tempore: vt sit ipse iustus et iustificans euz qz ex fide est iesu christi.

Postq̄ ap̄ls oñdit iudeos et gentiles eq̄les esse q̄tuz ad statum culpe p̄cedētis. Dic oñdit eos equales q̄tuz ad statū grē subsequētis. Et circa hoc tria facit. p̄mo ostēdit p̄positū. scdo ostēdit quoddā qd̄ supposuerat. ibi. (An iudeoz deus tm̄.) tertio respondet obiectio. ibi. (Legem ḡ destruiamus.) Circa p̄m tria facit. p̄mo p̄ponit quod i tēdit. scdo manifestat p̄positū. ibi. (Nō ē distinctio.) Tertio infert cōclusionē intentam. ibi. (Ubi est ergo gloriatio tua?) Circa p̄m tria facit. p̄mo proponit habitū iusticie ad legē. Scdo assignat causā iusticie ibi. (In

Actia aut dei. Tertio assignat huius iusticie cōitatē. ibi. (In oēs rē.) Ponit aut pmo duplices cōparationē seu habitudinē iusticie ad leges. pmo qdem qz nō est ex lege causata. Et hoc est: qd dicit. dcm̄ est qz oliz p opera legis non poterat esse iusticia dei: vel qz ipse iustus est adimplens pmissa de iustificatione hoīum. ifra. 15°. Dico enīz xpm̄ ministrūz fuisse circūcisionis ppter veritatem dei. Vel potius iusticia dei q̄ aliqs iustificat a deo: de qua dicit infra. io. Ignorantes dei iusticiaz. Dec inq̄ dei iusticia nūc. i. tēpore grē manifestata est. tuz per xpi doctrinā. tuz p eius miracula. tum etiā p facti euidētiam inq̄tum euidens est multos eē dinitus iustificatos. Et hoc sine lege. s. causante iusticiā Sal. 5°. Evacuati estis a xpo: qui in lege iustificamini a grā excidistis. Ysa. 56°. Prope est salus mea vt veniat et iusticia mea vt reueletur. Et ne aliquis credat hāc iusticiam legi esse dnam: Scdo ponit aliaz habitudinē iusticie ad leges cuz dīc. (Testificata a lege et pphetis.) Lex qdem xpi iusticiam testificata pnuiciando et pfigurādo. Jo. 5°. Si crederetis Moysi. forsitā et mihi crederetis. de me. n. ille scripsit. et ē p effcū: qz cuz ipse iustificare nō poterat testimo^m phibebat aliūde q̄redā eē iusti^m. Prophe at testificati sē eā pnuiciādo. Act. ii. Duic oēs pphē testimo^m phibent.

Consequenter aut assignat cām huius iusticie et dicit. (iusticia aut dei est p fidē iesu xpi) .i. quā ipse tradidit. Jere. 17. Aspicientes in auctore fidei rē. Vel etiā que de ipso habetur. ifra. io. Quā si cōfitearis in ore tuo dñm iesum et in corde tuo credideris qz deus illū suscitauit a mortuis saluus eris. Dicitur aut iusticia dei esse per fidē iesu xpi nō vt q̄si p fidē mereamur iustificari quāsi ipsa fides ex nobis existat: et p eā mereamur dei iusticiā: sicut pelagiani dixerūt: sed qz in ipsa iustificatione qua iustificamur a deo primus motus mentis in deum est per fidem. Accedentē enim ad deuz opz credere. vt dīc Heb. ii. Unde et ipsa fides quasi pars iusticie est nobis a deo. Ephē. 2°. Hra estis saluati per fidem rē. Dec aut fides ex qua est iusticia nō est fides istoz mis: de qua dīc p^o Jac. 2°. Fides sine operib^o mortua est: s. est fides p charitatē formata: de qua dīc Sal. 5°. Nā in xpo iesu neqz circūcisio aliquid valet sine fide. p quaz in nob habitat xps. Eph. 3°. Habitare xpm̄ p fidē in cordibus vestris: qd sine charitate nō fit. p^o Jo. 4°. Qui manet in charitate in dō manet et dōs in eo. Dec ē et fides de q̄ dīc Act. 15°. Fide purificans corda eoz. q̄ qdē purificatio non fit sine charitate. puer. io. Uniuersa delicta opit charitas. Et ne aliqs diceret p hāc fidē solos iudeos iustificari. Tertio ostendit cōmunitatē huius iusticie cū subdit in oēs. s. ista iusticia est in corde nō carnalibus obfuantys de qbus dīc Heb. 9. Quia carnales obfuantie erāt ad iustificationē carnis vsqz ad tēpus correctiōis iposite. Et sup omnes. qz. vs. facultatē humanā ac merita excedit. 2° Cor. 3. Non qz sufficiētes sim^o cogitare. Addit aut qz credunt in eū: qd p̄tinet ad fidē formatā: p quam homo iustificatur: vt dcm̄ est.

Deinde cum dicit. (Non est enī distinctio.) Manifestat quod dixerat et pmo q̄tum ad cōmunitatē iusticie. Scdo q̄tum ad cām eius. ibi. (Iustificati gratis.) Tertio q̄tum ad manifestationē ipsius. ibi. (Ad ostensionē.) Dicit g^o dcm̄ est iustificatio dei est in omnes et super omnes qz credunt in xpm̄. Nō enim est q̄tum ad hoc distinctio inter iudeum et gentilem. Colo. 3°. In xpo iesu non est gentilis et iudeus. s. distinctiōē aliquā habēs: q̄si iudeus nō idigeat iustificari a deo sicut gentilis. omnes enim peccauerūt sicut supra ostensum est. Ysa. 53. Omnes nos quasi oues errauimus. et per hoc egent gloria dei. idest iustificatione: que in gloriā dei cedit. non autem sibi debz homo hanc gloriā ascribere. ps. Non nobis domine nō nobis: s. nomini tuo da gloriā. ps. Date gloriāz deo. Sic igitur qz omnes pec-

cauerunt: et ex se iustificari non possunt: restat: vt per aliaz causam iustificentur: quaz consequēter ostendit subdens (iustificati.) Ubi p ostēdit qz huius iustificatio est sine lege: idest qz non est ex operibus legis: cū dicit. (Iustificati gratis) .i. absqz merito precedētium operum. Ysa. 53. Gratis venundati estis et sine argēto redimemini. Et hoc per gratiam ipsius. s. dei: cui ex hoc debetur gloria. p^o Cor. 15. Gratia dei sum id quod sum. Scdo ostendit que sit causa iustificationis. Et pmo ponit ipsaz cām cuz dicit. (Per redemptionem.) vt enim dīc Jo. 8. Qui facit peccatū seruus est peccati. Ex qua qdem seruitute homo redimitur si p peccato satisfaciat. Sicut si aliquis ob culpam cōmissam obnoxius eēt regi ad soluēdam pecuniam: ille cum redimere diceretur a noxa: qui pro eo pecuniaz solueret. Dec aut noxa ad totūz humanum genus p̄tinebat: qd erat infectū p peccatū p̄mi parētis. Vñ nullus alius p peccatū totius humani generis satisfacere poterat nisi solus xps: qz ab omni peccato erat immunis. Vñ subdit. (Que est in christo iesu.) Quasi dicat. in alio non poterat nobis esse redemptio. p^o p^o. primo. Non corruptibilibus auro vel argēto. Secundo ostendit vñ ista redemptio efficaciam habuit cū dicit. (Que pposuit deus ppiciatorē.) Ex hoc. n. xpi satisfactio efficaciaz ad iustificandū habuit et ad redimendū: qz cum de^o ad hoc ordinauerat fm̄ suū ppositū: qd dīgnat cū dīc. Quez proposuit deus ppiciatorē. Eph. 5°. Qui opatur oīa fm̄ consilium voluntatis sue. Vel pposuit. i. pro oibus posuit: vt qz humanum genus non habebat vnde satisfacere possit: nisi ipse deus eis redēptorē et satisfactorē daret. ps. Redēptionē misit domin^o populo suo. Et sic dum satisfaciendo nos redimit a noxa peccati: deū peccatis nostris ppiciū facit qd petebat psalmista dicēs. Propicius esto peccatis nostris. et ideo dicit eum propiciatorē. p^o Jo. 2°. Propiciatio. In cuius figura Exo. 25. mandatur qz fiat ppiciatorium. i. christus: quod ponebatur sup archam. i. ecclesiaz. Tertio ostendit p qd redēptiōis effectus ad nos pueniat cū dicit. (Per fidē in sanguine eius) .i. que est de sanguine eius pro nobis effuso. Ut enim pro nobis satisfaceret congruebat vt penas mortis pro nobis subiret: quā homo p peccatum incurerat fm̄ illud Hene. 2°. Quacumqz die rē. Unde dicitur p̄ma p^o. 3°. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. Dec autēz mors christi nobis applicatur per fidem: qua eum credimus per suam mortem mundum redemisse. Hala. 2°. In fide viuio filij dei qui dilexit me rē. Nāz et apud homines satisfactio vnus alteri non valeret nisi eam ratam haberet. Et sic patet quomodo fit iusticia per fidem iesu christi. vt supra dictum est. Sed quia etiāz supra dixit iusticiam dei esse nunc manifestatam agit consequenter de hac manifestatione et primo tangit modum manifestationis dicens. (Ad ostensionē.) quasi dicat hoc inquam factum est vt iustificaremur per redemptionem christi et per fidem sanguinis eius ad ostensionem iusticie sue. idest ad hoc qz suam iusticiam deus ostenderet. et hoc propter remissionem precedentium delictozuz. In hoc. n. qz precedētia delicta deus remisit: que lex remittere non poterat: nec homines ppria virtute ab eis se precauere poterant: ostēdit qz necessaria est hominibus iusticia: qua iustificentur a deo. solum autem per sanguinē christi potuerunt remitti peccata non solum presentia sed preterita: qz virtus sanguinis christi operatur per fidem hominis: quā quidem fides habuerunt illi qui precesserunt christi passionem: sicut et nos habemus. scda Cor. 15. quarto. Habētes eundem spiritum fidei credimus. Unde et legitur aliter. vt dicatur propter remissionem delictozuz que sunt hominum precedentium christi passionem. Unde dicitur Mich. ultimo. Deponet iniquitates nostras et pycciet rē.

Ad romanos

scdo ostendit tempus manifestationis cui subdit. In sustentatione dei ad ostensiones iusticie eius in hoc tempore. q̄ si diceret. precedentia delicta erant ante xpi passionem in sustentatione dei quasi in quadam diuina dei sustentatione: qz nec p̄ eis credentes et penitentes damnat: nec ab eis totaliter reddit absolutos. vt. s. eis non obstantibus possint introire in gloriam. Uel s̄m aliaz litteram potest intelligi qz ipsi sancti p̄res erāt in sustentatione dei: quia detinebantur in limbo: non qdem patientes penas sensibile sed expectantes introire in gliam per xpi passionem. Eccle. 2. Sustine sustentationes dei. Ad hoc in quā precedentia delicta vel precedentem patres erāt in sustentatione dei ad ostensionē. s. iusticie eius in hoc tempore. i. vt in hoc tēpore gratie suā iusticiā p̄fecte ostenderet: plenaz remissionē peccatorū tribuendo. ps. Venit tps̄ r̄. Et 2. Corin. 6. Ecce nūc tps̄ acceptabile r̄. Et hoc est qd̄ supra dixerat nunc esse iusticiā dei manifestatā. Oportuit autē vt precedentia p̄ctā vsqz ad hoc tempus essent in dei sustentatione. vt p̄mo conuinceret homo de defectu sciētie: qz tempore legis nature in errores et turpia p̄ctā incidit. et etiaz defectu potentie: qz post legem scriptā que fecit cognitionē peccati adhuc homo p̄ infirmitatē peccauit. Tertio ostendit qz per remissionē peccatorū dei iusticia ostēdat. siue accipiat dei iusticia qua ipse est iustus: siue qua alios iustificat. Unde subdit. Ut sit ipse iustus. i. vt per remissionē peccatorū deus appareat cē iustus in seipso. tum qz remittit peccata sicut p̄miserat. tū qz ad iusticias dei pertinet qz p̄ctā destruat: hoies ad iusticiam dei reducendo. ps. Iustus dñs et iusticias dilexit. Et etiaz vt sit iustificans eum qui est ex fide iesu christi. idest qui per fidem iesu christi accidit ad deum. Accedentem. n. ad deum oportet credere. Deb. ii.

Lectio.

III.

Vi est gloriatio tua: Exclusa est. Per quam legem Factorum: Non. Sed per legem fidei. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis. An iudeorum deus tm̄: Nōne et gentium: Immo et gentium. Quoniam qdem vnus est deus qui iustificat circumcisiones ex fide: et prepuccium per fidem. Legem ergo destruimus p̄ fidem: Absit. Sed legem statuimus.

Postq̄ apls ostendit qz iudei nō p̄cedunt gentiles neqz q̄tum ad statum culpe: neqz q̄tum ad status iusticie: h̄ cōcludit cōclusionē intentā excludendo. s. eoz gliationes q̄ gentibus se preferebant et circa hoc tria facit. Primo p̄ponit huius glorie exclusionē. Scdo exclusiois causas ibi. (Per quā legem.) Tertio ostendit modum quo excludit ibi. (Arbitramur enim r̄.) Circa p̄mū duo facit. P̄mo p̄ponit questionē dicens. ex quo cōiter es sub peccato tu iudeus sicut et gentilis: et ex quo gentilis iustificatur per fide: sicut et tu: vbi est gloriatio tua. qua. s. in lege gloriaris. vt supra scdo. dictum est. Et per hoc te gentili vis preferre p̄ 2. Corin. 5. Non est bona gloriatio vestra. Gal. 6. Non efficiamur inanis glorie cupidi r̄. Scdo huic questioni respōdet dicens exclusa est. i. sublata est. p̄mo Reg. 4. Et ablata est gloria de israel. Osee 4. Gloriam eoz in ignominiaz cōmutabo. Uel exclusa: idest expresse manifestata est. gloriabantur enim iudei in gloria et cultu vnus dei: et hanc eoz gloriā dicit exclusā: idest expressā per xpm sicut artifices qui aliquas imaginē in argento expriment exclusos res vocantur: s̄m illud ps. Ut excludant eos qui probati sunt argento. Sed primus sensus est magis literalis. Cuz autem dicit. per quā legem. ostendit causam huius exclu-

sionis. Quia autē iudeoz gloriatio erat in lege. vt supra dictum est. ideo oportere videbatur qz per aliqd̄ eiusdem generis. i. per aliquas legē eoz gloriatio excluderetur. Et id querens subdit. Per quam. s. est eoz gliatio exclusa. Posset autē aliquis credere qz eoz gliationem exclusam apls diceret p̄ aliq̄ p̄cepta legalia: qbus q̄daz maiora opera mā darentur. Et ideo interrogando subdit. (Factorum:) quasi dicit. Nunquid per aliquam legem factorum eorum gloriationem exclusam dico: Et respondet qz non. sed per legem fidei. et sic patet qz duplicem legem hic inducit aplus. s. factorum et fidei. Et in promptu esse videtur qz per legē factorum intelligitur lex vetus. et per legem fidei lex noua: per quam gentilis equiparatur iudeo.

Sz dubitatur de hac dif. Nā r̄ i veteri lege necia erat fides sicut et in noua. Eccl. 2. Qui timetis dominum credite illi. Et ps. Credidi p̄pter quod locutus sum. immo etiaz in noua lege facta quedam requiruntur et quorundam sacramentorum: s̄m illud Luc. 22. Voc facite in meam cōmemorationē. Et etiam moraliz obseruationū. Jac. 1. Esto te factores verbi et non auditores tantū. (Dicēdū est igitur qz legem factorum dicit legem exteriori p̄positam et descriptam: per quam exteriora facta hominum ordinantur. dum precipitur quid fieri debeat et per p̄hibitionem ostēditur a quo debeat abstineri. legem autem fidei vocat legem interiori descriptam: per quam non soluz exteriora facta: sed etiā ipsi motus cordiū disponunt. iter quos p̄mus est motus fidei. Lorde. n. credit ad iusticiā. vt d̄ h. ca. 10. Et de hac lege loquitur. ifra. 8. Lex spūs vite q̄ est in xpo iesu.

Deinde cū dicit. (Arbitramur enim.) Ostendit modū quo per legem fidei gloria iudeorum excluditur dicens. Arbitramur enim nos apostoli veritatem a christo edocti hominum quēcūqz siue iudeū siue gentilem iustificari per fidē. Act. 15. Fide purificans corda eoz. et hoc sine operibus legis: nō autē solum sine operibus ceremonialibus: que gratiam non conferebant: sed solum significabant: sed etiā sine operibus moraliz p̄ceptorū: s̄m illud ad Titū tertio. Non ex operibus iusticie que fecimus nos r̄. Ita tamē qz intelligas sine operibus precedentibus iusticiam. Nō autē sine operibus consequentibus: qz vt d̄ Jac. 2. Fides sine opib. s. subsequētib. mortua est. Et id iustificare nō p̄t.

Deinde cum dicit. (An iudeorum.) Ostendit quoddaz quod p̄supposuerat. s. qz iusticia fidei cōmuniter se haberet ad omnes. Et p̄us quidez hoc manifestauerat ratione accepta ex pte cause malis cuz supra dixerat. oēs peccauerunt et egent grā dei. i. peccatores sunt quos opz p̄ grām fidei iustificari: s̄ p̄bō que est ex sola causa mali nō sufficit: qz materia non mouetur per se ad formā sine causa agente. Et ideo hic subiungit rōnes acceptā ex parte cause agentis. i. iustificantis q̄ est deus. ifra. 8. Deus q̄ iustificat. Manifestum est autē qz deus noster illos iustificando saluat quozuz est deus: s̄m illud ps. Deus noster deus saluos faciendi. Non est autem iudeorum tm̄ deus: sed et gentiū. q̄ vtrosqz iustificat. (Circa hoc ergo tria facit. Primo p̄ponit q̄onem de iudeis cuz dicit. An iudeoz tantū est de? Qd̄ quidem videri posset alicui per hoc qd̄ d̄ Exo. 5. De hebreoz vocauit nos. (Dm̄ est ergo qz iudeoz deus tantū erat per sp̄alem cultuz ab eis deo exhibituz. Unde in ps. dicitur. Notus in iudea deus: erat tamē deus oīuz p̄ cōe regimē vnū eoz s̄m illud ps. Rex oīs terre deus.

Scdo p̄ponit questionē ex parte gentiliū dicens. (Nōne et gentiū.) s. est de? et respōdet. (Immo et gentiū.) quas s. gubernat et regit: s̄m illud Jere. decimo. Quis non timebit te o rex gentium. (Tertio ibi. (Quoniaz quidem.) Manifestat per signuz qd̄ dixerat. quasi dicat. ex hoc manifestū est qz deus est nō soluz iudeoz: sed et gentiū: quā

quidem vnus est deus qui iustificat circumcisiones: id est iudeos ex fide: vt enim dicit Sal. 5. In xpo iesu neq; circūcisio neq; preputium. Quid autē dicitur ex fide: s; fides: s; gloria est oīno idē: potest tamē aliqua differētia attendi. Nā hec prepositio ex designat aliquando causam remotā. hec prepositio per p̄pinq̄as. Iudei ergo iustificari dicuntur ex fide: qui a fides fuit p̄ma causa ex qua p̄cessit circūcisio et cetera sacramēta legalia: et ita iudeos iustificat fides sicut quedam causa p̄maria per quasdam medias causas: s; gentiles p̄ ipsam fidem immediate iustificantur.

¶ Deinde euz dicit. (Legem ḡ.) Excludit quandam obiectionem. posset enim aliquis dicere q̄ predictam legem destrueret: et ideo querit dicens. (Legē ḡ destrui p̄ fidē.) ex hoc. s; q̄ dicimus hoies iustificari sine opibus legis. Et r̄idet. (Absit.) s; illud Mat. 5. Non preteribit iota vnū aut vnus apex r̄c. Subdit autē: (sed legē statuimus.) i. p̄ fidem legem perficimus et adimplemus s; illud Mat. 5. Non veni soluere legem: sed adimplere. et hoc quātum ad p̄cepta cerimonialia que cum essent figuralia p̄ hoc statuitur et adimplent q̄ veritas significata per ea in fide xpi exhibetur et etiam quātum ad moralia: q; fides christi auxiliū gratie confert ad implenda moralia p̄cepta legis. Addit etiam quedā consilia per que p̄cepta moralia tutius et firmitus conseruantur. CAP. III.

¶ Quid ergo dicemus inuenisse abraham patrem nostrum s; carnem? Si enim abraham ex operibus legis iustificatus est: habet gloriam: sed non apud deum. Quid enim dicit scriptura? Credidit abraham deo: et reputatum est illi ad iustitiam. Et autē qui opatur merces non imputatur s; gratiam: sed s; debitū. Et vero qui non operatur: credēti autem in est qui iustificat impium: reputatur fides eius ad iustitiam s; p̄positus gratie dei: sicut et dauid dicit beatitudinem hominis cui deus accepto fert iustitiam sine operibus. Beati quorū remisse sunt iniquitates et quorū tecta sunt peccata. Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum. Beatitudo ergo hec in circūcisione tantum manet an etiam in p̄pucio? Dicitur enim quia reputata est fides abrahe ad iustitiam. Quomodo ergo reputata est? In circūcisione an in p̄pucio? Non in circūcisione: sed in p̄pucio.

¶ Postq̄ apls exclusit iudeoz gl̄iam quas habebant in lege per eam se gentibus preferentes. hic excludit eoz gl̄iam q̄tum ad circūcisionē. Et circa hoc duo fac. primo resumit q̄nē quā supra posuerat dicens. Que est vtilitas circūcisionis? Et q; abraham p̄mus mandatus de circūcisione accepit: vt dicitur Gen. 17. Ideo questionē iterat in persona ipsius abrahe dicens. Si ita est q̄ deus iustificat p̄pucium sicut et circūcisionem. quid ergo dicemus inuenisse vtilitatis Abraham patrem nostrum s; carnem. i. s; circūcisionem carnalem et s; alias obseruantias carnales. videtur esse inconueniens si dicatur q̄ nihil vtilitatis inuenit cū dicat. Ysa. 48. Ego dñs docēs te vtilia. ¶ Secundo ibi. (Si enim abraham r̄c.) Respondet p̄posita questionē. Et duo facit. p̄mo ostendit q̄ abraham

non hoc inuenit per circūcisionem et cetera legis opera q̄ per eam iustificaretur: sed magis per fidem. Secundo commendat fidem ipsius. ibi. (Qui contra spem r̄c.) ¶ Circa p̄mū duo facit. p̄mo ostendit p̄positus ratione accepta ex parte diuine acceptationis. Secundo ratione diuine p̄missionis. ibi. (Non enim per leges r̄c.) ¶ Circa p̄mū duo facit. p̄mo p̄ponit q̄dam cōditionalem. Secundo p̄bat destructionē consequentis. ibi. (Quid enim dicit scriptura r̄c.) Tertio probat ipsam cōditionalem. ibi. (Sicut et dauid r̄c.) ¶ Circa p̄mū itendit apostolus sic argumētari. Si abraham iustificatus esset ex operibus legis non haberet gl̄iam apud deum. ergo non ex operibus iustificatus. Proponit ergo cōditionalem dicens. Quis est quid abraham inuenit s; carnalem circūcisionem. Et manifestū est q̄ hoc non inuenit vt iustificatus sit ex operibus legis: ita. s; q̄ eius iusticia in operibus legis cōsistat. habet quidē gl̄iā. s; apud hoies qui exteriora facta vidēt sed non apud deum qui videt in occulto. s; illud p̄. Re. 16. Deus autem intuetur cor. p̄. Corin. 3. Nemo vestrum gl̄ietur in hoibus r̄c. Unde contra quosdā dicitur. Job. 12. Dilexerunt magis gl̄iam hominum q̄ dei. ¶ Sed cōtra hoc potest obijci: q; ex consuetudine operum exteriorum generatur interior habitus s; que etiam cor hominis bene disponitur vt sit promptus ad bene operandum: et in bonis operibus delectetur: sicut philosophus docet in secundo ethi. ¶ Sed v̄m est. q̄ hoc habet locum in iusticia humana per quas. s; homo ordinatur ad bonum humanū. Diuis enim iusticie habitus per opera humana potest acquiri. sed iusticia que habet gl̄iam apud deum ordinatur ad bonum diuinitatis. s; future gl̄ie que facultatē humanam excedit: s; illud p̄. Cor. 2. In cor hoīs non ascendit que preparauit deus diligētibus se. Et ideo opera hoīs nō sunt p̄portionata ad huius iusticie habitus causandum. s; opus iustificari interior cor hominis a deo vt opera faciat p̄portionata diuine gl̄ie.

¶ Deinde euz dicit. (Quid enim r̄c.) Destruit sequeus: qd̄ fuit negatiuum. probando affirmationem oppositam. s; q̄ abraham habebat gl̄iam apud deum. Et hoc probat per auctoritates scripture quā p̄mo apls ponit. 2. exponit ibi. (Et autē r̄c.) Dicit ergo p̄mo. Dico abraham sic iustificatus esse q̄ habet gl̄iam apud deum. Quid enim scriptura dicit. Gene. 15. Credidit abraham deo p̄mittēti sibi seminis multiplicationē. Eccle. 2. Crede deo et recuperabit te. Et reputatum est illi. s; a deo ad iustitiam. p̄. Mach. 2. Abraham in tentatione inuentus est fidelis. Et sic patet q̄ apud deū a quo est ei reputatum ad iustitiam q̄ credidit gl̄iam habet. Est autē considerandum q̄ iusticia quā deus reputat scripta exprefit non in aliquo exteriori opere: sed in interiori fide cordis quā solus deus intuetur. Luz at dicatur triplex esse actus fidei. s; credere deū deo et in deū. posuit hunc actū q̄ est credere deo qui est p̄p̄ius actus fidei eius sp̄m demonstrās. Nā credere in deum demonstrat ordinē fidei ad finē qui est per charitatē credēdo in deum ire: qd̄ charitas facit. Et sic sequit sp̄m fidei. Credere autē deum demonstrat fidei m̄m s; q̄ est virtus theologica habens deum p̄ obiecto. Et ideo hic actus nondū attingit ad sp̄m fidei: q; si aliq; credat deum esse per aliquas rationes humanas et naturalia signa nondū dicitur fides habere de qua loquimur: sed solum quādo ex hac ratione credit: q̄ est a deo dictum. qd̄ designatur per hoc q̄ dicitur credere deo: et ex hoc fides specificatur sicut et quilibet cognoscitiuus habitus specie habet ex ratione per quas assentit in aliquid. Alia enim ratione inclinatur ad assentiendum habens habitum scientie. s; per demonstrationem et alia ratione habens habitū opinionis. s; per syllogismum dyalecticum.

Ad romanos

¶ Deinde euz dicit. (Et autē qui opatur rē.) Exponit predictaz auctoritate q̄tum ad hoc qd dicit. reputatū est illi ad iusticiā. r̄ tangit in slo. duplex horuz verboz expositio. P̄ia est fm q̄ referunt ad finalē mercedē de qua p̄mo ostendit qualr se habeat ad opa. sc̄do qualr ad fidem ibi. (Et v̄o qui non rē.) Dicit ergo p̄mo q̄ ei qui opatur. s. opera iusticie merces eterne retributiōis: de qua d̄r Ysa. 4°. Ecce merces eius euz eo. non reputat fm gr̄am t̄m s̄ fm debituz. fm illud Math. 20. Nōne ex denario conuenisti mecum: ¶ Sed 3° est qd dicitur. infra. 6°. H̄ra dei vita eterna. Et infra. 8°. Non sunt cōdigne passiones huius tēporis ad futuraz gl̄iam. Sic igit̄ illa retributiō non fit fm debituz sed fm gr̄am. ¶ Sed dōm est q̄ opera hūana possunt considerari dupl̄. Uno modo fm subam operum. r̄ sic non habent aliquid cōdignū vt eis merces eterne gl̄orie reddatur. Alio modo possunt cōsiderari fm suū p̄ncipiū. put. s. ex impulsu dei aguntur fm p̄posituz dei predestinantis: r̄ h̄z hoc eis debetur merces predicta fm debitum: q̄ vt infra octauo dicit̄. Qui spiritu dei aguntur hi sunt filij dei. si autem filij r̄ heredes.

¶ Deinde euz dicit. (Et vero rē.) Ostēdit qualr se habeat merces eterna ad fidem dicens. ei verō qui non opatur. s. exteriora opera. puta qz non habet tempus operadi: sicut patet in baptigato statim mortuo credenti in euz qui iustificat impiū. s. in deuz. de quo dicit̄ infra. octauo. Deus qui iustificat. reputabitur fides eius. s. sola sine exteriorib⁹ operib⁹ ad iusticiam. i. vt per eam iustus dicatur r̄ iusticie p̄ncipiū accipiat. sicut si opera iusticie fecisset: h̄z illud infra. decimo. Lorde creditur ad iusticiam: r̄ hoc fm p̄positum gratie dei: id est fm q̄ deus p̄ponit ex gratia sua hoies saluare. infra. octauo. Dis qui fm p̄positum vocati sunt sancti. Ephe. p̄. Qui opatur omnia fm consiliū volūtatis sue. Alia expositio est vt hoc referat̄ ad hominis iustificatiōez Dicit ergo. Et autē qui opatur: id est si aliquis per opa iustificetur. ipsa iusticia imputaret̄ quasi merces non fm gr̄as sed fm debituz. ifra. v̄ndecimo. Si autē gratia iam non ex operibus alioquin gr̄a iam non est gratia. Et vero qui nō operatur. vt. s. per sua opa iustificetur. credēti autem in eū qui iustificat impiuz cōputabit̄ hec eius fides ad iusticiā fm p̄positum gr̄e dei. non quidem ita q̄ per fidē iusticiā mereatur: s̄ qz ipm credere est p̄mus act⁹ iusticie quā deus in eo operat̄. ex hoc enim q̄ credit in deuz iustificante: iustificationi eius subycit se: r̄ sic recipit effectū. Et hec expositio est litteralis: r̄ fm intentionē apostoli qui facit viz in hoc q̄ in Hen. 15. dictū est. Reputatū est illi ad iusticiā: qd cōsuevit dici: qm id qd minus est ex parte alicuius reputatur ei gratis ac si totum fecisset. Et ideo apostolus dicit q̄ hec reputatio locum non haberet si iusticia esset ex operibus: sed solum habet locum fm q̄ est ex fide.

¶ Deinde cum dicit. (Sicut r̄ David rē.) Probat cōditio nalem p̄missaz ex auctate psalmi. Lius p̄mo premitit sensum. Sc̄do ponit verba eius. ibi. (Beati quozum rē.) Tertio excludit falsum intellectum. ibi. (Beatitudo rē.) Dicit ergo. Sicut r̄ David dicit id est asserit beatitudinez hois esse illius. s. cui deus fert: id est dat iusticiā. Accepto. i. gratis sine opib⁹ p̄cedentibus. Ad titū 3°. Non enim ex operibus iusticie que fecimus nos. Beatitudo autem hois est a deo: fm illud. ps. Beatus vir cui⁹ est dñs deus eius. Sic igitur manifestū est illum habere gl̄iam apud deū q̄ nō ex opibus legis iustificat̄. vt dictum est.

¶ Deinde cū dicit. (Beati quoz rē.) Ponit v̄ba David predictam iniam continentia. r̄ dicit eos esse b̄os quoz remittuntur peccata. r̄ sic p̄ q̄ nō habuerūt pus bona opa ex quibus iusticiā seu beatitudinē cōsequerentur. Est autē triplex peccatum. s. originale. actuale r̄ mortale. r̄ actuale r̄ venia-

le. P̄mo ergo q̄tum ad originale dicit. Beati quozum remisse sunt iniquitates. Ubi considerandus est q̄ peccatū originale iniquitas dicitur: qz est carentia originalis iusticie: p̄ quā fm equitatem ratio hominis subyciebat̄ deo: inferiores vires rationi: r̄ corpus aie. sed p̄ peccatuz originale hec equitas tollitur: qz postq̄ ratio d̄s̄t eē subiecta d̄o: inferiores vires rationi rebellant r̄ corpus ab obedientia aie subducitur p̄ corruptionē r̄ mortez. Unde in ps. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum. Utrobiz autē peccatuz originale pluraliter significatur. Uel p̄pter plures homines in quibus multiplicatur originale peccatū. Uel pot̄ qz virtute cōtinet in se quodāmodo oia pctā. D̄s̄ autē peccatuz originale remitti dicit̄: qz transit reatus supueniente gr̄a: sed remanet actu remanente fomite siue cōcupiscētia: que non tollit̄ totalr in hac vita: sed remittit̄ siue mitigatur. Sc̄do q̄tum ad actuale mortale dicit. Et quoz tecta sunt peccata. Dicunt̄ autē peccata regi diuino conspectui q̄tum nō inspicit ea ad puniendū. ps. Operuisti oia peccata eoz. Tertio q̄tum ad veniale dicit. Beatus vir cui nō imputat̄ dñs pctm̄. vt. s. p̄ pctm̄ intelligant̄ peccata venialia: q̄ licz leuia sint: t̄m p̄ multa homo separat̄ a deo. sc̄do. Paralipo. 3°. Dñs bonus ppiciabit̄ cunctis q̄ in toto corde requirūt illū r̄ nō imputabit̄ illis q̄ minus sancti sunt.

¶ Possunt autē r̄ hec tria aliter distingui. Sunt enim in peccato tria. Quoz vnū est offensā dei. Et q̄tum ad hoc dicit. Beati quoz remisse sunt iniquitates. h̄z q̄ homo dicitur remittere offensā sibi. Ysa. 4°. Dimissa est iniquitas illius. Aliud est ipse actus inordinatus culpe qui nō fuisse factus ex quo semel perpetratus est: sed tegitur manu misericordie diuine: vt quasi p̄o nō facto habeatur. Tertiu est reatus pene. r̄ q̄tum ad hoc dicit. Beatus vir cui nō imputabit̄ dñs peccatum. s. ad penam.

¶ Deinde cū dicit. (Beatitudo ergo hominis rē.) Excludit falsum intellectum auctoritatis predictę. Posset enim iudicari sic itelligere q̄ predicta gratia remissionis peccatorū nō fieret nisi circumcisis. Ad hoc igit̄ excludendū p̄mo ap̄ls q̄onē mouet dicens. Beatitudo hec qua. s. deus dat iusticiā sine operibus manet t̄m in circūcisiōe. i. habet locuz solum in circūcisis. An etiaz r̄ in prepucio. i. in gentibus? Manifestum est q̄ in vtrisq̄ fm illud qd dicit̄ infra decimo. Idem dominus diues in omnes rē.

¶ Sc̄do ibi. (Dominus enim.) Ad hoc ostendenduz assu mit auctoritatem scripture. q. d. hoc ideo quero. (Dicim⁹ enim rē.) Reputatur abrahe fides ad iusticiā. Hen. 15°.

¶ Tertio ex hac auctoritate cōcludit solōnez p̄missę qd̄ nis sub interrogacione tamen dicens. Quomodo igit̄ reputata est. s. fides abrahe ad iusticiam in circūcisiōe: id est tēpore quo erat circūcisis. an in p̄pucio: id est quando erat incircūcisis: Et respondet. Non in circūcisiōe s̄ in prepucio. Et hoc manifestum est ex serie narrationis scripture. Naz Hen. 15°. Legitur q̄ fides reputata est abrahe ad iusticiam. circūcisiōnez autem accepisse legitur Hen. 17°. Si igitur Abraham adhuc incircūcisis existens iustificatus est per fidem manifestum est q̄ iusticia fidei p̄ quas gratis remittuntur peccata non est soluz in circūcisiōe sed etiam in prepucio: id est in gentilitate.

¶ Lectio.

II.

Signuz accepit circūcisiōnis signaculuz iusticie fidei q̄ est in prepucio vt sit pater oīum credentiū per prepuciū vt reputeretur r̄ illis ad iusticiam. Et sit pater circūcisiōnis: non his tantuz qui sunt ex circūcisiōe: sed r̄ his que sectantur vestigia

fideli que est in preputio patris nostri abrahe. Non enim per legem promissio abrahe aut semini eius: ut heres esset mundi: sed per iustitiam fidei. Si enim qui ex lege heredes sunt extirpata est fides, abolita est promissio. Lex enim ira operatur. Ubi enim non est lex nec prevaricatio.

¶ Ostendo quod beatitudo premissionis patris non solum est in circumcissione sed etiam in preputio exemplo abrahe qui tempore preputii est iustificatus. hic respondet cuidam obiectioni. Possent enim aliqui dicere. si Abraham iustificatus est ante circumcissionem. ergo sine causa et frustra circumcissus est. Ad hanc ergo obiectionem excludendam. primo proponit quod circumcissio non erat causa iusticie sed signum. secundo ostendit quod ex hoc signo consequatur ibi. (Ut sit pater etc.) tertio ostendit modum quo consequatur ibi. (Non his tantum etc.) Circa primum duo faciunt. primo proponit circumcissionem esse signum. Gen. 17. Circumcidetis carnem preputii vestri ut sit in signum fidei inter me et vos. secundo ostendit cuius rei sit signum dicens: quod sit signaculum iusticie fidei: id est quod est per fidem: que quidem fides est in preputio. id est quam Abraham habuit adhuc circumcissus existens.

¶ Dicit autem signaculum dupliciter. Uno modo quasi expressum signum habens similitudinem rei signate: sicut illud Eccl. 28. Tu signaculum similitudinis etc. Habet autem circumcissio expressam similitudinem cum fide abrahe. primo quidem quantum ad rem creditam. Credidit enim multiplicationem sui seminis: et congruenter accepit signum in membro generationis. secundo quantum ad effectum huius fidei: quod est remotio culpe: que signatur per remotionem superflue pellicule. Alio modo signaculum dicitur signum aliquid occultans quod reuelandum est amicis: sicut patet de sigillo: et hoc dicitur Apo. 9. Dignus est agnus qui occisus est accipere librum et aperire signacula eius. claudere ergo sub signaculo circumcissionis secretum incarnationis christi ex semine abrahe. Consequenter ostendit quid consequatur ex dictis. Consequitur enim ex hoc quod Abraham in preputio iustificatus per fidem postea circumcissionem accepit ut sit pater non solum circumcisorum sed etiam gentium in preputio: et hoc est quod dicit. Ut sit pater. id est ex predictis consequitur quod Abraham sit pater omnium gentium per preputium: id est qui sunt in statu preputii. Vel Abraham sit pater per preputium: id est per id quod habuit in preputio ut reputetur et illis ad iusticiam hoc. id est quod credunt sicut reputatum est abrahe. Et de hac paternitate dicitur Matt. 23. Potens est deus de lapidibus istis etc. Et sit pater circumcissionis: id est circumcisorum qui ex eo originem ducunt. Unde Jo. 8. Pater noster Abraham est.

¶ Deinde ostendit per quem modum sit pater etiam circumcisorum: quod per imitationem. Et hoc est quod dicit (Ut sit iquam pater non his tantum qui sunt in circumcissione). id est sunt circumcissi (sicut etiam his qui sectantur vestigia fidei patris nostri abrahe que est in preputio). id est quam Abraham habuit adhuc circumcissus. Jo. 8. Si filii abrahe estis opera eius facite. ¶ Et quod hic de circumcissione fit mentio oportet circa ipsam tria considerare. scilicet quare sit instituta. quam vim habuit: et quare sit mutata. ¶ Circa primum considerandum quod circumcissio sicut et alie legis ceremonie est propter duo instituta. primo quidem propter cultum diuinum ad quem homines sicut habet ceremonialia disponebantur. Et hoc circumcissio habet triplicem institutionis causam: quarum prima est ad significandum fidei et obedientiam qua Abraham se deo subiecit: ut. illi qui circumcissionem acciperent abrahe: traditam fidei et obedientiam ipsius obseruarent. Dicitur enim. Gen. 22. Sicut Abraham circumcissus est: et ideo facta est circumcissio in membro generationis ad signandum fidei ipsius circa prolem futuram: ut dictum est. Secunda est ad expi-

mendum in signo corporali id quod spiritualiter erat faciendum. ut. scilicet a membro generationis: quod principali concupiscentie deseruit: abscindebat superflua pellicula. ita etiam a corde hominis omnia superflua concupiscentia tolleretur: sicut illud Jerem. 4. Circumcidimini domino et auferete preputia cordium vestrorum etc. Tertia est. ut per hoc signum populis ille deus colens ab omnibus alijs populis distingueretur. Et ideo est quod Josue 5. mandauit dominus circumcidi filios israel: qui inter alias nationes erant habitaturi: qui prius in deserto solitari manentes circumcisi non erant. Alia autem ratio circumcissionis et omnium ceremonialium accipitur per comparationem ad christum ad quem comparatur sicut figura ad veritatem et membra ad corpus: sicut illud Colo. 2. Que sunt ymbra futurorum corpus autem christi. Sic igitur per circumcissionem corporalem significatur circumcissio spiritualis fienda per christum. primo quidem in animam quantum per ipsum peccatorum reatus et concupiscentie precludunt. Colo. 2. In quo. scilicet christo circumcisi estis circumcissio ne non manufacta in expoliatione corporis carnis: sed in circumcissione domini nostri iesu christi. Secundo vero quantum ad corpus: quod scilicet etiam in resurrectione ab electorum corporibus omnis passibilitas et mortalitas auferetur: et ideo circumcissio fiebat octauo die qui significat octauam etate resurgentiuz. nam septima est gescentium in christo. Sex autem etates sunt quibus seculus currit. Unde et circumcissio facta legitur cultellis petrinis. Josue. 5. Ad significandum quod spiritualis circumcissio fienda erat per petrum qui est christus: ut dicitur per Cor. 10. Non tamen hoc generaliter obseruabatur quod nec esset circumcissio nisi fieri cum petra. ¶ Circa secundum vero est sciendum quod sicut hic Hiero. dicit et est Bede. Ideo salutare curationis auxilium circumcissio in lege contra originalis peccati vulnus prebebat quod baptisimus agere tempore reuelate gratie conuenit. Ex quo patet quod virtus circumcissionis se extendebat ad deletionem originalis peccati. Quidam tamen dicunt quod gratia in circumcissione non conferebatur. non enim potest esse dei gratia sine iusticia. Argumentatur autem Aug. Gal. 2. Si iusticia est per legem. ergo christus gratis mortuus est. id est sine causa. Et eodem modo argumentari possumus. Si ex circumcissione est gratia iustificans christus gratis mortuus est: sed hoc non potest esse. Nam remissio peccati nunquam fit sine gratia. infra. 5. Iustificati igitur gratia ipsius etc. Et ideo alij dicunt quod in circumcissione dabatur gratia quantum ad effectus priuatiuos. scilicet remotio nis culpe. non autem quantum ad effectus positiuos. puta operationes iusticie. Sed hoc etiam conueniens non videtur. effectus enim positiuus alicuius forme ordie nature precedunt effectus priuatiuos. Non enim lumē pellit tenebras. nisi per hoc quod illuminat. Et ita gratia per hoc culpam pellit quod iustificat. Remoto autem peccato remouet posterius. Et ideo melius dicendum est quod circumcissio ex ipso opere operato non habet virtutem effectiuam neque quantum ad remotionem culpe neque quantum ad operationem iusticie: sed erat solum iusticie signum: ut per apostolum dicitur. sicut per fidei christi cuius circumcissio signum erat. auferebat peccatum originale et conferebat auxilium gratie ad recte agendum. ¶ Circa tertium vero manifestum est etiam ex deicis: quare oportet ut circumcissiones mutari. Nam circumcissio erat signum futuri. Non autem idem signum uenit patri sine preterito et futuro. et ideo baptisimus est signum preteriti gratie quod copiosior et utilior effectus habet gratie. quod quanto agens est propinquius et patri tanto efficacius operatur. ¶ Deinde cum dicit. (Non enim per legem etc.) Ostendit propositum. scilicet quod circumcissio siue quocumque opus legis non iustificet ex diuina promissione. Et circa hoc duo faciunt. primo proponit quod intendit. Secundo probat propositum. ibi. (Si enim qui ex lege etc.) Supponit ergo apostolus. primo ex auctoritate bene promissionem factam abrahe et semini eius ut heres esset mundi. id est ut omnes gentes mundi in ipso benedicerentur sicut illud Gen. 12. In te benedicientur etc. Dicit

Ad romanos

autem ac semini eius: qz hō pmissio r si in ipso non est completa: completa tamē erat in semine eius. Dicit enī Heñ. 22: Benedicent in semine tuo oēs gētes terre. hoc autē semen pncipalr itellr xps s; illud Gal. 3: Abzabe dicte sunt pmissiones r semini eius. Nō dicit in seminibus qsi in multis: s; in vno rē. Qz. s. in vno in quo cōplet. oñdit vt sit heres mūdi s; illud ps. Postula a me r dabo tibi gētes hereditatē tuā. Scōario autē cōplet in illis q p grāz xpi sunt spiritalr semē abzabe. ifra. 9: Qui filij sunt pmissōis estimātur in semie. Qui etiā p xpm sunt heredes mūdi iqtuz oia in gliaz electoz cedunt. i. Cor. 3: Dia vestra sunt rē. Circa hāc pmissōne vñū negat r vnum asserit. Negat hō pmissōne scām p legē. Nō qdē nō dī ppter ipsam pmissōne: qz tpe pmissōis lex data erat: s; ppter pmissōis impletionē: vt sit sensus: q talis pmissio scā erat abzabe nō qsi impleda p legē: qz vt dī Heb. 7. Nihil ad pfectū adduxit lex. Aliud autē alstruit: q. s. hō pmissio sit impleda p iusticiā fidei: qz sancti per fidē vicerunt regna. Heb. ii.

Deinde cū dicit. (Si enī rē.) oñdit ppositū. Et pmo quātuz ad hoc q pmissio nō sit impleda p legē. scōo qstuz ad b q sit impleda per iusticiā fidei. ibi. (Jō ex fide rē.) Circa pmo ponit tales rōnem. Si pmissio facta abzabe esset impleda p legem: fides abzabe credētis pmissiōi eēt inanis. qz pmissio ei facta aboleret: s; hoc est iconueniens. g r pmo. Circa hoc duo facit. pmo pponit pditionalē. scōo pbat eā. ibi. (Lex n. rē.) Destructio autē consequētis ē manifesta. Dicit g pmo q pmissio nō est facta p legē. si enī q ex lege sunt hi sunt heredes: id est si ad b q aliqui hereditatē pmissam pceptant requirūt q ex legis obseruantiā hoc consequant. exinanita est fides. i. vacua facta est fides q abzabam credidit deo pmittenti: vt dī Heñ. 15: Et b est icōueniens s; q dī p Cor. 15: Si xps nō resurrexit inanis ē pcedicatio nostra rē. Et qre sit inanis oñdit subdēs. Abolita. i. cassata est pmissio: qz nō psequit suū effectū. cōtra id qd dicit Heb. 11: Fidelem credidit eū eē q repromiserat. Et b ifra in pñti ca: dī. Quēcūq; pmissit dō potēs est rē.

Deinde cū dicit. (Lex enī.) pbat conditionalem pmissam per effectuz siue euētū legis. Et pmo pponit legis effectū siue euētū. scōo pbat. ibi. (Ubi enī nō est lex rē.) pbat autē cōditionalem sic. Si aliqua pmissio sit impleda per id qd impletionē pmissiōis ipedit: talis pmissio aboletur: r fides credentis exinanit: s; lex ipedit consecutōez hereditatis. lex enī iram operat. g si per legē sit adimplenda pmissio: exinanita est fides: abolita est pmissio. Dicitur autē lex iram operari. i. vindictā: qz per legem facti sunt homines digni dei vindicta. 4: Reguz 22: Magna ira dñi succensa est dnos: qz nō audierūt patres nostri verba libri huius. i. legis rē. Poss; autē aliquis itelligere q lex irā operatur qstuz ad ceremonialia tempore grē obseruata fm illud Gal. 5: Si circūcidimini xps nihil vobis pderit. S; qd hic dicit itelligendū est etiam qstuz ad moralia: nō quidez q legis pcepta moralia pceptant aliqd: qd qui obseruat dignos ira dei efficiat: s; occasionalr: qz precipit r gratiam adimplendi nō prebet: fm illud scōe Lozi. 3: Littera occidit: spūs antez viuificat. Quia. s. interius adiuvat i firmitatem nostram: vt dicitur infra. 8.

Deinde cum dicit. (Ubi enī non est lex rē.) oñdit qualiter iraz opatur dicēs. vbi non est lex: nō est pnuaricatio: qz r si aliquis lege nō data peccare possit d id qd nāliter iustum est faciendo. nō tñ pnuaricator dicit nisi legem trāsgrediens. ps. Vidi pnuaricantes r tabescebaz rē. Et tamē omnis peccator pōt dici pnuaricator in qstuz legē nālez trāsgredit. ps. Pnuaricātes reputaui oēs peccatores terre. Hraui? est tamē trāsgredi siml legē nature r legēz scriptam qz solaz legē nature. Et ideo lege data sine grā adiuuante pnuaricatio creuit r maiorē iram pmeruit.

uante pnuaricatio creuit r maiorē iram pmeruit.

Lectio.

III.

Deo ex fide vt fm gratiam firma sic pmissio omni semini. Nō ei qui ex lege est solum: sed r ei qui ex fide est abzabe qui pater est oium nostrum:

(sicut scriptum est. Quia patrem multarum gētiū posui te ante deum cui credidisti. qui viuificat mortuos. r vocat ea que nō sunt: tanq; ea que sunt.) Qui contra spem in spem credidit vt fieret pater multarum gentiū. fm q dictum est ei. Sic erit semen tuuz sicut stelle celi r arena maris. Et non infirmatus est in fide nec cōsiderauit corpus suum emortuum cum iam fere centum esset annorum. r emortuam vuluaz sarre. In repromissioe etiaz dei nō hesitauit disidentia: sed confortatus est fide: dans gloriāz deo: plenissime sciens: quia quecūq; pmissit deus potens est r facere. Ideo r reputatū est illi ad iusticiā. Non est autem scriptū tm ppter ipsum: quia reputatum est illi ad iusticiā: sed r propter nos: quibus reputabit credentibus in eū qui suscitauit Iesum xpm dñm nrm a mortuis. qui traditus est ppter delicta nostra r resurrexit ppter iustificationē nostrā.

Ostēso q pmissio facta abzabe r semini eius nō sit impleda p legē. hic ostēdit q sit impleda per fidē. Et circa b tria facit. pmo ostendit per quid sit hō pmissio adimplenda. scōo ostendit in qbus sit adimplenda. ibi. (Omni semini rē.) Tertio a quo sit impleda. ibi. (Qui viuificat mortuos rē.) pmo g cōcludit ppositum quasi ex diuisione. Videt enī neciū esse q pmissio adimpleat vel per fidē vel per legē. nō aut per legē: qz pmissio aboleretur. Uñ cōcludit. Jō ex fide. s. Negmur pmissionē. vt heredes simus mūdi. pma Jo. 5: Nec est victoria que vincit mūdūz rē. Et hoc pfirmat per dñm mediū ei qd supra assumpserat. Dicitū est enī q si iusticia ex lege eēt pmissio aboleret: s; si sit ex fide remanet firma pmissio ppter vntē dñe grē iustificātis hoīem per fidē. Et hoc est qd dicit. Ut pmissio dei sit firma: nō qdem per opationes hoīum que possunt deficere: s; fm grām dei que ifallibilis est. scōa Lozi. 12: Sufficit tibi gratia mea: r scōa Lozi. pmo. Quotquot sunt pmissiones in illo. s. xpo est. i. veritatem habent.

Deinde cū dicit. (Omni semini rē.) Ostendit in qbus impleatur predicta pmissio. Et pmo pponit qd itendit: r dicit q pdicta pmissio sic impleda per fidē est firma per grāz. oī semini. i. oī hoī q fuerit qualrcūq; semē abzabe. Eccle. 44. Lū semie eoz pmanēt bona: hereditas scā nepotes eoz.

Secundo ibi. (Nō ei rē.) Exponit quod dixerat omni semini. est enī quoddaz semen carnale. fm illud Jo. 8. Semen abzabe sumus. Est aliud semē spūale: s; illud Mat. 3: Potens est deus de lapidibus his. i. de gentibus suscitare filios abzabe. Semē autē abzabe carnale legē seruauit: sed fides eius etiaz imitatur semē spūale. Et sic si per solā legem esset pmissio non impleat in oī semine: s; solum in carnali. Quia vō impletur per fidem q est oibus cōmunis. planū est q impletur in omni semine.

3: ibi. (Qui est p rē.) pbat qd supposuerat. s. q semē abzabe sit nō soluz qd est ex lege: s; etiā qd est ex fide per au

etozitate scripture: cuius pmo ponit sensum dicens. Qui. s. abrahā est pater oium nostrū. i. oīuz credētū. siue iudeoz siue gētiliū. Supra eodē. Ut sit pater oīuz credētū. Ysa. Si. Attendite ad abrahā patrē vestrū. Scōo inducit auctoritatē dicens. Sicut scriptū est gen. 17. Quia patrē multarū gentium posui te. Littera alia habet. Cōstitui te. qd sensum nō variat. Ecc. 4. 4. Abraham magnus pater multitudinis gentium. tertio ibi. (Ante deū rē) exponit qd dixerat. Sic. n. dictū est: posui te quasi iam esset impletū qd longe postea erat implēdum. sed que sunt futura in se ipsis i dei pudentia sunt presentia. fm illud ecc. 23. Domino deo nostro anteq̄ crearent oīa sunt agnita sicut r post perfectum respicit oīa. Et ideo apostolus dicit qd hoc qd dictū est. posui te itelligendū est ante deum. i. in eius presentia cui credidisti. Crediderat enī abrahā deo futura p̄nunciāti ac si videret presentia. qz vt dicit heb. 11. Fides est sp̄adaz sub stātia rez argumentū nō apparentium.

Deinde cum dicit. (Qui uiuificat mortuos rē.) Ostendit a quo sit implēda h̄s pmissio dicens. q. s. deus uiuificat mortuos. i. iudeos q̄ erāt mortui in peccatis p̄tra legē agētes uiuificat p̄ fidem r gratiā: vt p̄missione abrahę consequantur. Jo. 5. Sicut p̄ suscitāt mortuos r uiuificat rē. Et ea que nō sunt. i. gentiles vocat. s. ad gratiā tanq̄ ea q̄ sunt. i. tanq̄ iudeos. ifra. 9. Uocabo nō plebem meā rē. Significat aut̄ gentiles p̄ ea q̄ nō sunt: qz erant oīo alienati a deo sicut p̄ma cor. 13. dicitur. Si caritatem non habuero nihil sum. Et sic p̄ h̄s uocationē implebit̄ pmissio abrahę etiaz in gētilib̄. Uel qd dicit. vocat ea que nō sunt nō itelligit de uocatione tēporali: sed de uocatione predestinationis eterne qua uocant̄ r eligunt̄ etiā q̄ nō sunt ac si essent. Ephe. 1. Elegit nos in ipso ante mūdi cōstitutionē. Et de hac uocatione dicit ifra. 9. Nō ex operib̄ s̄ ex uolūtate dictū: qz maior seruiet minori. Uel uocationē hic dicit simplicē dei noticiam vel cognitionē qua cognoscit futura que nō sunt in actu sicut presentia. Et hoc modo uocatio in. ps. accipitur cū dicitur. Qui numerat multitudinē stellarū rē. Et h̄z hūc sensum qd hic dicit̄ iducit̄ p̄pter id qd supra dictū ē ante deum cui credidisti. duo enī uidebant̄ obstare ei qd dictū est. patrē multaz gentium posui te. quoz vnus erat qz ipse idem abrahā erat quasi emortuus p̄ senectute vt ifra dicitur. Et cōtra hoc dicit. q̄ uiuificat mortuos. Aliud aut̄ ē qz ille multe gentes nōdū erant. Et p̄tra hoc subdit. Et uocat ea q̄ nō sunt tanq̄ ea q̄ sunt.

Deinde cū dicit. (Qui cōtra spes) cōmēdat fidē abrahę Et pmo ostēdit magnitudinē fidei eius. scōo efficaciaz vel fructū eius ibi. (Ideo r reputatū est rē.) Circa primū duo facit. pmo ostēdit magnitudinē fidei abrahę q̄tuz ad p̄missionem feminis multiplicādi. secūdo q̄tuz ad repromissionem feminis exaltādi ibi. (In repromissione rē.) Circa primū duo facit. Primo ostēdit fidem eius fuisse magnaz scōo ostēdit eam fuisse firmā ibi. (Et nō infirmatus in fide rē.) Circa primū duo facit. Primo p̄pōit magnitudinē fidei abrahę dicens qui. s. abrahā in hac spem. credidit vt fieret pater multaz gētiū. sed p̄tra alias spem. Circa qd cōsiderādum est qd spes importat certā expectationē boni futuri. que qdem certitudo est quandoq̄ ex cā humana siue naturali fm illud p̄ma cor. 9. Debet in spe qui arat arare. quādoq̄ uero certitudo expectātis est ex causa diuina fm illud. ps. In te domine speraui rē. Hoc ergo bonuz qd abrahā fieret pater multaz gentium certitudinē habebat ex parte dei p̄mittētis. Sed cōtrariū apparebat ex cause naturali siue humana. Ideo dicit. Qui p̄tra spem cause naturalis vel humane credidit i spem diuine p̄missiois. Quaz quidē scōo ponit dicens h̄z qd dictū est ei. s. gen. 22. Sic crit semē tuum sicut stelle celi. r sicut arena maris. Utrūq̄ aut̄

boz iducit̄ p̄pter similitudines innumerabilis multitudinis. Nam q̄tum ad stellas dicitur deut. 1. Domin' deus vester multiplicauit uos r estis hodie sicut stelle celi. Q̄tū ad arenam dicit̄. reg. 4. Iuda r israel innumerabiles sicut arena maris sunt. Potest tñ aliqua differētia iter utriq̄ attendi vt stellis cōparētur iusti q̄ fuerūt ex semie abrahę. dan. 12. Qui ad iustitiā erudiunt plurimos quasi stelle in p̄petuas eternitates. Arene aut̄ cōparant̄ peccatores: qz fluctibus mundi quasi cuiusdam maris opprimunt̄. Je. 5. Posui arenam terminum maris.

Deinde cū dicit. (Et nō infirmatus est.) Ostēdit firmitatez abrahę quā pmo p̄ponit dicens: r nō infirmatus est. sicut. n. tēperantia ostēdit̄ nō esse ifirma q̄ magnis cōcupiscibilib̄ nō uincit̄. ita fides ostēdit̄ nō esse ifirma: sed fortis que a magnis difficultatib̄ nō superat̄. p̄ma. pe. 5. Cū resistite fortes i fide. scōo ibi. (Nec p̄siderauit rē.) ponit difficultates ex qbus ostēdit̄ fides eius nō fuisse ifirma. Et pmo qdem ex parte ipsius abrahę cum dicit. Nō cōsiderauit. s. ad discrendum p̄missionem corpus suū emortuū. s. qz iam mortificata erat in eo vis generatiua p̄pter senectutē. Unde dicit. Lum iaz fere centū ānoz eēt. Abrahę enī cētenario exp̄stenti natus ē Isaac. vt habet̄ gen. 21. Per ānuz autē ante fuerat sibi filius p̄missus fm illud gen. 18. Reuertens ueniam ad te tēpore illo. r erit sare filius. (S̄z uidef̄ qd nō fuit corpus eius emortuū q̄tum ad uim generatiuā: qz etiā post mortē sare duxit cethurā uxorem: q̄ genuit ei filios: vt dicitur gen. 25. (Dicunt̄ q̄dam qd mortua erat in eo vis gētiua q̄tū ad h̄ qd ex muliere antiq̄ ḡnaret nō q̄tū ad h̄ qd ḡnaret filii ex iuuecula. Solēt. n. senes ex iuueculis mulierib̄ plē gignere. nō aut̄ ex antiq̄s q̄ sunt min' apte ad cōcipiendū. Sed melius dicēdū uidef̄ qd abrahę miraculo se restituta erat vis generādi: r quātū ad sarā r q̄tū ad oēs mulieres. Scōo ponit difficultatē ex pte uxoris cū dicit. Et emortuā uulū sare. s. nō p̄siderauit vt discrederet. Dicit aut̄ emortuā q̄tum ad actū generādi. tū p̄pter sterilitatez tum p̄ senectutē. Jam. n. desierāt ei feri muliebria. vt dicitur. is. Et iō Isa. 51. vbi dicit̄. Attēdite ad abrahā patrē ustrum r ad sarā q̄ uos peperit. vt ostēderet utriusq̄ mortificationē: r frigiditatem p̄missit dicens. Attēdite ad petrā vñ excisi estis: r ad cauernā laci de quā p̄cisi estis.

Deinde cū dicit. (In repromissione et dei rē.) Cōmēdat fidem abrahę q̄tum ad iteratā p̄missionem de semis exaltatione. Et pmo ponit fidei firmitatē. scōo firmitatis cāz ibi. (Dans gloriā deo.) Dicit̄ q̄ pmo. in repromissione et dei. i. i. iterata ei' p̄missione vñ de semis multitudie quam p̄missit. Primo qdem gen. 15. dicens. Suscipe celuz r numera stellas si potēs. r ifra. 17. Eris pater multaz gētiuz: r itez ifra. 22. Multiplicabo semē tuū sicut stellas celi. Uel itelligēduz ē i repromissione dei. i. i. iterata p̄missione de exaltatione semis ei': qz cū dixisset multiplicabo semē tuū statiz subdit. Possi debet semē tuū portas inimicoz tuoz r benedicent̄ i semine tuo oēs gētes terre. In hac qdem dei repromissione nō hesitauit. i. nō dubitauit diffidētia. s. qd diffideret de ueritate diuine p̄missiois. Jac. pmo. Qui hesitat filis ē fluctui maris rē. s̄ p̄fortat' ē fide: id est fortiter fidei adhesit. p̄ma. pe. vltimo. Cui resistite fortes in fide.

Cōsequēter cū dicit. (Dans gloriā deo.) Assignat rōnem firmitatis fidei eius dicens. Cōfortatus ē in q̄ fide dans gloriā deo iquātū. s. p̄siderauit oipotētiā ei'. ps. Magna uirtus eius rē. Uñ r hic subdit̄. Plenissime sciēs qz q̄cūq̄ p̄missit de' potēs ē facere. sap. 12. Subest. n. tibi euz uolueris posse. Ex quo p̄z qd q̄cūq̄ nō ē firm' in fide dei q̄tū est in se diuine glorie derogat vel q̄tum ad eius ueritatē vñ q̄tum ad eius potentiam.

Deinde cū dicit. (Et reputatū ē ei) cōmēdat fidē abrahę

Ad romanos

scdm ad eius effectū. Et pmo ponit effectū quē in ipso ha-
buit dicens. Ideo. s. qz abrahā tā pfecte hoc ipm credidit
reputatū est illi ad iusticiā. pmi Mach. z. Et reputatū ē ei
ad iusticiā. scdo ostēdit effectū quez fides ei? hz etiā i alijs.
Et circa hoc tria facit. pmo ponit similitudinē effectus di-
cens. Nō aut scriptū ē tm pp ipsum qz reputatū ē illi ad iu-
sticiā. vt. s. reputem? qz soli abrahā fides ad iusticiā rputata
sit. sed scriptū ē pp nos qbus reputabit. s. fides. ad iusticiā
infra. 15. Quēcūqz scripta sunt ad nostrā doctrinā scripta
sunt. Sic ergo scriptū ē pp eū vt sit nobis in exēplum. z pp
nos vt sit nobis in iustificatiōis spēs. Scdo ibi (Credētib?
in eū) Ostēdit similitudinē fidei. Reputata ē. n. ad iusticiā
fides abrahā credēti qz corp? suū emortuū. z emortua vul-
ua sare posset viuificari ad filiozuz pcreationem. Reputa-
bitur z nobis credētib? in eū qz suscitauit dñm nostrū ih̄m
xpm a mortuis. z in deū patrē cui ipse dicit in. ps. Tu autē
dñe miserere mei z resuscita me. Et qz eadē ē v̄tus patris z
fily. ipse etiā in ppria virtute surrexit. Qz autē hec fides
iustificet habet. ifra. 10. Si cōfitearis in ore tuo dominū ier-
sum z in corde tuo credideris qz deus illū suscitauit a mor-
tuis. saluus eris. tertio ibi (Qui traditus est zc.) Assignat
cām quare fides resurrectionis xpi iustificet dicēs q. s. xpus
traditus ē. s. in mortē a deo patrē. ifra. 8. proprio filio suo
nō pepercit deus. s. p nobis oibus tradidit illū. Et a seipso
Ephē. 5. Tradidit semetipsum pro nobis. Et a iuda. Jo. 19.
Qui me tradidit tibi maius peccatū hz. Et a iudeis. Mat.
20. Tradēt euz gētibus ad illudēdū. Et resurrexit pp iusti-
tiam nostram. idest vt nos resurgēdo iustificaret. infra. 6.
Quō xps resurrexit a mortuis p gloriā patris. ita z nos in
nouitate vite ambulem? Et qz pp delicta nostra sit tradi-
tus in mortē manifestum videtur ex hoc qz sua morte me-
ruit nobis deletionē peccatoz. sed resurgēdo nō meruit. qz
in statu resurrectionis nō fuit viator. sed pprehēsor. Et ideo
dicendū est qz mors xpi fuit nobis salutaris nō solū p mo-
dum meriti. sed et p modū cuiusdā efficiētē. Luz. n. huma-
nitas xpi esset quodāmodo instrumentū diuinitatis eius.
vt damasce. dicit. oēs passiōes z actiōes humanitatis chri-
sti fuerunt nobis salutifere vtpote ex virtute diuinitatis
pueniētes. Sed qz effectus habz aliquid similitudinē
cause mortē xpi qua extincta est in eo mortalis vita. dicit
esse causam extinctionis peccatoz nostroz. resurrectionē
aut ei? qz redyt ad nouā vitā glie dicē eē cāz iustificationis
nre p quā redim? ad nouitātē iustitiē. CAP. V.

Iustificati igit ex fide pacem habea-
mus ad deū p dominiū nostrū ih̄m
christuz. p quē habemus accessum
per fidem in gratiā istam in qua sta-
mus z gloriāmur i spe glorie filio-
rum dei. Nō soluz autē. sed z gloriāmur in tri-
bulationibus. scientes qz tribulatio patientiam
operatur. patientia autem pbationem pbatio
vero spem. Spes autē nō cōfundit. qz charitas
dei diffusa ē i cordibus nostris p spiritū sanctuz
qui datus est nobis.

Postqz apostolus ostēdit necessitatē gratie xpi. qz sine ea
nec cognitio veritatis gentib? nec circūcisio z lex iudeis p-
fuerūt. ad salutem. Dic icipit cōmendare virtutē grē. Et cir-
ca hoc duo facit. pmo ostēdit que bona p grām psequa-
mur. scdo a qb? malis p eā liberemur ibi. (Propterea sic
p vniū hominē zc.) Circa pmiū duo facit. pmo pōit modū
pueniēdi seu viā qz venim? ad grāz. scdo ostēdit bōa qz p grāz
psequimur ibi. (Et gloriāmur in spe glie zc.) Circa pmiū duo

facit. pmo exhortat ad debituz grē vsum. scdo ostēdit no-
bis gratie aditū ibi. (Per quem accessum zc.) Dicit qz pmi-
mo. Dicitum est qz fides reputabit oibus ad iusticiam cre-
dentibus resurrectionē christi. qz est cā nostre iustificatiōis.
Iustificati igit ex fide iniquatū. s. p fidē resurrectionis effe-
ctum eius picipam? habeam? pacem ad deū. s. subyiciēdo
nos z obediēdo ei. Job. 22. Acquiesce igit ei z habeto pa-
cem. Job. 9. Quis resistit ei z pacē habuit. Et h? p iesuz chri-
stum dñm nostrū. qz nos ad istā pacem pduxit. ephe. z. Ipse
est pax nostra. Unde subdit. p quē xpm accessum habemus
. s. tanqz p mediatorē. p thimo. z. Mediator dei z hoīuz zc.
Ephē. z. Per ipsum accessum habemus ambo in vno spi-
ritu ad patrē. Accessum inqz in gratiā istā. i. in statu gratie.
Jo. pmo. Gratia z veritas p ih̄m xpm facta ē. In q. i. p quā
grām nō solū resurrexim? a peccatis. sed et stam? fixi z ere-
cti p affectū in celestia. ps. Stātes erant pedes nostri. Idē
nos aut surrexim? z erecti sum? z hoc p fidē p quā. s. gratiā
psequamur. nō qz fides pcedat grām. cū potius p gratiā sit
fides. ephe. z. Hra estis saluati p fidē. s. qz pmius effectus grē
in nobis est fides.

Deide cū dicit. (Gloriamur in spe glie zc.) Ostēdit qz bōa
nobis p grām puenerunt. pmo dicit qz p gratiam habet
mus gloriā spei. Scdo qz p gratiā habemus gliaz dei ibi
(Nō solum autē) Circa pmiū tria facit. pmo ostēdit ma-
gnitudinē spei in qua gloriāmur. scdo eius vehemētiam
ibi. (Nō solum autē zc.) tertio eius firmitatē ibi. (Spes au-
tem nō cōfundit zc.) Magnitudo autē spei cōsiderat ex ma-
gnitudine rei sperate quā ponit dicēs. z gloriāmur in spe glo-
rie filioz dei. i. ex hoc qz speram? nos adepturos gloriā fi-
lioꝝ dei. Per gratiā. n. xpi adepti sum? spm adoptionis
filioꝝ dei vt dicit. ifra. 8. sap. 5. Ecce quō dputati sunt iter fi-
lios dei. Silys autē debet hereditas patris. ifra. 8. Si autē
fily. z heredes. hec autē hereditas ē gloriā quā deus hz in
seipso. Job. 4. Si habes brachiū vt deus zc. z h? spes idita
ē nobis p xpm. pma pe. pmo. Regenerauit nos in spē viuā
p resurrectionē ih̄m xpi ex mortuis in hereditatē incorrupti-
bilem zc. Et hec gloriā qz in futuro. in nobis cōplebit iteriz
nūc i nobis ichoat p spem ifra. 8. Spe salui facti sum? ps.
Gloriabunt i te oēs q diligūt nomē tuum.

Deide cū dicit. (Nō solū autē zc.) Ostēdit vehemētiam hui?
spei. Qui. n. vehemēter aliqd spat libētē sustinet pp illud.
et difficilia z amara. sicut ifirm? si vehemēter spat. sanitate
libētē bibit potionē amarā vt sanet p ipsam. Signū g ve-
hemētis spei quā habem? pp xpm ē qz nō solū gliamur de
spe future glorie. sed etiam de malis que pro ipsa patimur
vnde dicit. Non solum autem gloriāmur. s. in spe glorie. s. z
etiam gloriāmur in tribulationibus per quas ad gloriā
puenimus. Act. 14. Per multas tribulatiōes oz nos itroi-
re in regnū celoꝝ. Jac. pmo. De gaudiū existimate fratres
mei cū in tentatiōes varias icideritis. Et cāz ostēdit pnter
dicēs. sciētes zc. Ubi qtuoz p ordinē ponit. quoz pmiū ē tri-
bulatio. de qua dicit qz tribulatio patiētia opaf. Nō qdem
sic qz tribulatio sit ei? cā effectiua. s. qz tribulatio ē mā z oc-
casio exercēdi patiētie actū ifra. 12. In tribulatiōe patiētes
scdo pōit patiētie effectū cū dicit. Patiētia pbationē. Ecc.
z. In igne pbat aurū z argētū. hoies vō receptibiles in ca-
mino humiliatiōis. Manifestū ē. n. qz detrimentū alicui?
rei d? facili sustinem? pp rē quā magis amam?. Unde si ali-
quis in reb? corp'alib? z tēporalib? patiēter sustinet pp cōse-
quēda bōa eterna sufficiēter ex h? pbat qz talis plus amet
bōa eterna qz tēporalia. (S? tra id qd hic dicit Jac. pmo
pbatio fidei vestre patiētia opaf. Dicēdū ē aut qz pba-
tio dupliciter pōt accipi. Uno modo fm qz est in pbatio. et
sic pbatio est ipsa tribulatio p quā hō pbat. vnde idēz est
dictum qz tribulatio patiētia opaf z qz tribulatio pbat

patientiam. Alio modo accipitur pbatio pro pbatum esse. Et ita accipit hic qd patiētia pbationem operatur: qz ex hō qd hō patiēter tribulationē sustinet reddit iaz pbatus. tertio subdit tertiū dicēs. (Probatio vero spē). s. operat qz. s. p hoc qd aliquis iā pbatus ē pōt de eo spes haberi z ab ipso z ab alijs: qd ad hereditatē dei admittat: sap. 3. De^o pbauit illos z iuenit illos dignos se. Sic igit de pmo ad vltimū pz qd tribulatio viā parat ad spē. Vñ si alijs vehemēter glīat de spē: nō ē vt de ipsis tribulationib⁹ gloriētur.

C Deide cuz dicit. (Spes aut nō pfundit) Ostēdit hō spei firmitatē. Et pmo ponit eā dicēs. Spes aut hec qua speramus gloriā filiorū dei nō pfundit idest nō deficit nisi hō ei deficiat. Ille dī a spe sua cōfundi qd deficit ab eo qd spat ps. In te dñe speraui nō pfundar in eternū. Ecc. 2. Nullus sperauit i dño z cōfusus ē. scdo ibi (Quia charitas dei rē.) ponit certitudis spei duplex argumētū: quoz pmo ē ex dono spiritus sancti. z^m ex morte xpi ibi (Ut qd. n. xpus rē.) Dicit g pmo ex hō possum scire qd spes nō cōfundit: qz charitas dei diffusa ē in cordib⁹ nostris p spiritū sanctū qd dat⁹ est nobis. Charitas dei aut dupliciter accipi pōt. Uno mō p charitate qd diligit nos de^o. Jere. 31. Charitate ppetua dilexi te. Alio mō pōt dici charitas dei qd nos dūz diligit⁹ ifra. 8. Lertus suz qd neq; mors neq; vita separabit nos a charitate dei. Utraq; aut charitas dei cordib⁹ nris diffundit p spiritū sanctū qd datus ē nobis. Spūs. n. sanctū qd ē amor patris z filij dari nobis ē nos adduci ad picipationē amoris qd ē spūs sanctus. A qua qdē picipatiōe efficiamur dei amatores. Et hoc qd ipm amam⁹ signū ē qd ipse nos amet. puer. 8. Ego diligētes me diligo. Nō qñ nos p dilexerim⁹ deū: s; qñ ipse prior dilexit nos: vt dī. pma. Job. 4. Dicit aut charitas qua nos deus diligit in cordib⁹ nostris diffusa esse: qz est in cordib⁹ nostris patēter ostēsa p donū sancti spūs nobis ipressum. pma Jo. 3. In hoc scimus qñ manet in nobis deus rē. Charitas aut qua nos deū diligit⁹ dī in cordibus nostris diffusa. i. qz ad oēs mores z actus aīe pficiendos se extēdit. nā vt dicit pma cori. 13. Charitas patiēs ē benigna est rē. Ex vtroq; aut intellectu hoz verborū cludit qd spes nō pfundit. si. n. accipiat charitas dei qua nos diligit deus manifestū est qd his quos diligit seipsum nō negabit. deut. 33. Dilexit populos omnes sancti in manu illius sunt. Sicut etiā si caritas dei accipiat qua nos deū diligit⁹ manifestum est qd se diligentibus bona eterna preparauit. Jo. 14. Si quis diligit me diligetur a patre meo rē.

Lectio.

III.

V quid enī christus cum adhuc ifirmi essemus scdō tempus p ipijs mortuus est: Vix enī p iusto quis morit. Nam pro bono forsitan quis audeat mori. Cōmendat autem charitatē suam deus in nobis. quoniam si cum adhuc peccatores essemus scdō tempus xpus p nobis mortuus est. multo igit magis nunc iustificati i sanguine ipsius salui erimus ab ira per ipsum. Si enī cum inimici essemus reconciliati sum⁹ deo per mortem filij eius. multo magis reconciliati salui erimus i vita ipsius. Non solum autem sed z gloriāmur i deo per dñm nostrum iesum xpm p quez nunc reconciliationem recepimus.

C postq; apostolus ostendit firmitatem spei p donum spiritus sancti hic ostendit idem p mortē xpi. Et pmo pponit questioez. scdo ostēdit difficultatē ibi. (Vix. n. p iusto rē)

tertio determinat questionis veritatem ibi. (Cōmendat aut suā charitatē rē.) Dicit g pmo dictū ē qd spes nō pfundit: qd qdē apparet hoc cōsiderāti. Ut qd. n. xps cū adhuc ifirmi essemus. s. infirmitate peccati. ps. Miserere mei dñe quoniā ifirmus sum. Nam sicut p corporalem ifirmitatez dissoluī⁹ humoz debita armonia: ita etiā p peccatū debitus ordo affectionū excludit. Luz g adhuc ifirmi essemus xps mortuus ē p impys. pma pe. 3. Xpus semel p peccatis nostris mortuus est iustus p iustis. Et hoc fm tēpus. idest vt certo tēpore in morte moraret⁹ die. s. tertia surrecturus Mat. 12. sicut fuit ionas in vētre ceti tribus dieb⁹: z tribus noctibus sic erit filius hoīs in corde terre. Hoc g magnū est si cōsideremus quis mortuus sit. Magnū etiā est si cōsideremus p qbus est mortuus. Nō pōt aut esse vt tā magnū qd fiat nisi pp aliquē certū fructū fm illud. ps. Que utilitas in sanguine meo dū descēdo in corruptionē: quasi dicat. Nulla: si nō sequat humani generis salus.

C Deide cū dicit. (Vix. n. p iusto rē.) Ostēdit pdicte questionis difficultatem ex parte eoz p qbus xpus mortuus est. s. p impys dicēs. Vix. n. quis. i. aliquis morit⁹ p hoīe iusto liberādo. quinimo vt dicit Ysa. 57. Iustus perit z nō est qd recogitet in corde suo rē. Ideo dico. vix morit⁹. Nā forsitan quis. i. aliquis ratus ex celo virtutis audeat mori p bono homine. Ray. n. ē pp hoc qd ē maximū. vt. n. dicit. Jo. 15. Maiorem hac dilectionez nemo habet rē. Illud autē qd xpus fecit vt quis moriat⁹ p impys z iustis nunq; inuenit. Et ideo merito admirandum est quare xpus hoc fecerit. pōt aut taliter legi: vt p iusto itelligamus aliquem in virtute exercitātū: p bonū aut hominē inocētē. Et quis fm hoc iustus sit pstantior bono. tñ p iusto vix aliquis moritur. Cuius rō est qz inocens qd per bonum itelligitur magis miserādus videt⁹ ppter defectū etatis vel alicuius hō. Iustus autē qz pfectus est z absq; defectu nō habet in se mīe maliciā. Qz g aliquis moriatur p inocente pōt ex cōpassione misericordie puenire. Sed qd aliquis moriatur p iusto puenit ex celo virtutis qd in pauciorib⁹ inuenit qd mīe passio.

C Deide cum dicit. (Cōmendat autē rē.) respōdet premisse questionī. Et pmo ponit respōsiōnē. scdo ex hoc arguit ad ppositūz ibi (Multo ergo magis) tertio ostēdit necessitatem cōsequētie ibi (Si enī cuz inimici rē.) Dicit ergo pmo. Questum est quare christus pro impys mortuus est. Et ad hoc est respōsiō: qz per hoc deus suam charitatem cōmendat in nobis idest p hoc ostēdit se nos maxime diligere. qñ si cum adhuc peccatores essemus xpus mortuus est p nobis. z hoc fm tēpus sicut supra expositū est. ipsa autem mors xpi p nobis charitatē ostēdit dei: qz dedit filij suum: vt p nobis satisfaciēs moreret. Jo. 3. Sic deus dilexit mundum rē. Et ita sicut charitas dei patris ad nos ostēditur per hoc qd spiritum suum dedit nobis vt supra dictū est. ita z per hoc qd dedit filium suum vt hic dicitur. Sed i hoc qd dicit cōmendat: imensitatem quādam diuine charitatis assignat. que quidem ostenditur tum ex ipso facto quia. s. dedit filiū suū vt moreret⁹ p nobis: tum ex parte nostre conditionis: qz hoc nō fecit puocatus nostris meritis cuz adhuc peccatores essemus. ephe. 2. Deus qui diues est in mīa ppter nimīā charitatē qua dilexit nos cū essemus mortui peccatis cōiūificauit nos xpo rē.

C Cōsequēter cum dicit (Multo ergo magis rē.) cōcludit ppositum ex premissis dicēs. Si christus p nobis mortuus est cum adhuc peccatores essemus multo magis viuificati nunc in sanguine ipsius sicut supra. tertio habitum ē quem pposuit deus propiciatorem per fidem per sanguinem ipsius salui erimus ab ira. idest a vindicta damnationis eterne quam ppter peccata homies incurrunt. Mat. 3. Serpentina viperarum quis demonsttrauit rē.

Ad romanos

Deinde cum dicit. (Si enim cum inimici) Ostendit necessitatem predicte consequentie que procedit a minori ad maius affirmando. Et est ibi obseruanda duplex comparatio in minoris ad maius. Una quidem ex parte nostra. Alia ex parte christi. Ex parte quidem nostra comparat inimicos reconciliatis. Minus enim videtur quod aliquis bene faciat inimicis quam iam reconciliatis. Ex parte christi comparat mortem vite. Potentior enim videtur vita eius quam mors. quod dicitur. z. cor. ultimo. Mortuus est ex infirmitate. scilicet carnis nostre. sed vixit ex virtute dei. Et ideo dicit ratione conclusum est quod multo magis viuificati salui erimus per ipsius. Si enim cum inimici essemus reconciliati sumus deo. et hoc per mortem filii eius. multo magis iam nos reconciliati salui erimus. et hoc in vita ipsius. Est autem considerandum quod homo dicitur inimicus deo dupliciter. Uno modo quia contra deum inimicitiam exercet dum eius mandatis renititur. Job. 15. Currat aduersus deum erecto collo. Alio modo per hoc quod deus homines odio habet: non quodammodo secundum ipsum quod fecit: quia quantum ad hoc dicitur Sap. ii. Dilexisti omnia et nihil odisti etc. sed quantum ad hoc quod in homine inimicus homo. id est dyabolus fecit. id est quantum ad peccatum Sap. 14. Sicut odio sunt deo impij etc. Et ecc. 13. Altissimus odio habet peccatores. Subtracta inimicitie causa. scilicet peccato per christum sequitur reconciliatio per ipsum scilicet cor. 5. Deus erat in ipso mundum reconcilians sibi. Peccatum autem nostrum sublatum est per mortem filii eius. Circa quod considerandum est quod mors christi tripliciter considerari potest. Uno modo secundum ipsam rationem mortis. Et sicut dicitur. Sap. primo Deus mortem non fecit in humana natura. sed est per peccatum inducitur. Et ideo mors christi ex causa mortis ratione non fuit sic deo accepta ut per ipsam reconciliaretur. quia deus non letatur in perditione viuentium. ut dicitur sap. primo. Alio modo potest mortem christi considerari secundum quod est in actione occidentium que maxime deo displicuit. Unde contra eos petrus dicit Act. 3. Vos sanctum et iustum negastis et petistis homicidam etc. Unde mors christi sic considerata non potuit esse reconciliatio causa. sed magis indignatio. Tertio modo potest considerari secundum quod processit ex voluntate christi patientis que quidem voluntas informata fuit ad mortem sustinendam tunc ex obedientia ad patrem. phil. 2. Sacrum est obediens patri usque ad mortem. tunc et ex charitate ad homines eph. 5. Dilexit nos et tradidit se pro nobis. Et ex hoc mors christi fuit meritoria et satisfactoria pro peccatis nostris. et in tantum deo accepta quod sufficit ad reconciliationem omnium hominum etiam occidentium christum ex quibus aliqui sunt saluati ipso orate qui dixit Luc. 23. Ignosce illis quia nesciunt quod faciunt.

Deinde cum dicit. (Non solum autem etc.) ostendit quod bona iam in re consequimur per gratiam dicentes. Non solum autem gloriamur in spe glorie quam in futuro expectamus. sed in deo. id est in hoc quod sumus etiam nunc deo coniuncti per fidem et charitatem. primo cor. 1. et 2. cor. 10. Qui gloria in domino etc. Et hoc quidem per dominum nostrum iesum christum per quem etiam nunc in presenti tempore reconciliationem accepimus: ut de inimicis facti sumus amici. Col. primo. per eum placuit reconciliari omnia etc. posset autem et continuari cum eo quod dicitur est. salui erimus in vita ipsius a peccato et a pena: et non solum salui erimus a malis: sed etiam gloriamur in deo. id est per hoc quod erimus ideo in futuro cum ipso Jo. 17. Ut sint vnum in nobis sicut et nos vnum sumus.

Lectio.

III.

Ropterea sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit et per peccatum mors. et ita in omnes homines mors pertransiit. in quo omnes peccauerunt.

Postquam apostolus ostendit que bona per gratiam christi consecuti sumus. hic consequenter ostendit a quibus malis per eam

liberemur. Et circa hoc tria facit. Primo enim ostendit quod per gratiam christi liberati sumus a seruitute peccati. secundo ostendit quod per gratiam eius sumus liberati a seruitute legis. 7. ca. ibi. (An ignoratis fratres etc.) tertio ostendit quod per gratiam christi liberamur a damnatione. 8. cap. ibi. (Nihil nunc damnationis etc.) Circa primum duo facit. Primo ostendit quod per gratiam christi liberamur a peccato originali preterito. secundo ostendit quod ea tunc regimur contra peccata futura ibi. (Quid ergo dicemus etc.) Circa primum duo facit primo agit de processu peccati. Secundo de processu gratie destruentis peccatum ibi. (Sed non sicut delictum etc.) Circa primum duo facit. Primo proponit processum peccati. secundo manifestat ibi. (Usque ad legem etc.) Circa primum duo facit primo proponit processum peccati. secundo ostendit eius nullitatem ibi. (Et ita in omnes etc.) Circa primum duo facit. Primo ostendit peccati originem. secundo originem mortis. ibi. (Et per peccatum mors etc.) dicit ergo primo quod per christum reconciliationem accepimus. Ita enim a christo reconciliatione procedit in mundum sicut per vnum hominem. scilicet per adam peccatum intrauit in hunc mundum. primo cor. 15. Sicut in adam omnes moriuntur: ita et in christo omnes viuificabuntur. Est autem hic considerandum quod heretici pelagiani peccatum originale in paruulis esse negantes hec verba apostoli dicebant esse intelligenda de peccato actuali. Quod quidem secundum eos in hunc mundum intrauit per adam in quantum omnes peccatores peccatum adeo imitantur secundum illud osee. 6. Ipsi autem sicut adamas transgressi sunt pactum etc. Sed sicut aug. dicit contra eos si de introitu peccati actualis qui est per imitationem hic apostolus loqueretur. non diceret peccatum per homines in hunc mundum intrasse: sed magis per dyabolum quem peccatores imitantur secundum illud sap. secundo. Inuidia dyaboli mors etc. Est ergo intelligendum quod per adam peccatum in hunc mundum intrauit: non solum imitatione: sed etiam propagatione id est per carnis originem viciatam secundum illud eph. secundo. Erasmus natura filij ire. et in. ps. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum etc. Sed videtur hoc esse impossibile quod per originem carnis peccatum ab vno in alium traducatur. peccatum enim est in anima rationali que non traducitur per originem carnis. tunc quia intellectus non est alicuius corporis actus et ita non potest per virtutem corporalis seminis cari ut philosophus dicit in libro de generatione animalium. tunc etiam quod anima rationalis sit quedam res subsistens: ut puta per se operationem habens et corpore corrupto non corrumpatur: consequens est quod non generetur corpore generato sicut alie forme que non possunt per se subsistere: sed potius causatur a deo. Consequens igitur videtur quod nec peccatum quod est accis anime quod possit per carnis originem traduci. ad hoc autem rationabiliter respondeo quod licet in semine non sit anima. est tamen in semine virtus dispositiva corporis ad anime receptionem. que cum corpori infunditur etiam ei suo modo conformatur. eo quod oportet receptum est in recipiente per modum recipientis. Et exinde videmus quod filij filiantur parentibus non solum in defectibus corporalibus: sicut quod leprosus generat leprosum: et podagricus podagricum: sed etiam in defectibus anime: sicut iracundus iracundum: et amentes ex amentibus nascuntur. Quamuis enim pes qui est subiectum podagre non sit in semine nec anima que est subiectum ire vel amentie: est tamen in semine virtus formatiua corporalium membrorum et dispositiua ad animam. Sed adhuc remanet dubitatio quod defectus qui ex viciata origine trahuntur non habent rationem culpe. Non enim merentur penam: sed magis misericordiam. sicut philosophus dicit de eo qui nascitur cecus vel quocumque alio modo aliter orbat. Et hoc ideo quia de ratione culpe est quod sit voluntaria et in potestate hominis cui culpa imputatur. Sic igitur si aliquis defectus in nos peruenit per originem primi parentis non videtur in nobis habere rationem culpe: sed pene. Et ideo di-

tendum est quod sicut peccatum actuale est peccatum persone quia per voluntatem persone peccantis committitur. ita peccatum originale est peccatum nature quod per voluntatem principii humane nature commissum est. Est enim considerandum quod sicut diuersa corporis membra partes sunt persone vnius hominis: ita omnes homines sunt partes et quasi quedam membra humane nature. Unde et porphirius dicit quod participatione spiritus plures homines sunt vnus homo. Videmus autem quod actus peccati exercitus per aliquod membrum puta per manum vel pedem non habet rationem culpe ex voluntate manus vel pedis. sed ex voluntate totius hominis a qua sicut a quodam principio derivat motus peccati ad singula membra. Et sicut a voluntate ad quod fuit principium humane nature tota iordinatione nature habet culpe rationem in omnibus ad quos pervenit quantum ad hoc quod susceptivi sunt culpe. Et sicut peccatum actuale quod est peccatum persone trahit ad singula membra per aliquem actum personale ita peccatum originale trahit ad singulos homines per actum nature quod est generatio. Et ita sicut per generationem humana natura trahit. ita etiam per generationem traducit defectus humane nature quod est secutus ex peccato primi parentis. Est autem hic defectus carentia originalis iusticie quod erat primo homini diuinitus collata: non solum ut erat persona quodam singularis: sed etiam ut erat principium humane nature ut. scilicet ea sicut cum natura in posteros traduceret. Et ideo sicut motus amissionis huius originalis iusticie per peccatum ad posteros transmissit habentem in eis rationem culpe ratione iam dicta. Et ideo dicitur quod in processu originali peccati persona inficitur nature. scilicet ad peccatum viciavit humanam naturam: sed postmodum in alijs natura viciata inficitur personam. scilicet. generatio imputat ad culpam nature vitium per voluntatem primi parentis ut dicitur. Et per hoc autem per quod primum peccatum primi parentis per originem traducit in posteros. alia tamen ei peccata vel etiam aliorum hominum in filios non traducuntur. quia per solum primum peccatum sublatum est bonum nature quod erat per originem nature traducendum. per alia vero peccata subtrahit bonum gratie personale quod non transit ad alios posteros et ideo est quod quibus peccatum ad electum fuerit per suam penitentiam iuxta illud. Sap. 10. Eduxit illum a delicto suo. non tamen eius peccata delere potuit peccatus posterorum quia eius peccata sunt per actum personale. quia ultra eius personam non se extendebat. Et per hoc est vniuersum tamen originale peccatum quia solum defectus sequens primum peccatum originaliter derivat ad posteros. Et ideo apostolus singulariter dicit per vniuersum homines peccatum in hunc mundum intravit. non autem dixit pluraliter peccata: quod fuisset dicendum si de actualibus loqueretur. Dicit autem quibus pluraliter peccata originalia sicut in psalmo. In peccatis concepit me mater mea. quia per virtutem multa peccata in quantum ex corruptione fomitis inclinamur ad multa peccata. Sed videtur quod peccatum originale non intravit in hunc mundum per vniuersum hominem. scilicet. ad: sed magis per vnam mulierem. scilicet. eam que primo peccauit secundum illud ecc. 25. A muliere factum est initium peccati et per illam omnes morimur. Ad hoc respondetur in glo. dupliciter. Uno modo: quia consuetudo est scripture ut genealogie non per mulieres: sed per viros texantur sicut per 2. Mat. 1. et Luc. 3. Et ideo apostolus hic volens quasi genealogias quadam peccati ostendere non fecit mentionem de muliere: sed solum de viro. Alio modo quia etiam mulier de viro sumpta est. et ideo quod est mulieris attribuit viro. potest et alio modo dici et melius quod cum peccatum originale traducit sicut cum natura sicut dicitur: sicut per virtutem actiuam viri muliere matrem ministrante natura traducit. ita et peccatum originale. Vnde si ad hoc non peccasset eua peccante non propter hoc fuisset peccatum traductum ad posteros. Illa. n. est causa quare christus peccatum originale non traxit quia ex sola femina sine virili semine carne accepit. Per hoc verbum apostoli aug. respondet iuliano heretico in hunc modum querenti non peccat iste qui nascitur non peccat iste qui genuit non peccat ille qui condidit. per quas igitur rimas iter tot presidia innocencie peccatus fingis ingressum. Sed aug. respondet quid

queris latenter rimam cum habeat apertissimam ianuam. Nam secundum apostolum per vniuersum hominem peccatum in hunc mundum intravit. (Et per peccatum mors). scilicet. in hunc mundum intravit et illud sap. primo. In iustitia mortis est acquisitio. Videtur autem quod mors non sit ex peccato. sed magis ex natura utpote perveniens ex necessitate materie. Est enim corpus humanum ex contrarijs oppositum Vnde est naturaliter corruptibile. Dicendum est autem quod natura humana dupliciter potest considerari. Uno modo scilicet per principia intrinseca et sic mors est ei naturalis. vnde Seneca dicit in libro de remedijs fortuito quod mors natura est hominis non pena. Alio modo potest considerari natura hominis secundum quod per diuinam providentiam fuit ei per iusticiam originale purissimum. Que quidem iustitia erat quedam rectitudo ut mens hominis esset sub deo et inferiores vires essent sub mente et corpus sub anima et omnia exteriora sub homine. ita. scilicet. quod quod diu mens hominis deo subderetur vires inferiores subderentur rationi et corpori anime indeficiente ab ea vitas recipiens et exteriora homini. ut. scilicet. omnia seruiret et nullum ex eis nocumetum sentiret. Hoc autem providentia diuina disposuit propter dignitatem anime rationalis que cum naturaliter sit incorruptibilis debebat sibi incorruptibile corpus. sed quia corpus quod est ex contrarijs oppositum oportebat esse organum sensus et tale corpus scilicet nature suam incorruptibile esse non potest supplere potentia diuina quod deerat nature humane dans anime virtutem continentiam corpus incorruptibiliter: sicut faber si posset daret ferro ex quo cultellum fabricat virtutem ut rubiginem nullam traheret. Sic ergo postquam mens hominis per peccatum est a dei subiectione auersa. amisit virtutem continentiam inferiores vires et etiam corpus et exteriora. et sic incurrit mortem naturalem a causis intrinsecis et violentiam ab exterioribus nocumetis.

Deinde cum dicit (Ita et in omnes etc.) dicitur vilitatem huius processus et quantum ad mortem et quantum ad peccatum ordine tamen retrogrado. Nam supra prius egit de ingressu peccati quod est causa ingressus mortis. nunc autem prius agit de vilitate mortis tanquam de manifestiori. et hoc est quod dicit. Et ita mors. scilicet. vel peccatum primi parentis praesertim in omnes quia. scilicet. per originem viciatam contrahunt homines necessitate moriendi. 2. reg. 14. Omnes morimur. ps. Quis est homo qui vivit etc.

Deinde tangit vilitatem processus peccati. cum dicit (In quo omnes peccauerunt) quod sicut aug. dicit in glo. potest dupliciter intelligi. Uno modo in quo. scilicet. primo homine vel in quo. scilicet. peccato quia. scilicet. eo peccate quodammodo omnes peccauerunt in quantum in eo erant sicut in prima sua origine. Sed cum christus et originem ex adama traxerit ut per 2. Luc. 3. Videtur quod et ipse eo peccate peccauerit. Ad hoc respondetur aug. sup. gen. ad 3. nam quod christus non omni modo fuit in adama quo nos fuimus. nos. n. fuimus et secundum corpus letam subam et secundum seminale rationem. christus autem fuit in eo solum secundum corpus letam subam. Quod quidam male intelligentes putauerunt quod tota suba corporum humanorum que pertinet ad vitam humane nature fuerit actu in adama ut per quamdam multiplicationem diuina virtute facta. si quod sumptum est ab adam sit in tanta quantitate corporum ampliatur. Sed hoc est inconveniens opera nature miraculo attribuere: presertim quia videmus quod corpus humanum quantum ad quantum sit de veritate humane nature corruptum et accipit aliam formam. Vnde quod omne generabile est corruptibile et e converso. 03 dicere quod materia que ante generationem hominis sub alia forma quam humana fuit: forma humane carnis assumpsit et sic non totum quod est in corporibus nostris ad veritatem nature pertinens fuit actu in eodem. sed solum secundum originem. put. scilicet. effectus est in principio actiuo. Secundum hoc ergo intelligendum est quod cum in nostra generatione sit in materia corporalis qua femina ministrat et vis actiuam que est in semine maris vtriusque per originem ducit ab adam sicut in primum principium. Et ideo dicimur in eo fuisse et secundum rationem seminalem et secundum corpus letam substantiam. quia. scilicet. vtriusque ab eo processit. In generatione autem christi fuit corpus letam substantiam

quā traxit de virgine. loco autē rōnis seminalis fuit virtus
actiua spiritus sancti: que nō derivatur ab adam: et ideo nō
fuit in adam sūm seminalē rōnem: sed tūm sūm subam corpu-
lentā. Sic igitur nos accepimus peccatū ab adam et trahi-
mus: atq; naturā humanā ab eo accipimus sicut a principio
actiua: qd̄ est esse in eo sūm seminalē rōnem: qd̄ qd̄ nō ppe-
tit xpo vt dictū ē. Videt̄ vltēri⁹ qd̄ peccatū originale nō trā-
seat i oēs: qz baptizati a pctō originali purgant̄ p̄ baptismū
et ita videt̄ qd̄ nō possint in posteros pctm̄ transmittēre: qd̄
nō habēt. Dicēdū est autē qd̄ per baptismū hō liberat̄ ab ori-
ginali pctō q̄sum ad mētē: sed remāet peccati infectio q̄tū
ad carnē. vñ ifra. 7. dic̄ apls. Ego ip̄e mētē fuii legi dei car-
ne autē legi peccati. Nō autē nō generat mente carnales fili-
os: sed carne: et ideo nō trāsmittit nouitatē xpi sed vetusta-
tem ade.

Lectio.

III.

Mque ad legem enim peccatum erat
in mundo. Peccatum autem nō im-
putabatur euz lex nō esset. sed regnauit
mors ab adā vsq; ad moysen: etiaz in
eos q nō peccauerunt in similitudinē
preuaricationis ade. q est forma futuri.

Postq; apostolus ostēdit originē pcti et mortis siue ingres-
sum vtriusq; in mundū: hic manifestat qd̄ dixerat. et primo
manifestat ipsum dictū. scdo manifestat similitudinē quā in-
nuebat dicens ibi (Propterea sicut etc.) tertio exponit si-
militudinē ibi (Qui est forma futuri etc.) Dixerat autē qd̄
peccatū et mors in oēs trāserunt et hoc qd̄ sūm expositōez
Aug. manifestare itēdit p̄ h̄ qd̄ etiā sub lege peccatū remā-
sit quasi lege illud excludere nō valēte. Circa qd̄ duo facit
pmo manifestat ppositū quātū ad peccatū. scdo quātū ad
mortē ibi. (Sed regnauit etc.) Circa pmū duo facit. p̄mo
ostēdit peccatū fuisse et sub lege. scdo qd̄ circa peccatū lex
fecit ibi. (Peccatū autē etc.) Dicit ergo pmo. dictū ē qd̄ oēs
peccauerunt in adam: qz nec etiaz lex pctm̄ abstulit. Usq;
ad legē: idest etiā sub lege. vt ly vsq; teneat̄ iclusue. Pecca-
tum erat in mūdo qd̄ qd̄ pōt̄ itelligi et de lege nāe et de le-
ge moysi. sūm et de pctō actuali et de pctō originali. pctm̄. n.
originalē erat i puulo vsq; ad legē nāe. i. vsq; ad vsq; rōnis p̄
quē hō h̄ leges aduertit. ps. In peccatis cepit me mater
mea. Nec tū cessat h̄ pctm̄ lege naturali adueniēte i hoīe:
sed magis excrescit p̄ additionē pcti actualis: qz vt d̄r ecc.
7. Nō est hō iustus in terra: q̄ faciat bonum etc. Sed si itelli-
gamus de lege moysi. tunc qd̄ dicit̄ peccatum fuisse in mū-
do vsq; ad legē. pōt̄ itelligi nō solū de originali: sed etiaz de
actuali. qz et ante legē et sub lege peccatus vtrūq; p̄mansit.
puer. 20. Quis pōt̄ dicere mundū est cor meū. Omnis autē
lex peccatū nō auferret: peccati tū cognitionē fecit: qd̄ an-
tea nō cognoscebat. Unde subdit. Peccatū autē nō imputa-
batur. Nō qd̄ planuz ē si itelligat̄ de lege naturali. Omnis
enim peccatū originale sit in paruulo ante legem natura-
lem: et reputet̄ ei a deo: nō tamen imputat̄ ei apud hoīes. Si
autem itelligat̄ur de lege moysi planuz est quantū ad ali-
qua peccata actualia q nō imputabant̄ ante legem sicut illa
que specialiter sunt per legem p̄hibita. que hoīes peccata
nō reputabāt: sicut qd̄ dicit̄ exo. 20. Nō cōcupisces etc. Im-
putabantur tū quedam peccata put̄ erāt cōtra legem na-
ture. Unde et gen. 39. Joseph legitur in carcerez missus p̄
adulterium sibi impositum.

Consequenter agit de morte dicens. Quāuis peccata ante
legē nō imputarent: tū mors. s. spiritualis idest peccatum vel
eterna damnatio: de qua dicitur in ps. Mors peccatorum
pessima. regnauit: idest potestatez suā exercuit in homīes.
ducendo eos in damnationem ab adam per quē peccatus

intrauit in mundū. vsq; ad moysen. sub quo data est lex.
Jo. i. Lex per moysen data est. nō solū in eos q peccauerūt
actualiter: sed etiā in eos q nō peccauerunt in similitudinē
preuaricationis ade q actualiter peccauit. osee. 6. Ipsi autē
sicut adā trāsgressi sunt pactū etc. vsq; ibi. (Preuaricati sūt
in me) qz etiā pueri dānationē icurrebāt. potest et̄ et sub
hoc sensu itelligi de morte corporali p̄ quā manifestat̄ pec-
catus fuisse etiā cū nō imputabat̄ quasi dicat. peccatū autē
nō imputabat̄ ante legē: sed ex hoc deprehēdit̄ fuisse: qz re-
gnauit mors. s. corporalis. p̄mo qd̄ aliquas passionē iducē-
do: puta famē et sitim et egritudinē. et tandē totaliter dissol-
uendo etiā in eos qui nō peccauerūt in similitudinē preuari-
cationis ade. idest in pueros q nō peccauerūt actuali. quo-
niam etiā xpi mortē corporale antea et postea patiunt̄ sūm
illud. ps. Quis ē homo q etc. Ambrosius autē aliter ista ver-
ba exposuit. s. de peccato actuali tūm et de lege moysi. Et s̄
eum iducitur hec verba ad manifestādū qd̄ p̄ primū parē-
tem peccatū in hūc mūdum intrauit et in oēs transiuit. vsq;
eniz ad legem. idest ante legē moysi peccatū erat in mūdo
s. peccatū actuale. Domines. n. multipliciter peccabāt cō-
tra legē nature. Unde dicit̄ gen. 13. Hoīes sodomite pessimi
erant. peccatū autē nō imputabat̄ cū lex nō esset: qd̄ ē itelli-
gendū nō qn̄ imputaret̄ q̄si puniendū apud hoīes: cū qdam
legant̄ ante legem puniti ab hoībus p̄ peccatis. vt p̄ gen.
39. et 4. Sed nō imputabat̄ quasi a deo puniendū. Tunc eniz
nō credebāt hoīes qd̄ deus humana facta vlt̄ puniret vlt̄ pre-
miaret. sūm illud Job. 22. Circa cardines celi pambulat
nec nostra p̄siderat. S̄ postea lege diuinitus data innotuit
qz peccata imputant̄ a deo ad penā: et nō soluz ab hoībus. Et
ideo qz hoīes nō credebāt se puniēdos a deo p̄ pctis: libe-
re et absq; freno peccabāt vbi humanū iudiciū nō timebāt
Et ideo subdit: Sed mors. i. peccatū regnauit. i. oimodam
suaz potestatez exercuit ab adā vsq; ad moysen exclusiue.
Nam p̄ moysen data est lex: que incepit regnū peccati dimi-
nuere icutiens timorē diuini iudicij. sūm illud deu. 5. Quis
det eos talem habere mentē: vt timeāt me et custodiāt vni-
uersa mādāta mea? Regnauit inq; peccatū vsq; ad moy-
sen. nō tū i oēs: sed i eos q peccauerūt in similitudinē preuari-
cationis ade. Dicit. n. ambrosius in antiquis libris nō inue-
niri hāc negationē nō. Unde credit a corruptorib⁹ apposi-
tum. Adam q̄pe magis credidit p̄missioni dyaboli q̄ cō-
monitioni diuine. vt p̄ gen. 3. Et ita quodā modo dyabolū
pretulit deo. Sic igit̄ in similitudinē preuaricationis ade preuari-
cant̄ ydolatre q relicto dei cultu dyabolū colūt. In tales
ḡ mors. i. peccatum totaliter regnauit. qz eos oīo possedit.
Suerūt autē an̄ legē moysi viri dei cultores q r̄si peccarēt
nō tū peccatum i eis regnabat: qz nō totaliter eos a deo se-
parabat. sed peccabāt sub deo. i. sub fide vnius dei etiaz si
peccarent mortaliter: vel sub charitate dei cū peccabāt ve-
nialiter. Ex vtraq; hāz expositionū pōt̄ p̄flari tertia: q̄ ma-
gis videtur ad itentionē apostoli p̄tinere. Dixerat. n. qd̄ p̄
vnum hominē peccatū i hūc mūdum intrauit: et qz peccatū
est transgressio legis diuine: possēt alicui videri q hoc nō
esset verum quātū ad tēpus an̄ legē: presertim cū supra
quarto dixerit. Ubi nō ē lex: nec preuaricatio. Et iō possēt
aliquis credere qd̄ nō p̄ vnum hominē peccatum i mundū
intrauit: sed magis per legē. Et ideo ad hoc excludendū
dicit. qd̄ vsq; ad legem idest tempus ante legem peccatum
erat in mūdo: et originale et actuale. nō tamē erat peccatus
cognitū: presertiz quasi a deo puniendū. Et h̄ est qd̄ subdit.
Peccatum autē nō imputabatur. s. quasi contra deum exi-
stens. cum lex. s. diuinitus data nō esset. Suerunt enim ali-
qui: vt p̄ h̄ dicit in quinto ethi. qui crediderunt qd̄ nihil ē
iustum naturaliter: et per cōsequēs nec iniustum. sed p̄ solaz
positionē legis humane. Et sūm hoc nō imputabatur aliq̄

peccatū quasi cōtra deū existēs. et precipue pctm originale idest nō cognoscebat. Sed q̄ ista reputatio hoīuz eēt falsa ostendit p̄ effectū: qz mors corporalis regnauit ab adā p̄ quē itrauit originale pctm in munduz vsqz ad moysen sub quo data fuit lex. et ita cūz mors sit effectus peccati precipue originalis. manifestū est q̄ ante legē fuit peccatū originale in mūdo. Et ne aliquis dicat q̄ moriebant̄ pp̄ pctā actualia. ad hoc excludendū dicit q̄ regnauit etiā i eos q̄ nō peccauerunt pp̄rio actu. s. p̄ueros: et etiā in iustos q̄ nō peccauerunt mortaliter q̄ tñ peccauerūt in p̄mo hoīe vt supra dicit̄ est. Et ideo subdit. In similitudinem puaricationis ade iquā tum similitudinem illius pcti traxerunt p̄ originē sil cūz similitudine nature. quasi dicat q̄ moriebant̄ absqz pp̄rio peccato: demonstrat q̄ in eis erat diffusa similitudo peccati ade p̄ originē. Et hoc ē q̄d ap̄ls manifestare itēdit. s. q̄ p̄ adāz pctm originale in mūdū itrauit.

Deinde cū dicit. (Qui est forma futuri rē.) Exponit similitudinē que intelligebat̄ in aduerbio. sicut. Unde dicit. q. s. adam est forma. idest figura q̄dā futuri. i. xpi tñ p̄ trariū. Nam sicut p̄ adam pctm et mors in mūdū itrauit: ita per xpm itrauit iusticia et vita. p̄mo cori. i. s. p̄rimus hō de terra terrenus. sc̄dus de celo celestis. Sunt aut̄ et alie similitudines iter xps et adā q. s. sicut corpus ade formatū sine coitu ita et corpus xpi de virgine et sicut de latere dormiētis sumpta est mulier ita ex latere xpi dormiētis i cruce fluxit sanguis et aqua vt dicitur Joh. i. 9. que significāt sacramenta quibus est formata ecclesia.

Lectio.

V.

Ad non sicut delictum ita et donum. Si enim vnus delicto multi mortui sunt: multo magis gratia dei et donū in gratia vnus hominis iesu christi i plures abundauit. Et nō sicut p̄ vnuz peccatum ita et donum. Nam iudicium quidē ex vno in p̄demnationem. gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Si enim vnus delicto mors regnauit per vnum: multo magis abundantiam gratie et donationis et iusticie accipientes in vita regnabūt per vnum iesu christum. Igitur sicut per vnus delictuz in omnes homines in cōdemnationem: sic et per vnus iusticiam in omnes homines in iustificationes vite. Sicut enim per iobedientiam vnus hominis peccatores cōstituti sunt multi: ita et per vnus obediētē iusti constituentur multi.

Postq̄ ap̄ls posuit igressum peccati in hunc mūdum: h̄ agit de p̄gressu gratie abolētis peccatū. Et circa hoc duo facit. p̄mo ostēdit quō p̄ xpi grām remotū est pctm q̄d p̄ vnum hoīem in mūdum itrauit. sc̄dō ostēdit quō per gratiam christi peccatum est remotum q̄d lege adueniēte superabundauerat ibi. (Lex aut̄ subitrauit rē.) Ostēdit aut̄ q̄ p̄ gratiā xpi remouet̄ peccatū p̄ adā itroductū in mūdū comparādo gratiā christi peccato ade: qz. s. plus p̄t̄ gratia christi in bono q̄ peccatum ade in malo. Et circa hoc duo facit. p̄mo cōparat ipsas causas. s. gratiam christi peccato ade. sc̄dō ponit cōparationem eaz̄ quantū ad effectus ibi. (Et nō sicut per vnum rē.) Circa p̄mū duo facit. p̄mo p̄ponit cōparationē. sc̄dō manifestat eā ibi. (Si. n. vni rē.) Dicit ergo p̄mo. Dicitur est q̄ adam est forma futuri. Et nō sicut delictū rē. Quasi dicat nō est estimandū q̄ tāte

efficacie sit delictum ade quāte est gratie donum xpi. Cū ratio ista qz peccatū p̄cedit ex firmitate volūtatis humane. gratia autē p̄cedit ex imensitate bonitatis diuine quā manifestum est volūtati humane presertiz infirme preferri. Et ideo virtus gratie dei excedit oē peccatum. Et ideo dicebat dauid. Miserere mei deus fin magnaz misericordiam tuā. Et p̄pter hoc iuste reprobāt̄ verbū cayn gen. 4. dicētis. Maior ē iniquitas mea rē.

Deinde cū dicit. (Si enim vnus rē.) Manifestat q̄d dixerat. s. q̄ donum gratie excedit delictum ade dicens. Si. n. delicto vnus. s. ade multi mortui sunt idest si ex delicto ade peccatum: et mors transiuit in multos alios. qz in oēs q̄ in eo peccauerunt. multo magis gratia dei et donum idest gratuitū dei donū. vt ly. et expositiue teneatur. Uel gratia dei refertur ad remissionem peccati. supra eodem. Iustificati gratis per gratiam ipsius rē. Donum autē refertur ad bona superaddita vltra remissionē peccatoz vt dicitur in ps. fin aliā literā. Dedit dominus dona hominibus multo inq̄ magis hō gratia: et donum abundauit in plures idest in multos. Quanto enīz aliquid est potentius tanto magis se potest ad multa extendere. Peccatuz autē ade ad multos se extendit q̄d probatur per mortem. Unde signāter dicit q̄ vnus delicto multi mortui sunt. Mors enim argumentum est peccati originalis vt supra dictuz ē ade. Quacūqz die comederis rē. Gratia dei que est fortior multo amplius ad multos extenditur. heb. z. Qui multos filios in gloriā adduxit. Notādū est autem q̄ dicit. abundauit. qz non solum gratia dei p̄cessit in multos ad deletionem peccati per adam inducti. sed etiam ad peccata actualia delēda et multa alia bona consequenda. z. cori. 9. Potens est autē dominus oēs gratiā abundare facere in vobis. Sicut enim peccatū ex vno hoīe abundauit in multos ex p̄ma suggestionē dyaboli ita et gratia dei per vnum hoīem p̄cessit ad multos. Unde signāter addit. In gratia idest per gratiam vnus hoīs iesu christi. Sic. n. a deo gratia in multos effundit̄ vt eam p̄ xpm accipiant in quo oīs plenitudo gratiaz inuenitur fm̄ illud. Jo. i. De plenitudine eius oēs accepim̄ gratiam p̄ gratia. Sic aut̄ legēda est lra fm̄ expositionē Aug. vt hoc q̄d dicit̄ plures. nō accipiat̄ p̄paratiue sed absolute et ita vult q̄ attendat̄ cōparatio quantum ad hoc q̄ si delictū vnus ade p̄cessit i multos multo magis grā vni xpi in multos. Sed fm̄ ambrosiū ly plures accipit̄ comparatiue vt sit sensus q̄ delicto. i. peccato actuali vnus. s. ade multi nō oēs mortui sunt. s. morte peccati imitādo. s. peccatū ipsius ade per ydolatriā. vt supra expositū est Sap. i. 3. dicitur de ydolatriis. Infelices aut̄ sunt et iter mortuos spes eorum Et multo magis gratia dei abundauit i plures. s. q̄ in ydolatriis q̄ peccauerūt similitudinē ade. qz nō solū eoz pctā tolluntur per gratiā xpi: sed etiā pctā eoz q̄ in fide vni dei p̄manserūt. Mich. vltio. Deponet iniquitates nostras et p̄cciet et oia peccata nostra.

Deinde cū dicit. (Et nō sicut rē.) Cōparat xpi gratiā peccato ade quātū ad effectū: qz nō solūz vtrūqz in multos redundat. sed etiā maiore effectū habet grā xpi q̄ peccatum ade. Et circa hoc tria. p̄mo p̄ponit q̄d itēdit. sc̄dō manifestat p̄positum ibi. (Nā iudicium rē.) tertio p̄bat ibi. (Si enim vnus rē.) Dicit ergo p̄mo. Nō solum hoc dictū est. s. q̄ xpi gratia magis abundat in multos q̄ peccatum ade: sed etiam in eis maiorem effectum facit. Et hoc est q̄d dicit̄ Et nō sicut per vnum peccatum ita et donuz. Quasi dicat. Nō tantus effectus sequitur per vnum peccatū ade i multis quātus cōsequitur in multis per donum gratie xpi. Potentior enim cause potentior est effectus. Unde cum dicitur sit gratiam esse potentiorē q̄ peccatū ade sequēs est q̄ maiorem effectum efficiat.

Ad romanos

¶ Deinde cū dicit. (Nā iudiciū rē.) Manifestat qd dixerat dicens. Nā iudiciū. i. diuina punitio pcedit qdez ex vno. s. pctō pmi parētis in dēnationē. s. oīuz hominū: qz in illo peccāte peccauerūt. s. illud qd supra dictū ē qz mors i oēs p̄trāsūt in quo oēs peccauerūt. grā autē dei q̄ dat p̄ x̄p̄z pcedit ex multis delictis: id est nō solū ex illo vno originali: sed etiā ex multis actualib⁹. In iustificationem. id est p̄fectam emundationē. i. cor. 6. Et hoc qdē fuistis aliquādo: s. ablu ti estis: sed sanctificati estis: sed iustificati estis.

¶ Deinde cū dicit. (Si. n. ex vniū rē.) Probat qd dixerat. s. qz gratia ch̄risti pcedit ex multis delictis in iustificationem. r̄ p̄mo qdem hoc pbat ex posteriori. sc̄do ex priori ibi (Sicut. n. rē.) Circa primū cōsiderādū est qz ap̄lus in p̄missa cōparatione nō ponit sibi respōdētia. s. res eiusdē generis. Nam ex pte pcti ponit dēnationē que p̄tinet ad penam: ex pte autē gratie ponit iustificationē que nō p̄tinet ad premiū: sed magis ad statū meriti. Sic igit ap̄lus itendit per hoc qd dicit qz pctū iducit cōdēnationē: ostendere qz gratia iducat iustificationē. Et vtitur tali ratiōe. Sicut cōdēnatio mortis pcedit ex pctō p̄mi parētis: ita regnū vite pcedit ex gratia x̄pi. Dec. n. duo vniūformiter sibi cor respondēt: sed ad regnū vite nullus p̄t puenire nisi p iusticiā. q̄ p gratiā x̄pi hoies iustificātur. p̄mo q̄ ponit p̄missas. sc̄do infert cōclusionē itētam ibi (Igit̄ sicut p vni⁹ rē.) primā aut p̄positionē pponit dicens. Si enī ex delictō vniū hoies mors regnauit p vniū hominē: qz sicut supra: eodez dictū est per vniū hominē pctū itrauit r̄ per peccatū mors multo magis hoies regnabūt i vitā. s. eterna p vniū iesum x̄pm qui dicit Joh. 10. Ego veni vt vitā habeat r̄ abundantius habeat p̄cipando. s. eternitatē vite. q̄ qdem abundātia hic per regnū designat. Unde dicitur apo. 20. Qz regnabunt cū ch̄risto annis mille. i. eterno tēpore. Minorē autē designat itēponēdo abundātiā gratie ch̄risti r̄ donatiōis r̄ iusticie accipiētes. Quasi diceret ad regnū vite homines puenire nō possunt nisi hoc accipiendo ita qz gratia ch̄risti referat ad dimissionē pcti: quaz nulla merita pcedere possunt. r̄ ideo oīo gratie deputatur. si enim ex operibus iā nō ex gratia: vt dicit̄ infra. ii. Qz aut dicit̄ donatiōis referēdum est ad dona gratiaz qbus hoies p̄mouent̄ i bōa. Vester. .z. Largitus est dona iuxta magnificētā p̄ncipalem rē. Qz aut dicit iusticie referēdū est ad rectitudinē operū. i. cor. i. Qui factus est nobis a deo iusticia.

¶ Deinde cū dicit (Igitur sicut rē.) Infert cōclusionē itētam que idē cōtinet cū eo qd supra p̄missus est. videlicet qz sicut p vniū delictū ade diuinum iudiciū p̄cessit in oēs homines qz carnaliter nascūtur i dēnationē mortis. sic r̄ per vniū. s. iusticiā x̄pi diuina gratia p̄cessit in oēs homines in iustificationē vite. id est que ducit ad vitā. **¶** Sed v̄ hoc esse falsum. Nō. n. oēs homines iustificānt per x̄p̄z sicut omnes homines moriuntur per adam. Sed dicendū qz itelligēdum ē qz sicut omnes homines qui nascunt̄ carnaliter ex adam icurrūt dēnationē p eius pctū: ita oēs qz renascunt̄ spūaliter p x̄pm adipiscūtur iustificationē vite. quia vt dicitur Joh. 3. nisi quis renatus fuerit denuo ex aqua r̄ spiritu sancto nō p̄t rē. Quāuis possit dici qz iustificatio ch̄risti trāsīt in iustificationē oīum hominū quātum ad sufficiētā: licet quātū ad efficiētiam p̄cedat in solos fideles. Unde dicitur. i. Thi. 4. Qui est saluator oīum hominum: maxime aut̄ fidelū. Ex hoc aut̄ qd hic dicit̄ accipere debemus qz sicut nullus morit̄ nisi p peccatū ade: ita nullus iustificat̄ nisi p iusticiā x̄pi q̄ qdē ē p fidē ipsi⁹. s. illud qd supra. 3. dictū ē iusticia dei p fidē iesu x̄pi i oēs qz credūt i eū. In eū aut̄ crediderūt hoies nō solū qz sūt post ei⁹ incarnationem: sed etiā qz eius incarnationē p̄cesserūt. Sicut. n. nos credimus eum natū r̄ passū: ita ipsi crediderūt nascitū r̄

passū. Unde eadē est fides nostra r̄ eoz. z. cor. 4. Habentes eūdē fidei spūm rē. Sic igit̄ pbatū ē qz grā x̄pi p̄cedit ad mltōz iustificationē ex posteriori. s. ex regno vite.

¶ Consequēter cū dicit (Sic. n. rē.) pbat idē ex p̄ozi. Lac. n. sunt filies suis effectib⁹. Inobediētia aut̄ p̄mi parētis q̄ h̄z rōnē iusticie p̄stituit pctōres r̄ iustos. Igit̄ obediētia x̄pi q̄ h̄z rōnē iusticie p̄stituit iustos. Et Bē qd supra dictū ē qz grā p̄cedit i oēs hoies i iustificationē. **¶** S̄z v̄ eē dubiū qd dicit̄ qz p̄ iobediētā vni⁹ hoies pctōres p̄stituti sūt mlti. i. omnes qui ab eo nascuntur s̄m ratiōem semialē. p̄mūz enim eius peccatū videt̄ fuisse supbia magis q̄ iobediētia s̄z illud Ecc. 10. Initiū oīs peccati supbia. **¶** Sed dicendū est qz sicut ibidem dicitur initium superbie facit homines apostatare a deo. qz. s. prima pars superbie consistit in hoc qz homo nō vult subyci p̄ceptis diuinis qd ad inobediētiam p̄tinet. Unde p̄mūz hominis peccatū fuisse videt̄ iobediētia: nō s̄m actum exteriorē: sed s̄m interiorē motum superbie: quo voluit diuino p̄cepto cōtraire. Unde eius iobediētiam dominus arguit gen. 3. Quia audisti vocem vxoris tue r̄ comediisti de ligno de quo p̄ceperaz tibi ne comederes rē. Obedientia autem ch̄risti hic dicitur s̄m quam p̄cepto patris obediens mortem sustinuit pro salute nostra. s̄m illud phil. 2. Factus est obediēs vsqz ad mortem rē. Nec est cōtrarium qd alibi dicitur x̄ps ex caritate mortuus vt patet ephē. 5. Quia hoc ipsum qz obediuit p̄cessit ex dilectione: quaz habuit ad patrem et ad nos. Et est attendendū qz per obediētiam r̄ inobediētiam p̄bat nos per vniū peccatores effici et per vniū iustificari: quia iusticia legalis que est omnis virtus attenditur i obseruatione p̄ceptorum legis. qd p̄tinet ad rationē obediētie. In iusticia autē illegalis q̄ est oīs malitia vt d̄r in. 5. ethicoz attendit̄ in trāgressione mandatorum legis que p̄tinet ad rationem inobediētie. Sic ergo cōuenienter dicitur qz per obediētiam constituunt̄ hoies iusti r̄ p̄ inobediētiam peccatores. **¶** Lectio. VI.

¶ Ex autem subintravit vt abundaret delictum. Vbi autem abundauit delictus. superabundauit r̄ gratia vt sicut regnauit peccatum in morte: ita r̄ gratia regnet per iusticiam in vitam eternā. p̄ iesum x̄pm dominum nostrum.

¶ Postq̄ apostolus ostēdit qz p̄ donū gratie subtrahit̄ peccatum: qd p̄ adā i hūc mūdū itrauerat: hic ostēdit qz p̄ grāz x̄pi tollitur peccatum qd lege superueniēte abundauerat. Et circa hoc duo facit. p̄mo ponit abundantiam peccati que fuit p̄ legem. sc̄do absolutionē peccati que est per gratiam x̄pi ibi. (Vbi abundauit rē.) Dicit ergo p̄mo. dictū ē qz p̄ obediētiam vniū hoies iusti cōstituunt̄ multi. nō aut̄ lex hoc facere potuit: sed potius lex subintravit vt sup̄abundaret delictū. **¶** Circa qd apli dictus duplex occurrit dubitatio. p̄mo quidem de hoc qz dicit legem subintrasse id est latenter itrasse post culpam originalez r̄ actualē. vel post naturalem legem vt glo. dicit. Non enim lex occulte intravit. sed manifeste data fuit s̄m illud Jo. 18. Non in abscondito locutus sum. **¶** Dicendū est ergo qz lz ipsa legislatio fuerit data in manifesto: tamen mysteria legis erant in occulto: r̄ p̄cipue quo ad intentionem dei circa legem ferēdam que peccatum ostenderet nō sanaret: s̄m illud infra. ii. Quis cognouit sensum domini rē. Potest etiam dici qz lex subintravit. i. quāsi media intravit inter peccatum hominis r̄ donum gratie ch̄risti: quoz vtrūqz supra dixerat p̄ vniū ad plures transisse. **¶** Secūda autē dubitatio ē de Bē qz dicit legem subintrasse vt abundaret delictū. Sic enim

videtur q̄ abundantia delicti sit finis legis. et ita sequitur q̄ lex sit mala: quia cuius finis malus est ipse quoque malus est. et hoc est in illud. **Thi. p. Scim⁹** quod lex bona est etc. **Ad h** autem respondet in **Hlosa triplr.** **p̄**io quod dicitur ut dicamus q̄ ly. vt. nō ponit. cālr. s̄z. **secutiue.** Nō. n. ad h̄ fuit data lex vt p̄cti abū daret qn̄ poti⁹ lex q̄tū in se fuit p̄cti. phibuit. s̄z. illud. ps. In corde meo abscondi eloqa tua vt nō pecces tibi. S̄z. lege data cōsecuta ē abūdātia delictoz̄ duplr. Uno quodē modo q̄tū ad p̄ctoz̄ multitudinē. lex. n. licz̄ p̄cti dēmonstret p̄cti tñ cōcupiscētia nō auferēbat. Cū aut̄ alicui phibet̄ id quod cōcupiscit. vehemētī in cōcupiscētia illi⁹ exardescit: sic et fluminis apposita obice forti⁹ fluit et obices frāgit. Cui⁹ rō pōt̄ eē triplex. Una quodē illud quod subiacet hoīs p̄tati nō reputat aliq̄s p̄ magno: s̄z. illud quod ē ex hoīs p̄tate apprehēdit ab hoīe q̄si magnū. Prohibitio aut̄ ei⁹ quod cōcupiscit ponit illud quod phibet̄ q̄si ex hoīs p̄tate. et iō cōcupiscētia magis exardescit in rē cōcupitā dūz phibet̄. Scōda rō est: quia iteriores affectiōes q̄i iterius retinent ita q̄ exteri⁹ nō deriuent ex hoc ipso magis iterius icendunt. sic p̄z in dolore et ira q̄ dū iterius clausa tenent magis augent. si aut̄ exteri⁹ quoquo modo p̄deat. eoz̄ v̄tus diminiuit. Prohibitio aut̄ p̄pter timorē pene cogit hoīs vt cōcupiscētia suā ad exteriora non pducat. et iō ipa cōcupiscētia iterius retēta magis inflāmat. Tertia rō est: quia illud quod nō est nobis phibitū apprehēdimus q̄ si pole fieri quādocūq̄ nobis placuerit. et iō multotiēs oportunitate exīte illud vitamus: s̄z. q̄si aliqd ē phibitū apprehēdit a nobis vt nō semp a nobis h̄ri possit. et iō q̄si oportunitas dat̄ sine timore pene illud sequēdi promptiores ad h̄ sum⁹. Et ide est q̄ data lege q̄ cōcupiscētie v̄tus phibebat: et tñ ipsaz̄ cōcupiscētia nō mitigabat: cōcupiscētia ipa magis feruētior hoīs ad p̄ctā dicebat. **Un̄ d̄ Ecce. 5.** Ista est hierusalē in medio gētū posuieaz̄ et in circuitu ei⁹ terras. et cōtempnit iudicia mea vt plus eēt impia q̄ gētes. **S̄z. 3. B̄ vt** q̄ oīs lex hūana q̄ grāz n̄ fert diminiētē cōcupiscētia: faciat abūdare p̄ctā. qd̄ ē d̄ itentiōes legislatoz̄ qz ad h̄ tēdunt vt ciues faciāt bonos: vt p̄z p̄ phm̄ z̄ ethi. **S̄z. dōz** q̄ alia ē itentiō legis humane et alia legis diuine. **Lex. n. hūana** refer̄ ad hūanū iudiciū qd̄ ē de exteriorib⁹ actib⁹: s̄z. lex diuina refer̄ ad diuinū iudiciū qd̄ ē de interiorib⁹ motib⁹ cordis: fm̄ illud p̄ **Reg. 16.** Nō videt ea q̄ parent: s̄z. d̄s ituet̄ cor. Sic igit̄ lex hūana suā itentiōē sequitur dūz p̄ phibitiōē et pene cōminatōēz̄ ipedit ne multiplicent̄ exterioriores act⁹ p̄cti: licz̄ cōcupiscētia iterior magis augeat: s̄z. q̄tū ad legē diuinā ē iteriores cōcupiscētie male iputant̄ ad p̄cti q̄ abūdāt lege phibete et nō auferēte cōcupiscētia. **Sciēdū tñ q̄ sic** phs̄ dicit̄ in 4.º ethico. Prohibitio legis licz̄ illos q̄ sūt male dispositi cohibeat ab exteriorib⁹ p̄ctis solo pene timore. quosdā tamē bñ dispositos iducit p̄ amore v̄tutis: s̄z. ista bona dispositi q̄tuz ad aliqd pōt eē a nā: s̄z. ei⁹ p̄fectio nō est nisi p̄ grām. ex q̄ x̄ngit q̄ ē lege veteri data nō in oib⁹ p̄cti abūdāt: s̄z. in plurib⁹. Quidā v̄o lege phibete et grā v̄lteri⁹ adiunāte ad p̄fectionē v̄tutū tēpore p̄ueniunt fm̄ illud **Ecc. 4.4.** Laudemus viros gliosos etc. Et infra. **Voies magnos v̄tute.** scōdo supabūdauit delictū lege supueniente q̄tum ad grauitatē reatus. **Struuius** enī fuit peccatū vbi accessit preuaricatio: non tñ legis nature s̄z. etiā legis scripte. **Unde supra. 4.** dictū est: q̄ vbi non est lex nec preuaricatio. **Scōdo autē** pōt respōderi vt dicat̄ q̄ ly. vt. teneat̄ cāliter. ita tamē q̄ loquat̄ apls̄ de abundantia delicti s̄z. q̄ est in nostra cognitiōe vt sit sensus. lex subintravit vt abundaret delictū. i. vt abundantius delictus cognoscere⁹ fm̄ modū loquendi quo dicit̄ aliqd fieri cui⁹ innotescit. **Un̄ supra dictū est** q̄ p̄ legē est cognitio peccati. **Tertio modo** pōt exponi ita q̄ ly. vt. teneat̄ causalr̄ ita tamē q̄ abundantia delicti non itelligatur finis legis sub-

intrātis: sed id quod ex abundantia delicti sequitur. s. humiliatio hominis. **Lege** enim subintrante abundauit delictus: vt dictus est in p̄ma expositiōe. **Ex** qua quidē delicti abundantia cōsecutum est q̄ homo infirmitatē suā recognoscēs humilietur. Dicebat enim homo superbus de viribus suis presumēs. **Non deest qui impleat** sed deest qui iubeat: fm̄ illud **Exod. 24.** Omnia que locut⁹ est dominus faciemus et ei obediemus. **Sed** quādo lege data consecuta est multitudo delictoz̄: homo suā infirmitatē cognouit ad obseruantiam legis fm̄ illud **Sapi. 9.** Infirmitas homo et exiguus temporis etc. **Intentiō** ergo dei lege dantis nō terminatur ad abundantiaz̄ peccatoz̄: sed ad humilitatē hominis p̄pter quā permisit abūdare delicta. **Sic** ergo qz hoc erat occultū signāter q̄tuz ad h̄ dicit q̄ lex subintravit. **Quo** vero hic agitur de lege et fine legis duo consideranda occurrunt. p̄mo quidez̄ quot modis lex dicatur. scōdo quis sit finis legis. **Circa** p̄mu⁹ sciēdū est q̄ lex vno modo dicitur tota scriptura veteris testamēti fm̄ illud **Jo. 15.** Ut impleatur sermo eoz̄ qui in lege eoz̄ scriptus est: qz odio habuerunt me gratis. cū tamē hoc scriptus sit in ps. **Quāq̄** vero dicit̄ lex scriptura qnq̄ libroz̄ moysi. s̄z. illud **Deut. 33.** **Leges** precepit nobis moyses. **Tertio** dicitur lex decalogus preceptoz̄ fm̄ illud **Exo. 24.** Dabo tibi duas tabulas lapideas et legem ac mādata que scripsi vt doceas. **Quarto** dicit̄ lex tota cōtinentia ceremonialiuz̄: fm̄ illud **Deb. 10.** Umbraz̄ habens lex futuroz̄ bonoz̄um. **Quinto** dicit̄ lex aliqd speciale preceptum ceremoniale: fm̄ illud **Leui. 7.** **Hec** est lex hostie pacificoꝝ. **Sumitur** autēz̄ hic lex ab aplo cōmuniter quātuz ad totam doctrinā legis moysi. i. q̄tum ad moralia et ceremonialia precepta. quia. s. per ceremonias legis nō dabat̄ gratia per quā homo adiunaretur ad implenda precepta moralia cōcupiscētia diminuta. **Circa** finez̄ autē legis sciēdū est q̄ in p̄plo iudeoz̄ tria fuerūt hoīum genera sicut et in quolibet alio populo. s. durri. i. peccatores et rebelles. p̄ficientes et p̄fecti. q̄tuz igitur ad duos lex fuit data in flagellū et q̄tuz ad peccata moralia ad quoz̄ obseruantia cogebantur per pene cōminatōē. vt patet **Leui. 2.** et q̄tum ad ceremonialia que ideo sunt multiplicata ne liceret eis v̄s alienis aliuz̄ cultū superaddere. **Ecce. 20.** In manu valida et brachio extento et in furore effuso regnabo super vos. **S̄z** p̄ficiētibus qui dicunt̄ mediocres lex fuit in pedagoguz̄: s̄z. illud **Gal. 3.** **Lex** pedagogus noster fuit in christo. et hoc q̄tuz ad ceremonialia quibus cōtinebantur in diuino cultu. et q̄tuz ad moralia quibus ad iusticiaz̄ pmouebantur. **Perfectis** autē fuit q̄tuz ad ceremonialia quidē in signū: fm̄ illud **Ecce. 20.** Sabbata mea dedi eis vt essent signuz̄ inter me et c. **Quātuz** ad moralia vero in solatiū: fm̄ illud **infra. 7.** **Condelecto**z̄ legi dei fm̄ interiorē hoīem.

Deinde cui⁹ dicit. **(Ubi** abundauit etc.) **Ostēdit** quomodo per gratiā tollitur abūdātia delictoz̄. et p̄mo ponit grē abundantiam. scōdo ostēdit abūdātis gratie effectū ibi. **(Ut** sicut regnauit etc.) **Dicit** q̄ p̄mo. **Dictū** est q̄ lege subintrāte abūdauit delictū: nec tamē p̄pter hoc ipeditur diuinū p̄positū de salute iudeoz̄ et totius hūani generis: qz vbi abūdauit delictū. s. in humano genere et specialr̄ in iudeis superabūdauit et gratia. s. x̄pi cōdonātis peccata. **scōda** **Cor. 9.** potēs est deus oēm gratiā abūdare facere in vob. **Eius** autē quod hic d̄ duplex rō assignari pōt. **Una** quidē ex effectu gratie. **Sicut** enī magnitudinē morbi nō sanat nisi fortis et efficac̄ medicina. ita regrebat̄ abūdās grā ad hoc vt sanaret abundantiam delictoz̄um. **Luc. 7.** **Dimissa** sunt ei peccata multa etc. **Alia** ratio sumi potest ex dispositione peccatis qui dūz magnitudinē peccatoz̄ suoz̄ recognoscit quāq̄ quidē desperat et cōtēnit: s̄z. illud **prouer.**

28. Impius cui in profundis est. Quandoq; vero per auxiliū diuinū ex cōsideratione suoz peccatoz magis humiliatur et maiorē cōsequit grām: sicut illud ps. Multiplicate sūt infirmitates eoz postea accelerauerunt.

¶ Deinde cū dicit. (Ut sic regnauit peccatū in mortē etc.) Ostendit effectus grē abundantis. qui quidē est per oppositū respondens effectui peccati. vt. sicut peccatū introductus per p̄mum hoīem et abundans per legē regnauit. i. plenus dominiū in hoīes obtinuit et hoc quousq; duceret eos in mortē tēporales et eternā. infra. 6. Stipendia peccati mors. Ita et grā dei regnet. i. plene dñetur in nobis p̄ iusticiā quā. s. in nobis facit. supra eodez. Iustificati gratis per gratiā ipsius. et hoc quousq; nos ducat in vitā eternā. sicut illud. infra. 6. Gratia dei vitā eterna. Et hoc totū est p̄ iesuū christū dñm nostrū qui est dator grē. sicut illud Jo. p. Gratia et veritas per iesū christū facta est. Et est iusticia. p̄ 1. Cor. p. Qui factus est nobis iusticia a deo. et dator vite eterne. Jo. io. Ego vitā eternā do eis. CAP. VI.

Quid ergo dicemus: Abnebis in peccato vt gratia abūdet: Absit. Qui enim mortui sumus peccato: quomodo adhuc viuemus in illo? An ignoratis fratres: quia quicūq; baptizati sumus in christo iesu: in morte ipsius baptizati sumus. Cōsepulti enim sumus cū illo per baptismum in mortē. vt quomodo christus surrexit a mortuis per gloriā patris. ita et nos in nouitate vite ambulemus. Si enī complantati facti sumus similitudini mortis eius: simul et resurrectionis erimus.

¶ Postq; ap̄ls ostendit qd p̄ grām xpi liberamur a peccato preterito taz introducto per p̄mū hoīem q̄ etiā abundāti p̄ legem. hic ostendit qd per grām christi datur nobis facultas ad resistendū peccatis futuris. Et circa hoc duo facit. p̄mo ponit q̄onem ex premissis ortā. scdo soluit eā ibi. (Absit si enī etc.) Dixerat autē supra qd vbi abundauit delictū supabundauit et gratia. qd quidē aliquis posset male intelligere quasi abundantia delicti esset causa supabundātie gratiarū. et ideo inducit questionē dicēs. Quid ergo dicemus: Nunquid permanebimus in peccato vt gratia abundet: Quod quidem oporteret dicere si abundantia delicti esset causa gratie abundantis. et non sola occasio: vt supra dictum est. Unī et supra. 3. ap̄ls dicit. Sicut blasphemamur. et sic aiunt qdā nos dicere: faciamus mala vt eueniat nob bona. Jere. 12. Bñ ē oib; qd p̄uaricant et iniq; agūt.

¶ Deinde cū dicit. (Absit etc.) Soluit inductaz q̄onē. Et p̄mo assignat rōnes: quare non est nobis p̄manendus sub peccato. scdo excludit exhortationē intentā ibi. (Non ergo regnet etc.) ¶ Circa p̄mū duo facit. p̄mo assignat rationē: quare non sit in peccato permanendū. scdo ostendit nobis inesse facultatē ad hoc qd nō sub peccato maneam; ibi. (Doc scientes etc.) ¶ Circa p̄mū ponit tales rationē. Si sumus mortui a peccato nō debemus viuere in illo: s; mortui sumus a peccato. ergo non debemus viuere in peccato. Circa hoc ergo quattuor facit. p̄mo ponit conditionalem. scdo pbat antecedens. ibi. (An ignoratis etc.) Tertio concludit consequens. ibi. (Ut quō xps etc.) Quarto probat necessitatē cōsequētis. ibi. (Si enī cōplantati etc.) Dicit q̄ p̄mo. Absit. s. qd hac intentione permanendus sit in peccato vt gratia abundet: qd vt dicit Ecc. 15. Neminī mādauit deus impie agere. et huius ratio est. Si enī mortui sumus peccato per hoc. s. qd peccatū est mortificatū in nobis quō

adhuc in illo viuemus. Modo enī naturalis ordo rerū habet vt a morte redeat ad vitā. Esa. 26. Mortientes non viuant etc. Lañ. 5. Laui pedes meos etc.

¶ Deinde cū dicit. (An ignoratis etc.) Probat antecedens. s. qd fideles sunt mortui peccato. Et p̄mo pponit mediū ad ppositū ostendendū. scdo manifestat mediū inductū ibi. (Cōsepulti enī sum; etc.) Dicit q̄ p̄mo. An ignoratis. Quasi dicat. Nō vobis pponendū est: est adeo manifestū qd illud vobis ignorare non licet. p̄ 1. Cor. 14. Si quis ignorat ignorabit. Quia quicūq; baptizati sumus in xpo iesu. Nō intelligit triplr. Uno modo sicut institutionē iesu christi. Matt. 28. vltimo. Docete oēs gentes baptizātes eos etc. Secūdo p̄ inuocationē iesu xpi. Act. 8. In noīe iesu xpi baptizabant viri ac mulieres. Tertio in xpo iesu. i. in quadā conformitate ad xpm iesuū. Gal. 3. Quicūq; in xpo iesu baptizati estis christū induistis. In morte ipsius baptizati sumus. i. in similitudine mortis eius quasi ipaz mortē xpi in nobis representantes. 2. Cor. 4. Semp mortificationem iesu xpi in corpore nostro circumferetes. Gal. vltimo. Stigmata iesu in corpore meo porto. Vel in morte ipsi. i. per virtutē mortis ei. Apoca. p. Lauit nos a peccatis nostris. Unī de latere xpi pendētis in cruce post mortē fluxit sanguis et aqua: vt dicit Jo. 19. Sic igit mortē eius cōfiguramur in xtu peccato morimur: sic ipse mortuus est vite mortali in qua erat similitudo peccati. licet nō esset ibi peccatū. Ergo omnes qd sumus baptizati sumus mortui peccato.

¶ Deinde cū dicit. (Cōsepulti enī etc.) Probat ppositū mediū. s. qd omnes baptizemur in cōformitate ad mortē christi dicēs. Cōsepulti enī sumus cū illo per baptismū in mortē. Quasi dicat. Sepultura nō nisi mortuis debet. Matt. 8. Sinite mortuos sepelire mortuos suos. Per baptismū autē hoīes sepeliunt xpo. i. conformant sepulture ipsi. Sicut enī ille qd sepelit ponitur sub terra. ita ille qui baptizatur imergit sub aqua. Unde et in baptismo fit trina imersio nō solū p̄ fidē trinitatē: s; et ad rep̄itādū tridūū sepulture xpi. Et sic tridūū sepulture nō faciunt vnā sepulturā: ita trina imersio nō facit nisi vnū bap̄ma. Et in ēt qd i sabbō scō solēnis bap̄mus i ecclia celebrat qm cōmemoratur sepultura xpi sic et i vigilia p̄thecoste qm solēnicat de sp̄scō. ex cōtute aq bap̄mi accipit vi purgādi. vt dicit Jo. 3. Nisi qs renat; fuerit ex aq et sp̄scō etc. Est tñ cōsiderandū qd corporāl; aliq; pus morit; et postea sepelit; s; sp̄ual; sepultura bap̄mi causat mortē peccati: qd sacrm noue legis efficit qd signat. Unī cū sepultura qd fit p̄ bap̄mū sit signū mortis peccati: mortē efficit in baptizato. Et h̄ est qd dicit qd sumus sepulti i mortē. vt p̄ hoc ipsū qd signū sepulture xpi in nobis accipimus cōsequimur mortē peccati.

¶ Deinde cū dicit. (Ut quō xps.) Infert p̄ns. s. qd non debeamus viuere i peccato. qd h̄ qd ē idē similitudinē ex resurrectione xpi dicēs. Ut quō xps resurrexit a mortuis p̄ gliaz p̄ris. i. p̄ virtutē p̄ris ex q̄ ip̄e p̄ glificat. s; illud ps. Exurge gloria mea. Ita et nos i nouitate vite ambulemus. i. p̄ bona opa vite pcedamus. vita. n. peccati vetustate h; qd i corruptōez nos dicit Heb. 8. Nō atiq; et senescit p̄p̄ iteritū ē. vñ et dicit Bar. 3. Quid ē qd i terra inimicōz es: iueterasti i terra aliā etc. Unī et nouitas vite dicit p̄ quā aliq; redit ad integritatē. vt. s. sit sine peccato. ps. Renouabit vt aqle iuuent; tua Eph. 4. Renouāmini spū mentis vestre.

¶ Deinde cū dicit. (Si. n.) pbat necitatē p̄ntie. xps. n. postq; fuit mortuus resurrexit. vñ ueniens ē vt illi qd formāt xpo q̄ ad mortē i bap̄mō formēt et resurrectioni ei p̄ inocētā vite. Et h̄ est qd dicit. Si. n. cōplantati scī sum; similitudini mortis ei. i. si i nob assumam; similitudinē mortis ei; vt ei i corpore iheramur qd iheri plate vt q̄si nos in ipsa passione xpi inferamur simul et resurrectioni eius. s. similitudini ei; cōplā

tati: vt. s. in pñti nocēter viuamus z in futuro ad filēz gloriā perueniamus. Phil. 3. Reformabit corpus humilitatis nostre configuratū corpori claritatis sue. z. Th. z. Si cōmortui sumus z cōiuuemus. Sic igit sic apls p similitudinez mortis xpi pbauit qd sumus mortui pctō: qd p̄miserat quasi antecedens. sic per similitudinē resurrectionis eius pbauit qd nō debemus viuere in pctō: qd q̄si consequens superius introduxit.

¶ Lectio. II.

Mortuus est vt destruat̄ corpus peccati: vt ultra non seruiamus peccato. Qui enī mortuus est: iustificatus est a peccato. Si autem mortui sumus cum christo: credimus quia simul et viuemus cum illo: scientes quod christus resurgens ex mortuis: iam non moritur: mors illi ultra nō dominabitur. Quia enī mortuus est peccato: mortuus est semel. qd aūt uiuit: uiuit deo. Ita z vos existimate vos mortuos quidem esse peccato: uiuentes autē deo in xpo iesu.

¶ Postq̄ apls ostēdit qd nō est nobis in pctō p̄manēdū: ex eo qd p baptismū mortui sumus pctō. hic ulterius ostēdit adesse nobis facultatē ad hoc obf̄uādū. Et circa hoc duo facit. p̄mo pponit qd intēdit. Sc̄do manifestat pposituz. ibi. (Qui enī mortuus est.) ¶ Circa p̄mo duo facit. p̄mo pponit bñficiū qd cōsecuti sumus. sc̄do hui⁹ bñficiū effc̄m. ibi. (Ut destruat̄ rē.) Dicit ḡ p̄mo. dictū ē qd debemus in nouitate ambulare. s. desistendo a pctō. Et ne hoc aliq̄s forte impossibile diceret: dicit qd sumus hoc sciētes qz vetus hō noster. i. vetustas hōis p pctm̄ inducta simul. s. cū xpo crucifixus est. i. p crucē xpi est mortificatus. sic. n. s. dictū est: vetustas hōis p pctm̄ inducta est in q̄tū p peccatū bonuz nature cor̄rupt̄. Que qdē vetustas in hōie p̄ncipat̄ q̄ditū hō pctō subiacet. Et qd id qd est p̄ncipale in hōie d̄r eē ipse hō. Inde est qd in eo qd pctō subiacet ipsa vetustas pcti dicitur esse vetus hō. vetustas autē pcti p̄t̄ itelligi vel ipse reatus seu macula actualiū pctōz: vel etiā cōsuetudo peccandi. que q̄das necessitatē ingerit ad peccandū. vel etiā ipse fomes pcti pueniēs ex pctō p̄mi parentis. Sic igit vetus hō noster d̄r eē simul crucifixus cū xpo in q̄tū p̄dicta vetustas v̄tute xpi sublata est. Uel qz totalr est amota sic totalr amouetur i baptisimo reatus z macula pcti. Uel qz diminuit̄ v̄tus eius sic v̄tus formis vel ēt̄ p̄suetudis peccandi. Col. z. Delens qd aduersus nos erat cirographū decreti qd erat d̄m̄ nob. z ip̄s tulit de medio affigēs illō cruci.

¶ Deinde cū dicit. (Ut destruat̄ rē.) P̄ponit effectū p̄dicti bñficiū duplicē: quoz p̄mus est remotio p̄cedētū delictorū. z hoc est qd dicit. Ut destruat̄ corp⁹ pcti. Dicit̄. n. corp⁹ pcti ipsa congeries maloz operū sicut ipsa cōgeries membrorū facit v̄nū corp⁹ nāle. Job. 4. Corpus eius quasi scuta fusilia rē. Sc̄ds autē effect⁹ est vt caueamus a pctis in futurū. z hoc est qd subdit dicens. Ut ultra nō seruiamus pctō. Tūc. n. hō pctō fuit q̄ cupiscētie pcti obedit p̄ osensuz z corpis executioēz. Jo. 8. Qui fac peccatū su⁹ ē pcti.

¶ Deinde cū dicit. (Qui enī mortuus est rē.) Manifestat qd dixerat. z p̄mo q̄tū ad p̄mū effectū. z q̄tū ad sc̄dm̄ ibi (Si autē mortuus rē.) ¶ Circa p̄mū p̄siderādū ē qd p̄geries pctōz destruit̄ q̄ pctā homini remittunt̄. Sic igit destructionē corpis pcti manifestat dicens. Qui enī mortuus ē pctō. s. p baptismuz quo xpo cōmormur: iustificatus ē a pctō. i. remissis peccatis translatus est in statuz iusticie. p̄ Lor. 6. Et bec qdēz fuistis aliq̄n: s. abluti estis rē. Q̄ igitur p̄ cru-

ce z xpi homo peccato moritur: consequēs est qd a peccato iustificet̄: ita qd corpus peccati destruat̄.

¶ Deinde cū dicit. (Si autē mortuus rē.) Manifestat z̄m̄ effectum per conformitatē ad vitam xpi tali ratione. Ille qui xpo morienti cōmormitur simul uiuit z resurgenti. xps autem sic resurrexit a mortuis tāq̄ nunq̄ decetero moriturus. ḡ ille qui mortificatus est peccato sic xpo resurgenti cōmormitur qd habet facultatē nūq̄ decetero ad pctm̄ redeundi. Circa hoc ḡ tria facit. p̄mo ostēdit cōformitatē hōis fidelis ad vitam christi resurgenti. Sc̄do ponit cōditionē vite resurgētis. ibi. (Sciētes qd xps rē.) Tertio infert cōclusionē itentā. ibi. (Ita z vos rē.) Dicit ḡ p̄mo. Si. n. mortui sumus cū christo. i. si virtute mortis christi sumus mortui peccato: credimus qz etiam simul viuemus cum illo. id est ad similitudinē vite eius. viuemus inquā hic vita gratie z in futuro vita glorie. Ephe. z. Cū essemus mortui peccatis conuiuificauit nos rē.

¶ Deinde cū dicit. (Sciētes.) P̄ponit cōditionē vite christi resurgenti. Et p̄mo ponit eaz. Sc̄do pbat̄ ibi. (Quia enī mortuus est rē.) Dicit ḡ p̄mo. Hoc inquā quod dictuz est credimus scientes qd christus resurgens ex mortuis iā nō moritur: sed uiuit vita perpetua. Apoc. p̄mo. Qui mortuus z sum viuens in secula seculorū. Et qd plus est mors illi vltra nō d̄nabitur: que. s. in hōie d̄natur non solū duz moritur per separationē aie a corpore: sed etiaz ante mortē duz patitur egritudinē fame z sitis z alia h̄z per que peruenit ad mortē sed ab his libera est vita xpi resurgētis. Et ideo nō subicitur d̄nio mortis: s. potius ipse h̄z d̄niuz sup̄ mortē. Apoc. p̄mo. Habet clauēz mortis z inferni.

¶ Deinde cū dicit. (Quia enī mortuus rē.) P̄bat̄ p̄posituz. s. qd xps resurgens ulterius non moriatur z hoc dupl̄. p̄mo quidez ratione accepta ex parte mortis quā sustinuit dicens. Quia enī mortuus est peccato mortuus est semel. Non autē intelligit̄ qd ipse mortuus est peccato qd ipse cōmormit vel cōtraxit: qz in eo nullo modo pctm̄ locū habuit. p̄. Pe. z. Qui pctm̄ nō fecit rē. Sc̄z dicit̄ mortuus eē pctō dupl̄. Uno mō: qz mortuus est pro pctō tollēdo. z Lorin. 5. Euz qui non nouit pctm̄ pro nobis deus fecit pctm̄. i. hostiam p̄ pctō. Alio modo: qz mortuus est similitudinē carnis peccati. i. vite passibili z mortali. infra. 8. Deus misit filium suuz in similitudinē carnis peccati. Utroq̄ autē modo concludi potest qd xps mortuus sit semel ex hoc qd mortuus est peccato. Quātū enī ad p̄mū manifestū ē qd per v̄nā mortē oia pctā deleuit̄: s̄m̄ illud Heb. 10. Una oblatio cōsumauit in sempiternū sc̄ficatos. Ideo nō restat vt adhuc p̄ pctō moreret̄. p̄. Pe. 3. Xps semel p̄ pctis n̄ris mortuus est rē. Quātū ad sc̄ds autē idē p̄t̄ cōcludi. Si. n. xps mortez sustinuit vt deficeret in eo similitudo carnis pcti debuit eius mors cōformari alyz gerētib⁹ carnē pcti: q̄ semel moriunt̄. Unde dicit̄ Heb. 9. Quēadmoduz statutū est hominibus semel mori sic z christus semel oblat⁹ est rē. Sc̄do ostendit idem ex conditione vite quā resurgendo adept⁹ est dicens. Quia autē uiuit viuuit deo. i. ad cōformitatē dei. Dicitur enī z Lor. vlti. Quia si crucifixus est ex ifirmitate viuuit ex v̄tute dei. Effect⁹ autē cōformat̄ cāe. Uñ z vita quaz xps resurgēs acq̄siuit est deiformis. Sic ḡ vita dei est sempiterna z absq̄ corruptioē s̄m̄ illō p̄ Th. vlti. Qui solus h̄z immortalitatē. ita et vita xpi est immortalis.

¶ Deinde cū dicit. (Ita z vos rē.) Infert cōclusionē itentāz vt cōformemur vite xpi resurgenti z q̄tuz ad hoc qd mortuus est pctō. i. mortali vite q̄ h̄z similitudinē pcti nunq̄ adeā rediturus: z q̄tū ad hoc qd viuuit ad cōformitatē dei. Et q̄tuz ad p̄mū dicit. Ita z vos existimate vos quidem mortuos esse pctō. s. tanq̄ ad peccatū nunq̄ sitis redituri. Ysa. 26. Mortietes nō viuāt. Et q̄tum ad z̄m̄ dicit. Viue-

Ad romanos

tes deo. i. ad honore vel similitudine dei: vt. s. numq; p pccm moriamur. Gal. 2. Qd aut nuc viuo in carne in fide viuo filij dei. Et id subdit. In xpo iesu dno nro. i. p iesu xpm per que r pccis moriamur r deo viuimus. Vel in xpo iesu. i. tan q; icorporati xpo iesu: vt p ei mortē moriamur pccō: r per ei resurrectionē viuam do. Eph. 2. Coniunxit nos in xpo cō grā estis saluati p xpm. **C. Lec. III.**

Non g regnet pccm i vfo mortali corpore vt obediatis concupiscētis ei. Sed neq; exhibeatis membra vestra arma iniquitatis pccō: sed exhibete vos deo tanq; ex mortuis viuentes. r membra vestra arma iusticie deo. Pccm eni vobis nō do miabit. Nō eni sub lege estis: s; sub grā. Quid ergo? Peccabimus: qm nō sumus sub lege: s; sub grā. Absit. An nescitis: quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediendum: serui estis eius cui obedistis siue pccō ad mortē: siue obediōis ad iusticiam. Gratias autē deo q; fuistis serui pccō: obedistis autē ex corde i eam formam doctrine i qua traditi estis.

C. Postq; apls oñdit q; nō est nobis pmanendus in pccō r q; huius rei facultatē habemus. hic cōcludit moralez exhortationem. Et circa hoc tria facit. Primo pponit amonitionē. 2. rōnem assignat ibi. (Pccm enim rē.) 3. mouet qōnem r soluit ibi. (Quid g peccabimus rē.) **C.** Circa p^m duo facit. Primo pponit amonitionē. 2. exponit eam. ibi. (Ut obediatis rē.) Dicit g pmo. Dicitū est q; vetus hō nō si mul crucifixus est vt destruat corpus pccō qd dat itelligi q; vltus pccō in tm̄ diminuta est vt nobis dñari nō possit. Ergo pccm decetero nō regnet in vfo mortali corpore. Non autē dicit nō sit pccm in vestro mortali corpore. q; qd diu corpus nrm̄ est mortale. i. necessitati mortis addictū nō pot esse quin in corpore nro sit pccm. i. fomes pccō. S; ex quo a deo liberati sumus a regno pccō: debemus conari q; peccatū in corpore nro dñius iā amissus in nobis nō recuperet. Et hoc est qd dicit. Non regnet pccm in vfo mortali corpore. Et hoc qd necius est cauere duz corpus mortale gerim. q; dicit Sap. 9. Corpus qd corripit̄ aggrauat aiā rē.

C. Deinde cū dicit. (Ut obediatis rē.) Exponit amonitionē pmissam. **C.** Circa qd cōsiderandū est q; dupl̄ pccm regnat in hoīe. Uno modo p interiorē cōsensum mentis. Et hoc remouendo dicit. Ut obediatis concupiscētis eius. Obedire enim per cōsensum mentis concupiscētis peccati. est pccm regnare in nobis. Ecc. 18. Post concupiscētias tuas nō eas. scdo modo regnat in nobis pccm per operis executionē. Et ad h̄ excludendū subdit. S; neq; exhibeatis mēbra vestra pccō. i. fomiti pccō arma iniquitatis. i. instrumenta ad iniquitates exequēdā. Homo eni cū p mēbra pccm exequit̄ ad iniquitates exegit̄ r hoc ipso pugnare videt̄ ad restituendū dñius pccō. qd p̄suetudinē pccō i nobis ualescit. Ecce. 32. Cū armis suis ad iferos dscēderūt.

C. Deinde cū dicit. (S; exhibete vos deo rē.) Exhortat̄ ad dñum vt. s. exhibeamus nos deo. r pmo q̄tum ad interiorē affectū cū dicit. Sed exhibeatis vos deo vt. s. mens vestra ei subdat. Deut. 10. Et nuc israel qd dñs deus tuus req̄rit a te nisi vt timeas dñm deū tuū r ambules in vys eius. Et hoc facere debetis tāq; ex mortuis viuetes. i. tanq; reducti ad vitā gratie de morte culpe. Nā r ideo iustū est vt q; viuūt. iam nō sibi viuāt s; ei q; p oibus mortuus est. scda Cor. 5. Scdo q̄tum ad exteriorē actū. Unde dicit. Exhibete

te membra vestra deo. i. ad eius obsequiū arma iusticie. i. instrumenta quedā ad iusticiā exequēdā qbus. s. pugnetis cōtra inimicos dei. Eph. ultimo. Induite vos armaturā dei vt possitis stare aduersus insidias dyaboli.

C. Deinde cū dicit. (Pccm eni rē.) Assignat rōnez amonitionis p̄dicte. Posset. n. aligs seipsum excusare allans pccō dñius p qd assereret se ab obseruatōe amonitionis p̄dicte ipediri. Hoc g apls pmo excludit dicēs. Pccm eni vobis nō dñabitur. s. si ceperitis pccō resistere r vos deo exhibete fm̄ illud Ja. 4. Appropinq̄te deo r appropinquabit vobis. resistite dyabolo r fugiet a vobis. Quasi dicat. Jō potestis p̄dicte obfuarē: q; nō iuenitis pccm in vos dñare p qd retrahi possitis. sumus. n. liberati a xpo: fm̄ illud Jo. 8. Si fili⁹ vos liberauerit veri liberi eritis. scdo manifestat qd dixerat dicens. Nō eni estis sub lege sed sub grā. vbi cōsiderandū est q; nō loquitur hic de lege solum q̄tum ad ceremonialia: sed etiā q̄tum ad moralia sub qua gdes aliqs dicit̄ esse dupl̄. Uno modo quasi legis obfuantie voluntarie subiectus. Et hoc modo etiā xps fuit sub lege fm̄ illud Gal. 4. Factū sub lege: q; s. legem obseruauit nō solum q̄tum ad moralia sed etiā q̄tum ad ceremonialia. S; deles autē xpi sunt qdem hoc mō sub lege q̄tum ad moralia nō at q̄tum ad ceremonialia. Alio dñ aliqs eē sub lege q̄si a lege coactus r sic dicit̄ esse sub lege qui nō voluntarie ex amore sed timore cogitur legem obfuarē. Talis autē caret grā que si adesset iclinaret voluntatē ad obseruantia legis vt ex amore moralia eius p̄cepta impleteret. Sic igitur q̄diu aliqs sic est sub lege vt nō impleat voluntarie leges pccm in eo dñatur ex quo voluntas hominis inclinatur vt velit id quod est dñum legi: sed per gratiam tale dñum tollit̄: vt. s. homo seruet leges: non quasi sub lege existens: sed sicut liber. Gal. 4. Non sumus ancille filij: sed libere qua libertate christus nos liberauit. Hanc autē gratiam faciens homines libere leges implere non conferebant legalia sacramenta: sed conferunt eam sacramenta christi. Et ideo illi qui se ceremonijs legis subyciebant q̄tum pccm ad virtutem ipsoz sacramentoz legaliz nō erant sub gratia sed sub lege nisi forte per fidem xpi gratiam adipiscerentur. Illi vero qui se sacramentis xpi subyciunt ex eoz virtute gratiaz consequuntur vt non sint sub lege sed sub gratia nisi forte per suaz culpā se subyciant seruituti pccō.

C. Deinde cum dicit. (Quid ergo rē.) Mouet questionez contra id quod dictū est. Et circa hoc tria facit. Primo pponit questionē. Scdo soluit eaz ducendo ad iconueniēs. ibi. (Absit. An nescitis rē.) Tertio ostēdit eē iconueniēs id ad qd dixerat. ibi. (H̄as ago deo rē.) **C.** Circa p^m cōsiderandū ē q; vbi pmissus poterat male itelligi ab aliqb;: vt. s. si deles xpi nō sint sub lege q̄tum ad debitū obfuarē p̄cepta moralia ex q; seq̄ret̄ q; fidelib; xpi licitū esset peccare. s. d̄ p̄cepta moralia faciēdo. Et id sub h̄ sensu qōne mouet dicēs. Quid g dicem. Nūqd peccabim. s. d̄ p̄cepta moralia legis faciēdo qm̄ dcm̄ ē q; non sum⁹ sub lege s; sub grā. Et hūc sensus apls iprobat ad Gal. 5. dicēs. Vos i libertate vocati estis frēs mei. tm̄ ne detis i occasione carnis libertatez. Et id h̄ ē r̄idēs subdit. Absit. s. vt peccem. q; sum⁹ a lege libati: q; si peccarem⁹ seq̄ret̄ h̄ iconueniēs q; itez redigere mur i seruitutē pccō. Et h̄ est qd dicit. An nescitis: qm̄ cui vos exhibetis p̄pa voluntate fuos ad obediēduz spōtanee fuistis cui obedistis. Obedire eni debitū ē qd serui dñis debēt. Eph. 6. Serui obedite dñis carnalib;. Un̄ cum aliqs obedit alicui se seruū p̄fitec̄ ei⁹ obediēdo. Diuerso tm̄ st̄ p̄edio diuersis dñis obediē. Qui eni obedit pccō per seruitutē pccō ducit̄ in mortē. Et hoc ē qd dicit. Siue pccō. s. serui estis ei obediēdo. r hoc in mortē. i. eternā damnationē p̄cipit̄ adi. de qua dñ Apo. 2. In his mors scda nō h̄z locū.

Qui vo obedit deo efficit huius obedientie servus: qz per assuetudinē obediēdi mens eius magis ac magis ad obediēdū inclinā. r ex hoc iusticiā pficit. Et h̄ est qd̄ dicit. Siue obediētiō. s. dnoꝝ pceptoꝝ fui estis ad iusticiā implenda: s̄m illud. s. z. Scōres legis iustificabunt. Et satis ueniēter obediētiōez pctō oppōit. eo q̄ sic Amb. dicit. Pctm̄ est trāsgressio legis dīne r celestiu iobediētia mādatoꝝ.

Deinde cū dicit. (H̄as ago deo.) Ostēdit hoc eē iconueniēs. s. q̄ obediēdo pctō itez reducāmur in fuitutē pcti. p̄mo qd̄ rōne accepta ex b̄nficio qd̄ cōsecuti sum⁹. Si enī aliqs p̄ grām alicui⁹ a fuitute liberaf icōueniēs est q̄ se spōtanē subyciat fuituti. vñ cū nos p̄ grām dei simus liberati a pctō. icōueniēs est q̄ itez nos sponte retrudāmur in seruitutē pcti. Scōdo ex cōditiōe in quā ducti sum⁹ post libertatē pcti. vt. s. simus serui iusticie. Nō licz aut seruo alicui⁹ se d̄ry dñi fuituti subycere. vñ nobis nō lz exq̄ sumus facti fūi iusticie. itez redire ad fuitutē pcti. Utrāq̄ rōnē apls s̄l tangit dicens. H̄as ago deo. sic r vos grās agere debetis q̄ cūz essetis serui pcti. qz q̄ facit pctm̄ fūus est pcti. Jo. 8. Obediistis. s. credendo. s. p̄. Ad obediēdū fi dei in oibus gētibus. Et hoc non coacti: s̄ ex corde. infra. io. Lorde credif ad iusticiā. In eā formā doctrine. i. in doctrinā catholice fidei. z. Th̄i. p̄. Formā h̄is sanoꝝ v̄boꝝū q̄ a me audifit. In quaz traditi estis. i. cui vos totalr̄ subdi distis. z. Cor. 8. Semetipfos dederūt p̄mū deo: deinde nobis per voluntatē dei. Et per hoc liberati estis a pctō: r ita nō puenit q̄ in fuitutē pcti redeatis. Et serui facti estis iusticie. r ita nō cōuenit q̄ iusticiāz deseratis. p̄ma Corin. 7. Precio empti estis r nō estis v̄ri. Lec. III.

Manum dico ppter ifirmitatē carnis vestre. Sicut enī exhibuistis mēbra vestra seruire imundicie r iniquitati ad iniquitatem. ita nunc exhibete mēbra vestra seruire iusticie i scificatiōnem. Cūz enī serui essetis pcti: liberi fuistis iusticie. Quem ergo fructum habuistis tunc i illis i qbus nunc erubescitis? Nam finis illorū mors est. Nunc vo liberati a pctō: serui aut facti deo habetis fructū v̄m i scificatiōne. finem vo vitā eternā. Stipēdia. n. pcti mors. grā autē dei vita eternā: i x̄po Jesu dño nostro.

Postq̄ apls ostēdit rōne accepta ex b̄nficio dno q̄ non est nobis in pctō pmanēdū: s̄z deo fūiēdū. h̄ ostēdit idēz rōne accepta ex p̄oꝝ vite p̄fuetudie. Et circa hoc tria facit. p̄mo pponit suppositi documēti conditionē qd̄ subdit. Scōdo ponit ipsi⁹ documēti exp̄sionē ibi. (Sicut enī exhibuistis r̄.) Tertio documēti rōnē assignat ibi. (Cū. n. serui r̄.) Dicit q̄ p̄. Monui q̄ exhibeatis vos deo. Adhuc dico vobis qd̄dā hūanū. i. congruens ibecillitati hūane. Sic enī qnq̄ hō accipit in scriptura p̄ vt. s. significat additionē ifirmitatis hūane. Sap. 9. Nō ifirmus r̄ exigui t̄pis r̄ minor ad itellm̄ iudicij r̄ legū. p̄. Cor. 3. Cū sit iter vos celus r̄ cōtētiō nōne carnales estis: r̄ s̄m hoīez ambulatis: Lām aut assignat subdēs pp̄ ifirmitatē. p̄fectis enī sunt p̄fectio/ra p̄cepta tradēda. p̄. Cor. 2. Sapiam loquimur iter p̄f̄cōs. Heb. 5. p̄fectoꝝ ē solidus cib⁹. Infirmiorib⁹ sūt dāda leuioꝝa p̄cepta. p̄. Cor. 3. Tāq̄ puulis in x̄po lac potū dedi vobis nō esca. Heb. 5. Facti estis q̄ lac op⁹ ē. Deca aut ifirmitas nō ex spū: s̄z ex carne venit: qz corp⁹ qd̄ corripif̄ aggrauat aiam: vt d̄ Sap. 9. Et iō subdit. (Carnis v̄re.) Mat. 26. Spūs qd̄ē p̄mptus est caro aut ifirma.

Deinde cū dicit. (Sic enī exhibuistis r̄.) ponit documēti

tū qd̄ dicit eē hūanū in quo docet corp⁹ eē eq̄l̄r exhibendū ad fūiēdū iusticie s̄m q̄ nos exhibuimus ipz ad fūiēdū pctō. Et hoc est qd̄ dicit. Sic. n. exhibuistis mēbra v̄ra fūire. s. p̄ executionē mali op̄is imūditie r̄ iniquitati cōde: p̄cepte vt imūditia referat ad pctā carnalia. Ephe. 5. Dis fornicatio aut imundicia nec noiet in vobis r̄. Iniquitas aut referat ad pctā spūalia r̄ p̄cipue q̄b⁹ ledit p̄xim⁹. ps. Iniquitate meditat⁹ est in cubili suo. Quib⁹ in corde cōceptis mēbra fūiunt ad iniquitatē. s. ope exequēdā. Et ponit iniquitatē hic p̄ imundicia r̄ iniquitate s̄m q̄ omne pctm̄ est iniquitas. ifra. 13. Et hoc inq̄tuz discordat ab eq̄tate legis dīne. Ita nūc. s. liberati a pctō exhibete mēbra v̄ra. s. p̄ executionēz bonoꝝ opeꝝ fūire iusticie in lege dīna nobis p̄posite: r̄ h̄ in scificatiōez. i. in executionē r̄ augmētū scitatis. Apocal. vi. Scūs scificet̄ adhuc. Dicit aut h̄ eē hūanū: qz s̄m rectū iudiciū exigere: vt hō multo plus fūiret iusticie q̄ an̄ seruerit pctō. Bar. 4. Sicut fuit sensus v̄r vt erraretis a dō decies t̄m̄ itez cōuertētes regretis eū. Vnius documēti rōnē p̄r assignat dices. (Cū enī serui essetis r̄.) Et circa hoc duo facit. p̄mo pponit rōnē p̄dictoꝝ. z. pbat qd̄ sup̄ posuerat ibi. (Stipēdia pcti mors r̄.) Ostēdit aut rōnez p̄missoz p̄ferēdo statū grē statui culpe. Si. n. plura nobis bona ex iusticia pueniūt q̄ ex culpa: magis debemus instere ad fūiēdū iusticie q̄ studuerimus ad fūiēdū pctō. p̄mo q̄ ponit cōditiōnē status pcti. Scōdo cōditiōnē status iusticie ibi. (Nūc vo liberati r̄.) Circa p̄m̄ tria facit. p̄ponit additiōem pcti. z. effc̄m̄ pcti ibi. (Quē ḡ fructū r̄.) z. finē ibi. (Nā finis illoꝝ r̄.) Circa p̄m̄ s̄siderādū est q̄ hō nāliter est liberū arbitriū ppter rōnez r̄ voluntatē q̄ cogi nō p̄t. iclinari t̄m̄ ab aliq̄b⁹ p̄t. Semp̄ ḡ hō q̄tuz ad arbitriū rōnis remanet liber a coactione: nō t̄m̄ semp̄ est liber ab iclinatione. Quq̄ enī liberū arb. iclinat ad bonū p̄ habitū grē vel iusticie: r̄ tūc h̄z seruitutē iusticie r̄ est liber a pctō. Quq̄ aut arbitriū iclinat ad malū p̄ bituz pcti. r̄ tūc h̄z seruitutē pcti r̄ libertatē iusticie. Seruitutē qd̄em pcti dico: qz trahit ad cōsentiēdūz pctō i iudiciūz rōnis. Jo. 8. Qui facit pctm̄ seruus est pcti. Et q̄tuz ad hoc dicit. Cū enī serui essetis pcti. Libertatē vo a iusticia q̄tū ad h̄ q̄ hō absq̄ freno iusticie p̄cipitat se in pctm̄. Et q̄tuz ad h̄ dicit. (Liberi fuistis iusticie.) Qd̄ p̄cipue r̄tingit his q̄ ex certo p̄posito peccāt. Nā illi q̄ ex ifirmitate vel ex passione peccāt aliquo freno iusticie retinent vt non videant a iusticia oīo liberi. Jere. 2. A seculo fregisti iugū rupisti vincula dixisti nō seruiā. Job. ii. Vir vanus in supbia erigit r̄ tanq̄ pullū onagri liberū se putat. Sciedū est t̄m̄ q̄ iste status h̄z verā fuitutē. libertatē aut nō verā s̄z apparentē. Cū. n. hō sit id qd̄ ē s̄z rōnē tūc hō v̄e ē p̄ q̄n̄ ab aliq̄ extremo adducit ab eo qd̄ est rōnis. S̄z q̄ aliqs freno rōnis nō cobibeat a seqla r̄cupiscētie est libertas q̄tū ad opinionē illius q̄ sūmū bonū putat cōcupita sequi.

Deinde cū dicit. (Quē ḡ fructū r̄.) Ostēdit effectū pcti. Et vñū qd̄ effc̄m̄ excludit. s. effc̄m̄ fructuosum cū dicit. Quē ḡ fructū. s. cūz peccabatis in illis. s. pctis. Sūt enī ifructuosa pcti opa: qz nō adiuuāt hoīez ad b̄ritudinē r̄sequēdā. Ysa. 59. Opa eoꝝ opa iutilia. Mich. 2. Ue q̄ cogitatis iutile r̄ opamini malū in cubilib⁹ v̄ris. Astruit aut effc̄m̄ cōfusibi lē dices. In q̄b⁹. s. pctis. i. de q̄b⁹ nūc. s. i statu p̄nē erubescitis pp̄ eoꝝ turpitudinē. Je. 31. Postq̄ ostēdisti mihi p̄cussi femur meū r̄fusioē r̄ erubui. Ysa. p̄. Erubescetis sup̄ ortis. s. voluptatis quos elegeratis.

Deinde cū dicit. (Nā finis r̄.) p̄dit finē pcti dices. Nā finis illoꝝ. s. pctōꝝ mors est. Quē qd̄ r̄ si non sit finis ope rantis pctm̄: qz peccādo nō itendit mortē incurrere. est t̄m̄ finis ipsoꝝ pctōꝝ: qz nata sunt mortē inducere r̄ tempora leniq̄: cū aia a se deū separat dignū est vt ab ea corp⁹ sūū

Ad romanos.

seper. Et eterna: qz cū alijs vult separi a deo ppter cōcupiscētia pcti dignū est vt ab eo eternalr seper: qd est mors eterna. s. p. Qui talia agūt digni sunt morte.

¶ Deide cū dicit. (Nūc vō rē.) Oñdit q̄litate stat⁹ iusticie. Et pmo ponit additionē stat⁹ iusticie. z effectū ibi. (Dabētis fructū v̄m rē.) 3. ponit finē ibi. (Sinez vō rē.) ¶ Circa p̄m considerādū ē qz sic qñ alijs a pctō iclinat ad malū ē liber a iusticia. ita cū alijs ex bitu iusticie z grē iclinat ad bonū est liber a pctō: vt. s. ab eo nō superet vsqz ad p̄sensū. Un̄ dicit. Nūc vō. s. in statu iusticie liberati a pctō. Jo. 8. Si filius vos liberauerit vere liberi eritis. Sitr ecōtra sic in statu pcti est alijs suus pcti cui obedit: ita in statu iusticie est alijs suus dei voluntarie obediēs: s. illud ps. Seruite dño i leticia. Et h̄ est qd subdit. (Serui aut̄ scī dō.) ps. Dñe qz ego su⁹ tu⁹ rē. Nec aut̄ vā est libertas z optima fuit. qz p iusticia hō iclinat ad id qd uenit ipi qd ē p̄p̄iū hoīs z auertit ab eo qd uenit p̄cipue: qd ē maxie bestiale. ¶ Deide cū dicit. (Dabētis fructū rē.) Ponit effectū iusticie dicēs. (Vētis fructū v̄m i scificatiōe.) i. ipa scificatio h̄ est executio scitatis p bona opa est fruct⁹ vester i q̄tū. s. h̄ spūaliter z scē vos delectat. Ecc. 9. Flores mei fruct⁹ rē. Sal. 5. Fruct⁹ spūs est gaudiū pax rē.

¶ Cōsequēter pōit finē dicēs. (Sinez vō hēt vitā eternā.) Que qdē est finis z ipoz iustoz qz ppter vitā eternā habē dā oia opantur Mat. 6. Primū querite regnū dei rē. Et etiā ipoz operū q̄ cū ex obediētia dei fiāt z ad dei imitationē vitā eternā merent. Jo. 10. Quis mee vocē meā audiūt z sequunt̄ me z vitā eternāz dō eis.

¶ Deide cū dicit. (Stipēdia. n. pcti rē.) Manifestat qd dixerat de finib⁹ maloz z bonoz. Et p̄ q̄tum ad mala dicit. Dicitū est qz finis pctoz est mors. Stipēdia eniz pcti sunt mors. Dicunt̄ aut̄ stipēdia mercedes militū a stipēdē da. i. ponderāda: qz pecunia distribuēda militib⁹ pōderat̄. Nō q̄ pctōres pctō militāt mēbra sua exhibētes arma pctō: vt. s. dicitū est: mors dicit̄ esse stipēdiū pcti. i. retributio quā retribuit sibi seruiētib⁹. Et ex h̄ manifestū est qz mors sit finis pctoz nō quē peccātes querūt: s. qz eis retribuit̄. ps. Ignis sulphur spūs pcellaz ps calicis eoz. Quātū vō ad bona dicit. (H̄ra di vitā eterna.) Nō eni dixerat iustos hoīes h̄re vitā eternā quā certū est nō posse h̄ri nisi p grāz ideo hoc ipm qz bona opamur z qz op⁹ n̄m est dignū vitā eterna. est a grā dei. Un̄ z in ps. d̄. H̄raz z gliaz dabit dñs. Sic igit̄ opa n̄ra si considerent̄ in sui nā z fm qz pcedunt ex libero arbi. hoīs nō merent̄ ex cōdigno vitā eternā: s. soluz fm qz pcedunt ex grā spūscī. Un̄ d̄ Jo. 4. Nō fiet in eo fons aq̄ salietis i vitā eternā. Et h̄ sit i xpo Jesu dño n̄ro. i. p xpm vel in q̄tuz in ipso sum⁹ p fides z charitate. Jo. 6. Dis qz videt filiu z credit in eū h̄z vitāz eternā.

CAP. VII.

A ignoratis frēs: sciētibus enī legē loquor: qz lex in hoīe dñat q̄to tēpore viuūt. Nā q̄ sub viro ē mulier: viuēte viro alligata est legi. Si aut̄ mortu⁹ fuerit vir ei⁹: soluta ē a lege viri. Igit̄ viuēte viro vocabit̄ adultera si fuerit euz alio viro. si autē mortuus fuerit vir eius: liberata est a lege viri: vt non sit adultera si fuerit euz alio viro. Itaqz frēs mei z vos mortificari estis legi p cor⁹ xpi vt sitis alterius qui ex mortuis resurrexit vt fructificetis deo. Luz. n. essemus i carne: passiōes pctoz que p legē erāt opabant̄ i mēbris nostris. vt fructificaret̄ mor-

ti. Nunc autē soluti sumus a lege mortis in qua detinebamur. ita vt seruiamus i nouitate spūs z nō in vetustate littere.

¶ Postqz apls oñdit qz p grāz xpi liberamur a pctō: h̄ oñdit qz p eandē grāz xpi liberamur a fuitute legis. Et circa h̄ duo facit. p̄mo pponit ppositū. Scdo excludit obōnē. ibi. (Quid ḡ dicemus rē.) ¶ Circa p̄m duo facit. p̄mo ostēdit qz p grāz xpi liberamur a fuitute legis. Scdo ostēdit vtilitatez hui⁹ liberatiōis ibi. (Ut fructificemus deo rē.) ¶ Circa p̄m tria facit. p̄mo pōit documētū ex quo arguit ad ppositū oñdendū. z manifestat ipm ibi. (Nāz q̄ sub viro ē rē.) 3. cōcludit ibi. (Itaqz frēs mei rē.) Documētū aut̄ pponit eis q̄si notū. Un̄ dicit. An ignoratis frēs. q̄si. d. Voc ignorare nō debetis. p̄ Cor. 14. Si qs ignorat ignorabit. Et cām q̄re nō debēt ignorare. oñdit subdens. (Sciētib⁹ enī legē loqr.) S̄z cū romani gentiles essent: z legē moysi ignorarēt. vidēt eis nō cōpetere qd h̄ d̄. Et iō qdaz exposuerūt hoc de lege nāli que gentibus nō erat incognita: fm illud. s. z. Lū gētes que legē nō habēt nāliter ea que legis sunt faciūt rē. Un̄ z subdit. Nō lex in hoīe dōminat. s. nālis q̄to tpe. s. viuūt lex in hoīe. Que quidē viuūt q̄diu rō nālis efficaciter in hoīe viget. Morit̄ aut̄ lex naturalis in hoīe: qñ rō nālis passionibus succūbit. Ysa. 24. Dissipauerūt fedus sempiternū. s. legis nālis. S̄z hoc non vidēt esse fm intentionē apli qui absolute z ideterminate de lege loquēs semp loquūtur de lege moysi. Et ideo dicēdus est qz romani fideles nō erant soluz gentes: sed inter eos erāt multi iudei. Un̄ habet. Act. 18. Paulus corinthi iuenit quēdaz iudeū noīe aquilā: qz nuper venerat ab Italia z p̄cellaz vxozes ei⁹: eo qz p̄cepisset claudius discedere oēs iudeos a Roma. lex ḡ hoc modo dñatur in hoīe q̄to tempore viuūt. s. homo. Data enī est lex ad dirigēdū hoīes in via huius vite: fm illud ps. Legem stauit ei in via quā elegit. Jo legis obligatio morte soluitur.

¶ Deinde cū dicit. (Nā que sub viro rē.) Manifestat qd dixerat p exēplū in lege m̄rimony. Et p̄mo ponit exēplū. z manifestat p signū ibi. (Ergo viuente rē.) ¶ Circa p̄m duo facit. p̄mo in exēplo ponit quomodo obligatio legis durat vitā durate dicens. Nā mulier que sub viro. i. sub viri potestate est ex lege dīna qua dictum est Hēn. 3. Sub viri potestate eris. Alligata est legi. s. qua tenet̄ cōiuere viro fm illud Mat. 19. Quos deus cōiunxit homo nō separet. Et hec quidē inseparabilitas matrimony precipue causatur in q̄tum est sacramentū cōiunctionis idissolubilis xpi z eccleie vel verbi z humane nature in persona xpi. Ephe. 2. Sacramentū hoc magnū rē. ¶ Scdo ibi. (Si aut̄ mortuus rē.) Manifestat in exēplo quō obligatio legis soluitur post mortē dicēs. Si autē vir. s. mulieris fuerit mortuus mulier p morte z viri soluta est a lege mariti. i. a lege matrimony qua obligat viro. Luz enī vt Aug. ait. libro de nuptijs z cupiscentia nuptie sint bona mortaliū nō se extendit obligatio nuptiarū post vitā mortale. Et ppter hoc in resurrectione qñ erit vita immortalis: neqz nubet neqz nubentur. vt d̄ Mat. 22. Ex quo patet si aliquis moriatur z resurgat sicut in Lazaro accidit: nō erit vxoz que fuerat nisi de nouo cū ipso cōtrahat. ¶ S̄z cōtra hoc inducit qd habetur Deb. 11. Acceperūt mlieres de resurrectione mortuos suos. ¶ S̄z sciēdū est qz mulieres nō receperūt maritos suos: s. suos filios. sic mulier qdā p Deliaz: vt habet terty reg. 17. Et alia p heliscū: vt habet quarti reg. 4. Alr aut̄ se h̄z in sacramētis q̄ ip̄mūt̄ characterē qui est quedā consecratio anime immortalis. Dis autē consecratio manet q̄diu manet res consecrata: sicut p̄ in cōsecratioe ecclēsie vel altaris. Et ideo si baptigatus vel p̄firmat⁹ ylor

dinatus moriat et resurgat non dicitur iterum eadem facta accipe.

¶ Deinde cum dicit. (Ergo vivente etc.) Manifestat quod dixerat per signum. Et primo quantum ad obligationem matrimonij que durat in muliere vivente viro. cuius signum est quod vocatur adultera si fuerit cum alio viro. scilicet ei carnaliter commixta vivente viro suo. Jere. 3. Si dimiserit vir uxorem suam et recedens ab eo duxerit virum alterum. nunquam non polluta et comminuta est mulier illa.

¶ Secundo ibi. (Si autem mortuus etc.) Inducit signum quantum ad hoc quod obligatio legis matrimonij soluitur per mortem dicens: quod si vir eius. scilicet mulieris mortuus fuerit. liberata est mulier a lege viri. id est qua obligabatur viro: ut non sit adultera si fuerit cum alio viro carnaliter commixta post mortem si ei matrimonialiter coniungatur. p. 2. Cor. 7. Si dormierit vir eius. scilicet mulieris liberata est. cui vult nubat. Ex quo patet quod scilicet nuptie vel tertie vel quarte sunt secundum se licite: et non solum per dispensationem. ut videtur dicere Chrysostomus. qui super Mat. dicit quod sic Moyses promissit libellis repudij ita apostolus permisit scilicet nuptias. Nulla est enim ratio si lex matrimonialis soluitur per mortem: quare non liceat coniungi remanenti ad scilicet vota transire. Quod autem apostolus dicit. p. 2. Thim. 3. Quod opus est enim esse vni uxoris viri. non hoc dicitur: quod scilicet nuptie sint illicite: sed propter defectum facti: quod non esset vnus vnus: sicut Christus est sponsus vnus ecclesie.

¶ Deinde cum dicit. (Itaque fratres mei etc.) Concludit principale propositum dicens. (Itaque etc.) id est per hoc quod estis facti membra corporis Christi simul cum eo mortui et sepulti: ut supra est habitum mortificationi estis legati. quantum ad hoc quod cessat in vobis obligatio legis. ita. scilicet ut iam sitis alterius. scilicet Christi eius legi subiecti. qui ex mortuis resurrexit. in quo et vos resurgentes novam vitam assumpsistis. Et ita non lege veteris vite: sed lege nove vite tenemini obligati. videtur autem esse dissimilitudo quantum ad hoc quod in precedenti exemplo vir moriebatur et remanebat mulier absque obligatione legis. Sic autem ille qui soluitur ab obligatione dei moritur: sed si recte consideremus vtrumque est eiusdem rationis: quod cum matrimonium sit iter duos sicut quod dicitur relatio: non refert quicquam eorum moriatur ad hoc quod tollatur lex matrimonij. vtrumlibet enim coniungatur manifestum est quod per mortem que commorimur Christo cessat obligatio veteris legis.

¶ Deinde cum dicit. (Ut fructificemus etc.) Ostendit utilitatem predictae liberationis. Et circa hoc tria facit. Primo ponit utilitatem dicens. (Ut fructificemus deo.) Per hoc enim quod sumus facti membra Christi in Christo manentes possumus fructum boni operis facere ad honorem dei. Jo. 15. Sic palme non possunt ferre fructum etc. **¶** Secundo ibi. (Lumen esse etc.) Ostendit quod iste fructus impediatur quando eramus sub servitute legis dicens. (Lumen esse in carne) id est subti concupiscentis carnis. i. 8. Vos autem non estis in carne: sed in spiritu. passiones autem et affectiones peccatorum quod gredes erant per legem vel notificatae vel augmentatae occasione: ut supra patuit: operabantur in membris nostris. id est movebant membra nostra. Ja. 4. Unum bella et lites. nonne ex concupiscentis: Et sic ut fructificaretur moti. id est ut faceret fructum mortis. Jac. 1. Peccatum cum assumptum fuerit generat mortem.

¶ Tertio ibi. (Nunc autem soluti.) Ostendit quod predicta utilitas accipitur ab his qui sunt liberati a servitute legis dicens. Nunc autem soluti sumus per gratiam Christi a lege mortis. id est a servitute legis moysi: que dicitur lex mortis. Uel quod corporaliter occidebat absque misericordia. De. 10. Irrita quod facies legem moysi etc. Uel potius dicitur lex mortis: quod spiritualiter occidebat per occasionem sed illud 2. Cor. 3. Lex occidit etc. In qua lege nos tenebamur quasi servi sub lege. Gal. 3. Primum autem quod veniret fides sub lege custodiebamur. Ita. scilicet sumus soluti ut serviamus in novitate spiritus. in spiritu renouati per gratiam Christi. Eze. 36. Dabo vobis cor novum et spiritum novum ponam in medio vestri. non in veteritate littere. id est non secundum veterem legem. Uel non in veteritate peccati: quia lex legis auferre non potuit. ps. Inueteravi inter omnes inimicos meos.

cos meos.

Lectio.

II.

¶ Ad ergo dicem. Lex peccati est: Absit. Sed peccatum non cognouit nisi per legem. Nam concupiscentia nesciebat. nisi lex diceret. Non concupisces. Occasione autem accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem vivebam sine lege aliquando. Sed cum venisset mandatum peccatum renixit. Ego autem mortuus sum et inuentum est mihi mandatum quod erat ad vitam: hoc esse ad mortem. Nam peccatum occasione accepta per mandatum seduxit me: et per illud occidit. Itaque lex quod deus sancta et mandatum sanctum et iustum et bonum. Quod ergo bonum est: mihi factum est mors: Absit. Sed peccatum ut appareat peccatum per bonum operatum est mihi mortem. ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum.

¶ Postquam apostolus ostendit quod per gratiam Christi liberamur a servitute legis: et quod ista liberatio est utilis. Sic respondet cuidam oboni qui ex promissis occasione habet per quam videtur quod lex vetus non sit bona. Et circa hoc duo facit. Primo soluit obonem per quam videtur legem non esse bonam. Secundo ostendit legem esse bonam ibi. (Scimus enim etc.) Circa primum duo facit. Primo proponit obonem quantum ad ipsam legem. Secundo soluit ibi. (Itaque lex quod deus sancta etc.) Dicitur quod passiones peccatorum erant per legem et quod est lex mortis. quod dicitur ex his sequitur. Nunquam dicem quod lex est peccatum. Quod quidem potest intelligi dupliciter. Uno modo quod lex peccatum doceat sic dicitur Jere. 10. Leges populorum vane sunt: quia. scilicet vanitatem docent. Alio modo ut lex dicatur peccatum: quia ille qui legem dedit peccauerit talem legem ferendo. et hec duo inuicem se sequuntur: quia si lex peccatum docet legislator legem ferendo peccat. Isa. 10. Uel quod condunt leges iniquas. videtur autem quod lex peccatum doceat si passiones peccatorum sunt per legem: et si lex ducit ad mortem.

¶ Deinde cum dicit. (Absit.) soluit predictam obonem. Circa quod sciendum est quod si lex per se et directe causaret passiones peccatorum vel mortem: sequeretur quod lex esset peccatum altero modo rui dicitur. non autem si lex est occasio passionum peccati et mortis. Circa hoc quod facit. primo ostendit quod lex per se facit. 2. ostendit quod ex ea occasione sequatur ibi. (Occasione autem accepta etc.) Circa primum tria facit. Primo respondet ad quoniam dicitur. (Absit.) scilicet quod lex sit peccatum. Neque enim ipsa docet peccatum: secundum illud ps. Lex domini immaculata. neque legislator peccat quod sit iniusta legem ferens: sed illud ps. 8. Per me reges regnant etc. **¶** Secundo ibi. (Sed peccatum etc.) ponit id quod per se pertinet ad legem. scilicet notificare peccatum non auferre. Et sic est quod dicitur. (Sed peccatum non cognouit nisi per legem.) supra 3. Per legem enim cognitio peccati. Et si quidem si intelletus dicitur legem naturali manifestum est quod dicitur quod per legem naturalem homo diiudicat bonum et malum. Ecc. 17. Sicut impleuit corda illorum et bona et mala ostendit. Sed apostolus habet verbum loqui de lege veteri quam significauit supra dicitur. (Non in veteritate littere.) **¶** Dicitur est quod sine lege poterat quod peccatum cognosci secundum quod habet rationem honesti. id est rationem existens: non autem secundum quod importat offensam diuinam: quod per legem diuinitus data manifestat homini quod deo displicent peccata humana in hoc quod ea prohibet et mandatur puniri.

¶ Tertio ibi. (Nam concupiscentia etc.) probat quod dixerat dicens. (Nam concupiscentia nesciebat nisi lex diceret. (Non concupisces.) Circa quod considerandum est quod per hoc quod dixerat. Peccatum non cognoscere nisi per legem. Posset aliquis referre ad ipsum actum peccati quem lex in noticia hominis ducit dum prohibet. et hoc quidem

Ad romanos

verum est q̄tum ad aliqua pctā. Dicit enī Leui. is. Mulier nō succūber iumento. **(S3 q̄ hic nō sit itellec^o apli patet ex his q̄ hic dicunt. Nullus enī est q̄ ipm actū cōcupiscentie ignoret. cū oēs ipz experiant. Est q̄ itelligēdū sic supra dixim^o q̄ pctm̄ nō cognoscit nisi p̄ legē q̄tū ad reatū pene z offensaz dei. Jō aut hoc pbat p̄ cōcupiscentiaz. qz cōcupiscentia praua cōiter se hz ad oia peccata. Unī z Blosa diē Aug. Dic elegit apls qd̄ est generale pctm̄. s. cōcupiscentiam. Bona est q̄ lex q̄ dūz cōcupiscentias phibet oia mala phibet. Pōt aut̄ intelligi q̄ cōcupiscentia sit generale peccatū fm̄ q̄ sumit p̄ cōcupiscentia cuiuslibet peccati. Non aut̄ sic appellauit Augustinus cōcupiscentiā generale peccatū. s3 qz est radix z cā ois peccati aliqua cōcupiscentia specialis. Unī z Blosa. dicit. q̄ cōcupiscentia est generale pctm̄. vnde oia mala veniūt. Inducit enī apls p̄ceptū legis qd̄ habet Exod. 20. Ubi sp̄aliter phibetur. Nō cupisces rē pximi tui que est cōcupiscentia auaritie. de qua dicit. p̄ma Zbi. 6. Radix oīum maloz est cupiditas. Et hoc ideo. qz pecunie obediūt oia. vt dicit Ecclē. 10. Et ideo cōcupiscentia. de qua hic loquitur est gn̄ale malū. nō cōitate generis v̄l sp̄ei. sed cōitate causalitatis. Nec est d̄ium qd̄ habet Ecclē. 10. Initiū ois peccati supbia. Nā superbia ē initiū pcti ex pte auersionis. cupiditas aut̄ est p̄ncipiū pctoz ex pte conuersionis ad bonū. mutabile. Potest aut̄ dici q̄ apls sp̄cialiter assumit cōcupiscentiā ad p̄positi manifestationē. qz vult ostēdere q̄ sine lege pctm̄ nō cognoscebat in q̄tū. s. p̄inet ad offensaz dei. z hoc maxie patet i hoc q̄ lex dei phibet cōcupiscentiā que ab hoie nō phibet. Nā solus d̄s hoiem reū reputat p̄pter cōcupiscentiā cordis. fm̄ illud p̄rimo Reg. 16. Noies vidēt q̄ parēt. deus aut̄ intuet̄ cor. Jō aut̄ lex dei pot̄ phibuit cōcupiscentiā rei aliene. q̄ furto auferit. z vxoris aliene que p̄ adulteriū violat q̄ cōcupiscentiā alioz pctoz. qz ista peccata etiā cōcupiscentia h̄nt q̄sdā delectationē qd̄ nō p̄tingit de alijs peccatis.**

(Deinde cū dicit. Occasione autē rē.) Ostēdit qd̄ ex lege occasionalr cōsequat̄. Et p̄mo p̄ponit qd̄ itendit. sc̄do manifestat p̄positū. ibi. **(Sine lege rē.)** **(Dic q̄ p̄mo. q̄ peccatū occasione accepta p̄ mādātū. s. legis. phibentis pctm̄ operatū est in me oēm cōcupiscentiā. Pctm̄ aut̄ pōt hic intelligi fm̄ emphaticā locutionē. qz ip̄e est peccati p̄ncipiū. Et fm̄ hoc in hoie operat̄ oēm cōcupiscentiā pcti. p̄ma Jō. 3. Qui facit pctm̄ ex dyabolo ē. qz ab initio dyabolus peccauit. Sed qz apls hic de dyabolo mentionē non fecerat pōt dici q̄ pctm̄ actuale qd̄cumqz est cogitatio app̄rehensum opatur in hoie sui cōcupiscentiā. s3 illud Ja. p̄. Unusquisqz tentat a cōcupiscentia sua. deinde cōcupiscentia parit pctm̄. Sed melius est q̄ hoc referamus ad pctm̄ qd̄ supra dixerat p̄ vnū hoiem in mūdū igressuz. s. ad pctm̄ originale qd̄. s. ante gr̄am xpi est in hoie fm̄ culpā z penā. s3 veniēte gratia transit reatu z p̄manet actu q̄tū ad fomitē pcti vel cōcupiscentiā habitualē q̄ opatur in hoie oēm concupiscentiā actuale siue hoc referat̄ ad cōcupiscentias diuersorū pctoz. Alia enī est cōcupiscentia furti alia adulterij. z sic de alijs. Siue referat̄ ad diuersos concupiscentie gradus. put̄ cōsistit in cogitatioe delectatione cōsensu z ope. Sed ad hūc effectū in hoie operandū pctm̄ accipit occasiones ex lege. Et hoc est qd̄ dicit. **(Occasione accepta.)** Uel qz adueniente mādato addit̄ ratio p̄uencatiōis. qz vbi nō est lex nec p̄uencatiō. vt supra 4. d̄cm̄ est vel qz crescit desiderij pcti phibiti rōnibus supra positis. Et est notandū q̄ nō dicit q̄ lex dederit occasiōē peccadi. sed qz ipm̄ pctm̄ occasione accep̄erit ex lege. Ille enī qui dat occasiōē scandalizat. z per p̄ns peccat. qd̄ qdem fit quādo alijs facit aliquod opus minus rectū vñ pximus offendit̄ aut scandalizat. puta sigs loca ibonesta frequētaret licz nō ma**

la itentiōe. Unī dicit. infra. i. 4. Hoc iudicate magis ne p̄natis offendiculi fratribus vel scandalū. Sed si quis re-ctū opus faciat. puta si det elemosynā z alius ide scandalizatur ipse nō dat occasiōē scandalizadi. vnde nec scandalizat nec peccat. sed alius accipit occasiōem qui scandalizat z ille peccat. Sic igit̄ lex rectū aliqd̄ fecit. qz pctm̄ phibuiti vnde occasiōē nō dedit peccandi. s3 hō occasiōē ex lege accipit. z p̄pter hoc sequitur q̄ lex nō sit pctm̄ sed magis q̄ pctm̄ sit ex pte hois. Sic igit̄ itelligendū est q̄ passioes pctoz q̄ p̄inet ad cōcupiscentiā pcti nō sunt p̄ legē. quasi lex illa opetur. s3 pctm̄ illas opatur accepta occasiōe ex lege. Et eadē occasiōe dicit̄ lex mortis. nō qz lex mortē opet. s3 qz pctm̄ mortē opatur occasione accepta ex lege. Pōt aut̄ eodē sensu lra alr̄ ordinari. vt dicat̄ q̄ pctm̄ opatū est p̄ mādātū legis oēm cōcupiscentiā. z hoc occasiōe accepta ab ipso mādato. s3 p̄ma expositio simplicior z melior est.

(Deinde cū dicit. Sine lege enī) Manifestat qd̄ dixerat z hoc p̄ experientia effectus. Et p̄mo p̄ponit effectū. sc̄do re sumit cā. ibi. **(Nāz pctm̄ rē.) **(Circa p̄mū tria fac. p̄mo describit statū ante legē. sc̄do statū sub lege. ibi. **(S3 cum venisset rē.)** Tertio ex p̄paratiōe vtriusqz status cōcludit euentū legis. **(Et iuentū eit mibi rē.)** **(Dic q̄ p̄mo q̄ peccatū occasione accepta p̄ mādātū opatū est in me oēm cōcupiscentiā. qd̄ ex h̄ apparet. Sine lege. n. pctm̄ erat mortuum. nō qd̄ sic q̄ pctm̄ nō eēt. qz p̄ vnū hoiem pctm̄ in hūc mūdū itrauit an̄ legē. vt supra 2. d̄cm̄ ē. s3 itelligit̄ q̄ erat mortuū vel q̄tuz ad cognitionē hois q̄ quedā in lege phibita nesciebat esse peccata. puta concupiscentiā. vel qz erat mortuū q̄tuz ad efficaciam moziendi per p̄paratiōē ad id qd̄ postea fuit. nō enī habebat tantā virtutē iducendi hoimē ad mortē q̄tuz postea habuit occasiōe accepta sub lege. Habet enī quasi mortuuz qd̄ est debilitatū virtute. Colo. 3. Mortificate mēbra v̄ra q̄ sunt sup̄ terrā. Talis q̄ erat status an̄ legē q̄tum ad pctm̄. Sed qualis esset q̄tuz ad hoiem ostēdit subdēs. Ego aut̄ viuebā sine lege aliqn̄. Ad etiā duplr̄ pōt itelligi. Uno mō q̄tum ad id qd̄ homini videbat̄ ex seipso q̄ vincer̄ dūz ignorabat. pctm̄ esse p̄ id qd̄ mortuus erat. Apoc. 3. Nōmē habes q̄ viuas s3 mortuus es. Uel hoc dicit̄ per cōparatiōē ad mortē que consecuta est occasiōe legis. dicunt̄ enī minus peccantes viuere in cōparatiōe ad eos q̄ magis peccant.******

(Deinde euz dicit. S3 cū venisset rē.) Describit statum sub lege. Et p̄mo q̄tū ad pctm̄ cū dicit. **(Sed cū venisset mādātū.)** Data. s. lege reuixit pctm̄. Ad pōt duplr̄ itelligi. Uno modo q̄tum ad cognitionē hois qui icipit cognoscere pctm̄ in se esse qd̄ p̄ns nō cognouerat. Jere. 31. Post q̄ ondisti mibi p̄cussi femur meū p̄fussum z erubui. Et signāter dicit. Reuixit. qz in paradiso plenā noticiā hō habuerat de peccato. licz nō habuerit p̄ experientia. Uel reuixit q̄tū ad virtutē. qz data lege occasionalr augmētata est v̄tus peccati. p̄^o Lor. 15. Virtus peccati lex. sc̄do q̄tum ad ipm̄ hoiez cū dicit. **(Ego aut̄ mortuus sum.)** Ad ēt duplciter pōt itelligi. Uno modo s3 cognitiōē v̄t sit sensus. mortuus sum. i. cognoui me mortuū. Alio mō p̄ p̄paratiōē ad statū p̄ozē vt sit sensus. Mortuus sum. i. magis mortuū obligatus suz q̄ an̄. Unī aliquat̄ verum est qd̄ dictū est moysi z Aaron. Numeri. 16. Vos iterfecistis pplm̄ d̄ni.

(Deinde cum dicit. Et iuentū rē.) Cōcludit ex p̄paratiōe vtriusqz status euentū legis dicēs. Et inuentū est s3 p̄ dicta mādātū qd̄ erat ad vitā. P̄mo qd̄ fm̄ intentionē dantis legē. Sc̄do q̄tum ad ipsam mādati honestatē z de uotionē obediētis. Ecclē. 20. Dedi eis p̄cepta bona z iudicia que faciens homo viuet in eis. hoc est mibi ad mortē occasionalr. s. per peccatū qd̄ in hoie erat. Job. 20. Panis eius in ytero ei^o vertet̄ in fel aspidū itrinsecus.

¶ Deinde cum dicit. (Nā peccatū ꝛc.) Resumit causas q̄ si manifestā per euentū pmissus dicens. (Doc iō ꝛtigit) .s. q̄ mandatū qd̄ erat ad vitā: inueniret ad mortē esse. Nā peccatū occasiōe accepta per mādatū seduxit me. s. per ꝛcupiscētiā quā in me operatū est: vt dictū est dāñ. 13. Spēs decipit te ꝛ ꝛcupiscētiā subuertit cor tuū. ꝛ per illud. s. mādatū occasionaliter pctm̄ me occidit. z. cor. 3. Littera occidit.

¶ Deinde cū dicit. (Itaq; lex ꝛc.) Cōcludit ꝛclusionē intentā. s. q̄ lex nō solūmodo sit pctm̄. sed vltēr? q̄ sit bona tanq; faciens cognoscere pctm̄ ꝛ phibēs ipsuz. Et primo cōcludit q̄tū ad totā legem dicens. Sicut ex pmissis patet. lex quidem est sancta. ps. Lex dñi immaculata. p̄ma tibi. p̄mo. Scimus qz bona est lex. z. q̄tuz ad particula re legis mādatuz dicens. Et mandatū legis est sanctum q̄tuz ad p̄cepta ceremonialia qbus hoies ordinant ad dei cultuz. leui. 20. Sancti estote: qz ego sanctus suz. Et iustū q̄tū ad p̄cepta iudicialia quibus homo debito modo ordiat ad p̄mū. ps. Iudicia dñi vera iustificata ꝛc. Et bonū. i. beneficiū q̄tū ad p̄cepta moralia. ps. Bonū mihi lex oris tui sup milia ꝛc. Qz tñ oia ista p̄cepta ordinat nos in deuz. ideo totā legē sanctā nominauit.

¶ Deinde cū dicit. (Nō ergo bonū est ꝛc.) mouet q̄nēz q̄tuz ad legis effectuz. ꝛ p̄mo questionē dicens. Nō ergo bonū est. s. in se factū est mihi mors. i. per se causa mortis. Nō quidē aliq; poterat falso itelligere ex eo qd̄ supra dictū est. Inuētū est mihi mādatū qd̄ erat ad vitāz hoc eē ad mortē. z. soluit per iteremptionē dicens. (Absit.) Nō potest id qd̄ ē fm̄ se bonuz ꝛ viuificū eē causa mali ꝛ mortis. s. illud. Mat. 7. Non pōt arbor bona fructus malos facere. tertio ibi. (Sed pctm̄ ꝛc.) cōcordat id qd̄ nūc dicit cum eo qd̄ supra dictū ē. Nō enī mādatū sic inuenit esse ad mortē q̄ ipm̄ mortē operet. sed qz occasione accepta ab ipso peccato mortē opatur. Et hoc est qd̄ dicit. Sꝫ pctm̄ vt appeat pctm̄. i. ex b̄ appet eē peccatū p̄ legi bonū. i. p̄ mādatū legis: qz ex b̄ ipsuz bonū ē q̄ facit cognitio nem peccati. Et hoc occasionalit̄ inq̄tuz manifestat peccatū. Nō aut̄ sic itelligit̄ peccatū per legē opatum esse mortē quasi sine lege mors nō fuisset. dictū ē enī supra q̄ regnauit mors ab Adam vsq; ad Moysem. s. cū lex non esset: sed itelligit̄ q̄ peccatum per legē opatur mortē: qz dānatio mortis est augmētata lege adueniēte. Et hoc est qd̄ subdit. Ita dico q̄ peccatū opatur est mortē p̄ bonuz vt peccatū fiat peccās. i. peccare faciēs p̄ mādatuz legis occasionaliter. Et hoc supra modū quo antea peccabat. vel qz accessit reatus p̄uaricationis. vel qz creuit ꝛcupiscētia peccati: vt supra dictū est. veniēte phibitione legis. Peccatum autē hic itelligit̄ sicut supra dixim? vel dyabolus vel potius fomes peccati. Lectio. III.

Stimus enī q̄ lex spiritalis est. Ego autē carnalis suz. venūdat? sub peccato. Nō enīz operor non itelligo. Nō enī qd̄ volo bonuz: hoc ago: sed qd̄ odio malū illud facio. Si autē qd̄ nolo illud facio. cōsentio legi qm̄ bona est. Nunc autē itaz nō ego operor illud: sed qd̄ habitat in me peccatum. Scio. n. qz nō habitat in me. hoc est i carne mea bonū. Nā velle adiacet mihi: perficere autē bonuz nō inuenio. Non enīz qd̄ volo bonum hoc facio: sed quod nolo malū hoc ago. Si autēz qd̄ nolo illud facio. iam nō ego ope-

ror illud: sꝫ quod habitat in me peccatum.

¶ Postq; apostolus exclusit illa ex qbus lex videbat eē mala ꝛ mali effect?. hic pbat legē esse bonā. Et circa hoc duo facit. p̄mo pbat bonitatē legis ex ipsa repugnātia q̄ in hoie inuenit ad bonū: quā lex tollere nō pōt. z. ostēdit p̄ qd̄ h̄s legi repugnātia tolli pōt. ibi. (Infelix ꝛc.) Circa p̄mū tria facit. p̄mo pponit quod intendit. z. pbat p̄positū ibi. (Quod enim operor ꝛc.) 3. infert conclusionē intentā. ibi. (Inuenio igit ꝛc.) Circa p̄mū duo facit. p̄mo pponit legis bonitatē. z. hois ꝛditionē. ibi. (Ego at ꝛc.) Dicit ergo p̄mo. dictum est q̄ lex est sancta. Et hoc dixi. Scimus. n. nos qui sum? in diuinis sapientes q̄ lex. s. veltus spūalis est. s. spūi hoies ꝛcordās. ps. Lex dñi immaculata. Vel spūalis est. i. a spū sancto data q̄ digit? dei dicit̄ in scripturis. Luc. ii. Si in digito dei eycio demonia. vñ dicit̄ exo. 31. Dedit dñs moyfi duas tabulas lapideas sꝫ lex spūs: vt p̄ infra. 8. Quia nō solū a spū sancto est: sꝫ spūritus sanctus eā iprim̄ cordi qd̄ inhabitat.

¶ Deinde cū dicit. (Ego aut carnalis suz ꝛc.) Ostendit ꝛditionē hois: ꝛ pōt hoc verbū dupliciter exponi. vno q̄ dem mō vt apls loquat̄ in p̄sona hois in peccato ex̄itis. Et ita hoc Aug. exponit in lib. 83. q̄nū. postea vō in libro 3 Julianū exponit hoc vt apls itelligat loqui in p̄sona sua. i. hois sub gratia cōstituti. Prosequamur ḡ declarādo q̄liter hec vba ꝛ sequētia diuersimode p̄nt vtroq; modo exponi: q̄uis scōa expositio melior sit. Nō ḡ dicit̄ p̄mo. (Ego aut ꝛc.) Sic itelligēdū ē vt ly ego p̄ rōne hois itelligat̄: q̄ ē p̄ncipale in hoie. vñ vñ vnusq; hō eē sua rō vel su? itellect?: sicut ciuitas vñ eē rector ciuitatis: ita vt qd̄ ille fac̄ ciuitas facere videat̄. Dñ at̄ hō carnalis: qz ei? rō carnalis est: que dicit̄ carnalis dupliciter. vno mō ex eo q̄ subdit̄ carni cōfentiēs his ad que caro instigat. sꝫ illud p̄ma cor. 3. Lū sit inter vos zelus ꝛ cōtētiō ꝛc. Et hoc mō itelligit̄ de hoie nōdū per gratiā repato. Alio modo dicit̄ rō eē carnalis: ex eo q̄ a carne ipugnat̄ fm̄ illō gal. 5. Caro cōcupiscit aduersus spūm. Et hoc mō itelligit̄ eē carnalis ratio etiā hominis sub gratia constituti. vtraq; enī carnalitas puenit ex peccato. vñ subdit. Venūdat? sub peccato. (Sed tñ notādū q̄ carnalitas que importat rebellionē carnis ad spirituz. puenit ex pctō p̄mi parētis: qz hoc prinet ad fomitē cui? corruptio ex illo pctō deriuat. Carnalitas autē q̄ importat subiectionē ad carnez. puenit: nō solū ex pctō originali: sꝫ etiā actuali: p̄ qd̄ hō obediēdo cōcupiscētuz carnis seruū se carnis cōstituit. vñ subdit. Venūdatuz sub pctō. s. vel p̄mi parētis vel p̄prio. Et dicit venūdatuz: qz peccator seipsuz vendit in seruū peccati precio p̄prie volūtatis implende. Ysa. 50. Ecce in iniquitatibus vestris venditi estis.

¶ Deinde cū dicit. (Nō. n. operor ꝛc.) Ostēdit qd̄ p̄positū erat. ꝛ p̄mo q̄ lex sit spūalis. z. q̄ hō sit carnalis venūdatuz sub pctō. ibi. (Nūc autē iā nō ego ꝛc.) Circa p̄mū duo facit. p̄mo pponit p̄bationē. z. inducit ꝛclōnez. ibi. (Si autē qd̄ nolo ꝛc.) Sumit autē p̄batio ex hois infirmitate quā p̄mo pponit. z. adducit p̄bationē. ibi. (Nō autē ꝛc.) Infirmitas autē hois est manifesta ex hoc q̄ operatur id qd̄ itelligit nō esse operādū. vñ dicit. Nō. n. operor nō itelligo. s. eē operādū. Nō quidē potest itelligi dupliciter. vno mō de eo qui est subiectus peccato. qui quidē in vniuersali itelligit nō eē operādū peccatū: tñ victus suggestionē demonis: vel passione: vel inclinatioē peruersi habitus opatur illud. Et iō dicit̄ operari qd̄ itelligit nō eē operādū ꝛtra ꝛscientiā faciēs sicut Luc. 12. Scruius sciens voluntatē dñi sui: ꝛ nō faciēs digne plagis vapula-

Ad romanos

bit multis. Alio modo potest intelligi de eo qui est in gratia constitutus qui quidem operatur malum: non quidem exequendo in opere vel consentiente mente: sed solum concupiscendo secundum passionem sensibilis appetitus: et illa concupiscentia est propter rationem et intellectum: quia pervenit ei iudicium quo adveniunt talis operatio impediri. Et ideo signanter non dicit. Intelligo non esse faciendum sed non intelligo: quia scilicet intellectu non dum deliberato aut precipiente talis operatio concupiscentie insurgit. Gal. 5. Caro concupiscit adversus spiritum: et spiritus adversus carnem.

¶ Deinde cum dicit. (Non enim quod volo etc.) probat quod dixerat: et per divisionem: et per effectum. Per divisionem quidem est quod dicitur. (Quod enim oportet) sub quo duo continentur. scilicet non agere bonum et agere malum: quia est ille qui non agit bonum dicitur operari peccatum peccato omissionis. Ex parte autem est quod dicitur non intelligo probat per effectum. quia non intellectu movet voluntatem: velle est effectus eius: quod est intelligere. Dicit ergo primo quantum ad omissionem boni. Non enim ago hoc bonum quod volo agere. Quod quidem vno modo potest intelligi de homine sub peccato constituto: et sic hoc quod dicitur ago. est accipiendum secundum actionem completam que exteriori opere exercet per rationis consensum. Quod autem dicitur volo. est intelligendum non quidem de voluntate completa que est operis preceptiva. sed de voluntate quaedam incompleta qua homines in vili bonum volunt: sicut et in vili habent rectum iudicium de vno: et depravat talis voluntas in particulari ut non agat quod in vili intelligit agendum: et agere vellet. secundum autem quod intelligitur de homine per gratiam reparato. e converso oportet intelligere per hoc quod dicitur. volo voluntatem completam durat in electione particularis operationis: ut per hoc quod dicitur Ago. intelligatur actio incompleta que consistit tantum in appetitu sensitivo non perveniens usque ad rationis consensum. Non enim sub gratia constitutus vult quidem mentem suam a pravus concupiscentis deseruare: sed hoc bonum non agit propter motus inordinatos concupiscentie insurgentes in appetitu sensitivo. Et simile est quod dicitur. Gal. 5. Ut non quecumque vultis illa faciatis. Secundo quantum ad perperationem mali subdit. Sed quod odio malum illud facio quod quidem si intelligatur de homine peccatore per hoc quod dicitur. Odio intelligatur quod dicitur odium imperfectum secundum quod omnis homo naturaliter odit malum. per hoc autem quod dicitur. Facio. intelligitur actio imperfecta per operis executionem secundum rationis consensum. Nam illud odium mali in vili tollitur in particulari eligibili per inclinationem habitum vel passionis. Si vero intelligitur de homine sub gratia constituto per hoc quod dicitur. Facio. intelligitur e converso actio imperfecta que consistit in sola concupiscentia appetitus sensitivi. per hoc quod dicitur. Odio. intelligitur odium imperfectum quo quis per seuerat in detestatione mali usque ad finale reprobationem ipsi de quo dicitur in psalms. Perfecto odio oderat illos. scilicet malos in quantum sunt peccatores. z. Mach. 3. Tu leges adhuc optime custodirentur propter omne pontifical pietatem: et alios odio habentes malum.

¶ Deinde cum dicit. (Si autem quod nolo etc.) concludit ex premissa dispone hominis quod lex sit bona dicens. Si autem quod nolo illud facio quocumque dicitur modo intelligatur ex hoc ipso quod nolo malum consentio legi: quoniam bona est in hoc quod prohibet malum quod ego naturaliter nolo. Manifestum est enim quod inclinatio hominis secundum rationem ad volendum bonum et fugiendum malum est secundum naturam vel gratiam: et utraque est bona. Unde et lex que huic inclinationi consentit precipiendo bonum et prohibendo malum: eadem ratione est bona. puerbioz. 4. Donum bonum tribuam vobis legem meam non derelinquatis.

¶ Deinde cum dicit. (Nunc autem ego etc.) probat quod dixerat de conditione hominis. scilicet quod sit carnalis venudatus sub peccato. Et circa hoc tria facit. primo proponit quod intendit. et probat propositum. ibi. (Scio enim etc.) et concludit intendit. ibi. (Si autem quod volo etc.) Quod autem homo sit carnalis venudatus sub peccato quasi aliquam seruum peccati. ex hoc appetit quod ipse non agit: sed agit a peccato. Ille enim qui est liber ipse per seipsum agit: et non ab alio agitur. Et ideo dicitur. Dicitur est quod per intellectum et voluntatem consen-

tio legi. nunc autem dum legem facio ego iam non oportet illud quod facio legem: sed peccatum quod in me habitat: et sic per me servum esse peccati in quantum peccatum in me quasi dominum habes operatur. Et hoc quidem recte. et faciliter potest intelligi de homine sub gratia constituto. quod enim concupiscit malum secundum appetitum sensitivum ad carnem pertinentem non procedit ex opere rationis sed ex inclinatione foveit. Illud autem homo dicitur operari quod ratio operatur: quia homo est id quod est secundum rationem. vni motus concupiscentie qui non sunt a ratione: sed a fomite non operatur homo. sed fomes peccati qui hic peccatum nominatur. Jac. 4. Unde bella et lites in vobis: Nonne ex concupiscentiis vestris que militat in membris vestris: Sed de homine sub peccato constituto hoc proprie intelligi non potest: quia est ratio peccato consentit. Et ideo ipsemet operatur. vni dicit Aug. et habet in glossa. Multum fallit homo qui consentiens est concupiscentie carnis sue. et quod illa desiderat decernere facere: et statuens putat sibi adhuc esse dicendum non ego oportet illud. Potest tamen hoc ex parte exponi etiam de homine peccatore. Actio enim maxime attribuit principali agenti quod secundum proprietatem suam movet. non autem agenti quod movet: vel agit secundum proprietatem alteri a quo movetur: Manifestum est autem quod ratio hominis secundum illud quod est proprius sibi non inclinatur ad malum: sed secundum quod movetur a concupiscentia. Et ideo operatio mali quam ratio facit putat esse a concupiscentia victa non attribuit principali rationi que hic per homines intelligitur: sed potius ipsi concupiscentie vel habitui ex quo ratio inclinatur ad malum. Dicitur autem peccatum habitare in homine non quasi peccatum sit res aliqua cum sit privatio boni: sed designatur permanetia huiusmodi defectus in homine.

¶ Deinde cum dicit. (Scio enim.) probat quod peccatum habitans in homine operatur malum quod homo facit. Et primo ponit medium ad probandum propositum. et illud medium manifestat. ibi. (Nam velle etc.) probat ergo primo quod peccatum habitans in homine operatur malum quod homo facit. que quidem probatio manifesta est secundum quod verba referunt ad hominem sub gratia constitutum qui liberatus est a peccato per gratiam christi: vni. s. 6. habitum est. Quatum ergo ad eum in quo gratia christi non habitat non dum est liberatus a peccato. In carne autem gratia christi non inhabitat: sed habitat in mente. vni infra. 8. dicitur quod si christus in nobis est: corpus quidem mortuum est propter peccatum. spiritus autem vivit propter iustificationem. Igitur adhuc in carne dominatur peccatum quod operatur concupiscentias carnis. Carnem enim hic accipit simul cum membris sensitivis. Sic enim caro distinguitur contra spiritum: et ei repugnat in quantum appetitus sensitivus tendit in contrarium eius quod ratio appetit. secundum illud Gal. 5. Caro concupiscit adversus spiritum. Dicit ergo. Dicitur est quod in me etiam per gratiam reparatio peccatum operatur. sed intelligendum est in me secundum carnem simul cum appetitu sensitivo. Scio enim per rationem et experimentum: quod bonum. scilicet gratia reformatus sum non habitat in me. Sed ne intelligatur secundum rationem secundum modum superius positum exponit. (Hoc est in carne mea.) Nam in me. id est corde meo hoc bonum habitat. secundum illud Eph. 3. Habitare christus per fidem in cordibus vestris. Et per hoc patet quod hoc verbum non patrocinaur manicheis qui volunt carnem non esse bonam secundum naturam. et ita non esse creaturam dei boni: cum scriptum sit. i. Ti. 4. Creatura dei bona est. Non enim hic apostolus agit de bono naturali: sed de bono gratie quo a peccato liberamur. Si vero hoc referatur ad homines sub peccato existem supflue addit quod dicitur. Hoc est in carne mea: quia in homine peccatore bonum gratie non habitat: nec quantum ad carnem: nec quantum ad mentem: nisi forte quis extorret vellet exponere hoc esse dicitur: quia peccatum quod est privatio gratie quodammodo a carne derivatur ad mentem.

¶ Deinde cum dicit. (Nam velle etc.) manifestat quod dixerat et primo ex hominis facultate. et ex hominis actione que facultates demonstrat. ibi. (Non enim quod volo etc.) Facultas autem hominis primo describitur quantum ad voluntatem que videtur in homine esse prae. vni dicitur. Nam velle adiacet mihi. id est. propinquum est mihi quod si sub mea prae existens. Nihil enim est tam in hominis voluntate

te cōstitūtū q̄s hoīs volūtas: vt Aug. dicit. 2° ponit facultatez hoīs vel potius difficultatē q̄tū ad cōsumationem effectus cū subdit. (Perficere aut bonū nō inuenio). s. in mea potestate existēs. s. m. illud. puer. 16. Voīs est pparare animū. Et iterū. Cor hoīs disponit vias suās. sed dñi est dirigere gressus eius. Doc aut verbū patrocinarī videt pelagianis qui dicebāt q̄ initiū boni operis est ex nobis inq̄tuz bonū volumus. Et hoc est qd̄ videt apls dicere. Perficere aut nō bonū inuenio. Sed hūc sensus excludit apls Phil. 2. dicēs. De^o est qui opat̄ in nobis velle 7 perficere. Q̄ ḡ dicit. (Velle adiacet mihi). s. p̄ gratiā iā reparato: est ex opatiōe diuine gr̄e: p̄ quā quidē gr̄am nō soluz volo bonū: sed etiā aliqd̄ boni facio: qz repugno cōcupiscētie: 7 cōtra eā ago duar^o spū: s. nō inuenio in mea p̄tate quō istud bonū pficiā: vt. s. totalr̄ cōcupiscētiā excludā. Et p̄ b̄ manifestat q̄ bonū gr̄e nō habitat in carne: qz si in carne habitaret sicut habeo facultatē volēdi bonū p̄ gr̄az habitantē in mēte: ita haberē facultatē pficiēdi p̄ gr̄az habitantē in carne. Si vō referat̄ ad hoīem sub pctō cōstitutuz. sic exponi poterit vt velle accipiat̄ p̄ volūtatē icōpleta: que ex instinctu nāe in q̄buscūqz peccatib^o est ad bonū: s. illud velle adiacet homini. i. iuxta hoīez iacet q̄si infirmū: nisi gr̄a volūtati tribuat efficacīā ad pficiēdum.

¶ Deinde cū dicit. (Nō. n. qd̄ volo 7c.) Manifestat qd̄ dixerat ex actiōe hoīs que est signū 7 effectus facultatis humane. Ex hoc. n. appet q̄ hō nō inuenit pficere bonū: qz nō agit bonū: quod vult: qz facit malum quod nō vult. 7 hoc quidem supra expositū est.

¶ Deinde cū dicit. (Si aut qd̄ nolo 7c.) Cōcludit illō qd̄ supra p̄posuerat. d. Si aut qd̄ nolo illō facio: nō ego opoz illud. Sed qd̄ habitat in me pctū: 7 hoc etiā supra expositū est. ¶ Sed notādū est q̄ ex vno 7 eodē medio. i. q̄ nolo illud facio apls duo cōcludit q̄ supra posuerat. s. legis bonitatē cū dixit. Si aut qd̄ nolo illud facio cōsentio legi dei quā bona est. Et iterū dñiuz peccati in hoīe cum dicit hic. Si aut qd̄ nolo illud facio: nō ego opoz illud: s. qd̄ habitat in me pctū. quaz duaz cōclonū p̄ma p̄tinet ad b̄ qd̄ dixerat. Lex spūalis est. 2° ad hoc qd̄ dixerat. Ego aut carnalis sum venūdat^o sub pctō. Sed p̄mā cōclonē q̄ ē de bonitate legis: elicit ex illo medio rōne ei^o qd̄ dicit. nolo. qz eius rō nō vult illud qd̄ lex phibet. 7 ex hoc p̄z legē esse bonam. sed ex parte eius quod dicit. illud facio. cōcludit in homine dominari peccatum quod cōtra volūtatē rationis operatur.

Lectio. III.

Muenio igit̄ aliā legē volēti mihi facere bonū: quā mihi malum adiacet. Cōdelector enī legi dei s̄m interiorē hoīem. Video aut̄ aliā legē in membris meis repugnātē legi mētis mee 7 captiuantē me in lege peccati que est in membris meis. Infelix ego homo. quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei p̄ Iesum Christuz dñz nostrū. Igit̄ ego ipse mēte seruo legi dei: carne autē legi peccati.

¶ Postq̄ apls ostēdit legem esse bonā ex eo q̄ rationi cōcordat. hic infert duas cōclūsiōes s̄z duo que posuerat. 2° ponit̄ ibi. (Video aut̄ aliā legē 7c.) Circa p̄mū duo fac. p̄mo infert cōclūsiōnē ex dictis. 2° ponit̄ signū ad maiorēz manifestationē. ibi. (Cōdelector 7c.) Duo aut̄ supra posuerat. p̄mū quidē q̄ lex spūalis est: quo iam p̄bato cōcludit sic. Inuenio igit̄. s. p̄ exp̄imētū legē moysi cōsonā esse mihi volēti facere bonū. i. rōni mee: per quā bonū appro-

bo 7 malū detestoz. dum 7 ipsa lex bonū mādāt 7 malum phibet. Deut. 30. Iuxta te ē v̄bū valde in ore tuo: 7 in corde tuo vt facias illud. Et hoc mō necessariū fuit q̄. i. quia malū. i. pctū vel fomes peccati mihi adiacet. i. iuxta rōnez meā iacet quasi carnē meā inhabitās. Mich. 7. Ab ea que dormit in sinu tuo custodi claustra oris tui. i. a carne.

¶ Deinde cū dicit. (Cōdelector enī 7c.) Ponit̄ signum q̄ qd̄ ostēdit q̄ lex rōni cōsentiat. Nullus. n. delectat̄ nisi i eo qd̄ est sibi cōueniēs. Homo aut̄ s̄m rōnez delectat̄ in lege dei. ergo lex dei est cōueniēs rōni. Et hoc est qd̄ dicit. Cōdelector legi dei s̄m interiorē hoīem. i. s̄m rōnē 7 mētem que iterior hō dicit̄. nō q̄ aīa sit effigiata s̄m formā hoīs: vt Tertulian^o posuit. vel q̄ ipsa sola sit hō: vt Platon^o posuit q̄ hō est aīa vtens corpore: s. qz id qd̄ est p̄ncipalius in hoīe dicit̄ hō: vt supra dictū est. Est aut̄ in hoīe p̄ncipali^o s̄m apparētīā qd̄ id qd̄ est exteri^o. s. corpus sic effigiātū qd̄ dicit̄ hō exteri^o. s̄m veritatē aut̄ id qd̄ est intrinsecū. s. mēs vel rō que hic dicit̄ hō iterior. ps. Quā dulcia faucib^o meis eloquia tua. i. Mach. 12. Dabētes solatio libros sanctos qui in manib^o nostris sunt.

¶ Deinde cū dicit. (Video aut̄ 7c.) Ponit̄ aliā cōclonē que respōdet ei qd̄ supra 2° posuerat dicēs. (Ego aut̄ carnalis sum 7c.) dicens. Video aliā legē in membris meis: q̄ est fomes peccati: que qd̄ pōt dici lex duplici rōne. vno mō p̄pter filēs effectus: qz sicut lex iducit ad bonū faciēdū: ita fomes iducit ad peccādū. Alio mō per comparatiōem ad causam. Cū aut̄ fomes sit quedā pena pcti duplicē causaz hz. vna quidē ipm pctū qd̄ in peccāte dñiū accepit: 7 ei legē imposuit: que est fomes sicut dñs seruo victo legē iponit. Alia cā fomit^o ē de^o qui hāc penā hoī peccati indidit: vt rōni eius inferiorē vires nō obedirēt. Et s̄m h̄ ipsa iobediētia inferiorū viriū que dicit̄ fomes lex dicit̄ inq̄tū est p̄ legē diuine iustitie introducta: sicut iusti iudicis snia que legē hz. s̄m illud. i. Reg. 30. Et factū est h̄ ex die illaz: 7 deinceps cōstitutū: 7 p̄finitū: 7 q̄si lex in israel vsqz ad diem hāc. Dec aut̄ lex originalr̄ qd̄ cōstitit in appetitu sensitiuo: s. diffusiue iuenit̄ in oib^o membris que deseruiunt cōcupie ad peccandū. s. 6. Sicut exhibu istis mēbra v̄ra seruire imūdicie 7c. Et id dicit̄ in membris vestris. Dec aut̄ tem lex duos effect^o in hoīe hz. p̄mo nāqz resistit rationi. 7 q̄tū ad hoc dicit̄. Repugnantē legi mētis mee. i. legi moysi que dicit̄ lex mētis inq̄tū cōsonat menti: vel legi nālī q̄ dicit̄ lex mētis: qz nālī mēti idita est. s. 2. Qui ostēdunt opus legis scriptū in cordibus suis. Et de hac repugnātia dicit̄ Gal. 5. Caro cōcupiscit aduersus spū. Secundus effect^o est q̄ hoīez in seruitutē redigit. Et q̄tū ad hoc subdit. Et captiuantē me vel captiuū me ducētē s̄m aliam litterā in lege peccati que est in membris meis. i. in meipso more hebraice locutiōis s̄m quā ponunt̄ noīa loco priorū. Lex aut̄ pcti captiuat hoīez dupliciter. vno modo hoīem peccatorē p̄ cōsensum 7 opationē. Alio mō hoīem sub gr̄a cōstitutū q̄tū ad cōcupiscētie motū. De hac captiuitate dñi in ps. In cōuertēdo dñs captiuitatē syon.

¶ Deinde cū dicit. (Infelix ego hō 7c.) Agit de liberatiōe a lege peccati. 7 tria circa hoc facit. p̄mo quidē ponit̄ q̄stionē. Secōdo ponit̄ respōsiōnē. ibi. (Gratia dei 7c.) Tertio infert cōclūsiōnes. ibi. (Ergo ego ipse 7c.) Circa p̄mū duo facit. Unū quidē cōfitef. s. suam miserā cum dicit. (Infelix ego homo.) qd̄ quidē est per peccatuz qd̄ in hoīe habitat siue q̄tū ad carnem trā sicut in iusto: siue ē q̄tū ad mentē sicut in peccatore. p̄verb. 14. Miseros facit populos pctū. ps. Miser factus suz 7 curuat^o sum vsqz in finem. Aliud aut̄ querit̄ dicēs. Quis me liberabit de corpore mortis huius? Que quidēz videt̄ questio esse desiderātis s̄m illud ps. Educ de carcere animā meam.

Ad romanos

C Sciendum est tñ q̄ in corpore hoīs fiderari pōt na-
tura ipsa corporis que ē cōueniēs aīe vnde ab ea nō vult
separari. z. cor. 5. Nolum⁹ expoliari sed supuestiri. Et ite-
rū corruptio corpis que aggrauat aīam. fm̄ illud sap. 9.
Corpus qđ corruptū aggrauat aīaz zc. Et ideo signanter
dicit. (De corpore mortis huius.)

C Deinde cum dicit. (Gratia dei zc.) respōdet questioni.
Nō enī homo p̄p̄rijs virib⁹ pōt liberari a corporis corru-
ptione: nec etiā aīe: q̄uis cōsentiat rōni p̄tra peccatū: sed
solū per grām xp̄i. fm̄ illud Jo. 8. Si filius vos liberauerit:
vere liberi eritis. Et ideo sequit. Gratia dei. s. me libe-
rauit: qđ dat per iesū xp̄m. Jo. 1. Gratia z veritas p̄ iesū
xp̄m facta est. Nec autē liberat a corpore mortis hui⁹ dupli-
citer. vno mō vt corruptio corpis mēti nō domineī tra-
hens eā ad peccādū. Alio mō. corruptio corpis vt totalr
tollat. **C** Q̄tū ergo ad p̄mū uenit dicere peccatoz: gra-
tia liberauit me de corpore mortis hui⁹. i. liberauit me a pec-
cato in quo est aīa inducta ex corpis corruptione. sed ab
hoc iam iustus liberatus est. vnde ei cōpetit dicere q̄tuz
ad scđm. gratia dei liberauit me de corpore mortis huius:
vt. s. in corpore meo nō sit corruptio peccati aut mortis: qđ
erit in resurrectione.

C Deinde cum dicit. (Igit̄ ego ipse zc.) Infert cōclusiones
que fm̄ duas premissas expositiones diuersimode ex pre-
missis inferit. fm̄ enī q̄ premissa vba exponunt in p̄sona
peccatoris sic inferēda est cōclusio. Dicitū est q̄ grā dei li-
berauit me a corpore mortis huius. vt. s. ab eo nō deducar i
peccatū. ergo qñ ero iam liberat⁹ mēte seruiō legi dei. s. z
carnē autē legi peccati: que qđē in carne remanet q̄tuz ad
fomitē: p̄ que caro cōcupiscit aduersus sp̄m. Si autē pre-
missa verba intelligant̄ ex p̄sona iusti sic est inferēdū. gra-
tia dei per iesū xp̄m liberauit me de corpore mortis hui⁹.
ita. s. vt in me nō sit corruptio peccati z mortis. Igit̄ ego
ipse vnus z idē anteq̄ liberer: mēte seruiō legi dei: ei con-
senties: carne autē seruiō legi peccati: in q̄tū caro mea fm̄
legē carnis mouetur ad cōcupiscendū. CAP. VIII.

Nihil ergo nūc dānationis est his q̄
sunt i xp̄o iesu q̄ nō s̄z carnē ambu-
lant. Lex enī sp̄s vite in xp̄o iesu
liberauit me a lege peccati z mor-
tis. Nā qđ ip̄osibile erat legi quo
infirmitatē per carnē: deus filiū suū mittens in
similitudinē carnis peccati: z de peccato dāna-
uit peccatū in carne: vt iustificatio legis imple-
ret̄ in nobis: qui nō fm̄ carnē ambulam⁹: s̄z s̄z
sp̄ritū. Qui enī fm̄ carnez sunt. que carnis s̄nt
sapit. qui vero fm̄ sp̄ritum sunt que sunt sp̄-
ritus sentiūt. Nā prudētia carnis mors est: pru-
dentia autē sp̄ritus vita z pax.

C Postq̄ apls ostēdit q̄ per grām xp̄i liberamur a pecca-
to z lege. hic ostēdit q̄ per eandē grāz liberamur a dāna-
tione. Et p̄mo ostēdit q̄ per gratiā xp̄i liberamur a dāna-
tione culpe. z q̄ per eandē grāz liberamur a dānatione
pene. ibi. (Si autē xp̄s zc.) Circa p̄mū duo facit. p̄mo pro-
ponit qđ intēdit. z p̄bat p̄positū. ibi. (Lex. n. vite zc.)
Circā p̄mū duo facit. p̄mo p̄ponit beneficiū qđ grā p̄fert:
cōcludēs ex p̄missis ita. Gratia dei p̄ iesū xp̄m liberauit
me de corpore mortis huius in qua existit nostra redēptio.
ergo nūc ex quo sum⁹ per gratiā liberati. nihil dānationis
est residuū: q̄ z tollit dānatio q̄tū ad culpā z q̄tū ad pe-
nam. Job. 34. Ip̄so cōcedēte pacē: quis ē qui dēnet. z
ostēdit quibus hoc beneficiū p̄cedat: z ponit duas cōdi-

tiones que ad hoc requirunt. quaz p̄mā ponit dicēs. his
qui sunt in xp̄o iesu. i. qui sunt ei incorporati per fidem z
dilectionē: z fidei sacrm. Gal. 3. Quis quotquot in xp̄o ba-
ptizati estis xp̄m iduistis. Jo. 15. Sicut palmes nō potest
ferre fructum nisi manserit in vite: sic nec vos nisi in me
manseritis. Illis vero: q̄ nō sunt in xp̄o iesu dānatio debe-
tur. vnde ibidē subdit. Sigs in me nō manserit mittef fo-
ras sicut palmes z arefct: z colligēt eū: z in ignē mittent
z ardet. Scđaz p̄ditionē ponit dicēs. (Qui nō fm̄ carnez
ambulāt. i. cōcupiscētia carnis nō sequunt. z. cor. 10. In
carne ambulātes nō fm̄ carnē militam⁹. Ex his autē v̄bis
aliqui volūt accipere q̄ in ifidelib⁹ qui nō sunt in xp̄o iesu
etiāz p̄mi motus sint peccata mortalia: q̄uis eis nō p̄fen-
tiant: qđ est fm̄ carnē ambulare. Si. n. illi qui nō fm̄ car-
nem ambulāt ex hoc nō eis dānabile est q̄ carne seruiūt
legi peccati s̄z p̄mos cōcupiscētie motus: q̄z sunt in chri-
sto iesu. sequit a cōtrario sensu q̄ illis qui nō sunt in chri-
sto iesu hoc sit dānabile. Ad hoc etiā rōnez inducunt. Di-
cūt enī q̄ necesse est actū dānabile esse qui p̄cedit ex ha-
bitu dānabilis peccati. Peccatū autē originale est dānabi-
le: q̄z p̄uat hoīez eterna vita: cui⁹ habit⁹ manet in ifideli:
cui nō est originalis culpa dimissa. Quilibet ergo mot⁹ cō-
cupiscētie ex originali peccato p̄ueniens est in eis pecca-
tum dānabile. p̄mo autē ostēdēdū est hāc positionē eē
falsam. p̄m⁹ enī mot⁹ h̄z q̄ nō sit peccatū mortale. ex
eo q̄ rōnem nō attingit in qua completur ratio peccati.
Ista autē causa etiā in ifidelibus manet. vnde in ifidelib⁹
p̄mi motus nō p̄nt esse peccata mortalia. p̄terea in ea-
dem sp̄e peccati grauius peccat fidelis q̄ in ifidelis. s̄z il-
lud. De. 10. Quāto magi putatis deteriora mereri zc. Si
ergo p̄mi motus in ifidelibus eēt peccata mortalia: mul-
to magis in fidelibus. Scđo rōndēdū est ad eoz rōnes.
Nā p̄mo quidē ex littera apli b̄ habere nō possunt. Non
enī dicit apls q̄ b̄ solū nō sit dānabile his qui sūt in xp̄o
iesu q̄ carne seruiūt legi peccati fm̄ cōcupiscētie motus:
sed q̄ oīno nihil est eis dānationis. Illis autē qui nō sunt
in xp̄o iesu hoc ip̄s dānabile. p̄terea si hoc ad p̄-
mos motus referat̄ his qui nō sunt in xp̄o iesu sunt dāna-
biles h̄z motus s̄z dānationē originalis peccati: que ad-
huc in eis manet: a qua sunt liberati hi q̄ sunt in xp̄o iesu.
nō autē sic q̄ per h̄z motus noua addat̄ eis dānatio. Quia
etiā secūdo obiciūt nō ex necessitate cōcludit qđ inten-
dunt. Nō enī v̄z est q̄ act⁹ q̄libet p̄cedēs ex habitu pec-
cati dānabilis sit etiā z ip̄e dānabilis. sed solū quādo est
actus p̄fect⁹ per cōsensū rōnis. Si. n. in aliquo sit habit⁹
adultery: motus cōcupiscētie adultery: qui est actus im-
perfect⁹: nō est in eo peccatū mortale: sed solū motus p̄-
fectus qui est per cōsensū rōnis. Et p̄terea actus ex tali ha-
bitu p̄cedēs: nō habet aliā rationē dānationis ab ea q̄ ē
fm̄ rōnē habitus. Et fm̄ hoc p̄mi motus in ifidelibus ex
eo q̄ p̄cedūt a peccato originali nō afferūt dānationem
peccati mortalis: sed soluz originalis.

C Deinde cum dicit. (Lex zc.) Probat qđ dixerat. z p̄mo
q̄tuz ad p̄mā cōditionem qua dixerat nihil esse dānatio-
nis his qui sunt in xp̄o iesu. Secūdo q̄tū ad secūdā cōdi-
tionē qua dixerat qui nō fm̄ carnē ambulāt. ibi. (Qui nō
fm̄ carnē ambulam⁹ zc.) Circa p̄mū duo facit. p̄mo po-
nit p̄bationē. z manifestat qđ supposuerat per causam.
ibi. (Nāz quod ip̄osibile erat legi zc.) Circa p̄mūz ponit
talē ratiōez. Lex sp̄s liberat hominē a peccato z morte:
sed lex sp̄s est in iesu xp̄o. ergo per hoc q̄ aliqs est in xp̄o
iesu liberat⁹ a pctō z morte. q̄ autē lex sp̄s liberet a pec-
cato z morte sic p̄bat. Lex sp̄s est causa vite: sed per vi-
taz excluditur peccatū: z mors que est effect⁹ peccati. Nā
z ip̄sum peccatū est sp̄ritualis mors aīe. ergo lex sp̄ritus

liberat hominem a peccato et morte. Dānatio autē nō est nisi per peccatū et mortem. ergo his qui sunt in xp̄o iesu nihil dānatiōis existit. hoc est ergo qđ dixit. (Lex. n. spūs sc̄s.) Que qđ lex p̄t dici vno mō spūs sc̄s: vt sit sensus. Lex spūs. i. lex que est spūs. lex. n. ad hoc dat̄ vt per eā hoies i ducant̄ ad bonū. vñ et phus in sc̄do ethicoz dicit qđ intētio legislatoris est ciues facere bonos. qđ quidez lex hu mana facit solū notificādo qđ fieri debeat: sed spūs sc̄s mētez inhabitās nō solū docet quid oporteat fieri intel lectū illuminādo de agēdis: sed etiā affectuz inclināt ad recte agēdū. Jo. i. 4. Paraclitus autē spūs sanctus quem mittet pater in nomine meo ille vos docebit omnia: qđ tū ad p̄mū: et suggeret vobis omnia: qđ tūz ad sc̄dm: quecūq; dixero vobis. Alio modo lex spūs potest dici p̄p̄ius effe ctus spūs sancti. s. fides per dilectionez operās: que qđez et docet interius de agēdis. fm̄ illud infra. i. Jo. z. Unctio docebit vos de oibus: et inclināt affectū ad agēdū. fm̄ il lud. z. cor. 5. Charitas xp̄i v̄zget nos. Et hec quidez lex spi ritus dicit̄ lex noua: que vel est ipse spūs sanctus: vel eaz in cordibus nostris spūs sanctus facit. Jere. 31. Dabo legem meā in visceribus eoz: et in corde eozuz superscribā eam. De lege autē veteri supra dixit soluz qđ erat spiritua lis. i. a spū sancto data. Et sic p̄dicta cōsiderātibus inueni mus qđtuor leges ab apostolo esse inductas. Primo legē moysi: de qua dixit. Lōdelector legi dei fm̄ interiorēz ho mines. Secūdo legēz fomitis: de qua dixit. Uideo aliaz legē in mēbris meis. Tertio legem naturalē fm̄ vnū sen sum: de qua subdit. Repugnātez legi mentis mee. Quar to tradit legem nouā euz dicit. Lex spūs. et addit vite: qz sicut spūs naturalis facit vitaz nature. sic spūs diuin⁹ fa cit vitā gratie. Jo. 6. Spūs est qui viuificat. Ezech. i. Spi ritus vite erat in rotis. Addit autem. In xp̄o iesu: qz. s. iste spūs nō datur nisi his qui sunt in xp̄o iesu. Sicut enī spi ritus naturalis nō peruenit ad mēbrū qđ nō habet cō nexionē ad caput. ita spūs sanctus nō peruenit ad homi nem qui nō est capiti xp̄o iunctus. i. Jo. 3. In hoc scimus qđ ipse manet in nobis: qz de spū suo ipse dedit nobis. Ac. 5. Spūs sanctus que dedit deus oibus obedietibus sibi. Dec inq; lex ex eo qđ est in xp̄o iesu liberauit me. Joā. 8. Si filius vos liberauerit vere liberi eritis. Et hoc a lege peccati. i. a lege fomitis que inclināt ad peccatū. vel a le ge peccati. i. a cōsensu et operatione peccati qđ hoies t̄z ligatū per modū legis. Per spūm enim sanctū remittitur p̄ctm̄. Joā. 20. Accipite spm̄ sc̄m̄ quoz remiseritis pecca ta remittunt̄ eis. Et mortis nō soluz spiritualis: sed etiaz corpalis: vt infra pbabit̄. Et hoc idē: qz est spūs vite. Eze. 37. A quattuor v̄ctis veni spiritus et insuffla super interfectos istos et reuiuifcant.

Deinde cum dicit. (Nam qđ impossibile etc.) manife stat qđ dixerat. s. qđ lex vite que ē in xp̄o iesu liberauit a pec cato. Nā qđ liberet a morte: infra pbabit. Et hoc pbat per causas que sumit̄ ex icarnatiōe xp̄i. Circa quā tria ponit. p̄mo necessitatē icarnatiōis. 2. modū icarnationis. ibi. (Deus filiū suū etc.) 3. icarnationis fructus. ibi. (Et de peccato etc.) Et vt planior fiat expositio accipiem⁹ p̄mo sc̄d. sc̄do tertiu. tertio p̄mū hoc modo. Recte dico qđ lex spūs vite in xp̄o iesu liberauit a peccato. Nam deus pater filiū suum. i. p̄p̄riuz cōsubstātales sibi et coeternuz. ps. Dñs dixit ad me filius meus es tu etc. mittēs nō de nouo creās vel faciēs: sed quasi p̄existētē misit. Matth. 21. No uissime misit ad eos filiū suū: nō quidem vt esset vbi non erat: qz vt dicit̄ Jo. i. In mundo erat: sed vt esset mō quo nō erat in mūdo. i. visibiliter p̄ carnē assumptā. vñ ibidē sequit̄. Verbū caro factū est: et vidimus gloriā eius. Bar. 3. Post hoc in terris visus est. Et ideo hic subdit. In simi

litudinem carnis peccati: qđ nō est sic intelligendum qđ verā carnē nō habuerit: sed soluz carnis similitudinē quasi fantastica: sicut manichei dicunt: cū ipse dñs dicat Luc. vltimo. Spūs carnē et ossa nō h̄z sicut: videtis me habere. Unde nō subdit solū in similitudinē carnis: sed in simi tudinē carnis peccati. Nō enīz habuit carnē peccati. i. cū peccato cōceptā: qz caro eius fuit cōcepta per spm̄ sanctū qui tollit peccatū. Matth. i. Qđ enim in eo natum est: de spū sancto est. vnde ps. dicit. Ego in innocentia mea igres sus sum. s. in mūduz: sed habuit similitudinē carnis peccati idest similitē carnē carni peccati in hoc qđ erat passibilis. nā caro hois ante peccatū passioi subiecta nō erat. Deb. z. Debuit per oia fratrib⁹ assimilari vt misericors fieret. Subdit autē duplicē effectū icarnationis: quoz p̄mus est remotio peccati: quez ponit dicēs. De pctō dānauit pec catus in carne. Qđ quidez pōt legi. de peccato. i. p̄ peccato cōmissio in carne xp̄i: diabolo instigante ab occisorib⁹ ei⁹ Dānauit. i. destruxit peccatū: qz cū diabolus innocētē: in quo nihil iuris habebat attentauit morti tradere: iu stum fuit vt potestātē amitteret. Et ideo p̄ suā passionē et mortē dicit̄ peccatū destruxisse. Col. z. Expoliās. s. i cruce p̄ncipat⁹ et p̄tates. Sed meli⁹ est vt dicat̄. Dānauit pec catus in carne. i. debilitauit fomitē peccati in carne nostra de peccato. i. ex virtute passiois sue et mortis que dicitur peccatū p̄pter similitudinē peccati: vt dictū est. vel qz p̄ hoc factus est hostia p̄ peccato que in sacra scriptura dicitur peccatū. Osee. 4. Peccata populi mei comedēt. vñ dicit. z. cor. 5. Eum qui nouerat peccatū p̄ nobis deus fecit peccatū. i. hostiā p̄ peccato. Et ita satisfaciēdo pro no stro peccato abstulit peccata mūdi. Jo. i. Ecce agnus dei qui tollit peccata mūdi. Secūdu effectū ponit cōsequen ter dicens. vt iustificatio legis. i. iusticia quā lex p̄mitte bat: et quā ex lege aliqui sperabāt implerē. i. p̄ficetur i nobis existētibus. s. in xp̄o iesu. infra. 9. Hentes que nō se crabātur iusticia: apprehēderūt iusticiaz que est ex fide. Et. z. corin. 5. cū dixisset. Eum qui nō nouerat peccatū de us p̄ nobis fecit peccatū. subdit. Ut nos efficeremur iu sticia dei in ipso: hoc aliter fieri nō poterat qđ p̄ xp̄m. et iō p̄misit qđ. s. dānare pōt peccatū in carne: et implere iustifi cationē: qđ erat ipossibile legi moysi. Deb. 7. Nihil. n. ad p̄fectū adduxit lex. Et hoc quidez erat legi ipossibile: nō p̄pter defectū legis: sed in quo. i. inq̄tū infirmabat̄ p̄ car nem. i. p̄pter ifirmitatē carnis: que erat in hoie ex corrup tione fomitis: ex qua pueniebat qđ etiā lege data homo a concupiscētia vincebat. Matth. 26. Spūs quidez p̄p̄t⁹ est: caro autē infirma. Et supra. 6. Humanū dico p̄pter in firmitatē carnis vestre. Et ex hoc p̄z qđ necesse est xp̄s in carnari. vnde et Hal. z. dicit̄. Si per legē est iusticia: xp̄us gratis mortuus est. i. sine causa. Ideo ergo necessariū fuit xp̄m incarnari: qz lex iustificare nō poterat.

Deinde cum dicit. (Qui nō fm̄ carnē etc.) Probat p̄po situm qđ tūz ad secūdā cōditionē: ostēdēs qđ ad hoc qđ ali qui dānationē euadāt requirit̄ qđ nō fm̄ carnē ambulēt. Et circa hoc tria facit. p̄mo pponit qđ intēdit. 2. pbat p̄ positū. ibi. (Qui. n. h̄z carnē etc.) 3. manifestat qđ daz qđ i pbatione supposuerat ibi. (Qui sapiētia etc.) Dicit ḡ p̄mo. Dicit̄ qđ est iustificatio legis implet̄ in nobis: qui. s. nō solū sumus in xp̄o iesu: sed etiā nō ambulam⁹ fm̄ car nem: sed fm̄ spm̄. i. qui nō sequimur concupiscētiās carnis: sed instinctū spūs sancti. Hal. 5. Spū ambulate.

Deinde cum dicit. (Qui enim fm̄ carnem etc.) Probat qđ dixerat. et inducit duos syllogismos. vnū quidez ex pre carnis: qui est talis. Quicūq; sequunt̄ prudentiā carnis ducunt̄ ad mortē: sed quicūq; sunt fm̄ carnē sequuntur prudentiā carnis. ergo quicūq; sunt fm̄ carnē ducuntur

Ad romanos

ad mortē. Aliū syllogismū ponit ex pre spūs qui est talis. Quicūq; sequitur prudētia spūs sequunt vitas & pacē: sed quicūq; sunt fm spm sequunt prudētia spūs. ḡ quicūq; sunt fm spm sequunt vitā & pacē. Et sic p3 q illi q nō ambulāt fm carnē: sed fm spm liberant a lege pcti & mortē. Primo ergo ponit minozē pmi syllogismi dicēs. Qui enīz ēz carnē. i. qui carni subdunt quasi ei subiecti. Ro. 16. Nō dño nō seruiūt sed suo vētri. Sapiunt ea q sūt carnis. ac si dicat habēt sapiētia carnis. Sapere. n. que sunt carnis est approbare & iudicare bona eē que sunt fm carnē. Matt. 16. Nō sapis que dei sunt: sed que hoīs. Jere. 4. Sapiētes sunt vt faciāt mala. Scdo ponit minozē scdi syllogismi dicēs. (Qui vō sūt fm spm) .i. qui spm sanctū sequunt: & ēz eū ducunt. fm illud Gal. 5. Si spū ducimini nō estis sub lege. Sentiūt ea que sunt spūs. i. habēt rectum sensum in reb⁹ spiritualib⁹. ēz illud sap. 1. Sētite de dño in bonitate. Et hoz rō est: qz sicut phus dicit in 3. ethicoz. Qualis est vnusq; talis finis videt ei. Un ille cuius est animus in format⁹ p habitū bonū vl' malū: existimat de fine ēz exi gentiā illi⁹ habit⁹. Tertio ponit maiorē pmi syllogismi dicēs. (Nā prudentia carnis &c.) Ad cui⁹ intellectū o3 scire q prudētia ē recta rō agibiliū: vt dicit phus in. 6. ethicoz. Recta aut ratio agēdoz vñ p̄supponit & tria facit. P̄supponit enī finē qui est sicut pncipiū in agēdis: sicut & rō speculatiua p̄supponit pncipia: ex qb⁹ demonstrat. Scit aut recta rō agibiliū tria. Nā pmo recte cōciliat. Scudo recte iudicat de cōciliatis. Tertio recte & p̄stāter p̄cipit qd indicatū est. Sic ergo ad prudētia carnis regit⁹ q aliq; p̄supponat p fine delectabile carnis: & q cōciliat & iudicat: & p̄cipiat ea q cōueniunt ad hunc finē. Un talis prudētia ē mors. i. causa mortis eterne. Gal. vltimo. Qui seminat i carne de carne & metet corruptionē. Quarto ponit maiorē scdi syllogismi dicēs. Prudētia autē spūs vita & pax. Dicit autē fm p̄dicta prudētia spirit⁹ qn aliq; p̄supposito fine spūalis boni cōsiliat: & iudicat: & p̄cipit que ordinātur cōueniēter ad hūc finē. Un talis prudētia est vita. i. cā vite grē & glorie. Gal. vltimo. Qui seminat in spū de spū & metet vitā eternā. Et est pax. i. cā pacis. Nā pax causat a spū scō. ps. Pax multa diligētib⁹ legē tuā dñe. Gal. 5. Fructus spūs charitas gaudium & pax. Lectio. II.

Quoniam sapiētia carnis inimica ē deo. Legi enī dei nō est subiecta: nec enīz pōt. Qui autē i carne sūt: deo placere nō possunt. Vos autē i carne nō estis: sed in spū. si tñ spūs dei habitat i vobis. Si q; autē spūm xpī nō h3: hic nō est eius. Si autē xpūs i vobis est: corp⁹ qdē mortuū est ppter pctm: spūs vero viuūt ppter iustificationē. Qz si spūs eius q suscitauit iesum a mortuis habitat in vobis: q suscitauit iesum xp̄m a mortuis viuificabit & mortalia corpora vestra ppter ihabitantem spūm eius in vobis. Ergo fratres debitor es sum⁹: nō carni vt fm carnē viuam⁹. Si enī fm carnē vixeritis moriemini. si autē spū facta carnis mortificaueritis: viuētis.

Supposuerat apls i p̄cedētib⁹ q prudētia carnis mors est: & hoc qdē nūc pbare intēdit. Et pmo pbat pposituz. & ostēdit fideles qb⁹ scribit tali prudētia eē alienos. ibi. (Vos autē &c.) Circa p̄mū duo facit. pmo pposituz pbat de prudētia carnis in abstracto. & id qd de prudētia carnis dixerat adaptat eis qui prudētiāz carnis sequunt ibi.

(Qui autē in carne &c.) Circa p̄mū ponit tria media⁹ quorum posterio⁹ pbat pus. Per p̄mū aut pbat id qd supra positū est. i. q prudētia carnis sit mors hoc mō: qui inimicatur deo icurrit mortē. Luc. 19. Uerūtñ inimicos illos qui noluerunt me regnare supra se: adducite huc & interficite ante me. Et hoc qz deus vita nostra est. Deut. 3. Ipe est enī vita tua. Et iō ille q inimicat deo icurrit mortem. sed prudētia carnis est inimica deo. ergo prudētia carnis ē causa mortis. (Ubi notādū est q id qd supra dixerat prudētia carnis nūc nominat carnis sapiētia: nō q idem sit sapia simplr & prudētia. sed qz in rebus humanis ē prudentia. puerb. 10. Sapia est viro prudētia. (Ad cui⁹ intellectuz sciēdum q sapiēs simplr dicit qui cognoscit causam altissimā ex qua oīa depēdēt. Causa autē supma oīum deus est. Un sapiētia simplr est cognitio diuinaz rerum. Ut Augu. dicit in lib. de trinitate. i. corin. 2. Sapia loquitur inter p̄fectos. Dicit aut sapiēs in vnoquoq; genere qui cognoscit altissimā causam illius generis: sicut in arte edificatoria dicit sapiens nō ille qui scit dolare ligna & lapides: sed ille qui p̄cipit & disponit cōueniēter formā domus. ex B. n. totuz artificū depēdet. vnde & apls dicit. i. corin. 3. Ut sapiēs architectus fundamētū posui. Sic igitur sapiēs in rebus humanis dicit q bonā estimationem habēs de fine humane vite: fm hoc ordinat totā humanā vitā: qd p̄inet ad prudētiāz. Et ita sapiētia carnis est idē qd carnis prudētia. De hac sapia dicit Jac. 3. Non est desursum descēdēs: sed terrena aīalis diabolica. Dicitur autē hec sapiētia deo inimica: qz tra legē dei hoīem iclinat. Job. 15. Currit aduersus deū collo erecto. Et ideo ad hoc pbādū iducit aliud mediū subdens. Legi enī dei nō est subiecta. Nō. n. pōt aliq; deū odire fm q in se est: cuz deus sit ipsa essentia bonitatis: sed fm hoc aliq; peccator deum odit: q p̄ceptū diuine legis est dñum sue volūtati: sicut adulter odit deū inq̄tuz odit hoc p̄ceptū. nō mecha beris. Et sic oēs peccatores inq̄tū nolunt subyci legi dei sunt inimici dei. z. Paral. 19. Dis qui oderūt deū amicitia iūgeris. Unde cōueniēter pbat q prudētia vel sapiētia carnis sit inimica deo: qz nō est subiecta legi dei. Probat aut hoc per tertiu mediū dicēs. (Nec. n. potest.) Prudētia. n. carnis vitū est qdā: vt ex p̄dictis p3. q̄q; autem ille qui subiect⁹ ē vitio possit liberari a vicio & subyci deo. ēz illud supra. 6. Liberati a peccato serui facti deo. tñ ipz vitūz deo subyci nō pōt: cū ipz vitium sit auersio a deo vel a lege dei: sicut ille qui est niger pōt fieri albus: ēz ipsa nigredo nunq; potest fieri alba. Et fm hoc dicit Matth. 7. Nō pōt arbor mala fruct⁹ bonos facere. Ex quo p3 q nō recte manichei ad cōfirmationē sui errozis hec verba assūmūt volētes q hec vba ostēdere nām carnis nō esse a deo: cū sit inimica deo: nec possit deo subyci. Nō enīz agit apostolus hic de carne ista que ē creatura dei: sed de prudētia que est vitūz hominis: vt dictum est.

Deinde cum dicit. (Qui autē in carne &c.) Adaptat qd dixerat de prudētia carnis ad hoies qbus prudentia carnis dominat⁹ dicēs. (Qui autē in carne sunt). i. qui concupiscētiāz carnis sequunt per prudētiāz carnis q̄dū tales sunt: deo placere nō possunt: qz vt in. ps. dicit. Beneplacitum est deo sup timētes eum. Un illi qui ei nō subyciunt nō p̄nt ei placere: q̄dū tales sunt. Possūt autē desinere esse in carne fm modū p̄dictū: & tunc deo placebūt.

Deinde cuz dicit. (Vos autē &c.) Ostēdit eos quib⁹ loquit eē imunes a prudētia carnis. Et circa hoc tria facit. pmo ponit fidelū statuz dicēs. Vos autē nō estis in carne: & sic p̄mū duo facit. pmo pposituz pbat de prudētia carnis in abstracto. & id qd de prudētia carnis dixerat adaptat eis qui prudētiāz carnis sequunt ibi.

quis regnū dei nō possunt possidere. Uñ dicit. Vos non estis in carne. i. nō estis in vicys carnis: quasi s̄m carnem viuētes. z. corin. 10. In carne viuētes nō s̄m carnē militamus: sed in spū. i. sp̄m sequimini. Apoc. 1. Sui in spū dñica die. Sc̄do apponit aditionē dicēs. (Si tñ spūs dei habitat in vobis). i. p̄ charitate. i. corin. 3. Tēplū dei estis. z̄ spiritus dei habitat in vobis. Apponit autē hāc aditionē: qz q̄uis in baptismo sp̄m sc̄m receperint. potuisset tñ cōtingere qz p̄ pctm̄ supueniēs sp̄m sc̄m amississent. de quo dicitur sap. 1. Quis corripit a supueniēte iniquitate. Tertio ostendit aditionē hāc oportere in eis extare dicēs. (Sigs sp̄m xpi nō hz). hic nō est eius: sicut nō est mēbrū corpis qd̄ p̄ sp̄m corpis nō viuificat. ita nō est mēbrū xpi q̄ sp̄m christi nō hz. i. Jo. 4. In hoc sc̄im: qm̄ manet i nobis: qm̄ de spiritu suo dedit nobis. (Est autē notādū q̄ idē ē spūs xpi: z̄ dei patris: s̄z dicit̄ dei patris in q̄tū a patre p̄cedit. Dicit̄ spūs xpi in q̄tū p̄cedit a filio. Uñ etiā dñs vbiqz attribuit eū simul sibi z̄ patri: sicut Jo. 14. Paraclit̄ spiritus sanctus quē pater mittet i noīe meo. Itēz. Cū venerit paraclitus quē ego mittā vobis a patre zc.

(Deinde cum dicit. (Si autē xpus zc.) Ostēdit qz p̄ gratiā xpi siue p̄ spiritū sanctū liberemur a pena. z̄ p̄mo ostēdit qz liberamur p̄ spiritū sanctū in futuro a morte corporali. z̄ q̄ interim in hac vita adiunamur a spū sc̄o cōtra infirmitates p̄sentis vite. ibi. (Sils autē zc.) Circa p̄mūz tria facit. p̄mo pponit qd̄ intēdit. z̄ ex hoc ifert qd̄dam correlariū. ibi. (Ego fratres zc.) 3̄ pbat ppositum. ibi. (Quicūqz enī zc.) Circa p̄mūz cōsiderādū est qz supra mētionē fecerat de spū dei: z̄ de spū xpi: quīs sit vnus z̄ idēz spūs. p̄mo ergo ostēdit qd̄ sequamur ex spū: ex hoc qz est xpi. Sc̄do ostēdit qd̄ sequamur ex eo in q̄tū est spūs dei patris. ibi. (Quis spūs eius zc.) Dicit ergo. dictū est qz si q̄s sp̄m xpi nō hz hic nō ē ei. vñ cū vos sitis xpi sp̄m xpi habetis z̄ ipsius xpi in vobis habitātē p̄ fidē. s̄m illd̄ Ephe. 3. Habitare xpm̄ p̄ fidē in cordibz̄ vestris. Si autē xps sic in vobis est: oz vos xpo eē cōformes. xps autēz sic venit in mūdū vt q̄tūz ad sp̄m esset plenus gratia z̄ veritate. z̄ tñ q̄tū ad corp̄ hz s̄ilitudinē carnis peccati: vt supra dictū est. Uñ z̄ hoc oz esse in vobis qz corpus quidem vestrū ppter pctm̄ qd̄ adhuc manet in carne vestra mortuū est. i. necessitati mortis addictū: sicut Heñ. z. dicitur. Quacūqz die comederitis mortē moriemini. i. necessitati mortis addicti eritis. Spūs vō vester qui iam renouatus est a pctō. s̄m illud Ephe. 4. Renouamini spū mētis vestre. viuūt vita gratie ppter iustificationē p̄ quā iustificatur a deo. Hal. z. Quis autē nūc viuūt in carne in fide viuūt filij dei. s̄. i. Iustus ex fide viuūt.

(Deinde cū dicit. (Quis spūs zc.) Ostēdit quid cōsequamur ex spū sc̄o in q̄tū est spūs patris dicens. (Quis habitat in vobis spūs ei?) i. dei patris qui suscitauit iesuz xps a mortuis. ps. Tu autē dñe miserere mei z̄ resuscita me. Act. 3. Hunc deus suscitauit zc. Et tñ ipse xps p̄pria v̄tute resurrexit: qz eadē ē v̄tus patris z̄ filij. cōsequēs est qz id qd̄ deus pater fecit in xpo: faciat etiā in nobis. Et hoc est qd̄ subdit. Qui suscitauit iesum xpm̄ a mortuis viuificabit z̄ mortalia corpa vestra. Nō dicit̄ mortua: sed mortalia qz i resurrectiōe nō solū a corpibz̄ vestris auferet qz sint mortua. i. necessitatē mortis habētia: sed etiā qz sint mortalia. i. potētia mori quale fuit corp̄ ante pctm̄. Nā post resurrectionē corpora nostra erūt penit̄ imortalia. Esa. 26. Viuēt mortui zc. Osee. 6. Viuificabit nos post duos dies. Et hoc ppter inhabitatē sp̄m eius in nobis. idest in virtute spūs sc̄i in nobis habitātis. Eze. 37. Dec dicit dñs deus ossibus his. Ecce ego intromittā in vobis sp̄m z̄ viuetis. Et hoc ppter inhabitatē spiritū. i. ppter dignitatē

quā corpa nostra habent eo qz fuerūt receptacula spiritū sancti. i. corin. 6. Nescitis qz mēbra vestra tēplū sunt. s̄. sc̄i. Illi vero quoz mēbra nō fuerūt tēplū spūs. s̄. resurgēt: s̄z habebūt corpa passibilia.

(Deinde cū dicit. (Ego debitores zc.) Cōcludit correlariū ex dictis. Et p̄mo ponit cōclusionē. z̄ rōnez assignat. ibi. (Si enī zc.) Dicit ergo p̄mo. Dicitur est qz per spiritū sanctū multa bona nobis pueniūt: z̄ qz ex prudentia carnis sequit̄ mors. ergo debitores sumus spūi sancto ppter beneficia ab eo recepta vt viuamus s̄z sp̄m: z̄ nō carnez. Hal. 5. Si spū viuim̄ spū z̄ ambulemus.

(Deinde cū dicit. (Si enī s̄m carnē.) Assignat rōnē cōclusionis p̄missē. z̄ p̄mo q̄tū ad carnē dicēs. (Si. n. s̄z carnē vixerit). s̄. sequēdo cupias carnis moriemini. s̄. morte culpe i p̄nti: z̄ morte dānatōis in futuro. i. Thi. 5. Que i delicijs viuēs mortua est. z̄ assignat rōnē q̄tū ad spūs. d. (Si at spū). i. p̄ sp̄m. s̄. mortificaueritis facta carnis. i. opa que ex cupia carnis pueniūt: viuētis vita grē i p̄senti: z̄ vita glorie in futuro. Col. 3. Mortificate mēbra v̄ra q̄ sūt sup̄ terrā. Hal. 5. Qui xpi sunt carnē suā crucifixerunt cūz vitys z̄ concupiscentys.

Lectio. III.

Quicūqz enī spū dei agunt hi sunt filij dei. Nō enī accepistis sp̄m seruitutis iteruz in timore: sed accepistis spiritū adoptionis filioz̄ dei: in quo clamamus abba pater. Ipse. n. spūs testimoniū reddit spiritui nostro qz sumus filij dei. Si autē filij z̄ heredes: heredes quidē dei: coheredes autē xpi. si tñ p̄patimur: vt z̄ glorificemur.

(Postqz apls ostēdit qz p̄ sp̄m sanctū dabitur nobis vita glorioza que oēm mortalitatē a corpibz̄ nostris excludet. Dic. p̄bationē iducit. z̄ p̄mo ostēdit qz p̄ sp̄m sc̄m hō glorioza vita dat. z̄ ostēdit qz differē. ibi. (Si tñ compatimur zc.) Circa p̄mūz ponit talē rōnem. Quicūqz sunt filij dei cōsequūt̄ eternitatē gloriose vite. sed q̄cūqz reguntur spū sancto sunt filij dei. ergo q̄cūqz regunt spū sc̄o cōsequunt̄ hereditatē gloriose vite. p̄mo ergo ponit m̄nozē p̄dicte rōnis. z̄ maiorē. ibi. (Si autē zc.) Circa p̄mūz duo facit. p̄mo pponit qd̄ intendit. z̄ pbat ppositū. ibi. (Nō enī accepistis zc.) Circa p̄mūz duo cōsideranda sunt. p̄mo quidē quō aliqui agunt a spū dei: z̄ p̄t sic v̄telligi. Quicūqz spū dei agunt sicut quodā ductore z̄ directorē: qd̄ quidē in nobis facit spūs. s̄. in q̄tūz illuminat nos interius quid facere debeamus. ps. Spūs tuus bon⁹ deducet me zc. S̄z qz ille qui ducit̄ ex seipso nō opat̄. hō autē spūalis nō tantū instruit a spū sancto qd̄ agere debet: sed etiā cor eius a spū sancto mouet. Jō plus itelligendum est in hoc qz dicit. Quicūqz spū dei agunt. Illa enīz agi dicunt̄ que quodā supiori instinctu mouent̄. Uñ de brutis dicim⁹ qz nō agūt s̄z agunt: qz a nā mouent̄: z̄ non ex p̄prio motu ad suas actiōes agēdas. Similiter autēz homo spūalis nō quasi ex motu p̄pe volūtatis p̄ncipalit̄ sed ex instinctu spūs sancti iclinat̄ ad aliqd̄ agēdū. s̄m illud Esa. 59. Lum venerit quasi fluius violētus quē spiritus dei cogit. Et Luc. 4. qz xpus agebat a spū in deserto. Nō tñ per hoc excludit̄ qn̄ viri spūales per voluntatem z̄ liberū arbitriū operētur: qz ipsūm motū voluntatis z̄ liberi arbitriū spūs sanctus in eis causat. s̄m illud phil. 2. Deus est qui operatur in vobis velle z̄ perficere. Sc̄do cōsiderādū ē quō illi qui spū dei agunt sūt filij dei. Et hoc est manifestū ex similitudine filioz̄ carnalium: qui per semen carnalē a patre p̄cedētes generātur. Semē autē spūale a patre p̄cedens est spūs sanctus. Et

Ad romanos

ideo p hoc femē aliqui hoies in filios dei generant. i. Jo. 3. Omnis qui natus est ex deo peccatus nō facit: quoniam femē dei manet in eo.

¶ Deinde cum dicit. (Nō enī accepistis etc.) Probat propositum. s. q. spiritū. s. accipiētes sint hoies filij dei. et hoc dupl. pmo quidē ex distinctiōe donoz spiritū sancti. 2. ex pessione nostra. ibi. (In quo clamamus etc.) Circa p. m. 3. considerādū est q. s. f. duos effect. facit in nobis. vñ quidē timoris. Esa. ii. Replebit eum spūs timoris domini. Alium amoris. s. s. Charitas dei diffusa est per spiritus scī in cordibus nostris qui datus est nobis. Timor autē facit seruos: nō autē amor. ¶ Ad cui. euidentia cōsiderari oportet q. timor h. 3. duo obiecta. s. malū qd quis timet: do refugit: et illud a quo sibi hoc malū imminere videt. Dicitur enī homo timere: et occisionē: et regem qui pōt occidere. Cōtingit autē qñq. q. maluz qd quis refugit est contrariū bono corporali: vel tēporali: qd quis iterdū inordinatē amat et refugit pati ab aliquo hoie tēporali. Et h. est timor human. vel mūdānus: et hic nō est a spiritu sancto. Et hūc phibet dñs. Mat. i. Nolite timere eos q. corp. occidunt. Ali. autē est timor qui refugit malū: qd p. trariatur nature create. s. malū pene. sed tñ refugit hoc pati a causa spūali. s. a deo: et hic timor est laudabilis q. timor ad hoc: saltē q. deum timet. Deu. 5. Quis det eos talē habere mētem vt timeāt me. Et fm hoc a spiritu sancto est. Sed in q. timor talis timor nō refugit malū qd opponit bono spūali. s. peccatū: sed soluz penā nō est laudabilis. Et istum defectuz nō h. 3. a spū sancto: sed ex culpa hois: sicut et fides iformis q. timor ad id qd est fidei est a spū scō. nō autē eius informitas. Vñ et si p. h. timorē aliquis bonū faciat: non tñ benefacit: q. nō facit spōre: sed coact. metu pene: qd p. prie est seruo. Et ideo timor iste p. p. dicitur seruilitatis: quia seruilitate facit hoies opari. Est autē tert. timor q. refugit maluz qd opponit bono spūali. s. peccata: vel separationem a deo: et hoc qd timet incurrere ex iusta dei vindicta. Et sic q. timor ad vtrūq. obiectū respicit rē spūalē. sed tñ cum hoc h. 3. oculū ad penā. Et iste timor dicitur esse initialis: q. solet esse in hominib. in initio sue cōuersiōis. Timet enī penā ppter peccata p. terita: et timet separari a deo p. peccatus ppter gratiā charitati infusaz. Et de hoc dicit i. ps. Inuitus sapiētie timor dñi. Est autē q. timor q. ex vtra q. parte oculū h. 3. solum ad rē spūalē: q. nihil timet nisi a deo separari. Et iste timor est sanctus q. p. manet in seculuz seculi: vt in. ps. dicit. Sicut autem timor initialis catur ex charitate imperfecta. ita hic timor causat. ex charitate pfecta. i. Jo. 4. Perfecta charitas foras mittit timorē. Et ideo timor initialis et timor castus nō distinguunt. contra amorē charitatis qui est causa vtriusq. sed solū timor pene: q. sicut hic timor facit seruilitatē: ita amor charitatis facit libertatē filioz. Facit. n. hoies volūtarie ad honorē dei opari: qd est p. filioz. Lex igit. vetus data est in timore: qd significabāt tonitrua et alia h. 3. que facta sunt in datione veteris legis: vt dicit. Exo. 19. Et ideo dicit. Heb. 12. Et ita terribile erat qd videbat. Et ideo lex vet. p. iustitiam penarū inducēs ad mādāta dei seruāda data est in spū seruilitatis. Vñ dicit. Gal. 4. Unū quidē in mōte synai in seruilitatē generās. Et ideo hic dicit. Recte dictū est q. qui spū dei agunt etc. Nō enī itez in noua lege: sicut in veteri lege fuit accepistis spū seruilitatis in timore. s. penaz: quē timorē spūs sanct. faciebat. sed accepistis spū. s. charitatis qui est adoptiōis filioz. i. per quē adoptamur in filios dei. Gal. 4. Ut adoptiōis filioz recipemus. Nō autē hoc dicit. quasi sit alius et alius spūs. sed q. idē est spūs. s. qui in q. b. d. a. facit timorē seruilitatē q. si imperfectū. in alijs facit amorē quasi quoddā perfectum.

¶ Deinde cum dicit. (In quo clamam. etc.) Manifestat idē per nostrā pessionē. Profitemur enī nos patrē habere deū instructi a dño cū dicim. orātes. Pater noster q. es in celis. vt habet. Mat. 6. Hoc autē nuenit dicere nō soluz iudeis: sed etiā gētib. Et idē duo ponit idē significantia. s. abba qd est hebreū: et pater qd est latinū vel grecū: vt ostēdat hoc ad vtrūq. populū p. tinere. vñ et dñs. Mat. 14. Abba pater oia possibilis sunt tibi. Jere. 3. Patrem vocabis me. Hoc autē dicim. nō tātū sono vocis quātuz itentione cordis. que qdē ppter sui magnitudinē clamor dicit: sic et ad Moysen tacētē dicit. Exo. 14. Quid clamas ad me. s. intētiōe cordis. Sed ista magnitudo intētionis ex affectu filialis amoris pcedit quē in nobis. s. s. facit. Et idē dicit. In quo. s. spū sancto clamam. abba pater. Vñ Esa. 6. dicit q. seraphin q. interpretant. ardētes quasi igne spūs sancti clamabant alter ad alterum.

¶ Deinde cum dicit. (Ipse enī spūs etc.) Ostēdit idē ex testimonio spūs sancti: ne forte alijs dicat q. in nostra confessione decipimur. vñ dicit. Ideo dico q. in spū scō clamamus abba pater. Ipse enī spūs testimoniū reddit: nō quidem exteriori voce ad aures hoiz: sicut pater prestas ē de filio suo. Mat. 3. s. reddidit testimoniū p. effectū amoris filialis: quē in nobis facit. Et ideo dicit q. testimoniū reddit: nō aurib. sed spūi nostro etc. Act. 3. Nos testes sumus horum verborum.

¶ Deinde cum dicit. (Si autē filij etc.) Ponit maiores. et pmo ostēdit q. filijs debet hereditas dicēs. Si autē aliq. filij per spū. s. sequit. etiā q. sint heredes: q. nō soluz filio nāli: sed etiā adoptiuo debet hereditas. i. Pe. i. Regenerauit nos in spū viuū in hereditatē etc. ps. Hereditas mea p. clara est mihi. Scō ostēdit que sit ista hereditas. Et pmo describit eā q. timor ad deū patrē dicēs. Heredes g. d. dei. Dicit autē alijs heres alicui. existere qui pncipalia eius bona p. cipit seu adipiscit. nō autē qui aliqua munuscula recipit: sicut legit. Gen. 27. Quia abba dedit cūcta q. possedit Isaac. filijs autē cōcubinaz largit. ē munera. Bonū autē pncipale quo deus diues est: est ipsemet. Est enim diues per seipsum et nō p. aliqd aliud: q. extrinsecuz bonoz nō indiget: vt dicit in. ps. Vñ ipsuz deus adipiscunt filij di. p. hereditate. vñ ps. Dñs pars hereditatis mee. Ter. 3. Pars mea dñs dixit aīa mea. S. cū filius hereditatē nō adipiscat nisi patre defuncto. videt q. hō nō possit eē heres dei qui nunq. decedit. ¶ Dicitur autē q. illud h. 3. locū in bonis corporalibus q. simul a multis possideri non possunt. et idē necesse est vnuz decedere vt alius succedat: sed bona spūalia simul a multis haberi pnt. et idē nō o. 3. p. trē decedere vt filij sint heredes. Potest tñ dici q. deus decedit nobis in q. timorē ē in nobis p. fidē. erit autē nostra hereditas in q. timorē videbim. cū per speciē. Scō describit hāc hereditatē ex parte xpī dicēs. (Liberedes autē xpī.) q. ipse cū sit pncipalis filius a quo nos filiationē p. cipiam: ita ē pncipalis heres cui in hereditate iungimur. Mat. 22. Dic est heres etc. Mich. i. Adhuc heredē adducā tibi.

¶ Deinde cum dicit. (Si tamē cōpatimur etc.) Ostēdit cāz dilationis hui. vite gloriose. Et pmo ponit causam ex pte passionū. 2. ponit p. minentiā glorie ad passiones. ibi. (Et primo enī etc.) Circa p. m. 3. considerādus est q. xpī qui ē pncipalis heres ad hereditatē glorie peruenit per passiones. Luc. ultimo. Nōne oportuit xpī pati: et ita intrare in gloriam suā: Nō autē nos faciliōri modo debemus hereditatem adipisci. Et idē etiā nos oportet per passiones ad illaz hereditatē peruenire. Act. 14. Per multas tribulationes oportet nos introire in regnū dei. Nō enī statim imortale et impassibile corpus accipimus vt simul cum xpō pati possimus. vnde dicit. Si tñ cōpatimur. i. simul patienter

timoris
amoris

timor mundanus vel humanus

timor seruilitatis

timor initialis

timor castus sive filialis

sustinemus tribulationes huius mundi: vt & cum christo glorificemur. z. *Thi. z.* Si cōmortui sumus & conregnumus.

Lectio. III.

Existimo enī q̄ nō sunt cōdigne passionēs huius tēporis ad futurā gloriā q̄ reuelabit̄ in nobis. Nam expectatio creature reuelationē filioꝝ dei expectat. Vanitati enīz creatura subiecta ē non volēs: s̄z p̄pter eum qui subiecit eā in spē: q̄z & ipsa creatura liberabit̄ a seruitute corruptionis in libertatē glorie filioꝝ dei. Scim⁹ enim q̄ omnis creatura ingemiscit & parturit vsq̄ adhuc.

Supra apostolus assignauit causas dilatiōis imortalis vite que est hereditas filioꝝ dei: ex eo q̄ oportet nos x̄po cōpati vt ad ei⁹ glorie societate pueniam⁹. Et q̄z posset ali quis dicere onerosas eē hereditatē h̄: ad quā nō pōt nisi per toleratiā passionū pueniri. Idē hic ostēdit excellētiā future glorie ad passiōes p̄sentis t̄pis. Et p̄mo ponit q̄ intendit. z. ostēdit p̄positū. ibi. (Nam expectam⁹ &c.) Dicit ergo p̄mo. Dictū est q̄ op̄z nos pati vt & glorificemur: nec debem⁹ refugere passiōes vt gloriā habeam⁹. Existimo enī ego q̄ vtrūq̄ exptus sūz. *Eccl. 34.* Vir i multis expertus cogitabit multa. Ipse abundatē passiōes sustinuit. *fm illud. z. Corin. ii.* In laboribus & carcerib⁹ abundanti⁹. Ipse etiā future glorie cōtēplator fuit. *fm illud. z. corin. iz.* Raptus ē in paradysus: & audiuit archana v̄ba &c. Hoc enī existimo q̄ passiōes hui⁹ t̄pis nō sunt cōdigne ad futurā gloriā q̄ reuelabit̄ in nobis. Ubi quattuor ponit ad ostēdēdū excellētiā illius glorie. p̄mo q̄des desingnat eius eternitatē cū dicit. (Ad futurā.) s. post hoc t̄pis. nihil autē est post hoc t̄pis nisi eternitas. Unde illa gloria excedit passiōes hui⁹ t̄pis sicut eternū t̄pale. z. *Corin. 4.* Id q̄d in p̄senti est momentaneū & leue tribulatiōis n̄fe supra modū in sublimitate eternū glorie p̄dus opat̄ in nobis. Sc̄do designat ei⁹ dignitatē cū dicit. (Gloriā.) q̄ claritatē quādā dignitatis insinuat. *ps.* Exultabūt sancti in gloria. Tertio designat manifestationē cū dicit. (Que reuelabit̄.) Nunc enī gloriā q̄dē habēt sancti: sed occultatam in cōsciētia. z. *Corin. i.* Gloria nostra hec est testimoniu⁹ cōsciētie nostre. Tūc autē gloria illa in aspectu oīuz reuelabit̄: & bonoz & maloz de q̄bus dicit̄ *sap. 5.* Mirabūtur in subitatiōe īperate salutis. Quarto designat ei⁹ veritatē cū dicit. (In nobis.) Gloria enī huius mūdi vana est: q̄z est in his que sunt extra hoīes: puta in apparatu diuitiaz: & in opinione hoīuz. *ps.* In multitudine diuitiarū suaz gloriānt̄. Sed illa gloria erit deo: eo q̄ est intra hoīminē. s̄z illud *Luc. 17.* Regnū dei intra vos est. Sic igi⁹ passiōes hui⁹ t̄pis si sc̄d̄ se cōsiderent̄ multū deficiūt a a quātitate hui⁹ glorie. *Esa. 54.* Ad p̄ctus in modico dereliqui te: & in miseratiōib⁹ magnis cōgregabo te. S̄z si cōsiderent̄ h̄s passiōes inq̄tū eas aliquis voluntarie sustinet p̄pter deū ex charitate quā in nobis sp̄s sc̄us fac̄. sic ex cōdigno p̄ h̄s passiōes homo mere⁹ vitā eternā. Nam sp̄ritus sanctus est fons cuius aque. i. effectus saluūt i vitam eternam. vt dicitur *Jo. 4.*

Deinde cui⁹ dicit. (Nam expectatio creature &c.) Ostēdit p̄positus per excellētiā illius glorie. Et p̄mo ex expectatiōe creature. z. ex expectatione aploꝝ. ibi. (Nō solū autē &c.) Circa p̄mū tria facit. p̄mo ponit expectationem creature. z. manifestat eā. ibi. (Vanitati enīz &c.) Dicit ergo p̄mo. Dictū ē q̄ etiā futura gloria excedit passiōes

p̄sentes. Et hoc t̄n manifestus est. Nā expectatio creature. i. ipsa creatura expectat reuelationē filioꝝ dei: q̄z vt d̄r. i. *Jo. 3.* Nūc filij dei sum⁹: & nōdū appuit qd erim⁹. Occultat̄. n. dignitas diuine filiatōis in sc̄is p̄pter exteriores passiōes: s̄z postmodū reuelabit̄ illa dignitas q̄n̄ imortalē & gloriosas vitā suscipiet̄: ita q̄ ex p̄sona ipioꝝ ruz dicit̄. *sap. 5.* Ecce quō cōputati sunt iter filios dei. Diē autē expectatio. expectat vt talis geminatio intēsiōe expectatiōis designet. *fm illud. ps.* Expectas expectaui dorminū. (Sciēdūz est autē q̄ creatura hic triplr̄ accipi potest. Uno mō. hoīes iusti q̄ sp̄alr̄ creatura dei dicunt̄. Ut q̄z p̄manēt in bono in quo creati sunt. Vel p̄pter excellētiā: q̄z oīs creatura quodā mō eis deseruit. *Ja. i.* Voluntarie genuit nos v̄bo veritatis vt sim⁹ initiū aliqd̄ creature eius. Nec autē creatura. i. hō iustus expectat reuelationē glorie filioꝝ dei tanq̄ p̄mū sibi repromissus. *Tit. z.* Expectates beatā spem & aduētū glorie magni dei. Secundo pot̄ dici creatura ipsa humana nā q̄ subycit̄ bonis gr̄e: que qdē in hoīb⁹ iniustis nōdūz iustificata est: s̄z est sicut iformis. In oīb⁹ autē iā iustificatis est qdē partim formata p̄ gr̄am: sed t̄n est adhuc iformis respectu illius forme: quā est acceptura p̄ gloriā. Sic igi⁹ ipsa creatura. i. nos ipsi *fm q̄ cōsideramur in bonis nāe* expectat reuelationem glorie filioꝝ dei. Qd̄ etiā nobis op̄t̄it p̄ gr̄as: sicut si dicamus q̄ mā expectat formā vel colores expectat̄ p̄pletionem imaginis: sicut dicit̄ glo. *Job. 14.* Luctis dieb⁹ q̄bus nunc milito expecto donec veniat imutatio mea. Tertio mō pot̄ intelligi de ipsa creatura sensibili: sicut sūt elementa huius mūdi. *fm illud sap. 13.* A magnitudine sp̄ei & creature cognoscibiliter poterit eoz creator videri. H̄s autēz creatura duplr̄ aliqd̄ expectat. nam expectatio creature sensibilis *fm q̄ est a deo ordinat̄ ad aliquē finē: qd̄ qd̄ez cōtingit duplr̄. Uno mō s̄z q̄ de⁹ imp̄mit aliquā formā & virtutē nālē h̄s creature: ex qua iclinat̄ ad aliquē finem nālē. puta si dicam⁹ q̄ arbor expectat fructificationē: & ignis expectat locū sursum. Alio mō creatura sensibilis ordinat̄ a deo ad aliquē finē qui supercedit formā naturalem ipsi⁹. Sicut. n. humanū corpus induet̄ quādā forma glorie sup̄nālī. ita tota creatura sensibilis in illa gloria filioꝝ dei quādā nouitatē glorie p̄sequet̄. *fm illud Apoc. 21.* Uidi celū nouū & terrā nouā. Et p̄ hūc modū creatura sensibilis expectat reuelationē filioꝝ dei.*

Deinde cū dicit. (Vanitati enīz &c.) Manifestat p̄dictā expectatiōez. Et p̄ ponit necitatē expectādi. z. expectatiōis terminus. ibi. (Quia & ipsa creatura &c.) 3. expectatiōis signū. ibi. (Scim⁹. n. q̄ oīs creatura &c.) Necitas autē expectādi ē ex defectu cui subiacet creatura. Cui. n. nihil deficit nō h̄z necē aliqd̄ expectare. Defectū autē creature ostēdit dicens. Vanitati. n. creatura subiecta ē. Et si qdē p̄ creaturā itelligat̄ hō iustus. sic itelligit̄ subyci vanitati. i. istis reb⁹ corp̄alib⁹ q̄ sūt mutabilia & caduca. Uñ dicunt̄ vana. *fm illud Eccl. 1.* Vanitas vanitatum & oīa vanitas. Subycit̄ autē eis p̄ necitatē p̄ntis vite circa ea occupatiōē habēs. Nō t̄n volēs: q̄z h̄s t̄palia nō amat: sicut illi 3 quos d̄r in *ps.* Ut qd̄ diligitis vanitatē & q̄ritis mēdaciū. S̄z t̄n h̄s vanitati subycit̄ talis creatura p̄ cū. i. p̄ ordinationē dei q̄ subiecit̄ eā. i. hoīem iustū h̄s sensibilib⁹ creaturis: & t̄n in spē. vt. s. q̄nq̄ a tali occupatiōe hō libere tur in resurrectione. s. q̄nq̄ neq̄ nubēt. neq̄ nubent̄: s̄z erunt sicut angeli i celo. *Mat. 22.* Si vō itelligat̄ creatura ipsa humana nā sic ē subiecta vanitati. i. passibilitati. *fm illud ps.* Verūtāme vnīuersa vanitas oīs hō viuēs. Nō t̄n volēs: q̄z talis vanitas ē humane nāe i penā īflicta. Pena autem est inolutaria sicut & culpa voluntaria: sed tamen h̄s passiōibus humana natura subycitur p̄pter eum: id est

Ad romanos

propter sententiam dei qui subiecit eam. scilicet humanam naturam defectibus: sed tamen in spe quamque euadendi habet passionibus. *Esa. 28.* Non in perpetuum trituratus triturabitur. Si autem intelligat de creatura sensibili. sic talis creatura subiecta est vanitati. i. mutabilitati non volens. *Ps. 90.* Eni defectus qui consequuntur mutabilitatem sicut corruptio et senium et alia habent contra naturam particulari huius vel illius rei cuius appetitus est ad perseverantiam: sed sunt secundum naturam valem. Sed nihilominus habet vanitati creatura sensibilis subiecta. propter eam. i. propter ordinationes dei qui subiecit eam in spe. i. in expectatione gloriose novitatis: ut supra dictum est.

¶ Deinde cum dicit. (Quia et ipsa creatura etc.) Ostendit terminum predictae expectationis. Non enim est vana eius expectatio vel spes: quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptiois in libertatem glorie filiorum dei. Et siquidem per creaturam intelligat homo iustus. per servitute corruptiois intelligit cura querendi victum et vestitum: et alia quibus servit nra mortalitati quae est quaedam servitudo a qua liberabuntur sancti tendentes in libertatem glorie filiorum dei. Qui quis nunc habeat libertatem iusticie que est a servitute peccati. nondum tamen habet libertatem glorie que est a servitute miserie. *Job. 39.* Quis dimisit onagrum liberum. Si vero per creaturam intelligat humana natura ipsa liberabitur a servitute corruptiois. i. ad libertatem a sensibilitate et corruptioe. et hoc tendens in libertatem glorie filiorum dei: que est non solum a culpa: sed etiam a morte. *1. Cor. 15.* Absorpta est mors in victoria tua. Si vero intelligatur de creatura sensibili: sic ipsa creatura liberabitur a servitute corruptiois. i. mutabilitatis: quia in quolibet mutatione est aliqua corruptio. ut *Aug. dicit.* et etiam plus in sensibus et in libertatem glorie filiorum dei: quia etiam libertati glorie filiorum dei congruit. ut sicut ipsi sunt inuovati et eorum habitatio inuovetur. *Esa. 62.* Ego creabo celos novos et terram novam: et non erunt in memoria priora. i. prior mutabilitas creature: quia et ipsa etc. secundum primum sensum. Ac si dicat. Non solum nos apostoli: sed etiam alii iusti. In sensu autem. non solum iusti: sed etiam ipsa humana natura que in quibusdam nondum est renouata per gratiam. In tertio autem sensu intelligendum est ac si dicitur. Non solum homines sed alia creatura.

¶ Deinde cum dicit. (Scimus. n. etc.) ponit signum expectationis. Scimus. n. nos apostoli per spiritum sanctum instructi: et et per experientiam quod omnis creatura ingemiscit et parturit usque adhuc. Quod quidem si intelligat de creatura sensibili habet difficultatem: primo quidem quod ad hoc quod dicitur ingemiscit et parturit. Doc. n. venire videtur non nisi creature rationali. sed potest sic exponi ut hoc quod dicitur ingemiscit. Idem sit ei quod dixit non volens. In illis. n. ingemiscimus: que nostre voluntati repugnat. Sic ergo in quantum defectus nature sensibilis sunt contra naturalem appetitum particularis nature dicitur ipsa creatura sensibilis ingemiscere. Quod autem dicitur parturit idem est ei quod supra dixerat. Expectat. Nam parturitus est via ad plenam productionem. Sed contra autem dubium est in hoc quod dicitur. (Omnis creatura.) quia sic etiam includerentur corpora celestia. Unde et glo. dicit quod sol et luna non sine labore statuta sibi implentur spacia. sed exponendum est ut labor accipiat per motum: sicut et reges quique accipiunt per cessantem ab opere sicut de die 7° requiescit. *Gen. 1.* Et secundum hoc gemit intelligit corruptio que aut miscet motui locali: puta. scilicet definit esse in hoc vbi et incipit esse in alio. per parturitionem autem intelligit ordinatio celestium corporum ad eorum innovationem. Si vero exponatur de hominibus sic dicitur humana natura omnis creatura: cum spirituali. scilicet quantum ad intellectum. cum animalis quantum ad corporis animationem. cum corporali quantum ad corpus. Sic ergo creatura. i. homo ingemiscit partim propter mala que patitur. partim propter bona spacia que differunt. *Tren. 1.* Multi gemitus mei. Parturit autem: quia cum quadam afflictione animi sustinet dilationem glorie expectate. *puer. 9.* Spes que differtur

affligit animam. *Jo. 16.* Mulier cum parit tristitias habet. *ps.* Ibi dolores ut parturientis. Dicit autem usque adhuc. quia iste gemitus non est ablatus per nostram iustificationem: sed permanet usque adhuc. i. usque ad mortem vel usque adhuc: quia et si aliqui iam sint liberati qui sunt in gloria: adhuc tamen nos sumus res fidui. Vel usque adhuc: quia non solum antiqui patres qui fuerunt ante christum: sed etiam adhuc tempore gratie eadem patimur. *z. Pet. 3.* dicitur ex persona ipiorum. Ubi est promissio aut aduentus eius? Ex quo patres dormierunt omnia sic perseverant ab initio creature. ¶ Est autem sciendum quod quia creatura dei potest dici esse illud quod sub deo est: aliqui voluerunt predicta verba exponere de qualibet creatura etiam de angelis sanctis. Sed valde inconueniens est ut ipsi dicantur vanitati subiecti: aut ingemiscere et parturire: ut ipsi iam habeant gloriam: cuius similitudinem expectamus secundum illud *Matth. 22.* Erunt sicut angeli dei in celis. et idem venientur secundum predicta exponitur. *Lectio. V.*

Non solum autem illa sed et nos ipsi primitias spiritus habentes: et ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum dei expectantes redemptionem corporis nostri. Spe enim salui facti sumus. Spes autem que videtur non est spes. Nam quod videt quis quod sperat. Si autem quod non videmus speramus: per patientiam expectamus. Sicut autem et spiritus adiuvat infirmitatem nostram. Nam quod oramus sicut orationem nescimus: sed ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda: scit quid desiderat spiritus: quia secundum dei postulat pro sanctis.

¶ Supra ostendit apostolus excellentiam future glorie ex expectatione creature. nunc ostendit idem ex expectatione apostolorum. Non autem potest esse paruum quod a magnis viris expectatur tam anxie. Et circa hoc duo facit. primo proponit quod intendit. secundo probat propositum. *ibi.* (Spe enim etc.) Circa primum tria facit. primo proponit dignitatem expectatum cum dicit. (Non solum autem illa) scilicet creatura expectat gloriam filiorum dei: sed et nos ipsi. scilicet apostoli habentes primitias spiritus sancti: quia scilicet spiritum sanctum et tempore prius: et ceteris abundantius apostoli habuerunt: sicut et in fructibus terre illud quod primo ad maturitatem peruenit est primitiuus et magis acceptus. *Jer. 2.* Sanctus israel domino primitie frugum eius. *Deb. 12.* Accessistis ad ecclesiam primitiuorum qui conscripti sunt in celestibus. Ex quo patet quod apostoli sunt omnibus aliis sanctis quacumque prerogativa prefulgeant: siue virginitatis: siue doctrine: siue martyrii preferendi: tamquam abundantius spiritum sanctum habentes. ¶ Sed potest aliquis dicere quod quidam alii sancti maiora tormenta sustinuerunt et maiores austeritates propter christum quam apostoli. ¶ Sed dicendum est quod magnitudo meriti principaliter et respectu essentialis primus attenditur secundum charitatem. Consistit enim premium essentialiter in gaudio quod habet de deo. Manifestum est autem quod de deo plus gaudebunt qui plus amant. Unde et illam visionem beatam dominus suo dilecto promittit dicens *Jo. 14.* Si quis diligit me diligetur a patre meo. et ego diligam eum: et manifestabo ei meipsum. Sed secundum quantitatem operum meretur homo premium accidentale quod est gaudium de talibus operibus. Apostoli ergo illa opera que fecerunt ex maiori charitate fecerunt: ex qua habebant cor ad multa maiora facienda si fuisset oportunum. Si autem dicat aliquis potest tantum quis conari quod habebit eam lem charitatem cum apostolis. Dicendum quod charitas hominis non est a seipso: sed ex gratia dei que datur unicuique secundum mensuram donationis christi: ut dicitur *Ephe. 4.* Unus

euicq; autē dat gratiā pportionatā ei ad qd eligi: sicut ho
mini xpo data est excellētissima gra: qz ad hoc est electus
vt eius nā in vnitatē psonē diuine assumere: et post eum
habuit maximā plenitudinē grē beata maria q̄ ad hoc ē
electa vt eēt mater xpi. Inter ceteros autē ad maiores di
gnitatē sunt electi apostoli. vt. s. immediate ab ipso accipiē
tes. alijs traderēt ea que prinēt ad salutē: et sic in eis eccle
sia quodā mō fundaret. fm̄ illud Apoc. zi. Durus habe
bat fundamēta. xi. et noia apostolorū erāt in eis scripta. et
ideo dī. i. corin. iz. De^o posuit in ecclesia p̄mū qdē aposto
los. Et ideo de^o eis abundantiōrē gratiā p̄ ceteris tribu
it. Scdō ponit anxietatē expectatōis cū dicit. (Et ipsi in
tra nos gemim⁹.) Qui qdē gemit⁹ designat afflictionē
ex dilatione rei cum magno desiderio expectata. s. illud
puerb. iz. Spes que differi affligit aīam. ps. Laboraui i
gemitu meo. Iste autē gemit⁹ nō est tam exteri⁹ q̄ interi⁹.
tum qz ex exteriōri cordis affectu pcedit. tum qz est ppter
interiora bona. vnde signāter dicit. Intra nos. Tren. pri
mo. Multi gemit⁹ mei. Tertio ponit rem expectatam. d.
(Adoptionē filioꝝ dei expectātes). i. p̄pletionē hui⁹ ado
ptiōis. Inchoata. n. est h̄ adoptio p̄ sp̄m sc̄m iustificantes
aīam. s. codē. Accepistis sp̄m adoptiōis filioꝝ. Cōsumabi
tur autē p̄ ip̄is corp̄is glorificationē. vii. s. s. Gloriamur i
spe glorie filioꝝ dei. Et hoc est qd subdit. Redēptionem
corp̄is nostri vt. s. sicut sp̄s noster redēptus ē a peccato.
ita corpus nostrū redimat a corruptione et morte. Osee.
iz. De morte redimam eos. Phil. 3. Reformabit corpus
humilitatis nostre.

Deinde cū dicit. (Spe. n. zc.) Probat qd dixerat tali rō
ne. Spes est de his que nō p̄sentialr vident: sed in futuro
expectant. sed nos sumus salui facti p̄ sp̄m. ergo expecta
mus in futuro cōplētiōē salutis. p̄mo ergo ponit mio
rē dicēs. (Nos enī apostoli sic ceteri fideles spe salui fa
cti sum⁹): qz. s. sp̄m nostre salutis habem⁹. i. p̄. i. Regnā
uit nos in spez viuam. ps. Spate in eū oīs cōgregatio po
puli. Scdō ponit maiorē dicēs. (Spes autē). i. res sp̄ata:
que videt q̄si p̄sentialr habita nō est spes. i. nō est res sp̄a
ta sed habita. Spes. n. est expectatio futuri. Sopho. s. Ex
pecta me in die resurrectionis mee in futuro. Tertio ponit
p̄bationē maioris dicēs. (Nā qd videt quis quid). i. cur
sp̄at. q. d. Spes ip̄ortat motū aīe in aliqd nō habitū tēdē
tem. Cū autē aliqd iā habet nō ē necessariuz: vt in id aliqd
moueat. Et est notādū qz spes ex fide quodā modo
ozī attribuit spei opus illud qd est fidei. s. eē de nō visis.
fm̄ illud Heb. ii. Fides est argumētū nō apparētū. Quar
to ponit cōclusionē dicēs. (Si autē qd nō videm⁹ sp̄am⁹).
sequit qz p̄ patiētā expectam⁹. (Uñ notādū ē qz p̄prie
patiētā ip̄ortat toleratiā tribulationū cū quadā equani
mitate. infra. iz. In tribulatione patiētes: qz vō dilatio bo
ni habet quadā rōnē mali. Inde est qz etiā diutina expe
ctatio bonoꝝ absentū cū trāquillitate animi attribuitur
patiētie. sed hec maxime ad lōganimitatē prinēt. fm̄ illd
Ja. z. Patiētes estote vsq; ad aduētū dñi. Utroq; autem
modo patiētā hic accipit: qz apostoli expectabāt equani
miter gloriā: et cū dilatione et tribulatione.

Deinde cū dicit. (Similr autē zc.) Ostēdit quō p̄ sp̄m sc̄m
ctum adiuuamur in defectibus vite p̄sentis. Et p̄mo q̄stū
ad p̄pletionē desiderioꝝ. Scdō q̄stū ad directionē exte
rioz euētū. ibi. (Scimus autē zc.) Circa p̄mū duo facit.
p̄mo pponit qd intēdit. z. manifestat p̄positū. ibi. (Nāz
quid ozem⁹ zc.) Dicit ergo p̄mo. Dictum est qz p̄ sp̄m sc̄m
viuificabunt nostra mortalia corpa qm̄ auferet a nobis
nostra ifirmitas. Similr autē et in statu huius vite in quo
adhuc ifirmitati subycimur sp̄s adiuuat ifirmitates
nostrā. et si nō totalr eaz tollat. Eze. 3. Sp̄s quoq; eleua

uit me: et assūpsit me aby amaris in indignatiōe sp̄is mei:
q̄si ifirmitate nōdū totalr cessante. Manus enī dñi erat
mecū confortans me. Et i sp̄s me assūpsit. Ma. zc. Spi
rit⁹ qdē p̄optus est: caro autē infirma.

Deinde cū dicit. (Nā qd ozem⁹ zc.) Manifestat qd di
xerat. Et p̄ ostēdit necitatē auxily sp̄it⁹ qd prinēt ad in
firmitatē p̄ntis vite. z. ostēdit modū auxily. ibi. (S. ipse
sp̄it⁹ zc.) z. ostēdit efficacā auxily. ibi. (Qui autē scri
tat⁹ zc.) Dicit ḡ p̄. Recte dico qz sp̄it⁹ adiuuat ifirmita
tem nostrā. Nā in b̄ patimur ifirmitatē qz nescim⁹ quid
ozem⁹ sicut oz. Job. 3. Uiro cui⁹ abscondita est via et circū
dedit eū de^o tenebris. Et ē cōsiderādū qz duo dicit nos
ap̄ls nescire. s. qd orādo petam⁹: et modū quo petere opoz
teat: s. vtrūq; videt esse falsuz. Nā p̄mo scim⁹ qd ozem⁹:
qz b̄ nos dñs docuit. Matth. 6. Sāctificet nomē tuū zc.
S. dicēdū qz i gnālī qdē possum⁹ scire qd uenienter
ozem⁹. sed in sp̄ali hoc nō possum⁹ scire. p̄mo qdē: qz si de
sideram⁹ aliqd op⁹ v̄ritis facere: qd ē iplere dei volūtātē
sicut in celo et in terra. potest p̄tingere qz illud opus virtu
tis nō est huic vel illi cōgruū sicut alicui qui vtilr posset i
actiōe p̄ficere nō expedit cōplatiōis ges et cōuersio: vt
greg. dicit in moralib⁹ sup illd Job. 5. Ingredieris i abun
dantia sepulchz. vii. dicit. puerb. i4. Est via q̄ videt hōi
iusta. nouissima autē illi⁹ ducūt ad mortē. Scdō. aliqd de
siderat aliqd tēporale bonū ad sustētationē vite qd ē pe
tere panē quortidianū: qd tñ sibi vertit in piculuz mortl
Multi. n. pp diuitias pierūt. Eccl. 5. Diuitie cōseruate in
malū dñi sui. Tertio. aliqd desiderat liberari ab aliqua
molestia tentatiōis q̄ tñ ē sibi ad custodiā humilitatis. s.
cut Paulus petyt amoueri a se stimulū: qz tñ erat ei dat⁹:
ne eū magnitudo reuelationū extolleret. vt dī. z. cori. iz.
Sitr̄ et vt qz sciam⁹ sic oz nos ozare. fm̄ illud. Jac. i. Po
stuler i fide nihil hesitās. Et ad b̄ vōm qz in gnālī hoc
scire possum⁹: s. i sp̄ali mor⁹ cordis nri vsq; qz discernere
nō possum⁹: vtputa vtz petam⁹ aliqd ex ira: vel ex celo iu
sticie. Uñ et Mat. io. Reprobata est petitio filioꝝ Zebe
dei: qz lz viderētur p̄ticipationē diuine glie postulare: tñ
ex quadā glia seu elatiōe p̄cedebat eoz petitio.

Deinde cū dicit. (Sed ipse zc.) Ponit modum auxily
sp̄is sancti dicēs qz ipse sp̄s postulat p̄ nobis gemitibus
ienarrabilib⁹. Qd qdē videt suffragari errozi arry et ma
cedony: qz posuerūt sp̄m sc̄m eē creaturā et minorē patre et
filio. postulare enī est minoris. s. si ex eo qz dīc eū postula
re itelligam⁹ eū eē passibile creaturā et p̄re miorē. p̄ns est
et qz ex eo qz dīc eū gemitib⁹ postulare: itelligam⁹ eū esse
passibile creaturā b̄rudie carētē: qd nullus vnq; hereti
cus dixit. Nā gemit⁹ ex dolore ē qz ad miseriaz prinēt. Et
iō exponēdū ē. Postulat. i. postulātes nos facit: sic et Hen.
zz. Nūc cognoui qz timeas dñz. i. cognoscere feci. Sāc at
nos sp̄s sc̄us postulare inq̄stū i nobis recta d̄sideria cau
sat. Nā postulatio ē qdā d̄siderioꝝ explicatio. Desideria
āt recta ex amore charitatis p̄ueniūt quā i nobis. s. s. fac.
supra. 5. Charitas dei diffusa ē i cordib⁹ nris p̄ sp̄m sc̄m qz
dat⁹ ē nobis. Sp̄s at sc̄o dirigēte et istigāte cor nrm: et nra
desideria nō p̄nt eē nisi nobis vtilia. Esa. 4. Ego dñs do
cens te vtilia. et iō subdit. Pro nobis. Et at qd multū de
sideram⁹ et desiderāter petim⁹ dilationē euz dolore et ge
mitib⁹ patimur. et iō subdit. Gemitibus. quos. s. i. in corde
nostro causat: inq̄stū. s. nos facē celestia desiderare q̄diffe
runt. Iste ē gemit⁹ columbe quē. s. i. in nobis facē. Nau. z.
Minabant gemitēs vt columbe. Dīc at ienarrabilib⁹.
aut qz sunt pp rē ienarrabile. s. celestē gliaz. z. cor. iz. Au
diuit archana v̄ba q̄ nō licet hōi loqui. Aut qz ipsi motus
cordis sufficiēter enarrari nō p̄nt. fm̄ qz a spiritu sancto
p̄cedunt. Job. 38. Quis enarrabit celoz rōnem.

Ad romanos

Deinde cum dicit. (Qui autē scrutator etc.) Ostēdit efficaciam auxilij quo spūs sanctus nos adiuvat dicens. Qui autē scrutat corda. i. deus cui ppriū ē corda scrutari. ps. Scrutās corda et renes deus. Dicit autē de⁹ scrutari corda: nō q̄ ingredō occulta cordis cognoscat: s̄ q̄ manifeste scit ea que in corde latēt. Sopho. i. Scrutabor ierlm̄ in lucernis. Deus inq̄ scrutās corda scit. i. approbat s̄z il lud. z. thi. z. Nonit dñs qui sūt eius. Quid desideret spiritus. i. quid desiderare nos faciat. ps. Dñe ante te oē desiderij meū. Ideo autē desideria spūs que in sanctis facit spūs sanctus sunt deo accepta: q̄ postulat p̄ sanctis. i. postulare eos facit s̄m deū. i. quod cōuenit diuino beneplacito. puer. io. Desiderij iustoz omne bonū. In cuius exemplum dominus patri dicebat. Non sicut ego volo: sed sicut tu vis. Matth. z6.

Lectio. VI.

Simul autē qm̄ diligētibus deus oia cooperant in bonū his q̄ s̄m ppositū vocati sunt sancti. Nā quos p̄sciuit et predestinauit conformes fieri imaginis filij sui: vt sit ipse primo genitus in multis fratrib⁹. Quos autē predestinauit hos et vocauit: et quos vocauit: hos et iustificauit. Quos autē iustificauit: illos et magnificauit. Quid ḡ dicem⁹ ad hec? Si dñs pro nobis q̄s nos? Qui ē pprio filio suo nō peccit: s̄z pro nobis oibus tradidit illū. Quō nō etiā cū illo omnia nobis donauit.

Ostēdit supra apostolus q̄ spūs sanct⁹ adiuvat infirmitates p̄sentis vite q̄tuz ad impletionē nostrorū desideriorū. hic ostēdit qualiter nos iuuat q̄tum ad exteriores euentus dirigēdo in bonū nostrū. Et p̄mo pponit qd̄ itēdit. z. p̄bat ppositū. ibi. (Nā quos p̄sciuit etc.) z. infert quādam conclusionē ex dictis. ibi. (Quis ergo separabit nos etc.) Circa p̄mū duo cōsiderāda occurrūt. Primo quidem magnitudo beneficij que nobis a spū sancto cōferret: vt. s̄oia nobis cooperent in bonū. Ad cuius euidentia cōsiderādū est q̄ q̄quid sit in mūdo etiā si malū sit cedit in bonū vniuersū: q̄ vt Aug. dicit in ench. Deus ē adeo bonus: q̄ nihil mali esse p̄mitteret: nisi esset adeo potēs: q̄ ex quolibet malo posset elicere aliquod bonū. Nō autē semp cedit malū in bonū: et in quo ē: qd̄ sicut corruptio vnius aialis cedit quidē in bonū vniuersū inq̄tū per corruptionē vnius generat aliud: nō tñ in bonū eius qd̄ corripitur: quia bonū vniuersū est a deo volitū s̄m se: et ad spūs ordinātur oēs partes vniuersi. Et eadē rō esse videtur circa ordinē nobilissimarū partiū ad alias partes: q̄ malū aliarū partiū ordinat in bonū nobilissimarū. Sed quicqd̄ fit circa nobilissimas partes nō ordinat nisi in bonū ipsarū: q̄ de eis p̄pter se cura habet. de alijs autem pp̄ ipsas: sicut medicus infirmitatē pedis sustinet vt curet caput. Inter oēs autē pres vniuersi excellūt sancti dei: ad quoz quēlibet p̄tinet qd̄ dicit Matth. z5. Sup̄ oia bona sua cōstituet eū. Et iō q̄quid accidit: vel circa ipsos: vel alias res totū in bonū eoz cedit: ita q̄ verificat qd̄ dicit puer. ii. Qui stultus est seruiet sapiēt: q̄. s̄ etiā mala peccatorū in bonū iustoz cedūt. vñ et deus spālez curā de iustis habere dicit. s̄m illud. ps. Oculi dñi sup̄ iustos. inq̄tum. s̄ sic de eis curat q̄ nihil mali circa eos permittit: qd̄ nō in eoz bonū cōuertat. Et hoc quidē manifestū est q̄tum ad mala penalia que patiunt. vnde in glo. dicitur q̄ ipsoz infirmitate exerceat humilitas: afflictioe patientia: cōtradictioe sapiētia: odio beniuolētia. Un. i. pet. 3. Si

quid patimini pp̄ iusticia beati. (Sed nunqd̄ etiā eis peccata cooperatur in bonū: Quidā dicūt q̄ peccata nō p̄tinent sub hoc q̄ dicit oia. quia s̄m Aug. peccatū nihil est: et nihil fiunt hoies cū peccāt. S̄z p̄tra hoc est qd̄ i glo. sa segt. Usq̄ adeo talib⁹ deus oia coopat in bonū vt si q̄ hoz deuīat et exorbitat etiā hocipsū eis faciat p̄ficere in bonū. vñ et in ps. dicit. Cū ceciderit iustus nō collidet: q̄ dñs supponit manū suā. S̄z s̄m hoc videt q̄ semp tales in maiori charitate resurgāt: q̄ bonū hoīs i charitate cōsistit: quam si nō habeat aplūs se nihil esse recognoscit. i. cor. 13. (Sed dōz est q̄ bonū hoīs nō solū cōsistit i q̄titate charitatis: sed precipue in ipsius p̄seuerantia vsq̄ ad mortē. s̄m illud Matth. z4. Qui p̄seuerauerit vsq̄ in finem hic saluus erit. Ex hoc autē q̄ iustus cadit resurgit cautior et humilior. vnde in glo. subdit. postq̄ dixerat q̄ hoc ipsum faciat eis in bonū p̄ficere: q̄ sibi humiliores redeūt atq̄ doctiores. Discūt. n. cū t̄ore se exultare debere: n̄ q̄si arrogādo sibi tanq̄ de sua v̄tute fiducia p̄manēdi. Secdo ōz cōsiderare q̄bus h̄ b̄ficiū op̄etatur. Circa qd̄ p̄ attendit aliqd̄ ex p̄te hoīs cū dicit. Diligētib⁹ deū. dei enī dilectio est in nobis per inhabitatē spūm vt habitum est supra. z. ipse autē spūs sanct⁹ est qui nos dirigit in vias rectā: vt dicit in ps. Un̄ dicit. i. pe. 3. Quis est qui vobis noceat si boni emulatores fueritis: Et in ps. Pax multa diligētibus legētūā et nō est illis scādalu. Et hoc rōnabiliter: q̄ vt dicit puerb. 8. Ego diligētes me diligo. diligere est bonū velle dilecto. dei autē velle est opari. Oia enī q̄ cūq̄ voluit fecit: vt in ps. dicit. Et iō deus oia cōuertit i bonū his qui eū diligunt. Secdo attendit id qd̄ est ex parte dei. qui p̄mo fideles ab eterno p̄destinauit. Secdo ex tēpore vocat. Tertio sanctificat. et hec tria tāgit cum dicit. Vis qui s̄m ppositū vocati sunt sancti. i. p̄destinati vocatis et sanctificatis: vt ppositū referat ad p̄destinationē que s̄m Aug. est ppositū miserēdi. Ephe. i. P̄destinati s̄m ppositus ei⁹. Qd̄ dicit vocati. ad vocationē. Esa. 41. Vocauit eū vt sequerē se. Qd̄ dicit sancti ad sanctificationē. s̄m illud Le. zi. Ego dñs q̄ sanctifico vos. Hoc autē apls se scire dicit ex p̄sona sanctorū dicens. Scim⁹. sap. io. Dedit illi sciam̄ s̄ctorū. p̄cedit autē hec scia tū ex experimēto. tū etiā ex cōsiderationē efficacie charitatis. Lan. 8. Fortis ē vt mors dilectio. Et ē p̄destinatioe eterne. Esa. 46. Vis volūtas mea implebit: et oē s̄iliū meū fiet.

Deinde cū dicit. (Nā quos p̄sciuit etc.) Probat qd̄ dixerat tali rōne. Nullus pōt nocere his quos dñs p̄mouet. s̄z p̄destinatos diligētes deū dñs p̄mouet. ḡ nihil pōt eis nocere: s̄z oia cedūt eis in bonū. Primo ḡ p̄bat maiorē. s̄ q̄ eos de⁹ p̄moueat. z. maiorē. s̄ q̄ p̄motis a deo nihil pōt esse nociuū. ibi. (Quid ḡ dicem⁹ etc.) Circa p̄mūz duo facit. p̄ponit ea q̄ sunt ad p̄motionē sanctorū ab eterno. z. ea q̄ sūt ex tpe ibi. (Quos autē p̄destinauit etc.) P̄ponit autē duo circa p̄mū. s̄ p̄sciam: et p̄destinationē cū dicit. (Nā quos p̄sciuit: et quos p̄destinauit.) Dicit autē qd̄ p̄destinatio hic accipit p̄paratione que est in tpe. qua. s̄. de p̄parat sanctos ad gratiā. et hoc dicunt ad distinguendū p̄sciam a p̄destinatione. Sed si recte cōsideretur vtrūq̄ est eternum. et differunt rōne. Nam sicut dicitur est supra p̄mō. sup̄ illud qui p̄destinatus est: p̄destinatio ip̄ortat p̄ordinationē quādā in aīo eozuz que quis est factururus. Ab eterno autē deus p̄destinauit beneficia que sanctis suis erat daturus. Un̄ p̄destinatio est eterna. differt autē a p̄sciam s̄m rōne: q̄ p̄sciam ip̄ortat solā notitiā futurorū. sed p̄destinatio ip̄ortat causalitatē quādā respectu eoz. Et iō de⁹ h̄z p̄sciam: et de peccatis. s̄z p̄destinatio ē de bonis salutaribus. vñ aplūs ad Ephe. p̄mo dicit. P̄destinati s̄m p̄positum eius vt simus in laudem etc.

Circa ordinē autē p̄sciētīe et p̄destinatiōis dicūt q̄dam q̄ p̄sciētīa meritoꝝ bonoꝝ et maloꝝ ē rō p̄destinatiōis et reprobationis: vt. s. intelligat̄ q̄ deus p̄destinet aliquos: q̄ p̄scit eos bñ opaturos: et in xpm credituros. Et h̄z b̄ lra sic legit̄. Quos p̄sciuit cōformes fieri imaginis filij eius hos p̄destinauit. Et h̄ qdē rōnabilr diceret. si p̄destinatio respiceret tñ vitā eternā q̄ dat̄ meritis: s̄z sub p̄destinatiōe cadit oē beneficiū salutare qd̄ est hōi ab eterno diuinitus p̄paratū. vñ eadē rōne oīa bñficia que nobis p̄fert ex tpe p̄parauit nos ab eterno. Vñ ponere q̄ aliqd̄ meritum ex parte nra p̄supponat̄: cui p̄sciētīa sit rō p̄destinatiōis nihil est aliud q̄ gr̄am ponere dari ex meritis nris: et q̄ p̄ncipiū bonoꝝ opeꝝ est ex nobis: et p̄sumptio est ex deo. vñ cōueniētī sic ordinat̄ littera. Quos p̄sciuit hos et p̄destinauit fieri cōformes imaginis filij sui. Ut ista cōformitas nō sit rō p̄destinatiōis sed termin⁹ vel effect⁹. Dicit. n. ap̄l̄us Ep̄he. i. p̄destinauit nos in adoptionē filioꝝ dei. Nihil enī aliud ē adoptio q̄ illa cōformitas. Ille enī qui adoptatur in filiū dei cōformat̄ vō filio eius. p̄mo qd̄em in iure participāde hereditatis: sicut supra codē dictū est. Si filij et heredes. heredes qd̄ dei: coheredes autē xpi. Secdō i participatiōe splēdor̄is ipsi⁹. Ipse enī genit⁹ ē a patre tanq̄ splēdor̄ glorie ei⁹. Deb. p̄mo. Vñ p̄ h̄ q̄ sanctos illuminat de lumine sapie et gr̄e facit eos fieri cōformes sibi. vñ i ps̄ dicit̄. In splēdorib⁹ sanctoꝝ ex vtero ante luciferū genui te. i. pfundatē oēs splēdorē sanctoꝝ. Qd̄ autē dicit. imaginis filij eius. pōt̄ itelligi dupl̄r. vno mō vt sit cōstructio ap̄positiua: vt sit sensus cōformes imaginis filij ei⁹ q̄ ē imago. Col. i. Qui est imago inuisibilis dei. Alio mō pōt̄ itelligi vt sit cōstructio trāsitiua: vt sit sensus p̄destinauit nos fieri cōformes filio suo: in hoc q̄ portem⁹ ei⁹ imaginez. i. corin. i. sicut portavim⁹ imaginē terreni: sic portemus imaginē celestis. Dicit autē. Quos p̄destinauit: q̄ oēs p̄scitōs p̄destinet: sed q̄ eos p̄destinare nō poterat nisi p̄sciret. Jere. i. Priusq̄ te formare in vtero noui te. Quid autē ex hac p̄destinatiōe sequat̄ subiūgit. Ut sit ipse p̄mogenitus in multis fratribus. Sicut. n. deus suā naturalēz bonitatē voluit alijs cōicare: participādo eis similitudinēz sue bonitatis: vt nō solū sit bonus: s̄z etiā actor bonoꝝ. ita filius dei voluit cōformitatē sue filiatiōis alijs cōicare: vt nō solū sit ipse filius: s̄z etiā p̄mogenit⁹ filioꝝ. Et sic q̄ p̄ generationē eternā est vnigenit⁹. h̄z illud Jo. i. Unigenit⁹ qui est in sinu patris. h̄z collationē gr̄e sit p̄mogenit⁹ in mult̄ fratrib⁹. Apoc. i. Qui est p̄mogenitus mortuoꝝ et p̄nceps regū terre. D̄z igit̄ xpus nos fratres. tū q̄ nobis similitudinē sue filiatiōis cōicauit: sicut hic dicit̄. tū q̄ similitudinē nostre nāe assumpsit. s̄m illud Heb. z. Debuit per omnia fratribus assimilari.

Deide cū dicit. (Quos autē p̄destinauit etc.) Ponit ea q̄ ex tpe sancti diuinitus p̄sequunt̄. Et p̄mo ponit vocatiōnez cū dicit. (Quos p̄destinauit hos et vocauit.) p̄destinatio autē eius illita eē nō pōt̄. s̄m illud Esa. i. 4. Jurauit dñs exercitū dicens. Si nō vt putauit ita erit: et quō mēte tractauit sic eueniet. p̄mū autē in quo incipit p̄destinatio impleri est vocatio hoīs. que quidē est duplex. vna exterior que fit ore p̄dicatoꝝis. puer. 9. Misit ancillas suas vt vocarēt ad arcem. Hoc mō deus vocauit Petrū et Andream vt dicit̄ Matth. 4. Alia vō vocatio est interior: que nihil aliud ē q̄ qdā mētis instinctus: quo cor hoīs mouet̄ a deo ad assentiēdū his que sunt fidei vel vtutis. Esa. 41. Quis suscitauit ab oriēte iustū et vocauit euz vt sequerēt se: Et hec vocatio necessaria est: q̄ cor nostrū nō se ad deū p̄tereret nisi ipse deus nos ad se traheret. Jo. 6. Nemo potest venire ad me nisi pater qui misit me traxerit eū. T̄ren. 5. Cōuerte nos dñe ad te et auerte mur. Et etiā hec vocatio

est efficac̄ in p̄destinatis: q̄ h̄z vocatiōni assentiūt. Jo. 6. Quis qui audiuit a patre meo et didicit venit ad me. vnde z̄ ponit iustificatiōnē cū dicit. (Quos vocauit hos et iustificauit.) s̄. gr̄az infūdēdo supra. 3. Iustificati gratis p̄ gr̄az ipsi⁹. De caū iustificatiōis et si in aliqb⁹ frustrat̄: q̄ nō p̄seuerat vsq̄ in finē: in p̄destinat̄ tñ nunq̄ frustrat̄. vnde tertio ponit magnificatiōnē euz subdit. (Nos et magnificauit.) Et hoc dupl̄r. s̄. vno quidē modo p̄fectū vtutis et gr̄e. Alio autē mō p̄ exaltatiōnē glorie. Sap. vltimo. In oibus dñe magnificasti populū tuū et honorasti. Ponit autē p̄teritū p̄ futuro si itelligat̄ de magnificatiōe glorie: vel p̄pter certitudinē futuri: vel quia quod in quibusdā est futurum in alijs est completum.

Deinde euz dicit. (Quid ergo dicem⁹ etc.) Manifestat maiorē. s̄. q̄ p̄motis a deo nullus pōt nocere. Et p̄mo ostendit q̄ nō possit pati detrimētū p̄ malū pene. z̄ q̄ nec per malū culpe. ibi. (Quis accusabit etc.) Malū pene est duplex. vñ quidē p̄sistit in illatiōe maloꝝ. aliud in subtractione bonoꝝ. p̄mo ostendit q̄ illi qui p̄mouent̄ a deo nō patiunt̄ detrimētū p̄ conatū alicui⁹ p̄sequētis dicens. Quid ergo dicem⁹: quasi dicat. Lū tot bona de⁹ suis electis p̄stet. qd̄ pōt dici cōtra hec. vt. s̄. p̄dicta dei beneficia agnuletur. q̄si diceret. nihil. puer. 21. Nō est sapientia: et nō est prudētia: et nō est p̄siliū dñm. Uel qd̄ dicem⁹: Ad hec. s̄. aspiciētēs: et os nos obstupescere. Abacuch. 3. Sc̄bz aliā litterā. Cōsideraui opa tua et expani. Uel qd̄ dicem⁹ ad hec. i. quid poterim⁹ deo retribuere tot beneficijs dignū: ps̄. Quid retribuā dño p̄ oibus que retribuit mibi: Et subiūgit. Si deus p̄ nobis est. s̄. p̄destinādo: vocando: iustificādo: et magnificādo. quis cōtra nos. s̄. eē poterit efficaciter. Esa. 5. Stemus simul: q̄s est aduersari⁹ meus? Job. 17. Pone me iuxta te: et cuiusuis manus pugnet contra me. z̄ ostendit q̄ sancti dei nō possunt pati detrimētum ex subtractione bonoꝝ dicens. (Qui etiā p̄p̄o filio nō pepercit.) Lū autē supra de multis filijs mētiōnē fecisset dicens. Accepistis spiritū adoptionis filioꝝ: ab omnibus illis hūc filiū separat dicens. P̄p̄o filio suo. i. nō adoptato vt heretici mentiuntur: s̄z nāli et coeterno. i. Jo. vltimo. Ut simus in vero filio eius iesu xpo: de quo pater dicit. Matth. 3. Hic est filius meus dilectus. Qd̄ autē dicit. non pepercit. intelligendū est q̄ eū a pena nō exemit. Nā culpa in eo nō fuit cui parci potuisset. puer. 13. Qui p̄cit virge odit filium suū. Nō tamē deus pater filio suo nō pepercit: vt ei aliquid accresceret: qui est per oīa deus p̄fectus. sed p̄pter nostrā vtilitatē eū passioni subiecit. Et hoc est qd̄ subdit. Sed p̄ nobis oibus tradidit illū. i. exposuit eū passioni pro expiatione peccatoꝝ nostroꝝ. supra. 4. Traditus est p̄pter delicta nostra. Esa. 53. Dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum. Tradidit eū deus pater in mortem: eum incarnari et pati statuendo: et hūmane eius voluntati inspirando charitatis affectum qua passionem spontaneus subiret. Unde ipse seipsum tradidisse dicitur. eph. 5. Tradidit semetipsum pro nobis. tradidit etiam eum iudas: et iudei exterius aliquid operando: vt supra. 5. habitū est. Est autē notādū q̄ dicit. (Qui etiā p̄prio etc.) quasi dicat. Non solum alios sanctos pro salute hominum tribulationi exposuit s̄m illud D̄see. 6. Propter hoc dolauit in prophetis. z̄ corin. i. Cum tribulamur pro vestra exhortatione et salute. Sed etiam p̄prio filium suum. In ipso autem filio dei omnia existunt sicut in p̄mordiali p̄operatiua causa. Col. i. Ipse est ante oīa etc. Unde eo tradito nobis: omnia sunt data nobis. vñ subiūdit. Quomodo nō etiā cum illo. s̄. dato nobis omnia donauit nobis: vt. s̄. omnia cedant in bonū nostrum. superiora quidem. s̄. diuine persone ad fruendū. rationales spūs

Ad romanos

ad cōueniēdū. oia inferiora ad vtedum nō solus p̄spera: sed etiā aduersa. i. corin. 3. Omnia vestra sunt: vos autē xp̄i: xp̄us autē dei. vnde ps̄ q̄ sicut in ps̄ dicit. Nihil de est timentibus eum.

Lectio. VII.

Quis accusabit aduersus electos dei Deus qui iustificat. Quis est q̄ con demnet? Christus iesus qui mortuus est: imo qui et resurrexit: q̄ est ad dexterā dei q̄ etiā iterpellat p̄ nobis. Quis ergo nos sepabit a charitate xp̄i. Tribulatio an angustia: an fames: an nuditas: an piculus: an p̄secutio: an gladius? Sicut scriptū est. Quia p̄pter te mortificamur tota die. estimati sumus sicut oues occisiōis. Sed in his oibus sup̄amur: p̄pter eū q̄ dilexit nos. Certus sum enim: q̄ neq̄ mors: neq̄ vita: neq̄ angeli: neq̄ principatus: neq̄ virtutes: neq̄ instantia: neq̄ futura: neq̄ fortitudo: neq̄ altitudo: neq̄ p̄fundum: neq̄ creatura alia poterit nos separe a charitate dei que est in xp̄o iesu domino nostro.

Postq̄ apl̄s ostēdit q̄ sancti quos deus p̄mouet nullus detrimentū pati possunt: q̄si a malo pene. hic ostendit q̄ nullū detrimentū pati possunt q̄si a malo culpe. Et p̄mo ostēdit p̄positū. 2.º excludit quādā obuiationē. ibi. Christus iesus etc. Circa p̄mū cōsiderādū ē q̄ aliq̄s p̄pter culpam ledit a duobus. p̄mo q̄de ab accusatione. 2.º a iudice cōdenate. Primo ergo ostēdit q̄ nulla accusatio possit eē sanctis dei nocua. et hoc rōne diuine electiōis. Qui enī aliquid eligat ex hoc ipso eū approbare videt. Sancti autē sunt electi a deo. Eph. 1. Elegit nos in ipso ante mūdi cōstitutiōnē: vt essemus sancti. Qui accusat ip̄robat eū quē accusat. Nō est autē alicuius accusatio cōtra dei approbationē. Et id dicit. Quis accusabit. s. efficaciter aduersus electos. i. aduersus eos quos deus elegit: vt sunt sancti. vñ dicit apoc. 12. Projicitur est accusator fratrum nostrorum. Secūdo ostēdit q̄ nulli accusatio pōt eē sanctis nocua. Et hoc etiā ostēdit ex alio dei b̄nficio: quo. s. deus nos iustificat. q̄de q̄de b̄nficiū p̄mittit dicēs. Deus. s. est qui iustificat s̄m illud q̄ supra dictū est. Quos vocauit bos et iustificauit. i. corin. 6. Sed iustificati estis. Cōdenatio autē cōtra iniustos locum habet. Quis ē q̄ qui cōdenet iustificatos a deo? Job. 34. Ip̄o cecedete pacē quis est qui cōdenet?

Deinde cū dicit. Christus iesus excludit obuiationes. Possit aliq̄s timere ne a xp̄o iesu aliq̄s accusaret et cōdenaret tanq̄ trāsgressor mādati ipsius xp̄i. sicut et de moyse dñs dicit. Jo. 5. Est qui accusat vos Moyses in quo speratis. Et q̄ etiā ab ipso cōdenaret eo q̄ ipse est cōstitutus a deo iudex viuorum et mortuorum. vt dicit act. 10. Ipse etiā est imūnis a pctō. i. cor. 2. Qui peccatū nō fecit: et idē ydoneus videt ad accusandū et cōdenandū s̄m illud Jo. 8. Qui sine peccato est vestri p̄mus in illā lapidē mittat. Et ideo dicit xp̄s iesus. q. d. Nūquid xp̄us iesus accusabit aduersus electos dei: vel etiā eos cōdenabit? Et ostēdit q̄ nō: q̄ etiā ipse s̄m humanitatē suā magna b̄nficia satis cōfert: sicut et s̄m suā diuinitatē. Et ponit quattuor humanitatis ipsius b̄nficia. Primo q̄de mortē cū dicit. (Qui mortuus est) s. pro nostra salute. i. pe. 3. Christus semel pro pctis n̄ris mortuus est. Secūdo resurrectionē p̄ quā. s. nos viuificat: et nūc vita sp̄uali: et tādē vita corpali. vñ subdit. Qui et resurrexit vt. s. 4. Resurrexit p̄pter iustificationē nostrā. Addit autē immo. q̄ potius est nūc cōmemorādus ex vir

tute resurrectionis q̄ ex infirmitate passiōis. 2. cor. vltio. Nā si crucifixus est ex infirmitate n̄ra: viuuit ex virtute dei. Tertio ipsas patris cōfessionē cū dicit. (Qui est a dextris dei) i. in equalitate dei patris s̄m n̄as diuinā: et in potioribus bonis ei⁹ s̄m n̄am humanā. Et hoc etiā est ad gloriā nostrā: q̄ vt dicit Eph. 2. Cōsedere nos fecit in celestibus in xp̄o iesu. Inq̄stus. n. nos mēbra eius sumus: nos in ipso deo patri cōsedemus. Apoc. 3. Qui vicerit dabo ei sedere mecum in throno meo sicut ego vici et sedi cū patre meo in throno eius. Quarto iterpellationē eius cū dicit. (Qui et iterpellat p̄ nobis) quasi aduocat⁹ noster ex̄is. i. Jo. 2. Aduocatiū habem⁹ apud patrē iesus xp̄m. Ad officiū aduocati p̄inet: nō q̄ accuset vel cōdenet: sed magis accusa torē repellat et cōdenationē impediāt. Dicit autē p̄ nobis. iterpellare dupl̄. vno mō p̄ nobis orādo. s̄m illud Jo. 17. Nō p̄ his ergo t̄m. s. apl̄s. sed his q̄ credituri sunt p̄ v̄bis eorū in me. Nūc autē eius iterpellatio p̄ nobis est voluntas ipsius de vestra salute. Jo. 17. Volo vt vbi sum ego et illi sint mecum. Alio mō iterpellat p̄ nobis humanitatē p̄ nobis assūptā: et mysteria in ea celebrata cōspectui paterno representādo. Heb. 9. Introiuit in ipsum celus vt appareat nunc vultui dei pro nobis.

Deinde cū dicit. (Quis ergo nos separabit etc.) Infert cōclusionē ex dictis. Et q̄ hec cōclusio quasi incredibilis videt inexpertis: p̄ponit eā per modū q̄ōnis. vñ tria facit. p̄mo p̄ponit questionē. 2.º ostendit necessitatē questionis p̄posite. ibi. (Sicut scriptū est etc.) Tertio ponit solutionē. ibi. (In his oibus etc.) Potest autē hec questio ex p̄missis duplici rōne cōcludi. p̄mo quide sic. Tot b̄nficia sunt nobis diuinitus collata: et tam efficacia vt nullus cōtra ea possit. Oia autē predicta b̄nficia ad hoc tēdit vt nos s̄m in charitate radicati et fundati. vt dicit eph. 3. Quis ergo nos separabit a charitate christi: quia. s. xp̄m diligimus et p̄ximū. s̄m q̄ ipse precepit. Jo. 13. Mādātū nouis do vobis etc. Alio modo sic. Dicitur est q̄ magna b̄nficia deus sanctis suis confert: ex quorū cōsideratione adeo charitas christi in cordibus nostris feruet q̄ nihil eā extinguere potest. Lañ. vltimo. Que multe nō potuerūt extinguere charitatē. Proponit autē mala per quorū passiōes aliquis credi posset vt charitatē christi desereret. Et p̄mo ponit ea que p̄tinent ad vitā. 2.º id quod pertinet ad mortē. Circa vero ea q̄ in vita iminēt sustinēda. p̄mo ponit mala p̄sentia. 2.º futura. Circa p̄sentia vero p̄mo ponit ea que pertinent ad tolerātiā malorum. 2.º ea que p̄tinent ad defectū bonorum. Mala autē perpeffa cōsiderari possunt dupliciter. vno modo s̄m q̄ sunt in patiente q̄ dupliciter ab eis affligit. s. exterius s̄ corpus. Et ad hoc pertinet tribulatio. Dicit enim a tribulis que sunt herbe pungitiue. Heñ. 3. Spinās et tribulos germinabit tibi. vnde aliquis tribulari dicit cum exterius pungit. Nec tamē p̄pter hoc iusti vincunt. ps̄. Multe tribulationes innotuit: et de his omnibus liberabit eos dominus. Affligit etiam homo ab eis per interiorē anxietatē cordis dicit. s. aliquis nō videt quo diuertat: vel quo enadat. Et q̄tū ad h̄ subdit. An angustia: Dan. 13. Angustie mihi sunt vñ diq̄: et quid eligaz ignozō. Alio modo h̄ mala cōsiderari possunt s̄m q̄ sunt in agente. Et q̄tū ad hoc subdit. An persecutio: Quis enī persecutio ad hoc p̄prie pertinere videat q̄ aliquis aliū p̄sequit effugādo. s̄m illud Mat. thei. 10. Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate: fugite in aliā. tamē cōiter p̄secutio accipi potest pro afflictione cuiuslibet nocumēti. ps̄. Multi p̄sequunt me qui tribulant me. Deinde ponit mala que pertinent ad subtractionē bonorum q̄ sūt necia vite. s. cib⁹ et vestimēta s̄m illud. i. Ti. 6. Dabētes alimenta et quibus tegamur his cōtenti simus.

Ad subtractionē autē cibi p̄tinet fames. vñ subdit. An fa-
mes. Ad subtractionē autē vestitus p̄tinet nuditas. vnde
subdit. An nuditas. i. cor. 4. Usq; in hāc horā esurimus
vñ sumus: et nudi sumus. Quātū ad mala futura subdit. An
piculū. s. imminens in futurū. z. cor. 12. Periculis fluum:
piculis latronū. Quātū autē ad mortē subdit. An gladius
heb. ii. In occisiōe gladij mortui sunt.

Deinde cuz dicit (Sicut scriptū est zc.) Ostēdit huius
q̄onis necessitatē p̄ hoc q̄ dicit q̄ sanctis oīa ista imine-
bāt patiēda: p̄pter xp̄i charitatē. Et iducit verba psalmi
ste q̄si in p̄sona martyris p̄posita. In qb̄ p̄mo ponit cām
passiōis. Martyrē enī nō facit pena: sed cā: vt dicit Aug.
Uñ dicit p̄pter te. Matth. 10. Qui pdiderit aīaz suā. i. vi-
tam p̄pter me iueniet eā. i. Pe. 4. Nemo vestri patiat
vt fur aut homicida. Si autē vt xp̄ian⁹ nō erubescat. Pa-
tis autē p̄pter xp̄m: nō solū qui patit p̄pter fidē xp̄i: s; et q̄
patit p̄ quocūq; iusticie ope p̄ amore xp̄i. Matth. 5. Be-
ati q̄ p̄secutionē patiunt p̄pter iusticiā. Sc̄do ponit gra-
uitatē passiōis cū dicit. Mortificamur. i. morti tradimur.
Vester. 7. Traditi sum⁹ ego et p̄plus me⁹ vt cōteramur et
iugulemur: et peream⁹. Tertio p̄munitatē p̄secutionis cuz
dicit. (Tota die) i. per totū tēpus vite. z. cor. 4. Semp-
nos qui viuimus in mortē tradimur p̄pter iesum. Quar-
to p̄p̄titudinē p̄secutiōis ad occidēdū cū dicit. (Estima-
ti sum⁹ vt oues occisiōis) i. deputate vt occidant in ma-
cello: que cū studio occidunt. Ita et sancti ex p̄posito et cū
studio occidebant. Jo. 16. Venit hora vt oīs qui iterficat
vos arbitret̄ obsequiū se p̄stare deo. Za. ii. Pasce pecora
occisionis que q̄ possederāt occidebāt.

Deinde cū dicit. (Sed in his oibus.) soluit questionē.
Et p̄mo p̄ponit solutionē. dicens. (Sed in his oibus.) i.
malis que supra posui supamus dū. s. circa oīa illibatam
charitatē seruam⁹. Sap. 10. Certamen forte dedit illi vt
vinceret. Et hoc nō nostra v̄tute: s; per auxiliū xp̄i. vnde
subdit. Propter eū q̄ dilexit nos. i. p̄pter eius auxiliū: vel
p̄pter affectū que ad eū habem⁹: nō q̄si nos p̄mo dilexe-
rimus eū: s; q̄si ipse p̄or dilexit nos. vt dicit. i. Joā. 4. z. i.
cor. 15. Gratias deo q̄ dedit nobis victoriā per iesum xp̄m.
z. ibi. (Certus sum.) manifestat solutionē ostēdens iſe-
parabile esse sanctorū charitatē. Et p̄mo ostēdit q̄ nō po-
test separari a creaturis que sunt. z. q̄ nec ēt a creaturis q̄
nō sunt sed eē possent. ibi. (Neq; creatura alia.) Circa p̄-
mū duo facit. p̄mo ponit ea que sunt in hoīe dicens. Tertio
sum enī: qz neq; mors que est p̄cipuū inter terribilia. neq;
vita q̄ est p̄cipuū inter appetibilia. s. poterit nos separare a
charitate dei. infra. 14. Siue viuim⁹ dño viuim⁹: siue mo-
rimur dño morimur. In his autē duobus includunt oīa
que supra posuit. Nā sex p̄cedētia p̄tinet ad vitā. vñ au-
tem. s. gladius p̄tinet ad mortē: vt supra dictuz est. Dein-
de ponit ea que sunt exterius: iter que p̄mo ponit sp̄uales
creaturas dicens. (Neq; angeli qui) i. sunt minores de-
putati ad custodiā hoīuz singulorū. ps. Angelis suis man-
dauit de te. Neq; p̄ncipat⁹. s. q̄ sunt deputati ad custodi-
am gentiū. Dan. 10. Nūc reuertar vt p̄lier aduersus p̄nci-
pem psarū. Cū enī egredere appuīt p̄nceps grecorū veni-
ens: et nemo est adiutor me⁹ nisi michael noster p̄nceps.
Addit autē neq; virtutes. Qui est suprem⁹ ordo ministrā-
tiū. Luc. 21. Virtutes celoz mouebunt. P̄ōt autē hoc in-
telligi dupl̄. vno mō de malis angelis qui cōtra sanctos
decertāt. Eph. 6. Nō est nobis colluctatio aduersus car-
nem et sanguinē: sed aduersus p̄ncipes et potestates. Alio
modo p̄ōt intelligi de bonis. Et s; b̄ vt Chrysostom⁹ dicit
in lib. de p̄p̄tione cordis. Voc dicebat nō q̄ angeli affe-
ctare possent aliqñ cuz a xp̄o separare: s; etiā ea que sunt
impossibilia. verbi gratia. fieri posse dixit magis q̄ se ab

amore xp̄i seiungi: vt per hoc quāta in eo vis esset diuine
charitatis ostēderet: atq; oibus ante oculos poneret. hic
enī amatiū mos est vt amorē suū silentio tegere neque-
ant. sed necessarijs suis et caris afferūt et pdunt: et flāmas
suas itra pect⁹ cohibere nō p̄nt. Enarrāt ea frequēt⁹ vt
ipsa assiduitate narrandi amoris sui solaciū capiāt: et re-
frigeria imēsi ardozis assūmāt. Sic ḡ facit b̄uis hic xp̄i-
mius amator xp̄i oīa que sunt et que erūt queq; accidere
possunt: et que oīno nō p̄nt simul vno sermōe p̄lectitur.
Et silē ē qd dicit Gal. 1. Licet nos autē āgelus de celo euā-
gelicet vobis p̄terq; qd euāgelicauit vobis anathema sit.
Deinde ponit etiā creaturas sensibiles: quarū duplicē
diuersitatē ponit. p̄mo qdēz fm tēpus quo diuersificant
fm p̄sens et futuruz. vñ dicit. Neq; instātia. i. p̄sentia siue
dolorem siue delectationē inferāt. z. cor. 4. Nō p̄tēplāti-
bus nobis ea q̄ videntur. Addit autē. Neq; futura: quoz
nec timor: nec desiderij potest nos separare a xp̄o. vñ ipse
dicebat. Act. 21. Ego nō solū alligari: sed et mori in hieru-
salē paratus sum p̄pter nomen domini iesu.

Deinde ponit diuersitates sensibilibus creaturarū ex
parte magnitudinis: et p̄mo tāgit magnitudinē v̄tutis cū
dicit. (Neq; fortitudo) i. neq; creatura fortis p̄t me se-
parare a xp̄o: puta fortis ignis: aut fortis aqua: qz vt can.
8. dicit. Fortis est vt mors dilectio.

Deinde ponit magnitudinē dilectiōis describēs eā fm
ea que p̄p̄e cōueniūt corpib⁹. s. altū et pfunduz. vñ dicit.
(Neq; altitudo) ex q̄. s. alijs mihi minaret p̄cipituz: sic
dicit Luc. 4. Qu duxerūt iesus vsq; ad supciliū mōtis vt
p̄cipitarēt eū. Neq; pfundū in quo alijs submersiōem
minaret. ps. Infixus suz in limo pfundi. P̄nt ēt hec tria
ad res humanas referri. Tripl̄. n. alijs hō possēt a deo
aliquē auertere. vno qdē mō cogēdo p̄ fortitudinē. Sed
sicut d̄r. i. regū. z. Nō est fortis sicut de⁹ noster. Sc̄do stu-
pefaciēdo p̄ altitudinē auctoritatis. s; de deo dicit in ps.
Tu solus altissimus sup oēm terrā. Tertio seducēdo per
profundū sapiētie. s; de deo dicit Job. 11. Profundior in-
ferno. et vñ cognosces. Possunt ēt hec duo altitudo et p̄-
fundū ad p̄s̄a et aduersa referri fm illud. z. cor. 6. Per
arma iusticie a dextris et a sinistris. vel fm Chrysostomū
in lib. de cōp̄tione cordis. q̄ ait. Altitudo et pfundū nō
mihi aliud idicare videt q̄ regnū celoz et gebēnā. quasi
dicat. nec si a regno decidere me necesse sit: aut etiā in ge-
bēnā trahi p̄ xp̄o. nec hoc qdē mihi metuēdū est. Quātū
autē ad ea q̄ nō sunt: s; p̄nt eē subdit. Neq; creatura alia
qdē vtiq; fm Chrysostomū de his dicit que nō sunt. quasi
illi nō sufficiāt oīa que sunt: s; illa q̄ nō sunt puocat quo-
dam mō ad certamē. Nihil inqt istoz poterit nos separa-
re a charitate dei. i. cor. 13. Charitas nunq; incidit. Que q̄
dem charitas dei est in christo iesu dño nostro. qz. s. p̄ euz
data est nobis in q̄tuz sp̄m sanctuz nobis dedit. Luc. 12.
Ignem veni mittere in terram: et quid volo nisi vt accen-
datur. S; cū scriptū sit Eccl. 9. Nescit hō vtrū amore v̄l
odio dignus sit: s; oīa in futurū seruant̄ icerta. qd est hoc
qd dicit se eē certū q̄ nihil possit eum a charitate separare.
Ad qd dicit p̄t q̄ ap̄ls nō loquitur singulariter de seipso: s;
loquitur in p̄sona oīuz p̄destinatorū de q̄bus p̄pter certitu-
dinē p̄destinatiōis annūciat q̄ nihil eos a charitate pos-
sit separare. p̄ōt etiā ista certitudo causari ex v̄tute charita-
tis que q̄tum in se est ab aliq̄bus nō p̄t supari: cum deū
sup oīa diligāt. Qu autē aliquis iterdum a charitate recte
dat nō est p̄pter defectū charitatis: sed p̄pter defectum
liberi arbitrij. Si autē ap̄ls hoc dicit de seipso de hoc cer-
tus esse nō poterat: nisi forte per reuelationē: qz dictū est
ei. Sufficit tibi grā mea. z. cor. 12. Nam q̄tum ad possibili-
tatem liberi arbitrij. ipse alibi dicit. i. cor. 6. Ne for-

Ad romanos

te cū alijs p̄dicaueris ipse reprobus efficiar. CAP. IX.

Veritatē dico in christo non mentior. testimoniū perhibere consciētia mea in spū sancto: quā tristitia mihi magna est et cōtinuus dolor cordi meo. **O**ptabaz ego ipse anathema esse a xp̄o p̄ fratribus meis q̄ sunt cognati mei s̄m carnē qui sunt israelite: quoz adoptio est filioz: et gloria: et testamentū: et legislatio: et obsequiū: et p̄missa. quoz patres ex q̄bus ē christus s̄m carnem qui est super omnia deus benedictus in secula amen.

Apostolus supra necessitatē et v̄tutem gr̄e demonstrauit. hic incipit agere de origine gratie. v̄truz ex sola dei electione dei: aut dei ex meritis p̄cedētū operū occasiōe accepta: ex eo q̄ indei q̄ videbant diuinis obsequijs mācipati exciderāt a gratia. gētiles autē ad eā erāt admissi: q̄ p̄us fuerāt a deo alieni. p̄mo igit̄ agit de electiōe gētiuz. 2. de casu iudeoz. c. io. **S**ratres volūtas quidez cordis mei etc. **L**irca p̄mū duo facit. p̄mo cōmemorat dignitatē iudeoz. 2. ostēdit quō gētiles ad illā dignitatē sunt assuerti. ibi. **N**ō autē q̄ exciderit etc. **L**irca p̄mū duo facit. p̄mo ap̄l̄s oīdit affectū suū ad gentē iudeoz: ne ea que contra eos dixit vel dicturus est ex odio dicere videret. 2. eoz dignitatē ostēdit. ibi. **Q**ui sunt israelite etc. **L**irca p̄mū duo facit. p̄mo p̄firmat dicēda per simplicē assertionē dicēs. **V**eritatē dico: q̄ maxime cōuenit p̄dicatori: q̄ est testis veritatis. p̄uer. 8. **V**eritatē meditabit̄ guttur meū. **Z**ach. 8. **P**acē et veritatē diligite. **E**t q̄ q̄nq; aliquid veritati quā loquit̄ aliquid mēdaciū iterferit: ad hoc excludēdū subdit. **N**ō mētiōr. **E**ph. 4. **D**eponētes mēdaciū loq̄mini veritatē. **S**c̄do cōfirmat q̄ dicēda sunt p̄ iuramentū que ē quedā p̄firmatio p̄ testimoniū ineffabilis veritatis. **T**ales autē sunt testes sanctorū. p̄mo qdē de? **J**ob. 16. **E**cce in celo testis meus. **E**t iō dicit. **I**n xp̄o iesu. i. per xp̄m iesu qui ē veritas absq; mēdacio. z. corin. 1. **D**ei enī filius q̄ p̄dicatus ē in vobis nō fuit in illo est et nō. **S**c̄do testis infallibilis sanctorū ē eoz cōsciētia. v̄n subdit. **T**estimoniū p̄hibere mihi cōsciētia mea. z. cor. 1. **G**loria n̄ra hec ē testimoniū cōsciētiē n̄re. **E**t q̄ interdū cōsciētia errat nisi per spū sanctū rectificet̄ subdit. **I**n spū sancto. s̄. 8. **S**p̄s spūs testimoniū reddit spūi nostro.

Deinde cū dicit. **Q**uoniā tristitia etc. ostendit suū affectū ad iudeos p̄ dolorē quē de eoz casu patiebat: quez quidē p̄mo exponit. 2. eius signū ponit cū dicit. **O**ptabam etc. **E**xaggerat autē suū dolorē trip̄l̄r. **P**rimo qdē ex eius magnitudine. **Q**uoniā mihi tristitia ē magna: q̄ s̄. ē de magno malo. i. de excidio tāte gētis. **T**ren. 2. **M**agna est velut mare p̄ritio tua. **S**ed hoc videt̄ esse qdē dicit. **E**ccl. 3. **T**ristitiā nō des aie tue: qdē videt̄ sententia stoicoz cōsonare: q̄ tristitiā oīno ab aīo sapiētis p̄p̄lebant. **L**uz. n. tristitia sit de malo p̄fenti: nō pōt̄ sapienti cōpetere: cui nullū malū est p̄fens. **N**ō enī estimabāt aliquid esse bonū nisi honestū: et malū nisi p̄ctm̄. **S**ed hec opinio refellit̄ dup̄l̄r. **P**rimo qdē q̄ corporales defecti: s̄ nō s̄nt simpl̄r mala: q̄bus. s̄. hoies fiāt mali. sunt t̄n quedam mala q̄ nā abhorret. v̄n et d̄ns p̄ his tristat̄ legi. **M**at. thei. 26. **T**ristis est aīa mea vsq; ad mortē. **S**c̄do cum ex charitate hō d̄z suū diligere. p̄ximū sicut seipsuz iminet sapiētī tristitia laudabilis de p̄cto. p̄ximi sicut de peccato sup̄p̄t. v̄n ap̄l̄s dicit. z. cor. 12. **E**t lugeā multos ex eis qui peccauerūt. **S**ic igit̄ reprobat̄ seculi tristitia q̄ mor-

tem opat̄: p̄cedēs ex amore seculi: s̄. tristitia que est s̄m deū v̄pote ex diuina charitate p̄cedēs salutē operat̄: vt dicit. z. corin. 7. **E**t talis fuit ista tristitia. **S**c̄do exaggerat eam ex cōtinuitate. v̄nde subdit. **E**t cōtinuus dolor. **N**ō q̄ cōtinuo actu doleret: s̄. s̄m habitū. **J**ere. 9. **U**t plorem die ac nocte interfectos populi mei. **T**ertio exaggerat eam ex sui veritate. cū dicit. **L**ordi meo. non enī erat superficialis: s̄. in corde radicata. **T**ren. 1. **M**ulti gemitus mei et cor meum tremens.

Deinde cum dicit. **O**ptabaz enī etc. ponit signū doloris dicens. **O**ptabā enī ego ipse qui tam feruēs suz in charitate xp̄i vt supra ostensuz est: anathema eē a xp̄o p̄ fratribus meis. **U**bi p̄ sciēdū est q̄ anathema est grecū: et p̄ponit ab ana qdē ē sursum: et thesis qdē est positio. vt dicat anathema q̄si sursum positū: q̄. s̄. cum capiebat̄ aliquid in p̄da qdē nolebāt esse in vsu hoīuz suspēdebāt illud in templo. **E**t inoleuit vsq; adhuc vt ea que sunt separata ab hoīuz cōi vsu: anathema vocarent̄. v̄nde **J**osue. 6. dicit. **S**it ciuitas hec anathema: et oīa que in ea sunt d̄no. **D**icit ergo **O**ptabā ego ipse anathema esse a xp̄o. i. separatus ab eo. **N**ō quidē fit dup̄l̄r. vno mō per culpā: per quā aliquis a charitate xp̄i sepatur: eius p̄ceptū nō seruās. **J**oā. 14. **S**i diligitis me mādata mea seruate. **S**ic autē ap̄l̄s nō poterat optare esse anathema a xp̄o p̄ quacūq; causa vt ex supradictis in 8. c. p̄. **E**st enim hoc p̄tra ordinē charitatis quo quis tenet̄ deū super oīa diligere et salutē suā plusq; alioz. **E**t iō nō dicit opto sed optabā. s̄. t̄pe infidelitatis. sed s̄m hoc nihil magnū dicit ap̄l̄s: q̄ tunc etiā p̄pter se volebat esse separatus a xp̄o. **U**nde et quedā glosa exponit qdē dicit. tristitia magna est mihi: de tristitia qua dolebat de p̄terito statu peccati. in quo a xp̄o voluerat esse separatus. alio modo potest aliquis esse separatus a xp̄o. i. a fruitione xp̄i que habetur in gloria. **S**ic autem separari a xp̄o volebat ap̄l̄s p̄ salutē gentiliū nedum p̄ cōuersione iudeoz. s̄m illud phil. 1. **D**esideriū habēs dissolui et cuius xp̄o esse: multo meli⁹ p̄manere in carne necessariū p̄pter vos. **E**t hoc mō dicebat. **O**ptabā. s̄. si fieri posset anathema eē. i. separatus a gloria: vel simpl̄r: vel ad tēpus p̄pter honorē xp̄i qdē est ex cōuersione iudeoz. s̄m illud p̄uerb. 14. **I**n multitudine populi dignitas regis. **U**nde **C**hrystostomus in lib. de cōpūctione cordis. **I**ta totā eius mentē deuicit amor: vt etiā eo qdē p̄ ceteris oībus amabilis erat esse cū xp̄o. rursuz idipsuz: q̄ ita placeret xp̄o p̄tēneret: sed et celoꝝ regna qdē videbat laboz esse remuneratio pro xp̄o nihilominus cedere pateret. **E**t causam tanti affect⁹ ostendit subdēs. **P**ro fratribus meis. v̄nde **E**ccl. 25. dicit q̄ tria sunt p̄bata coraz deo et hoībus: cōcordia frat̄rū. **E**t ne hoc itelligeret̄ de his q̄ erant spūal̄r in xp̄o fratres s̄z illud **M**atth. 23. **D**ēs vos fratres estis subiūgit. **Q**ui sunt cognati mei s̄m carnē. z. corin. 11. **S**emen abrahe sunt et ego.

Deinde cum dicit. **Q**ui sunt israelite. ostēdit dignitatem iudeoz vt eius tristitia videret̄ eē rōnabilis p̄pter p̄stinā dignitatē populi p̄cūtis. p̄pensius enī est malū: dignitatē p̄didisse q̄ nunq; habuisse: vt dicit glosa. **E**t nō solū ex affectu carnali p̄cedens. **O**stēdit autē eoz dignitatem tripliciter. **P**rimo qdē q̄tū ad suā gentē cū dicit. **Q**ui sunt israelite. i. a genere **J**acob descēdētēs. q̄ ē dicitus israel. **H**en. 32. z. z. corin. 11. **I**sraelite sunt et ego. **E**t **B** ad dignitatē p̄tinet. **D**icit. n. deuto. 4. **N**ō ē alia natio tā gr̄adis etc. **S**c̄do oīdit dignitatē illi⁹ gētis ex dei beneficijs: inter que p̄mo ponit spūalia beneficia: quoz vnuz respicit p̄fens. **E**t q̄tuz ad hoc dicit. quozuz est adoptio filioꝝ dei. v̄nde dicit **E**xo. 4. **P**rimogenitus meus israel. **E**t hoc quidē dicit q̄tū ad spirituales viros qui fuerunt

in illo populo. Quātū ad carnales vero supra. s. innuit q̄
acceperunt spiritum seruitutis in timore. Aliud vero be
nificium ponit q̄ respicit futurum cum dicit. Et gloria
s. filiorū dei eis repromissa. In cuius signum legit Exo.
ultimo. De gloria domini impleuit tabernaculus. Deinde
ponit alia beneficia figuralia quorū tria sunt figura pre
sentis spiritualis beneficij. Et horū p̄mū est testamē
tum id est pactum circūcisionis abrae datū. vt d̄r Gen.
17. Quāuis hoc possit referri ad testamētū nouū q̄ p̄mo
iudeis est p̄dicatum. Unde et dominus dicebat Mat. 15.
Non sum missus nisi ad oues que perierūt dom⁹ israel.
Et Je. 31. dicif. Seriam domui israel fedus nouū. Secū
dū ē lex data moysi. Unde et subdit. Legislatio. Ecc. 24.
Legem mandauit nobis moyses. Tertium ē cultus diui
nus cum dicit. Et obsequiū. quo. s. deo seruebant: oibus
alys gentib⁹ seruitibus ydolis. Ysa. 44. Et nunc serue
meus Jacob rectissime quē elegi.

Deinde p̄dit id q̄ p̄tinet ad futurā glāz cū dicit. (Et p̄mis
sa.) Promissio vidē. n. implete in veteri testō p̄ x̄p̄s iudeis pre
cipue facte vidē. Unde dicit infra. 15. Dico iesus x̄p̄m
ministrum fuisse circūcisionis ad cōfirmandas rē. Que
runt autē eis multe promissiones facte de bonis terrenis
vt patet Leui. 26. et Deut. 18. S̄z per illa tēporalia bona
spūalia figurant. Tertio autē describit dignitatē iudeoz
ex origine cum dicit (Quorū patres): q̄. s. fm carnē sunt
p̄geniti ab illis patribus qui fuerunt maxime deo acce
pti. Deut. 4. Dilexi patres tuos et elegi semē eoz. Dicit
9. Quasi p̄ma poma ficulnec eius vidi patres eoz. Quarto
ostendit dignitatē eoz ex prole cū dicit. Ex quibus et x̄p̄s
est genitus fm carnē. sicut ipse dicit Jo. 4. Salus ex iu
deis est. Et ne hoc parum videat ostendit x̄p̄i dignitatē di
cens. Qui ē super omnia deus benedict⁹ in secula. Amē.
p̄. Jo. ultimo. Sic ē verus deus et vita eterna. In quibus
verbis quatuor hereses destruunt. P̄mo q̄dem mani
chei q̄ dicebat x̄p̄m habuisse corpus fantastici et nō verē
per hoc q̄ dicit fm carnē. Dabet enim verā carnes fm
illud Luc. ultimo. Spiritus carnē et ossa nō h̄z: sicut me
videtis habere. Secūdo heresis Valētini qui dixit x̄p̄m
nō de massa humani generis: s̄z de celo corpus attulisse.
Q̄d q̄dem excludit in hoc q̄ dicit x̄p̄m ex iudeis fm car
nez esse fm illud Matth. 1. Liber generationis iesu x̄p̄i
fily Dauid. Tertio heresis Nestoz qui posuit alium cē
filium hominis alius dei. contra quē apostolus hic dicit.
q̄ ille est ex patribus fm carnem qui ē de⁹ super omnia.
Quarto excludit heresis Arrii qui dicebat x̄p̄m esse mi
norē patre et q̄ ē creatus ex nihilo. Cōtra quorum p̄mū
dicit q̄ est super oīa. Cōtra secūdum q̄ est benedict⁹ per
omnia secula. Hoc enī de solo deo dicendū est q̄ eius bo
nitas duret in secula. Lectio. II.

Non autem q̄ exciderit verbum dei:
Non enim omnes q̄ ex circūcisione
sunt israel: hi sunt israelite: neq; q̄ se
men sunt abrae omnes filij. Sed in
ysaac vocabit tibi semen id est nō q̄
filij carnis: hi filij dei. sed qui filij sunt promis
sionis estimantur in semen. Promissionis. n.
verbū hoc est. Scdm hoc tēpus veniā. et erit
sare filius. Non solum autez illa sed et rebecca
ex vno concubitu habens ysaac patris nostri.
Cum enim nondum nati fuissent aut aliquid
boni egissent aut mali vt fm electionem pro
positum dei maneret: non ex operibus sed ex

vocante dictum est ei quia maior seruiet mi
nori: sicut scriptus est Jacob dilexi: Esau au
tem odio habui.

Postq̄ apostolus posuit dignitatem iudeoz. nunc ostē
dit q̄ ista dignitas nō p̄tinet ad eos qui carnaliter p̄ces
serunt ab antiquis patribus. sed ad spirituale semē q̄ ē
a deo electum. Et p̄mo ostendit q̄ h̄s dignitas pueniat ex
electione diuina. Secūdo ostendit q̄ hec electio cōmuni
ter pertinet ad iudeos et ad gentiles. ibi. (Quos etiā vo
cauit non soluz rē.) Circa p̄mū duo facit. P̄mo ostē
dit quō ex electione diuina hoies spirituale dignitatem
consequunt. sc̄do mouet q̄nē de iustitia diuine electio
nis. ibi. (Quid ergo dicemus?) Circa p̄mū duo facit.
p̄mo pponit q̄ intendit. sc̄do ostendit ppositum. ibi. (S̄z
in ysaac rē.) Circa p̄mū duo facit. P̄mo ponit firmita
tem diuine electionis. sc̄do ostendit in quibus impleat. ibi.
(Non enim oēs rē.) Dicit q̄ p̄mo. Ita dictū est q̄ eo
rum sunt promissa et adoptio filioz et gloria pro quozum
casu ē mihi magna tristitia et cōtinuus dolor. Non autē ē
hoc sic intelligendū q̄ verbum dei exciderit: id est fru
stratum sit quia et si nō habet locū in quibusdā qui exci
derūt: habet locū in alyis. Ysa. 55. Verbū q̄ egreditur ex
ore meo nō reuertetur ad me vacuum rē. ps. In eternuz
domine permanet verbum tuum.

Deinde cum dicit. (Nō enī rē.) Ostendit quō et in q̄bus
verbū dei exciderit. Circa q̄d cōsiderandū ē q̄ iudei
de duobus precipue gloriabant. videlicet de Abraaz qui
p̄mo accepit pactum circūcisionis a dño. vt d̄r Gen. 17.
Et de Jacob siue israel cui⁹ tota posteritas in populo dei
cōnumerabat. Non autē ita fuit de Ysaac. Nā posteritas
fily eius Esau ad populū dei non p̄tinebat. Unde ap̄tus
ostendit ppositū. P̄mo quidē per cōparationē ad Jacob
dicēs. Non enī oēs q̄ sunt ex israel id ē ex Jacob fm car
nez p̄geniti hi sunt vere israelite: ad quos pertinent dei
promissa. sed illi q̄ sunt recti et videntes deū per fidē. Ysa.
44. Rectissime quē elegi. Unde et dñs dicit Nathanae
li. Jo. p̄. Ecce verus israelita in quo volus nō ē. Hoc autē
nomen israel impositū fuit Jacob ab angelo. vt p̄z Gen.
32. Secūdo ostendit idem ppter cōparationē ad abraaz
dicēs. Neq; omnes qui sunt carnale semen abrae sunt
spūales abrae filij. Quibus deus benedictionē repromi
sit: sed solum illi q̄ ei⁹ fidē et opera imitant. Jo. 8. Si filij
abrae estis opera abrae facite.

Deinde cū dicit. (S̄z in ysaac rē.) Manifestat pposi
tū. Et p̄ q̄tū ad abraā. sc̄do q̄tū ad Jacob. ibi. (Non
solū autē illa rē.) Circa p̄mū tria facit. P̄mo pponit
auctoritatē scripture dicēs. (S̄z in ysaac vocabit tibi se
men.) Hoc dñs dixit abrae vt habet Gen. 21. Ubi ageba
tur de expulsione hysmaelis. Quasi dicat. Non oēs qui
nati sunt carnaliter ab abraā p̄tinet ad illud semē cui fa
cta ē repromissio fm illō Gal. 3. Abrae dicte sūt repromis
siones et semini eius. Sed illi q̄ sunt filij ysaac.

Deinde cur dicit. (Id ē nō qui filij rē.) Exponit aucto
ritatē inductaz fm q̄ facit ad ppositū. Ad cui⁹ euidē
tiam accipiendū ē q̄d ap̄tus dicit Gal. 4. Abraā duos fi
lios habuit: vnū de ancilla et aliū de libera. sed q̄ de ancil
la. s. hysmael fm carnē natus ē: q̄. s. fm legē et cōsuetudi
nem carnis ex iuuēcula natus ē: qui autē ex libera. s. ysaac
per repromissionē et nō fm carnē. i. nō fm carnis lege et
cōsuetudinē: q̄ nat⁹ ē ex sterili et vetula vt habet Gen. 18.
Quāuis sit natus fm carnē. i. fm substātiā carnis quā ac
cepit a parētibus. Ex quo apostolus hic accipit q̄ illi nō
adoptant in filios dei qui sunt filij carnis. i. ex hoc ip̄o q̄
fm carnē p̄geniti sunt ab abraā: sed illi estimant i semine

quibus facta est repromissio q sunt filij pmissionis. i. illi q ex gra pmissionis diuine facti sunt filij abrae: fm imitationem fidei: fm illud Matth. 3. potes est deus de la pidib⁹ his suscitare filios abrae. Sicut et hysmael fz car nem natus no e computatus in semine: sed ysaac per re pmissionem nat⁹. ¶ Tertio. ibi. (Repromissiois eni rē.) Probat conuenientem fuisse suā expositionē qua p ysaac significari dixit eos qui sunt filij promissiois: qz. f. Ysaac per promissiones natus ē. Unde dicit. (Promissiois. n.) Hoc verbū est qd angelus imo dominus in angelo dixit ad abraaz Hen. 18. Scdm hoc tempus veniam: quo signi ficatur tempus gratie. Gal. 4. Cum venit plenitudo tem poris misit filium suum. (Et erit sare filius.) s. per gra tiam repromissiois. Unde r Gal. 4. dicitur. Ut adoptio nem filiorum reciperemus.

¶ Deinde cū dicit. (Non solum autez illa rē.) Manifestat ppositū quātum ad Jacob. Et pmo ponit qd inten dit. Scdo manifestat ppositū. ibi. (Lū. n. nōdū nati rē.) Dicit ergo pmo. Non solū illa. s. fara habuit filiū de quo facta ē pmissio. ed r rebecca habens in ytero duos filios: quoz vnus pertinebat ad pmissionem alius ad carnem solum: r hoc ex vno concubitu Ysaac patris nostri. Dicit eni Hen. 25. De ysaac rogauit pro vxore sua eo q sterilis esset: r dedit dominus rceptuz rebecca r collidebant in ventre eius paruuli. ¶ Et ē notandū q hoc aplūs indu cit contra iudeos qui reputabant se dei gratiaz adeptu ros propter merita p̄m: contra quos dicit de yris iustis Ezech. 14. V filium r filiaz nō liberabunt sed ipsi in iu stitia sua liberabuntur. Unde r Joānes iudeis dicebat. Matth. 3. Ne ceperitis dicere patrē habemus abraā rē. ¶ Contra hoz opinionēz ergo pmo induxerat q de fi lijs abrae vnus erat electus r alius reprobatus. Pos sent autē b ascribere vel diuersitati matruz: qz hysmael natus est de ancilla: r Ysaac de libera: vel diuersitati me ritoruz patris: qz hysmaelē genuit icircūcisus. Ysaac autē circūcisus. Ut igit omne subterfugium excludat indu cit exēpla vbi vnus eligit r alius reprobat eorum q non solum ab vno patre: sed etiam ab vna matre sunt geniti r eodem tempore imo ex vno cōcubitu.

¶ Deinde cum dicit. (Lū nōdum rē.) Ostēdit ppositum r pmo per auctoritatem Hen. 2. Per auctoritates pphē. ibi. (Sicut scriptus est rē.) ¶ Circa p̄mū tria facit. Pri mo designat tempus pmissiois: r dicit q per repromissio nem ē vnus filiorū rebecca alij platus: cum nōdum nati fuissent. Et sicut per superiora exclusit opinionē iudeoz de meritis patris confidentium. ita etiam per hoc exclu dit errorem manicheoz qui diuersitatē eoz que homi nibus accidunt natiuitati ascribūt. vt. s. vniuscuiusqz vi ta r mors disponat fm cōstellationē sub qua natus ē. cō tra qd dicit Jere. 10. A signis celi nolite metuere que gē tes timent. Subdit autē. (Aut aliquid egissent boni aut mali) vbi excludit error pelagianoz qui dicūt fz meri ta precedentia gratiam dari: cū tamē scriptum sit Tit. 3. Non ex operibus iustitie que fecimus nos: sed fm suam misericordiā nos saluos fecit. Utrumqz autez hoz ostē ditur falsum: per hoc q ante natiuitatē r ante opera vn⁹ filioz rebecca alteri ē platus. Excluditur per hoc etiā error origenis q posuit aīas hoīum simul cū angelis esse creatas: r q p meritis eoz que ibi egerunt bñ vel male diuersitatem vite sortiunt. fm quē nō posset eē verū qd hic dicit. cū nōdum aliquid mali vel boni egissent. Cōtra hoc autē ē qd dicit Job. 38. Vbi eras cum me laudarent astra matutina: r iubilarent oēs filij dei: Possent. n. secū dum. Origenis errozē rñdere. Eram iter ipsos dei filios iubilantes. Scdo ostēdit quid accipi posset ex ipsa promif

sione: qz vnus geminoz in ytero existentū alteri ē prela tus dicēs. Ut ppositum dei. s. volētis vnum pre alio ma gnificare: maneret id est firmū eēt. r hoc nō fm merita: sed fm electionē. id est inquātū ipse deus spōtanea volū tate vnum alteri p̄legit. nō qz sanctus erat s; vt sanctus eēt. fm illud Eph. 1. Elegit nos in ipso añ mundi cōstitu tionem vt essemus sancti. Hoc autē ē ppositū p̄destina tionis de quo ibidē dicit. P̄destinati fm ppositum volūtatis eius. Tertio ponit pmissionē dicens. Non ex operibus que nulla p̄cesserunt vt dictū ē: sed ex vocante id est q ipa gratia vocātis de quo supra dictū ē. Quos p̄ destinauit hos r vocauit. dictū ē ei. s. rebecca: qz maior. s. Esau seruiet minori. s. Jacob. Quod quidē tripliciter pōt intelligi. Uno mō fm eoz personas. r sic intelligitur esau seruisse Jacob. nō directe s; occasionaliter inquātū p̄se cutio quā ei intulit in eius bonū cessit fm illud puer. ii. Qui stultus ē seruiet sapienti. Scdo pōt referri ad popu los ex ytroqz pgenitos: qz idumei aliquādo fuerūt sub iecti israelitis fm illud ps. In idumeam extēdaz calcia mentū meum. Et hoc videt cōpetere bis q pmittunt in gen. P̄mittunt. n. duo populi ex vtre tuo diuidēt po pulus populū superabit r maior minori seruiet. Tertio pōt intelligi figuratē dictū vt per maiore itelligat populus iudeoz: qui pmo adoptionem filiationis accepit. scdm illud Exo. 4. Primogenitus meus israel. Per mi nozem aut figurat populus gētilium qui posterius ē ad fidem vocatus. qui et figurat per filius pdiguz Luc. 15. Maior ḡ populus seruiet minori inquātū iudei sūt nostri capfary custodiētes libros ex gbus nostre fidei testimo niū perhibetur Joā. 5. Scrutamini scripturas.

¶ Deinde cum dicit. (Sicut scriptus est rē.) Probat p̄ positū ex auctoritate pphete dicēs. Sicut scriptus est. s. pmo Malach. pphete ex psona dei dicentis. Jacob di lexi. Esau aut odio habui. Dicit autē hic qdam glo. Qd id qd supra dictū ē maior seruiet minori: dicit ē fm p̄sciam. qd autē hic dicit ē itelligēdum fm iudiciū. qz. s. de⁹ pro pter bona opera dilexit Jacob: sicut r oēs factos diligit. puer. 8. Ego diligentes me diligo. Esau vero odio habui ppter peccata sicut scriptū ē. Ecc. 12. Altissim⁹ odio pec catores habet. Sed qz dilectio hominis p̄uenit a dile ctione dei fm illud ifra. 10. Non quasi nos dilexerimus deum: sed qm ipse prior dilexit nos: opz dicere q añ Ja cob dilectus sit a deo q̄ ipse deū dilexerit. Nec pōt dici q deus ex tempore eum diligere inceperit. Alioqn eius affectus esset mutabilis. Et ideo oportet dicere q deus ab eterno Jacob dilexit. vt dicitur Jere. 31. In charitate p̄petua dilexi te. Est autē in his verbis apl̄ cōsiderādus q tria ponit in deo pertinētia ad sanctos. videlicet ele ctionē per quā itelligit p̄destinatio r electio dei: q quidē realiter sunt idē in deo s; differūt rōne. Nā ipsa dei dile ctio dicit fm q vult bonum alicui absolute. Electio autē dicit fm q p bonum qd alicui vult eū alteri p̄fert. p̄desti natio autē est fm q hoīem dirigit in id bonū qd ei vult: diligendo r eligendo. r iō fm rōnē p̄destinatio seq̄ dile ctionē: sicut r volūtas de fine nāliter p̄cedit directionēz aliquoz in finē. Electio aut r dilectio aliter ordinant in deo r in homine. In homine. n. electio p̄cedit dilectionēz. voluntas enim hoīs mouetur ad amandū ex bono qd in re amata considerat rōne cuius ipam p̄legit alteri et p̄electede suū amorem ipendit. Sed voluntas dei est cā omnis boni: qd est in creatura. r ideo bonum per qd vna creatura p̄fertur alteri per modū electionis consequit voluntatem dei q est de bono illius: q̄ pertinent ad rōnē dilectionis. Unde non propter aliquod bonū qd in ho mine eligat deus eum diligit. sed potius eo q ipsum di

ligit preferit eum alijs eligendo. Sicut anteq̄ dilectio de qua hic loquit̄ p̄tinet ad eternam dei p̄destinationē: ita ē odium de quo hic loquit̄ p̄tinet ad reprobationē qua deus reprobat pctōres. Nec est dicēdū q̄ ista reprobatio sit tēporalis. q̄ nihil tēporale est in volūtate diuina: s̄ est ab eterno. q̄ quidē q̄tū ad aliqd̄ cōuenit cū dilectio ne vel p̄destinationē. q̄tū autē ad aliqd̄ differt. Cōuenit q̄ dem q̄tū ad hoc q̄ sic p̄destinatio est p̄paratio glorie ita reprobatio est p̄paratio pene. Esa. 3. Preparata ē ab heri thophet a rege p̄parata. Differt autē quātū ad hoc q̄ p̄destinatio ip̄ortat p̄parationē meritorum q̄bus puenit ad gloriā. sed reprobatio ip̄ortat p̄parationē peccatorum q̄bus puenit ad penam. Et ideo p̄scientia meritorū non p̄t esse aliqua ratio p̄destinationis. q̄ merita p̄scita cadunt sub p̄destinatione. sed p̄scitētia peccatorū p̄t esse aliqua ratio reprobationis ex parte pene q̄ p̄paratur reprobatis inquātū. s̄. deus p̄ponit se puniturum malos p̄pter pctā que a seipsis habent nō a deo. Justos autē p̄ponit se premiaturū p̄pter merita que a seipsis nō habēt. Osee. 13. Perditio tua israel. tantum ex me auxiliū tuum.

Lectio. III.

Quid ergo dicemus. Nunquid iniquitas apud deum? Absit. Moyfi enī dicit. Miserebor cui misertus suz et misericordiaz p̄stabo cui miserebor.

Igit̄ nō volentis neq̄ currētis: sed misertus est dei. Dicit enim scriptura p̄baraoni: Quia in hoc ipsum excitauit te vt ostendam in te virtutem meam. et vt annuncietur nomen meum in vniuersa terra. Ergo cuius vult miseretur. et quem vult indurat.

Postq̄ p̄misit apl̄is q̄ fm̄ dei electionem vnus alteri p̄feri nō ex operibus: sed ex gr̄a vocantis: hic ingrit de iustitia huius electōis. Et p̄mo p̄ponit dubitationē. sc̄do soluit. ibi. (Absit. Moyfi rē) Tertio obicit r̄tra solonē. ibi. (Dicis itaq̄ mihi qd̄ ad hoc rē.) Dicit ergo p̄mo. Dicitur est q̄ deus sine merito p̄cedere vnū eligit et alterū reprobat. Quid ergo dicemus? Nunquid per hoc p̄bari p̄t q̄ sit iniquitas apud deū. videt̄ q̄ sic. Pertinet enī ad iustitiā in distributionib⁹ vt equalr̄ equalibus distribuat̄. hoies autē remota differētia meritorū sunt eq̄les. Si ergo absq̄ cōsideratiōe meritorū deus iequalr̄ distribuit vnū eligens et alium reprobās. videt̄ q̄ sit in eo iniquitas qd̄ est r̄tra illud qd̄ dicit̄ Dentro. 32. Deus fidelis et absq̄ vlla iniquitate. ps. Justus es dñe et rectū iudiciū tuū. Est autē sciendū q̄ origenes hanc obiectionē soluere volens incidit in errorem. Ponit enī in suo piarchon deus ab initio solū creaturas sp̄iales fecisse. et oēs equales ne ex eorum inēqualitate posset fm̄ rōnē p̄dictam iniquitas deo ascribi. s̄ postea creaturarū diuersitas subsequita est ex diuersitate meritorū. Nā illaz creaturaz sp̄ialius q̄dam per amores cōuerse sunt ad deū plus vel minus. et sc̄d̄ hoc distincti sunt ordines angeloz. q̄daz vero auerse sunt a deo plus vel minus. et fm̄ hoc alligate sunt corporibus vel nobilib⁹ vel ignobilibus. quedā quidē celestibus corporibus. q̄dam autē corporib⁹ demonū. q̄dam autē corporibus hominum. et fm̄ hoc ratio cōdēdi et distincti creaturas corporeas est pct̄i sp̄ialis creature qd̄ est cōtra id qd̄ gen. p̄ dicit̄. Vidit deus cuncta que fecerat et erant valde bona. per qd̄ dat̄ intelligi q̄ causa p̄dūcēdi creaturas corporeas est bonitas. vt dicit̄ Augu. ii. de ciuitate dei. Et ideo hac opinione reiecta. vidēdum ē q̄

liter apostolus dubitationē soluat cum dicit̄ (Absit Moyfi enim dicit̄ rē.) Et circa hoc duo facit. p̄mo soluit obiectionem p̄dictaz q̄tū ad dilectionē sanctorum. sc̄do q̄tū ad odium seu reprobationē maloz. ibi. (Dicit. n. scriptura rē.) Circa p̄mū duo facit. p̄mo proponit auctoritatē scripture. ex qua p̄cedit solutio. sc̄do ex ea cōclusionē inducit. ibi. (Igit̄ nō volētis rē.) Inducit autē auctoritatē que habet Exo. 33. Ubi dixit dñs moyfi fm̄ lram̄ nostram. Miserebor cui voluero et clemens ero in quē mihi placuero. sed apl̄is inducit eam: fm̄ lram̄. lxx. dicens. Moyfi enī dixit dñs. Miserebor cui misereor et misericordiaz p̄stabo cui miserebor. vbi fm̄ superficiem littere oia bona nostra dei misericordie ascribunt̄ fm̄ illud Esa. 63. Miserationū dñi recordabor: laudē dñi sup̄ oibus que reddidit nobis. Et Ter. 3. Misericordie domini q̄ nō sumus cōsumpti. multe enī sunt miserationes eius. Exponit autē hec auctoritas in glo. dupl̄. et fm̄ hoc ex auctoritate hac dupliciter soluitur questio et obiectio Vno modo sic. Miserebor cui misereor id est illi qui est dignus misericordia. et ad maiore expressionē iterat dicens. Misericordiā p̄stabo cui misereor. id est cui dignū iudico misereri. sicut et in. ps. dicit̄. Misertus est domin⁹ timentibus se. Et fm̄ hoc licet misericorditer sua impendat tamen ab iniustitia excusat. q̄ dat quibus dandum est et q̄ non dat cui dandum nō est fm̄ rectitudinem sui iudici. Sed misereri cui dignum est p̄t intelligi dupliciter. Vno modo vt intelligat̄ aliquis dignus misericordia. p̄pter opera p̄existētia in hac vita licet non in alia vt posuit origenes qd̄ p̄tinet ad heresim pelagianoz qui posuerunt gratiaz dei hominibus fm̄ merita dari. S̄ stare nō potest q̄ sicut supra dictū est ipsa ē bona merita sunt homini a deo et sunt p̄destinationis effectus. Alio modo p̄t intelligi vt aliquis dicat̄ dignus misericordia. non p̄pter aliqua merita p̄cedētia gratiam: s̄ p̄pter merita subsequētia. puta vt dicamus q̄ deus dat alicui gratiam et p̄posuit eam ab eterno illi se daturum quē p̄scituit ea bene fore vsurum. Et fm̄ hoc intelligit glo. q̄ miseret̄ cui miserēdus ē. Unde dicit. Miserebor cui miserus ero id est illi miserebor vocando: et gratiā apponēdo cui p̄scit̄ ero q̄ misericordiā daturus essem sciēs illū conuertēdum et apud me p̄mansurū. Sed videt̄ q̄ nec hoc cōueniēter dici possit. Manifestum est enī q̄ nihil potest poni vt ratio p̄destinationis qd̄ ē p̄destinationis effectus etiam si accipiat̄ pro vt ē in dei p̄scitētia. q̄ rō p̄destinationis p̄intelligitur p̄destinationi. effectus autem in ipsa includit̄. Manifestum est autē q̄ omne dei beneficiū qd̄ homini cōfert ad salutē ē diuine p̄destinationis effectus. diuinū autē b̄ficiū non solū extēdit se ad infusionē gr̄e qua homo iustificat̄: s̄ etiam ad gr̄e vsum sicut etiam in rebus naturalibus non solū causat ipsas formas in rebus: s̄ etiaz ipsos motus et opationes formarum eo q̄ deus ē principium ois motus cuius opatione cessante a mouendo ex formis nullus motus vel opatio sequit̄. Sicut autē se h̄z habitus gr̄e vel virtutis in aīa ad vsū ipsius: sic se h̄z forma naturalis ad suā operationē. Et ideo dicitur Esa. 26. Oia opera nostra operatus es in nobis dñe. p̄bat autē hoc speciali ratione aristotiles de operibus voluntatis humane. Lum enim homo heat potentia ad opposita. puta ad sedēdum vel nō sedēdum oportet q̄ reducat̄ in actū p̄ aliqd̄ aliud. Reducit̄ autē in actū alterius hoz per consiliū ex quo vnū oppositorū p̄ligit alteri. S̄ cū itez hō h̄z potētia cōsiliandi vel nō cōsiliandi oportebit eē aliqd̄ p̄ qd̄ reducat̄ in actū cōsiliū Et cum in hoc nō sit p̄cedere in infinitū: oportet esse aliqd̄ principium extrinsecū superius homine qd̄ ipm̄ moueat

Ad romanos

ad consiliandum. et hoc non est aliud quam deus. Sic igitur ipse usus gratie est a deo nec propter hoc superfluit habitus gratie sicut nec superfluit forme naturales quibus deus in omnibus operibus quod sic dicitur Sapientia 8. Ipse disponit omnia suaviter. quod scilicet pro suas formas omnia inclinant quasi sponte in id ad quod ordinantur a deo. Sic igitur non potest esse quod merita consequentia gratiam sint ratio miserandi aut predestinandi. sed sola dei voluntas secundum quam misericorditer aliquos liberat. Manifestus est enim quod iustitia distributiva locum habet in his quod dantur ex debito. puta si aliqui meruerunt mercedem vel plus laborantibus maior merces donec. non autem habet locum in his quod sponte et misericorditer aliquis dat. puta si aliquis duos pauperes in via inueniens et det uni quod potest vel disponit in elemosinam dare. non est iniquus sed misericors. Similiter si aliquis duobus eque ipsum offendentibus uni dimittat offensam et non alteri: est misericors uni et iustus ad alterum: neutri vero iniquus. Cum enim omnes homines propter peccatum primi parentis damnationi nascantur obnoxii: quos deus pro suam gratiam liberat. sola misericordia liberat: et sic quibusdam est misericors quos liberat. quibusdam autem iustus quos non liberat. neutris autem iniquus. Et ideo apostolus quoniam non soluit per auctoritatem que omnia diuine misericordie ascribit. Sciendum est tamen quod dei misericordia secundum tria attenditur. primo quod est secundum predestinationem qua ab eterno preposuit aliquos liberare. secundum. Misericordia eius ab eterno et in eternum. Secundo secundum vocationem et iustificationem quibus homines saluat ex tempore. Tertio. Secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Tertio magnificando per gloriam quam liberat ab omni miseria. secundum. Qui coronat te in misericordia et miserationibus. Et ideo miserebor. scilicet vocando et iustificando cui misereor predestinatio et misericordiam prestabo: finaliter glorificando eum cui misereor vocatio et iustificatio. Et hic sensus magis concordat cum nostra littera que dicit Misereor cui volueris: et clemens ero cui mihi placet. Ubi manifeste non meritis sed soli diuine voluntati ascribitur diuina misericordia.

Deinde cum dicitur. (Igitur non volentis etc.) Concludit propositum ex premissa auctoritate. Et potest hec conclusio multiplex intelligi. Uno modo sic. Igitur ipsa salus hominis non est volentis neque currentis: id est non debet alicui per aliquam eius voluntatem vel exteriori operationem: quod dicitur cursus secundum illud. i. corin. 9. Sic currite ut comprehendatis. Sed est misericordis dei. scilicet procedit ex sola dei misericordia. ut maxime sequitur ex auctoritate ad ducta. Deuter. 9. Ne dicas in corde tuo. propter iustitiam meam introduxit me dominus ut terram hanc possiderem. Potest autem et aliter intelligi ut sit sensus. Omnia procedunt ex dei misericordia. Igitur non est volentis. scilicet velle neque currentis. scilicet currere: sed vtriusque est misericordis dei. secundum illud. i. corin. 15. Non autem ego: sed gratia dei mecum. Et Io. 15. Sine me nihil potestis facere. Sed si hoc solum in hoc verbo intellexerit apostolus: cum est gratia sine libero arbitrio hominis non velit neque currat. potuisset econuerso dicere. non est misericordis dei sed volentis et currentis: quod aures pie non ferunt. Unde plures aliquid est ex his verbis intelligendum. ut scilicet principalitas gratie dei attribuat. Semper enim actio magis attribuitur principali agenti quam secundo dario. puta si dicamus quod securis non facit arcem sed artifex per securim. voluntas autem hominis mouet a deo ad bonum. Unde supra. 8. dictum est. Qui spiritu dei agunt hi sunt filii dei. Et ideo operatio interior non est homini principaliter sed deo attribuenda. Phil. 2. Deus est qui operatur in vobis velle et perficere per bona voluntate. Sed si non est volentis velle neque currentis currere: sed dei mouentis ad homines. videtur quod homo non sit dominus sui actus quod pertinet ad libertatem arbitrii. Et ideo dicendum est quod deus omnia mouet sed diuersimode in quantum. scilicet vni quodque mouet ab eo secundum modum nature sue. Et sic homo mouet a deo ad volendum et currendum per modum libere voluntatis. Sic ergo

velle et currere est hominis ut libere. non autem est hominis ut principaliter mouentis: sed dei.

Deinde cum dicitur. (Dicit enim scriptura etc.) Soluit questionem premissam quantum ad reprobationem malorum. Et primo inducit auctoritatem. secundo infert conclusionem. ibi. (Ergo cui vult miseretur etc.) Dicit ergo. Ita ostensum est quod non est iniquitas apud deum quantum ad hoc quod ab eterno reprobat malos. Dicit enim scriptura ex ore dei. Exo. 9. Quia in hoc ipsum excitavi te vel seruavi te secundum aliam litteram. ut ostendam in te virtutem meam ut annuncietur nomen meum in vniuersa terra. Nostra autem littera sic habet. Et idcirco posui te ut ostendam in te fortitudinem meam ut enarret nomen meum in omni terra. Ubi primo considerandum est quid deus circa reprobos faciat. quod ostendit dicens. In hoc ipsum seruavi te id est dignus eras mori propter mala que feceras. supra primo. Qui talia agunt digni sunt morte. Sed tamen non statim tibi mortem induxi. sed seruavi te in vita eo fine quo sequitur. ut scilicet ostendat etc. Et in hoc est sensus potest legi quod dicitur. Excitavi te: id est cum apud me pro tuis meritis mortuus esses concessi tibi vitam quasi te excitare. In quo apparet quod deus iniquitatem reprobis non facit cum ipsi ex suis meritis essent digni statim consumi. sed hoc ipsum quod eos seruat in vita procedit ex nimia sua bonitate. Iere. 10. Corripe me domine: veritatem enim in iudicio. et non in furore tuo. ne forte ad nihilum redigas me. Alio modo potest intelligi. excitavi te in peccatum ut deterior fias. Quod quidem non est intelligendum hoc modo quod deus in homine causet malitiam. sed est intelligendum permissiue. quod scilicet ex iusto suo iudicio permittit aliquos ruere in peccatum propter preces iniquitates. sicut supra primo dictum est. Tradidit eos deus in reprobum sensum. Sed aliquid amplius videtur mihi in hoc esse intelligendum. quia videlicet instinctu quodam interiori mouentur homines a deo ad bonum et ad malum. Unde Augustinus dicit in libro de gratia et libero arbitrio quod deus operatur in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocumque voluerit. siue ad bona per suam misericordiam: siue ad mala per meritis eorum. Unde et deus dicitur sepius suscitare aliquos ad bonum secundum illud dicitur. 13. Suscitauit deus spiritum pueri iunioris. Dicitur et suscitare aliquos ad malum faciendum. secundum illud Esa. 13. Suscitabo medos qui sagittam paruulos iterficiant. aliter tamen ad bona. aliter ad mala. Nam ad bona inclinatur hominum voluntates directe et per se: tanquam actor bonorum. ad malum autem dicitur inclinare vel suscitare homines occasionaliter. in quantum scilicet deus homini aliquid proponit vel interius vel exterius. quod quantum est de se est inductiuum ad bonum: sed homo propter suam malitiam peruerse vertit ad malum. supra secundo. Ignoras quoniam benignitas dei ad penitentiam te adducit. secundum autem duritiam tuam et cor impenitens thesaurizas tibi iram in die ire. Et Job. 24. Dedit ei deus locum penitentiae et ille abutitur eo in superbia. Et similiter deus quantum est de se interius instigat hominem ad bonum. puta regem ad defendendum iura regni sui vel ad puniendum rebelles. Sed hoc instinctu bono. malus homo abutitur secundum malitiam cordis sui. Et hoc patet. Esa. 10. Ubi dicitur de assur. Ad gentem fallacem mittam eum contra populum furore mei madabo illi ut auferat spolia etc. Et post. Ipse autem non sic arbitrabitur: et cor eius non ita estimabit. sed ad conterendum erit cor eius. Et hoc modo circa pharaonem accidit qui eum a deo excitaretur ad regni sui tutelam abusus est hac excitatione in crudelitatem. Et ideo oportet considerare quo fine deus ista partem faciat et partem permittat. Est enim considerandum quod deus operatur in creaturis ad suam manifestationem secundum illud supra primo. Inuisibilia dei per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur. Unde et hoc excitatio in hoc ipsum ordinatur et quantum ad partes ut ostendat in te virtutem meam. Exo. 14. Uiderunt

filij israel manū magnā quā exercuerat dñs cōtra egyptios. Et q̄tū ad absentes vt annunciet nomen meum in vniuersa terra. ps. Annūciate iter gētes gloriā eius. Sic igitur p̄ q̄ quātum ad hoc nō est iniquitas apud deū quia vti creatura sua s̄m eius merita ad gloriā suā. Et in h̄ eodem sensu potest exponi si dicatur. Posui te id est ordinavi malitiam tuam ad gloriā meam. deus enī malitiam ordinat sed nō causat.

¶ Deinde cū dicit. (Ergo cui vult miserē rē.) Infert cōclusionē quādam ex vtraq; auctoritate supra iuducta. Nā ex eo q̄ dictū est miserebor cui misereor: cōcludit. Ergo cui vult miserē. ps. Misertus est dñs timētib; se. Ex eo vero q̄ dictū ē. In hoc ip̄m excitauit te: cōcludit. Et quē vult idurat. Esa. 63. Indurasti cor nostrū ne timeremus te. Ecc. 33. Ex ipsis benedixit et exaltauit. et ex ipsis maledixit et humiliavit. Et q̄dem q̄ dicit de dei mīa dubitationē nō h̄z: suppositis h̄s q̄ p̄missa sunt. ¶ S̄z circa indurationē videt esse duplex dubitatio. Primo q̄dem q̄ duritia cordis ad culpā p̄tinere videtur. s̄m illud. Ecc. 3. Cor durū male habebit in nouissimo. Si ergo deus idurat. sequit q̄ sit actor culpe. Lōtra q̄ dicit. Ia. p̄. De; intentator maloz est. ¶ Ad q̄d dōm q̄ de; nō dicit indurare aliquos directe quasi in eis causet malitiā. sed indirecte. inquātū. s̄. ex h̄s q̄ facit in hoīe intus vel extra hō sumit occasionē peccati. et hoc ipse de; p̄mittit. Unde nō dicit idurare q̄si imittēdo malitiā s̄z nō apponēdo gr̄as. ¶ 2ª dubitatio est q̄ ipsa obduratio nō videt diuine voluntati posse ascribi cū scriptū sit. p̄. Thef. 4. Nec evolūt eas dei sanctificatione vestra. Et p̄. thi. z. Qui vult oēs homines saluos fieri. ¶ Ad q̄d dōz est: q̄ tā mīa q̄ iustitia dispositionem voluntatis important. Vñ sicut miseratio attribuit diuine voluntati: ita et id q̄ est iustitie. Sic ergo intelligendū est cui vult miseretur. s̄. per suam misericordiam et quē vult idurat per suā iustitiā. q̄ illi quos idurat hoc merentur vt indurent ab ip̄o. vt supra p̄mo capitulo dictum est.

Lectio. III.

Dicis itaq; mihi. Quid adhuc queritur. Voluntati enim eius quis resistit? O homo tu quis es: qui respondes deo? Nūquid dicit figmentū ei q̄ se finxit qd me fecisti sic? An nō habet potestatem figulus lutū ex eadem massa facere aliud q̄dem vas in honorez. aliud vero ī cōrumeliā. Q̄ si deus volens ostendere iram et noraz facere potentiam suam: sustinuit in multa patientia vasa ire apra in interitum vt ostenderet diuitias glorie sue in vasa misericordie que preparauit in gloriā.

¶ Posita solutione premissae questionis. Dic apostolus cōtra ip̄am solutionē obicit et precipue contra vltimā conclusionem qua dictum est. Cuius vult miserē: et quem vult idurat. p̄mo ergo ponit obiectionem. sc̄do solutionem. ibi. (O homo tu quis es rē.) Dicit ergo p̄mo. Dictū est q̄ deus cuius vult miserē et quē vult idurat. (Dicis itaq; mihi.) Quid adhuc querit id est quid oz vltius querere de causa bonoz et maloz que hic agunt. cur oīa voluntati diuine attribuant que est causa sufficiēs. eo q̄ nullus potest ei resistere. Unde sequit. Voluntati eius quis resistet? Ecc. p̄. Proposui in animo meo querere et inuestigare sapiēter de oībus que fiunt sub sole. Vel aliter. Quid adhuc querit. id est cōqueritur deus de hoīb; quādo peccāt. sic. Esa. p̄. S̄tilios enutriui et exaltaui rē. Jo

aut videtur iustā querimoniā nō habere q̄ ex voluntate ei totū p̄cedit. cui nullus p̄t resistere. Unde subdit. Voluntati eius quis resistet? Vel aliter. Quid adhuc queritur. s̄. ab homine vt faciat bonum vel malum. Mich. 6. Indicabo tibi o homo quid sit bonum et quid de; requiratur a te rē. Frustra autem requirit ab aliquo qd nō est in eius potestate. Nihil autem in hoīs potestate esse videt. s̄m p̄dicta q̄bus omnia diuine voluntati vident ascribi. cui resisti nō potest. Sequit. Voluntati enim eius quis resistet? Quasi diceret. Nullus. Hester. 13. Nō ē q̄ tue possit resistere voluntati. Et hec videt esse intentio apli.

¶ Deinde cū dicit. (O homo tu quis es rē.) R̄ndet tacite questioni. ¶ Ad cuius responsionis intellectū cōsiderandū est: q̄ circa electionē bonoz et reprobationē malorum duplex questio p̄t moueri. Una quidez in generali quare deus velit quosdam indurare et quosdam misereri. Alia vero in speciali quare velit hui; misereri et hūc vel illuz indurare. Et p̄t q̄dem ratio huius q̄onis assignari. sc̄do autem questionis nō p̄t assignari ratio nisi simplex dei voluntas. cuius exemplū p̄ in rebus humanis. Si enim aliquis edificare volens haberet multos lapides similes et eāles cōgregatos posset ratio assignari q̄ re quosdam ponat in summo et quosdam in imo ex parte finis. q̄ ad p̄fectionem domus quā facere intendit regit et fundamentū qd habet lapides in imo. et cacumē parietis qd habet lapides in summo. Sed quare ponat hos lapides in summo et hos in imo nō habet aliqua rōnem nisi q̄ artifex voluit. ¶ P̄rio igit apls r̄ndet dubitationi q̄tū ad questionē sc̄dam quare. s̄. huius hominis misereatur et illū induret. 2^a q̄tū ad questionē p̄mā. q̄re. s̄. quibusdam misereatur et quosdam induret. ibi. (O si volēs deus rē.) ¶ Circa p̄mū tria facit. Primo arguit p̄sumptionē q̄retis. 2ª iducit auctoritatē que questionē soluit. ibi. (Nūquid dicit figmentū rē.) Tertio exponit auctoritatē. ibi. (An nō habet potestatem rē.) Dicit ergo p̄mo. O homo qui es fragilis et ignorās tu qs es q̄ respondes deo vñ sufficis ad respondendū ei si voluerit tecū iudicio cōtendere. Job. 9. Si voluerit cōtendere iudicio cū illo nō poterit ei respondere vnū pro mille. Et sicut dicitur Job. 39. Qui arguit deū debz ei r̄ndere. In quo datur intelligi q̄ homo nō debet scrutari rōnem diuinorū iudiciorū cū intentione apprehendēdi eo q̄ excedant rōnem humanam. Ecc. 3. Altiora te ne quesieris. Prouer. 25. Per scrutator maiestatis opprimeat a gloria.

¶ Deinde cū dicit. (Nūquid dicit figmentū rē.) Inducit auctoritatē: que habet Esa. 45. Nūquid dicit lutū figulo suo. Quid facis et opus tuum sine manib;. Ubi considerādū est q̄ si aliq; artifex ex materia vili faciat vas pulchrum et nobilibus actib; accommodatū totū ascribit bonitati artificis. puta si ex luto faciat scutellas et r̄ceos ad nobilē mensam decentes. Si vō ex vili materia puta ex luto faciat vas accommodatū vilib; vsibus puta coquinae vel h̄ officijs nō posset vas conqueri si rationē haberet. posset. n. conqueri si ex materia p̄ciosa que placet artificis opationi puta ex auro et lapidibus p̄ciosis faceret vas ad vilia officia deputatū. Diuina autēz natura vilitatem h̄z ex sua materia: q̄ vt dicit gen. 2. Ecce de; hominem de limo terre. s̄z maiorē vilitatez habet ex corruptione p̄ti q̄ p̄ vnū hoīez in hunc mūdū intrauit. Et ideo hō luto merito cōparat. Job. 30. Cōparat; suz luto et assimilatus suz familie et cineri. Unde qcquid boni h̄z homo debz bonitati diuine q̄si peritie figuli ascribere. Esa. 64. Nunc dñe pater es tu: nos vero lutum. et fictor noster tu: et opus manū tuarum oēs nos. Si vero deus hoīem ad meliora p̄moueat sed in sua infirmitate eum dimittens

Ad romanos

deputat eum ad infimum usum nullam ei facit iniuriam ut possit iuste de deo conqueri.

¶ Deinde cum dicit. (An nō hz potestates rē.) Exponit ap̄lus vba p̄phe. Quasi dicat. Hoc est dictū. Signētum id est vas fictile nō posset dicere fictori qd mē fecisti sic. qz figulus liberā potestātē hz ex materia luti opus face- re qdēq; sibi placuerit. Un̄ dicit. An nō hz potestates. s. liberam figulus luti qui. s. opat̄ in vili materia; ex eadez massa. s. vilis materie facere absq; alicuius iniuria aliud qdē vas in honorē id est in honorabiles vsus. aliud vō in cōtumeliā id est in vsus viliores. z. tbi. z. In magna eniz domo nō soluz sunt vasa aurea z argentea: sed ēt lignea z fictilia. z qdā qdē in honorē. quedā aut̄ in cōtumeliā. Et s̄t̄ deus liberā potestātē hz facere ex eadē corrupta materia humani generis sicut ex quodaz luto nulli faciēdo iniuriā quosdā hoies preparatos in gloriā: quosdam aut̄ in miseria derelictos. Jere. is. Sicut lutū in manu figuli. ita in manu mea vos domus israel.

¶ Deinde cū dicit. (O si volēs deus rē.) Soluit p̄mam qōnē. s. quare deus velit quibusdā misereri z quosdā in miseria derelinquere. siue quosdā eligere z quosdā repro- bare. ¶ Circa qd cōsiderandū est qz finis oīz diuinorū operū est manifestatio diuine bonitatis. puer. iō. Uniuer- sa p̄pter semetipm̄ opatus est dñs. Un̄ supra p̄mo dictū est qz iuisibilia dei p̄ ea q̄ facta sunt itellecta cōspiciunt̄. Tanta est aut̄ diuine bonitatis excellētia qz nō pōt vno mō nec in vna creatura sufficiēter manifestari. Et iō di- uersas creaturas pdidit in qbus diuersimode manifesta- tur: p̄cipue aut̄ in creaturis rōnalibus in qbus ei ius- titia manifestat̄ q̄tū ad illos quos pro corū meritis pu- nit. mīa vero in illis quos ex sua gratia liberat. Et iō vt vtrumq; in hoibus manifestaret̄: quosdā misericorditer liberauit: sed non oēs. p̄mo ergo ponit rationē reprobationis maloz. sc̄do ponit rōnē electionis bonoz. ibi. (Ut ostēderet diuitias rē.) Est aut̄ in vtrīsq; triplex dīa attē- denda. p̄ma gdez s̄m finē. sc̄da s̄m vsum. tertia s̄m diui- num actum. Finis aut̄ reprobationis vel obdurationis maloz est manifestatio diuine iustitie z virtutis. Et q̄tū ad hoc dicit. qz idē est vt si de⁹ volens ostēdere irā suam id est iustitiā vindicatiuā. Non enī dicit̄ ira in deo s̄z af- fectus cōmotionē. sed s̄m effectus vindictē. supra p̄. Re- uelaf̄ ira dei rē. Addit aut̄. Et notā facere potentia suaz. qz deus d̄ malos nō solū vtiē ira id est vindicta puniēdo eos sibi subiectos: sed etiam sua potētia subyciēdo sibi. Phil. 3. Sc̄dm̄ operationē qua pōt ēt sibi subycere iōia. Exo. i4. Uiderunt egyptios mortuos sup̄ litus m̄. vris et manū magnā quā exercuerat dñs d̄ eos. Vnus aut̄ malo- rum ad quē vtiē eis deus est ira id est pena. Et iō vocat eos vasa ire id est iustitie instrumēta. qbus deus vtiē ad ostēdēdā irā id est iustitiā vindicatiuā. Ephe. z. Erant̄ natura filij ire. Actus vero quem deus erga eos exercet nō est qz disponat eos ad malum: qz ipsi de se habent dis- positionem ad malū ex corruptione p̄mi peccati. Un̄ di- cit. Vasa apta in interitū id est in se h̄ntia aptitudinē ad eternā damnationē. Hei. 6. Videns de⁹ qz multa mali- tia hoīum esset in terra. z cūcta cogitatio humani cordis intenta esset ad malū omni tēpore. Doc aut̄ solū de⁹ cir- ca eos agit qz eos pmittit agere que cōcupiscunt. Unde signanter dicit. Sustinuit. Et hoc ei⁹ patientiaz dem̄strat qz nō statim vindictā infert. Unde addit. In multa pa- tientia. Ecc. 5. Altissimus est patiēs redditor.

¶ Deinde ex parte bonoz similiter tria ponit. p̄mo qz dē finē cū dicit. (Ut ostēderet diuitias glie sue.) Finis. n. electionis z miserationis bonoz est vt manifestaret in eis abundantia bonitatis sue reuocādo eos a malo. z ad

iustitiā eos trahendo z finaliter eos pducere in gliaz. Et hoc est qd dicit. Ut ostēderet diuitias glie sue. de qbus di- uitis supra. z. An diuitias bonitatis ei⁹ contēnis: Ephe. z. Deus aut̄ q diues est in mīa. Signanter aut̄ dicit. Ut ostēderet diuitias glie sue. qz ipsa condēnatio z reprobatio maloz que ē s̄m dei iustitiaz manifestat z cōmendat sanctorū gloriā qui ab ipsa tali miseria liberantur. Sc̄do describit vsus eoz cū dicit. In vasa mīe. Notat aut̄ bo- nos vasa mīe: qz vtiē eis deus quasi instris ad suā mīam manifestandā. Ecc. 44. Isti sunt viri misericordie. Ter- tio ponit actū quē circa eos deus exercet. Non enī deus eos solum sustinet q̄si de se aptos existentes ad bonū: s. eos preparat et disponit vocando ad gloriā. Unde di- cit. Que preparauit in gloriā. ps. Preparans montes in v̄tute tua. Est aut̄ constructio defectiua et suspensiuā vs- qz hic. vt sit sensus. Si deus volens hoc facere qbusdam miseret̄ z quosdam indurat quid contra B̄ iuste poterit dici: Quasi dicat. Nihil. Non enī sic quos vult indurat vt eos peccare p̄pellat: sed sustinet eos vt s̄m suam incli- nationem tendant in malum. Lectio. V.

Vos z vocauit non soluz ex iudeis: sed etiaz ex gentibus sicut in osee di- cit. Vocabo nō plebem meā: plebez meā. z non dilectaz. dilectā. z nō mi- sericordiaz cōsecutaz: misericordiā cōsecutaz. Et erit in loco vbi dictū est eis: nō plebs mea vos. ibi vocabuntur filij dei viui. Esaias autē clamat pro israel. Si fuerit numerus filiozuz israel tanquā arena maris reliquie salue fient. Verbus enīz cōsumans z abbreviās in equita- te. quia verbum breuiatum faciet domin⁹ su- per terram. Et sicut p̄dixerat Esaias nisi do- minus sabaoth reliquisset nobis semen. sicut sodoma facti essemus: z sicut gomozra sim- les fuissēmus. Quid ergo dicemus? Oz gētes que non sectabantur iustitiaz apprehenderūt iustitiaz: iustitiaz autē que ex fide est: israel ve- ro sectando legez iustitie in legem iustitie non peruenit. Quare? Quia non ex fide sed quasi ex opibus. Offenderūt enīz in lapidē offensio- nis: sicut scriptuz est. Ecce pono in syon lapi- dem offensionis z petraz scandali: z omnis qz credit in euz non confundetur.

¶ Postq̄ apostolus ostendit qz dei gratia dat̄ hominib⁹ ex vna electiōe p̄ quā hoies ad grām vocant̄. h̄ ostēdit qz p̄dca electio siue vocatio nō solū ptinet ad iudeos vt ipi poterāt gliari: pp̄ B̄ qd d̄r Deu. 4. Dilexit p̄res tuos. Sz ēt ad gētes. z p̄ p̄ponit qd intendit. z. p̄bat p̄positū. ibi. (Sic i osee dicit rē.) Tertio ex dictis isert̄ p̄nē. ibi. (Quid ḡ dicem⁹ rē.) Dicit ḡ p̄. Deū ē qz sc̄tōs p̄parauit in gliaz. qz z vocauit. s. p̄ grāz suā nō solū ex iudeis: s. z et ex gētib⁹ supra z. An iudeoz de⁹ tm̄: Nōne z gētū. Sopho. sc̄do Adorabunt eū viri de loco suo oēs insule gentiū.

¶ Deinde cū dicit. (Sic in osee dicit rē.) Probat p̄positū z p̄ q̄tū ad gentiles. z. q̄tū ad iudeos. ibi. (Esai. autēz cla- mat rē.) ¶ Circa p̄mū ponit duas auctates osee loquen- tis p̄ gentib⁹. quaz p̄ma pmittit eis dona dei. z. ipaz di- uinā filiationez. ibi. (Et erit in loco rē.) Dicit ḡ p̄. Sicut dñs dicit in osee. qz ipse erat qui loquebatur in p̄phetis.

z. re. 23. Spūs dñi locutus ē per me ⁊ sermo ei⁹ p lingua mea. Unde ⁊ ofee prio dñ. Principiū loquēdi dño i ofee. Est at⁹ considerādū q̄ a tribus bonis q̄ in iudeis eminebāt gentiles erāt alieni: quoz primū erat dñus cultus rōne cui⁹ dicebātur ppl̄s dei: q̄si ei seruiētes ⁊ ei⁹ pcepti obediētes. Un̄ in ps dñ. Nos autē ppl̄s eius ⁊ oues pascue eius. S; ab h⁹ ppl̄i societate gentiles erant alieni scdm illd̄ ephe. 2. Alienati a uersatiōe israel ⁊ hospites testamētoz. Sed per xpm facti sunt ppl̄s dei. Tit. 2. Dedit semetipm̄ pro nobis vt emūdaret sibi ppl̄m acceptabilem. Et hoc ē qd̄ dicit. Uocabo nō plebē meam. i. gētilitatem que nō erat plebs mea: plebez meam. i. ad hoc vt sit plebs mea. Scdm̄ est priuilegium diuine dilectionis. Ofee 3. Diligit dñs filios isrl̄ in eo. s. q̄ eis multa beneficia iducētia ad spālē grām prestabat: a qua qdē dilectione gētilēs olim erant exclusi. Ephe. 4. Alienati a ueritate dei pp̄ ignorātiā que ē in illis. Et iō dicit. Et non dilectam meā. s. gētilitātē uocabo dilectam meā. Ephe. 2. Uos q̄ aliqui eratis lōge facti estis ppe in sanguie xpi supra. 5. Cū inimici eēmus recōciliati sum⁹ deo i morte filij ei⁹. Tertiu⁹ ē libertas a pctō originali que iudeis in circūcisione cōferebat. Esa. 14. Miserebit dñs Jacob. S; h⁹ miseratiōis gētilēs nō erant p̄ticipes. Eze. 16. Quā nat⁹ es in die ort⁹ tui nō ē prescius ymbilic⁹ tu⁹. Et isra. Non pepcit sup te oculus me⁹ vt facerē vnū de his miseratus sum tui. S; postea p xpm sunt mīam psecuti. Jō seq̄. Et nō mīaz psecuta mīam psecutam. Tit. 2. Scōz suā mīam saluos nos fecit. Dec at⁹ auctoritas hī ofee. 2. scdm̄. 70. loco cui⁹ isa nra h; Miserebor eius que fuit absq; mīa: ⁊ dicā nō ppl̄o meo: ppl̄s meus es tu.

Deinde cū dicit (Et erit i loco rē.) inducit aliā auctoritatē q̄ hī ofee. i. In qua eis repromittit dignitas filiozū dei de qua iudei glābātur pp̄ id qd̄ dñ. Isa. i. Filios enutriti ⁊ exaltaui. ipi at⁹ spreuerūt me. Et deut. 33. Nōne ipē ē p̄ tu⁹? Gentiles ēt nō solum dicebāt filij qd̄ p̄tinet ad eos qui ex amore deo seruiunt ⁊ spū dei agunt. vt. s. s. dñi est. s; nec ēt digni erāt vt ppl̄i dei dicerent qd̄ p̄tinere poterat ēt ad eos q̄ spū seruitutis acceperant in timore. Unde dicit. Et erit in loco. i. in iudea vbi dñi ē eis. i. gētilib⁹ a iudeis quasi ex persona dei loquētib⁹. Non plebs mea vos: q̄ nō reputabant eos ppl̄m dei ibi. i. ēt apud iudeos credētes uocabūt filij dei. Uel i loco. i. toto mūdo in quo uertentur sicut p̄seliti quos iudei faciebant qui suis locis derelictis in iudeam pgebant. H aut⁹ non ita futur⁹ ēē in his q̄ ad xpm uertēdi erāt ostēditur Sopho. 2. Adorabūt eū viri de loco suo. Unicuiq; q̄ in loco suo hitanti vbi dñi est eis olim ex dīna sn̄ia nō plebs mea vos. ibi uocabūt filij dei per dīnā adoptio nem. Jo. i. Dedit eis p̄tatem filios dei fieri his q̄ credūt in nomine eius.

Deinde cū dicit (Esa. aut̄ clamat rē.) probat ppositū q̄tuz ad iudeos p auctoritatē Esa. Et ponit duas auctoritates: quaz priay p̄tinere ad oēs credentes ex iudeis scda spāliter ad aplos ibi. (Et sic̄ dixit rē) Dicit er; go p̄mo. dñi ē per Ofee p gētilibus Esa. aut̄ clamat. i. apte loquitur p uersione isrl̄. s. Clama ne cesses quasi tuba exalta uocem tuā. In hac at⁹ priā auctate p̄ponit paucitatē uersoz dicens. Si fuerit numer⁹ filiozū isrl̄ q̄si arena maris. i. innumerabiles p̄ multitudie gentiū. Hesi. 22. Multiplicabo semē tuū uelut arenā maris rē. 3. reg. 4. Juda ⁊ israel innumerabiles quasi arena maris. Reliquie salue sient. i. nō oēs nec maior pars. s; alig pauci: que relinquūt ex excidio alioz. Mich. 7. Scūs sum sicut qui colligit in autūno racemos uindemie. In fra. ji. Reliquie scdm̄ electiōem grē salue facte sunt. 2.

ibi. (Uerbus. n. Sumās rē.) Assignat eām salutis. ⁊ primo ponit efficaciam euāgelici uerbi dicēs. (Uerbus enīz sumās ⁊ abbreviās iēgrate) Ubi notat duplex efficacia euāgelici vbi: p̄ma est: q̄ ē sumās. i. perficiens. vt. n. dñ. heb. 7. Nihil ad p̄fctm̄ adduxit lex. Dñs aut̄ dicit Ma. 5. Non ueni soluere legē s; adimplere: tū q̄ figuris legis ueritatem adhibuit. tū q̄ p̄cepta legis moralia debito mō exposuit ⁊ occasiones trāsgrediendi abstulit: ⁊ ēt eis cōsilia p̄fectionis adiunxit. Unde ⁊ iunēi diuini Ma. 19. q̄ oīa mādāta legis suauerat dixit. Unus tibi deest: si uis p̄fcūs eē: uade ⁊ uende oīa que hēs rē. Et pp̄ h̄ disciplis suis dicebat ma. 5. Estote p̄fcti sicut ⁊ p̄f̄ v̄ celestis p̄fctus est. ⁊ efficaciam ē abbreviādā ⁊ hec ueniēter prime adiūgitur: q̄ q̄to aliq̄d uerbu est magis p̄fctm̄: tanto ē alti⁹: ⁊ p̄ dñs magis simplex ⁊ breue. Est at⁹ vbum euāgelij abbreviās vba legis: q̄ oīa sacrificia figuralia legis i vno vō sacrificio p̄prehendit. quo xps obtulit seipm̄ pro nobis hostiam: vt dñ. ephe. 5. Dia uero p̄cepta legis moralia i duob⁹ p̄ceptis caritatis concludit. Math. 22. In his duob⁹ mādatis uniuersa lex p̄ndet ⁊ p̄p̄he. Unde dicit (Abbreviās in egrate) Uel q̄ nihil ē p̄termisū de multitudie figuraz ⁊ p̄ceptoz legis quā sub breuitate euāgelij p̄prehēderet. Uel q̄ nihil ipsoz remāet obseruādum qd̄ ē equū fm̄ dictamen rōnis nālis. ps. Omnia mādāta tua equitas: subaudiendū est aut̄ erit: vt sit sensus vbum euāgelij erit abbreviās ⁊ cōsumās in equitate. 2. cū dicit (Qz vbum rē.) Assignat rōnem p̄dicte efficacie dicens. Qz dñs super terrā ex̄ns. i. in terris tanq̄ hō inhabitans: scdm̄ illd̄ Bar. 3. Post hec in terris uisus ē rē. Faciet uerbu breuiatū. Perfecti⁹. n. d; esse uerbu ⁊ maioris uirtutis qd̄ ipse dñs deus carnē indutus locutus ē p̄ semetipm̄ q̄ uerba que locutus est p̄ p̄phas. fm̄ illud Deb. i. Multipharie multisq; modis olim de loquens p̄ribus in p̄phis rē. Uel alr: qz dñs. s. deus p̄ faciet sup terrā vbum breuiatū. i. incarnatū: qz fili⁹ dei exinanuit semetipm̄ formā serui accipiēs. Dñ at⁹ exinanitū uel breuiatum nō qz aliquid subtractum sit plenitudini uel magnitudini dīnitatis ipsius: s; qz nram exilitatem ⁊ uilitatē suscepit. Dñ at⁹ hec auctoritas. Esa. 10. vbi s; litterā nram sic dñ. Si fuerit ppl̄s tuus isrl̄ quasi arena maris re liquie uertent ex eo. Cōfirmatio abbreviata inūdabit iusticiā. Consumatiōem enim ⁊ abbreviationem dñs deus exercitiū faciet in medio oīs terre.

Deinde cū dicit (Et sicut̄ dixit Esa. rē) inducit auctoritatem pertinentem spāliter ad aplos dicens. Et sic̄ dixit Esa. i. Nisi dñs sabaoth. i. exercitiūz uel uirtū reliquisset nobis. s. ex sua mīa semen. i. uerbum euāgelij. Uel semen. i. xpm. Gal. 3. Et semini tuo qui est xpus. uel semē idest ap̄stolos. Esa. 6. Semen sanctum erit id qd̄ steterit in ea. Sicuti sodoma facti essemus: ⁊ sicut gomora similes fuissetm̄s. Hrauius enim fuit peccatus iudeozū q̄ sodomozū. Tren. 4. Maior effecta ē iniquitas populi mei peccato sodomozū. Et eze. 16. Nō feci sodoma ipsa ⁊ filie eius sicut fecisti tu ⁊ filie tue. Et ideo qz iudei nō sunt totalit̄ exterminati sicut sodomite ē diuine mīe imputandum. Tren. 3. Die dñi quia non sumus consumpti.

Deinde cum dicit (Quid ergo dicem?) Infert cōclusionem ex dictis: ⁊ primo q̄tum ad gentes. scdo quantū ad iudeos ibi (Israel uero rē) Circa primū duo facit. p̄ concludit qd̄ intendit dicens. Quid ergo dicemus ex cōsideratione predictorū. Hoc inq; qz oēs apprehēderunt. i. consecute sunt iusticiā. s. qua uocantur filij. i. cor. 6. Et hoc quidem fuistis sed iustificati estis. Et hoc qd̄ ex uocatione diuine electionis non ex meritis qd̄ ps per

Ad romanos

boc qd dicit. Que nō sectabant iusticiā s; illud ephe. z. Eratis in illo tpe sine xpo aliēati a cōuersatiōe israel. 2° exponit qd dixerat iusticiā at que ex fide ē nō cā q̄ i opibus consistit. Non. n. ad hoc gētes puerse sūt: vt iusticiā legalē obseruent. s; vt iustificent p xpi fidē. supra. 2°. Iusticia autem dei per fidem iesu xpi.

C Deinde cū dicit (Israel vero rē.) Inducit conclusio-
nē q̄tum ad iudeos. Et p̄ concludit qd intendit dicens.
(Isrl' vō). i. ppls iudeoz. sectādo legē iusticie in legē iu-
sticie nō peruenit. Dī lex iusticie lex spūs vite: per quam
hoies iustificātur ad quā iudeoz ppls nō peruenit quas
tū sectabat obseruādo ymbra b^o spūalis legis que cōfir-
mit in obseruatiōib^o legalib^o. Deb. io. Umbra habēs lex
futuroz bonoz. Uel sectādo legē iusticie. i. legem moy-
si que est lex iusticie si sit bñ intellcā: qz docet iusticiam.
Uel of lex iusticie. qz facit hoies iustos nō vere: sed exte-
rius dū peccata vitāt nō ex amore sed timore pene quā
lex infligebat. Esa. si. Audite me qui segmini qd iustū ē
et q̄ritis dñm. Et in eodē. Audite me qui scitis iustū ppls
me^o lex mea i cordib^o eoz. **C** Scdo assignat cāz dices q̄
re. s. dum sectarent legē ad legē iusticie nō peruenierunt
qz. s. nō per debitā viam sectabātur. Et hoc ē qd subdit.
Nō nō ex fide. s. xpi querebāt iustificari: s; q̄si ex opibus
legis. Sequebātur enī figurā et repudiauerūt veritatez
supra 3°. Ex opibus legis nō iustificabit ois caro coram
illo. **C** 3° manifestat cāz ppositā: et pponit māifestatio-
nem dices. Offenderūt. n. in lapidē offensionis. i. ad xpm
qui assimilatur lapidi offensionis: in hoc q̄ sicut lapis i
quē offendit non cauetur pp suā paruitatē. ita iudei vi-
dentes xpm infirmitate nra cōtentū non cauerūt in eū
offendere. Esa. 53. Quasi absconditus vultus ei: et despe-
ctus. vñ nō reputauim^o eum. Jere. 13. Anteq̄ offenderāt
pedes vestri ad montes caliginosos. i. ad xpm et ei^o apo-
stolos q̄ dicūtur mōtes caliginosi pp b^o q̄ eoz dignitas
et magnitudo latebat. Scdo ad hoc iducit auctoritatez
dicens. Sicut scriptum est in Esa. s. Lōponit autez apo-
stolus verba Esa. in diuersis locis scripta. Nam Esa. 28.
dī. Ecce ego mittam in fundamētis syon lapidē. Lapi-
dem angularē pbatū preciosum in fundamēto funda-
tum. Qui crediderit non festinet. Et hinc sumitur p̄nci-
piū auctoritatis. Ecce ponam in syon lapidem. s. quasi
fundamētū in quo designatur q̄ xps diuina ordinatio-
ne cōstitutus erat ecclie fundamētū. i. Corin. 3. Funda-
mentum aliud nemo pōt ponere p̄ter id qd positū ē qd
ē xps iesus. Legitur et Esa. 8. In lapidē aut offensionis
et petrā scādali duab^o domib^o israel. Et hinc sumit^o me-
dium auctoritatis quo dicit. Lapidem offensionis et pe-
trā scādali vt offensio referat ad ignorātiā: qz vt dicitur
i. Cor. 2. Si cognouissent nunq̄ dñm glie crucifixis-
sent. Scādalum aut referendū est ad impactiōem et ca-
sum quo per ifidelitatē ceciderūt xpm et ei^o aplos per-
sequētes. i. cor. 1. Nos predicam^o xpm crucifixuz iudeis
quidem scādalu. Luc. 2. Ecce hic posit^o ē in ruinā rē. Si
nis aut auctoritatis sumit^o exo. 28. capi. Qui crediderit
nō festinet: loco c^o hic dī. Ois qui credit in eum nō p̄su-
detur: qz. s. cōsequetur mercedē ab eo. Ecc. 2. Qui timet
deū credite illi et nō euacuabitur merces vestra. ponit
aut ap̄ls bec vba fm lram. 70. Et ad hunc sensum perti-
net qd in littera nostra dī. Qui crediderit non festinet.
Ille. n. festinare v̄t q̄ delusū se reputat: quia cito nō adi-

sciscitur quod sperabat. CAP. X.
Ratres voluntas quidē cordis mei
et obsecratio ad deum fit pro illis in
salutem. Testimoniū enīz p̄hibeo

illis: q̄ emulationem quidē dei habent. sed nō
scdm sciam. Ignorantes enim iusticiam dei:
et suā querentes statuere: iusticie dei non sunt
subiecti. Finis enīz legis xps ad iusticiā omni
credenti. Moyses enī scripsit: qm iusticiam q̄
ex lege est qui fecerit homo viuēt in ea. Que
at ex fide est iusticia sic dicit. Ne dixeris i cor-
de tuo. quis ascendit in celū. i. xpm deducere.
aut quis descendet in abyssū. hoc ē xpm a mor-
tuis reuocare. Sed quid dicit scriptura. Pro-
pe est verbū in ore tuo. Hoc est verbum fidei
qd predicamus: qz si confitearis in ore tuo do-
minuz iesum: et in corde tuo credideris q̄ de-
illum suscitauit a mortuis saluus eris

C Postq̄ ap̄ls ostendit quomodo per electionem gratie
dei gentiles sunt ad fidem vocati et etiam aliqui ex iude-
is de maiori parte populi iudaici offendentibus et scāda-
lizatis. hic agit specialiter de casu iudeoz. Et circa hoc
tria facit. Primo manifestat cām casus eoz: quā vt. s.
tetigerat: ex qua ostenditur casus eoz esse miserandis.
scdo ostendit casum eoz non esse vniuersalem. ii. cap.
ibi (Dico ergo nunquid rē.) tertio ostendit casum eoz
nō cē inutile neq̄ irrepabile: ibi (Dico ergo nūqd rē.)
C Circa primū duo facit. Primo ostendit casuz eoz cē
miserandum ex sua causa. Scdo ostendit q̄ non est to-
taliter excusabilis ibi. (Sed dico nunquid non audie-
rūt rē.) **C** Circa primū duo facit. Primo ostendit se ad
iudeos habere miserationis affectum. scdo ostendit cau-
sam miserationis ibi (Testimoniū enim illis p̄hibeo rē.)
C Dicit ergo p̄rio. dictuz est q̄ iudei in legē iusticie nō
peruenierūt p̄pter hoc q̄ offenderunt in lapidez offensi-
onis. nec tamen cōtra eos indignoz sed eozum misereoz
Et ideo dico vobis o fratres qui conuersi estis tā ex gē-
tibus q̄ ex iudeis Mat. 23. Omnes vos fratres estis.
Voluntas quidem cordis mei idest ex intimo cordis af-
fectu procedens est ad salutē eozum: vt. s. ipsi saluētur:
sicut et ego saluatus sum. i. cor. 7. Uolo omnes homines
esse sicut me ipsum. act. 26. Opto apud deum omnes qui
audiunt tales fieri qualis et ego sum. Et in hoc deo cōfor-
mabatur qui vt dicitur primo tbi. 2. Vult omnes homi-
nes saluos fieri. Nec sola voluntas est in salutē eoz. s;
et voluntas effectus. ynde subdit. Et obsecratio. s. mea
fit ad deum pro illis in salutem. i. regum. 12. Absit a me
hoc pctñ in dño vt cessem orare pro vobis. Jac. vltimo
Orate p̄ inuicē vt saluemini. Ex hoc p̄z q̄ oranduz p̄
infidelibus vt saluentur: qz et ipa fides ē donū dei. Eph.
2. S̄ra saluati estis p̄ fidē et nō ex vobis. dei enī donuz ē.
C Deinde cum dicit (Testimoniū enim rē) Assignat
causam sue miserationis. quia. s. non ex certa malitia: s;
ex ignorantia peccabant. Et circa hoc tria facit. primo
enim pponit eozum ignorantiam. scdo ostendit qd igno-
rabant ibi. (Ignorantes enim dei rē.) tertio ostēdit ve-
ritatē eoz q̄ ignorabāt ibi. (Moyses enī dī) **C** Dīc ḡ
primo. Ideo salutem eoz volo et p̄pter hoc oro misert^o
eoz: qz testimoniū p̄hibeo de illis q̄ emulationē q̄-
dem dei habent. s. qz zelo dei xpm et eius membra perse-
quuntur. Jo. 16. Venit hora i qua ois qui interficit vos
arbitretur obsequium se prestare deo. Et huius rei testi-
eē poterat: qz et ipse aliq̄ fuerat in simili cā. Philip. 3.
Scdm emulationē persecutus sum ecclesiam dei. s; non
scdm sciētiam. qz. s. eozum zelus p̄ rectam sciētiaz nō ordi-

naturā dū ignorant veritatē. **¶** Propterea captiuus ductus est populus meus: quia non habuit scientiā. i. cor. 14. Si quis autem ignorat ignorabitur.

¶ Deinde cum dicit. (Ignorantes. n. rē.) ostendit cuius rei scientiā non haberet. Et primo proponit quod intendit. secundo manifestat propositū. ibi. (Finis. n. legis xpi rē.) Dicit ergo primo. Recte dico quod non finem scientiā. ignorantes. n. dei iustitias. s. q̄ deus per fidem iustificat. s. tertio. Iusticia autem dei per fidem iesu xpi. Et quatenus statuere. i. firmare suā. s. iusticiā quod consistit in operibus legis quod secundum eorum opinionem non expectabat aliquid a deo: sed solum ex arbitrio operantium erat. Et ideo dicit eorum esse iusticiā quasi humanā et non diuinā. s. illud. s. 4. Si abraham ex operibus legis iustificatus est habet gloriā. s. apud homines: sed non apud deum. **¶** Iusticie. n. dei non sunt subiecti. i. nolunt subiaceri xpo per cuius fides iustificatur homines a deo. ps. Nonne deo subiecta erit anima mea. s. 3. Ut subditus fiat omnis mundus deo. **¶** Ero. io. vsq̄quo non vis subiacere mihi?

¶ Deinde cum dicit. (Finis legis xpi rē.) manifestat quod dixerat. s. eos dei iusticiā ignorare: et quod ei subiacere nolunt: cum tamen iusticiā legalē statuere velint. Circa quod considerandum est quod sicut etiam phisici dicunt intentione cuiuslibet legislatoris est facere homines iustos. vñ multo magis lex veteris hominibus diuinitus data ordinabat ad faciendum homines iustos. Nāc tamen iusticiā lex per semetipsam facere non poterat: quia neminem ad perfectum adduxit lex. vt dicitur Deber. 7. Sed ordinat homines in xpo quem permitterat et figurabat. Gal. 3. Lex pedagoga non fuerit in xpo vt ex fide iustificemur: et hoc est quod dicit. Xpi. n. est finis legis ad quem. s. tota lex ordinat. ps. Dispositionis videri finem. Finis inquit ad iusticiā vt. s. homines per xpm iusticiam consequantur: quā lex intendebat supra octauo. Quod impossibile erat legi mittens deus filium dānauit peccatum in carne vt iustificatio legis impleret in nobis. Et hoc dico omnino credenti: quia per fidem suos iustificat. Io. 1. Dedit eis potestatem filios dei fieri his qui credunt in nomine eius.

¶ Deinde cum dicit. (Moyses. n. rē.) probat veritatē eorum quod iudei ignorabant. s. quod iusticia dei sit perfectior quam iusticia legis. Et hoc auctoritate ipsius moysi veteris legislatoris. primo ergo per eius verba ostendit additionem iusticie legalis. secundo additionem iusticie fidei. ibi. (Que autem ex fide est rē.) Dicit ergo primo. Recte distinxit iusticiā humanā a iusticia dei. Moyses. n. scripsit. Leuit. 18. Quis homo qui fecerit iusticiam quod ex lege est viuet in ea. vbi sic scripta nra habet. Custodite leges meas atque iudicia que faciens homo viuet in eis. Et eze. 20. Iudicia mea piecerunt que faciens homo viuet in eis. quia. s. hoc commoditatis obseruabat homo per legis obseruatiā ne occideretur tanquam legis transgressor. heb. io. Irritam quod faciens legem moysi absque ulla misericordia morietur. leui. 20. Qui maledixerit patri vel matri morte morietur et sic de alijs. Possimus ulterius dicere quod per legis obseruationem homo ordinatur in vitam presentem. permitterat. n. lex temporalia bona et quedam mandata que ad ordinationem carnalis vite pertinebant. heb. 9. Iusticijs carnis vsque ad tempus correctionis impositis. Sed videatur esse quod dominus dicit. math. 19. querenti quod boni faciā vt habeat vitam eternā. Respondit. Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Vñ et supra. s. supra illud. Lex autem subintravit. dicit quidam glo. Iusticia legis suo tempore custodita non solum bona temporalia: sed et vitam conferrebat eternā. sed hec intelligenda sunt secundum spiritalem sensum legis quod pertinet ad fidem xpi. Sed quod hic dicitur referre ad interiorē legis sensum: secundum quem lex de vita eterna mentionem non faciebat.

¶ Deinde cum dicit. (Que autem ex fide est iusticia rē.) Inducit auctoritatem moysi de iusticia fidei. Et primo moyses ostendit certitudinem fidei que debet esse in corde hominis. secundo fidei effectum. ibi. (Sed quod dicit scriptura rē.) Dicit ergo primo non solum loquitur moyses de iusticia legis: sed etiam ipse sic

dicit de iusticia que est ex fide. **¶** Que autem ex fide est iusticia sic dicit. i. sic loquitur in corde hominis. Ne dixeris in corde tuo. s. dubitādo. Quis ascendit in celum. quasi hoc impossibile reputans. sicut et puer. 30. queritur. Quis ascendit in celum atque descendit: quia. s. hoc tenere quasi impossibile est deducere xpm a celo. i. asserere quod xpus non sit in celo contra id quod dicitur. Io. 3. Nemo ascendit in celum nisi qui descendit de celo filius hominis qui est in celo. Eph. 4. Qui descendit ipse est et qui ascendit super omnes celos. Aut etiam ne dixeris quod descendit in abissus. i. in infernum quasi reputans hoc esse impossibile. hoc enim negare est reuocare xpm ex mortuis. s. negare eum non esse mortuum. Ipse enim moriens in abissus descendit. Eccl. 24. Penetrabo inferiores partes terre. Et finem hoc prohibet dubitari de duobus articulis fidei xpi. s. de eius ascensione et de eius morte et descensu ad inferiores. quorum primum pertinet ad maximam xpi exaltationem. secundum ad maximam eius humilitationem. Potest autem et aliter exponi vt dicat nobis certitudo duorum articuloꝝ. primo quod de incarnatione que de celis ad terram descendit vt sit sensus Ne dixeris in corde tuo quod ascendit in celum et exponit suppleto. i. xpm deducere. quasi dicat Quis ascendit in celum ad deducendum xpm ad nos: quod quidem non fuit necessarium: quia ipse propria virtute descendit. secundo autem resurrectionis cum subdit. Aut etiam ne dixeris quod descendit in abissum. et suppleto addit. Hoc est xpm ex mortuis reuocare. quasi dicat. Illuc descendit vt inde posset xps reuocare sicut ex persona insipientium dicit. Sap. 2. Non est qui agnitus sit reuersus ab inferis. Et huius sensus congruit verbis moysi. dicit enim deus. 30. secundum litteram nram. Mandatum quod ego precipio tibi hodie non supra te est neque paul positum neque in celo situm vt possis dicere. Quis nram valet ad celum conscendere vt deferat illud ad nos. Nec est inconueniens si quod moyses dixit de mandato legis hoc apostolus attribuit xpo: quia xpus est verbum dei in quo sunt omnia dei mandata. Sic ergo intelligendum est quod dixit. Quis ascendit in celum. i. christum deducere. Ac si dicat. Quis potest in celum conscendere vt verbum dei inde deferat ad nos. Et ideo est dicendum in alio quod sequitur.

¶ Deinde cum dicit. (Sed quod dicit scriptura rē.) ostendit fructum fidei per eiusdem auctoritatē. Et primo proponit auctoritatē. secundo exponit eam. ibi. (Hoc est verbum fidei rē.) tertio probat expositionem esse uerientem. ibi. (Lorde. n. credit rē.) Dicit ergo primo. Sed quod dicit scriptura. Hoc inquit. Prope est verbum in ore tuo et in corde tuo. Sic enim post promissa verba deuter. sequitur. Juxta te est sermo valde in ore tuo. Quasi dicat. non solliciteris quod tibi desit verbum fidei iustificatis propter hoc quod xpus est in celo secundum naturam diuinā aut quod descendit in infernum propter mortem humanitatis: quia ipse descendens de celo. et resurgens ab inferis impressit verbum fidei in ore tuo et in corde tuo. Vñ quod dicit. Prope est potest referri ad hoc quod verbum dei sumus adepti per xpm incarnationem et resurgentem heb. 2. Que cum initium accepisset enarrari per dominum. Jere. 1. Ecce dedi verba mea in ore tuo. Vcl secundum glo. quod dicit prope referendum est ad utilitatem secundum quod dicimus prope apud nos esse quod nobis est commodum et utile. Uerbo. n. dei cor nram mundat. Io. 15. Jam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. Vcl potest referri ad hoc quod verba fidei et si sint supra rationem. Eccl. 3. Plurima superbia sensus hominis monstrata sunt tibi. non tamen sunt contra rationem. quia veritas non potest esse veritati contraria. ps. Testimonia tua disse credibilia facta sunt nimis.

¶ Deinde cum dicit. (Hoc est verbum rē.) exponit auctoritatem predictam. Et primo ostendit quod sit illud verbum de quo moyses loquitur dicens. Hoc est verbum fidei quod predicamus. z. thi. 4. Predica verbum. Jere. 23. Qui habet sermonem meum loquat sermonem vere. Secundo exponit quomodo hoc verbum

Ad romanos

est in ore per confessionem et in corde per fidem. Et hoc est quod subdit. quod si confitearis in ore tuo dominum Iesum Christum. scilicet recognoscens eum dominum subiciendo sibi tuum affectum secundum quod dicitur in I. corinthios. Nemo potest dicere dominus Iesus nisi in spiritu sancto. Et iterum. Si credideris in corde tuo. scilicet fide formata que per dilectionem operatur. ut dicitur Actuum. Deus excitauit illum a mortuis. psalmus. Tu autem domine miserere mei et resuscita me: quia ut dicitur in I. corinthios. Resurrexit ex virtute dei quod est corpus sibi et patri. Saluus eris. scilicet salute eterna. de qua dicitur Esaias. Saluatus est israel in domino salute eterna. Quod autem dicitur dominum Iesum ad mysterium incarnationis refertur. Quod autem sequitur per manifeste ad resurrectionem refertur. de quibus duobus articulis supra fecerat mentionem. Lec. II.

Corde enim creditur ad iusticiam ore autem confessio fit ad salutem. Dicit enim scriptura. Quis qui credit in illum non confundetur. Non enim est distinctio iudei et greci. Nam idem dominus omnium dices in omnes qui inuocant illum. Quis enim quicumque inuocauerit nomen domini saluus erit. Quomodo ergo inuocabunt in quem non crediderunt? Quomodo autem audient sine predicante? Quomodo vero predicabunt nisi mittantur sicut scriptum est. Quam speciosi pedes euangelizantium bona. Sed non omnes obediunt euangelio. Esaias enim dicit. Domine quis credidit auditui nostro. Ergo fides ex auditu: auditus autem per verbum christi.

Premiserat apostolus exponendo verbum moysi quod confessio oris et fides cordis operatur salutem. proponens hoc causa exempli in duobus articulis. hic probat quod dixerat in vniuersali. Et circa hoc tria facit. primo ostendit quod per fidem et confessionem homo consequitur salutem. secundo ponit salutis ordinem. ibi. Quomodo ergo inuocabuntur. tertio infert quamdam conclusionem ex dictis. ibi. Ergo fides ex auditu. Circa primum tria facit. primo proponit quod intendit dicere. Recte dico quod si confitearis ore et credas corde saluus eris. Corde enim creditur ab homine ad iusticiam. id est ad hoc ut iusticiam per fidem consequatur. supra. Justificati igitur ex fide. Signanter autem dicit. Corde creditur. id est voluntate. Nam cetera que ad exteriorum dei cultum pertinent potest homo nolere: sed credere non potest nisi volens. Intellectus enim creditis non determinat ad assentiendum veritati ex necessitate rationis sicut intellectus scientis: sed ex voluntate. et ideo scire non pertinet ad iusticiam hominis que est in voluntate: sed credere. gen. 15. Credidit abraham deo et reputatum est illi ad iusticiam. Postquam autem homo est iustificatus per fidem oportet quod eius fides per dilectionem operetur ad consequendam salutem. Unde subdit. Ore autem confessio fit ad salutem. scilicet eternam consequendam. Esaias. Salus autem mea in sempiternum erit. Est autem triplex confessio necessaria ad salutem: primo quidem confessio proprie iniquitatis. secundum illud. psalmus. Dixi confitebor aduersus me in iusticiam meam domino. que est confessio penitentis. secunda confessio est per quam homo confitetur dei bonitatem misericorditer beneficia prestat. psalmus. Confitemini domino quoniam bonus. Et hec est confessio gratias agentis. Tertia est confessio diuine veritatis. Mat. 10. Quis qui confitebitur me coram hominibus confitebor et ego eum coram patre. Et hec confessio est creditis de qua nunc apostolus loquitur. Hec autem est necessaria ad salutem pro loco et tempore quod. scilicet exposcit fides alicuius. scilicet a persecutore fidei vel quando periclitatur fides aliena. sicut precipue placet debet predicare fidem subditis suis. Et ideo baptizati

liniuntur crismate in fronte signo crucis ut ipsum crucifixum confiteri non erubescant supra. Non enim erubescit euangelium. Ista est autem et de omnibus virtutum actibus qui pro loco et tempore sunt necessary ad salutem. Nam precepta affirmatiua que de eis dantur obligant semper. sed non ad semper. Secundo ibi. Dicitur in scriptura. probat per auctoritates dicens. dicit enim scriptura. Esaias. Quis qui credit in illum fide non confundetur. scilicet deficiens a salute ecclesie. Quis timeatis dominum credite illi et non euacuabitur merces vestra. Lex vero nostra habet. qui crediderit non festinet ut supra dictum est. Tertio ibi. Non enim est distinctio. probat hoc esse vniuersaliter intelligendum cum esaias indefinite hoc profert. Et primo proponit quod intendit dicere. Ideo dicitur est. Quis qui credit. Non enim est distinctio quantum ad hoc in dei et greci. Col. 3. Ubi non est gentilis et iudeus circumcisio et prepucium. secundo probat per rationem quod duplici medio innuitur. quorum primum tangit dicere. Nam idem dominus omnium supra. An iudeorum deus tantum. Nonne et gentium. psalmus. Rex omnis terre deus. Et ideo ad ipsum pertinet prouidere omnium salutem. Secundum medium tangit dicere. Dices in omnes: qui inuocant illum. Si enim non esset tanta bonitatis quod sufficeret ad satisfactionem vtriusque posset putari quod non omnibus creditibus prouideret. sed diuinitate bonitatis eius et misericordie indeficientis sunt supra. An diuinitas bonitatis eius contentis. Eph. 2. Deus autem qui dices est in misericordia. Tertio probat idem per auctoritatem que habetur Joel. 2. Quis qui cumque inuocauerit nomen domini saluus erit. Est autem inuocare in se vocare per affectum et deuotum cultum. psalmus. Inuocauit me et ego exaudiam eum.

Deinde cum dicit. Quomodo ergo inuocabuntur. ponit ordinem quo quis vocatur in salutem que est ex fide. Et circa hoc duo facit. primo ostendit quod ea que sunt posteriora in hoc ordine sine prioribus esse non possunt. Secundo ostendit quod posteriora non est necessarium posteriora poni. ibi. Sed non omnes euangelio obediunt. Circa primum duo facit. Primo ponit ordinem eorum que requiruntur ad salutem. Secundo confirmat quod supposuerat per auctoritatem. ibi. Sicut scriptum est. Ponit autem primo quinquem per ordinem incipiens ab inuocatione ad quam per auctoritatem prophete sequitur salus. Dicit ergo. Quomodo ergo inuocabunt in quem non crediderunt: quasi dicat. Sine dubio inuocatio salutem facere non potest: nisi fide precedente. Pertinet autem inuocatio ad confessionem oris que ex fide cordis procedit. psalmus. Credidi propter quod locutus sum. 2. cor. 4. Nos credimus propter quod et loquimur. Secundo a fide ascendit vel procedit ad auditum dicere. Aut quomodo creditur ei quem non audierunt. Ille enim homo credere dicitur qui sibi ab alijs dicitur que ipse non videt. Jo. 4. Jam non propter tuas loquamur credimus. Ipsi enim audiuimus et scimus. Est autem duplex auditus. Unus quidem interior quo quis audit a deo reuelate. psalmus. Audiam quid loquatur in me dominus deus. Alius autem auditus est quo aliquis audit ab homine exterius loquente. Act. 10. Adhuc loquente petro verba hec cecidit spiritus sanctus super omnes que audiebant verbum. Primum autem auditus non cõter pertinet ad omnes: sed proprie pertinet ad gratias prophete que est gratia gratis data distincte aliquibus: sed non omnibus secundum illud. I. cor. 12. Diuisiones gratiarum sunt. Sed quia tunc loquitur de deo quod indistincte ad omnes pertinere potest secundum illud quod supra dixit. non enim est distinctio. id est relinquere quod hoc sit intelligendum de secundo auditu. Et ideo subdit. Quomodo ergo audiunt sine predicante. Auditus enim exterior est passio quodam audiens que absque actione loquentis esse non potest. Unde dominus mandauit discipulis. Mat. 28. Euntes in mundum vniuersum predicate euangelium omni creature. Ea vero que fidei sunt predicatores a semetipsis non habent: sed a deo. Esaias. Que audiuimus a domino deo exercituum annunciamus

vobis. p̄. cor. ii. Ego. n. accepi a dño qđ & tradidi vobis. Et ideo. 4.º subdit. Quóvero p̄dicabūt nisi mittant. q. d. Nō dignē. Jere. 23. Nō mittebā eos & ipsi currebāt. Mittuntur autē aliq a dño dupliciter. Uno mō imēdiate ab ipso deo p̄ inspirationē iternā Esa. 48. Et nūc dñs deus misit me & spūs eius. Qui autē missionis signū qñq; gdez est sacre scripture auctoritas. Un̄ Jobānes baptista cū quere- ret ab eo qđ eēt auctoritates p̄phe iduxit dicēs. Ego vox clamātis in deserto: dirigite viā dñi. sicut dixit esa. p̄phe- ta. Ut legit̄ Jo. i. Quis autē signū huius missionis ē veritas que annūciat. Unde per dñm dñi deū. is. Qđ hoc habe- bit signū qđ in noīe dñi p̄pheta p̄dixerit: & non euenerit hoc dñs nō est locutus. Quisq; vero signū huius missionis ē operatio miraculi. Un̄ dñ. exo. 4. Qđ cū dixisset moyses dño nō credēt mihi. s. illi ad quos mitto: dñs dedit ei po- testatē signa faciēdi. Nec tñ ista duo vltima sufficienter demōstrāt dei missionē. p̄sertim cū aliq annūciat aliqd cōtra fidē. Dñ. n. deu. 13. Si surrexerit in medio tui p̄pha & p̄dixerit signū atq; potētū & euenerit qđ locutus est & dixerit tibi eamuz & seq̄mur deos alienos: nō audies ver- ba illius. Alio mō mittit aliq a deo mediātē auctoritate p̄latorū q gerunt vicē dei. 2.º cor. 8. Missim⁹ cū illo fratrē nostrū cuius laus est in euāgelio p̄ oēs ecclesias.

Deinde cū dicit. (Sic scriptū ē.) Inducit auctoritates ad hoc vltimū qđ dixerat de missione ē p̄dicatorū dicēs. Sicut scriptū est rē. esa. 52. Quā speciosi pedes euāgelizā- tiū pacē euāgelizantiū bona vbi littera n̄ra sic hz. Quā pulchri supra mōtes pedes annūciātis bonū. Et similiter habet. Naū p̄mo. Ecce sup mōtes pedes euāgelizātis & annūciātis pacē. In his autē verbis p̄mo p̄mendatur p̄- dicatoz processus cū dicit. Quā speciosi pedes. qđ dupli- citer pōt intelligi. Uno mō vt p̄ pedes intelligātur eozuz p̄cessus: q. s. ordinate p̄cedunt: nō vsurpantes sibi p̄dica- tionis officii. Lāt. 7. Quā pulchri sūt gressus tui in calcia- mentis filia principis. Alio mō possunt itelligi p̄ pedes af- fectus: qui rectitudinē habent dum nō intentione laudis aut lucri verbū dei annūciant. sed p̄pter oīz salutē & dei gloriā. Eze. i. Pedes eoz pedes recti. Secūdo tangit p̄- dicatiōis materiā: que quidē est duplex. p̄dicat. n. ea q̄ sunt vtilia ad vitā p̄sentē qđ designat cū dicit. Euangeli- zantiū pacē. s. triplicē. p̄mo quidē annūciāt pacē quā x̄ps fecit inter hoīes & deū. 2.º cor. 5. Deus erat in x̄po mū- dū recōcilians sibi. Et posuit in nobis verbū recōciliatio- nis. supra. 5. Pacē habeamus per iesū x̄pm ad dñm. Secūdo annūciāt pacē habendā cū oībus hoībus. infra. 12. Si fieri potest qđ ex vobis est cū oībus hoībus pacēz ha- bentes. Tertio annūciāt ea per que hō pōt habere pacē in semetipso. ps. Pax multa diligētibus legez tuam dñe. Et sub his tribus cōtinentur oīa que in hac vita sunt vti- lia ad salutē vel q̄tū ad deū vel quātū ad proximuz. vel quātū ad semetipsoz. p̄dicat etiā ea q̄ speramus habe- re in alia vita. Et q̄tū ad hoc dicit. Euāgelizātium bona. Luc. 12. Sup oīa bona sua cōstituet eum.

Deinde cū dicit. (Sed nō oēs obediūt euāgelio rē.) Oñdit ex prioribus non semp sequi posteriora. 13. n. non possit esse qđ quis credat nisi audiat a p̄dicante: nō tamen gēunq; audīt a p̄dicante credit. & hoc est qđ subdit. Sed non nō oēs obediūt euāgelio. 2. thes. 3. Non. n. oīz est fi- des. Hoc autē dicit. ideo vt ostēdatur qđ verbū exterius loquentis non est causa sufficiens fidei: nisi cor hoīs attra- hatur virtute dei loquētis. Jo. 6. Oīs qui audiūt a patre meo & didicūt venīt ad me. Et sic qđ hoīs credūt non est attribuendum p̄dicatoz industrie. Per hoc etiā ostē- ditur qđ oēs increduli nō excusant a peccato. s. illi qđ nō an- dūnt & nō credunt. Jo. 15. Si nō venissem et locutus eis

nō fuisset peccatū nō haberent. Nūc autē excusationes nō habent de peccato suo. Et hoc etiā magis cōsonat his que aplūs posterior dicet. Secūdo ad hoc inducit aucto- ritatē cum subdit. Esa. n. dicit. Dñe quis credidit auditūi nostro. Quasi diceret Karus. Eze. 2. Increduli & subuer- sores sunt tecū. Mich. 7. Factus sum sicut qui colligit in autūno racemos vidēmie. Quod quidē Esaias dixit p̄- uidens iudeoz infidelitatē futuram. Eccl. 48. Spū ma- gno vidit vltima rē. Dicit autēz auditūi n̄ro vel p̄ id qđ a deo audierunt. sicut dicit in abdia. Auditūi audiuimus a dño & legatos ad gentes misit. Vel p̄ id qđ homies ab aplūs audiebāt. Eze. 33. Audiūt v̄ba tua & nō faciūt ea.

Deinde cū dicit. (Ergo fides ex auditu rē.) Infert con- clusionē ex dictis dicens. Ergo ex quo aliqui nō credunt nisi audierint fides est ex auditu. ps. In auditu auris obe- diuit mihi. (Sed cōtra videtur esse qđ fides est virtus in- fusa diuinitus. phil. p̄mo. Vobis datum est vt in ipsuz cre- datis. Dicendū est ergo qđ ad fidez duo requirunt. Quo- rū vnum ē cordis inclinatio ad credendū. & hoc nō est ex auditu: sed ex dono grē. Aliud autē ē determinatio de cre- dibili: istud ē ex auditu. Et ideo cornelius qui habebat cor inclinatum ad credendum necesse habuit vt ad eum mitteretur Petrus qui sibi determinaret quid esset cre- dendū. (Ex eo vero qđ dixerat. Quō audient sine p̄di- cante & quo p̄dicabunt nisi mittant: p̄cludit. Auditus at̄ .s. credentiū ē per verbuz p̄dicatoz: quod ē verbum x̄pi. Vel qđ ē de x̄po. i. cor. p̄mo. Nos predicamus x̄pm iesum. Vel qđ a x̄po habent qđ mittuntur. i. cor. ii. Ego. n. accepi a domino quod & tradidi vobis. Lectio. III.

Ed dico. Nunqđ non audierūt: Et qđem in omnē terrā exiuit sonus eo- rū. & in fines orbis terre verba eozū s. dico. Nunqđ israel nō cognouit: p̄mo moyses dicit. Ego ad emulationē vos adducam in omnem gentem. in gentem insipi- entem in iraz vos mittam. Esaias autē audet & dicit. Inuentus suz a non querentibus me. pa- laz apparui his qui me non interrogabāt. Ad israel autēz dicit. Tora die expādi manus me- as ad populum non credentem: sed contradi- centem mihi.

Postq; oñdit iudeozū casuz eē miserandū. qđ ex ignorā- tia peccauerunt: hic oñdit qđ eoz talis casus nō ē excusa- bilis ex toto. qđ eozū ignorātia nō fuit inuincibilis vel ex necessitate ex̄is. sed quodāmodo volūtaria. Et hoc gdez oñdit dupliciter. p̄mo quidē p̄ hoc qđ audierunt ex do- ctrina apostoloz. Secūdo p̄ hoc qđ cognouerūt ex doctrina legis & p̄phetarum. ibi. (Sed dico. nunqđ israel non co- gnouit rē.) Circa p̄mū duo facit. p̄mo p̄ponit questio- nem dicens. Dicitū ē qđ fides est ex auditu & non possunt homines credere ei que nō audierūt. Dico g. Nunqđ nō audierunt: vt. s. per hoc possint excusari totaliter ab icre- dultate. scdm illud. Jo. 15. Si nō venissem & locutus eis non fuisset peccatum nō haberent. Secūdo ad questionēz responderet interimēdo p̄ auctoritatē. ps. dicētis. In oēs terrā exiuit sonus eoz. s. aploz. i. fama eozū exiuit in oēs terrā nō solū iudeoz: sed etiā oīz gentiū. Job. 28. p̄er- ditio & mors dixerunt: aurib⁹ nostris audiūim⁹ famā ei⁹ .s. sapiētē per aplos p̄dicate. Et dominus eis p̄ceperat Mat. vltio. Euntes in mundū vniuersuz p̄dicate euāge- liuz omni creature. Et verba eozū. s. distincta eoz doctri- na exiuerunt in fines orbis terre. Ad litterā vsq; ad fines

Ad romanos

mundi. Esa. 24. A finibus terre laudes audivimus gloriam iustitiam. Et. 49. Dedi te in lucem gentium ut sis salus mea usque ad extremum terre. Et est notandum quod secundum Augustinum hec verba nondum erant completi quoniam apostolus talia loquebatur. sed providebat ea esse completa. Et ideo videtur perituro per futuro per certitudinem divine providentiam. sicut est david cuius verba assumit apostolus manifeste videbatur perituro per futuro. Et hoc ideo dicit Augustinus quod adhuc tempore suo dicit fuisse quidam gentes in affricis partibus quibus non erat fides christi predicata. Chrysostomus autem super Mat. 23. dicit hoc quod hic dicitur completum fuisse tempore apostolorum. exponens sic quod habet Mat. 24. Et predicabitur hoc euangelium regni in universo orbe. et tunc veniet consummatio. id est destructio hierusalem. Utriusque autem est aliquoties verum. Tempore. n. apostolorum ad omnes gentes etiam usque ad fines mundi pervenit aliquoties fama de predicatio apostolorum per ipsos apostolos vel discipulos eorum. Matheus. n. predicavit in ethiopia. Thomas in india. Petrus et Paulus in occidente. Et hoc est quod Chrysostomus dicitur intēdit. Non tamen sic fuit impletum tempore apostolorum quod in omnibus gentibus ecclesia edificaretur. quod tamen est implendum ante finem mundi ut Augustinus dicit ad hebraeos. Magis tamen pertinet intentioni apostoli congruit expositio Chrysostomi quam Augustini. Nulla. n. ratio esset auferendi excusationem infidelibus per quod in futurum erant audituri. Per hunc tamen non habet quod ad singulos homines fama predicatio apostolice pervenerit sed per venerit ad omnes gentes. Nunquid ergo illi ad quos non pervenit utpote si fuerunt nutriti in silvis excusationes habent de peccato infidelitatis. Ad hoc dicendum est quod secundum sententiam domini quam habet. Jo. 15. Illi qui loquentur dominum per se vel per eius discipulos non audierunt excusationes habent de peccato infidelitatis. non tamen beneficium dei consequentur. ut scilicet iustificentur ab aliis peccatis vel que nascendo contraxerunt vel male vivendo addiderunt. et per hoc merito dantur. Si qui tamen eorum fecissent quod in se est. dominus eis secundum suam misericordiam providisset mittendo eis predicatores fidei sicut per Petrum Cornelio. act. 10. Et paulum macedonibus. ut habet act. 16. Sed tamen hoc ipsius quod aliqui faciunt quod in se est convertendo se. scilicet ad deum ex deo est movente corda ipsorum ad bonum. Trens. 5. Convertite nos domine ad te et convertemur.

Deinde cum dicit. (Sed dico.) Nunquid israel etc. Offendit eos esse inexcusabiles per noticiam quam habuerunt ex lege et prophetis. Et primo movet questionem dicens. Sed dico adhuc ingrediendo. Nunquid israel. id est populus iudeorum non cognovit ea que pertinent ad misterium christi et ad vocationem gentium et casus iudeorum. Plane cognovit. ifra. 2. Instructus per legem. ps. Non fecit taliter omni nationi. Bar. 4. Beati sumus o israel quoniam que placita sunt deo manifesta sunt nobis. Secundo determinat motum questionem cum dicit. Primus moyses dixit quod est legislator quod non est sic intelligendum per hoc quod inducit. primo quasi fuerint duo moyses. Quorum primus hoc dixit. sed quod moyses fuit primus. id est principis inter doctores iudeorum. deut. ultimo. Non surrexit ultra propheta in israel sicut moyses. Vel primus fuit in ordine talia dicendi. quod ipse primus iter alios hoc dixit deut. 32. Ego ad emulationem vos adducam in non gentes in gentes insipientem in ira vos mittam. Ubi littera nostra habet. Ego provocabo eos in eo quod non est populus et in gente stulta irritabo eos. Ubi duplex est distinctio attendenda. primo quod ex parte gentilitatis quam vocat non gentem quasi non dignam vocari gentem eo quod non erat adunata in cultu unius dei. Eccl. 50. Tertia non est gens quam oderim. Eadem autem gentilitatem vocat gentem insipientem et si aliquoties gens dici posset secundum quod adunata et gubernata lege humana. de tamen insipiens quasi privata vera sapientia que in cognitione et cultu dei consistit. Ephe. 4. Sicut et gentes ambulat in vanitate sensus sui tenebris obscurati habentes intellectum alienati a vita dei. Et si refertur ad gentilitatem secundum statum ante conversionem.

Possunt hec etiam duo attribui gentilitati post conversionem que dicitur non gens. id est non gentiliter vivens sicut apostolus dicit ibidem. Jam non amplius ambuletis sicut et gentes. Dicit etiam gentilitas quersa gens insipiens secundum opinionem infidelium. i. cor. 3. Si quis iter vos sapiens videtur esse stultus fiat ut sit sapiens. Secundo differetia attenditur quod ad hoc quod primo ponit emulationem. id est invidie qua iudei invidiebant gentilibus convertis. Gal. 4. Emulatur vos non bene. Secundo ponit iram qua eos irascunt. ps. Observabit peccator iustum et stridebit etc. Et hec duo congrue coniunguntur. quod ex invidia causatur ira. unde Job. 5. dicit. Virum stultum interficit iracundia et parvulum occidit invidia. Dicit autem deus in emulationes inducere et in iram mittere non quod dem in eis causando malitiam. sed subtrahendo gratiam vel potius faciendo conversionem gentium. unde iudei occasione ire et invidie sumunt. Secundo ostendit eos cognovisse per doctrinam prophetarum et inducit Esaias. primo quidem per nuntiamentum conversionem gentium dicens. Esa. autem audet et dicit. i. audacter iudeis veritatem annunciat quibus ei periculum mortis immineret. Job. 39. Audacter in oceanum progreditur armatis et dicit. Esa. 64. Invenit sum a gentibus non querentibus me palam apparui his qui me non interrogabant. ubi littera nostra sic habet. Querentibus me qui ante non interrogabant inveniunt qui non inquisierunt me. In his autem verbis primo designat conversionem gentium dicens. Invenit sum a gentibus non querentibus me. Et ideo pertinet merito et intentionem gentium offendit tur fuisse eorum conversio. ifra. 15. Venies autem super misericordiam honorare deum. De hac autem inventionem dicit Mat. 13. Si miles est regnum celorum thesaurum absconditum in agro quem inveniit abscondit etc. Secundo offendit eam et modum conversionis eorum. Tam quidem. quod non a casu factum est ut inveniunt quod non querebant. sed ex gratia eius qui eis voluit apparere quod designat hoc quod dicit. Apparui. Lit. 2. Apparuit gratia salvatoris nostri dei omnibus hominibus. Modum autem. quod non apparuit christus gentilibus in enigmatibus et figuris legis. sed in manifesta veritate. Unde dicit palam. Jo. 16. Ecce palam loqueris et puerbum nullum dicis. Palam inquit apparui eis. scilicet gentilibus qui me non interrogabant. id est qui meam doctrinam non querebant. Esa. 45. Rogat deum non salvatez. Secundo offendit quod Esaias pronuntiavit incredulitatem iudeorum dicens. Ad israel autem. id est israel dicit. ysa. 65. Tota die expandi manus meas ad populum non credentem. sed contradicentes mihi. Ubi nostra littera sic habet. Expandi manus meas ad populum incredulum qui graditur in via non bona post cogitationes suas populus qui ad iracundiam provocat me. Quod autem dicit. Expandi manus meas. potest vno modo intelligi de expansione manus in cruce. quod quidem dicitur fuisse in cruce tota die. id est principali parte totius diei. scilicet ab hora sexta usque ad vespas. Mat. 27. Et quis eo expandente manus in cruce sol sit obscuratus petre scisse monumeta apperta. iudei tamen in sua incredulitate permanserunt eum blasphemantes ut dicit. Mat. 27. Unde subdit. Ad populum non credentem. sed contradicentes mihi. De. iz. Recognita te cum qui tales sustinuit a peccatoribus adversus semetipsos contradictionem. Alio modo potest referri ad extensionem manus dei in miraculis faciendis. Act. 4. In eo quod manus tua extendis ad sanitates et signa et prodigia fieri per nomen sanctus filii tui iesu. ut sit sensus. Tota die. id est toto tempore predicationis mee expandi manus meas miracula faciende ad populum non credentem etiam miraculis visis. Jo. 15. Si opera non fecissem quam nemo alius fecit per me non haberet. Sed dicitur mihi. id est meis miraculis detrahentem. secundum illud Mat. 12. In beelzebub. principe demoniorum eicit demonia. Osee. 4. Populus tuus sicut huius qui contradicunt sacerdoti. Tercio potest intelligi de extensione manus dei ad beneficia illi populo exhibita. secundum illud proverbia. Extendi manus meas

z nō fuit q aspiceret. vt fit sensus. Tota die. i. toto tpe legis z pphetaz expādi man' meas ad dādū bñficia ad populū nō credentē: s; dīcentē mibi. deut. 31. Semp cōten-
tiose egistis cōtra dñm.
CAP. XI.

Dico ergo nunqd repulit dñs deus populū suū: Absit. Nā z ego israe-
lita suz ex semine abrahaz de tribu
beniamin. Nō repulit de' plebē su-
am quā psciuit. An nescitis: i helia
qd dicit scriptura. quēadmodū in-
terpellat deū aduersus israel. Dñe pphetas tu-
os occiderūt. altaria tua suffoderūt. z ego reli-
ctus suz solus. z querūt aīaz meā. s; qd dicit il-
li diuinū respōsuz: Reliq mibi septē milia viro-
rū q nō curuauerūt genua ante baal. Sic ergo
in hoc tēpore relige secūduz electionem gratie
dei salue facte sūt. Si asit gratia: iā nō ex operi-
bus. Alioquin gratia iā nō est gratia. Quid er-
go: Quid q̄rebat israel hoc nō ē cōsecutus: ele-
ctio aut cōsecuta est. ceteri vero excecati sunt: s;
cut scriptū ē. Bedit illis de' spm̄ p̄punctionis:
oculos vt nō videāt: z aures vt nō audiāt: vsq;
in hodiernū diē. Et dauid dicit. Fiat mēsa eo-
rū corā ipsis i laqueū z i captione: z in scādals
z i retributionē illis. Obscurent oculi eozū ne
videāt. z dorū eozū semp incurua.

C Postq̄ apostolus oñdit iudeoz casuz eē miserādū non
tñ totaliter excusabilē. hic oñdit casum iudeozū non esse
vlem. Et pmo mouet questionē. z. soluit ibi. (Absit rē.)
3. infert cōclusionē ibi. (Quid ergo rē.) Dicit ergo pmo.
Dico ad hec ingrendo. Nunqd deus repulit totaliter po-
pulū suū. i. iudeoz. qz vocat eū nō credentē: sed dīcentē.
Et hoc psalmista etiā ingrit dicens. Ut qd deus repulisti
in finē. T'reñ. z. Repulit dñs altare suum.

C Deinde cū dicit. (Absit rē.) Soluit q̄stionē ostendens
qz deus nō totaliter repulit populū iudeoz. Et hoc ē qd
dicit. Absit. vt. s. populus iudeozū sit totaliter repulsus.
z hoc qdem primo pbat quātū ad psonā suaz dicens. Nā
z ego. s. in fide xpi existens israelita sum. s. gente. scē. cor.
.ii. Israelite sunt z ego. Et qz in populo israel erant aliqui
pseliti: qui non descenderūt scōz carnē ex patriarchis. z.
hoc de se excludit subdens. Ex semine abraze. z. cor. ii. Se-
men abraze sunt z ego. Erant autem in populo iudeozū
tribus distincte fm filios Jacob. quozū qdaz fuerūt filij
ancillarū. quidaz vxozū. Ioseph aut z beniamin filij Ra-
chel predilecte vxozis. Unde suā excellētiā in populo iu-
deozū ostendens dicit. Ex tribu beniamin. phil. 3. Ex gene-
re israel de tribu beniamin. Unde z de eo exponit a qui-
busdaz qd legi gen. penl. Beniamin lupus rapax mane
comedet p̄daz z vespere diuidet spolia. z. ibi. (Nō repu-
lit rē.) ostendit populū illū nō esse repulsū a deo etiā q̄-
tum ad multos electos suos. Et pmo pponit quod inten-
dit. Scōo inducit similitudinē. ibi. (Sic ergo rē hoc tem-
pore rē.) Dicit ergo primo. Nō solum ego non sum repul-
sus: sed deus nō repulit plebē suā totaz quā psciuit. i. pre-
destinauit supra. 8. Quos psciuit hos z predestinauit. ps.
Non repellat dominus plebem suā. Quod apostolus hic
exponit quātū ad predestinatos.

C Deinde cū dicit. (An nescitis rē.) Inducit similitudinē

de his q̄ contigerunt tēpore helie qñ etiā totus pplus vi-
debat a cultu vni' dei aberasse. Ubi pmo ponit interpella-
tionē helie. Scōo rñsionē dñi ibi. (Sed qd dicit scriptu-
ra diuina rē.) Dicit ergo pmo. An nescitis qd scriptura sa-
cra dicat in helia. i. de helia. 3. regū. 19. Uel in helia. i. in li-
bro de helia scripto. Totus. n. liber regūz est pncipaliter
scriptus ad notificandū dicta z facta pphetaz. Unde z i-
ter libros propheticos cōputat vt Jero. dicit in plo. libri
regū. quēadmodū. s. ipse helias interpellat deuz aduersus
israel. Cōtra qd videt esse verbū samuelis dicētis. primo
reg. 13. Absit hoc peccatū a me in dño vt cesset ozare pro
vobis. Multo ergo minus ē contra pplm̄ interpellādūz.
Sed intelligendū ē qz pphete cōtra pplm̄ aliquē interpel-
lant tripliciter. Uno mō conformando voluntatez suam
voluntati diuine eis reuelate: sicut z in ps. 67. Letabitur
iustus cū viderit vindictā. Alio mō interpellādo cōtra re-
gnū peccati. vt scilicet nō hoies: sed peccata hoīuz destru-
ant. Tertio mō interpellatio vel oratio ē interpretanda
p modū denunciatiōis fm illud. Jere. 17. Confundant
qui me psequunt. i. confundent. Duo aut in hac sua iter-
pellatiōe cōtra eos allegat. Primo quidē impietate quā
cōmiserant cōtra cultū dei. Uno qdez mō psequēdo mi-
nistros eius. qd tāgit dicēs. Dñe pphetas tuos occiderūt
3. regū. 18. Nunqd non indicatū ē tibi dño meo qd fece-
rim cū interficeret Jezabel pphetas dñi. Act. 7. Quē p-
phetarū non sunt psecuti p̄res vestri. Alio mō quātū ad
loca deo sanctificata s; illud. ps. Incēderūt igni sanctua-
riū tuū. Et quātū ad hoc dicit. Altaria tua suffoderunt.
C Un notandū est qz de utro. i. dñs mādauit dicēs. Ad
locum quē elegerit dñs deus vester de cunctis tribubus
vris vt ponat nomē suū ibi z habitet in eo venietis z offe-
retis in illo loco holocausta z victimas vras. Tñ an edifi-
cationē tēpli permittebat pplus vt in diuersis locis alta-
ria cōstrueret ad cultū diuinū: qd qz erat cōtra legē: edifi-
cato iaz tēplo ezechias rex pussim' oia hō altaria destrui
fecit. Et hoc est qd dicit. Reg. 18. Nōne iste ē ezechi-
as: q abstulit excelsa z altaria z pcepit iude z hierusalem
ante altare hoc adorabit in hierusalē. qd ergo ezechias
fecit ex pietate hoc fecit achab z Jezabel z impietate vo-
lentes cultū dei totaliter extirpare. Tertio allegat cōtra
eos impietatem quā facere intēdebāt dicēs. At relictus
suz ego solus. s. in cultu vnius dei. Quod qdem dixit heli-
as eo qz alij nō ita apte manifestabant se esse dei cultores
Dicitur. n. de eo. Eccl. 4. 8. Surrexit helias ppheta quasi
ignis: z verbū illius quasi facula ardebat. Et q̄runt aīam
meā. s. vt auferant eā. Miserat. n. Jezabel ad heliā. tertij
Reg. 19. dicens. Dec mibi faciāt dy z h addāt nisi h ac ho-
ra cras posuero aīam tuā: sicut aīaz vnius ex illis. s. pph-
tis baal quos occiderat helias.

C Deinde cū dicit. (S; qd dicit rē.) Ponit diuinū rñsum
dicens. S; qd dicit scriptura ibidē. s. dixisse illi. s. helie re-
sponsū diuinū. Hoc inq̄ qd sequit. Reliq mibi. i. in cul-
tu meo nō pmittēdo eos cadere in pctūz. 7. milia virozū
ponit certū p̄certo pp pfectōez septēnarij z miliarij. q
n̄ curuauerūt gēna an̄ baal. i. q cultū dei n̄ deseruerūt. Ysa.
43. Dēm q inuocat nomē meū in gloriā meā creauit rē.

C Deinde cū dicit. (Sic ergo rē.) adaptat quod dixerat
ad propositum. Et primo ponit adaptationē dicens. Sic
ergo z hoc tempore in quo videtur multitudo populi de-
uasse. reliquie. idest multi qui sunt relictī ab illo excidio
salue sicut vel salue facte sunt fm electionez gratie dei. i.
fm gratuitam electionem dei. Jo. 14. Non me elegistis:
sed ego elegi vos. Scōo ex hoc infert cōclusionem dicēs.
Si autē gratia salui facti sunt. iam nō ex operibus eozūz.
Tit. 3. Non ex operibus iusticie que fecimus nos: sed fm

Ad romanos

suā mīaz saluos nos fecit. Tertio ostendit seq̄ xlonē ex premissis dicens. Alioqn. s. si gr̄a ē ex opib⁹ iā nō ē gr̄a q̄ dī ex eo q̄ gratis dat. s. s. Justificati gratis p̄ gr̄az ipsius.

¶ Deinde cū dicit. (Quid ergo rē.) Infert xlonē intentā. et p̄mo ponit eā dicēs. Quid ergo scōz p̄missa dicemus. Doc. s. q̄ israel q̄tū ad maiorē multitudinē ppli nō ē conseq̄nt qd̄ q̄rebat. s. iustitiā. Et hoc mō itelligēdū ē qd̄. s. q̄. dictū ē. israel sectādo legē iustitiē i legē iustitiē nō puenit. Jo. 7. Queretis me et non inuenietis: ita tñ q̄ electio. i. electi ex iudeis secuta est iustitiā. Eph. i. Elegit nos i ip̄o vt essem⁹ sancti. ceteri vō. i. alia pars ppli excecati sūt p̄ suā malitiā. Sap. 2. Excecavit eos malitia eoz. scōdo ibi. (Sicut scriptū ē rē.) Manifestat xlonē quātū ad vltimā partē. Et p̄mo p̄ auctoritatē Ysa. scōdo p̄ auctoritatē dauid ibi. (Et dauid dīc.) Circa p̄mū notādū ē q̄ apls cōponit auctatē ex duabus. Legit. n. ysa. 29. Misui vobis sp̄m soporis. Et quātū ad hoc dicit. Dedit de⁹ illis sp̄m p̄punctōis qd̄ p̄tinet ad pueritatē affectus. Cōpunctio. n. importat quādā cordis punctionē siue dolorem. Est ergo quādā bona cōpunctio q̄ qs dolet de p̄p̄is peccatis. scōz il lud. ps. Potasti nos vino cōpunctōis. Est autē et mala cōpunctio. s. iuidie q̄ qs dolet de bonis alioz. Dūc ergo punctionōis. i. iuidie sp̄m eis dedit de⁹ nō qd̄ imittendo maliciā: s. subtrahēdo gr̄am. sicut. s. io. dictū ē. Ego ad emulatiōnē adducā vos in nō gentē. Itē legit ysa. 6. Exceca cor ppli hui⁹ et aures ei⁹ aggraua et oculos ei⁹ claudē ne forte videat oculis suis et aurib⁹ suis audiat. Et quantū ad hoc designās defectū cognitiue vtutis subdit. Oculos vt nō videāt. s. p̄ se ipsos quātū ad miracula q̄ xp̄us eis videntibus fecit. Et aures vt nō audiāt. s. fructuose doctrinā xp̄i et apostolorū. Ysa. 42. Qui vides multa nōne custodies? Qui aptas aures habes nōne audies? Addit at̄ apls de suo. Usq̄ i hodiernū diē. qz i fine mūdi videbūt et audiet qñ q̄nerēt corda filioz ad p̄res eoz vt dīc Mal. vltio.

¶ Deinde cū dicit. (Et dauid dīc rē.) ponit ad idē auctoritatē dauid. In qua p̄mo tāgit occasiōnē defectus iudeoz dicens. Siat mēsa eoz. i. malitia q̄ peccatores reficiunt. Job. 20. Lū dulce fuerit in ore eius maluz abscondet illud sub lingua sua. Que qd̄ mēsa ē coram ipsis qñ ex certa malitia peccāt. hoc quidem fit in laqueū quādo ex ea parat tentatio ad peccandum. ysa. 24. Qui explicauerat se de fontea tenebitur laqueo. Et in captiōnē quādo delectationi succumbit per sensum. ysa. 8. Lapienē et irretientur. Et in scandalum. i. impactionē casus quādo ruunt de peccato in peccatū. ps. Pax multa diligētibus legē tuaz et nō est illis scandalū. Et in retributionē illis qñ. s. puniēnt p̄ suis peccatis. Uel qz hoc ipsuz est retributio delictoz: qz deus eos p̄mittit sic cadere. ps. Redde retributionē sup̄ bis. Uel mēsa ē sacra scriptura iudeis appositā. prouer. 9. Proposuit mēsa suā. Que qd̄m fit in aliquē qñ occurrit aliqd̄ ambiguū. In captiōnē quādo male intelligitur. In scādalu qñ ruit in p̄tinaciā erroris. Et in retributionē vt supra. Scōdo ponit ipsuz defectū quātū ad cognitiuam virtutē cū dicit. Obscurenē oculi eoz ne videāt qd̄ magis p̄nunciādo q̄ optando dī. Ephe. 4. Tenebris obscuratū hñtes intellectū. Et quātū ad effectū cū dicit. Et dorsum eoz. i. liberum arbitrium qd̄ portat ad bona et ad mala semp̄ icurua. i. icuruari p̄mitte ab eternis ad temporalia a rectitudine iustitiē ad iniquitatē. ysa. 51. Incuruare vt transeamus.

Lectio. II.

Dico q̄ nunqd̄ sic offenderūt vt caderēt. Absit. S3 illoz delicto: sal⁹ ē gētib⁹ vt illos emulēt. Qz si delictū illoz diuitie sūt mūdi: et diminutio eoz di

uitie gētib⁹: quātomagis plenitudo eoz. Vobis .n. dico gētib⁹. Quādiu qd̄ ego sū gētib⁹ aplius misteriu meū honorificabo: si quo mō ad emulandū puocē carnē meā et saluos faciā aliquos ex illis. Si. n. amissio eoz recōciliatio ē mūdi q̄ assumptio nisi vita ex mortuis. Qz si delibatio sancta ē: et massa. Et si radix sancta: et rami.

¶ Postq̄ apostolus ostendit q̄ casus iudeoz nō est vniuersalis. hic incipit ostendere q̄ casus eoz nō est inutilis neq̄ irreparabilis. Et circa hoc duo facit. P̄mo ostendit casum iudeoz esse vtilem et reparabilem. et excludit gloriā gentiliū iudeis insultantium. ibi. (Qz si aliqui ex ramis rē.) Circa p̄mū duo facit. p̄mo p̄ponit questionem. secundo soluit. ibi. (Absit rē.) Dicit ergo p̄mo. Dictum est. et p̄batum q̄ ceteri iudei p̄ter electos sunt excecati. Dico ergo questionem mouens. Nunquid sic offenderūt vt caderent? Qd̄ potest dupliciter intelligi. Vno mō sic. Nunqd̄ deus p̄mittit eos offendere solum vt caderent. i. p̄pter nullam aliam vtilitatē inde consequentē: sed solum volens eos cadere. Qd̄ quidē eēt contra bonitatē diuinā que tanta est vt augustinus dicit in ench. q̄ nunq̄ p̄mitteret aliquid mali fieri nisi p̄pter bonum qd̄ ex malo elicit. Unde et Job. 34. dī. Conteret multos et innumerabiles et stare faciet alios p̄ eis. Et apoc. 3. dī. Tene qd̄ habes ne alter accipiat coronam tuā qz. s. deus aliquos sic p̄mittit cadere vt quozundaz casus sit alioz salutis occasio. Alio mō pōt intelligi sic. i. nunqd̄ sic offenderūt vt caderent. i. p̄petuo in casu remanerent: ps. Nunqd̄ qui dormit nō aduciet vt resurgat.

¶ Deinde cum dicit. (Absit rē.) soluit questionē. Et p̄mo s̄m p̄mū intellectum ostendens casum iudeoz fuisse vtilem. Secundo soluit questionē quantū ad 2^m intellectum ostendens casum iudeoz esse reparabilem. ibi. (Qz si delictum illoz rē.) Dicit ergo p̄mo Absit vt. s. inutiliter caderent: sed magis illoz. scilicet iudeoz delicto salus gentibus facta est occasionaliter. Unde et dominus dicit. Jo. 4. Salus ex iudeis est. Qd̄ qd̄m potest intelligi tripliciter. P̄mo modo: qz delictum qd̄ in occisione christi commiserunt est subsecuta salus gentium per redemptionē sanguinis christi. i. pe. i. Non. n. corruptibilibus auro vel argēto redempti estis de vana vestra conuersione paterne traditionis. sed p̄cioso sanguine agni imaculati. Secundo modo potest intelligi de delicto quo doctrinam apostolorum repulerūt. s̄m illud act. 13. Vobis oportebat p̄mū loqui verbuz dei. s3 quoniam repulistis illud rē. Tertio modo potest intelligi de hoc q̄ p̄pter suam impenitentiam sunt in omnes gentes dispersi. Et sic xp̄us et ecclesia vbiq̄ a libris iudeoz testimonium habuit: fidei xp̄iane. ad conuertēdos gentiles q̄ suspicari pōtuisent p̄phetiās d̄ christo quas predicator res fidei inducebant esse confictas nisi probarentur testimonio iudeoz. vnde in ps. dicit. Ostendit mihi super inimicos meos. s. iudeos ne occidas eos ne quādo obliuiscantur populi mei. disperse illos in virtute tua. Sequit̄ Ut illos emulentur. Et quia non dicit qui vel quos. cum eēt fit duplex emulatio. s. indignatiōis et imitatiōis. Pōt hoc quoz modis exponi. Vno mō vt itelligat̄ sic. Ut gētilēs illos. s. iudeos emulēnt. i. imitēnt i cultu vnius dei. Ephe. 2. Eratis i illo tpe sine ep̄o alienati a p̄sertatiōe israel. et postea subdit. Nūc at̄ vos q̄ aliqui eratis longe facti estis p̄pe in sanguine xp̄i. i. Li. z. Vos imitatores facti estis ecclesiaz dei que sunt in iudea. Uel vt gētilēs emulēnt iudeos. i. indignentur contra eos p̄ incredulitatē eoz ps.

Uidi p̄uaricantes ⁊ tabescebā: q̄z eloq̄a tua nō custodie-
rūt. Tertio mō pōt itelligi sic. Ut iudei emulent. i. imite-
tur gētilēs quādo vbiq̄ ⁊ nūc aliq̄ eoz̄ particulariter cō-
uertunt ad fidē imitantes fidē gentiū. ⁊ finaliter oīs isra-
el saluus fiet cū plenitudo gentiū intraverit: ⁊ sic impleatur
quod d̄r Deut. 32. Ille erit in caput ⁊ tu eris in caudam.
Quarto mō pōt exponi sic. Ut iudei emulent gentiles. i.
cōtra eos ex inuidia turbent̄ dūz vidēt ad eos eoz̄ gloriāz
trāslatas. Deut. 32. Ego puocabo eos i eo q̄ nō ē ppl̄us.

¶ Deinde cū dicit. (Or si delictū eoz̄ ⁊c.) Solue q̄nēz quā-
tum ad scōm itellectū: ostendēs casum iudeoz̄ esse repa-
rabile. qd̄ qdem ostendit tripliciter. Primo ex utilitate.
secūdo ex apostoli intentōe. ibi. (Vobis. n. dico ⁊c.) ter-
tio ex p̄ditiōe illi ppl̄i. ibi. (Or si delibatio sc̄tā ⁊c.) Circa
p̄mūz ponit talē rationē. Bonū ē potentius ad utilitatez
inferendā q̄ malū. sed malū iudeoz̄ magnāz utilitatem
gentibus contulit. Ergo multo maiore cōfert mundo eo-
rum bonū. hoc ē ergo quod dicit. Dicitur ē q̄ eoz̄um deli-
cto salus gentibus facta ē. q̄ p̄ sed si illorū. i. iudeoz̄ deli-
ctum diuitie sunt mūdi. i. gentiliū: q̄z. s. delictū iudeoz̄
redundauit i spirituales diuitias gentiliū: de q̄bus dicit̄
Jsa. 33. Diuitie salutis sapientia ⁊ scientia. qd̄ qdē refert
ad eoz̄um culpam. Et diminutio eoz̄um qua. s. decreuerūt ab
illa celsitudine glorie quā habebāt: qd̄ pertinet ad penā.
Dan. 3. Imminuti sumus plusq̄ oēs gētes: sumusq̄ humi-
les in vniuersa terra hodie p̄ peccata nostra. Sunt autē
diuitie gentiū per occasiones vt dictum ē: vel diminutio
eoz̄um. i. aliqui minimi ⁊ abiecti ex iudeis gētes spirituali-
ter ditauerunt. s. apli de q̄bus d̄r. i. corin. i. Infirma mun-
di elegit de⁹ vt cōfundat fortia. Quāto magis plenitudo
eoz̄um. i. abundantia eoz̄um spiritualis: vel multitudo eoz̄um
ad deum cōuersa in diuitias gentium redundabit. Eccl̄.
24. In plenitudine sanctorū detentio mea. Et sic si deus
p̄ utilitatē toti mūdi pmisit iudeos delinq̄re ⁊ dimini-
multo magis implebit ruinas eoz̄um p̄ toti mūdi utilitatē.

¶ Deinde cū dicit. (Vobis. n. dico gētibz ⁊c.) ostendit idē
ex sua intentione quā p̄mo proponit. secūdo eius rōnez as-
signat. ibi. (Si. n. amissio ⁊c.) Circa p̄mū cōsiderandū ē
q̄ cū in superioribus huius epistole partibus locutus fu-
it oibus fidelibus existētibus rome siue fuerint ex genti-
bus siue ex iudeis. nūc specialiter sermonez suum dirigit
ad gentiles cōuersos. Dicit ergo. Dixi q̄ plenitudo eoz̄um
erit diuitie mūdi. In huius. n. signū dico vobis gentibus
.i. gētilibus ad fidem conuersis. Esa. 65. Dixi ecce ego ad
gentes ⁊c. Hoc in quā vobis dico q̄d̄ dicit ego sum gentium
ap̄l̄us: quarū cura specialiter mihi incumbit ex iniuncto
officio. Hal. 2. Dexteras dederūt mihi ⁊ Barnabe societa-
tis vt nos in gentes: ipsi autē in circūcisionem. i. Li. 2. In
quo positus sum ego p̄dicator ⁊ apostolus. veritatē. n. di-
co in x̄po iesu nō mentior doctor gentiū in fide ⁊ veritate

¶ Ministeriūz meūz honozificabo: nō quidem his que
ad secularē honozē p̄tinent: sed p̄mo qdem ornādo ipsūz
bonis moribus. z. cor. 6. In oibus exhibeamus nos sicut
dei ministros i multa patiētia. Secūdo p̄ supererogatio-
nem operū ad q̄ nō tenebat. i. cor. 9. Que est ergo merces
mea vt euāgelii x̄pi p̄dicans sine sumptu ⁊c. Tertio am-
pliando sollicitudinē ad oīz̄ salutē. z. corin. ii. P̄ter il-
la q̄ extrinsecus sunt instantia mea quotidiana sollicitudo
oīz̄ ecclesiarū. Unde ⁊ hic subdit. Si q̄ mō ad emulādū
puocē carnez meā. i. iudeos: q̄ sunt mihi cognati ⁊ carne
vt supra. 9. dicitū ē. Esa. 58. Larnēz tuaz ne despexeris. Et
hoc ad emulandū bona emulatione fm̄ illud. i. corin. 12.
Emulamini carismata meliora. Et p̄ hūc modum vt sal-
uos faciam aliquos ex illis. i. ex iudeis. i. corin. x. Non q̄-
rens qd̄ mihi vtile ē: sed qd̄ multis vt salui fiant. Sed cō-

tra ē qd̄ ipse dicit. z. corin. 10. Nos autē non in imensūz glo-
riamur: sed fm̄ mēsuraz regule q̄ mēsus ē nobis deus mē-
suram p̄tingēdi vsq̄ ad vos. Nō autē acceperat mēsuraz
sui ministeriū nisi sup̄ gētes. Nō q̄ debebat se itromittere
de iudeis. Dicit autē qd̄az q̄ iudei i iudea habitātes nō p̄-
tinebāt ad eius ap̄latū: s̄z Petri Jacobi ⁊ Johānis vt d̄r
Hal. 2. S̄z iudei iter gētes habitātes ad eius ap̄latū per-
tinebāt ⁊ eoz̄ū saluti insistebat. S̄z hoc videt cōtra iten-
tiōez littere. Si. n. illi iudei ad eius ap̄latūz pertinebant
in hoc q̄ eoz̄ cōuersionē intēdebat nō honozificasset sui
um ministeriū. Et idē dicēdūz ē q̄ sic erat sibi cōmissa p̄e-
dicatio gētilium vt ad eam ex necessitate teneretur sicut
ipse dicit. i. cor. 9. Si nō euāgelizauero ve mihi. Necessi-
tas. n. incumbit. Nec tamē erat ei p̄hibitum iudeis p̄dica-
re: q̄uis ad hoc nō teneret. Et fm̄ hoc eoz̄ū saluti insiste-
do ministeriū suū honozificabat. Qd̄ qdē nō faceret si ca-
sum eoz̄um irreparabile reputaret. vñ ipsūz apli studiūz qd̄
adhibeat ad cōuersionē iudeoz̄um inducit p̄ signo q̄ castis
iudeoz̄um sit reparabilis.

¶ Deinde cū dicit. (Si. n. ⁊c.) assignat rōnē sue itentiōis: q̄z
s. videbat q̄ cōuersio iudeoz̄um pueniebat i salutē gētiūz.
vñ dicit. Si. n. amissio eoz̄um. i. incredulitas ⁊ obediētia eoz̄-
rū sicut d̄r seruus amissus q̄n sub cura ⁊ obediētia d̄ni re-
fugit esse. Je. 50. Rex p̄ditus fact⁹ ē ppl̄s me⁹. Si inq̄ iu-
deoz̄um amissio ē occasionali recōciliatio mūdi in quātū p̄
mortē x̄pi sum⁹ recōciliari deo: q̄ assumptio nisi vita ex mor-
tuis: q̄ iudei reassumant a deo fm̄ illud Zach. 12. Sū-
psi mihi duas virgas. qd̄ inq̄ faciet talis assumptio nisi q̄
gētilēs resurget faciat ad vitā. Stiles. n. sūt fideles q̄ te
pescēt. Mat. 24. Quā abūdauit iniquitas refrigescet chari-
tas. Vt ē q̄ totali cadēt decepti ab anti x̄po iudeis cōuer-
sis i p̄stinū fernozē restituent. Et ē sicut iudeis cadētib⁹
gētilēs post inimicitias sūt recōciliati: ita post cōuersionē
iudeoz̄um iminēte iā fine mūdi erit resurrectio generalis
p̄ quā hoīes ex mortuis ad vitā imortalē redibūt.

¶ Deinde cū dicit. (Or si delibatio ⁊c.) ostendit idēz ex p̄ditiōe
ipsi gētis iudeoz̄um. ⁊ h̄ qdē dupli. P̄mo ex p̄te ap̄loz̄ cū
dicit. (Or si delibatio sc̄tā ē ⁊ massa.) D̄r at delibatio idē qd̄
ex massa paste sumit q̄si ad p̄bādū. Sūt at apli ex gente
iudeoz̄um assumpti a deo. sic delibatio ex massa. Et idē si apli
sūt sc̄ti: sequēs ē q̄ gēs iudeoz̄um sit sc̄a. i. Pe. 2. (Hēs sc̄a
ppl̄s acq̄sitiōis ⁊c.) Sc̄o p̄bat idē ex p̄te patriarcharūz
q̄ cōparant ad iudeos sic radix ad ramos. vñ ⁊ Ysa. xi. d̄r
Egrediet virga de radice yesse. si ergo patriarche qui sūt
radix sūt sc̄ti ⁊ iudei q̄ ex eis p̄cesserūt sic rami sūt sancti.
Osee. 14. Erūpet radix ei⁹ vt libani ibūt rami ⁊c. S̄z
est qd̄ d̄r Ezech. 18. Vir si fuerit iust⁹ vita viuet. Sic ergo
nō seq̄tur q̄ si radix ē sancta ⁊ rami. Ibidē ē subdit q̄ si
filius vidēs peccata p̄ris sui timuerit ⁊ nō fecerit simile:
nō moriet̄: sed vita viuet. vñ etiā videt nō seq̄ q̄ si deliba-
tio sc̄tā ē q̄ ⁊ massa. S̄z dicēdū q̄ apls h̄ nō loq̄tur de
actuali sanctitate. Nō. n. itēdit ostēdere iudeos incredulos
esse sanctos: s̄z de sanctitate potentiali. Nihil. n. prohibet
eos reparari in sanctitate quoz̄ patres ⁊ quoz̄ū filij sunt
sancti. Vel potest dici q̄ illi sunt specialiter rami patriar-
charum qui eos imitantur fm̄ illud Job. 8. Si filij estis
abrae opera abrae facite. Lectio. III.

¶ Quod si aliqui ex ramis fracti sunt: tu
autē cū oleaster esses insertus es in illis
⁊ socius radicis ⁊ pignedinis oliue
fact⁹ es: noli gliari aduersus ramos.
¶ Quod si gloriaris nō tu radices portas. s̄z radix te.
¶ Dicit ergo. Fracti sūt rami vt ego inserar. Vñ

Ad romanos

pp incredulitate fracti sunt. Tu autem fide stas. noli altum sapere sed time. Si. n. deus naturalibus ramis non pepercit: ne forte nec tibi parcat. Vide ergo bonitates et severitates dei. In eos quidem qui ceciderunt severitates: in te autem bonitates dei si permanseris in bonitate. Alioquin et tu excideris. Sed et illi si non permanserint in incredulitate inserentur. Potens est enim deus iterum inserere illos. Nam et si tu ex naturali excisus es oleastro. et contra naturam insertus es in bonam oliuam: quanto magis his qui secundum naturam inserentur sue oliue.

¶ Postquam apostolus ostendit casum iudeorum fuisse utilem et reparabilem. Sic excludit gloriationem gentiliu[m] contra iudeos. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit gentibus conuersis non esse gloriandum contra iudeos. Secundo respondet obiectioni gentiliu[m]. ibi. (Dicis ergo fracti sunt etc.) Circa primum duo facit. primo prohibet gentiles contra iudeos gloriari. secundo rationem prohibitionis assignat. ibi. (Quod si gloriaris etc.) Videbat autem ex duabus partibus imminere gentilibus gloriandi occasio contra iudeos. primo quod ex defectu iudeorum dicens. Dicitur est quod si radix est sancta et rami. Sed si aliqui ex ramis. id est ex iudeis non omnes tamen sunt fracti. id est diuisi a fide patrum qui comparantur radici. noli. scilicet gloriari Job. 15. Ramos eius arefecit flamma. sap. 4. Confringentur rami inconsumpti. Secundo videbat eis imminere magna gloriandi ex parte promotionis eorum. Promotio autem alicuius tanto magis consuevit eum extollere in vana gloria quanto ex viliori statu eleuatur. sicut illud puer. 30. Propter tria mouet terra et quartum non poterit sustinere: pro feruore cum regnauerit etc. Et ideo premitit abiectionem statum de quo assumpti erant dicens. Tu autem gentilis cum in statu gentilitatis oleaster esses. id est arbor infructuosa. Jere. 17. Erit quasi mirice in deserto Mat. 7. Quis arbor qui non facit fructum bonum excidetur etc.

¶ Deinde ponit eorum promotionem. Et primo quidem quantum ad hoc quod sunt assumpti in dignitate illius gentis. unde dicit (Inseratus es in illis) id est loco illorum. Job. 4. Conteret multos et innumerabiles et stare faciet alios pro eis. Secundo per hoc quod sunt consociati patriarchis quos supra radicem comparauerat. unde dicit. (Et socius radicis factus es) id est socius patriarchis et prophetis. Mat. 8. Multi venient ab oriente et occidente et recubent cum Abraha[m] Isaac et Jacob in regno celorum. Tertio per comparationem ad gloriam apostolorum cuius dicit. (Et socius pinguedinis oliue factus es.) Oliua quidem de ipsa gens iudeorum propter vniuersales fructus spirituales quos attulit. Jere. 11. Oliua vberem pulchram fructiferam speciosam vocauit deus nomen tuum ps. Ego autem sicut oliua fructifera in domo dei. Sicut autem huius oliue radix sunt patriarche et prophete. ita pinguedo huius oliue est abundantia gratie spiritus sancti. quam pre omnibus apostoli habuerunt ut glossa dicit. Unum iudicium. 9. Oliua dixisse inducit. Nunquid possis deserere pinguedinem meam. ps. Sicut adipe et pinguedine repleat anima mea. Sic ergo promoti sunt gentiles ad societatem illius populi et patriarcharum et apostolorum. Eph. 2. Estis ciues sanctorum et domestici dei superedificati super fundamentum apostolorum et prophetarum: et his occasiones gloriandi habere videaris gentilis noli tamen gloriari aduersus ramos. id est aduersus iudeos. i. corin. 5. Non est bona gloriatio vestra.

¶ Deinde cum dicit. (Quod si gloriaris etc.) Assignat rationem sue admonitionis dicens quod si non obstare hac admonitione gloriaris insultando iudeis stantibus vel excisus hoc conside-

res ad repressionem glorie tue quod tu radicem non portas: sed radicem te. id est iudea non accepit a gentilitate salutem: sed potius e conuerso. Jo. 4. Salus ex iudeis. Unde et abrahe promissus est ben. 22. Quod in ipso benedicent omnes cognationes terre. ¶ Deinde cum dicit. (Dicis ergo etc.) Excludit obiectionem gentiliu[m]. Et primo proponit obiectionem. secundo excludit eam ex consideratione diuini iudicii. ibi. (Bene etc.) Tertio inducit eos in diligentem considerationem diuinorum iudiciorum. ibi. (Vide ergo bonitates etc.) Dicit ergo primo. Ergo tu gentilis qui gloriaris contra iudeos forte dicis. Fracti sunt rami ut ego inserar. id est ad hoc deus promisit iudeos a fide excidere ut ego ad fidem intrarem. Nullus autem sustinet detrimentum rei nisi propter rem preciosiorem et magis dilectam. sicut medicus permittit infirmitatem esse in pede ut sanet oculus. Sic igitur ex hoc ipso videtur gentilitas esse preciosior et magis deo accepta quam iudea. Unde Mat. 10. Non est mihi voluntas in vobis et munus non accipiam de manu vestra. Ab ortu autem solis usque ad occasum magnus est nomen meum in gentibus. Et Esa. 49. Pax est ut sis mihi seruus ad suscitandas tribus iacob. Dedi te in lucem gentium.

¶ Deinde cum dicit. (Bene etc.) Excludit obiectionem Et primo assignat causam defectus iudeorum et promotionis gentiliu[m] dicens. Bene in hoc dicis quod deus permisit frangi ramos ut tu inseraris: sed considera causam fractionis ramos propter incredulitatem in qua fracti sunt: quod scilicet in christum credere noluerunt. Ezech. 2. Increduli et subuersores sunt tecum. Jo. 8. Si veritatem dico vobis quare non creditis mihi: Tu autem scilicet gentilis stas in fide. id est credendo in christum in quo gratiam consecutus es. 2. corin. 1. Nam fide statis. i. corin. 15. Notum facio vobis euangelium in quo statis per quod et saluamini. Secundo inducit admonitionem dicens. (Noli altum sapere) id est noli de te ultra te ipsum presumere. i. fra. 12. Non alta sapientes. sed humilibus confidentes ps. Domine non est exaltatum cor meum neque elati sunt oculi mei. Sed time ne. scilicet etiam tu frangaris per incredulitatem quod pertinet ad timorem castum puer. 28. Beatus homo qui semper est pauidus. quod vero mentis est digne conuicti in malum. Ecl. 1. Timor domini expellit peccatum. Secundo assignat rationem sue admonitionis dicens. Si enim naturalibus ramis. id est iudeis qui ex naturali origine ex patriarchis descenderunt non pepercit deus quin eos frangi permitteret time ne forte nec tibi parcat quoniam scilicet te permittat per incredulitatem excidere puer. 6. Zelus et furor vestri non parcat in die vindicte. Jere. 13. Non parcat neque miserere ut non dispergam eos. In hoc ergo consistit solutio apostoli quod cum aliquis videt se gratiam adeptum alio cadente non debet extolli contra cadentem: sed magis timere sibi ipsi. quod ipsa superbia est causa precipitii: et timor est causa custodie et cautele.

¶ Deinde cum dicit. (Vide ergo bonitates et severitates etc.) Inducit eos in diligentem considerationem diuinorum iudiciorum: et primo inducit eos ad considerandum. secundo instruit eos quasi per se considerare non valentes. ibi. (Nolo enim vos ignorare fratres etc.) Tertio quasi nec ipse perfecte sufficeret ad istorum investigationem exclamat admirando diuinam sapientiam ibi. (O altitudo diuitiarum etc.) Circa primum tria facit. primo ostendit quod considerari oporteat dicens. (Vide ergo) id est diligenter considera bonitatem dei misericordis. ps. Quia bonus israel deus his qui recto sunt corde. s. 2. An diuitias bonitatis eius contemnis. et severitatem ipsius punientis. ps. Deus ultionum dominus. id est deus emulator et vlticens dominus. prima. n. Consideratio tribuit spem. secunda timorem ut vitet desperationem et presumptio. Secundo ostendit in quibus vtriusque dictorum sit considerandum quantum ad preterita dicens. (In eos quidem) scilicet iudeos qui ceciderunt. Tercio. 2. precipitauit dominus nec pepercit: oia speciosa iacob destruxit. In te autem scilicet gentilem qui insertus es bonitatem. ps. Bonitatem fecisti cum seruo tuo domine. Tertio

ostendit quo tenore possint in predictis hec considerari: quod non immobiliter sicut quod potest mutari in futurum. Et primo ostendit quantum ad gentiles dicens. In te dico vide bonitatem dei operantem: eo tenore si permanseris in bonitate. Jo. 15. Manete in dilectione mea: alioquin si tu non dederis operam ad permanendum per timorem et humilitatem et tu excideris. Mat. 3. Omnis arbor que non facit fructum bonum excidetur. Secundo ostendit idem quantum ad iudeos: et primo proponit quod ite dicit dicens. Sed et illi. Iudei si non permanserint in incredulitate inferentur. I. in suum statum restituentur. Je. 3. Fornicatus es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me dicit dominus. Secundo probat quod dixerat: et primo ex diuina potentia dicens. Potens est. n. dominus deus iterum inferere illos: et ideo non est de eorum salute desperandum. Esa. 59. Ecce non est abbreviata manus domini: ut saluare non possit. Secundo probat idem per locum a minori dicens. Nam si tu gentilis excisus es ex naturali oleastro id est ex gentilitate que naturaliter erat infructuosa: non quidem put dominus fecit naturam: sed sicut quod corrupta est per peccatum. sap. 12. Iniqua est natio eorum: et naturalis malicia ipsorum. Eph. 2. Erasmus natura filii ire. Et insertus in bonam oliuam id est in fide iudeorum contra naturam. i. contra communem cursum nature. Non enim prouenit ramus arboris male inseri in bonam arborem: sed potius econuerso. Id autem quod deus facit non est contra naturam sed est simplicitate naturale. Dicimus enim esse naturale: quod fit ab agente cui naturaliter subditur patiens: quousque est non sit sicut propria natura patiens: sicut. n. fluxus et refluxus maris est naturalis propter hoc quod causatur ex motu lune cui naturaliter subditur aqua: quousque non sit naturalis sicut forma aque: ita et cum omnis creatura sit naturaliter deo subiecta quicquid deus facit in creatura est simplicitate naturale: sed forte non sit naturale. sicut propria et particularem naturam rei in qua fit: puta cum cecus illuminatur et mortuus resuscitatur: si in hoc factum est contra naturam: quanto magis hi qui sunt sicut propria natura: id est qui naturali origine pertinent ad gentem iudeorum inseruntur sue oliue: id est reducuntur ad dignitatem gentis sue. Mat. ultimo. Conuertet corda patrum ad filios et corda filiorum ad patres eorum.

Lectio.

III.

Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc ut non sitis uobis ipsis sapientes: quia cecitas ex parte contingit in israel donec plenitudo gentium intraret: et sic omnis israel saluus fieret: sicut scriptum est. Venit ex syon qui eripiat et auertat impietatem a iacob. Et hoc illis a me testamentum cum abstulero peccata eorum. Secundum euangelium quidem inimici propter uos: sicut electionem autem charissimi propter patres. Sine penitentia enim sunt dona et uocatio dei. Sicut enim aliquando et uos non credidistis deo: nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem illorum: ita et isti nunc non crediderunt in uestram misericordiam: ut et ipsi misericordiam consequantur. Concluserunt enim deus omnia in incredulitate: ut omnium miseretur.

C Postquam apostolus induxit gentiles in cognitionem diuini iudiciorum: in quibus diuina bonitas et seueritas manifestatur: hic quasi eis ad huc non sufficientibus considerare predicta exponit quid sibi circa hec videatur: et primo proponit factum. Secundo probat ibi. (Sicut scriptum est etc.). Tertio rationes

assignat ibi. (Si. n. etc.) Circa primum tria facit. Primo proponit suam intentionem dicens. Ideo induxi uos ad considerandum bonitatem et seueritatem dei. Nolo enim fratres ignorare uos mysterium hoc: non enim omnia mysteria capere potestis. hoc est enim perfectorum quibus dominus dicit Luc. 8. Uobis datur est nosse mysterium regni dei. Sap. 6. Non abscondam a uobis sacramenta dei: sed ignorantia huius mysterii esset nobis danosa. prime cor. 14. Si quis ignorat ignorabit. Secundo assignat sue intentionis rationem: ut non sitis uobis metipsis sapientes id est non de sensu uestro presumatis: et ex uestro sensu alios condempnantes: uos eis preferatis. infra. 12. Nolite esse prudentes apud uosmetipsos. Ysa. 5. Ue qui sapientes estis in oculis uestris: et coram uobis metipsis prudentes. Tertio proponit quod intendit. Primo quidem quantum ad casum particularium iudeorum cum dicit. Quia cecitas contingit in israel non uoluntate: sed ex aliqua parte: ut supra ostensum est. Ysa. 6. Ecce cor populi huius. Secundo ponit terminum huius cecitatis dicens. Donec intraret ad fidem plenitudo gentium. i. non solum aliqui particulariter ex gentibus: sicut tunc uertebantur: sed uel per toto uel per maiori parte in omnibus gentibus ecclesia fundata. ps. Dominus est terra et plenitudo eius. Dicunt autem gentes ad fidem uertuntur intrare quasi ex exterioribus: et uisibilibus rebus que uenerant in speciali: et uoluntate diuina. ps. Introite in conspectum eius in exultatione. Et est notandum quod hoc aduerbiu donec potest designare causam executionis iudeorum. Propter hoc enim promissit deus eos excecari: ut plenitudo gentium intraret. sicut patet ex supradictis. Potest et designare terminum: quia uidelicet usque tunc cecitas iudeorum durabit quousque plenitudo gentium ad fidem intrabit. Et huic concordat quod infra subdit de futuro remedio iudeorum cum dicit. Et sic. i. cum plenitudo gentium intrauerit omnis israel saluus fiet non particulariter: sicut modo: sed uniuersaliter omnes. Osee. 1. Saluabo eos in domo deo suo. Mich. ultimo. Reuertetur et miserabitur nostri.

C Deinde cum dicit. (Sicut scriptum est etc.) probat quod dixerat de futura salute iudeorum. Et primo probat hoc per auctoritatem. Secundo per rationem ibi. (Secundum euangelium meum etc.). Dicit ergo primo. Dico quod omnis israel saluus fiet: sicut scriptum est. Ysa. 56. ubi nostra littera sic habet. Veniet ex syon redemptor et eis grederit ad iacob. hoc sedus meum cum eis dicit dominus. Sed apertius hoc inducit sicut Isaiam. 70. et tangit tria uerba hic posita. Primo saluatoris aduentum cum dicit. Veniet deus: scilicet humanatus ad saluandum nos ex syon. i. ex populo iudeorum quod significat per syon que erat arx hierusalensis que est metropolis iudee. Unde dicitur Zach. 9. exulta satis filia syon in uerba filia hierusalensis ecce rex tuus uenit tibi etc. Jo. 4. Saluus ex iudeis est. Uel dicit ex syon eum uenire: non quod sit ibi natus: sed quod inde doctrina eius exiit in uniuersum mundum per hoc quod apostoli in cenaculo syon spiritum sanctum receperunt. Ysa. 2. De syon erit lex. Secundo ponit salutem per christum iudeis oblata dicens. Qui eripiat et auertat impietatem a iacob. Et potest etiam referri ad liberationem a pena. ps. Eripiet animam meam de morte. Quod uero dicit auertat impietatem a iacob: potest referri ad liberationem a culpa. ps. Auertat dominus captiuitatem plebi sue. Uel utrumque refertur ad liberationem a culpa: sed dicit quod eripiat per paucos quod nunc difficulter quasi cum quadam uolentia uertuntur. Amos. 3. Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura aut extremum auricule sic eruent filii israel. Dicit autem auertat impietatem a iacob. ad ostendendum facilitatem conuersiois iudeorum in fine mundi. Mich. ultimo. Quis deus similis tui qui auersus iniquitatem: et transferens peccatum reliquarum hereditatis tue. Et hoc testimonium. i. nouum erit illis a me cum abstulero peccata eorum. Actus. n. testium peccata non auferantur: quod ut dicitur Deu. 10. Impossibile est sanguine thaurorum et hircorum auferri peccata. Et ideo per imperfectionem ueteris testamenti permittit eis nouum testamentum. Jere. 31. Seruauit dominus

Ad romanos

israel et domui iuda fedus nouū. Quidē habebit efficacia ad remissionē peccati p sanguinem xpi. Math. 26. Dic sanguis meus noui testamēti g p multis effundet in remissionē peccatorū. Mich. ultimo. Deponet iniquitates nras et pyciet in pfundū maris oia peccata nra.

C Deinde cū dicit. (Scdm euāgelium meū rē.) Probat p positū p rōnez. Et primo inducit pbationē. Secdo remouet obiectionē ibi. (Sine penitētia. n. rē.) Dicit ergo p q eoz peccata auferant et q postq peccata habent: manifestū ē q sunt inimici xpi. Scdm euāgelium quidez inimici. i. q̄tum ad doctrinā euāgelij ptinet quā impugnat pp vos. i. ad utilitatē vestri cedit: vt supra dictū ē. Unde dicitur Luc. 19. Verūtm̄ inimicos meos illos qui noluerūt me regnare sup se adducite huc et interficite añ me. Jo. 15. Nūc autē et viderūt et oderūt et me et patrē meū. Uel fm euāgelium dicit: qz eoz inimicitia ad utilitatē euāgelij ptinet cuius predicatio occasiōe talis inimicitie vbiq; diffundit. Col. 1. In vbo veritatis euāgelij qd puenit ad vos sicut et i vniuerso mūdo ē fructificat et crescit. Sed sūt charissimi deo pp patres: et hoc fm electionē: qz scz ob grām patrū: eozuz semen elegit Deut. 4. Dilexit patres tuos et elegit semen eoz post eos. Quod nō sic ē intelligēdū quasi merita prestita p̄ribus fuerint causa eterne electōis filioz. s. qz deus ab eterno elegit gratis et patres et filios: hoc tñ ordine: vt filij pp patres psequerētur salutē: nō quasi merita patruz sufficerēt ad filioz salutē: sed per q̄das abūdantiā diuine gratie et misericordie: hoc dicit: que in tñ patribus ē exhibita: vt pp pmissiones eis factas ēt filij saluaretur. Uel intelligēdū est fm electionē. i. q̄tum ad electos ex illo populo sicut supra dictū est electio psecuta ē. Si autē sunt dño charissimi rationale ē q a deo saluent s̄z illud Ysa. 64. Oculis nō vidit deus absq; te q̄ preparasti rē.

C Deinde euz dicit. (Sine penitētia. n. sunt rē.) Excludit obiectionē. Possēt enim aliqs obieciō dicere q iudei et si olim fuerint carissimi pp patres. tñ inimicitia quas contra euāgelium exercēt pbibet ne in futurū saluentur: s̄z B apostolus falsum esse asserit dicēs. Sine penitētia. n. sunt. s. dona et vocatio dei: quasi dicat: q deus alius aliquibus donet vel aliquos vocet hoc ē sine penitētia: qz de hoc deus nō penitet fm illud. i. regl. 5. Triūphator i israel nō parceret nec penitudine flectet. ps. Iurauit dñs et nō penitebit eū.

C S̄z v̄ falsum. Dic. n. dñs gen. 6. Penitet me fecisse hominē. Et Jere. 18. Loquar de gēte et de regno vt edificem et plātem illud. Si fecerit malū in oculis meis penitētiaz agā sup bonū qd locutus suz vt facerē ei. **C** Sed dicēdū est q sicut dñs irasci dñ nō pp hoc q in eo sit cōmotio ire: sed qz ad modū irati se h̄z q̄tum ad punitiōis effectū: ita qñq; penitere dicit nō quasi i eo sit penitētie cōmutatio. s̄z qz ad modū penitētē se h̄z dū mutat qd fecerat. **C** S̄z adhuc v̄ fm hoc q dona et vocatio nō sint sine penitētia: qz dona diuinitus cessa frequēter amittuntur fm illud Mat. 25. Tollite itaq; ab eo talētum et date ei q h̄z deces talēta. Vocatio enim dei ēt qñq; mutari videt cū scriptū sit Math. 22. Multi sunt vocati pauci v̄o electi. **C** S̄z dicēdū ē q donū hic accipit p pmissiōe q fit fm dei p̄sciētia vel predestinationē: vocatio autē hic accipit p electionē qz pp certitudinē v̄riusq; qd deus pmittit iā quodāmodo dat et quos eligit iā quodāmodo vocat. Et tñ ipsum tpale dei donū et tpalis vocatio nō irritatur p mutationē quasi penitētis: sed p mutationē hois q grām dei abycit fm illō Deb. 12. Cōtemplātes ne qs desit grē dei. Potest ēt qd h̄ dñ aliter itelligi vt dicamus q dona dei q datur in baptisimo: et vocatio qua baptizatus vocat ad grām sunt sine penitētia hois baptizati: qd qdez hic inducit ne aliqs desperet de futura iudeozū salute pp hoc q nō vident de pec-

cato suo penitere. **C** S̄z B qd dñ ē qd Penitētia dicit Act. 2. Penitētia agite et baptizet vniūsq; vestrū. Sed dicēdū ē q duplex ē penitētia: interior et exterior. Interior qdez consistit in p̄tritiōe cordis: qua qs dolet de peccatis p̄teritis et talis penitētia regit a baptizato: qz vt Aug. dicit i libro de penitētia. Nemo sue voluntatis arbiter constituitur post nouā vitā inchoare nisi peniteat cū veteris vite: alioquin fictus ad baptismū accedit. Exterior v̄o penitētia consistit in exteriori satisfactiōe q a baptizato nō requirit. qz p grām baptismalē liberat homo nō solū a culpa: s̄z et a tota pena p virtutē passiōis xpi: q p peccatis oium satisfecit sicut supra. 6. dictū ē. Quicūq; baptizati sumus i xpo iesu in morte ipsius baptizati sumus. Unde dñ Tit. 3. Per lauacrum regenerationis et renouatiōis sp̄s sancti quē effudit i nos abūde. **C** Sed cū claus ecclesie: et oia alia sacramēta liberēt hoem a culpa et a tota pena. Sed dicēdū ē q passio xpi operat in baptismo p modū cuiusdā generationis que requirit vt homo totaliter p̄ori vite moriat: ad hoc vt nouā vitā accipiat. Et iō tollit in baptismo totū reatus pene: q ptinet ad vetustatē prioris vite. Sed i alijs sacramentis operat vtus passiōis xpi p modū sanationis vt in penitētia. Sanatio autē nō requirit vt statim ois infirmitatis reliquie auferatur. Et eadē rō est i alijs sacramentis. **C** S̄z cū p̄fessio peccatorū ptineat ad exteriorē penitētia: qri p̄t v̄trū a baptizato p̄fessio peccatorū regit: v̄t q sic. Dicit enim Math. 1. q baptizabāt hoies a Joāne p̄fiteres peccata sua. Sed dicēdū est q baptismus Joānis erat baptismus penitētie: q. s. accipiēdo illū baptismus quodāmodo se p̄fitebant penitētia accepturos de peccato suo: et iō aueniens erat vt p̄fiterent: vt fm modū peccati eis penitētia statueret: sed baptismus xpi est baptismus oium peccatorū: ita q non restat baptizato aliqua satisfactio p peccatis p̄teritis: pp qd nulla est p̄fessionis vocalis necessitas. ad hoc enim necessaria est p̄fessio in sacramento penitētie: vt sacerdos per potestatem clauium conuenienter penitentem soluat vel liget.

C Deinde cū dicit. (Sicut enim aliqui rē.) Assignat rōnez future salutis iudeozū post eozū incredulitatē. Et primo ponit similitudinē inter v̄riusq; populi salutē. Secudo huius similitudis cām ostendit ibi. (Cōclusit enī deus rē) Dicit ergo p̄mo. Ita dico q omnis israel saluus fiet q̄uis nunc sint inimici. Sicut enim et vos gentiles aliquādo nō credidistis deo. Eph. 2. Eratis illo tpe sine deo in hoc mūdo: nūc autē misericordiā p̄secuti estis. infra. 15. Hētes autē sup misericordia honorare deū. Osce. 2. Miserebor eius q fuit absq; misericordia. Et hoc pp eozū incredulitatē q. s. fuit occasio v̄e salutis: vt supra dictū ē. Ita et isti. i. iudei nūc. s. tpe gratie nō crediderūt. s. xpo Jo. 8. Quare nō creditis mihi: Et hoc est qd subdit. In vestra misericordiam. i. in gratiā xpi p quā misericordiam cōsecuti estis. Tit. 3. fm suā misericordiā saluos nos fecit. Uel nō crediderūt: vt p hoc puenirent in vestra misericordiā. Uel non crediderūt: qd in vestra misericordiā occasionaliter cessit: vt et ipsi qñq; m̄iaz cōsequerent. Ysa. 14. Miserebit dñs Jacob. **C** Deinde cū dicit. (Cōclusit. n. rē.) Assignat rōnem huius similitudinis: qz scz deus voluit vt sua misericordia i oib; locū haberet. Et hoc ē qd subdit. Cōclusit. n. deus. i. cōcludi pmisit. oia. i. omne hoium genus tā iudeos q̄ gētiles in incredulitate sicut i quadā cathena erroris. Sap. 17. Una cathena tenebrarū oēs erāt colligati. Ut oīuz misereat. i. vt i omni genere hoīuz sua misericordia locū beat. Sap. 11. Miserebis oium dñe. Qd qdē nō ē extēdenduz ad oēs hoies sigillatim: sed ad oia genera hominū. Sir. 11. hic distributio p generibus singulorū: et nō p singulis generuz.

Ideo autem deus vult oēs p̄ suā misericordiaz saluari: vt ex hoc humilientur ⁊ suā salutem nō sibi: sed deo ascribant. *Deec. 13.* Perditio tua israel tantūmō ex me auxiliū tuū: supra. 3. Ut omne os obstruat ⁊ subdit⁹ fiat ois mūd⁹ deo.

Lectio.

V.

Altitudo diuinarum sapientie ⁊ scientie det: q̄ incomprehensibilia sunt iudicia eius: ⁊ inuestigabiles vie eius. Quis enim cognouit sensum domini: aut quis consiliarius ei⁹ fuit: aut quis prior dedit illi ⁊ retribuetur ei: Quoniam ex ipso ⁊ per ipsum ⁊ in ipso sunt omnia ipsi honor ⁊ gloria in secula seculorum amen.

Supra apostolus conatus fuit assignare rōnem diuinarū iudiciorū quibus tā gentes q̄ iudei post incredulitatez misericordiā ⁊ sequunt: nūc quasi ad hec inuestiganda se insufficientē recognoscēs exclamādo diuinā excellentiam admirat. Et primo admirat diuinā excellentiā. Scōdo p̄bat qd̄ dixerat ibi. (Quis. n. cognouit rē.) Circa p̄mū duo facit. Primo admirat excellentiā diuine sapientie s̄m se p̄siderate. scōdo p̄ cōparatiōez ad nos ibi. (Quā incomprehensibilia rē.) Excellentiā diuine cognitiōis admirat. P̄rio q̄tuz ad altitudinē dicens. O altitudo. *Ecc. 7.* Alta p̄funditas q̄s iueniet eā. *Jere. 17.* Solū glorie altitudinis a p̄ncipio. Nec aut altitudo attendit q̄tum ad tria. Uno qd̄ modo q̄tum ad rez cognitiā: in q̄tum. s. deus se ipsum p̄fecte cognoscit. *Ecc. 24.* Ego i altissimis habito. Alio modo q̄tum ad modū cognoscēdi: in q̄tum. s. p̄ seipm̄ oia cognoscit. *ps.* Prosperit de excelso sancto suo: dominus de celo in terrā aspexit. Tertio q̄tuz ad certitudinē cognitionis. *Ecc. 23.* Oculi domini multo plus lucidiores super soles.

Scōdo admirat excellentiā diuine cognitiōis q̄tuz ad eius plenitudinē cū dicit. Diuitiaz. *Esa. 33.* Diuitie salutis sapientia ⁊ scientia. Que qdem plenitudo attendit in tribus. Uno mō i multitudine cognitorū: qz. s. oia nouit. *Jo. vltimo.* Dñs tu oia scis. *Col. 2.* In ipso sunt oēs thesauri sapientie dei absconditi. Alio mō q̄tum ad facilitatē cognoscēdi: qz statim oia intuet sine inquisitionē ⁊ difficultate. *Deb. 4.* Omnia nuda ⁊ aperta sunt oculis eius. Tertio q̄tū ad copiā cognitiōis: qz eaz oibus cōicat affluenter. *Jac. 1.* Si q̄s vestz indiget sapientia postulet a deo q̄ dat oibus affluenter. **T**ertio admirat diuinā excellentiā quātuz ad perfectionem cū dicit. Sapientie ⁊ scientie dei: habet enim sapientiam de diuinis *Job. 12.* Apud ipsum est fortitudo ⁊ sapientia. Et scientiā de rebus creatis. *Baruch. 4.* Qui scit vniuersa nouit eam.

Deinde cū dicit. (Q̄ incomprehensibilia rē.) Oñdit excellentiā diuine sapientie p̄ cōparationem ad n̄m̄ intellectū. Et primo q̄tum ad sapientiā: ad quā p̄tinet iudicare ⁊ ordinare. Unde dicit q̄ incomprehensibilia sunt iudicia eius: qz scz hō nō pōt cōprehēdere rationē diuinorū iudiciorū: qz in sapiētia dei latēt. *ps.* Iudicia tua abyssorū multa. *Job. 11.* Forsitā vestigia dei cōprehēdes ⁊ oipotentem vsq; ad p̄fectū reperiēs. Scōdo q̄tum ad scientiā p̄ quā in reb⁹ operat. Un̄ subdit. Et inuestigabiles. i. nō p̄fecte ab homine vestigabiles vie eius: idest p̄cessus eius quib⁹ in creaturis operat. Et si enim ipse creature sint homini notē: tñ modi q̄bus deus in creaturis operat ab hoīe cōprehēdi nō possunt. *ps.* In marivis tue in aquis multis: ⁊ vestigia tua nō cognoscēt. *Job. 38.* Per quā viā sp̄git lux rē.

Deinde cū dicit. (Quis. n. rē.) P̄bat qd̄ dixerat ad qd̄ inducit duas auctoritates: quaz vna habet *Esa. 40.* vbi s̄m̄ l̄ram n̄raz sic legit. Quis adiuuuit sp̄s dñi aut q̄s cōsi-

liarius eius fuit. Loco cuius hic d̄f. Quis. n. cognouit sensum dñi: aut q̄s cōsiliarius ei⁹ fuit. Alia auctoritas habet *Job. 41.* Quis aī dedit mibi: vt reddā ei: ex loco cui⁹ hic dicit: aut q̄s prior dedit ei ⁊ retribuet ei. In his aut verb⁹ ⁊ sequentibus apl̄us tria facit. Primo oñdit excellentiaz diuine sapientie per cōparationē ad intellectū nostruz dicens. Dicitū est q̄ incomprehensibilia sunt iudicia eius ⁊ inuestigabiles vie eius. Quis. n. cognouit sensum dñi: p̄ quē. s. iudicat ⁊ opando p̄cedit: quasi dicat. Nullus: nisi eo reuelate. *sap. 9.* Sensum tuū q̄s scire poterit: nisi tu dederis sapientiā: ⁊ miseris sp̄m̄ sanctū tuū d̄ altissimis. Et p̄me cor. 2. Que sunt dei nemo nouit nisi sp̄s dei: nobis aut reuelauit deus sp̄m̄ suū. Secūdo oñdit excellentiaz diuine sapientie. s̄m̄ q̄ in se hz altitudinem: q̄ qdem est altitudo q̄ est sup̄remi p̄ncipiū ad qd̄ duo p̄tinent. Primo q̄ nō sit ab alio. scōdo alia sint ab eo. Et hec ostendit ibi. (Quoniaz ex ipso.) Q̄ aut sapientia dei nō dependeat ab altiori p̄ncipio ostēdit dupliciter. Primo qd̄ez p̄ hoc q̄ nō est istructa alieno p̄silio. Un̄ dicit. Aut q̄s p̄siliari⁹ ei⁹ fuit. Quasi diceret. Nullus. Ille enim p̄silio indiget q̄ non plene cognoscit qualiter sit agendū: qd̄ d̄ eo nō competit. *Job. 26.* Cui deditisti p̄siliū. Forsitan illi q̄ nō hz sapientiā: *Je. 23.* Quis affuit in p̄silio dñi. Scōdo p̄ hoc q̄ nō est adiuta alieno dono. Unde subdit. Aut q̄s prior dedit illi ⁊ p̄ hoc retribuet ei: quasi prius dātū. Quasi dicat. Nullus. Nō. n. pōt homo dare deo nisi q̄ a deo accepit. i. *paral. vltimo.* Tuā sūt oia ⁊ q̄ d̄ manu tua accepim⁹ dedim⁹ tibi. *Job. 35.* Porro si iuste egeris qd̄ dōab ei: aut qd̄ de manu tua accipiet.

Deinde cū dicit. (Un̄ ex ipso rē.) Ostendit altitudinē dei q̄tuz ad hoc q̄ ab ipso sunt oia. Et p̄mo ostendit eius causalitatē. Secūdo eius dignitatē. ibi. (Ipsi honor et gloria.) Tertio eius perpetuitatē. ibi. (In secula seculorū amen.) Dicit ergo primo. Recte nullus p̄or dedit illi: qz ex ipso ⁊ p̄ ipsum ⁊ in ipso sunt oia. Et ita nihil pōt esse nisi ab eo acceptū. Ad designandū aut dei causalitatē vti tribus p̄positionibus que sunt. ex. p. ⁊ in. Nec autē p̄positio ex. denotat p̄ncipiū motus. Et hoc tripliciter. Primo qd̄ ipsum p̄ncipiū agens vel moueus. Alio mō ipaz materia. Tertio modo ipsum p̄ncipiū oppositū quo incipit mot⁹. Dicimus. n. cultellum fieri ex fabro ⁊ ferro ⁊ ex infigurato. Uniuersitas aut creaturaz nō est facta ex p̄existēti materia: sed est effectus dei. Et s̄m̄ hoc omnia creata nō dicuntur ex aliquo esse: sed sicut ex opposito dicunt esse ex nullo: qz nihil erant anteq̄ crearentur: vt essent *sap. 2.* Ex nihilo nati sumus. Ex deo aut sunt omnia sicut ex p̄mo agēte. i. *corin. 11.* Omnia aut ex deo. Notandū tñ q̄ hec p̄positio. de. easdez habitudines designare v̄. hoc tñ sup̄addit: qz semp̄ designat p̄substātialem. Dicimus. n. cultellū esse de ferro: nō aut esse de artifice: qz igiī filius p̄cedit a p̄re: vt ei p̄substātialem dicimus filiū eē de patre. Creature vō nō p̄cedūt a deo tanq̄ ei p̄substātialem. Unde nō dicunt eē de ipso: s̄ solū ex ipso. Nec aut p̄positio. p. designat causam operatiōis: s̄ qz operatio est mediū inter faciens ⁊ factū: dupliciter hec p̄positio p. potest operatiōis cāz designare. Uno mō s̄m̄ q̄ operatio exit ab operāte: sic aliqd̄ dicit p̄ se operari qd̄ est sibi cā vt operet. Hoc aut est vno qdem mō forma: sicut dicimus q̄ ignis calefacit p̄ calozes. Alio mō aliqd̄ sup̄ius agens: puta si dicam⁹ q̄ hō generat p̄ virtutē solis: vel potius dei: sic igiī oia dicunt dupliciter esse p̄ ipsum. Uno modo sicut p̄ p̄mū agens cuius virtute oia alia agūt. *puer. 8.* Per me reges regnant. Alio mō in q̄tū eius sapiētia q̄ ē eius essentia ē p̄ quā deus oia fecit s̄m̄ illud. *puer. 3.* Dñs sapiētia fundauit terrā. Alio vō mō hec p̄positio p̄ designat cām operatiōis nō qdem s̄m̄ q̄ exit ab operante: s̄ s̄m̄ q̄ terminat ad opa sicut dicimus q̄ faber

Ad romanos

facit cultellū p martellū: qd nō est sic intelligendū q mar
tellus sic cū fabro operet: sicut in prioribus intelligebat:
sed qz cultellus fit ex operatione fabri p martellus. Et iō
dicit qz hec ppositio p. qz qz dsignat auctoritatē i recto: sic
cum dicimus rex operat p baluū: qd p̄tinet ad hoc quod
nūc dicit. Quis aut in causali: sicut cū d̄r q baluū p re
gē operat: qd p̄tinet ad p̄cedentes modū. Hoc aut mō de
quo nūc loquimur dicim̄ oīa esse facta a p̄re per filiū. s̄m il
lud Jo. i. Oīa p̄ ipsū facta sunt: nō ita qz pater habeat a fi
lio hoc qz facit res: s̄z potius: qz virtutē faciēdi filius acci
pit a p̄re: nō tñ instrumentale: aut diminutā: aut aliā: s̄z p̄ci
palē: et equalē et eandē. Jo. 5. Quicūqz p̄ facit hec et filius
similiter facit. Unde l̄z oīa sint facta a patre p̄ filius: nō tñ
filius est instrumentū vel minister patris. Hec autē p̄posi
tio in. designat et̄ triplicē habitudinē cause. Uno qdē mō
designat materiā: sicut dicimus animā esse i corpore: et for
mā in mā. Hoc aut mō nō d̄r q omnia sint in deo: qz ipse
nō est cā materialis rex. Alio mō designat habitudinem
cause efficiētis in cuius potestate est effect⁹ suos dispone
re: et s̄m hoc dicim̄ oīa eē in ipso s̄m qz oīa in eius potesta
te et̄ dispositiōe p̄sistunt. s̄m illud ps. In manu ei⁹ sūt oēs
fines terre: Et act. 17. In ipso viuimus mouemur et̄ sum⁹.
Tertio mō designat habitudinē cause finalis. s̄m qz totū
bonū rei. et̄ p̄seruatio ipsius p̄sistit in suo optimo: et̄ s̄z hoc
dicim̄ oīa esse in deo: sicut in bonitate cōseruante. col. 1.
Et oīa in ipso stant. Qz aut dicit oīa est absolūte accipien
dū p oibus que hnt̄ vey esse: p̄ctā aut nō habent vey eē:
sed in q̄tum sunt peccata dicim̄ p defectū alicuius entis
eo qz malū nihil est: nisi p̄uatio boni. Et iō cum dicit ex
ipso: et̄ ipsū et̄ in ipso sunt oīa: nō est intelligendū de pec
catis: qz s̄m Aug. Peccatū nihil ē: et̄ nihil sunt hoies cum
peccat. Quicqd tñ entitatis est in pctō totū est a deo. Sic
igit̄ s̄m p̄missa oīa sunt ex ipso. s̄ deo: sicut ex p̄ma op̄atri
ce potentia. Omnia sunt per ipsum in q̄tum oīa facit p suā
sapiētiā. Omnia sunt in ipso: sicut in bonitate p̄seruāte.
Hec aut tria. s̄. potētia sapiētia et̄ bonitas cōmunia sunt tri
bus p̄sonis. Unde hoc qz d̄r ex ipso: et̄ ipsū et̄ in ipso p̄t
attribui cuilibet triū p̄sonaz: s̄z tñ potentia qz h̄z rationez
p̄ncipij appropriatur patri qui ē p̄ncipiū totius diuini
tatis. Sapiētia filio qz p̄cedit: vt v̄bum qd nihil aliud ē
qz sapiētia genita. Bonitas appropriat̄ sp̄i sancto qz p̄
cedit: vt amor cuius obiectū est bonitas. Et iō appropriā
do dicere possumus ex ipso. s̄. ex patre per ipsum. s̄. p̄ filius
in ipso. s̄. in sp̄itu sancto omnia sunt.

Deinde cū dicit (Ipsi honor: et gloria) Oñdit dei dignita
te que p̄sistit in duobus qz p̄missa sunt. Nā ex eo qz ex ipso
et̄ ipsū et̄ in ipso sunt oīa: debet ei honor et̄ reuerentia et
subiectio a tota creatura. mal. i. Si ego pater vbi ē honor
meus. Ex eo v̄o qz ab alio nō accepit nec p̄siliū nec donuz:
debetur ei gloria: sicut e d̄rio dicit homini. p̄me corint. 4.
Si accepisti quid gloriaris quasi nō acceperis: et qz hoc ē
propriū dei d̄r. Esa. 42. Gloria meā alteri nō dabo. Ulti
mo ponit eius eternitatē cū dicit. In secula seculoz. i. per
oīa secula succedētia seculis. p̄t seculū d̄r duratio vniū
cuiusqz rei. Vel secula seculoz dicim̄ secula. i. duratiōes
rez incorruptibiliū que p̄tinet secula corruptibiliū rez
et̄ p̄cipue ipsa dei eternitas: que tñ pluraliter dici p̄t licz
in se sit vna et̄ simplex pp multitudinem: et̄ diuersitatē cō
tentoz: vt sit sensus in secula contentiua seculoz. ps. Re
gnum tuū regnū oīum seculoz. Addit aut ad p̄firmatio
nem. Amē. Quasi dicat: vere ita est. Et sic accipitur i euā
gelys vbi dicitur. Amen dico vobis: Quandoqz tamen ac
cipitur pro fiat. Unde in psalterio hieronymi dicitur. Di
cet omnis populus amē amen. Ubi nos habem⁹ fiat fiat.

CAP.

XII.

Obsecro itaqz vos fratres per mise
ricordiam dei: vt exhibeatis corpa
vestra hostiam viuētē: sanctā
deo placentem: rationabile obse
quium vestrum. Et nolite confor
mari huic seculo: sed renouamini in nouitate
sensus vestri: vt probetis que sit voluntas dei
bona et beneplacens et perfecta. Dico enim p
gratiam que data est mihi omnibus qui sunt i
ter vos: non plus sapere qz oportet sapere: sed
sapere ad sobrietatem et vnicuiqz sicut deus
diuisit mensuram fidei.

Postqz apostolus ostendit necessitatē virtutē et originem
gratie: hic docet gratie vsum: qd p̄tinet ad instructionem
moralē. Et circa hoc duo facit. P̄mo ponit doctrinā mo
ralē in generali. Sc̄do specialr descendit ad quedā p̄cti
laria p̄tinetia ad eos qbus scribit circa mediū. 15. capituli
ibi. (Tertius sum aut̄ rē.) Circa primū duo facit. P̄mo
docet vsum gratie q̄tum ad hoc qz sit homo perfect⁹. Se
cūdo q̄tum ad hoc qz p̄fectus ip̄fectū sustineat. 14. cap.
ibi. (Infirmū aut̄ rē.) Circa primū tria facit: P̄mo id
cit ad p̄fectionē vite q̄tum ad sanctitatē quā homo fuat
deo. Sc̄do q̄tum ad iusticiā quā qs exhibet p̄mo. 13. ca
pi. ibi. (Omnis aia rē.) Tertio q̄tum ad puritatē quā ho
mo cōseruat in seipso circa finē. 13. capituli ibi. (Et b̄ sci
tes rē.) Circa primū duo facit. P̄mo monet vt homo se
exhibeat deo sc̄tm. Sc̄do docet qualiter aliqz vti debeat
donis gratie dei qbus sanctificat̄ ibi. (Dico enim p gra
tiā rē.) Circa primū duo facit. P̄mo docet qualiter ali
quis se debeat exhibere deo q̄tum ad corpus. Sc̄do q̄tum
ad aiam ibi. (Et nolite p̄formari rē.) Circa primū duo fa
cit. P̄mo inducit obseruantia eoz qz docent: et hoc dupli
citer. Uno qdē mō ex pte sui ipsi⁹ cū dicit. Obsecro itaqz
vos fratres. Quasi dicat dictū ē incōprehēnsibilia esse iudi
cia dei: et̄ inuestigabiles vias eius. Itaqz obsecro vos fra
tres: vt. s̄. obseruetis ea qz dicent. Ut̄ aut obsecratiōe pp
triaz. P̄mo qdē ad demonstrandū suā humilitatem pro
uer. 18. Cū obsecratiōibus loquit̄ paup: qz. s̄. de sua abūdā
tia nō p̄fidit: et̄ iō nō ex eo qd̄ sim⁹ ē: sed ex eo qd̄ dei est ho
mines conat̄ inducere ad bonū. Nā obsecrari ē ob sacra
p̄testari. Sc̄do vt magis ex amore moueat rogādo qz ex ti
more auctoritate impando. Unde d̄r ad philēm. Multā
fiduciā h̄ns in xpo iesu imperādo tibi qd̄ ad rez p̄tinet pp
charitatē magis obsecro. Gal. vltimo. Vos qz spirituales
estis huiusmodi instruite in sp̄i lenitatē. Tertio pp reuer
entiā romanoz qbus scribebat. i. Thi. 5. Seniore ne cre
paueris: sed obsecra vt p̄rem. Alio mō inducit eos ex pte
dei cū dicit. Per misericordiā dei: p̄ quā. s̄. saluati estis. Tit.
3. Sc̄dm misericordiā suā saluos nos fecit. Et iō ex p̄side
ratiōe diuine misericordie debemus facere qd̄ monemur.
Mat. 18. Nōne oportuit et te misereri p̄serui tui: sic et ego
tui misertus sum. Vel p̄t dici p misericordiā dei. i. aucto
ritate aplatus mihi misericorditer p̄missi p̄me corinth. 7.
Misericordiā p̄secutus sum a d̄no vt sim fidelis. Secun
do ponit ammonitiōnē cū dicit. Ut exhibeatis corpa ve
stra rē. Circa qd̄ sciendū est qz sicut Aug. Dicit. io. de ciuit.
dei. Visibile sacrificiū qd̄ exteri⁹ deo offeri signū ē inuisi
bilis sacrificij quo qs se: et̄ sua in dei obsequiū exhibet. Na
bet aut homo triplex bonū. P̄mo qdē bonū aie: qd̄ exhi
bet deo p deuotiōis et̄ p̄tritiōis humilitates. s̄m illud. ps.
Sacrificiū deo sp̄s p̄tribulat⁹. Sc̄do h̄z bō exteriora bo
na ē. exhibet deo p elemosinaz largitiōnē. Uñ d̄r. be. vlt.

Beneficentiæ et cõionis nolite obliuisci: talib? .n. hostijs p̄meret̄ deus. Tertio h̄z homo bonũ p̄p̄riũ corporis: et q̄stũ ad hoc dicit̄ ibi. (Ut exhibeatis). s. deo corpora v̄ra: sicut q̄sdaz specialẽ hostiã. Dicebat̄ at̄ aial̄ deo imolatũ hostia vel q̄z p̄ victoria hostiũ offererat̄ seu p̄ securitate ab hostibus. Vel q̄z ad hostiũ tabernaculi imolabat̄. Exhibet aut̄ homo deo corpus suũ vt hostiã tripliciter. Uno ḡdez t̄mõ q̄n̄ aliqs corpus suũ exponit passioni et morti p̄p̄riũ deus: sicut d̄r de x̄po. Eph. 5. Tradidit̄ semetipsum oblationẽ et hostiã deo. Et ap̄lus dicit̄ d̄ se. p̄bil. 2. Si immolat̄ supra sacrificiũ et obsequiũ fidei vestre gaudeo. Sc̄do p̄ hoc q̄ homo corpus suũ ieiunys et vigilijs macerat̄: ad seruiẽdũ deo. s̄m̄ illud p̄me cor. 9. Castigo corpus meũ et in fuitutes redigo. Tertio p̄ hoc q̄ h̄o corpus suũ exhibet ad opa iusticie et diuini cultus exequẽda. supra. 6. Exhibete vestra m̄bra s̄uire iusticie et sanctificationẽ. ¶ Est at̄ p̄siderandũ q̄ hostia q̄ deo imolabat̄ quatuor habebat. Primo nãq̄ ipsa oblatio debebat esse itegra et incorrupta. Un̄ dicitur. Mal. 1. Maledictus dolosus q̄ habet in grege suo masculũ: et votũ faciens immolat̄ debile d̄no. Et p̄p̄riũ dicit. Uiuente: vt. s. hostia n̄ri corporis quas deo offerim? sit viues p̄ fidẽ formatã charitate. Gal. 2. Qū nũc viuo in carne: i. s̄i de viuo filij dei. Et est attendendũ q̄ m̄lis hostia q̄ prius viua erat occidebat̄ vt imolaret̄: ad ostẽdendũ q̄ adhuc mors regnabat in hoie regnãte pctõ: vt supra. 5. Dicitũ est: sed hec hostia spiritalis semp̄ uiuit et in vita p̄ficiat̄ s̄m̄ illud Jo. 10. Ego veni vt vitã habeãt et abũdantijs habeãt: q̄z iã peccatũ ablatũ ẽ p̄ x̄p̄s: nisi dicam? q̄ hostia corporis nostri vinit qdẽ deo p̄ iusticiã fidei: s̄z mortificat̄ cõcupiscẽtys carnis. Lol. 3. Mortificate m̄bra vestra: que sunt sup̄ terrã. Sc̄do vero hostia deo oblata in ipsa imolatione sanctificabat̄. Un̄ d̄r. Leuit. 22. Omnis homo q̄ accesserit de stirpe vestra ad ea q̄ p̄secrata sunt: et q̄ obtulerũt filij israel d̄no in quo ẽ imunditia: peribit corã d̄no. Et iõ subdit̄ (S̄cas). s. p̄ deuotionẽ: q̄ corpus nostrũ dei fuitio m̄cipat̄. Leuit. 20. Sanctificamini et estote sancti: q̄ ego dominus deus vester. Proprie aut̄ sanctitas d̄r p̄ respectus ad deũ: in q̄stus. s. homo seruat ea q̄ sunt iusta quo ad deũ. Tertio q̄stus ad ipsam sacrificij p̄sumptionẽ dicebat̄ sacrificium suaue et acceptum d̄no. s̄m̄ illud Leui. 1. Oblata oia adolebit sacerdos sup̄ altare in holocaustũ et in odore suauissimũ d̄no. Un̄ hic dicit. (Deo placentẽ). s. p̄ rectitudinẽ intentionis. ps. Ut placẽã corã deo in lumine viuẽtũ. Quarto in ipsa sacrificij p̄paratiõẽ apponebatur sal. Unde leuit. 2. Quicq̄ obtuleris sacrificij sale cõdies. Et Mar. 9. d̄r. Omnis victima sale saliet̄. Sal aut̄ discretione sapientie significat. Unde d̄r col. vlti. In sapientia ambulat̄ ad eos qui foris sunt: sermo vester semp̄ i grã sit sale conditus. Unde et hic sequitur. (Rõnabile obsequiũ v̄rũ). s. cũ discretiõẽ corpora vestra deo exhibeatis hostiã vel p̄ martiriũ vel p̄ abstinentiã: vel p̄ quocũq̄z opus iusticie. p̄me cor. 14. Omnia honeste: et s̄m̄ ordinẽ fiant in vobis. Et in ps. Honor regis iudiciũ diligit. Aliter se h̄z h̄o iust? ad interiores actus quibus deo obsequit̄ et ad exteriores. Nã bonũ hois et iusticia eius principaliter in interiorib? actibus p̄sistit: q̄bus. s. homo credit sperat et diligit. Un̄ dicit̄ Luc. 17. Regnũ dei intra vos est: non aut̄ p̄ncipaliter p̄sistit in exterioribus actibus. infra. 14. Nõ est regnũ dei esca et potus. Unde interiores actus se habent per modus finis q̄ s̄m̄ se q̄rif. exteriores vero actus ad quos deo corpora exhibent̄ se habent: sicut ea que sunt ad finẽ: in eo at̄ qd̄ querit̄ tãq̄z finis nulla mensura adhibet̄: sed q̄sto maius fuerit tãto melius se habet. In eo aut̄ qd̄ querit̄ p̄p̄riũ finẽ adhibet̄ mensura. s̄m̄ p̄portionẽ ad finẽ: sicut medic? sanitatẽ facit tantũ q̄stum potest: medicinã aut̄ nõ tantus

dat q̄stum p̄t̄: sed q̄stum videt̄ expedire ad sanitatẽ cõsequendã. Et similiter homo in fide in spe et i charitate nulla m̄surã debet adhibere: sed quãto plus credit sperat et diligit tanto melius ẽ: p̄p̄riũ qd̄ d̄r Deut. 6. Diliges d̄nũ deũ tuum et c. Sed in exteriorib? actibus est adhibẽda discretiõis m̄sura p̄ cõparatiõẽ ad charitatẽ. Unde dicit̄ Jer. 17. Nõne rõnalis homo dignitatẽ amittit: qui ieiuniũ vel vigiliã p̄fert sensus integritati: vt p̄p̄riũ psalmoz atq̄z officioz decantationẽ amẽtiẽ vel tristitiẽ q̄s notã incurrat. ¶ Deinde cũ dicit. (Et nolite p̄formari et c.). Nõdit qualiter se debeat homo exhibere deo q̄stum ad animã. Et primo p̄hibet seculi cõformitatẽ cũ dicit. Et nolite p̄formari huic seculo: id est rebus que tẽporaliter trãseunt. Nã seculum p̄sens est quedã mensura coz que tẽporaliter labuntur. Rebus aut̄ tpalibus h̄o p̄format̄ p̄ affectus eis amore inherẽdo. Osee. 19. Facti sunt abominabiles: sicut ea que dilexerunt. Ja. 1. Religio munda et immaculata hec est. imaculatũ se custodire ab hoc seculo. Lõformat̄ etiaz huic seculo q̄ vitã seculariter viuẽtũ imitatur. Ephe. 4. Testificor in domino: vt iã nõ amplius ambuletis: sicut et gentes ambulant. Sc̄do mandat interiorẽ m̄tis reformationẽ cũ dicit. S̄z reformamini in nouitate sensus vestri. Sensus aut̄ hominis hic dicit̄ ratio. s̄m̄ q̄ p̄ eã homo iudicat de agẽdis: hunc aut̄ sensum homo in sua creatione habuit integrũ et vigentẽ. Unde dicit̄ Ecc. 17. Senfitu impleuit corda illoz et bona et mala ostendit illis. Sed p̄ peccatũ hic sensus ẽ corruptus et quasi inueteratus. Baruch. 3. Inueterasti in terra aliena. Et p̄ cõsequẽs pulchritudinẽ et decorẽ suũ amisit. Tren. p̄. Egressus est a filia syon omnis decor eius. Monet ergo ap̄lus vt reformemur. i. iterato formã et decorẽ m̄tis assumamus que n̄ra m̄s habuit: qd̄ qd̄ sit p̄ grã sp̄s sancti ad quã p̄cipadã homo studiũ habere d̄z: ita. s. vt q̄ eã nondũ p̄ceperit eã p̄cipiat et q̄ illã p̄ceperit in ea p̄ficiat̄. Ephe. 4. Renouamini spiritu m̄tis v̄re. ps. Renouabit̄ vt aq̄le iuuent? tua. Ut aliter. Renouamini. s. i exterioribus actibus in nouitate sensus vestri. i. s̄m̄ nouitatẽ gr̄e quã mente p̄cepistis. Tertio assignat rõnez ammonitiõis predictẽ cũ dicit. (Ut p̄betis que sit voluntas dei). Circa qd̄ p̄siderandũ ẽ q̄ sicut homo q̄ h̄z gustũ infectũ nõ h̄z rectũ iudiciũ d̄ saporibus: sed ea que sunt suauia interdum abhominat̄: ea v̄o q̄ sunt abhominabilia appetit: q̄ aut̄ h̄z gustũ sanũ rectũ iudiciũ de saporibus h̄z: ita homo q̄ h̄z corruptũ affectũ quasi cõformatũ rebus secularibus nõ h̄z rectũ iudiciũ de bono: sed ille q̄ h̄z sanũ affectũ sensu eius innouato p̄ gratiaz rectũ iudiciũ h̄z d̄ bono: Ideo ergo dixit. (Nolite p̄formari huic seculo: sed renouamini in nouitate sensus vestri: vt p̄betis). i. exp̄imẽto coḡscatis. ps. Sustate et videte quĩ suauis ẽ d̄ns. (Que sit voluntas dei) qua. s. vult vos esse saluos. p̄me thes. 4. Nec est voluntas dei sanctificatio v̄ra. (bõa). i. vult bonũ honestũ nos velle: et ad b̄ suis p̄ceptis nos inducit. Mich. 6. Indicabo tibi o h̄o qd̄ sit bonũ: et qd̄ deus regrat a te. (Et beneplacens) in q̄stũ. s. b̄i disposito est delectabile id qd̄ de? vult nos velle. ps. Iusticie d̄ni recte letificãtes corda. Et nõ tantũ vtilis ad finẽ p̄sequẽdũ: sed ẽt p̄fecta quasi cõiungẽs nos fini. Mat. 5. Estote p̄fecti sicut et p̄r vester celestis p̄fectus ẽ. Hei. 17. Ambula corã me et esto p̄fectus. Talẽ ergo exp̄imẽt̄ dei voluntatem illi q̄ nõ cõformatur huic seculo: sed reformant̄ in nouitate sensus sui. Illi aut̄ q̄ in vetustate p̄manent seculo cõformati iudicat̄ dei voluntatẽ nõ esse bonã: s̄z grauez et inutilẽ. Ecc. 6. Quã aspera ẽ sapiẽtia in doctis hoibus. ¶ Deinde cũ dicit. (Dico. n. p̄ gratiã et c.). Docet qualr̄ donis dei h̄o habeat vti. Et primo docet hoc q̄stus ad dona q̄ non sunt oibus coia: sicut sunt gratie gratis date. Sc̄do

Ad romanos

quod tunc ad donum charitatis quod est omnibus commune ibi. (Dilectio sine simulatione etc.) Circa primum duo facit. Primo docet in generali quomodo debeat homo uti gratias gratis datur. Secundo exegit hoc per partes ibi. (Sicut enim in uno corpore etc.) Circa primum tria facit. Primo excludit superfluum dicens. Non enim quod reformemini in nouitate sensus vestri: quod quidem moderate facere debetis. Dico enim in modo per gratiam apostolus et auctoritate apostolica que data est mihi. Gal. 2. Cum cognouissent gratiam que data est mihi inter gentes. Ephe. 3. Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hec etc. Quibus sunt inter vos: omnibus est hoc utile. primum corinthios. 7. Uolo omnes homines esse sicut me ipsum. Hoc inquam in modo. Non plus sapere quam oportet sapere. id est nullus presumat de sensu aut sapientia sua confidens supra suam mensuram. Ecc. 7. Non plus sapias quam necesse est. ps. Neque ambulauit in magnis neque in mirabilibus super me. Secundo hortatur ad id quod est medium dicens: sed sapere ad sobrietatem. id est in modo uobis ut mensurate sapiatis. secundum gratiam uobis data. Sobrietas enim mensuras importat. Et quis proprie dicat circa potum uini: potum tamen accipi circa quibuslibet materiis in qua homo debitam mensuram obseruat. Titus. 2. Sobrie et iuste et pie uiuamus in hoc seculo. Tertio docet secundum quid accipienda sit mensura medij dicens. Et hoc in quibus sicut deus unicuique dimisit. id est distribuit mensuram fidei. id est mensuram donorum suorum que ordinatur ad fidei edificationem. primum corinthios. 12. Unicuique datur manifestatio spiritus ad utilitates. Datur enim deus his dona non eadem omnibus: sed diuersa diuersis distribuit. secundum illud primum corinthios. 12. Diuisiones gratiarum sunt. Nec omnibus equaliter datur: sed unicuique secundum certam mensuram Ephe. 4. Unicuique numerum data est gratia. secundum mensuram donationis christi. Et ideo apostolus sobrie sapiens habet hanc mensuram dicebat. 2. corinthios. 12. Non autem in inmensum gloriamur: sed secundum mensuram regule qua mensus est nobis deus. Soli autem christo datur est spiritus non ad mensuram: ut dicitur Io. 3. Non solum autem ipsam fidem que per dilectionem operatur. Unde Luc. 17. Discipuli christo dixerunt. Domine adauge nobis fidem.

Lectio

II.

Sicut enim in uno corpore multa membra habemus non omnia autem membra eundem actum habent: ita multi unum corpus sumus in christo: singuli autem alter alterius membra habentes donationes sed gratiam que data est uobis differetes. Siue prophetiam secundum rationem fidei. Siue ministerium in ministrando. Siue qui docet in doctrina. Qui exhortatur in exhortando. Qui tribuit in simplicitate. Qui preest in sollicitudine. Qui misertur in hilaritate. Dilectio sine simulatione. Qui diuites malum: adheretes bono. Charitate fraternitatis inuicem diligentes: honorem inuicem preuenientes. Sollicitudine non pigri: spiritu feruentes: domino seruietes. Spe gaudentes: in tribulatione patientes: orationi instantes. necessitatibus sanctorum communicantes: hospitalitatem sectantes.

Præmissa admonitio hic apertius rationes assignat: sumptam ex similitudine corporis mystici ad corpus naturale. Et primo in corpore naturali tangit tria. Primo quidem corporis unitatem cum dicit. (Sicut enim in uno corpore). Secundo membrorum pluralitatem cum dicit. (Multa membra habemus) Est enim corpus humanum organicum ex diuersitate membrorum constitutum.

Tertio officiorum diuersitate cum dicit. (Omnia autem membra non eundem actum habent). Frustra enim esset membrorum diuersitas nisi ad diuersos actus ordinarentur.

Deinde adaptat hec tria ad corpus christi mysticum quod est ecclesia. Ephe. 1. Ipsum dedit caput super omnem ecclesiam que est corpus eius. Circa quod et tria tangit. Primo quidem fidelium quasi membrorum multitudinem cum dicit. (Ita multi). Luc. 14. Homo quidam fecit cenam magnam: et uocauit multos. Esa. 54. Multi filij deserte. Quamuis enim sint pauci per comparationem ad infructuosam multitudinem. sed illud Mat. 7. Arta est uia que ducit ad uitam et pauci inueniunt eam: tamen absolute loquendo sunt multi. Apoc. 7. Post hec uidi turbam magnam quam dinumerare nemo poterat. Secundo tangit corporis mystici unitatem cum dicit. (Unum corpus sumus). Ephe. 2. Ut reconciliet amicos in uno corpore etc. Tunc autem corporis mystici et unitas spiritualis per quam fide et affectu charitatis inuicem unimur: et deo secundum illud Ephe. 4. Unum corpus et unus spiritus. Et quia spiritus unitatis a christo in nos deriuat. supra. 8. Si quis spiritum christi non habet hic non est eius. Ideo subdit in christo quod spiritum suum quem dat nobis non inuicem unum et deo. Io. 17. Ut sint unum in nobis sicut et nos unum sumus. Tertio tangit officiorum diuersitatem ad utilitatem eorum reductam dicens: (Singuli autem secundum membra alter alterius). Membrorum enim quodlibet proprium actum habet et uirtutem: in quantum ergo unum membrum sua uirtute et actu alteri prodest de membrorum alterius: sicut pes dicit membrum oculi in quantum oculum defert: et oculus de membrum pedis in quantum regit pedem. primum corinthios. 12. Non potest dicere oculus manui opera tua non indigeo. Ita et in corpore mystico ille qui accepit gratiam prophetie indiget illo qui accepit gratiam sanitatis: et ita est in omnibus alijs. Unde dicit unusquisque fidelis secundum gratiam sibi datam alteri seruit efficit alterius membrum. Gal. ultimo. Alter alterius onera portate. primum Petri. 4. Unusquisque sicut accepit gratiam in alterumque illam ministrates.

Deinde cum dicit. (Habentes autem donationes) exequitur per partes monitionem quam supra posuerat de sobrio et moderato gratie usu. Et primo ponit gratiarum diuersitatem dicens: sumus inquam alter alterius membra: non secundum eandem gratiam: sed habentes differetes non ex diuersitate merito: sed secundum gratias que data est nobis. primum corinthios. 7. Unusquisque proprium donum habet ex deo. unum quod est sic: alius uero sic. Mat. 25. Uocauit seruos suos et tradidit illis bona sua: et uni dedit quinque talenta: alij autem duo: alij uero unum. Secundo docet diuersarum gratiarum usum: et primo in rebus diuinis quantum ad cognitionem quod dicitur. Siue prophetia quam habentes utamur ea secundum rationem fidei. Dicitur autem prophetia quedam apparitio ex reuelatione diuina eorum que sunt precul. Unde i. reg. 9. dicit. Qui propheta hodie dicitur uocabatur olim uidentis. Sunt autem precul a cognitione nostra. secundum quod futura contingetia que propter defectum sui esse cognoscibilia non sunt: sed res diuine sunt precul a nostra cognitione: non secundum se cum sint maxime cognoscibiles: quia ut dicitur i. Io. 1. Deus lux est et tenebre in eo non sunt ullæ: sed pro defectum intellectus nostri quod se habet ad ea que sunt in seipsis manifestissima: sicut oculus noctue ad lucem. Et quia unumquodque magis dicitur tale: quod est secundum se tale quam secundum aliud. Inde est quod magis proprie dicuntur esse precul a cognitione nostra futura contingentia. Et propter hoc horum proprie est prophetia. Amos. 4. Non faciet dominus deus uerbum nisi reuelauerit secretum suum. Dicitur tamen prophetia contra etiam reuelatio quorundam occultorum. Doc autem donum prophetie: non solum fuit in ueteri testamento: sed etiam in nouo. Joelis. 2. Effundam de spiritu meo super omnem carnem: et prophetabunt filij uestri. Dicitur etiam propheta in nouo testamento qui prophetica dicta exponit: quia sacra scriptura eodem spiritu interpretatur quo est data. Ecc. 24. Adhuc doctrinas quasi prophetias

doctrina. 2. post
epiam

effundam. Ordinatur aut prophetic donū: sicut et alie gratie gratis date ad fidei edificationē. p̄me corinth. 12. Unicuique dat manifestatio spūs ad vtilitatē. heb. 2. Cōfirmata est. s. doctrina fidei contestante deo signis et prodigijs et varijs virtutibus et spiritus sancti distributionibus. Et iō prophetia est vtendū. fm̄ rōnem fidei. i. nō in vanū: sed vt per hoc fides confirmetur: nō aut cōtra fidem. Unde dicit. Deut. 13. Si surrexerit in medio tui propheta et dixerit tibi eamus et sequamur deos alienos nō audies verba prophetic illius: q̄ scilicet prophetizat contra rationē fidei.

Quantū ad sacramenta ministrāda subdit. (Siue ministerium in ministrādo). i. si quis accepit gratiā vel officium ministerij: puta vt sit episcopus vel sacerdos: q̄ dicitur ministri dei. Esa. 6. Vos sacerdotes dñi vocabimini ministri dei nri dicit vobis: exequat illud diligēter exequēdo in ministrando. 2. Th. 4. Ministeriū tuū imple. Secundo tangit ea que pertinent ad res humanas in q̄b̄ pōt aligis alteri subuenire. Primo qdē q̄tum ad cognitiones vel speculatiuas vel practicā. Quātum ergo ad speculatiuā primo dicit. Siue q̄ docet. i. q̄ habet officij vel gratiā docendi vtaf̄ in doctrina. i. vt studiosē et fideliter doceat. Job. 4. Ecce docuisti plurimos. Mat. vltimo. Euntes docete oēs gentes. Quātum autem ad cognitionem practicā subdit. (Qui exhortat). i. q̄ h̄z officij vel gratiā exhortandi homines ad bonū vtaf̄ illo in exhortādo. p̄me thes. 2. Exhortatio nostra nō fuit de errore neq̄ de immūditia neq̄ in dolo. Tit. 2. Nec loquere et exhortare.

Deinde ponit ea que p̄tinent ad exteriora opera in q̄b̄ q̄nq̄ aliquis subuenit alicui aliquid donū dādo: et q̄tum ad hoc dicit. (Qui tribuit). i. qui h̄z facultates tribuēdi et gratiā exequat hoc in simplicitate: vt. s. nihil mali ex illo intendat quasi donis homines ad malū alliciēs. Vel etiā cū aliquis ex modico dato intendit multo maiora acquirere. Ecc. 20. Datus insipientis nō erit tibi vtilis: oculi. n. illius septemplexes sunt. Exigua dabit et multa improperabit. Et prouer. 11. Simplicitas iustoz diriget eos. Q̄nq̄ aut aliquis subuenit alteri eius curam habendo et q̄tum ad h̄ dicit. (Qui preest) id est qui est in prelacionis officio constitutus vtatur illo officio i sollicitudine. Heb. vltimo Obedite prepositis vestris et subiaccete eis. Ipsi. n. peruigilant quasi rōnem reddituri pro animabus vestris. scōe cor. 11. Sollicitudo oīm ecclesiaz. Q̄nq̄ autem subuenit aliquis alicui releuando eius miserā et q̄tum ad hoc dicit. (Qui miseret). i. qui habet facultatē et affectū miserendi exequat hoc i hilaritate quasi libet hoc faciēs. 2. cor. 9. Nō ex tristitia neq̄ ex necessitate. Dylarē. n. datozez diligit deus. Ecc. 7. In omni dato hilarē fac vultum tuū.

Deinde cuz dicit. (Dilectio sine simulatione etc.). Docet vsum doni gratuiti qd̄ est oibus cōmune. s. charitatis. Et primo ponit ea que pertinent ad charitatē i generali. Secundo ponit quedā specialiter p̄tinentia ad dilectionem quorūdam ibi. (Necessitatibus sanctorū etc.). Circa p̄m̄ tria facit. Primo ostendit qualis debeat esse dilectio ex parte diligentis. Secundo qualiter se debeat habere ad p̄m̄m̄ ibi. (Charitates fraternitatis etc.). Tertio qualiter se debeat habere ad deū. ibi. (Sollicitudine nō pigri). Circa qualitatem aut charitatis tria docet. Primo quidē qd̄ dilectio d̄ esse vera. Un̄ dicit. (Dilectio sine simulatione) vt. s. nō tū in verbo aut in exteriori apparētia: sed sit i vero cordis affectu: et efficacia operis. p̄me. Jo. 3. Nō diligamus verbo neq̄ lingua: sed opere et veritate. Ecc. 6. Amico fideli nulla est comparatio. Secundo docet qd̄ dilectio debet esse pura: cū dicit. (Odientes malū). Tunc enim ē pura dilectio q̄ homo nō p̄sentit amico suo in malū: sed ita diligit hominē: vt eius viciūz odiat. Unde dicit. p̄me

cor. 13. Nō gaudet super iniquitate cōgaudet aut veritati. ps. Iniquos odio habui. Tertio docet qd̄ dilectio debz cē honesta cū dicit. (Adherentes bono): vt scilicet aliquis adhereat alteri propter bonū virtutis. Gal. 4. Bonū aut emulamini in bono semp. Nec est pulchra dilectio d̄ qua dicit. Ecc. 24. Ego mater pulchre dilectionis.

Deinde cū dicit. (Charitatem fraternitatis). Ostendit q̄li ter charitas se debet habere ad proximū. Et primo q̄tum ad interiores affectū cū dicit. (Charitatem fraternitatis inuicē diligentes). Ut. s. nō solū fratres diligamus p̄ charitates: sed et diligamus ipsas charitates qua eos diligam: et ab eis diligimur. Sic enim si carā habemus charitates non de facili eā dissolui faciemus. Heb. vltimo. Charitas fraternitatis maneat in vobis. Cant. Ultimo. Si dederit homo oēm substantiā domus sue p̄ dilectione tanq̄ nihil despiciet illā. Secūdo q̄tum ad exteriorē effectū cum dicit. (Honore inuicē p̄ueniētes). In quo tria designatur: Primo quidē qd̄ homo p̄ximū in reuerētia debet habere quod pertinet ad rōnez honoris. Nullus enim potest vere diligere eū quē despicit. Phil. 2. Superiores inuicēz arbitantes. Quod quidē fit dum aliquis suū defectū cōsiderat et bonū proximi. In honore aut nō solum reuerentia intelligitur: sed etiaz necessarioz subuentio: sicut cum dicitur. Exo. 20. Honora patrē tuū et matrem tuā. precipiū necessarioz subuentio: sicut patet per hoc qd̄ dñs Mat. 5. Arguit phariseos cōtra hoc preceptum impediētes filios a subuentione parentū. Secūdo designatur qd̄ effect⁹ dilectionis debet mutuo exhiberi: vt scilicet homo nō soluz velit beneficia recipere: sed etiā exhibere. Ecc. 4. Nō sit porrecta manus tua ad accipiendū et ad dādū collecta. Et. 14. In diuisione sortis da et accipe. Et hoc designat cuz dicit. (Inuicē). Tertio designat qd̄ effect⁹ dilectionis d̄ esse promptus et veloc: qd̄ designatur cuz dicit. (P̄ueniētes) vt scilicet aliquis p̄ueniat amicū i beneficijs. Ecc. 37. Omnis amicus dicit: et ego amicitiam copulaui.

Deinde cū dicit. (Sollicitudine etc.). Ostendit qualiter se debeat habere dilectio charitatis ad deū. Et primo incipit ab ipsa rationis attētionē cuz dicit. Sollicitudine sitis nō pigri: scilicet ad seruiēdū deo. Mich. 6. Indicabo tibi o homo quid sit bonū et quid deus querat a te. Postea subdit. Sollicite ambulare cū deo tuo. 2. Th. 2. Sollicite cura te ipsum probabile exhibere deo. Secundo q̄tum ad effectū cuz dicit. (Spiritu sitis feruentes) sc̄z in dei dilectione. Proccedit autē seruo ex abundantia caloriz. Unde seruo spiritus dicitur: quia propter abundantia diuine dilectionis totus homo seruet in deū. Act. 18. dicit qd̄ apollo feruens spiritu loquebatur. p̄me thes. vltimo. Spiritus nolite extinguere. Tertio q̄tum ad exteriorē obsequiū cū dicit. (Domino seruiētes) scilicet seruitute latrice q̄ soli deo debetur. Deut. 6. Dñm deum tuū adorabis et illi soli seruiēs. ps. Seruite domino in timore. Vel fm̄ alias literam. Tempoz seruiētes vt scilicet dei seruitiū cōgruo tpe faciamus. Ecc. 8. Omni negotio tempus est et oportunitas. Quarto q̄tum ad mercedē seruitiū cū dicit. (Spogaudētes) scilicet mercedis: q̄ est dei fruitio. Ben. 15. Ego dñs merces tua magna niml. supra. 5. Gloriamur i spe glorie filioz dei. Facit aut spes hominē gaudētē rōne certitudinis: sed tamen affligit ratione dilationis. prouer. 13. Spes que differtur affligit animas. Quinto q̄tum ad difficultatem quā hō patit in dei seruitio. Un̄ subdit. (In tribulatiōe). s. quā pp̄ deū sustinetis sitis patientes. supra. 5. Tribulatio patientiā operat. Sexto q̄tum ad oia p̄dicta dicit. (Orationi instantes). in q̄ orationis assiduitas designatur. Luc. 18. Oportet semp orare et nunq̄ deficere scōe tbi. 5. Sine intermissione orate. per orationem enim

Ad romanos

in nobis sollicitudo excitat: feruor accendit: ad dei seruitium incitatur: gaudium spei in nobis augetur et auxilium in tribulatione promeremur. ps. Ad dominum cum tribulatione clamauit et exaudiuit me.

¶ Deinde cum dicit. (Necessitatibus sanctorum etc.) Determinat de charitate quantum ad speciales quasdam personas. Et primo quidem quantum ad indigentes. Secundo quantum ad inimicos ibi. (Benedicite persecutoribus vos). Circa primum duo facit. Primo inducit ad exhibenda beneficia charitatis indigentibus in uniuersali cum dicit. (Necessitatibus sanctorum communicantes). Ubi tria sunt notanda. Primo quidem quod eleemosine ex charitate sunt impendende indigentibus siue necessitate patientibus. Ephe. 4. Laboret operando manibus suis: quod bonum est: ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. Secundo quod potius est subueniendum iustis quam alijs. Unde dicit. Necessitatibus sanctorum. Ec. 12. Da iusto et non recipias peccatorem. Quod quidem non sic est intelligendum quod etiam in necessitatibus sit peccatoribus subueniendum: sed quia non est eis subueniendum ad fomentum peccati: ut illius tamen est subuenire iustis: quia talis elemosina fructuosa est: non solum ex parte dantis: sed etiam ex suffragio recipientis. Luc. 16. Facite uobis amicos de mamona iniquitatis: ut cum defeceritis recipiant uos in eterna tabernacula scilicet suis suffragijs. Secundo in speciali admonet ad hospitalitatem dicens (hospitalitatem sectantes): quia. scilicet in hoc misericordie opere alia misericordie opera includuntur. Nam hospes non solum domum exhibet ad manendum: sed etiam alia necessaria subministrat. Heb. vlti. Hospitalitatem nolite obliuisci. prime. pe. 4. Hospitales inuicem sine murmuratione.

Lectio.

III.

Benedicite persecutoribus uos. Benedicite et nolite maledicere. Gaudere cum gaudentibus: flere cum flentibus. Ad ipsum inuicem sentientes. Non alta sapientes: sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud uosmetipsos. Nulli malum pro malo reddentes. prouidentes bona: non tantum coram deo: sed etiam coram omnibus hominibus. Si fieri potest quod ex uobis est: cum omnibus hominibus pacem habentes. Non uosmetipsos defendentes carissimi: sed date locum ire. Scriptum est enim. Adhibi uindictam: et ego retribuam dicit dominus. Sed si esurierit inimicus tuus: cibus illi: si sitit: potum da illi. Hoc. n. faciens carbonem ignis congeres super caput eius. Noli uinci a malo: sed uince in bono malo.

¶ Supra ostendit qualiter charitas sit exhibenda indigentibus: nunc ostendit qualiter sit exhibenda et inimicis. Et primo ponit admonitionem. Secundo probat quod dixit ibi. (Scriptum est enim etc.). Circa primum considerandum est quod ad charitatem tria pertinent. Primo quidem benignitas: que consistit in hoc quod aliquis uelit bonum alteri et malum eius nolit. Secundo concordia que consistit in hoc quod amicorum sit idem nolle et uelle. Tertio beneficiencia que consistit in hoc quod aliquis beneficiat ei quem amat et eum non ledat. Primo ergo ponit ea que pertinent ad benignitatem. Secundo ea que pertinent ad concordiam ibi. (Gaudere cum gaudentibus). Tertio ea que pertinent ad beneficentiam ibi. (Nulli malum etc.). Circa primum duo facit. Primo monet ut benignitas sit ampla que se extendat et ad inimicos cum dicit. (Benedicite persecutoribus uos). Circa quod notandum est quod benedicere est bonum dicere. Contingit autem bonum dicere tripliciter.

Uno modo enunciando: puta cum quis bonum alterius laudat. Ecc. 31. Splendidus in panibus benedicent labia multorum et testimonium ueritatis illius fidele. Alio modo imperando: et sic benedicere per auctoritatem est proprium dei: cuius imperio bonum ad creaturas deriuat: ministerium autem pertinet ad ministros dei qui nomine domini super populum inuocant. Numeri. 6. Sic benedicetis filiis israel et dicetis eis. Et post. Inuocabunt nomen meum super filios israel et ego benedicam eis. Tertio benedicere aliquis optando. ps. Et non dixerunt qui peruebant benedictio domini super uos. Et secundum hoc benedicere est bonum alicui uelle: et quasi bonum per aliquo precari. Et hoc modo accipit hic. Unde in hoc quod dicitur benedicite persecutoribus uos. datur intelligi quod et ad inimicos et persecutores debemus esse benigni eis bona optando et per eis orando. Mat. 5. Diligite inimicos uestros et orate pro persecutoribus et calumniantibus uos. Quod autem hic dicitur: quodam quidem modo est in precepto: quodam autem modo est in consilio: quod enim aliquis in generali dilectionis affectu impedit inimicis non excludendo eos a communi dilectione proximorum: et a communi oratione: quam quis pro fidelibus facit pertinet ad necessitatem precepti. Similiter etiam quod aliquis in articulo necessitatis inimico dilectionis effectum particulariter impendat pertinet ad necessitatem precepti. Unde dicitur exo. 21. Si occurreris boui inimici tui aut asino erranti: reducatur eum. Sed quod aliquis in speciali dilectionis effectum et orationis suffragium aut qualescunque subuentiois beneficium exhibeat inimico in terditum etiam extra articulum manifeste necessitatis pertinet ad perfectionem consiliorum: quia per hoc ostenditur perfecta charitas ad deum: quod omne humanum odium superet. Ille autem qui pernitet et misericordiam petit iam non est inter inimicos aut persecutores computandus. Unde ei absque omni difficultate sunt charitatis indicia ostendenda. Ecc. 28. Relinque proximo tuo nocenti te: et tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Secundo docet quod benignitas siue benedictio sit pura: id est absque permixtione contrarij. Unde dicit (Benedicite et nolite maledicere): id est ita benedicatis quod nullo modo maledicatis. Quod est contra quosdam qui ore benedicunt: et corde maledicunt. scilicet illud ps. Qui loquuntur pacem cum proximo suo: mala autem in cordibus eorum. Et etiam contra illos qui quandoque benedicunt quandoque maledicunt: uel quibusdam benedicunt quibusdam maledicunt. Jac. 3. Ex ipso ore procedit benedictio et maledictio. Non oportet fratres mei hec ita fieri. ps. 3. Non reddentes maledictum pro maledicto. **¶** Sed videtur esse quod in sacra scriptura plures maledictiones inueniuntur. Dicitur enim Deut. 27. Maledictus qui non permanferit in sermonibus legis huius: nec eos opere perficit. **¶** Ad quod dicendum est quod maledicere est malum dicere: quod quidem tripliciter contingit: sicut et benedicere: scilicet annunciando imperando et optando: et secundum quodlibet horum modorum potest bene et male fieri. Si enim id quod est materialiter malum dicatur malum quolibet predictorum modorum sub ratione boni non est illicitum: quia hoc est magis benedicere quam maledicere: unumquodcumque enim magis iudicat secundum suam formam quam secundum suam materiam. Si uero aliquis dicat malum sub ratione mali formaliter maledicit. Unde est omnino illicitum. utrumque autem horum contingit in hoc quod aliquis enunciando malum profert. Quandoque enim aliquis enunciat malum alicuius ad notificandum necessariam ueritatem: et sic dicit malum sub ratione ueritatis quod est bonum: unde est licitum. Et hoc modo Job. 3. dicitur quod Job maledixit dei suo enuncians malitiam presentis uite: sicut apostolus dicit. Ephe. 5. Redimite tempus quoniam dies mali sunt. Quandoque autem aliquis enunciat malum alterius: scilicet intentione detrahendi. Et hoc est illicitum. Dicitur enim. prime corin. 6. Neque maledici neque rapaces regnum dei possidebunt. Sicut

liter etiā in eo q̄ quis dicit malum imperando. Dtingit au-
tē quandoq; q̄ aliquis dicit id quod est materialiter ma-
lum sub ratione boni: puta cū ex imperio alicuius proue-
nit alicui malū pene pp̄ iusticiam: q̄d quidē ē licitū. Et B
modo transgressiones legis maledicunt. i. pene fm̄ iusti-
tiā deputantur. Quisq; v̄o aliquis imperando dicit malū
alterius iniuste: puta propter odium ⁊ vindictas. Et talis
maledictio est illicita. Exo. zi. Qui maledixerit patri vel
matri morte moriat̄. Et id est etiā circa id quod aliq̄s di-
cit malum optando. Si enī hoc optet sub ratione boni pu-
ta vt per aduersitatē alicuius perueniatur ad spiritualem
profectū: hoc licitum est. Job. 5. Uidi stultū firma radice
⁊ maledixi pulchritudini eius statim. Si vero hoc homo
faciat propter odium vel vindictā ē omnino illicitū. i. reg.
i7. Maledixit philysteus David in diebus suis.

¶ Deinde cū dicit. (Haudere cum gaudētibus ⁊c.) Ponit
ea que pertinent ad concordiam. Et primo ponit ⁊ cordie
documenta. Secūdo remouet impedimenta ibi. (Non al-
ta sapientes ⁊c.) Cōcordia autē potest dupliciter attendi.
Uno modo q̄tum ad effectū in bonis ⁊ in malis. In bonis
quidem: vt aliquis bonis alioꝝ congaudeat. Unde dicit.
Haudere: scilicet debetis cum gaudētibus. Phil. 2. Hau-
deo ⁊ congratulor omnibus vobis. Sed hoc est intelligē-
dum: quādo quis gaudet de bono. Sunt autē quidā qui
gaudent de malo fm̄ illud puer. ⁊. Letantur cum male-
fecerint. Et istis nō est congaudēdū. prime cor. 13. dicitur
de charitate: q̄ non gaudet super iniquitate: cōgaudet au-
tem veritati. In malis autē vt aliquis tristē de malis alte-
rius. Unde subdit. (Glere) scilicet debetis cū flentibus.
Job. 30. Glerā quondā super eo qui afflictus erat. Ecc. 7.
Nō desis plorantibus in cōsolatione: ⁊ cū lugentibus am-
bula. Ipsa enim compassio amici ⁊ dolentis cōsolationem ī
tristitū affert. Primo quidē q̄ ex B colligit̄ efficac̄ ami-
citie argumentū. Ecc. 12. In malicia illius idest in infortu-
nio amicus cognitus est. Et hoc ipsū ē delectabile cogite-
re aliquē sibi esse v̄z amicū. Alio modo hoc ipso q̄ ami-
cus condolet videtur se offerre ad simul portādum onus
aduersitatis: q̄d tristitiam causat. Et quidē lenius porta-
tur q̄d portatur a pluribus q̄ ab vno solo. Secūdo con-
cordia consistit in vnitāte sententię: ⁊ q̄tum ad hoc dicit.
(Idipsum). i. idē sitis inuicē sentientes: vt scilicet in eadē
sententia cōueniatis. prime cor. 1. Sitis perfecti in eodem
sensu ⁊ in eadem scientia. Phil. 2. eandem charitatem ha-
bentes vnanimis: idipsum sentientes. Sciendū est tñ q̄
duplex est sententia. Vna quidem que pertinet ad iudici-
um intellectus circa speculabilia: puta circa cōsideratiōes
geometricas vel naturales: dissentire autem in talib; non
repugnat amicitie vel charitati: q̄ charitas in voluntate
est: Vniūsmodi autē iudicia nō proueniunt ex voluntate:
sed ex necessitate rationis. Alia vero sententia pertinet ad
iudicium rationis circa agenda ⁊ in talibus dissensio ami-
citie ⁊ rariatur: q̄ talis dissensio habet ⁊ rietatem volun-
tatis: ⁊ q̄ fides nō solum est speculatiua: sed etiam practi-
ca: in q̄tum p̄ dilectionem operat̄: vt d̄r̄ Gal. 5. Ideo etiā
dissentire a recta fide est cōtrarium charitati.

¶ Deinde cū dicit. (Nō alta sapiētes ⁊c.) Excludit impe-
dimenta cōcordie: que quidē sunt duo. Primū est supbia
ex qua cōtingit q̄ dum aliquis inordinate suā excellentiā
querit ⁊ subiectionē refugit: vult alius subyeci ⁊ eius excel-
lentiā impedire. Et ex hoc sequitur discordia puer. 13. In-
ter superbos semp̄ iurgia sunt. Et ideo ad hoc remouēdū
dicit. Nō sitis alta sapientes: vt scilicet inordinate vestrā
excellentiā appetatis. supra. ii. Noli altū sapere: sed time.
Ecc. 3. Altiora te ne quesieris. Sed sitis consentientes hu-
milibus. i. bis que sunt humilia: idest ea que abiecta vidē-

tur nō recusatis cū oportuerit. ps. Elegi abiectus eē in do-
mo dei mei. p̄me Pe. vltimo. Dominus superbis resistit:
humilibus autem dat gratiā. Secūdu impedimentū cō-
cordie est presumptio sapientię: ex qua cōtingit q̄ aliquis
alioꝝ sententię nō credit. Ad q̄d remouendū dicit. (No-
lite esse prudētes apud vosmetipsos): vt scilicet iudicetis
solum id esse prudētię quod vobis videtur. Esa. 5. Ue qui
sapientes estis in oculis vestris ⁊ corā vobismetipsis pru-
dentes. supra. ii. Ut nō sitis vobismetipsis sapientes.

¶ Deinde cum dicit. (Nulli malū pro malo ⁊c.) docet il-
la que pertinent ad beneficiā excludendo contrariū.
Et primo docet q̄ nō sit alicui malefaciendū ratione vin-
dicte. Secūdo docet q̄ nō sit alicui malefaciendū rōne
defensionis ibi. (Nō vosmetipsos defendētes). Circa p̄-
mū tria facit. Primo prohibet vindictā dicēs. (Nulli ma-
lū pro malo reddētes). i. sitis. ps. Si reddidi retribuētib;
mibi mala. p̄me Pe. 3. Nō reddentes malū pro malo. S; hoc
est intelligendū formaliter: sicut supra dictū est de
maledicto: prohibemur enim affectu odij vl̄ vindicte red-
dere malū pro malo: ita q̄ in malo alterius delectemur.
Sed si p̄ malo culpe: q̄d quis facit reddat iudex malū pe-
ne fm̄ iusticiam ad compensandā malitiam: materialiter
quidē infert malū: sed formaliter ⁊ per se infert bonū.
Unde cū iudex suspendit latronē pro homicidio non red-
dit malū pro malo: sed magis bonum pro malo. Et B mo-
do apostolus quēdam pro peccato incestus tradidit satha-
ne in interitum carnis: vt spiritus saluus fiat: vt habet. p̄
cor. 5. Secūdo docet q̄ et bona sint proximis exhibenda di-
cēs. Prouidentes scilicet sitis bona nō tantū corā deo: vt
scilicet curetis satisfacere conscientie vestre corā deo: sed
etiam coram omnibus hoibus: vt scilicet ea faciatis q̄ ho-
minibus placeant. prime cor. 10. Sine offensione estote in
deis ⁊ gentibus ⁊ ecclesie dei: sicut ⁊ ego per omnia omni-
bus placeo. prime cor. 13. Prouidentes bona nō solum cor-
ram deo: sed etiā coram omnibus hominibus. Hoc tamē
p̄tingit ⁊ bene ⁊ male fieri: si enim hoc fiat propter pauorē
humanū nō bñ agitur. Mat. 6. Attēdite ne iustitiā vestrā
faciatis coram hominibus: vt videamini ab eis. Si autē
hoc fiat ad gloriā dei bñ agitur. fm̄ illud. Mat. 5. Sic lu-
ceat lux vestra coram hominibus: vt videant opa vestra
bona: ⁊ glorificent patrē vestrum qui in celis ē. Tertio as-
signat rationem vtriusq; dictorum. Ad hoc enim debem;
abstinere a retributione malorum: ⁊ corā hominibus bo-
na prouidere: vt cum hominibus paces habeamus: ⁊ ideo
subdit. Cum omnibus hominibus paces habentes. Deb;
vltimo. Pacem sequimini cum omnibus. Sed hic addit
duo: quorum primū est q̄d dicit. (Si fieri potest). Quan-
doq; enim malitia aliorum impedit ne cum eis pacem ha-
bere possimus: quia scilicet cum eis pax haberi nō potest:
nisi eorum malitię consentiatur: quā quidē paces constat
esse illicitā. Unde dñs dicit. Mat. 10. Nō veni pacē mitte-
re: sed gladiū. Aliud autē addit dicēs. Quod ex vobis est:
vt scilicet ⁊ si ipsi contra pacem agant: tamen q̄d in nobis
est facere nos debemus: vt eorum pacem queramus. ps.
Cum his qui oderunt pacem eram pacificus. Et alibi In-
quire pacem ⁊ perseguere eam.

¶ Deinde cum dicit. (Nō vosmetipsos defendentes ⁊c.)
Ostendit q̄ nō sunt mala proximis inferenda per modū
defensionis. Et primo ponit documentum dicēs. Nō si-
tis vosmetipsos defendētes o charissimi: sicut ⁊ de xpo di-
citur. Esa. 50. Dedi corpus meum percutientibus ⁊ genas
meas vellentibus. ⁊ 53. Quasi agnus coram tondente se
obmutuit ⁊ cetera. Unde ⁊ ipse dominus mandauit. Ma-
the. 5. Si quis te percussit in vna maxilla prebe ei
etiam alteram. Sed sicut Augustinus dicit in libro cōtra

Ad romanos

medacium. Ea que in nouo testamēto a sanctis facta sunt valent ad exēpla intelligendaz scripturaz que in pceptis data sunt. Ipse autē dñs cū alapa percussus esset: nō ait: ecce altera maxilla: sed si male locutus sum testimoniu pbihe de malo. Sin autē bñ quid me cedis: Ubi oñdit pparatio: nē alterius maxille in corde eē faciendā. Paratus. n. fuit dñs nō solū in altera cedi p salute hominis: sed in toto cor pore crucifigi. Et sicut Aug. dicit ad marcellinū: tūc qdem hoc mandatū recte fit cū ei credit̄ pfectuz esse pp que fit ad aprandā in eo correctionē atq; p cordiā: etiā si alius exi tus cōsequat̄. Sunt igit̄ ista pcepta paciētie semp i cordis preparatiōe retinenda: et ipsa beniuolentia ne reddat̄ malū p malo semp in voluntate complenda est. Agēda sunt autē multa et cū inuitis benigna qdā aspirate plectēdis. **C** Scōo assignat rationē cū dicit. (Sed date locū ire). i. diuino iudicio. Quasi diceret cōmittatis vos deo q suo iudicio pōt vos defendere et vindicare. fm illud p̄me. pe. vl timo. Dēm sollicitudinē vestrā proyiciēs in eum: qm̄ ipi cura est de vobis. Sed hec intelligenda sunt in casu i quo nobis nō adest facultas aliter faciendi fm iusticiam: s; qz vt d̄ Deut. p̄mo. Domini est iudiciū: cū aliqs auctoritate iudicis: vel vindictā querit ad comprimendā maliciā: et nō ppter odium: vel et cū auctoritate alicuius superioris suam defensionē procurat: intelligit̄ locum dare ire: id est diuino iudicio: cuius ministri sunt principes: vt d̄ ifra. 13. Unde etiam Paulus procurauit se per armatos defendi contra insidias iudeorum: vt patet Act. 23.

C Deinde cū dicit. (Sicut scriptū est rē.) Probat qd̄ dixerat: et primo per auctoritatem. Secundo per rationē ibi. (Noli vinci a malo rē.) Circa primū duo facit. Primo pbat qd̄ dictū est: de prohibitione vindicte dicens. dictū ē. Date locum ire. i. diuino iudicio. Scriptus est. n. Deut. 32. Mibi vindictaz. s. seruate: et ego retribuā dicit dominus. Nostra littera sic habet. Nea ē vltio et ego retribuā eis i tpe. ps. Deus vltionū dominus. Naum. i. De emulatoz et vlciscens dominus. Secundo probat p auctoritatē qd̄ dictū est de beniuolentia exhibenda inimicis. In qua quidē auctoritate primo ponit documentū: vt subueniamus inimicis in articulo necessitatis: qz hoc est de necessitate pcepti: vt supra dictū est. Et hoc est qd̄ dicit. Sed si esurierit inimicus tu? ciba illū: si sitit potū da illi. Math. 5. Benefacite his q oderunt vos. Scōo rōnem assignat dicens. Doc. n. faciēs carbonēs ignis cōgeres sup caput eius. Qd̄ quidez vno mō potest intelligi i malū: vt sit sensus: si tu ei benefacias bonū tuū vertet̄ ei in malū: qz ex hoc incurret combustionē ignis eterni p. suā ingratitudinē: sed iste sensus repugnat charitati: cōtra quā ageret q alicui subueniret: vt ei proueniret in malū. Et ideo est exponendū in bonū: vt sit sensus. Doc enim faciēs. i. in necessitate ei subueniens carbonēs ignis. i. amorē charitatis de qua dicit̄. Lan. 8. Lampades eius vt lampades ignis atq; flāmarū: cōgeres id est cōgregabis super caput. i. sup mentē eius: qz vt Aug. dicit in libro de carhezizandis rudib?: nulla ē maior puocatio ad amādū q̄ puenire amando. Nimis. n. durus aius q dilectionē et si nolebat ipēdere nolit repēdere.

C Deinde cū dicit. (Noli vinci a malo rē.) Probat qd̄ dixit p rōnem. Naturale est enim homini: vt velit aduersarium vincere et nō vinci ab eo. Illud autē ab aliquo vincit̄ qd̄ ad illud trahitur sicut aqua vincit̄ ab igne quando trahitur ad calorem ignis. Si ergo bonus aliqs homo ppter malum qd̄ sibi ab aliquo inferit trahatur ad hoc qd̄ ei malefaciat: bonum a malo vinceret̄. Si autē e contrario ppter beneficiū qd̄ bonus persecutori exhibet eum ad suū amorem trahat bonus malum vincit. Sic ergo. Noli vinci a malo. s. eius q te psequit̄: vt tu eum psequaris: sed i bo-

no tuo vince malum illius: vt. s. ei benefaciendo eum trahas. i. Jo. vltimo. Nec ē victoria q vincit malū fides nra: Jere. 15. Ipsi auertent ad te: et tu nō auerteris ad eos.

CAPIT.

XIII.

Omnis anima potestatib⁹ sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi a deo. Que autē sūt a deo ordinata sunt. Itaq; qui resistit potestati: dei ordinatiōi resistit. Qui autē resistunt: ipsi sibi dānationē acquirūt. Nā principes nō sunt timori boni operis: sed mali. Vis autē non timere potestatem? Bonus fac et habebis laudem ex illa. Dei. n. minister est tibi in bonum. Si autē malum feceris: time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est vindex in iram ei qui malus agit. Itaq; necessitati subditi estote: non soluz propter irā: sed etiam propter conscientiam. Ideo enim et tributa p̄statis. Ministri enim dei sunt in hoc ipsum seruiētes. Reddite ergo omnibus debita. Cui tributū: tributū: cui vectigal: vectigal: cui timorē: timorē: cui honorem: honorem.

C Postq; apostolus ostendit qualiter se debeat homo exhibere deo vtendo donis gratie eius: hic ostendit quomodo debeat se exhibere proximo. et primo quantum ad superiores. scōo q̄tum ad omnes ibi. (Nemini quicq; debeatis rē.) Circa primū duo facit. Primo iudicat homines ad subiectionē quā debent superiorib⁹. Scōo ad exhibendū subiectionis signū ibi. (Ideo et tributa p̄statis rē.) Circa primū duo facit. Primo proponit documentū. Scōo rōnes assignat ibi. (Nō enim est potestas rē.) Tertio infert conclusionē intentā ibi. (Ideo q; rē.) Circa primū considerandum est q; quidā fideles in p̄mitiua ecclesia dicebant: terrenis p̄tibus se subyci nō debere pp libertatē quā cōsecuti erant a xpo. fm illud Jo. 8. Si filius uos liberauerit vere liberi eritis. Sed libertas p xpm cōcessa est libertas spiritus: qua liberamur a peccato et morte: sicut supra. 8. dictū est. Lex spūs in xpo iesu liberauit me a lege peccati et mortis. Caro autē adhuc remanet seruituti obnoxia: sicut supra. 7. dictū est. Et ideo tunc nulli subiectioni hō p xpm liberat⁹ erit obnoxio nec spūali. s. nec carnali. Unde d̄ p̄. cor. 15. Lum tradiderit christus regnum deo et patri et euacuauerit oēm principatū et potestatem. Interim autem duz corruptibile carnē gerimus oportet nos dñis carnalibus subiacere. Unde d̄ Eph. 6. Serui obedite dñis carnalib⁹. Et hoc est etiaz qd̄ hic apostolus dicit. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Potestates autē sublimiores hic dicunt̄ homines in potestatibus constituti q; bus. s; iusticie ordinem subyci debemus. i. pe. 2. Subditi estote omne humane creature pp deum siue regi quasi precellenti. Dicit autē indefinite potestatibus sublimioribus: vt ratione sublimitatis officij eis subyciamur etiaz si sint mali. Unde. i. pe. 2. subditur. Subiecti estote nō tantū bonis et modestis: sed et discolis. Qz autē dicit̄ ois aia p sinodochen intelligitur ois homo. sicut et Hei. 17. Delebitur aia illa de populo suo. Utit̄ autē hoc modo loquēdi: qz subiectionē superioribus debem⁹ ex animo. i. ex pura voluntate. fm illud Eph. 6. Nō ad oculū fientes q̄si hoib⁹ placentes: sed ex animo cum bona voluntate.

C Deinde cū dicit. (Nō ē. n. p̄tās rē.) Pōit rōnem admōitiōis

premissis. Primo quidem ex parte honesti. Secundo ex parte necessary ibi. (Qui autem resistit etc.) Circa primum duo facit. Primo primum duo principia. Secundo ex eis concludit ibi. (Itaque qui resistit etc.) Primo. n. primum originem potestatis dicens. Non enim potestas nisi a deo. Quicquid. n. contra de deo et creaturis dicitur a deo in creaturas derivatur: sicut patet de sapientia. Ecc. i. Omnis sapientia a domino deo est. Potestas autem de deo et hominibus dicitur Job. 36. Deus potestates non auerit cum et ipse sit potes. Unde patet est quod humana potestas sit a deo. Dan. 4. Domini. b. excelsus in regno hominum: et cuiusque voluerit dabit illi. Jo. 19. Non haberes potestatem aduersum me ullam nisi datum esset tibi desuper. (Sed hoc esse videtur quod dicitur Osee. 8. Ipsi regnarunt: et non ex me: principes extiterunt et non cognoui. Ad quod dicendum est quod regia potestas vel cuiuscumque alterius dignitatis potestati considerari potest ad tria. Uno quidem modo quantum ad ipsam potestatem. Et sic est a deo per quem reges regnant. Alio modo potestati considerari potest ad modum adipiscendi potestatem: et sic quicquid potestas est a deo: quia. s. alius ordinate potestatem adipiscitur secundum illud. Heb. 5. Nemo sibi honorem assumit: sed qui vocatur a deo tanquam Aaron. Quicquid vero non est a deo: sed ex pueris hominum appetitu et ambitione: vel quocumque alio illicito modo potestatem adipiscitur. Amos. 6. Nunquid non in fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua. Tertio modo potestati considerari potest ad usum ipsius: et sic quicquid est a deo: puta cum aliquis. secundum precepta diuine iusticie vitat excessa sibi potestate. secundum illud. puer. 8. Per me reges regnant etc. Quicquid autem non est a deo: puta cum aliquis potestati sibi data vitat in diuina iusticia. Et illud ps. Assiterunt reges terre et principes conuenerunt in unum aduersus dominum etc. (Dubitatur et de potestate peccandi videtur sit a deo. Ad quod dicendum est quod ipsa potentia qua peccat a deo est. Eadem. n. potestas est qua peccat et recte agit: sed quod in bonum ordinatur a deo est quod autem ordinatur ad peccandum est ex defectu creature in quantum est ex nihilo. (Secundo ponit quod ea que sunt a deo ordinata sunt cuius ratio est: quia deus omnia per suam sapientiam fecit. secundum illud ps. Omnia in sapientia fecisti. Est autem proprium sapientie ordinare omnia disponere. Sap. 8. Attingit a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia suaviter: et in omni effectus diuinos ordinatos esse. Job. 38. Nunquid nostri ordines celi et ponas rationes eius in terra? Dupliciter autem ordinat deus in suis effectibus instituit. Unum quidem quo omnia ordinantur in ipsius puer. 16. vniuersa propter semetipsas operatus est deus. Alium vero quo effectus diuini ordinantur ad inuicem sicut dicitur Deut. 4. De sole et luna et stellis que fecit ea in ministerium cunctis gentibus.

Deinde cum dicit. (Itaque qui resistit etc.) Ex duabus premissis concludit propositum. Si enim potestas principum a deo est et nihil est a deo sine ordine. patet est quod etiam ordo quo inferiores potestatibus superioribus subiciuntur sit a deo. Itaque qui contra hunc ordinem resistit potestati dei ordinationi resistit. per Reg. 8. Non te abiecerunt sed me ne regnes super eos. Luc. 10. Qui vos spernit me spernit. Resistere autem diuine ordinationi contra honestam virtutem. Unde in virtute agit: quicquid potestati resistit in eo quod pertinet ad ordinem sue potestatis.

Deinde cum dicit. (Qui autem resistit etc.) Ostendit hoc subiectio nem non solum esse honestam: sed necessariam. Et primo proponit quod intendit. Secundo probat propositum ibi. (Nam principes etc.) Dicit ergo primo. Dicitur est quod qui resistit potestati dei ordinationi resistit: quod quidem secundum se est vitandum tanquam contra virtutem. Multi tamen sunt qui amore virtutis non habentes ea que sunt contra virtutem non detestantur. Unde tales cogendi sunt ad vitandam malorum penas quantum ad hoc subdit. Qui autem resistit. s. diuine ordinationi sibi donationem accipiunt in potestatis ordinem agendo. Quod quidem potestati intelligi vno modo de donatione eterna quam merentur qui potestatibus subiciuntur in eo quod debent. In cuius exemplum Dathan et Abiron qui Moysi et

Aaron resisterunt sunt a terra absorpti: ut habetur Numeri. 16. Alio modo potestati intelligi de donatione pene: que per ipsos principes inferri poterit. 20. Sicut rugit leonis ita et terror regis qui puocat eum peccant in aiaz sua. (Sed hoc videtur esse quod apostoli et martyres principibus et potestatibus resisterunt: et ex hoc non donationem a deo: sed primum accipierunt. Sed dicendum est quod apostoli hic loquuntur de deo qui resistit potestati. secundum quod est a deo ordinata. Unde autem hoc diuina ordinatio: ut potestati inferiori non obediat in superioribus: sicut et in rebus humanis: ut procul non obediat imperatori: nec balio regi. Et vis potestas humana sub potestate dei ordinatur et nulli potestati humane est deum obediendum. secundum illud act. 4. Oportet obedire magis deo quam hominibus.

Deinde cum dicit. (Nam principes etc.) Assignat rationes eius quod dixerat. Et primo ponit rationem: scilicet ex ratione posita quodam utile documentum trahit ibi. (Vis autem non timere potestatem etc.) Tertio huius documentum necessitate assignat ibi. (Si autem malefeceris etc.) Dicit ergo primo dictum est quod qui resistit potestati sibi donationem accipiunt. Nam principes qui hic potestatem dicunt non sunt timori. i. in timore boni operis. i. propter bonum opus: sed mali. i. propter malum. Quod quidem videtur esse intelligendum secundum eam instituendi principes. Ad hoc. n. sunt instituti principes ut illi qui amore virtutis non puocantur ad vitandum malum et faciendum bonum cogantur ad hoc timore pene. propter. 2. Rex qui sedet in solio iudicij dissipat omne malum intuitu suo. Et secundum hoc dicitur quod principes non sunt timori boni operis: sed mali quantum ad id quod principi ex officio competit: sicut et Esa. 32. Dicitur. Princeps ea que sunt digna principis cogitabit: potestatem autem hoc referri etiam ad malos principes qui non sunt timori boni operis: sed mali: quia et si interdum iniuste persequuntur bene operantes: non tamen illi qui bene operantur causas habent timendi: quia hoc ipsi si patienter sustinent in eorum bonum cedit. secundum illud. i. Pe. 3. Si quid patimini propter iusticiam beati: timorem autem eorum ne timueritis: ut non turbemini. Ex hoc autem quod hic dicitur assignari patet ratio quare qui potestati resistunt sibi damnationem acquirant siue intelligatur de damnatione punitionis qua principes rebelles puniunt: siue de donatione qua homines puniuntur a deo. Si enim principes sunt timori mali operis consequens est quod si aliquis potestati resistat male operetur: et ita ipse homo male agendo est sibi causa punitionis temporalis et eterne.

Deinde cum dicit. (Vis autem non timere etc.) Ex eo quod dixerat quoddam utile documentum tradit. s. vitandi timorem principum. Et primo insinuat sua interrogatione hoc esse desiderabile dicens. Vis non timere potestates. Quasi dicat: hoc debet homini esse placitum. propter. 20. Sicut fremitus leonis: ita et terror regis. Secundo docet medium ad hoc perueniendi dicens. Bonum fac: quia videtur dicitur propter. 16. Voluntas regum labia iusta. Et in ps. Ambulans in via immaculata hic mihi ministrabat. Tertio ostendit huius effectum dicens: et si benefeceris non solum timore vitabis: sed etiam habebis laudem ex illa. s. potestate: quod planum est si accipiatur. secundum finem ad quem institute sunt potestates. Ad hoc enim institute sunt: ut non solum a malis timore penarum retrahantur: sed etiam ut ad bonum et premia alliciantur secundum illud. i. Pe. 2. Siue ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum laudes vero bonorum. Verificat hoc etiam de malis principibus quorum iniustam persecutionem dum boni patienter sustinent laudantur. Jac. 5. Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt. Quarta rationem assignat dicens. Dei enim minister est tibi in bonum. Quod quidem manifeste patet quantum ad debitum ordinem principum. Sunt enim sub regimine dei quasi subpremi principis tanquam ministri ordinati. Sap. 6. Lu essetis ministri

Ad romanos

regis illius etc. Ad idē autē tēdit minister et dñs. Ecc. 10. Se cū dū iudicē ppli sic et ministri eius. Et idē sicut de opat in bonis his q bonū agūt: ita et pncipes si recte misteriu suū impleāt. Et mali pncipes dei ministri sunt. fm ordinatōne dei ad iferendas penas: hōc sit pter intētū eoz. Et illō Esa. 10. Assur virga furoris mei: et bacculus ipse ē. Ipse autē nō sic arbitrabitur. Et Jere. 25. Assumā vniuersas cognationē aglonis: et Nabuchodonosor regē babilōis seruū meū: et adducā eos sup terrā istā. Et qz tales mali pncipes interdū deo pmittente bonos affligunt: qd in bonis eoz cedit fm illud. s. 8. Diligentibus deum etc.

Deinde cū dicit. (Si autē male etc.) Ostēdit necessitatē pmissi documēti. Dicitū ē enī q beneficiēdo nō timebis potestātē: si autē malefeceris time: qz cām timoris habes. puer. 10. Pauor his q opant malū. Sap. 17. Lū sit timida negcia data est in oīum pdenationem. Scdo assignat ratiōne dicēs. (Nō. n. sine cā gladiū portat). loqtur autē f3 sūetudinē pncipū q quasi in figura sue potestatis deferebant instrumēta puniendi: puta falcēs virgāz ad verberādū: et securēs vel gladios ad occidendū. Job. 19. Fugite a facie glady qm vltor inigtatū est gladius. Tertio rōnem expōit dicēs. (Portat inq gladiū: qz ē minister dei vindex). i. vindictā exercens (in irā) id est ad exequendam iram dei. i. iustum iudiciū eius (ei q malū agit) id est contra malefactorē. Ezech. 16. Ecce ego cōgregabo oēs amatores tuos et iudicabo te in iudicijs adulteroz: et dabo te i manus eoz etc. prouer. 16. Abhominabiles regi qui impie agūt: qm iusticia firmatur solū. Ex quo p3 q nō solū ē licitū: sed et meritoriu pncipibus: q zelo iusticie vindictam exercēt i malos. Unde dicit Ezech. 29. Erit merces exercitū illius et operi quo seruauit mibi aduersus eam.

Deinde cum dicit. (Ideoqz necessitate etc.) Infert conclusionē principaliter intentā dicens. Ideoqz propter pccatas rationes subditi estote voluntarie necessitati q vob iminet pcepto pncipum: vt faciatis de necessitate virtutem nō solū propter irā. i. vindictam vitandā quod ptenet ad scdam rōnem: sed etiā propter conscientiam bonā considerandam quod ptenet ad primā ratiōne: qz qui potestati resistit dei ordinationi resistit. Tit. 3. Amone illos pncipibus et potestatibus subditos esse.

Deinde cū dicit. (Ideo. n. et tributa prestatis etc.) Inducit homines ad exhibendū suis superioribus signū subiectionis. Et primo ponit signū subiectionis. Secūdo inducit ad eius exhibitionē ibi. (Reddite ergo etc.) Circa primū duo facit. Primo ponit subiectionis signū dicēs. (Jō enī) .s. qz debetis esse subiecti (et tributa pstat) id est p stare debetis in signis. s. subiectionis. Et ideo conquerendo dicit. Tresi. i. Princeps prouinciarum facta est sub tributo. Dicunt autem tributa ex eo q subditi dominis ea tribuūt. Secūdo assignat ratiōne dicēs. (Ministri enī sunt dei: et hoc ipsi) id est pro hoc ipso. s. tributo recipiēdo (seruientes) scz deo et populo. Quasi dicat. Unusquisqz de suo ministerio viuere debet. fm illud pme cor. 9. Quis pascit gregē et de lacte eius nō edit: Et ideo cū principes nostri suo regimine deo ministrent et populo: debēt tributa suscipere quasi stipendia sui ministerij: nō autē ita q debeant sibi cōputare pro premio. Propriū. n. premiū pncipis est laus et honor: vt phs dicit in. 5. Echi. Et cū hoc nō sufficit tyrānus fit. Sed hoc non ē intelligendū de laude humana solum vel honore: qz tale premiū esset vanū: sed de laude et honore diuino: qui pncipibus bene gubernātibus exhibet. Sap. 6. O reges populi diligite sapientiaz. Huiusmodi autē tributa recipiūt ad sustentationem: laborāt autē principes ad oīum paces. Unde dñ. z. Echi. z. Obsecro primū oīum fieri obsecrationes pro regibz et omni-

bus qui in sublimitate sunt constituti: vt quietam et tranquillā vitam agamus. Bar. 1. Orate p vita Nabuchodonosor regis babilonis: vt viuamus sub vmbra eius. Ab hō tamen debito liberi sunt clerici ex pncipio pncipū: qd quidem egates naturalē h3. Unde etiam apud gentiles liberi erant a tributis illi qui vacabant rebus diuinis. Legitur enim Hen. 47. O Joseph subiecit pharaoni totāz terrā egypti preter terrā sacerdotū que a rege tradita fuerat eis: quibz et statuta cibaria ex horreis publicis prebebant. Et infra dicitur q in vniuersa terra egypti qnta ps soluitur absqz terra sacerdotali que libera ab hac conditione fuit. Hoc autē omnino equū est: qz sicut reges sollicitudinem habent de bono publico in bonis temporalibz: ita ministri dei in spiritualibus: et sic per hoc q deo in spiritualibus ministrāt recompensant regi q pro pace eoz laborat. (S3 attendendū est cū tributa dicat regibus esse debita quasi laboris stipendiū: dupliciter peccare possunt pncipes accipiēdo tributa. Primo quidē si vtilitatem populi nō procurent: sed solū ad diripiēdū eoz bona intendant. Unde dicitur Ezech. 34. Lac comedebatis et lanis operiebamini: et qd crassum erat occidebatis: gregē autez meū nō pasciebatis. Alio modo ex hoc q violenter diripiunt supra statutā legē que est quasi quoddā pactū inter regem et populū et supra populi facultatē. Un dicit Mich. 3. Audite pncipes Jacob et duces domus israel. Et postea subdit. Qui violenter tollitis pelles eorum desuper eis: et carnes eorum desuper ossibus eorum.

Deinde cū dicit. (Reddite ergo etc.) Monet ad reddēdū predictū subiectionis signū: et pmo qdē in generali dicens. Ex quo tributū debet pncipibus tanqz dei ministris. reddite qoibz debita. Ex quo p3 q ex necessitate iusticie tenent subditi sua iura pncipibus exhibere. Math. 8. Oblatus est regi vnus qui debebat decē milia talēta. Et 22. Reddite q sunt cesaris cesari etc. Scdo specificat. et p ea q sunt exteriora dicēs. Lui tributum. s. debetis reddite tributū: qz. s. pncipi tribuūt p generali regimine quo pfiat in pace et gete gubernat. Hen. 49. Vidit requiē q cēt bōa factusqz ē tributis seruies. Lui vectigal. s. debetis reddite vectigal: qd. s. reddit pncipi in aliquibus certis locis de mercimonijs que deferunt p reparatione et custodia. Vel vectigal dicit qd dat pncipi qm p patriā deuehit sicut sunt pcuraciones et alia huiusmodi. Secūdo ponit ea q sunt interiora exhibenda. Est autē considerandū q pncipi debetur et timor et honor: timor qdēz inq̄tum est dñs sua potestate malos coercens. Mal. 1. Si ego dñs vbi est timor me? Et ideo dicit. Lui timorē. s. debetis reddite timorē. puer. 24. Deū time fili mi. Inq̄tum autē quasi p̄ puidet bonis que sunt in laudez eoz debet ei honor. Mal. 1. Si ego pater vbi honor meus: Et ideo subdit. Lui honorem debetis reddite honorem. i. pe. z. Regem honorificate. Sed cōtra ē qd dicit Luit. 19. Nō honores vultū potentis. Sed hoc est intelligendum q̄tuz ad hoc vt pro eo a iusticia nō declines. Un subdit. Iuste iudica pxio tuo.

Lectio.

III.

Emini quicqz debeat nisi vt inuicē diligatis. Qui enim diligit proximum legem impleuit. Naz nō adulterabis nō occides: nō furaberis: nō falsum testimonium dices. nō concupisces: et si qd est aliud mandatum in hoc verbo istauratur diliges proximum tuum sicut teipsum. Dilectio proximi malum nō operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.

Supra apostolus ostendit qualiter debeant fideles ad superiores iusticia obsequare: hic ostendit quod debeant omnibus exhibere. Et primo proponit quod intendit. Secundo reddit rationem ibi. (Qui. n. diligit etc.) Dicit ergo primo. dictum est. Reddite omnibus debita: non quidem particulariter: sed integraliter. Et hoc est quod ostendit. (Nemini quicquam debeatis) Quasi dicat. Ita plene omnibus omnia debita persolvatis: ut nihil remaneat: quod solvere debeatis. Et hoc quidem per duo. Primo quia ipsa mora reddendi peccatum committit dum homo iniuste detinet rem alienam. Unde dicitur Leviticus. 19. Non morabitur opus mercenarii tui apud te usque mane. Et eadem est ratio de aliis debitis. Secundo quia quod dicitur aliquis debet est quodammodo servus et cui debet obligat. puer. 22. Qui accipit mutuum servus est feneratoris. Sunt tamen quaedam debita a quibus homo nunquam potest se absolvere. Et hoc dupliciter. Uno quidem modo per excellentiam beneficii cui equalens recompensari non potest: sicut plus dicitur de honore qui exhibetur deo: vel parentibus secundum illud psalmi. Quid retribuam domino pro omnibus quae retribuit mihi. Alio modo per causam debendi quae semper manet. Vel etiam per hoc quod illud quod redditur nunquam exhauritur: sed semper in reddendo creascit. Et propter has causas debitum dilectionis fraternae: ita soluitur quod semper debet. Primo quidem quia dilectionem primo debemus per deum cui sufficienter recompensare non possumus. Dicit enim. i. Jo. 3. Hoc mandatum habemus a deo: ut qui diligit deum diligit et fratrem suum. Secundo quia causa dilectionis semper manet quae est similitudo naturae et gratiae. Ecc. 13. Omne animal diligit sibi simile: sic et omnis homo proximum sibi. Tertio quia charitas in diligendo non deficit: sed perficit. Phil. 1. Hoc oro ut charitas vestra magis ac magis abundet. Jo dicit. Nisi ut inuicem diligatis: quia dilectionis debitum: ita semel redditur: ut tamen semper maneat sub debito precepti Jo. 15. Hoc est preceptum meum ut diligatis inuicem.

Deinde cum dicit. (Qui enim diligit etc.) Assignat causas eius quod dixerat a debito dilectionis nos nunquam absolui: quia scilicet in dilectione tota legis impletio consistit. Unde circa hoc tria facit. Primo proponit quod intendit. Secundo manifestat propositum ibi. (Nam non adulterabis etc.) Tertio infert conclusionem in retas ibi. (Plenitudo ergo legis etc.) Dicit ergo primo. Ideo dicitur est quod non intendamus nos expedire a debito dilectionis sine ab aliis debitis. Qui enim diligit proximum legem implevit. i. tota legis impletio ex proximi dilectione dependet. Et hoc non videtur enim. i. Th. 1. De finis precepti charitatis est. Unum quodque enim perficit cum ad finem pervenit: et ideo tota legis impletio in charitate consistit. Sed charitas duos habet actus. scilicet dilectionem dei et dilectionem proximi. Unde dominus dicit. Mat. 22. Quia tota lex et prophetae dependet in duobus mandatis charitatis: quorum unum est de dilectione dei: aliud de dilectione proximi. Non ergo videtur quod quod proximum diligit impleat totam legem. Sed dicendum est quod illa dilectio proximi ad charitatem pertinet et legem implet qua proximus diligit per deum: et ita in dilectione proximi includitur dilectio dei sicut causa in effectu. Dicit enim. i. Jo. 3. Et hoc mandatum habemus a deo: ut qui diligit deum diligit et fratrem suum. Et e converso dilectio proximi includitur in dilectione dei sicut effectus in causa. Unde ibidem dicitur. Si quis dixerit quoniam diligo deum et fratrem suum odit mendax est. Et inde est quod in sacra scriptura quaeque sit mentio solum de dilectione dei quasi sufficiat ad salutem: secundum illud Deuter. 10. Et nunc israel quod dominus deus tuus petit a te: nisi ut timeas dominum et ambules in visceribus eius et diligas eum. Quandoque autem fit mentio solum de dilectione proximi. Jo. 15. Hoc vobis mando ut diligatis inuicem.

Deinde cum dicit. (Nam non adulterabis etc.) Probat propositum. Primo quidem per inductionem. Secundo vero per medium similitudinis: ibi. (Dilectio proximi etc.) Circa primum more inductionis enumerat quaedam precepta quae dilectionem

proximi implent: et quae precepta tria prae tabulae immediati ordinantur ad dilectionem dei non facit mentionem: hic dicitur eis quibus et ipsa impleantur in dilectione proximi. putat includit dilectionem dei. Enumerat autem mandata secundae tabulae: permittit tamen preceptum affirmativum tamen quod est de honore parentum in quo est intelligitur: ut omnibus reddamus quae debemus. Enumerat autem precepta negativa per quae aliquis prohibetur malum proximis inferre. Et hoc duplici ratione. Primo quidem quia precepta negativa sunt magis universalia: et quantum ad tempora et quantum ad personas. Quantum ad tempora quidem: quia precepta negativa obligant semper et ad semper. Nullo enim tempore est furandum et adulterandum. Precepta autem affirmativa obligant quidem semper: sed non ad semper: sed pro loco et tempore: non enim tenetur homo: ut omni tempore honoret parentes: sed pro loco et tempore. Quantum ad personas autem: quia nulli hominum est nocendum: non autem sufficientes sumus: ut unus homo possit omnibus hominibus vivere. Secundo quia magis manifestum est quod per dilectionem proximi implentur precepta negativa quam affirmativa. Qui enim diligit aliquem magis abstinere a nocimento illius quam ei beneficium impendat a quo quicquid homo impeditur per impotentiam. Tripliciter autem aliquis nocentem proximo inferre potest. Uno modo facto. alio modo verbo. tertio desiderio. Facto quidem tripliciter. Uno modo quantum ad personam ipsius proximi. Et hoc prohibetur cum dicitur. Non occides. In quo est intelligitur prohiberi omnis iniuria in personam proximi illata. i. Job. 3. Omnis homicida non habet vitam eternam in seipso. Secundo quantum ad personam coniunctam: scilicet uxorem: et hoc prohibetur cum dicitur. Non adulterabis. In quo est intelligitur prohiberi fornicatio: et omnis illicitus usus genitalium membrorum. Debetur ultimo. Fornicatores et adulteros iudicabit deus. Tertio quantum ad res exteriores: quod prohibetur cum dicitur. Non furaberis. In quo est intelligitur prohiberi omnis iniusta subtractio rei alienae: siue per vim: siue per dolum. Zach. 5. Omnis fur sicut ibi scriptum est iudicabitur. Nocentem autem quod quod proximo infert verbo prohibetur cum dicitur. Non falsum testimonium dices. Quod non solum prohibetur in iudicio: sed et extra iudicium: siue per modum detractio: siue per modum contumelie. puer. 19. Testis falsus non erit impunitus et mendacia loquitur non effugiet. Nocentem autem quod quod infert primo solo desiderio prohibetur cum dicitur. Non concupisces rem proximi tui. Ubi est intelligitur prohiberi concupiscentia uxoris. supra. 7. Nam concupiscentiam nesciebam: scilicet esse peccatum: nisi lex diceret. Non concupisces. Ponunt autem haec mandata. Exo. 20. Enumeratis autem pluribus preceptis colligit omnia alia in communi dicens. Et si quod est aliud mandatum affirmativum vel negativum ad proximum pertinens per modum supra dictum instaurat: id est perficit et implet in hoc verbo. Diliges proximum tuum: sicut teipsum. Quod quidem ponitur Leviticus. 19. Ubi nos habemus. Diliges amicum tuum: sicut teipsum. Quod autem dicit proximum tuum: referendum est ad omnes homines et et ad sanctos angelos: ut Augustinus probat in primo doctrina christiana. Nomine enim proximi intelligitur quicquid facit alicui misericordiam. secundum illud Luc. 10. Quis tibi visum proximus fuisse quod incidit in latrones: Et ille dixit quod fecit misericordiam etc. Et quia proximus est primo proximus: consequens est quod et ille quod ab aliquo misericordiam recipit proximus ei dicat. Sancti autem angeli nobis misericordiam impendant: et nos omnibus hominibus misericordiam debemus impedire: et ab eis cum necesse fuerit recipere. Unde patet quod et sancti angeli: et omnes homines proximi nobis dicuntur: quia beatitudinem ad quam nos tendimus: vel iam habent: vel ad eam nobiscum tendunt. Ex quo patet quod demones non sunt sed haec rationes proximi nobis: nec sub hoc precepto eorum dilectio nobis iniungitur: quia sunt totaliter a societate dei exclusi: et non sunt computandi in numero proximorum: sed in numero hostium. Quod autem dicit. Sicut

teipm nō est referendū ad eq̄litate dilectionis: vt. s. aliqs teneat diligere pximū equaliter sibi: hoc enim esset extra ordinē charitatis: quo quilibet plus tenetur suā q̄ alioꝝ salutē curare. *Can. z. Ordinauit in me charitatē. Sed est referendū ad similitudinē dilectiōis: vt. s. similiter diligamus pximū sicut nosipfos. Et hoc tripliciter: Primo qdē q̄tum ad finē dilectiōis: vt scz nos ⁊ pximū diligam⁹ pp̄ deū. Scdo q̄tus ad formā dilectiōis: vt. s. sicut aliqs seipz diligit quasi sibi volēs bonū: ita aliqs pximū diligit. Qui aut diligit pximū ad hoc solū: vt ei⁹ vtilitate vel delectatiōe potiat: nō vult bonū pximo: s; ex pximo vult sibi bonū. Quo quidē modo homo amare dicit res irrationales: puta vinū vel aquā: vt scilicet eis vtatur. Tertio q̄tus ad effectū dilectiōis: vt scz aliquis necessitati pximi subueniat sicut sibi: ⁊ q̄ nihil illicitum propter amozes pximi cōmittat: sicut nec propter suum amozem.*

C Deinde cū dicit. (Dilectio pximi ⁊c.) Manifestat p̄positū medio sillogismi p̄ hūc modū. Qui diligit pximū nullū malū opat̄ ad ipsum. Sed ad hoc tēdit oē legis p̄ceptū vt abstineat a malo. Qui ḡ diligit pximū legē impleuit: q̄ aut dilectio pximi malū nō operet̄ habet̄ p̄me cor. i. z. Charitas nō agit p̄perā ⁊c. Et si qdē accipiat̄ hic malū non solū trāgressiōis: s; et̄ omissiōis: poterit hoc referri nō solū ad p̄cepta negatiua: s; et̄ ad affirmatiua. Inquātum vō dilectio pximi icludit dilectionē dei itelligit̄ q̄ dilectio pximi excludit malū: nō solū qdē ē pximū: sed et̄ qdē est deū. Et sic includent̄ et̄ p̄cepta tabule prime. Ultimo at̄ infert̄ clusionem principaliter intentā dicens. Plenitudo ergo legis est dilectio. i. p̄ dilectionem lex implet̄ ⁊ p̄ficiatur. *Ecc. z. 4. In plenitudine sanctorum detentio mea. Col. 3. Charitatem habete quod est vinculum perfectiōis.*

Lectio.

vita. *Can. 5. Ego dormio ⁊ cor meū vigilat: s; intelligit̄ de somno culpe fm̄ illō Ephe. 5. Exurge q̄ dormis ⁊ exurge a mortuis ⁊c. Vel et̄ negligentie fm̄ illud puer. 6. Usc̄quo piger dormis. Tps ḡ est surgendi a culpa p̄ penitentiā. ps. Surgite postq̄ sederitis ⁊c. A somno vō negligentie p̄ sollicitudinē bene opandi Esa. zi. Surgite p̄ncipes accipite clipeū. Ecc. 3z. Hora surgēdi nō te trices.*

C Deinde cū dicit. (Nūc enim ⁊c.) Assignat rōnē eius qd̄ dixerat dicens. Nūc. n. ppior ē nra salus q̄ cū credidim⁹. Nō qdem fm̄ intentionē apli itelligit̄ de salute vite eterne: de qua d̄ Esa. 5i. Salus aut̄ mea in sempiternum erit. Ad hāc aut̄ salutem hō ordinat̄ p̄mo qd̄ez p̄ fidē. *Marci. vltimo. Qui crediderit ⁊ baptizat⁹ fuerit saluus erit. S; semp magis ac magis hō accedit ad eā p̄ bona opa ⁊ charitatis augmentū. Unde d̄ Jac. 4. Appropinquate deo et̄ appropinquet̄ vobis. Hoc est ḡ qd̄ aplus dicit. Jō hora est iā nos de somno surgere. Nūc. n. qn̄ scz p̄ opa bona: ⁊ p̄ charitatis augmentū p̄fecimus ppior. i. p̄pingoz est. s. nō bis nra salus: scz vite eterne: de qua d̄ Esa. 5i. Salus aut̄ mea in sempiternum erit. Cū aut̄ credidimus: id est q̄ cū a principio fidē accepimus. Et pōt̄ hic intelligi duplex p̄pinq̄uitas. Una qdem fm̄ tempus: qz sancti viri in operibus iusticie proficientes magis appropinquant ad terminū vite huius in quo mercedē accipiunt. Alia vero est p̄pinq̄uitas dispositiōis: vel preparationis: qz per augmentum charitatis ⁊ operationē iusticie homo preparatur ad illā salutē. *Matth. 25. Que parate erant intrauerūt cū eo ad nuptias. Sed fm̄ q̄ ecclesia hec verba aduentus tempore legit̄: vident̄ hec verba esse referenda ad salutē: quā xps fecit in suo primo aduentu: vt intelligamus apostolū loquentē quasi ex persona omniū fidelīū: qui fuerūt a principio mundi. Appropinquate. n. iam tempore incarnationis xpi quo vaticinia p̄phetaz crebrescebant: qd̄ tempus representat ecclesia. poterit dici. Nunc ppior est nostra salus. s. xps q̄ cū credidim⁹: id est cū homines a principio credere ceperunt xpi aduentū futurū. Esa. 56. Juxta est salus mea: vt veniat: ⁊ iusticia mea vt reueletur. Posset etiā assumi ad tempus misericordie quo quis incipit velle a p̄teritis peccatis discedere. *Tūc. n. magis appropinquat sue salutē q̄ a principio dū haberet fides in formē. Jac. 4. Resistite diabolo ⁊ fugiet a vobis. appropinquate deo ⁊c.***

Hoc scientes tempus: qz hora ē iā nos de somno surgere. Nunc enim ppior est nostra salus q̄ cū credidim⁹. Nox precessit: dies autē appropinquauit. Abijciamus ergo opera tenebrarū ⁊ induamur arma lucis: sic vt in die honeste ambulemus. Non in comestationibus ⁊ ebrietatib⁹. Nō in cubilib⁹ ⁊ impudicitijs. Nō in cōtētionē ⁊ emulatione: sed induimini dñm iesum xpm: ⁊ carnis curā ne feceritis in desiderijs.

C Postq̄ aplus ondit̄ quō homo dz se deo exhibere piuz. (Lōueniēter eius donis vtēdo). Et pximo iuste ei debita reddēdo. hic ondit̄ quō in seipso debeat honestatez cōseruare. Et circa hoc duo facit. Primo p̄ponit tēporis cōgruitatē. Scdo exhortat̄ ad honestatē opez̄ ibi. (Abijciamus ḡ ⁊c.) Circa primū tria facit. Primo ponit tēporis cōgruitatē. Scdo assignat rōnez̄ ibi. (Nūc. n. ppior ⁊c.) Tertio adhibet similitudinē ibi. (Nox p̄cessit ⁊c.) Dicit ḡ pximo. Dictū ē q̄ debetis obseruare: ⁊ hoc nō solū p̄ ea q̄ dicta sunt: s; etiā sciētes hoc tps. i. p̄ hoc q̄ debetis cōsiderare huius tps cōditionez: qz vt d̄ *Ecc. 8. Omni negotio tēpus est ⁊ oportunitas Jere. 8. Niluus in celo cognouit tēpus suū: turtur ⁊ yrundo ⁊ ciconia custodierunt tps aduentus sui: populus aut̄ meus ⁊c. Ad qd̄ aut̄ cōgruū sit hoc tps ondit̄ subdēs. Quia hora est iā nos de somno surgere. Nō qdem intelligendū est nō de somno nature: qd̄ qn̄q; dicit̄ mors: fm̄ illud. i. thes. 4. Nolumus vos ignorare de dormiētibus: Qn̄q; aut̄ est quies animalīū virtutū fm̄ illud. *Jo. ii. Si dormit saluus erit. Nec et̄ intelligendū ē de somno gratie: qd̄ qn̄q; d̄ quies eterne glorie. fm̄ illud ps. In pace in idipsum ⁊c. Qn̄q; aut̄ est quies p̄tēplatiōis et̄ i bac**

C Deinde cū dicit. (Nox precessit: dies autē appropinquauit ⁊c.) ponit ad p̄positū similitudinez. Quod qd̄ez fm̄ intentionē apostoli: sic videt̄ esse intelligendū: vt totū tēpus vite presentis nocti cōparet̄ propter ignorantie tenebras. Et de hac nocte dicit̄ *Esa. 26. Anima mea desiderauit te ī nocte. Diei aut̄ comparat̄ status future beatitudinis propter claritatē qua sancti illustrant̄. Esa. 60. Non erit tibi amplius sol ad lucendū p̄ diem nec splendor lune illuminabit te: sed erit tibi dominus in lucez sempiternā. Ad quē diem refer̄ qd̄ dicit̄ in ps. Dec dies quā fecit dominus exultemus ⁊ letemur in ea. Alio modo potest itelligi q̄ status culpe nocti compef̄ p̄pter tenebras culpe d̄ quibus dicit̄ in ps. Nescierūt neq; intellexerunt in tenebris ambulāt. Et de hac nocte dicit̄ *sap. 17. Solus aut̄ illis supposita erat grauis nox imago tenebrarū que sup̄natura erat illis. Dies aut̄ dicit̄ status gratie pp̄ lumē spiritalis intelligentie: qd̄ iusti habēt: sed ipys deest. ps. Lux orta est iusto. Sap. 5. Sol intelligentie nō est ortus nobis. Tertio modo potest intelligi q̄ compef̄ nocti tps p̄cedens xpi incarnationē: qz nondū erat manifestata: sed sub quadā caligine. z. *Pe. i. Dabetis propheticū sermonē cui benefacitis attendentes quasi lucerne lucenti in caliginoso loco. Et de hac nocte dicitur Esa. zi. Custos quid de nocte. Unde sicut in nocte apparent ymbre: ita etiam illo***

tempore eminebat legalia que sunt ymbra futuroꝝ: vt dicitur. Col. 2. Tempus autē ab incarnatione xpi comparatū diei pp̄ritias spūalis solis i mūdo de quo dicit. Mal. vltimo. Vobis timentib⁹ nomē meū oriet sol iusticie. Un̄ r ipse dñs dicit. Jo. 9. Ne oportet opari opa eius qui misit me donec dies est. Et postea subdit. Quādiu in mūdo lux sum mūdi. Quod ergo dicit. Nox p̄cessit indifferēter accipi pōt p̄ qualibet p̄dictaz noctiū. Jā. n. p̄cesserat eos: quibus scribebat r magna ps̄ t̄pis huius vite: r qd̄ verius ē p̄cesserat nox culpa: p̄cesserat et̄ t̄ps legis qd̄ fuit añ xps̄. Qd̄ autē subdit. Dies autē appropinquabit. videt̄ fm̄ intentionē apli referendū esse ad diē future glorie: q̄ lz̄ nondū aduenisset fidelibus xpi q̄b⁹ scribebat: tñ i p̄p̄nquo erat eis fm̄ p̄dicta. Posset et̄ intelligi tempus gr̄e xpi: qd̄ r si iā aduenerit. fm̄ tēpōꝝ cursum: appropinquare tñ nobis d̄r p̄ fidē r deuotionē sicut r Phil. 4. d̄r. Dñs p̄p̄e ē. Et in ps̄. Prope ē dñs oibus inuocantibus eū. Pōt et̄ hoc congruere his q̄ d̄ peccatū penitere icipiūt: quib⁹ dies gr̄e appropināt. ¶ Deinde cū dicit. (Abyciamus rē). claudit exhortationē de honestate vite. Et primo ponit exhortationē. Secūdo exponit eā ibi. (Nō in comestationibus rē). Circa honestatē vite tria tāgit. Primo qdem remotionē vitioꝝ concludens ex p̄missis: si nox p̄cessit: vt dictū est: abyciam⁹ ergo opa tenebrarū: qz vt d̄r ecc. 8. Omni negotio t̄ps est et opportunitas. Unde recedente nocte cessare debent opa noctis. Dicit autē opa tenebrarū opera peccatoꝝ. Primo quidē quia in seipsis priuata sunt lumine rationis quo illustrari debent humana opa. Ecc. 2. Sapiētis oculi in capite eius: stultus in tenebris ambulat. Secūdo qz i tenebris agunt. Job. 24. Oculi adulteri obseruat caliginē. Tertio quia per ea homo ad tenebras ducit̄ s̄z illud Math. 22. Mittite eū in tenebras exteriores. Secūdo inducit ad assumendas virtutes. Quasi dicat. Ex quo dies appropinquauit assumentes ea que congruunt diei induamur arma lucis. idest virtutes que r arma dicunt̄: inquantū nos muniunt. Eph. vltimo. Induite vos armaturā dei: vt possitis stare aduersus insidias diaboli. Et dicunt̄ lucis arma: tum qz ex lumine rationis decorant̄ r p̄ficiunt̄. Unde d̄r prouer. 4. Justoꝝ semita quasi lux splendēs procedit: tuz quia lucis examen requirunt. Jo. 3. Qui facit veritatē venit ad lucē: tum quia p̄ opera virtutum aly illuminatur. Math. 5. Sic luceat lux vestra corā hominibus rē. Tertio exhortat ad vsum virtutum r profectuz cū dicit. Sic vt in die honeste ambulemus. Nec enim duo vident̄ diei congruere. Primo quidē honestas. Nā in die vnusquisqz se studet componere: vt corā aly honestus appareat. In nocte autē nō sic. Unde dicitur. 2. thessal. 5. Qui dormiunt nocte dormiunt: r qui ebrii sunt nocte ebrii sunt: nos autē qui diei sumus sobrii sumus. Unde prime corinth. 14. dicitur. Omnia honeste: r fm̄ ordinē fiant in vobis. Secūdo homo in die ambulat non in nocte. Unde dicit̄ Jo. 11. Qui ambulat in nocte offendit. Et ideo quia dies ē oportet qz ambulemus. i. de bono in melius p̄cedamus. Un̄ dicitur Jo. 12. Ambulate dum lucē habetis.

¶ Deinde cū dicit. (Nō in comestationibus rē). Exponit qd̄ dixerat. Et primo exponit quō sunt abycianda opa tenebrarū que sunt opa peccatoꝝ: de quibus quedam annumerat. Primo ponens ea que pertinent ad corruptionez cupiscibilis: cuius corruptio ē intempantia: que est circa delectationes tactus: r circa cibos cū dicit. (Nō i comestatiōibus). Dicunt̄ comestationes sup̄flue r nimis accurate comestatiōes. puer. 23. Noli esse in iuuuys peccatoꝝ: nec in comestationibus eoz qui carnes ad vescendū conserūt. Quod quidē potest esse peccatū mortale ex hoc qz fm̄ legē p̄ hac culpa aliq̄s damnat̄ ad mortē. Dicit̄. n. de

filio proteruo Deut. 21. Comestationibus vacat r luxurie atqz iuuuys lapidibus eū obruet rē. Dicit̄ autē aliq̄s vacare comestationibus atqz iuuuys: nō quidē si comedat magnifice fm̄ statū sue dignitatis: sicut dicit̄ Dester. 2. Qd̄ asuerus iussit p̄parari iuuuū magnificū pp̄ iunctionē Dester. iuxta magnificentiā principalem: sed qñ aliq̄s hoc facit p̄ter decentiā sui status: r precipue si ad hoc p̄ncipalis ei⁹ cura existat: sicut illi d̄ quibus d̄r infra vltimo. Vniūsmo di xpo dño nō seruiunt: sed suo ventri. Et phil. 3. Quorum deus venter est. ¶ Secūdo excludit intemperatiā circa potū cū subdit. Et ebrietatibus. Que p̄tinēt ad sup̄fluitatez pot⁹ extra mēsuraz rationis hominē ponētis. Ecc. 31. Un̄ in iocūditate creatū est nō in ebrietate. Et est considerandū qz ebrietatē ex suo genere ē peccatū mortale: cū scz homo ex p̄posito inebriat̄: qz v̄ p̄ferre delectationē vni integritati rōnis. Unde dicit̄ Ysa. 5. Ue qui potentes estis ad bibendū vinū r viri fortes ad miscēdum ebrietatē. Si vero aliquis inebriet̄ p̄ter intentionē nō ex p̄posito: puta qz ignorat virtutē vini: vel qz nō estimat se tāto potu inebriādū nō est peccatū mortale: qz nō p̄ se inebriat̄ sed p̄ accidēs: idest p̄ter intētionē qd̄ qdē nō pōt p̄tingere in his q̄ frequēter inebriant̄. Et iō dicit̄ Aug. in sermone d̄ purgatorio qz ebrietatē ē peccatū mortale si assidua fuerit. Unde signat̄ hic apostolus in plurali numero dicit. Nō in comestatiōibus r ebrietatibus. ¶ Tertio ponit intemperatiā circa corporalē quietē cū dicit. Nō in cubilibus. i. nō in sup̄flua dormitatiōe quā p̄uenienter post comestationē r ebrietatē prohibet: qz sequit̄ ex illis: r pōt esse in B peccatū mortale: qñ pp̄ quietē corporalē r somnū omittit q̄ facere d̄bet: r inclināt ad aliqua mala faciēda. Mich. 2. Ue qui cogitatis inutile r operamini malū i cubilib⁹ vestris: Pōt etiam qd̄ dicit nō in cubilibus referri ad apparatū luxurie. Unde d̄r ex p̄sona meretricis. puer. 7. Asp̄cibile meū mirra rē. Hen. 4. Ascēdisti cubile patris tui. ¶ Et iō p̄uenienter quarto excludit intemperantiaz circa venerea cum subdit. Et impudicitus. i. quibuscuqz venereis actibus qui dicunt̄ impudici: qz nō cauēt id quod est maxime pudore vel cōfusione dignum: tum quia oēs delectatiōes tactus gule r luxurie sunt cōes nobis r brutis. Unde qui eis inordinate insistit brutalis effici⁹. ps̄. Nolite fieri sicut equus r mulus in quibus nō est intellect⁹ rē. Tum etiam quia specialiter in actibus venereis ratio hominis totaliter absorbetur a delectatiōe: vt nō possit homo tūc aliquid intelligere: sicut Aristoteles dicit in libro ethicoꝝ. Unde r Dsee. 4. dicitur. Fornicatio r ebrietatē r vinū auferūt cor. Apoc. 9. Nō egerūt penitentiā sup̄ inuidicia r fornicatiōe r impudicitia quam gesserūt.

¶ Deinde excludit ea que p̄tinēt ad corruptionē irascibilis cū dicit. (Nō in p̄tēione). Que quidē vt ambrosi⁹ dicit est impugnatō veritatis cum p̄fidentia clamoris. Pōt test autē itelligi qz p̄ hoc p̄hibet̄ omnis rixa nō solū vborū sed r factoz: que vt plurimū a v̄bis icipit. puer. 20. Honor est homini qui separat se a p̄tētiōibus. Solet autē p̄tētiō ex inuidia generari. Et ideo subdit. Et emulatione. Un̄ Ja. 3. dicit̄. Ubi zelus r p̄tētiō ibi incōstātia r omne op⁹ prauū.

¶ Secūdo exponit quō debeamus induere arma lucis dicēs. Sed induimini dñm iesum xpm. In quo. s. abūdātissimē fuerūt omnes virtutes. fm̄ illud Ysa. 4. Apprehēdet septem mulieres virum vnum. Induimus autem iesum xpm. Primo quidē p̄ sacramēti susceptionem Gal. 3. Qui cūqz i xpo baptizati estis xpm induistis. Secūdo p̄ imitationē. Eph. 4. Expoliātes vos veterē hoīem cūz actibus suis iduētes nouū rē. Et Eph. 4. Induite nouū hoīem qz deū creat⁹ ē in iusticia rē. Dicit̄ autē induere xps̄ qz xps̄ imitat̄: qz sicut homo p̄tinet̄ vestimento r sub eius colore

videtur: ita in eo qui xpm imitat opera xpi apparet. Per hoc ergo induimur arma lucis: quoniam induimus xps. Tertio exponit quod dixerat. Sicut in die honeste ambulemus: per hoc quod subdit. Et carnis curam ne feceritis in desiderijs. In hoc enim pulchritudo honestatis consistit: ut homo spiritum preferat carni. supra. 8. Debitorum sumus non carni ut secundum carnem vivamus. Sed notandum quod non dicit simpliciter carnis curam ne feceritis: quoniam quilibet tenetur: ut carnis curam gerat ad sustentandam naturam. secundum illud eph. 2. Nemo unquam carnem suam odio habuit: sed nutrit et fovet etc. Sed addit in desiderijs: ut scilicet inordinata carnis desideria. id est concupiscentias non sequamur. Unde dicitur Gal. 5. Spiritu ambulate et desideria carnis non perficietis.

CAPI. XIII.

Infirmum autem in fide assumite non in discepcionibus cogitationum. Alius enim credit se manducare omnia. Qui autem infirmus est olus manducet.

Is qui manducat non manducate non spernat: et qui non manducat: manducantem non iudicet. Deus enim illum assumpsit. Tu quod es quod iudicis alienum servus: domino suo stat aut cadit. Stabit autem. potes est. n. deus statueret illum. Nam alius iudicat dies inter diem: alius autem iudicat omnem diem. Unusquisque in suo sensu abundet. Qui sapit diem: domino sapit: et qui manducat domino manducat. Gratias enim agit deo. Et qui non manducat: domino non manducat: et gratias agit deo. Nemo enim nostrum sibi vivit: et nemo sibi moritur. Siue enim vivimus: domino vivimus: siue morimur: domino morimur. Siue ergo vivimus siue morimur domini sumus. In hoc. n. xps mortuus est et resurrexit: ut vivorum et mortuorum dominus. Tu autem quid iudicis fratres tuos: aut tu quare spernis fratrem tuum? Quis enim stabimus ante tribunal christi. Scriptum est enim vobis ego dicit dominus: quoniam mihi flectet omne genu. et omnis lingua confitebitur deo. Itaque unusquisque nostrum pro serationem reddet deo. Non ergo amplius invicem iudicemus.

Postquam apostolus ostendit quomodo aliquis debeat perfectus fieri. h. ostendit quomodo perfecti debeant se habere ad imperfectos. Et primo ostendit quod non debent eos scandalizare vel iudicare. Secundo ostendit quomodo debent eos sustentare. 15. cap. ibi. (Debemus autem nos firmiores etc.) Circa primum duo facit. Primo prohibet inordinata iudicia. Secundo prohibet infirmorum scandala ibi. (Sed hoc iudicare magis etc.) Circa primum tria facit. Primo proponit ammonitionem. Secundo exponit eam ibi. (Alius enim etc.) Tertio rationem assignat ibi. (Deus enim etc.) Circa primum considerandum est quod in primitiva ecclesia aliqui ex iudeis conversi ad christum credebant legalia cum evangelio esse servanda: ut patet act. 15. Et hoc apostolus vocat infirmos in fide christi quasi nondum perfecte credentes quod fides christi sufficiat ad salutem: perfectos autem vel firmos in fide vocat eos quod fide christi sine legalibus credebant esse servanda. De vtriusque tamen erant aliqui inter fideles christi. Alloquitur ergo apostolus perfectos in fide dicens. Dixi quod debetis induere iesum christum. Assumite autem. i. affectu charitatis vobis coniungite ad supportandum infirmum in fide sicut

expositum est. de quo potest intelligi illud sap. 9. infirmus homo et exigui temporis et minor ad intellectum iudicij et legum. infra. 15. Suscipite invicem sicut et christus suscepit vos. Ec. 29. Propter mandatum assume pauperem. Et hoc non in discepcionibus cogitationum. id est non disceptando pro hoc quod unus est alium cogitat: dum scilicet illi qui legalia servabant iudicabant tanquam transgressores eos qui non servabant. Et illi qui non servabant tendebant tanquam errantes et ignorantes qui servabant supra. 2. Cogitationum invicem accusantium aut defendentium etc. Deinde cum dicit. (Alius enim etc.) Exponit quod dixerat. Et primo ostendit qui sunt infirmi in fide. Secundo ostendit quomodo sint discepciones cogitationum vitade. ibi. (Is qui manducat etc.) Circa primum considerandum est quod inter ceteras legales observantias una erat discretio ciborum pro aliquos cibos in lege prohibitos: ut patet leuit. 11. et hac quidem observantia quotidie erat vitandum vel non vitandum. Et ideo de hoc mentionem fecit specialiter apostolus dicens. Alius enim qui. s. est perfectus in fide credit se posse licite manducare eo quod non reputat se astrictus ad legales observantias. Mat. 15. Quod intrat in os non co inquinat hominem. i. thi. 4. Omnis creatura dei bona et nihil reijciendum etc. In veteri autem lege prohibebantur aliqui cibi: non quia naturaliter essent immundi. Sicut enim in vobis hoc nomen stultus significat aliquod malum quibus hoc nomen sit bonum. Ita in rebus quoddam animal bonum est secundum naturam: sed significatione est malum sicut porcus qui significat immunditiam. Et ideo prohibitus est antiquis usus illarum carniarum: ut significaret in eorum vitiatione vitatio immunditie. Tota enim veteris populi vita figurata erat: ut Aug. dicit in libro de fastiis. Veniente autem christo qui est vitas cessaverunt figure. Subdit autem quantum ad infirmum. (Qui autem infirmus est olus manducet). Quasi dicat. Illis cibis vitatis quibus non occurrit aliquod immundum in lege prohibendum. In singulis enim generibus animalium puta terrestribus volatilibus et aquaticis quedam genera erant excessiva: et quedam prohibita: sed in herbis et arboribus nihil erat prohibitu: ut patet leuit. 11. et huius potest esse ratio duplex. Una est quia terre nascentia fuerunt a principio excessiva homini ad edendum secundum illud gen. 1. Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram et universa ligna que habent in semetipsis sementem generis sui: ut sint vobis in escam. Sed post diluivium primo legitur concessus carniarum usus. Unde dicitur Gen. 9. Quasi olera virentia tradidi vobis omnia: scilicet animalium genera. Alia ratio est: quia prima prohibitionem de abstinentia a quibusdam terre nascentibus homo in paradiso transgressus fuerat: ut patet gen. 3. et pro hoc non erat ei similis prohibitio iteranda. Sed cum legalia cessaverunt in christi passione videtur quod inconuenienter apostolus infirmis in fide permittat quod a cibis prohibitis in lege abstineant: quod nunc in christianis non sustinetur ab ecclesia. Sed distinguendum est triplex tempus. secundum Aug. quantum ad legalia. Primum est tempus ante passionem christi in quo legalia suum robur obtinebant quasi adhuc viventia. Secundum autem tempus est post passionem christi ante divulgationem evangelij. In quo quidem tempore legalia mortua erant: quia nullus ad ea tenebatur: nec observata aliquid proferebantur: cui nondum tamen erat mortifera: quia sine peccato poterant indei ad christum conversi legalia observare: et pro hoc tempore loquitur hic apostolus. Tertium autem tempus est post divulgationem evangelij in quo legalia non solum sunt mortua: sed mortifera: ut quisquis ea servet peccet mortaliter. Exponit autem et aliter in glosa: ut dicat infirmus qui est ad lapsum vitioz carnalium pronus: et huic consulendum est quod comedat olus. i. tenues et aridos cibos qui non sunt fomentum vitioz: et abstineat ab illis quibus excitatur libido. Sed alius qui est fortior credit se absque periculo omnia manducare. Et hec omnia apparet. Mat. 9. inter discipulos christi qui non ieiunabant tanquam postea

in presentia xpi. et discipulos iohannis baptiste qui ieiunabant. Unde et penitentiam agentes a quibusdam cibis abstinere non propter eorum imudiciam. sed ad libidinem refrenandam.

Deinde cum dicit. (Isa. q. manducat etc.) Exponit quomodo sunt vitandae disceptationes cogitationum: et primo quantum ad perfectos dicens. (Isa. q. manducat). scilicet cum secura conscientia omnia vel etiam sine periculo libidinis non spernat non manducate. scilicet idifferenter omnia tanquam infirmus in fide vel quasi primum ad vitia Esa. 33. Uel qui spiritus nonne et ipse sperneris? Luc. 10. Qui vos spernit me spernit. Secundo loquitur quantum ad infirmos dicens. Et qui non manducat. scilicet idifferenter omnia vel quia est infirmus in fide de quo loquitur apostolus vel etiam: quia primum est ad libidinem non iudicet manducante. scilicet idifferenter omnia quasi transgressores legis vel quasi in libidine precipite Mat. 7. Nolite iudicare: et non iudicabimini. scilicet. Inexcusabilis es o homo omnia quae iudicas.

Deinde cum dicit. (Deus. n. illum assumpsit etc.) Assignat tres rationes pro quibus debemus a falso iudicio abstinere. Secunda ponitur ibi. (Suo domino etc.) Tertia ibi. (Tu autem quae iudicas etc.) Prima ratio sumitur ex auctoritate iudicantis. Unde primo ostendit hanc auctoritatem deo competere. Secundo excludit quod iudicium ad homines non pertinet ibi. (Tu quis es etc.) Dicit ergo primo. Recte dictum est quod qui non manducat manducante non iudicet. Deus. n. assumpsit illum. scilicet in seruum a se iudicandum. facti. ii. Assumpsit mihi duas reges. i. duos populos. ps. Assumpsit me de aquis multis. Ille autem qui assumit ad superioris iudicium non debet ab inferiori iudicari. Et ideo concludit. Tu quis es id est cuius auctoritatis vel virtutis es quae iudicas alienum seruum id est primum tuum quod est seruum dei. Requirit. n. in iudicante auctoritas sed illud Exo. 2. Quis constituit te principem et iudicem super nos. Et Luc. 12. Quis me constituit iudicem aut diuisorem super vos. Sed ex hac ratione sequi videtur hominis iudicium de alio homine esse illicitum. Sed dicendum est quod in terminis hominis iudicium licitum est in quantum agit auctoritate concessa diuinitus. Unde dicit de utro. i. Audite illos et quod iuratum est iudicare. Et postea sequitur. Quia dei est iudicium. i. auctoritate diuina agitur. Si quis vero velit sibi usurpare iudicium super ea quae non sunt ei diuinitus concessa ad iudicandum est iudicium temerarium: sicut si quis iudex delegatus a papa vellet in iudicando transgredere mandati fines. Deus autem soli sibi reseruauit iudicare occulta quae precipue sunt cogitationes cordium et futura. Et ideo si quis iudicare presumpserit est temerarium iudicium. Unde Augustinus dicit in libro de sermone domini in monte. In his duobus temerarium est iudicium: cuius incertum sit quo modo quod factum sit. vel incertum qualis futurus sit qui nunc sit bonus vel malus manifeste apparet.

Deinde cum dicit. (Suo domino stat aut cadit etc.) Ponit secundam rationem quam quidem sumitur ex fine meriti vel demeriti. Posset aliquis dicere quod licet homo non habeat iudicariam auctoritatem: tamen intrinsece se debet iudicio alterius propter damnum vel fructum qui inde puenit. sed apostolus ostendit hoc ad deum magis quam ad homines pertinere. Et sic est propter hoc debemus deo primo iudicia relinquere: nisi in quantum vice ipsius fungimur in iudicando pro auctoritate nobis commissa. Circa hoc tria facit. Primo proponit quod intendit. Secundo exemplificat ibi. (Nam alius iudicat etc.) Tertio probat propositum ibi. (Qui sapit die etc.) Circa primum duo proponit. Primo quod quicquid circa homines accidit ad deum pertinet cum dicit. Suo domino stat. scilicet recte agendo. ps. Stantes erant pedes nostri in atris tuis hierusalem. Aut cadit. scilicet peccando. Amos. 5. domus israel cecidit et non adiciet ut resurgat. Ponit autem sub distinctione. stat aut cadit propter incertitudinem: quia multi videntur cadere qui stant: et e converso secundum illud Ecc. 8. vidi impios sepultos qui cum adhuc viuerent in loco sancto erant et laudabantur in ciuitate quasi iustorum operum. Loquitur autem hic apostolus secundum similitudinem hominis serui ad cuius dominum pertinet de quod circa seruum agit.

Nec intelligendum est quod deo aliquid proficiat vel noceat si homo stet aut cadat. Dicitur. n. Job. 35. Si peccaueris quod ei nocebis. porro si iuste egeris quod ei donabis. Sed quantum ad homines quod iuste agimus ad gloriam dei spectat Mat. 5. Ut videant opera vestra bona et glorificent patres vestros qui in celis est. Quod autem cadimus peccando est hominibus occasio blasphemandi deum supra. z. Nomen dei propter vos blasphematur iter gentes. Uel quod dicit. Suo domino stat aut cadit exponendum est in iudicio domini sui. i. cor. 4. Qui iudicat me dominus est. Secundo ostendit quod si cadit ad deum pertinet dicere. (Stabit autem.) Quasi dicat. Et si aliquis nunc cadat pro peccato tamen potest esse qui iterum stabit. Et hoc omnino implebitur si est predestinatus. ps. Nihil quod dormit non adiciet ut resurgat Mich. 7. Ne leteris inimica mea: quia cecidi resurgas. Et propter hoc si videmus aliquem manifeste cadere non debemus eum despiciere temerarie iudicando de eo quod nunquam resurget: sed magis debemus presumere quod iterum stabit non ex consideratione conditionis humane: sed considerando virtutem diuinam. Unde cum dicit. Potest esse deus statuere illum propter eius bonitatem: presumere debemus quod iterum statuet eum. Ecce. 3. Ingressus est in me spiritus et statuit me. scilicet. pedes meos sic et. scilicet. dictum est. Si non permanserit in incredulitate iserent. potest esse. n. deus iterum iserere illos.

Deinde cum dicit. (Nas alius iudicat etc.) Exemplificat quod dictum est. et primo proponit diuersitatem humane sententiae dicens. Ideo dico quod suo domino stat aut cadit. Nam alius iudicat inter diem et iter diem. id est iudicat iter unum diem et alius iter. scilicet. vno die abstineat: et non alio. Quod quidem videtur pertinere ad infirmum in fide qui reputat adhuc legalia esse obseruanda. Dicitur enim leuit. 24. Decimo die mensis septimi dies expiationum erit affligetisque aias vestras in eo. Et iudith. 8. Dicitur quod iudith ieiunabat omnibus diebus vite sue praeter sabbata et neomenias: et festa domus israel. Alius autem iudicat omnem diem idifferenter esse obseruanda quantum ad ieiunia legis quam iam cessauerunt. Unde si videtur pertinere ad eum qui est perfectus in fide. ps. propter singulos dies benedicat tibi. Potest et referri ad abstinentias quae fiunt contra cohibendum libidinis quibus omnino die aliqui vacant: puta qui perpetuo a carnibus vel vino abstinere vel ieiunant. quodam autem interpositis diebus abstinere: et ab abstinentia cessant secundum illud Ecc. 3. Omnia tempus habent.

Secundo ostendit omnia haec posse ad dei gloriam pertinere dicens. Unusquisque in sensu suo abundet id est suo sensui dimittat. Abundare. n. in sensu suo est sensum suum sequi. Ecc. 15. Deus ab initio constituit hominem et reliquit illum in manu consilii sui. Uel in sensu suo: id est secundum sensum suum studeat abundare ad gloriam dei. secundum illud. i. cor. 14. Ad edificationem ecclesie querite ut abundetis. Sed hoc videtur locum habere in his qui non sunt secundum se mala. In his autem qui sunt secundum se mala non est homo suo sensui relinquendus. Quod autem aliquis iudicet diem inter diem. videtur esse secundum se malum secundum primam expositionem. Dicitur enim gal. 4. Dies obseruatis et menses et tempora et annos. timeo ne sine causa laboraueris in vobis. Et loquitur ad litteram de his qui dixerunt dies obseruandos secundum ceremonias legis. Sed dicendum quod apostolus hic loquitur secundum tempus illud in quo iudeis ad fidem conuersis licitum erat legalia obseruare ut dictum est sed quantum ad secundam expositionem videtur esse illicitum quod dicit. Alius iudicat omnem diem. Sunt enim quidam dies in quibus non est licitum ieiunare. Dicit enim Augustinus in epistola ad casulanum. Quisquis diem dominicum ieiunio decernendum esse putauerit non pro scandalo erit ecclesie. Nec immerito. Illis enim diebus quibus nihil certi statuit diuina scriptura mos populi dei: et instituta maiorum pro lege tenenda sunt. Et in decretis dicitur di. 30. Si quis presbiter propter publicam penitentiam a sacerdote acceptam absque alia necessitate die dominica pro quadam religione ieiunauerit sicut manichei anathema

fit. Sed intelligendū est q̄ hic ap̄tus loquitur q̄tum ad illas abstinētiā q̄ quolibz die licite fieri possunt absq̄ dissonantia cōis cōsuetudis vel eoz q̄ sunt a maioribus instituta.

¶ Deinde cū dicit. (Qui sapit diem rē.) Probat p̄positū q̄. s. vnusq̄q̄ suo dño stat aut cadat: r̄ hoc tripliciter. p̄mo per actū fidelium. Sc̄do per intentionem eoz ibi. (Nemo eniz vestrū rē.) Tertio p̄ eoz cōditionē ibi. (Siue ḡ viuimus siue morimur rē.) Probat ergo p̄mo q̄ vnusq̄q̄ fidelis suo dño stat aut cadit per hoc q̄ de oibus que fecit s̄z suā p̄scientiā gratias agit deo. Unde dicit. Qui sapit diem vt. s. vno die abstineat r̄ alio die ab abstinētia cesset dño sapit. idest ad reuerētiā dei cibos discernit. sicut etiā nos discernimus vigilias festozum in quibus ieiunamus a diebus festis quibz ieiunium soluimus propter reuerentiam dei. Ecc. 33. Quare dies diem superat. r̄ itez. Lux lucem. Deinde loquitur q̄tum ad illos q̄ iudicant oēm diē. quoz qdam oī die a ieiunio cessabāt. sicut d̄ Mat. 9. q̄ discipuli xpi nō ieiunabāt. Unde dicit. Et q̄ manducat. s. oī die dño manducat. i. ad gloriā dñi. qd̄ per hoc patet. Gratias. n. agit deo. s. de cibo assumpto. i. tbi. 4. Abstinerē a cibis quos deus creauit ad percipiēdum cum gratiaz actione fidelibz. ps. Edent pauperes r̄ saturabunt rē. Ulterius quātū ad eum q̄ sic iudicat oēm diem. vt. s. oī die abstineat. subdit. Et qui nō māducat. i. abstinēt oī die dño. i. ad honozes dñi nō māducat. Et hoc p̄ hoc q̄ gratias agit deo q̄ sibi dedit voluntatem r̄ virtutem abstinēdi. i. thes. vltimo. In oibus gr̄as agite. Sed qd̄ hic dicit ap̄tus de his q̄ oī die vel abstinēbāt vel ab abstinētia cessabāt debet intelligi q̄tum ad illud tēpus in quo hoc nō erat contrarium statutis maiorz nec cōi consuetudini populi dei.

¶ Deinde cū dicit. (Nemo eniz vestrū sibi viuūt rē.) Probat idem ex intentione fidelium. Et p̄mo excludit iordina tam intentionez dicēs. Recte dico q̄ vnusq̄q̄ dño suo stat aut cadit. Nemo. n. nostrū viuūt vel nāli vita vel spirituali de qua d̄ abac. 2. Iustus aut̄ meus ex fide viuūt sibi. idest p̄pter seipsum: qz hoc esset frui seipso. i. cor. 1. 10. Nō querēs qd̄ mihi vtile. ps. Nō nobis dñe nō nobis rē. vel sibi. idest fm̄ suā regulā sicut q̄ dicūt sap. 2. Sit fortitudo nostra lex iusticie. vt̄ sibi idest suo iudicio. i. cor. 4. Sed neq̄ me ip̄z iudico. Et nemo moritur. s. morte corporali vel morte spiritali peccando. vel etiā morte spiritali qua quis morit̄ vitis: puta in baptismo fm̄ illud supra. 6. Qui mortuus est iustificatus est a peccato. Vel sibi idest suo iudicio vel p̄ seipsum aut suo exemplo. sed exemplo xpi moritur aliquis a vitis. Ro. 6. Quia enim mortuus est peccato mortuus est s̄z r̄ ifra. Ita r̄ vos existimate vos mortuos esse peccato.

¶ Secūdo ostendit qualis sit recta intentio fidelium dicēs. Siue enim viuimus vita corporali dño viuim⁹. i. ad gloriā dñi. Siue morimur morte corporali dño morimur. idest ad honozem dñi. phil. 1. Magnificabit̄ xps in corpore meo siue p̄ mortē siue per vitaz. Vel sic exponatur qd̄ dicit dño idest iudicio dñi qui constitutus est a deo iudex viuozū r̄ mortuozū. vt dicitur act. 10.

¶ Deinde cū dicit. (Siue ergo viuimus rē.) Ostēdit p̄positum ex conditione fidelium. Et p̄mo cōcludit ex premis- sis fidelibz. s. q̄ nō sunt sui: sed alterius. Illi enim q̄ sui sunt sicut liberi homines sibi viuunt r̄ sibi moriunt̄. Quia ergo dictum est qd̄ fideles nō sibi viuunt aut moriunt̄: sed dño: cōcludit sic. Siue ergo viuimus siue morimur dñi sumus: quasi serui eius qui habet potestatem vite r̄ mortis. i. cor. 7. Precio empri estis r̄ nolite fieri serui. Empri enim estis precio magno. i. pal. 13. Tui sumus o dauid r̄ tecū filij ysai. Secūdo assignat cām huius cōditionis dicēs. (In hoc enī xps mortuus ē r̄ resurrexit) idest hoc adept⁹ est sua mortē vt viuozū dominaret̄ qz resurrexit vitā nouā r̄ p̄petuaz

inchoando. Et mortuozū: qz mortem nostrā moriendo destruxit. z. cor. 5. Pro q̄bus mortuus est xps vt q̄ viuunt iā nō sibi viuunt: sed ei q̄ p̄ eis mortuus est r̄ resurrexit. Sic igitur per oia predicta ap̄tus p̄bavit q̄ vnusq̄q̄ suo dño stat aut cadit per hoc. s. q̄ fideles gratias agunt deo r̄ q̄ dño viuunt r̄ moriunt̄: r̄ q̄ dñi sunt r̄ in morte r̄ in vita.

¶ Deinde cū dicit. (Tu aut̄ qd̄ iudicas rē.) Ponit tertiaz rōnem que sumitur ex futuro iudicio. Et circa hoc tria facit. p̄mo p̄ponit superfluitatem presentis iudicij dicēs. Tu autem qd̄ iudicas idest quā utilitate vel necessitate iudicas fratrem tuūz temerarie de occultis que tuo iudicio nō sunt p̄missa: Aut tu alius q̄ iudicaris quare spernis fratrem tuū p̄ nullo reputans ab eo iudicari: Mat. 23. Quare despiciit vnusq̄q̄ fratrem suū. Secūdo premitit futurū christi iudicij. Quasi dicat. Recte dico q̄ iudicas qz nō debes timere q̄ absq̄ iudicio remaneat. Omnes enim stabimus ante tribunal christi. Dicitur aut̄ tribunal xpi eius iudiciaria potestas. sicut r̄ Mat. 25. dicit. Cū venerit filius hominis in maiestate sua tunc sedebit super sedē maiestatis sue. Dicit aut̄ omnes stabim⁹ quasi iudicandi tam boni q̄ mali q̄tum ad remunerationem vel punitionē. z. cor. 5. Omnes nos manifestari op̄z ante tribunal xpi vt referat vnusq̄q̄ p̄pria corporis. put̄ gessit siue bonum siue malum. Sed quantū ad discussionem nō omnes stabunt vt iudicandi: sed quidam cōsedebunt vt iudices Mat. 19. Sedebitis super sedes iudicantes duodecim tribus israel. Tertio ibi. (Scriptum est enim rē.) Probat qd̄ dixerat r̄ p̄mo inducit auctoritatem. Secūdo infert cōclusionēz ibi. (Itaqz vnusq̄q̄ rē.) Dicit ergo p̄mo. dictum est q̄ omnes stabimus ante tribunal xpi. r̄ hoc patet per auctoritatem sacre scripture. Scriptum est enim. Esa. 45. Viuo ego dicit dominus qm̄ mihi flectetur omne genu: r̄ omnis lingua cōfitebitur deo. Littera nostra sic habz. In memet ipso ego iurauit: qz mihi curuabit omne genu: r̄ iurabit oīs lingua. Tria autem i his verbis ponunt̄. p̄mo quidem iuramentum qd̄ iterdum in verbis dei ponitur ad ostēdēdum id qd̄ dicitur firmum esse imutabilitatem diuini cōsiliij: nō autem esse mutabile sicut ea que p̄nunciant̄ fm̄ causas inferiores vt p̄phetia cōminatōis. Unde dicitur in ps. Iurauit dominus r̄ nō penitebit eum. Domies aut̄ vt apostolus dicit Deb. 6. per maiorē sui iurant. Quia vō de⁹ nō habet maiorē in quo maior firmitas consistat veritatis per seipsum iurat. Ipse autem est ipsa vita r̄ fons vite: r̄ ideo forma iuramēti domini ē. Viuo ego. Quasi dicat. Iuro per vitaz qua ego singulariter viuo. Secūdo p̄nunciatur subiectio cōmunis creature ad xpm̄ cū dicit̄. Quoniam mihi. s. christo flectetur omne genu. In quo designatur perfecta subiectio rationalis creature ad christuz. Solent enim homines in signum subiectionis maioribus flectere genua. Unde phil. 2. dicitur. In nomine iesu oē genu flectatur celestium terrestrium r̄ infernoz. Tertio p̄nunciat fidei cōfessionem qua omnes gloriā xpi confitebuntur. Unde sequitur. Et omnis lingua cōfitebitur deo idest confitebitur christum esse dominuz fm̄ illud phil. 2. Omnis lingua confiteatur: qz dominus noster iesus christus in gloria est dei patris. Omnis autem lingua intelligi potest expressio cognitionis siue hominum siue angelozū. Hoc autem impletur nunc in hac vita nō quantum ad singulos homines: sed quantum ad genera singulozū. De quolibet enim genere hominum nūc aliqui christo subyciuntur r̄ ei confitentur per fidez: sed in futuro iudicio omnes r̄ singuli ei subycientur. boni quidem voluntarie: mali autem iuiti. Unde dicitur Deb. 2. In eo q̄ ei omnia subiecit nihil dimisit non subiectuz ei: nunc autem nec dum videmus omnia subiecta ei.

Deinde cum dicit. (Itaque unusquisque etc.) Infert conclusio-
nem ex dictis. Et primo conclusionem intentam ex eo quod in-
diate dixerat dicens. Itaque ex quo christo flectet omne genu
unusquisque nostrum pro se reddet rationem deo. scilicet ante tribunal christi
Mat. 12. De omni verbo otioso quod locuti fuerit homines reddet
deus rationem in die iudicii. Et. 18. Assimulatum est regnum celorum
homini regi qui voluit rationem ponere cum servis suis. (Sed vi-
de quod non quilibet pro se rationem reddet per se unus pro alio. Deb. ultio
Obedite prepositis vestris et subiaccete eis. Ipsi. n. pervigi-
lant quasi rationem reddaturi pro acribus vestris. Sed dicen-
dum quod in hoc ipso quod prelati pro aliis rationem reddunt: reddunt
rationem pro suis actibus quos circa subditos agere debuerunt.
Si. n. fecerunt quod petebat eorum officio non eis imputabit si
subditi pereant. Imputaret autem eis si negligenter facere quod
eorum officium requirebat. Unde dicitur Eccl. 3. Si dicente me ad
impium morie morieris: non annunciaris ei. Ipse in iniquitate
sua morietur. sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si au-
tem tu annunciaris impio: ille non fuerit conuersus: ipse
quidem in iniquitate sua morietur. tu autem animam tuam libera-
sti. Secundo infert conclusionem principaliter intentam in tota preceden-
ti parte dicens. Non ergo amplius inuicem iudicemus. scilicet teme-
rario iudicio: quod includitur rationibus supradictis. i. cor. 4.
Nolite ante tempus iudicare etc. **Lectio. II.**

Sed hinc iudicate magis ne ponatis offen-
diculum fratri vel scandalum. Scio
et confido in domino iesu. quia nihil
commune per ipsum nisi ei qui existimat
quid commune esse: illi commune est. Si
enim propter cibum frater tuus contristatur iam
non secundum charitatem ambulas. Noli cibo tuo per-
dere pro quo christus mortuus est. Non ergo blasphemetur
bonum nostrum. Non est enim regnum
dei escam et potus. sed iusticia et pax gaudium in
spiritu sancto. Qui enim in hoc seruit christo:
placet deo et probatus est hominibus. Itaque que
pacis sunt sectemur: et que edificationis sunt in-
uicem custodiamus. Noli propter escam de-
struere opus dei.

Postquam apostolus prohibuit humana iudicia: hic prohibet
scandalum proximo: et circa hoc tria facit. Primo proponit quod
intendit. Secundo manifestat propositum ibi. (Si enim propter cibum etc.)
Circum primum proponit tria. Primo. n. docet scandalum esse vitan-
dum dicens. Dixi quod non iudicetis inuicem: sed unusquisque de suis
actibus iudicare debet ne sint in scandalum aliorum et hoc est
quod dicit. Sed hoc iudicate magis ne ponatis fratribus offen-
diculum vel scandalum. Scandalum autem sicut dicit Hieronymus
super Mat. notat offendiculum vel ruinam quam ipactione pe-
dis possumus dicere. Unde scandalum est factum vel di-
ctum minus rectum: prebens alicui occasionem ruine ad
similitudinem lapidis ad quem in via positum homo impin-
git et cadit. Maius autem aliquid videtur esse scandalum
quam offendiculum. Nam offendiculum potest esse quicquid re-
tinet seu retardat motum procedentis. scandalum autem. i.
ipactio videtur esse cum aliquis disponitur ad casum. Non
ergo debemus facti ponere offendiculum ut aliquid facia-
mus unde impediatur proximus a via iusticie. Esa. 57. Aufer-
te offendiculum de via populi mei. Neque etiam debemus
facti ponere scandalum aliquid faciendum unde ipse inclinatur
ad peccatum Mat. 18. Ne homini illi per quem scandalus
venit. Secundo docet id ex quo scandalum probatur esse secundum
suam naturam siue secundum se licitum. Circa quod sciendum est quod

sicut supra dictum est. apud romanos erant quidam ex iu-
deis ad fidem conuersi qui cibos secundum leges discernebant. alij
vero habentes fidem perfectam idifferenter omnibus cibis ute-
bantur quod quidem secundum se licitum erat. Unde dicit. Scio et con-
fido in domino iesu: quod nihil est commune per ipsum. Circa quod
notandum est quod sicut dicit Hieronymus. super Mat. quod populus
iudeorum partem dei se esse iactans. ceteros cibos vocat quibus
omnes utuntur homines. verbi gratia suillam carnem. lepores
et huiusmodi. Commune igitur quod ceteris hominibus: quod et quasi non
ens de parte dei pro imundo appellatur. Ergo dicit. Ni-
hil commune est id est ac si diceret nihil imundum est. Et
hoc quidem apostolus primum dicit se scire quod ita est secundum
naturam secundum illud. i. thi. 4. Omnis creatura dei bona
et nihil reuiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Se-
cundo dicit se confidere in christo iesu quod per ipsum nihil est
ceterum: quod. scilicet. tibi secundum suam naturam nunquam fuerunt imundi: vita-
bantur tamen aliquo tempore ut imundi secundum legis preceptum
propter figuram: sed hoc christus remouit implendo omnes
figuras. Et ideo apostolus per fiduciam quam habet in do-
mino iesu asserit nihil esse commune vel imundum per ipsum
id est ipso hoc faciente. act. 10. Quod deus purificauit tu ne
imundum dixeris.

Tertio ostendit quomodo hoc posset esse per accidens illi-
citurum: inquam. scilicet. est contra conscientiam mactuatis. Unde
dicit. (dictum est quod nihil est commune.) Sed hoc intelligendum
est nisi ei qui erronea conscientia estimat quid id est aliquid
ceterorum esse. id est imundum illi esse est id est ita est illicitum
sibi ac si esset secundum se imundum. Tit. 1. Omnia munda mundis
coinquanatis autem et infidelibus nihil mundum est. sed
inquinata est eorum mens et conscientia. Et sic apparet quod aliquid
quod est secundum se licitum efficitur illicitum ei qui id contra suam
conscientiam agit: scilicet conscientia sua sit erronea quod rationabiliter
accidit. Nam actus iudicantur secundum voluntatem agentium
voluntas autem mouetur a re apprehensa. Unde in id vo-
luntas tendit quod ei vis apprehensa representat. et secundum hoc
qualificatur vel specificatur actio. Si igitur ratio alicuius
iudicet aliquid esse peccatum et voluntas feratur in id fa-
ciendum: manifestum est quod homo habet voluntatem faci-
endi peccatum: et ita actio eius exterior que informatur ex
voluntate est peccatum. Et eadem ratione si aliquis estimet
id quod est veniale peccatum esse mortale peccatum si hanc con-
scientiam durante illud faciat: manifestum quod eligit peccare
mortaliter: et ita actio eius propter suam electionem est peccatum
mortale. Si tamen aliquis ex post facto habeat conscientiam erro-
neam per quam credat id quod est licitum a se factum fuisse
peccatum. vel quod est veniale fuisse mortale non propter hoc ef-
ficatur id quod est prius vel peccatum vel mortale: quod voluntas
et actio non informantur ex apprehensione sequenti sed ex preceden-
ti. Nec autem que dicta sunt dubitatione non habent. Sed du-
bium potest esse verum si aliquis habeat erroneam conscientiam
ut credat esse necessarium ad salutem quod est peccatum mor-
tale: puta si aliquis estimet se peccare mortaliter nisi furem
vel fornicem. verum talis conscientia eum liget ita. scilicet. quod si contra con-
scientiam agat mortaliter peccet. Et videtur quod non. primo quod lex
dei quod prohibet fornicationem et furtum fortius ligat quam conscientia
Secundo quod hoc posito est propter peccatum. peccaret. n. et fornicatio: et
non fornicatio. Sed dicendum est quod etiam in per se malis consci-
entia erronea ligat. In tamen enim conscientia ligat ut dictum est
inquam. ex hoc quod aliquis contra conscientiam agit. sequitur
quod habeat voluntatem peccandi. et ita si aliquis credat non for-
nicari esse peccatum mortale dum eligit non fornicari eligit
peccare mortaliter. et ita mortaliter peccat. Et ad hoc etiam
facit quod dicit apostolus. Manifestum est enim quod discernere
cibos non necessarium ad salutem erat illis: quia nec iudeis
conuersis etiam ante diuulgationem euangelij licebat fer-

uare legalia spem ponēdo in eis quasi essent necessaria ad salutem vt aug. dicit. Et tñ aplūs h̄ dicit q̄ si quis habens cōscientiā cogentē discernere cibos q̄ est estimare aliqd eē cōe: r̄ nō discernit eos. s. abstinēdo ab eis peccat ac si mā ducaret imundum. Et ita etiā in p̄ se illicitis cōscientiā erro nea ligat. Nec obstat q̄ p̄mo obycif̄ de lege dei: q̄ idē est ligamē cōscientie etiā erronee: r̄ legis dei. Nō. n. cōscientia dicitur aliquid esse faciendū vel vitādū: nisi q̄ credit h̄ esse legem dei. Nō enī lex nostris actib⁹ applicat: nisi median te cōscientia nostra. Silt̄ etiā nec obstat q̄ sc̄do obycif̄. Ni hil enī p̄hibet aliq̄ esse p̄plexum aliquo supposito: licet nullus sit p̄plexus simpliciter. sicut sacerdos fornicari⁹ si ue celebret missam siue nō celebret qñ debz ex officio pec cat mortaliter: nō tamē est p̄plexus simpliciter: q̄ pōt pec catum dimittere r̄ celebrare. Et silt̄ pōt aliquis cōscientiaz erroneā dimittere: r̄ a peccato abstinere. ¶ Est aut̄ adhuc alia dubitatio. Nō. n. dicit̄ scandalizare q̄ facit opus rectū licet etiā ex eo aliqs sumat māz scādali. Legit̄. n. Mat. i. 5. q̄ pharisei audito verbo x̄pi scādaliq̄ati sunt. sed nō discer nere cibos est opus rectum. ergo nō est dimitteudū p̄pter scādalum eius q̄ puerfam cōscientiā habz errans in fide. Nā fm̄ hoc catholici deberēt abstinere a carnib⁹ r̄ matri: nōio ne inde heretici scādaliq̄arent̄ h̄z erroneā cōscientiā. ¶ Sed dicēdū est q̄ aliquis scādaliq̄are aliū pōt nō soluz faciēdo aliqd malum. sed etiā aliqd faciēdo q̄d habet speciez mali fm̄ illud. i. thes. vltimo. Ab oi spē mali abstinete vos. Dicit̄ tur autē aliquid habere speciē mali dupliciter. p̄mo vi delicet fm̄ opinionez eoz q̄ qui sunt ab ecclesia p̄cisi. Se cundo fm̄ opinionez eoz q̄ ad huc ab ecclesia tolerant̄. In firmi autē in fide estimātes legalia esse obseruāda adhuc tolerabant̄ ab ecclesia ante euāgely diuulgationem. Et iō nō erat comedendū cum eoz scādalo de cibis in lege p̄hi bitis. Heretici autē nō tolerantur ab ecclesia: r̄ ideo de eis nō est similis ratio.

¶ Deide cū dicit̄. (Si enīz p̄pter cibum r̄c.) Manifestat q̄d dixerat. Et p̄mo p̄mū. s. q̄ nō sit ponēdū scādalu fratrib⁹. Secūdo secūdu r̄ tertiu: quō. s. sit aliquid cōe ibi. (Dia q̄ dem mūda sunt r̄c.) Circa p̄mū ponit quatuor rōnes qua rū p̄ma sumitur ex parte charitatis dices. Si enim frater tuus cōristatur de hoc q̄ reputat te peccare p̄pter cibum quē tu comedis: quē ipse reputat imundū: iam nō fm̄ cha ritatem ambulas fm̄ quā aliquis p̄ximuz suū diligit sicut seipsum. Et ita vitat eius cōristationē r̄ nō p̄fert cibum quieti fratris: q̄ vt dicitur. i. corin. i. 3. Charitas nō querit q̄ sua sunt. Secūda rōnem ponit ibi. (Noli cibo tuo r̄c.) Que sumitur ex parte mortis x̄pi. videt̄ enim paz appreciare mortem x̄pi qui p̄ cibo fructum eius euacuare nō re cusat. Unde dicit. Noli cibo tuo quē tu. s. idifferēter come dis nō discernēdo cibos illū perdere idest scādaliq̄are: pro quo idest p̄ cuius salute x̄pus mortuus est. i. p̄. 3. Christ⁹ semel mortuus est iustus p̄ iniustis. Dicit autem illuz per di qui scādaliq̄atur: q̄ scādalum passiuz sine peccato scād aliq̄ati esse nō pōt. Ille enīz scādaliq̄atur qui occasionem sumit ruine. i. corin. 8. Peribit infirmus in tua cōscientiā fra ter: p̄ quo x̄ps mortuus est. Tertiā rationē ponit ibi. (Nō ergo blasphemetur r̄c.) Que sumitur ex donis spiritualis gratie. Et primo ostendit incōueniens q̄d sequitur contra h̄z dona ex eo q̄ alios scādaliq̄amus. Secūdo manifestat q̄d dixerat ibi. (Nō enim r̄c.) Tertio infert conclusionēz intentaz ibi. (Itaqz que pacis sunt sectemur r̄c.) Circa pri mum cōsiderandum est q̄ ex hoc q̄ aliqui idifferēter ci bis vtēbantur in primitina ecclesia cuz scādalo infirmoz hoc incōueniens sequebat̄ q̄ infirmi fidem x̄pi blasphema bant dicentes eam voracitatem ciboz iducere cōtra legis mandatū. Et iō aplūs dicit. ex quo per dñm iesum factū ē

q̄d nihil est cōe. nō ergo bonum nostrum idest fides vt gra tia x̄pi per quā libertatem a cerimonys cōsecuti estis blas phemetur ab infirmis dicētib⁹ eā gule hominum indulgere. Jac. 2. Ipsi blasphemāt nomē bonū q̄d iuocātū ē sup̄ vos. de hoc bono vt in. ps. Mihi adherere deo bonū est.

¶ Deide cū dicit̄. (Nō enīz r̄c.) Manifestat q̄d dixerat. s. i quo bonū nostz cōsistat. r̄ p̄mo ostendit i quo nō cōsistat dices Nō. n. ē regnū dei esca r̄ potus. Regnū autē dei vt hic id p̄ q̄d deus regnat in nobis: r̄ p̄ q̄d ad regnū ipsi p̄uenim⁹. de quo d̄r Mat. 6. Adueniat regnū tuū. Et Mich. 4. Regna bit dñs sup̄ oēs in mōte syon. Deo autē iungimur r̄ subdi mur p̄ iteriore intellectū r̄ affectum vt d̄r Jo. 4. Spiritus ē deus r̄ eos q̄ adorāt eum in spiritu r̄ veritate adorare opz. Et inde ē q̄ regnū dei p̄ncipaliter cōsiderat̄ fm̄ interiora hominis nō fm̄ exteriora. Vñ dicit̄ Luc. 17. Regnū dei in tra vos est. Ea vero q̄ sunt exteriora ad corpus pertinentia in tñ ad regnū dei pertinent iquātum per ea ordinat̄ vel deordinat̄ iterior affectus fm̄ ea in q̄bus p̄ncipaliter cōsi stit regnū dei. Et ideo cum esca r̄ potus ad corpus perti neant ipsa fm̄ se nō pertinent ad regnū dei nisi fm̄ q̄ eis vtimur vel ab eis abstinemus. Unde dicitur. i. cor. 8. Esca aut̄ nos nō cōmedat deo. Neqz enim si non māducauerim⁹ mus deficiemus: neqz si māducauerimus abundabimus. ¶ Pertinet tñ vsus vel abstinentia esca r̄ potus ad regnū dei iquātum affectus hominis circa hoc ordinat̄ vel deordina tur. Unde aug. dicit in libro de questiōibus euāgely. r̄ ha betur hic in glo. Iustificat sapiētia a filys suis q̄ intelligūt nō in abstinēdo nec in māducaō esse iusticiam: sed in eq̄ nimitate tolerandi inopiam r̄ in tēperātia nō se corrupēdi per abūdātia atqz importunitatē sumēdi. Nō enīz interest questio vt in glo. dicit̄ qd alimētōz vel cōtum quis accipi at: dūmodo id faciat p̄ congruētia hominū cum q̄bus viuūt r̄ p̄sone sue r̄ p̄ valitudis sue necessitate: sed quāta facultate r̄ seueritate animi careat his. vel cum opz vel cū necesse ē his carere. Sc̄do ostendit i quo cōsistat bonū nostz q̄d regnū di vocat dices. S̄z regnū dei ē iusticia r̄ paz r̄ gaudiū i spi ritu sancto. Ut iusticia referat̄ ad exteriora opa q̄d homo vnicuiqz reddit q̄d suū ē ad volūtātē h̄z opa faciēdi vt dicit̄ tur Mat. 6. p̄mū querite regnū dei r̄ iusticia eius. Paz au tem referat̄ ad effectus iusticie. Per h̄. n. paz maxie p̄tur batur q̄ vnus hō nō exhibet alteri q̄d ei debz. Vñ d̄r Esa. 32. Opus iusticie paz. Gaudiū autē referēduz ē ad modum quo sunt iusticie opa p̄ficiēda. vt. n. dicit̄ p̄hus in p̄mo et̄bi coz. Nō ē iustus q̄ nō gaudet iusta opatiōe. Vñ r̄ in. ps. d̄r Seruite dño in leticia. Cām autē hui⁹ gaudiū exp̄mit dices In spiritu sancto. Est. n. spiritus sanctus quo charitas dei diffundit̄ in nobis vt d̄r supra. 5. Illud. n. ē gaudiū in spiri tu sancto q̄d charitas parit. puta cū aliqs gaudet de bonis dei r̄ p̄ximoz. Unde. i. cor. 13. d̄r q̄ charitas nō gaudet sup̄ per iniquitate cōgaudet aut̄ veritati. Et gal. 5. d̄r. Fruct⁹ aut̄ spūs ē charitas gaudiū. paz. Dec autē tria q̄ hic tangunt̄ im perfecte q̄dē in hac vita habentur: perfecte autē q̄n sancti possidebunt regnū dei sibi paratum vt dicitur Mat. 2. Ibi erit perfecta iusticia absqz oi peccato. Esa. 6. Populus tuus oēs iusti. Ibi erit paz absqz oi perturbatione timoris Esa. 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis in tabernaculis fiducie. Ibi erit gaudiū. Esa. 35. Gaudiū r̄ leticiam obtinebunt r̄ fugiet dolo: r̄ gemitus. Tertio probat q̄d dixerat. s. q̄ in his regnū dei consistit. Ille enī hō videtur ad regnū dei pertinere qui placet deo r̄ a sanctis hominibus approbatur. sed hoc illi cōtingit in quo inueni tur iusticia paz r̄ gaudiū. q̄ i his ē regnū dei. Dic̄ ḡ. d̄cū ē q̄ regnū dei ē iusticia paz r̄ gaudiū in spū sc̄to. Qui ḡ in h̄ seruit christo qui est rex huius regni fm̄ illud Col. 1. Trās tulit nos in regnū filij dilectionis sue vt. s. viuat in iusti

Charitatis
L'ortis x̄pi
Ore spiritualis
Papatia diuini opis
scādalu sibi nō est ponēdū rōne

via pace et spirituali gaudio placet deo qui est huius regni actor. Sap. 4. Placēs deo factus dilectus. Et pbatus est hominib⁹ idest ab eis approbat⁹ q sunt hui⁹ regni p̄ticipes Ecc. 31. Qui pbatus ē in illo et p̄fectus iuētus est.

Deinde cum dicit. (Itaq; rē.) Infert admonitionē iten tam dicens. Ex quo regnū dei p̄sistit in iusticia pace: et spiri tuali gaudio itaq; vt ad regnū dei p̄tinere possimus secte mur ea que pacis sunt. i. ea studeamus adimplere per que xpianoꝝ pacem p̄seruē. Heb. 12. Pacem sequimini et san ctimoniam rē. Custodiam⁹ iuicem ea q sunt edificationis idest ea p que iuicē nos edificemus idest bonū p̄seruē et in meli⁹ puocemur. i. cor. 4. Ad edificationē ecclesie q̄ri te vt abūdetis. Qd̄ qd̄ fiet si i iusticia et spūali gaudio vixē rimus. (Quartā rōnem ponit ibi. (Noli p̄pter escā rē.) Que sumit ex reuerētia diuinorū opēz q̄b⁹ reuerētie de bēmus vt ea que deus operat nō debeamus destruere pp aliq̄d cōmodū corporale. Et hoc ē qd̄ dicit. Noli pp escā q ad corpis vtilitatem p̄tinet destruere opus dei. Qd̄ qdem nō itelligit de quocūq; dei opere. Nā oīa q in cibū homis veniūt dei opera sunt sicut terre nascētia et aialuz carnes q sunt hoibus in cibuz a deo p̄cessa vt p̄z. gen. p̄mo 2. 9. Sz itelligitur de opere gratie qd̄ in nobis ipse spūaliter operat. p̄bif. 2. deus. n. ē q operat in nobis velle et p̄ficere p bona voluntate. Hoc igit opus dei nō debem⁹ in p̄ximo destruere pp escā nostra: sicut facere videbant illi q turbatione et scandalo p̄ximoꝝ indifferētib⁹ vtebantur.

Lectio.

III.

Munda quidem munda sunt sed malū est homini qui per offendiculum mā ducat. Bonum est nō māducare car nem et nō bibere vinum: neq; in quo frater tuus offenditur aut scandaliza tur aut infirmatur. Tu fidem quam habes pe nes temetipsum habe coram deo. Beatus qui nō iudicat semetipsum in eo qd̄ probat. qui aut̄ discernit: si māducaverit damnatus est: qz non ex fide. omne autē qd̄ nō est ex fide peccatū est.

Postq; apostolus posuit rōnez ad ostēdendū q nō debe mus cum scādalo p̄ximoꝝ idifferēter sumere oīa: hic ostē dit qualiter aliqui cibi possunt esse mūdi et imūdi. et circa hoc duo facit. Primo pponit q sunt munda ex sua natura dicēs. Oīa qd̄ q. s. ad escam hoīs pertinere possunt mūda sunt. s. ex sui natura qz ex sui nā nō habēt q aiām hoīs ing nent s̄m illud Mat. 15. Nō. n. oē qd̄ irat in os coingnat ho minem. i. thi. 4. Omnis creatura dei bona. Dicebant autē in lege quedā imūda nō natura sed significatione vt patet leuit. 11. Sed et hāc imūditatem xp̄us remouit implēdo ve teris legis figuras. Unde dictuz est petro act. 10. Qd̄ deus purificauit tu ne cōe dixeris. idest imūdum. Secūdo ibi. (Sed malum est homini rē.) Ostēdit qualiter aliquis ci bus homini possit fieri imūdus vt. s. ex eius esu s̄m aiām iquinet. qd̄ quidem ostendit fieri dupliciter. Primo ex eo q aliquis cibum quēcūq; cum scādalo p̄ximoꝝ māducatur Secūdo ex eo q cōtra p̄scientiā māducatur ibi. (Beatus q nō iudicat rē.) Circa p̄mum tria facit. Primo ostendit qd̄ circa esum ciborū sit malum dicēs. Licet oīa ex sui natura sint mūda: sed tñ malum est homini q māducatur quēcūq; cibum p offendiculū. idest cum cōfusiōe et scādalo p̄ximo rū Mat. 19. Ne homini illi per quē scādalum venit. Secū do ostēdit quid circa hō vsum ciborū sit bonum dicēs. Bo num est nō māducare carnem et nō bibere vinum. quozuz p̄mū precipuz esse videtur iter cibos. 2. iter potus. Et

ab his quidem abstinere ponit bonū esse. vel p̄pter carnis cōcupiscētia edomādā s̄m illud eph. 5. Nolite inebriari vino in quo est luxuria: Vel etiā vt homo reddat abiliōz ad spiritualia cōtemplāda s̄m illud Ecc. 2. Logitavi a vino abstrahere carnem meam vt animū meū trāsferrē ad sapi entiam. Sed hoc nō itendit hic aplūs dicere: sed q bonus est his nō vt cum scādalo p̄ximoꝝ. qd̄ qdem apparet ex hoc qd̄ subdit. Neq; in quo frater tuus offendit rē. Quasi dicat. Nō solum dico de vino et carnibus q bonum est eis nō vt: sed quocūq; alio cibo frater tuus offendit. idest tur batur cōtra te quasi illicite agentē per qd̄ pax eius pertur batur aut scādalicatur: idest ad casum peccati puocat pp qd̄ leditur eius iusticia aut ifirmat. i. saltem in dubitatio nem venit vtrū hoc qd̄ agit sit licituz p qd̄ eius spirituale gaudiū diminuit. Unde et ipse aplūs dicit. i. cor. 8. Si escā scādalicat fratrē meū nō māducabo carnē i eternū ne fra trem meū scādalicē. Sz cū licitū sit his cibis vt si ē ab his abstinēdū pp hō q vites scādalu p̄ximoꝝ vt pari rōne q ab oib⁹ licitis q nō sunt necessaria ad salutē sicut sunt ne cessaria iusticia pax et spirituale gaudiū sit pp p̄ximoꝝ scā dalum abstinēdū. Et ita vt q homini nō liceat sua repete re cū scādalo p̄ximi. Sz dicēdū ē q si scādalu ex ifirmita te vel ex ignorātia pueniat eoz q pp hō scādalicat ad vitā dum hoc scādalu debet hō a licitis abstinere si nō sunt ne cessaria ad salutem. Hoc. n. est scādalu pusilloꝝ qd̄ dñs vi tari iubet Mat. 18. Videte ne cōdemnetis vnū ex his pu fillis. Si vero hō scādalu ex malicia pueniat eoz q scāda licantur tale scādalu est quasi phariseoz: qd̄ dñs Mat. 15. docuit esse p̄tēdū. Unde ad vitādū hō scādalu nō opz a licitis abstinere. Sed tñ circa scādalu pusilloꝝ attēden dum est q pp illud vitādū tenet hō vsum licitorū differre quousq; reddita rōne hoc scādalu amoueri possit. Si vero rōne reddita adhuc scādalu maneat: iam nō vt ex ignorā tia vel ex ifirmitate pcedere: sed ex malitia: et sic iā p̄tine bit ad scādalu phariseoz. Tertio excludit quādā excusa tionem. Possit. n. aliquis dicere. Licet p̄ximus scādalicē tur de hoc q idifferēter ego cibis vtor tñ ad ostēsiōne mee fidei p quā certū est hoc mihi licere volo idifferēter cibis vt. Sed hāc respōsiōne excludēs aplūs dicit. Tu q. s. idiffe reter cibis vteris fidem habes rectā apud temetipsum p quā cōstat licituz esse his cibis vt. Bona qd̄ et laudabilis est fides ista. s. habe eā in occulto corā deo cui talis fides placet. Ecc. 1. Beneplacitū ē deo fides et māsuētudo. Quā si dicat. Nō opz q fidē istā manifestes p operis executio nez vbi hō sit cū scādalo p̄ximoꝝ. Sz vt esse qd̄ dī supra .io. Corde credit ad iusticiā ore aut cōfessio fit ad salutem. Nō q videt q sufficiat corde solū corā deo fidem habere sed opz hō fidem p̄ximo manifestare cōfiteō. Dicēdūz ē aut q eoz que sunt fidei qdam sunt q nō sunt p̄fecte p ec clesiam manifestata sicut in p̄mitina ecclesia nōdū erat p̄fecte declaratum apud homines q illi q erāt ex iudeis cō uersi nō tenerent legalia obseruare. et sicut tēpore aug. nō dum erat p̄ ecclesiam declaratū q aiā nō esset ex traduce Unde in hō sufficit homini q fidem habeat corā deo. nec opz q fidem suam p̄palet cum scādalo p̄ximoꝝ nisi forte apud eos qui habent de fide determinare. Quedam vero sunt ad fidem pertinētiaper ecclesiam determinata. et i ta libus nō sufficit fidem habere coram deo. sed opz q corāz p̄ximo fidem quis cōfiteat q̄tūcūq; ex hoc aliquis. scāda licetur. qz veritas doctrine nō est dimittēda p̄pter scāda lum. sicut nec x̄ps veritatem sue doctrine p̄pter scādalu phariseoz dimisit. vt habetur Mat. 15. Sciendum etiam q licet circa talia oporteat q homo fidem suā manifestet confessione verborū: non tamen opz q eam manifestet executione operis: sicut si aliquis tenet fidē vti matrimo

Ad romanos

nio esse licitum nõ requiritur ab eo q̄ matrimonio vtatur ad fidei sue manifestatione. Et sic etiã nõ regrebat̄ ab eis q̄ rectã fidẽ habebãt q̄ fidẽ suã vsu ciboz̄ manifestarent. Poterãt. n. manifestare verboten? p̄fitedo.

¶ Deinde cum dicit. (Beatus q̄ nõ iudicat r̄c.) Ostendit quomodo ciboz̄ vsus efficitur aliquibus imudus ex eo q̄ est cõtra cõscientiam. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quid circa hoc sit bonum. vt. s. de eo q̄d homo facit non habeat cõscientiam remordentem. Unde dicit. Beatus q̄ nõ iudicat semetipsum. idest cuius conscientia eum nõ reprehendit vel condemnat in eo q̄d probat. idest approbat esse faciendum. Sed hoc est intelligẽdum si recta fide approbet esse aliquid faciendum. Si autẽ falsa opinione approbat aliquid esse faciendum. puta si arbitratur obsequium se prestare deo de eo q̄ discipulos christi interficit. vt dicitur Jobã. i. 6. Non excusatur ex eo q̄ circa hoc non iudicat semetipsum. imo beatior esset si circa hoc eum conscientia reprehenderet. in quantum per hoc a peccato magis phiberetur. Sed in his que sunt licita est intelligẽdum q̄ hic apostolus dicit. Hoc enim ad gloriã hominis pertinet q̄ eum sua cõscientia nõ reprehendat. z. cori. i. Gloria nostra hec est testimonium cõscientie nostre. Job. z. 7. Neq̄ eniz reprehendit me cor meũ in omni vita mea. **¶** Secundo ostendit quid circa hoc sit malum. vt. s. contra conscientia agat. Unde dicit. (Qui autẽ discernit.) idest q̄ habet opinionem falsam q̄ oportuit cibos discernere. si manducauerit. s. cibos. quos reputat eẽ illicitos. damnatus est ex hoc q̄ quantum in ipso est habet voluntatem faciendi q̄d est illicitum. z. sic delinquit p̄prio iudicio cõdemnatus vt dicitur Titum. 3. **¶** Tertio assignat causam eius q̄ dixerat dicens. (Quia nõ ex fide.) Ideo. s. dẽnatus est. Potest autem hic fides dupliciter accipi. Uno modo de fide que est virtus. Alio modo fm̄ q̄ fides dicitur conscientia. Et he due acceptiones nõ differunt nisi fm̄ differentiam particularis z. vniuersalis. Id enim q̄d vniuersaliter fide tenemus. puta vsum cibozum esse licitum vel illicitum. cõscientia applicat ad opus q̄d est factum vel faciendum. Dicitur ergo. Ideo eum qui manducat z. discernit esse condẽnatum. qz hec nõ est ex fide imo est contra fidem. idest cõtra veritatem fidei z. cõtra cõscientiam facientis. Heb. ii. Sine fide impossibile est placere deo. Et q̄ hec sit sufficiens causa cõdemnationis. ostendit subdẽs. Qd aut q̄d nõ est ex fide peccatũ est. Ex quo videt̄ q̄ sicut d̄r in glo. ois vita ifideliũ peccatũ sit. sicut ois vita fidelium eẽ meritoria iquãtuz ad dei gliaz ordinãt̄. s. illud. i. cori. io. Siue mãducatis siue bibitis siue aliqd aliud facitis. oia in glia dei facite. S. dicẽdum eẽ q̄ aliter se habet fidelis ad bonuz z. ifidelis ad malum. Nam in hoie qui habet fidẽ formatã nihil eẽ damnationis vt supra. s. dicitur eẽ. Sed in hoie ifideli cum ifidelitate est bonũ nature. Et ideo cũ aliqs ifidelis ex dictamine rationis aliqd bonũ facit nõ referendo ad malũ finẽ nõ peccat. Nõ tñ opus eius est meritorium. qz nõ est gratia informatum. z. hoc est q̄d in glo. dicitur. Nihil bonum est sine sumo bono idest nullũ bonũ meritorium est sine gratia dei. z. vbi deest agnitio vite eterne z. icõmutabilis veritatis. que. s. est per fidem. falsa virtus est in optimis moribus inquantũ. s. nõ refertur ad fidem beatitudinis eterne. Cũ vò hõ ifidelis aliqd agit ex eo q̄ ifidelis eẽ manifestũ eẽ q̄ peccat. Unde in glo. d̄r. Opus omne q̄d nõ est ex fide peccatũ est. sic est intelligẽdũ. Omne q̄d est cõtra fidem vel contra cõscientia peccatũ est. z. si ex genere sup bonũ eẽ videatur. puta si paganus ad honorem suoz̄ deoz̄ virginitatem seruet vl' elemofynã det. hoc ipso peccat. Tit. i. Loingnatis z. infidelibus nihil mundũ est. sed inquinatẽ sunt eozum z. mens z. cõscientia.

CAP. XV.

Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmozum sustinere. z. nõ nobis placere. Unusquisq̄ vřz primo suo placeat in bonũ. ad edificationez. Etenim x̄ps nõ sibi placuit. sed sicut scriptum est. Impro-

peria improperatium tibi ceciderit super me. Quicq̄ eniz scripta sunt ad nostrã doctrinã scripta sunt. vt per patientiam z. consolationez scripturarũ spez habeamus. Deus autẽ patientie z. solatiũ det vobis idipsuz sapere i alteruz fm̄ iesum christuz. vt vnanimẽs vno ore honorificetis deuz z. patrem domini nostri iesu x̄pi. Propter q̄d suscipite inuicem sicut z. christus suscepit vos in honorem dei. Bico enim christum iesum ministrũ fuisse circũcisionis p̄pter veritatem dei ad confirmandas p̄missiones patrum. gentes autẽ super misericordia bonoz̄ re deum sicut scriptum est. Propterea confitebor tibi in gentibus domine. z. nomini tuo cantabo. Et iterum dicit. Letamini gentes cuz plebe eius. Et iterum. Laudate oes gentes dominum. z. magnificate eũ omnes populi. Et rursum esaias ait. Et erit radix iesse z. qui exurget regere gentes. in euz gentes sperabunt. Deus autem spei repleat vos oĩ gaudio z. pace in credẽdo vt abundetis in spe z. vřtute spiritus sancti.

¶ Supra aplus docuit q̄ maiores debet scãdala ifirmozum vitare. h̄ docet q̄ maiores debet eẽ ifirmitates minozum sustinere. Et circa h̄ duo facit. Primo p̄ponit admonitionẽ scõdo manifestat eã ibi. (Unusq̄q̄ nřz r̄c.) Ista admonitio duo p̄tinet. quoz̄ p̄mũ p̄tinet ad exteriorẽ actũ. Unũ dicit. Nõ solũ debem̄ scãdala ifirmozum vitare. s. etiã nos q̄ sum̄ firmiores i fide debem̄ sustinere imbecillitatẽ ifirmozum. Sicut. n. in mali edificio eligim̄ aliq̄ firmiora ad sustinẽdũ totũ edificij p̄dus. q̄d ex fragiliori mã supponit. sic sunt fundamẽta z. colũne. ita eẽ in spũali eccl'ie edificio nõ solũ eligim̄. s. effulcim̄ aliq̄ firmiores vt sustineãt p̄dus alioz. Unũ in. ps. d̄r. Ego z. firmamũ colũnas ei. Et gal. 6. Alter alteri onera portate. Sustinet autẽ firmiores imbecillitates ifirmozum dũ eoz̄ defectu patienter ferũt z. p̄ posse subleuare nitunt̄. Scõdũ aut p̄tinet ad interiorẽ itationẽ. Unũ d̄r. Et nõ debem̄ nobis placere. ita. s. vt semp illud velim̄ imple ri q̄d nobis placet z. que sunt nobis vřtilia. i. cori. io. Sicut z. ego per omnia omnibus placeo.

¶ Deinde cũ dicit. (Unusq̄q̄ vřm r̄c.) Manifestat p̄positã admonitionẽ z. p̄mo q̄tũ ad scõdã p̄tẽ. Scõdo q̄tũ ad p̄mã ibi. (Propter q̄d suscipite inuicẽz r̄c.) Circa p̄mũ duo facit. p̄rio exponit q̄d dixerat. Scõdo r̄onẽ iducit ibi. (Etenim x̄ps nõ sibi r̄c.) Dicit q̄ p̄mo. Ita dictũ eẽ q̄ nos nõ debem̄ nobis placere. Et h̄ qd eẽ qz vnusq̄q̄ nostruz q̄ sum̄ firmiores d̄z placere p̄rio suo ifirmo. i. cõdescẽdere ei in his q̄ ei placet. nõ tñ in his q̄ mala sunt. sicut Esa. 3. qdã regrũt. Loquimini nobis placetia r̄c. Et iõ subdit. In bonũ. Silt̄ etiã nõ debem̄ itẽdere vt hoib̄ placeam̄ p̄p humanũ fauorez vel gliaz. cũ i. ps. dicat̄. De dissipauit ossa eoz̄ q̄ hoib̄ placet. S. ad honorez dei z. vřtilitatẽ p̄rio. Unũ subdit. Ad edificationẽ. i. p̄p h̄ q̄ alioz volũtati d̄descẽdẽtes ipsi edi-

ascendunt in fide et dilectione christi supra. i. 4. Que edificatio-
nis sunt iuicem custodiamus.

C Deinde cum dicit. (Etenim christus etc.) Assignat rationem eius quod
dixerat exemplo christi. Et primo proponit exemplum christi. Secundo ostendit
eius exemplum esse nobis imitandum ibi. (Quocumque scripta
sunt etc.) Tertio subiungit orationem ut id implere possimus
ibi (Deus autem pacis etc.) Circa primum duo facit. Primo propo-
nit exemplum dicens. Dicitur quod non debemus nobis placere. scilicet secundum
nostram prout voluntatem. Etenim christus quod est caput nostrum non sibi
placuit dum elegit pati pro nostra salute et ea que sue proprie volun-
tati erant contraria. scilicet naturali voluntati humane ut impletur diui-
na que sibi et patri erat communis secundum illud Mat. 26. Non mea volun-
tas sed tua fiat. Secundo ad hoc auctoritate inducit di-
cens. (Sicut scriptum est in psalmo.) Ex persona christi dicentis ad patrem
O pater in propria iudeorum in propria tibi. id est blasphemam
tium pro sua mala opera. et pro hoc quod veritati tue doctrine contradic-
cunt ceciderunt super me: quod videlicet opprimere me voluerunt
quod voluntatem tuam eis proponere et eorum mala opera redarguerent
Jo. 15. Sed oderunt me et patrem meum. potest et referri ad pec-
cata totius humani generis: quod omnia peccata quodammodo sunt inpro-
peria dei iniquitatum per alia lex dei stemnit. Esa. 1. Dereliquerunt
dominum blasphemauerunt sanctum israel. Sic ergo in propria inpro-
prietatum deo ceciderunt super christum in quantum ipse pro peccatis omnium
mortuus est Esa. 53. Deus posuit in eo iniquitatem omnium nostrorum. id est pe-
ccata nostra pertulit in corpore suo super lignum.

C Deinde cum dicit. (Quocumque n. scripta sunt etc.) Ostendit quod
exemplum christi sit nobis imitandum dicens. Quocumque n. scripta sunt
in sacra scriptura: vel de christo vel de membris eius scripta sunt ad
nostram doctrinam. Nulla enim necessitas fuit hoc scribere nisi
si pro nos ut ex his instruamur. z. thi. 3. Omnis doctrina diuini-
tus inspirata utilis est ad docendum et erudiendum etc. Quid autem in scri-
pturis ad nostram doctrinam pertinet ostendit subdicens. Ut pro patien-
tia et consolatione scripturarum. id est quas scripture continent. Continetur
tur. n. in sacra scriptura patientia sanctorum in malis sustinen-
dis. Jac. ultimo. Patientiam iob audistis. Continetur et in eis con-
solatio quam deus eis exhibuit secundum illud ps. Scio multitudi-
nem dolorem meorum in corde meo consolationes tue letificauerunt
animam meam. Et. i. de. i. d. Prænuccias eas que in christo sunt passio-
nes. quod pertinet ad patientiam: et posteriores gratias quod pertinet ad
consolationem. Quæ autem fructus ex hac doctrina suscipiamus ostendit
subdicens. Spes habeamus. Per B. n. quod ex sacra scriptura
instruimur eos qui patienter pro deum tribulationes sustinuerunt di-
uinitus consolatos fuisse spiritus accepimus ut et ipsi consolamur si in ipsis
fuerimus patientes. Job. 13. Et si occiderit me in ipso spatio.

C Deinde cum dicit. (Deus autem patientie etc.) Quia videbat ni-
mis arduum ut purus homo possit exemplum christi imitari secundum illud
Eccl. 7. Quid est homo ut se possit regem factorum suorum. id est adhibet
orionis suffragium dicens. (Deus autem patientie.) scilicet dator. ps. Tu
es patientia mea. (Et solatio.) id est spiritualis consolatione largitur.
z. cor. i. Pater misericordiarum et deus totius consolationis deo vo-
bis: a quo est omne datum optimum ut dicitur Jac. i. id ipsum sapere in al-
terum. id est ut iuicem idem sapiatis etc. z. cor. ultimo. Idem sapite. pa-
cem habete. Non quod secundum sensum in peccatis: sed secundum iesum christum
de quo dicitur eph. 2. Ipse est pax nostra qui fecit utraqz vnus. Ut pro
B. n. idem sapitis vnanimiter exites pro fidei et charitatis consen-
sum secundum illud ps. secundum aliam litteram. Qui habitare faciunt vnanimiter
in domo. Vno ore. id est vna oratione confessione que ex vnitate fidei pro-
cedit. i. cor. i. Id ipsum dicatis omnes. ut pro vnitate cordis
et orationis honorificetis deum omnium creatorem. id ipsum est existetem
prez omni nisi iesu christo pro quem nos sibi in filios adoptauit. i. reg.
z. Qui honorificauerit me honorificabo eum. Mat. i. Si
ego pater vbi est honor meus.

C Deinde cum dicit. (Propter quod suscipite iuicem) manifestat
primam partem admonitionis. In qua dixerat quod firmiores debent
inbecillitate infirmorum sustinere. Et circa hoc duo facit. Primo

resumit admonitionem. Secundo inducit rationes exemplo christi ibi.
(Sicut et christus etc.) 3. subiungit orationem ibi. (Deus autem spei etc.)
Dicit ergo primo. pro quod. id est quod ea que scripta sunt ad nostram doctrinam
ordinantur. scilicet exempla christi et aliorum sanctorum. consequenter suscipite
iuicem secundum charitatis affectum: ut. scilicet vnus sustineat ea que sunt
alteri: sicut et vult se sustineri quantum charitas permittit. et vnus
alium etiam suscipiat ad iuuandum et promouendum supra. i. 4. In-
firmum in fide suscipite.

C Deinde cum dicit. (Sicut christus suscepit vos etc.) Assignat ra-
tiones exemplo christi. et primo ponit eius exemplum dicens. Sicut et christus
suscepit vos. scilicet in sua protectione et cura. Esa. 42. Ecce serui me-
us suscipiam eum. Luc. i. Suscepit israel puerum suum recorda-
tus est misericordie sue. Et hoc in honore dei in quem omnia refe-
rebat. Jo. 8. Non dico pater meum et vos inhonorastis me.
Ex quo datur intelligi quod et nos iuicem debemus suscipere in his
que pertinent ad honorem dei. Secundo ibi. (Dico enim christus etc.) Ma-
nifestat quod dixerat. et primo quod quantum ad iudeos. Secundo quantum
ad gentes ibi. (Hæretes autem etc.) Dicit ergo primo. dicitur quod christus
vos suscepit quod estis aggregati in vnitate fidei ex iudeis et ge-
tilibus. Et hoc pro quantum ad utrosque. Dico ergo christus minister fuit
se circūcisiois. Est enim ipse actor fidei quantum ad omnes secundum illud
Deb. 12. Aspicientes in actorem fidei etc. Sed in propria persona
non exhibuit seipsum nisi iudeis secundum illud Mat. 15. Non sus-
cipietur vox eius foris. Et hoc quod pro veritate dei. ut. scilicet veritas dei
permittetis probaret supra. 3. Est autem deus verax. Vn sub-
dit. Ad confirmandas promissiones patrum. id est ut pro impleantur pro-
missiones patrum facte. Luc. i. Exerit cornu salutis nobis in
domo dauid pueri sui. Sic locutus est pro sanctorum. z. cor. i.
Quotquot sunt promissiones dei in illo est.

C Deinde cum dicit. (Gentes autem etc.) Ostendit et gentes sus-
ceptas a christo. Et primo proponit quod ostendit. Secundo confirmat
per auctoritatem ibi. (Sicut scriptum est etc.) Dicit ergo Ita
dicitur est quod christus suscepit iudeos pro veritate dei ut promissio-
nes patrum impleantur. gentibus autem non erant promissiones facte.
Vn hoc non habet locum quantum ad gentes: sed sunt pro miseris
cordibus suscepti. Et hoc est quod dicit. Gentes autem debent hono-
rare deum super misericordia eis exhibita pro christo: quod licet eis pro-
naliter non predicauerit: ad eos tamen discipulos suos misit: qui in
gentibus ministerium exercuerunt. sicut ipse exercuerat in iude-
is: secundum illud Mat. ultimo. Euntes docete omnes gentes. Et de
hac misericordia dei in psalmo. Misericordia domini plena est ter-
ra. Luc. i. Misericordia eius a progenie in progenies timentibus
eum etc. Sic ergo apostolus conuersionem iudeorum attribuit ver-
ritati diuine. conuersionem gentium diuine misericordie. Contra
tra quod videtur esse quod dicitur in psalmo. Vniuersæ viæ domini misericor-
dia et veritas. Sed dicendum est quod pro hoc quod ascribit vocationem
iudeorum diuine veritati non excludit misericordiam: quod et apostolus
ex iudeis natus dicit. i. thi. i. Misericordiam consecutus sum
Et hoc ipsum misericordie fuit quod deus patrum promissiones
facit de posterorum salute. Sicut et pro hoc quod vocationem gentium
ascribit diuine misericordie non excludit totaliter diuinam
veritatem: quod hoc ipsum ad diuinam veritatem pertinebat quod proposi-
tus suus de saluatione gentium impleuit quod ad eph. 3. dicit apostolus
esse sacramentum absconditum a seculis in deo. Sed alius mo-
dus veritatis. scilicet pro impletionem promissionum considerat in vocatione
iudeorum: quod non considerat in vocatione gentium quibus promissio-
nes non sunt facte.

C Deinde cum dicit. (Sicut scriptum est etc.) Confirmat quod
dixerat de conuersione gentium pro auctoritate. Licet enim genti-
bus non fuerit repromissa vocatio ad fidem christi: non tamen ex im-
proviso accidit: sed fuit pronuciata vaticinijs prophetarum. In-
ducit autem quatuor auctoritates: quarum prima continet gratia ac-
tiones christi ad patrem pro conuersione gentium per ipsum factam.
Unde dicit. Sicut scriptum est in psalmo. ex persona christi. i. 7. Lo-

Ad romanos

stitues me in caput gentium et ab insurgentibus in me iudeis exalta bis me. Deo pro ego christus confitebor tibi confessione gratia actionis in gentibus. id est per gentium conversionem per me facta et cantabo noua quodam metis exultatione nomini tuo quod eis manifestum est secundum illud Job. 17. Manifestatum nomini tuo quod eis manifestum est secundum illud. Ut aliter. Confitebor tibi in gentibus. id est faciam quod tibi gentes confiteantur confessione fidei. ps. Confiteantur tibi populi deo confiteantur tibi populi omnes. Et nomini tuo cantabo. id est faciam quod gentes cantent tibi canticum quod consistit in exultatione spiritus renouati. ps. Cantate domino canticum nouum. Cantate domino omnis terra. Secunda auctoritas continet adunationem gentium et iudeorum. Unde subdit. Et iterum dicit scriptura. Esa. 35. Letamini gentes cum plebe eius. id est sicut comem exultationem assumatis cum iudeis quod olim erant plebs eius. Esa. 9. Letabuntur coram te sicut qui letantur in messe. Io. 10. Sicut unus ouis et unus pastor. Nostra autem littera habet. Letamini cum hierusalē et exultate in ea omnes qui diligitis eam. Tertia auctoritas continet deuotionem gentium ad deum. Unde subdit. Et iterum scriptum est in ps. Laudate omnes gentes dominum. id est eius bonitatem confitentes. ps. A solis ortu usque ad occasum laudabile nomen domini. Et omnes populi non solum populus iudeorum magnificate eum id est credite magnis: id est quod sua magnitudine omnem laudem excedat. Ecc. 43. Benedicentes dominum exaltate illum quantum potestis. maior est enim omni laude. Mal. 1. Ab ortu solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus. Quarta auctoritas continet reuerentiam gentium ad christum. Unde subdit. Et rursus Esaias ait. ii. Erit radix yesse. In quo prænunciat christi originem ex dauid femine nasciturum. Yesse namque fuit pater dauid. Dicit ergo. Erit radix yesse ex cuius pullulatione christus nasceretur. Esa. 11. Egredietur virga de radice yesse et flos rami. Uel christus erit radix yesse: quia licet ex yesse processerit flos carnis originem tamen suauitate yesse sustinuit et gratia eius influxit supra. ii. Non tu radicem portas: sed radicem te.

C Deinde tangit christi officium subdens. (Et qui exurget) in tantam gratie excellentiam. ut possit regere gentes eos diuino cultui subiugando: quod nullus ante eum facere potuit. ps. Dabo tibi gentes hereditatem tuam. Reges eos in virga ferrea. Ultimo ponit deuotionem gentium ad christum dicens. (In eum gentes sperabunt.) ut scilicet per eum hereditatem celestis glorie consequantur. i. pe. i. Regenerauit nos in spes uas per resurrectionem iesu christi ex mortuis.

C Deinde cum dicit. (Deus autem spei rami.) subiungit orationem dicens: dictum est quod in christum gentes sperabunt. Deus autem spei id est qui nobis hanc spem infundit sicut illud. ps. Spes mea domine. Uel deus spei. id est in quo sperandus est repleat vos omni gaudio. id est spirituali quod est de deo. Nec. 8. Haudium. n. domini est fortitudo uestra per quam homo in seipso et ad deum et ad primum est pacatus. ps. Pax multa diligetibus legem tuam domine. (In credendo.) Quasi dicat. Ut cum habetis creditis et pacem et gaudium habeatis. quod quidem sunt charitatis effectus. secundum illud gal. 5. Fructus autem spiritus sunt charitas gaudium pax. Unde patet quod a deo quod est dator spei operatur eis ut cum fide habeant charitatem per quam fides operatur. ut gal. 5. Ne fides eorum sit in forma et mortua. quia fides sine operibus mortua est. ut dicitur Jac. 2. Et ut sic plenitudinem hanc virtutum abundetis. proficiendo de bono in melius. non solum in spe sed etiam in uirtute spiritus sancti id est in charitate que in cordibus nostris diffunditur per spiritum sanctum. ut supra. 5. dictum est. z. cor. 9. potes est autem dominus omnem gratiam abundare facere in uobis.

Lectio.

Certus sum autem fratres mei et ego ipse de uobis: quoniam et ipsi pleni estis dilectione repleti omni scientia ita ut possitis alterutrum monere auda-

cius autem scripsi uobis fratres ex parte. tanquam in memoria uos reducens propter gratiam que data est mihi a deo ut sim minister christi iesu in gentibus sanctificans euangelium dei: ut fiat oblatio gentium accepta et sanctificata in spiritu sancto. Habeo igitur gloriam in christo iesu ad deum. Non enim audeo aliquid loqui eorum que per me non efficit christus in obedientiam gentium in uerbo et factis in uirtute signorum et prodigiorum in uirtute spiritus sancti. ita ut ab hierusalē per circuitum usque ad illiricum repleuerim euangelium christi. Sic autem predicauit euangelium hoc. non ubi nominatus est christus ne super alienorum fundamentum edificarem. sed sicut scriptum est. Quoniam quibus non est annunciatus de eo uidebunt: et qui non audierunt de eo intelligent.

C Postquam apostolus generalibus ammonitionibus romanos instruxerat: hic incipit eis quedam familiaria scribere. Et primo quedam pertinentia ad seipsum. Secundo quedam pertinentia ad alios. i. ca. ibi. (Comedo autem uobis pheben rami.) Circa primum tria facit. Primo excusat presumptionem de se quod eos instruxerat et reprehenderat. Secundo excusat suam tarditatem circa uisitationem eorum ibi. (Propter quod plurimum impediebar.) Tertio petit suffragia orationum ipsorum ibi. (Obsecro autem uos fratres rami.) Et circa primum duo facit. Primo excludit oppositam causam instruendi et arguendi eos. Secundo assignat ueram causam ibi. (Audacius enim scripsi rami.) Circa primum considerandum est quod aliquis posset credere apostolum ideo scripsisse romanis quod estimaret nullum esse apud romanos quod posset instruere et corrigere. Sed hoc ipse excludit dicens. Tertius sum. n. fratres mei per ea que de uobis audiui quoniam idonei estis ad admonendum qui iter uos admonitione indigent. Ad hoc autem ut aliquis recte admoneatur duo requirunt: quorum primum est ut non ex odio uel ira: sed ex dilectione monetur: sicut illud. ps. Corripiet me iustus in misericordia. Et gal. 6. Uos qui spirituales estis instruite habet in spiritu lenitatis. Et quantum ad hoc dicitur. quoniam et ipsi pleni estis dilectione. Ege. 10. Imple manum tuam prunis ignis que sunt iter cherubin quod est ignis charitatis. Secundo requiritur scientia ueritatis eo quod quidam habent celum dei in corrigendo: sed non secundum scientiam. ut supra. 10. dictum est. Et ideo subdit. Repleti omni scientia. scilicet humana et diuina: et ueteris et noue legis. i. cor. 1. In omnibus diuites facti estis in illo in omni uerbo et in omni scientia. Et ex hoc concludit sic. Ita ut possitis conuenienter propter dilectionem et scientiam alterutrum monere. Quia enim in multis offendimus omnes. ut dicitur Jac. 3. Oportet ut iniuicem moneamus: quod ut dicitur. ecc. 17. Unicum quod mandauit deus de primo suo.

C Deinde cum dicit. (Audacius rami.) Assignat ueram causam que eos ammonuerat et correperat. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quod hoc pertinebat ad auctoritatem apostolatus sibi commissam. Secundo ostendit qualiter hac potestate usus fuerit ibi. (Habeo igitur gloriam rami.) Dicit ergo. Audacius autem id est securius scripsi uobis errores et defectus uos arguendo. quod quidem ad audaciam presumptionem posset ascribi pro hoc quod offensionem uestram non timui. Job. 39. Audacter in occursum pergit armatis. Sed hec presumptio excusat ex tribus. Primo quod ex condicione eorum quod scribebat: quod si iter romanos eent aliquid respectu quorum talis reprehensio audax et presumptuosa uideret. erant tamen et aliquid quod idagebant dura reprehensione propter contentionem insolentiam Titus primo. In.

crepa illos dure. Et hoc est qd dicit. Ex parte. Quasi dicat. Nō videt mea scriptura esse audax q̄tum ad oēs vos: sed q̄tum ad partem aliquā vestrū. Uel potest itelligi ex parte epistole in qua eos reprehēdit. p̄t̄ itelligi ēt ex pte ecclesie que. s. mecum est. Sc̄do excusat p̄dicta audacia ex i-tentioe apostoli. Nō enī scripsit eis tanq̄ instruens ignozātes s; in memoriaz eos reducēs cognitoz. Et hoc est quod subdit. Tāq̄ in memoriā vos reducēs quasi oblitos eozū que sciebatis: sicut et p̄hil. 4. dicit. Occupati autē eratis. Deb. io. Rememoramini p̄stinos dies in quibus illumia-ti magnuz certamē sustinistis passionuz. Tertio excusat ex auctoritate apostoli q̄ hoc requirebat. Uñ subdit. Per grām. s. apostolatus mihi cōmissi. p̄^o Cor. i. s. Gratia dei suz id qd sum. Duius autē gratie p̄mo describit auctoritatez. cuz dicit. (Que data ē mihi a deo.) Quasi diceret. Nō ab hominibus. Gal. p̄. Paulus apostolus nō ab hominib; neq; per hoīem. Secundo specificat istam grām. cum dicit. (Ut sim minister xpi iesu in gētibus.) i. vt seruiaz xpo in gentium cōuersioe. p̄^o Cor. 4. Sic nos existimet homo vt ministros christi. supra. i. Quādiu sum gentium apostolus ministeriū meum honorificabo. Tertio ostēdit hui; actuz. cuz dicit. (Sanctificans euangeliuz dei.) i. sanctū eē ostēdens et verbo et opere bone cōuersationis et miraculorum. Lolo. p̄mo. In verbo veritatis euāgely quod peruenit ad vos sicut et in vniuerso mundo est et fructificat et crescit. p̄ uer. 8. Recti sunt sermōes mei. Quarto ponit fines huius gratie. cum dicit. (Ut fiat oblatio gentiū.) i. gētes p̄ meū ministeriū cōuerse. In quo quasi quoddā sacrificiū et oblationē deo obtulit: s̄m illud p̄hil. 2. Et si imolor super sa-crificium et obsequiū fidei vestre gaudeo et cōgratuloz oī-bus vobis. Sc̄t̄ accepta. s. deo per rectitudinez. psal. Tūc acceptabis sacrificiū iusticie oblationes et holocausta. Et sanctificata in spūsancto. i. per charitatē et alia spūs sancti dona. p̄^o Cor. 6. Sanctificati estis in nomine domini nostri iesu christi et in spiritu dei nostri.

Deinde cū dicit. (Dabeo igit̄ gliaz rē.) Ostēdit quomō auctoritate apostolica fuerat vsus. Et p̄mo ponit fructum quem fecit. Sc̄do ostēdit huius fructus magnitudinem ibi. (Ita vt rē.) Tertio ostēdit difficultatē ibi. (Sic aut̄ predicauit rē.) Circa p̄mū tria facit. p̄mo dat gliaz deo de fructu quē fecit dicēs. Igit̄ qz tales grām accepi et diligen-ter executus sum id ad qd mihi hec gratia data est: habeo glīam sicut fidelis minister. p̄^o Cor. 9. Melius est mihi mo-ri q̄ vt glīam meā q̄ euacuet. Sed hāc glīam nō mihi p̄cipal̄ attribuo: s; eā habeo in christo iesu. i. per iesum chri-stuz cuius virtute fructificare potui. Jo. 15. Sine me nihil potestis facere. Et qz christo oīa tradita sunt a patre. vt di-citur Mat. ii. Et pater in eo manēs ip̄e facit opera. Jo. 14. Ideo vlt̄erius hāc glīam refert ad p̄ez dicēs. Ad deum. s. patrē. ps. Nō nobis dñe nō nobis sed nomini tuo da gliaz. Assignat aut̄ rōnez eius quod dixerat subdēns. Non enīz audeo loqui aliqd eoz que p̄ me nō efficit christus. Quasi dicat. Nihil referā de fructu p̄ me facto: qd p̄ me factū nō sit. Alioquin glīam nō haberez apud deuz et si apud hoīes Que quidez refero nō tanq̄ per me p̄ncipaliter facta: sed sicut que per me christus fecit. Et ideo hāc gloriā dixi me habere in christo iesu. Esa. 26. Omnia opera nostra opera tus est in nobis. Secundo ponit ipsum fructuz dicēs. In obedientiaz gentiū. Quasi dicat. Gloria mea hec est pro eo qd feci gentes fidei obedire. supra p̄mo. Ad obediendū fidei in omnibus gētibus. psal. In auditu auris obediuit mihi. Tertio ostēdit quomodo gentes ad hanc obediē-tiaz adduxerit. Quia autē supra. io. dicitur est fides ex au-ditu: auditus autē per verbuz christi. p̄mo dicit in ver-

bo: id est per verbuz predicationis fidei. Argumēta autēz fidei predicatē sunt bona cōuersatio predicātis. et quātuz ad hoc subdit. Et factis. quasi scilicet per recta opera vos ad fidez allexi. Matth. 5. Videāt opera vestra rē. Et ope-ra miraculoz quibus deus dat testimoniū doctrine pre-dicate: s̄m illud Marci vltimo. Domino cooperāte et ser-monē cōfirmante sequētibus signis. Unde subdit. In vir-tute signoz: id est miraculoz minoruz puta sanationes egritudinuz. Et prodigioz: id est maioruz miraculoz que ex sua magnitudie aliquid magni portēdūt: id est ostē-dunt. Sed hoc totuz nō sufficeret nisi spiritus sanctus itus corda audietūz ad fidem cōmoueret. Uñ dicitur Act. io. Qz loquēte petro verba fidei cecidit spiritus sanctus super oēs qui audiebāt illuz. Et ideo subdit. In virtute spiritus sancti. Deb. 2. Contestante deo signis et prodigijs et varijs spiritus sancti distributionibus.

Deinde cuz dicit. (Ita vt ab hierusalē rē.) Ostēdit ma-gnitudinē fructus ex multitudine locoz in quibus pre-dicauit dicēs. Ita vt icipiēs ab hierusalē vbi i p̄ncipio sue cōuersionis predicauit in synagogis iudeozum. vt dicitur Act. 9. Ut sic ipleret quod dicitur Esa. 2. De syon exhibit lex et verbuz domini de hierusalē. Usq; ad illiricuz: quod est mare adriaticū ex pte opposita Italie. Repleueri euā-geliū christi. i. oīa illa loca repleui predicatioe euāgely. Et ne aliquis itelligat qd soluz vadēs p̄ rectaz viaz a hierusa-lē in illiricuz predicauerit euāgeliū: addit. Per circuitū: quia scilicet gētibus circūquaq; predicauit et eas ad fidez cōuertit. Unde sibi potest cōpetere quod dicitur Job. 38. Quis dedit vebemētissimo ymbri cursuz.

Deinde cum dicit. (Sic autēz predicauit rē.) Ostēdit dif-ficultatē hunc fructuz faciēdi. Difficile enīz est oīno igna-ros ad fidē conuertere. p̄mo igitur difficultatē se passum ostēdit dicēs. Sic autē predicauit euāgelium nō vbi nomi-natus est christus: id est nō apud illos q̄ nomē christi audī-uerant. psal. Populus quē nō cognouit seruiuit mihi. Esa. 55. Ecce gētes quas nesciebas vocabis: et gētes quē te non cognouerunt ad te currēt. Subdit autē rationē dicēs. Ne super alienum fundamētum edificarez. potest autē alie-num fundamētum dupliciter itelligi. Uno modo doctri-na heretica: que est aliena a vere fidei fundamēto. Et sic hoc quod dicit. Ne. ponitur causaliter. Ea enim intētionē apostolus voluit predicare illis: qui nomē christi non au-dierant ne si p̄uētī essent a doctrina pseudo apostolozū. difficilīus esset eos ad veritatē reducere. Unde Matth. 7. dicitur. Stultus est qui edificat domum suam super ba-renam: cui comparatur falsa doctrina. Alio modo per alie-num fundamētum potest itelligi doctrina vere fidei ab alijs predicata. et sic potest sumi ly. ne p̄secutiue. Nō enīz i-tauit apostolus predicare illis qbus an fuerat ab alijs pre-dicatu: sicut ipsis romanis spāl̄iter predicauit: quos p̄ius petrus instruxerat: s; eo predicatē illis q̄ nihil de xpo audie-rant cōsecutum est vt nō edificaret sup alienuz fundamē-tum: sed ipse iaceret p̄ma fidei fundamēta: s̄m illud p̄ma Cor. 3. Ut sapiēs architectus fundamētū posui.

Secundo ad hoc quod dixerat auctoritatem in ducit di-cens. (Sicut scriptū est.) Esa. sc̄do. Quoniam quibus nō est annūciatum de eo videbūt et qui non audierūt cōtem-plati sunt. In quibus verbis propheta videtur predicere: quoniam gētiles excellētiori modo ad cognitionez dei eēt peruēturi q̄ iudei q̄ ante cognouerant. Ostēdit q̄ p̄mo ex-cellentiam quātum ad cām cognitiois: que. s. duplex est. s. verba audita et res vise. Di enī duo sensus sunt disciplina-biles. Iudei ergo in noticiam mysteriozū xpi peruenērūt p̄ vba annūciata eis a p̄phetis. p̄^o p̄ct. p̄. p̄ prophē q̄ de fir-

Ad romanos

tura in vobis gra pphetauerit scrutates in qd vel qle tps significaret in eis spūs xpi pnciās eas q in xpo sunt pasiones et posteriores glās. Sz gentiles hō xpi mysteria iaz realr ipta vidēt. ideo dicit. Quā gentes qbus nō est anūciatū p pphetas de eo. i. de xpo sicut fuit anūciatū iudeis videbūt res iaz impletas. Luc. 10. Multi reges et pphete voluerunt videre q videtis et nō viderūt. Scdo oñdit ex cellētiā qstū ad modū cognoscēdi: qz iudei ex anūciatione pphetarū solum auditū habebāt. Abdic p. Auditus aut diuinus a dño legatos ad gentes misit. Sz gentiles ex visione itellm pceperūt. Unī dī. Et gētiles. s. q ante nō audierunt pnciari xpm p pphetas itelligent. s. fidei veritate. ps. Et nunc reges intelligite etc. **¶ Lec. III.**

Propter quod impediēbar plurimuz venire ad vos et phibitū sum vsqz adhuc. Nunc vero ulterius locū nō habens in his regionibus. cupiditatem autem habēs veniēdi ad vos ex multis iaz pcedētibus annis: cuz i hispaniaz pfici sci cepero: spero qz pteries videā vos et a vobis deducar illuc: si vobis primū ex parte fructus fuero. Nunc igit proficiscar in hierlm ministrare sanctis. Probauerunt enim macedonia achaia collationē aliquā facere in pauperes sanctorū qui sunt in hierusalem. Placuit enī eis et debitores sunt eorum. Nam si spūalium eorum participes facti sunt gentiles debent et in carnalibus ministrare eis. Hoc igitur cum psumauero et assignauero eis fructū hunc: per vos pficiscar in hispaniam. Scio autē: qm veniens ad vos: in abundantia bñdictionis christi veniam. Obsecro ergo vos fratres per dñm nrm iesuz xpm et per charitatem sancti spiritus vt adiuueris me in orationibus vestris p me ad deū. vt liber ab infidelib⁹ qui sunt in iudea: et obsequij mei oblatio accepta fiat in hierusalem sanctis. vt veniaz ad vos in gaudio per voluntatez dei vt refrigerer vobiscum. Deus autē pacis sit cū oibus vobis. Amen.

Postqz apls exauisauit se de psumptōe q ei potuiss⁹ ascribi ex hoc qz romanos instruxerat et correperat: hic se excusat qz eos visitare distulerat. Et circa hoc tria fac. Prio ponit impedimētū visitatiōis pteritū. Scdo ponit visitadi ppositū ibi. (Nūc vō ulter⁹ etc.) Tertio pmittit visitationis fructū ibi. (Scio autē etc.) Dicit g p. Dicitur est pdicauit euāgeliū p multa loca in qbus xps nō fuerat noiatus: propter qd hactenus impediēbar plurimū ex hō occupatione venire ad vos. Et istud impedimētū vsqz nūc durauit. Unī subdit. Et phibitus suz vsqz adhuc. Quod qdē pōr referri ad multitudinē occupationū qz in alijs locis habuerat. Vel etiā ad dinā puidētiaz p quā apli impediēbant ne puenirēt ad quosdā et dirigebant in salutez alioz. fm illud Act. 16. Transētes frigiā et galathie regione vetati sumus a spiritu sancto loqui verbuz in asia. Unde et supra pmo dictum est. Sepe ppositū venire ad vos et phibitū sum vsqz adhuc. Et hoc est qd dicitur Job. 37. De nubibus per quas pdicatores itelligunt. Lustrant cuncta per circuituz qcuqz eos voluntas gubernātis duxerit.

Deinde cū dicit. (Nunc vero ulterius etc.) Manifestat ppositū suū de eoz visitatiōe. et pmo pmittit eis suā visitationē. Scdo assignat cām quare oporteat eam differre. ibi. (Nūc igit proficiscar etc.) Tertio assignat eis visitationis terminū. ibi. (Hoc igit cū cōsumauero etc.) Dicit g p. Ita vsqz mō sum phibitus: nūc vō iaz peragratis oib⁹ his locis ulter⁹ nō habēs locū. i. necessitate permanēdi in his regionibus in qbus iaz p me fundata est fides. cupiditate habēs veniēdi ad vos ex multis iā pcedētibus annis. fm illud supra p. Desidero enī videre vos vt aliquid impiar vobis grē spiritualis cū in hispaniā pficisci cepero quo. s. ire intendebat vt et extremis terre fundamta fidei collocaret: fm illud Esa. 49. Dedi te in lucē gentiuz vt sis salus mea vsqz ad extremū terre. Spero qz pteries videbo vos. per qd dat intelligere qz nō itēdebat ad eos pncipalr ire qz reputabat eis sufficere doctrinā petri qui pms inter aplos romanis fidē pdicauit. Et qz tūc romani dñabantur in toto occidentē: eoz auxilio et ducatu se sperabat in hispaniā pficisci. Unī subdit. Et a vobis deducar illuc. Intēdebat tñ aliquam moram apud eos hēre. Unī subdit. Si vobis fructus fuero. i. solatus. fm illud qd supra pmo dictū est. Simul cōsolari in vobis. et hoc ex parte. s. tēporis: qz p alij quod tēpus itēdebat cū eis cōsolari. Sz cōtra est quod Aug. dicit in lib⁹ de doct. xpiana. Quod illis solis rebus fructū est que nos btōs faciūt. s. patre filio et spiritu sancto. Inconuenienter g dicit se fructurum esse romanis. Sz dicendū est qz sicut Aug. dicit ibidez. Domine in se nō esse fructū sed in deo. Sz illud ad Philemo. Ita frater ego te fruar in domino quod est delectari in homine ppter deū. Et sic itelligendū est quod dicit. Si fuero fructus vobis. s. in deo. Vel quod dicit. ex parte. potest referri ad bonos qz bus poterat frui in deo. Nam alia parte. s. malis non poterat frui: sed magis de eis dolere: sicut dicitur scda Loci. 8. Ne cum venero humiliet me deus apud vos et luceā multos ex his qui ante peccauerunt.

Deinde cū dicit. (Nunc igit proficiscar.) Assignat cām quare differēbat visitationem. Et circa hoc tria facit. Prio ponit cām dicēs. Nūc igit proficiscar. i. ideo nō statiz venio ad vos: qz pficiscor hierlm ministrare sanctis. Circa qd sciēdū est qz sic legit Act. 4. Illi qui ex iudeis a pncipio cōuertebant ad fidem venditis possessionibus suis de precio cōiter vinebant. qd cū defecisset maxime qdaz magna fame imminente. vt legit Act. 11. discipuli. s. xpiani ex diuersis partibus mūdi. put qsqz habebat pposuerūt singuli in ministeriū mittere habitātib⁹ in iudea fratrib⁹ qd fecerūt: mittētes ad seniores p man⁹ barnabe et saul. Ministeriū igit sanctorū hic dicit ecclias quā fidelibus xpi attulit in hierlm: fm illud p Loci. vlti. Quos pbaueritis hos mittā perferre grām vestrā in hierlm qz si dignū fuerit: vt et ego eam: mecum ibunt. Scdo exponit qd dixerat de ministerio sanctorū dicēs. Probauerūt enim. i. approbauerunt macedonia et achaia. i. fideles vtriusqz regionis p eum cōuersi collectionem aliquam facere. i. aliquam collectaz in pauperes xpi. i. ad vsū pauperū qui sunt de numero sanctorū: Sz illud Ecclē. 12. Da iusto et nō recipias pctōrē. Qui sunt in hierusalem in paupertate viuētes. scda Loci. 9. De ministerio qd fit in scōs ex abundantia est mihi scribere vobis. Scio enī promptū animū vestrū p quo de vobis glorioz apud macedones. Tertio assignat rationes victoruz. quoz pma est bñplacitū. Unde dicit. Placuit enī illis. 2. Loci. 9. Unusquisqz put destinauit in corde suo nō ex tristitia aut ex necessitate. Scda causa est debitum. Unde subdit. Et debitores sunt eoz. supra. 13. Reddite oibus debita. Rōnez aut debiti assignat dicēs. Nā si gentiles facti sunt participes bonoz spūalium que erāt spūaliter eoz. i. iudeoz

rum. s. noticie dñe & pmissionum & gr̄e. fm̄ illud supra. 9°. Quoz est adoptio filioꝝ dei & gl̄ia &c. Et supra. ii. Socius radicis & pinguedinis oliue factus es. Sunt etiã facti particeps spualium eoz per hoc q̄ illi predicatoris eis miserunt debet & in carnalibus ministrare eis: s̄ illud. Ecc. i. 4. In diuisione sortis da & accipe. Et ps. Sumite psalmus. i. spiritualia. & date tympanũ. i. temporalia. Et ex hoc sumit argumentum q̄ debent sumptus nõ solum illis qui predi cant: s̄ etiam qui pdicatores mittunt.

C Deide cũ dicit. (Voc igit cũ &c.) P̄figit terminũ quo ad eos sit v̄turus dicēs. Voc igit cũ p̄sumauero. s. misse- riu scõꝝ & assignauero eis fructũ hũc. i. elemosynã gẽtiliuz que est qdã fructus cõuersionis eoz. D̄see. io. Uitis frondosa israel. fructus est ei adẽqtus. p̄ficiscar p̄ vos in hispaniã: sed videtur h̄ apl̄us falsum dicere. Nunq̄. n. in hispaniã iuisse legit̄. In hierlin enĩ captus fuit & exinde Ro mã platus est in vinculis: vt habet Act. vlti. Ubi est occisus simul cum Petro. Dicunt q̄ qdã q̄ sic d̄ Act. vlti. Cuz venisset romaz paulus pmissum est ei manere sibi met cũ custodiẽte se milite. & postea dicit q̄ m̄s̄it biennio toto in suo cõductu & in illo spacio dicit eũ in hispaniaz iuisse. S̄ q̄ hoc certũ nõ est pot̄ meli⁹ dici q̄ apl̄s falsum non dixit: q̄ p̄ponebat se facturũ qd̄ dicebat: & sic verba eius erãt i- telligẽda q̄si insinuantia eius p̄positũ: nõ aut̄ futurũ euẽtũ qui ei erat icertus vnde nõ poterat hoc pdicare nisi forte sub cõditiõne quã Iacobus dicit apponẽdã. Jac. 4. Pro eo vt dicatis: si dñs voluerit & si vixerim⁹ faciemus hoc aut̄ illud. Et sic etiam apl̄s se excusat. 2. Cor. p. De hoc q̄ ad eos nõ iuerat sic p̄miserat dicēs. Cũ ḡ hoc volui nungd leuitate vsus sum aut que cogito fm̄ carnẽ cogito: vt sit apd̄ me est & nõ. Et sic ex hoc q̄ ex iusta causa p̄termisit facere qd̄ p̄miserat se imune dicit a leuitate. carnalitate. & falsitate. Et sic etiã soluit hoc Helasius papa: & habet in Decret. 22. q. 2. Br̄us igit paulus apl̄s: nõ iõ qd̄ absit se felixisse cre- dendũ est aut sibi extitisse cõtrarius: quoniã cuz ad hispa niã se p̄misset iturũ: dispõne diua maioribus occupatus causis implere nõ potuit qd̄ p̄miserat. Quãtũ enĩ ipsi⁹ volũ- tis interfuit hoc p̄nũciãuit: qd̄ re v̄a voluisset efficere. Quã- tũ v̄o ad dñi secreta consiliũ q̄ vt homo nõ potuit licz spũ dei plenus agnosceret. superna p̄termisit dispõne p̄uẽtus. Licet enĩ p̄pheticũ spũm habuerit: tñ p̄phetis nõ oĩa re- uelant̄. vt ps. 4. Reg. 4. vbi Heliseus dixit. B̄ia ei⁹ i ama- ritudine est: & dñs celauit a me: & nõ indicauit mibi.

C Deide cũ dicit. (Scio aut̄ &c.) P̄nũciãt eis fructũ sue visitatiõis dicēs. Scio aut̄. s. ex fiducia dñe gr̄e: qm̄ veni- ens ad vos in abundãtia b̄ndictiõis xpi veniã. i. xps abun- dantius suã b̄ndictiõnẽ dabit vobis in meo aduentu. de q̄ dicit̄ in ps. Etenĩ b̄ndictiõnẽ dabit legislatoꝝ: ibunt de vir- tute in virtute. Et sic laban dixit ad iacob. Gen. 3. Expime- to didici q̄ b̄ndixerit mibi deus p̄pter te.

C Deide cũ dicit. (Obsecro ḡ &c.) P̄tit ab eis orõnis sus- fragia. & p̄mo petit eoz orationes. & ipse pro eis rogat. ibi. (Deus pacis &c.) Circa p̄mũ tria facit. p̄rio iducit eos ad orandũ p̄ se ex tribus. p̄mo qd̄ ex superna charitate. cũ dicit. (Obsecro vos ḡ fr̄es) ad p̄bilemo. p̄pter chari- tatẽ aut̄ magis obsecro. Scõdo ex reuerentia xpi cuius ipse erat minister dicēs. (Per dñm n̄m iesum xpm.) In quo oēs vnũ sumus. vt supra. iz. dictũ est. Tertio ex dono spiri- tussci qd̄ eius ministerio tradebatur. Un̄ subdit. Per chari- tatẽ spũsci quas spũscus in cordibus nostris diffundit. vt supra. 5. dictũ est. Scõdo petit auxiliũ orationis eozũ dicens. Ut adiuuetis me in orationibus vestris ad deum. s. p̄ me fuis. p̄uer. is. Frater q̄ iuuatur a fratre quasi ciui- tas firma. Hoc aut̄ vt glo. dicit non ideo dicit apl̄s: q̄ ipse minus mereat̄ q̄ alij minores s̄ ordinẽ sequit̄. p̄mo qd̄

vt ab ecclesia pro rectore suo fiat oratio: fm̄ illud p̄. Tbi. z. Obsecro igit p̄mo oĩum fieri obsecrationes. orationes. postulationes. gratiaz actiones p̄ omnibus hoĩbus. p̄ re- gibus. & oĩbus q̄ sunt in sublimitate constituti &c. Scõdo. q̄ multi minimi duz congregant̄ vnanimis magis merent̄. Et ideo ipossibile est vt multoz p̄ces nõ impetrent. Mat. is. Si duo ex vobis cõsenserint sup̄ terrã de omni re quãcum- q̄ petierint fiet illis a p̄re q̄ est in celis. Tertio. vt dũ mul- ti orant multi et̄ gr̄as agat̄ exauditi: fm̄ illud 2. Cor. p. Ad iuuãtibz vobis in orõne p̄ nobis vt p̄ multos gr̄e agant̄ deo. Tertio ponit ea q̄ vult sibi ipetrari. quoz p̄mũ p̄tinet ad hostes quos habebat in iudea. Un̄ dicit. Ut liberer ab infidelibus q̄ sunt in iudea: qui p̄cipue paulũ ipugnabant & odiebãt: q̄ fiducialr̄ pdicabat cessationẽ legaliu. Act. zi. Audierũt de te q̄ discessionẽ doces a moyse &c. Scõm p̄ti- nebat ad eos in quoz ministeriũ ibat. Et hoc ē qd̄ subdit. Et ablatio obsequij mei. i. ecclesia in qua eis mistro fiat ac- cepta sanctis qui sunt in hierlm. s. vt ex hac puocentur ad gratias agendũ deo. & ad orandũ p̄ ipsis gẽtibz a qb⁹ reci- piunt. Ecc. 3i. Splẽdidum in panibus b̄ndicent labia mul- toꝝ. Tertius pertinet ad ipsos quib⁹ scribebat. Unde sub- dit. Ut veniã ad vos in gaudio. & hoc p̄ volũtatẽ dei cõtra quã nihil agere volebat. s. p̄. Obsecras si quõ p̄sp̄erũ iter habeã i volũtate dei veniẽdi ad vos. Et refrigerer vobis. cũ. i. vt ex v̄a p̄ntia refrigeriũ tribulationũ meaz accipiã

C Deide cuz dicit. (De⁹ aut̄ pacis &c.) Oñdit q̄ p̄ eis orat̄ dicēs: De⁹ aut̄ dator pacis sit cũ omnibus vobis per hoc. s. q̄ vos adinuicẽ pacẽ habeatis. 2. Cor. vltimo. Idem sapi- te & deus pacis & dilectionis erit vobiscum. subdit. Amen idest fiat. ps. Et dicet omnis populus fiat fiat.

CAP.

XVI.

Commendo autẽ vobis p̄ben so- rorem nostram que est i ministerio ecclesie que est cbenctis: vt eam su- scipiatis in domino digne sanctis: & assistatis ei in quocunq̄ negocio v̄i indignerit. Etenĩ ipsa quoq̄ assistit multis & mibi ipsi. Salutate priscas & aquilas aduato- res meos in christo iesu: qui p̄ anima mea suas ceruices supposuerunt: quibus non solum gra- tias ago: sed & cuncte ecclesie gentium & dome- sticam ecclesiam eozum. Salutate ephenetuz dilectuz mibi: qui est primitiuus ecclesie asie in christo iesu. Salutate mariam que multum la- borauit in vobis. Salutate andronicuz & iuliã: cognatos & cõcaptiuos meos qui sunt nobiles in apostolis: qui & ante me fuerunt in christo ie- su. Salutate ampliatum dilectissimuz mibi in domino. Salutate vrbanz aduatozem nostrũ in christo iesu & stachin dilectuz meum. Salu- tate appellen probuz in christo. Salutate eos qui sũt ex aristoboli domo. Salutate herodio- nem cognatum meum. Salutate eos qui sunt ex narcisci domo: qui sunt in domino. Saluta- te triphenaz & triphosaz: qui laborant in domi- no. Salutate p̄fidam carissimã q̄ multũ labora- uit in domino. Salutate rufuz electuz in dño. & matrem ei⁹ & meam. Salutate & asineretũ &

Ad romanos

pblegontā hermem parrobā hermam 7 q cuz
eis sunt fratres. Salutate philologū 7 iuliā ne-
renz 7 sorozē eius 7 olimpiadez 7 omnes qui
cū eis sunt sanctos. Salutate inuicez in osculo
sancto. Salutant vos omnes ecclesie xpi.

¶ Postq̄ apostolus pposuit fidelibus romanis qb̄ scribe-
bebat quedā familiaria pertinētia ad suā personā: h̄ ponit
quedā familiaria pertinētia ad alios. Et circa hoc tria fa-
cit. P̄mo monet qd ad alios debeant facere. Sc̄do ostēdit
qd alij ad eos agant ibi. (Salutat vos ꝛc.) Tertio eplam
finit in gr̄arū actiōe ibi. (Ei aut̄ q potēs ꝛc.) Circa p̄mum
duo fac. P̄mo ostēdit quos debeāt salutare. Sc̄do ostēdit
quos debeāt vitare ibi. (Rogo at̄ vos frēs.) Circa p̄mū
mādat quasdā psonas salutare in sp̄ali. Sc̄do ponit in gnā-
li modū salutariōis ibi. (Salutate inuicē ꝛc.) Tertio salu-
tat eos in cōmuni ex pte fidelīū ibi. (Salutat̄ vos ꝛc.) Cir-
ca p̄mū p̄mo loquit̄ de quadā muliere corinthia q̄ romanz
ibat quā eis recōmēdat describēs eā. p̄mo ex noie dicens.
Cōmēdo aut̄ vobis pheben q̄ licz esset deo deuota. non tñ
erat tāte auct̄tatis vt cōmēdaticys litteris nō egeret. sicut
ipse de se dicit̄ 2ª Cor. 3. Aut nūq̄d egemus sic̄ qdā cōmē-
daticys l̄ris. Sc̄do d̄scribit eā ex fidei religiōe dicēs. So-
rozē nostraz. Dēs enī mulieres fideles sorozes vocant̄: sic̄
7 oēs viri fratres. Mat. 23. Dēs vos fratres estis. Tertio
ex officio pietatis. cuz dicit̄. Que est in misterio ecclesie que
est chencris in portu corinthioz vbi aliq̄ xpiani erant cō-
gregati: gbus dicta m̄lier seruiebat. sic̄ 7 de ipso xpo Luc.
8. dicit̄ q̄ quedam mulieres ministrabant ei de facultati-
bus suis. Et de vidua eligenda. dicit̄. p̄^o Thim. 5. Si hospi-
tio recepit si pedes sanctoz lauit.

¶ Deide dicit duo in gbus vult eaz commendatā haberi.
Quoz p̄mū ē vt honeste recipiat̄. Et h̄ est qd dicit̄. (Ut sus-
cipiat̄ eā in dño). i. pp̄ amorem dei. Digne sanctis. i. p̄m
q̄ dignū est recipi sanctos: p̄m illud Mat. 10°. Qui recipit
iustū in noie iusti mercedē iusti accipiet. Quidaz libri h̄nt
digne satis. i. cōueniēter. tñ l̄ra nō concordat cū greco. Secū-
dū est vt eaz sollicitē adiunēt. Unde subdit. Ut assistatis
ei. i. cōsiliū 7 auxiliū ferēdo in quocūq̄ negocio v̄ri idigue-
rit. Debat enī forte aliqd̄ expedire in curia cesaris. ¶ Sz̄
cōtra hoc videt̄ esse: qd dicit̄ p̄^o Thes. 4. Vestrū negociū
agatis. Quasi dicat. Nō itromittatis vos de negocijs alie-
nis. ¶ Sz̄ d̄m est: q̄ assistere negocijs alienis p̄tingit du-
pliciter. Uno mō seculariter. i. p̄pter fauorē hoīum vel lu-
tra. 7 hoc nō cōuenit seruis dei. 2^a Thim. 2. Nemo militans
deo iplicat se negocijs secularib̄. Alio mō assistit aliquis
negocijs alienis ex pietate. puta in auxiliū idigentīū 7 mi-
seroz. 7 hoc est religiosus: h̄z illud Jac. 1°. Religio munda
7 immaculata ap̄ deū 7 patrē hec est. visitare pupillos 7 vi-
duas in tribulatiōe eoz. Et hoc mō apostolus hic loquit̄.
Ultimo aut̄ ostēdit apostolus meritū eius quare hoc sibi
debeat̄ dicēs. Etenī ipsa q̄ multis assistit 7 mibi ipsi. Esa. 3.
Dicite iusto qm̄ bene. retributio enī manuum eius fiet ei.
Mat. 5. Bt̄i misericordes: qm̄ ipsi miām sequēt̄ur.

¶ Deide mādat salutare quasdā alias psonas sibi cōiūctas
dicēs. (Salutate p̄scā 7 aglā) q̄ erat vir p̄scē: sz̄ m̄lierez p̄-
ponit forte p̄pter maiore fidei deuotionē. Adiutores me-
os in xpo iesu. i. in fide xpi p̄dicāda. Apud enī eos corinthi
hospitabant̄: vt habet̄ Act. 18. Qui pro aīa mea suas cerui-
ces supposuerūt. i. seip̄os mortis piculo exposuerunt p̄ vi-
ta mea p̄seruanda: qd est indicij maxie charitatis. Joā. 15.
Maiore hac dilectionē nemo h̄z vt aīam suaz ponat q̄ p̄
amicis suis. Hoc aut̄ videt̄ factū fuisse corinthi vbi p̄au-
lus p̄secutionē est passus. sicut habet̄ Act. 18. ¶ Uel forte
melius d̄m est q̄ alij se piculo p̄ apostolo exposuerūt.

Naz illud qd legit̄ Act. 18. Factū fuit quādo p̄isca 7 aquila
de roma recedētes corinthum venerūt: vt ibidez dicit̄.
Sed hoc scribebat apls qm̄ adhuc estimabat eos eē rome
vita autem apli nō taz sibi q̄ alijs necessaria erat: fm̄ illd̄
p̄bil. p̄. Permanere autē in carne neciūm p̄pter vos. Et
ideo subdit. Quibus nō solum ego gratias ago: sz̄ cuncte
ecclesie gentium. quarū sum apostolus 7 doctor. p̄^o Thimo.
2. Doctor gētīū in fide 7 veritate. Et ē salutate domesticā
eoz ecclesiaz. Dabebāt enī in domo sua multos fideles cō-
gregatos. ¶ Deide vult aliū salutare sibi dilectōe iūctū
dicēs. (Salutate ephenetū dilectū meū q̄ ē p̄mittiū^o asie
in xpo). p̄mus enī i tota asia fuit ad fidez xpi cōuersus qd
erat ei ad magnā dignitatē. Deb. iz. Accessistis ad ecclesiaz
p̄mittiūoz q̄ cōscripti sunt in celis. Tūc aut̄ erat rome.

¶ Deide dicit. (Salutate mariā q̄ mltū laborauit i vobis)
ad hoc vt eos ad concordā reuocaret: q̄ cū h̄ facere nō possz
significauit ap̄lo. Sap. 3. Bonoz laboz gl̄iosus ē fruct^o.

¶ Deide dicit. (Salutate andronicū 7 iuliaz) q̄s p̄mo de-
scribit ex genere. cuz dicit. (Cognatos meos.) In quo oñ-
dit̄ eos fuisse iudeos. de qb̄ supra. 9. Qui sunt cognati mei
fm̄ carnē. Sc̄do ex passione p̄ xpo suscepta dicēs. (Et cō-
captiuos meos.) Fuerāt enī aliquādo cū ap̄lo xpi icarce-
rati. 2ª Cor. 11. In carceribus abundantius. 3° ex auct̄tate.
cū dicit̄. (Qui sunt nobiles in apostolis). i. nobiles iter p̄-
dicatores: fm̄ illud puer. vlti. Nobilis in portis vir eius.
Quarto ex tempore. cū dicit̄. (Et ante me fuerunt in xpo
iesu.) P̄mus enī fuerūt cōuersi q̄ ipse apostolus. 7 ex hoc
eis maior reuerentia debebatur. p̄ma Thim. 5°. Seniore t̄ie
increpaueris sed obsecra vt patrē.

¶ Deide dicit. (Salutate ampliātū dilectū meū in dño)
.i. dilectiōe charitatis que ē in xpo. P̄bil. p̄. Testis mibi ē
deus quomō cupiā oēs vos eē in visceribus xpi.

¶ Deide dicit. (Salutate vrbānū adiutorē n̄m in xpo). i.
in p̄dicatiōez fidei. puer. 18. Frater q̄ adiunat̄ a fratre ꝛc.
(Et stachin dilectū meū) quos iungit: qz forte sil̄ habita-
bant vel aliqua alia necessitudine erāt cōiūcti.

¶ Deinde dicit. (Salutate appellen p̄bū in xpo). i. approba-
tū in xpo forte per aliquas tribulationes. Job. 23. Proba-
uit me quasi aurū qd per ignē transit.

¶ Deide cū dicit. (Salutate oēs q̄ sunt ex domo). i. ex fami-
lia Aristoboli in cuius domo multi fideles erat cōgregati
quē nō salutat: qz forte ex aliqua causa erat absens.

¶ Deinde dicit. (Salutate hereodionem cognatū meū)
qui ex hoc ip̄o dicitur fuisse iudeus.

¶ Deide dicit. (Salutate oēs qui sunt ex domo narcisci) q̄
dicit̄ fuisse p̄sbyter 7 peregrinabat̄ p̄ deserta loca vt fide-
les xpi cōfortaret. Un̄ qz tūc eum absente nouerat eē apo-
stolus nō mandat eum salutare: sz̄ familiā eius. Erāt tamē
in eius familia aliqui infideles. 7 ideo ad discretiōē sub-
dit. Qui sunt in dño quia solos fideles salutare mandat. 2^a
Jo. 1°. Si quis venit ad vos 7 hanc doctrinā nō affert noli
te recipere eum in domū nec aue dixeritis ei.

¶ Deide dicit. (Salutate triphenā 7 triphosam q̄ laborauit
rūt i dño). i. in misterio sc̄oz qd dñs sibi reputat fieri: h̄z il-
lud Mat. 25. Qd̄ vni ex m̄imis meis fecistis mibi fecistis.

¶ Deide dicit. (Salutate p̄fidā carissimā meā) quā. i. apls
p̄pter ei^o deuotionē sp̄aliter diligebat. Un̄ subdit. (Que
mltū laborauit in dño). i. exhortādo alios: 7 ministrādo
sanctis: 7 etiaz in paupertate 7 alijs sp̄ialib̄ laboribus. 2^a
Cor. 11. In laboribus in ieiunijs in vigilijs ꝛc.

¶ Deim̄ dicit. (Salutate rusū electū i dño). i. i gr̄a xpi. Eph.
1°. Elegit nos i ip̄o añ mundi cōstōnē. Et m̄rez ei^o. i. carne. 7
meā qz fuit ei^o m̄ b̄nficio. Aliq̄. n. seruierat apostolo licz
tūc rome nō esset Thim. 5°. Anus vt m̄fes iuuēculas vt so-
rores i oi castitate. ¶ Deim̄ dicit. (Salutate asineretū ber-

in e patrobā hermā r qui cū eis sunt fratres. quos simul salu-
tat: quia simul cōcorditer habitabant. ps. Qui habitare
facit vniuersi moris in domo.

Deide dicit. Salutate philologus r iuliam nereum r so-
rorem eius olimpiadē r omnes qui cū eis sunt sanctos. i.
in fide xpi scificatos. p. 7. Cor. p. Abluti estis r scificati estis.

Deide ostēdit modū quo se generaliter salutēt dicens.
Salutate inuicem in osculo sancto. qd dicit ad dñam oscu-
li libidinosi. de quo dicit puer. 7. Apprehensuz de oscula
iuuenē. Et etiā dolosi. de quo dicit puer. 27. Meliora sūt
vulnera diligētis q̄ fraudulenti oscula inimici. Osculum
aut scñ est qd in signū sancte trinitatis datur Lan. i. Oscu-
letur me osculo oris sui. Exinde aut mos in ecclia inoleuit
vt fideles iter missarū solēnia inuicem dent oscula pacis.

Deide salutat eos ex parte aliarū ecclesiarū dicēs. Sa-
lutant vos oēs ecclie xpi. i. in nomine r fide xpi rgregate.
qz omnes vestra salutē optant r pro vobis orant. Jaco. vl-
timo. Orate pro inuicem vt saluemini. Lectio. II.

Rogo autem vos fratres vt obseruetis
eos qui dissensiones r offencicula pre-
ter doctrinam quam vos didicistis fa-
ciunt: r declinate ab illis. Huiuscemo-
di enim christo domino nostro non seruiunt: s̄
suo vētri r per dulces sermones r benedictio-
nes seducunt corda innocentium. Vestra enī
obediētia in omni loco diuulgata est: Gaudeo
igitur in vobis: sed volo vos sapiētes esse in bo-
no: r simplices in malo. Deus autem pacis cō-
terat sathanam sub pedibus vestris velociter.
Gratia domini nostri iesu christi vobiscū. Sa-
lutat vos thimothēus adiutor meus. r lucius
r iason r sossipater cognati mei. Saluto vos
ego tertius qui scripsi epistolā in domino. Sa-
lutat vos caius hospes meus r vniuersa ecclie-
sia. Salutat vos erastus archarius ciuitatis r
quartus frater. Gratia domini nostri iesu christi
cum omnibus vobis. Amen. Et autem qui
potens est vos cōfirmare iuxta euangeliū meū
r predicationem iesu christi s̄m reuelationem
mysterij temporibus eternis taciti: quod nunc
patefactum est per scripturas prophetarū s̄m
preceptū eterni dei ad obediētiā fidei in cun-
ctis gentibus cogniti soli sapiēti deo per iesum
xpi cui honor r gloria in secula seculorū. Amē.

Postq̄ ap̄ls mādauit quos salutarēt: h̄ ostēdit eis q̄s de-
beāt vitare. Et circa hoc tria facit. P̄mo docet quos debe-
ant vitare. Secōdo rōnē assignat ibi. (Huiuscemodi enī rē)
Tertio pmittit eis dñi auxiliū ad hoc implēdū ibi. (Deus
aut pacis rē.) Et qz illi quos vitare volebat fraudulēter i-
cedebāt decipiētes sub sp̄ pietatis: s̄ illud Mat. 7. Ue-
niūt ad vos in vestimētis ouiu: intrifecus aut sunt lupi rapa-
ces. Jō p̄mo iducit eos ad cautelā h̄ndā dicēs. Rogo autē
vos fratres vt obfuetis eos q̄ dissensōes r offencicula p̄-
ter doctrinā quā vos didicistis faciūt. Ubi p̄mo cōsiderā-
dū ē q̄ obfuetis nihil aliō d̄q̄ diligētē r siderare. qd q̄des
quōq̄ in bono sumit. quōq̄ in malo. In malo q̄des sumit q̄
aliquis diligētē cōsiderat cōditionē r p̄cessuz alicui? ad nō
cēdū: s̄ illud ps. Obseruabit peccator iustū r stridebit su-

pet euz dentibus suis. Et Luc. i. q. dicitur. Et ipsi obserua-
bant euz. In bono autem accipitur. Uno modo quādo q̄s
cōsiderat precepta dei ad faciendū. Exo. 23. Obserua igitur
r audi vocem eius. Alio modo quādo diligenter cōsi-
derat bonos ad imitandū: s̄m illud Phil. 3. Imitatores
mei estote fratres r obseruate eos qui ita ambulant sicut
habetis formam nostrā. Tertio obseruantur mali ad ca-
uendū: r ita accipitur hic. Erant enim quidā ad fides cō-
uersi qui predicabant legalia esse obseruanda: r ex hoc p̄mo
quidē in ecclesia sequebātur dissensiones r secte. vuz
quidā eoz errozi adhererēt. alij vero in vera fide perse-
rent. Gal. 5. Dissensiones secte rē. Secūdo sequebātur of-
fencicula r scandala. de quibus supra. i. 4. actum est. dum
quidā alios iudicarent. r alij alios spernerent: qui dissen-
siones r offencicula faciunt. Esa. 57. Auferte offencicula
de medio populi mei. Dicit autē. preter doctrinam quā
vos didicistis. a veris christi apostolis. vt ostēdat q̄ huius
modi dissensiones r scandala ex falsitate doctrine pueni-
bant. Gal. p̄mo. Si quis vobis euāgelicauerit preter id qd
accepistis anathema sit. Secūdo monet vt cogniti viten-
tur dicens: Et declinate ab illis: id est eorum doctrinam et
consortia fugiatis. ps. Declinate a me maligni r scrutabor
mandata dei mei.

Deinde euz dicit. (Huiuscemodi enī rē.) Assignat eius
quod dixerat duas rationes. quarum p̄ma sumitur ex par-
te eorum quos vult vitari. Et p̄mo describit eorum itentio-
nem dicens. Huiuscemodi enim homines non seruiunt xpo
domino: sed suo vētri. Non enim predicabāt p̄pter gloriā
christi: sed propter questum vt suum ventrem imple-
rent. Phil. 3. Multi ambulant quos sepe dicebas vobis: nunc
autem r flens dico inimicos crucis christi: quozū deus vē-
ter est. Secūdo describit eorum deceptiones dicens. Et p̄
dulces sermones seducunt corda innocentium: id est simpli-
cium r imperitorū. Prouerb. i. 4. Innocens credit omni
verbo. Per dulces sermones: in q̄bus sanctitatem preten-
dunt: s̄m illud psal. Qui loquuntur pacem cum proximo
suo: mala autē in cordibus eorum. Et benedictiones: qui-
bus scilicet benedicant r adulantur illis qui eos sequunt.
Esa. 3. Popule meus qui beatus te dicunt ipsi te decipiūt.
Malach. 2. Maledicam benedictionibus vestris. Se-
cundam rationes assignat ex conditione romanorum qui
faciles se exhibebant ad sequendū bonū r malū. Unde
p̄mo cōmendat eos de facilitate ad bonū dicens. Vestra
enī obediētia: qua de facili obedistis in omni loco diuul-
gata est propter dominū: quod tūc romani obtinebat su-
per alias nationes. Unde qd a romanis fiebat de facili di-
uulgabatur ad alios. supra p̄mo. Fides vestra in vniuerso
mūdo annūciatur. Gaudeo igitur in vobis: quia scilicet fi-
dei obedistis. r hoc in charitate. de qua dicitur p̄ma Cor. 13.
Qz nō gaudet super iniquitate cōgaudet autem verita-
ti. Secūdo reddit eos cautos contra malū dicens. Sed
volo vos esse sapientes in bono. vt scilicet ei quod bonū
est inheretis. p̄ma Thef. vltimo. Quod bonū est tene-
te. Et simplices in malo: ne scilicet per aliquam simplici-
tatem declinetis ad malū. Ut talis sit vobis simplicitas q̄
nullum decipiatis in malum. Matth. 10. Estote prudentes
sicut serpentes r simplices sicut colūbe. Ecōuerso. de qui-
bus dicitur Jere. 4. Sapiētes sunt vt faciant mala: be-
ne autē facere nesciunt.

Deide cū dicit. (De? aut pacis rē.) Promittit eis dñi
auxiliū s̄m deceptores. Et p̄mo ponit p̄missio. euz dicit.
(Deus autē pacis.) factor qui dissensiones odit q̄s isti fa-
ciunt. Cōteret sathanā: id est dyabolū qui per istos pseu-
do apostolos vos decipere conatur sub pedib? vestris: qz
scilicet per vestram sapientiā cum vincetis. Et hoc fiet vt

lociter. s. in aduentu meo. Luc. io. Ecce dedi vobis pates calcandi supra serpentes et scorpiones et omne virtute inimici. Mal. vltimo. Calcabitis impios cuius fuerint sicut cinis sub planta pedum vestrorum. Secundo ponit oratio ad hoc obtinendum cum dicit. Hra dñi nři iesu xpi sit vobiscus q̄. s. sufficit ad vos tuendos. 2^a Cor. 12. Sufficit tibi gratia mea.

Deinde cum dicit. (Salutat vos etc.) Salutat eos ex parte aliorum dicens. Saluat vos thimotheus adiutor meus. s. in predicatione euangelii. p^a Cor. 4. Misi ad vos thimotheu qui est filius meus carissimus et fidelis etc. Addit autem. Et lucius iason et sosipater cognati mei qui iudei erant. s. vos saluant. Erat autem quidam notarius pauli nomine tertius cui paulus concessit ut ex sua persona romanos saluaret. Unde subdit. Ego tertius qui scripsi hanc epistolam saluto vos in domino.

Deinde dicit. (Salutat vos carissimi hospes.) Cui scribit Joannis tertia canonica in qua commendatur de charitate quam exhibebat sanctis. Et vniuersa ecclesia. s. que erat in domo eius congregata vel que erat in illa puincia.

Deinde dicit. Salutat vos erastus archarius ciuitatis que custodiebat archam comunem. id est comunes redditus ciuitatis et quidam frater. id est fidelis nomine quartus.

Deinde salutat eos ex parte sua dicens. Gratia domini nostri iesu xpi sit vobis omnibus vobis. Amen. Et finit epistolam cum gratiarum actione dicens. Et autem. s. deo qui est trinitas qui potes est vos confirmare. p^a Cor. 12. Modicus passus ipse perficiet confirmabit solidabitque. Et hoc in fide que est iuxta euangelium. i. s. euangelium quod ego predico. p^a Cor. 15. Sine ego sine illi sic predicamus et sic credidistis. Et etiam s. m. predicatione iesu christi qui primo euangelium predicauit s. m. illud Heb. 2. Que cum initium accepisset enarrari per dominum. Unde Mat. 4. dicit. q. circuibat iesus predicans euangelium regni. Subdit autem in reuelatione mysterii. i. secreti: quod quidem potest referri ad id quod dixerat iuxta euangelium meum. Vel quod in ipso euangelio reuelat secretum incarnationis diuine s. illud supra primo. Iusticia dei reuelatur in eo. Vel quia ipse apostolo est euangelium reuelatum. p^a Cor. 2. Nobis autem reuelauit deus per spiritum suum. De hoc autem secreto dicit Esa. 24. Secretum meum mihi. Vel potest melius hoc referri ad hoc quod dixerat. Confirmare. Quia si dicat. Deus potest vos confirmare in euangelio meo et predicatione. et hoc s. m. reuelatione mysterii. i. secreti. s. de conuersione gentium. sicut habetur Eph. 3. Mihi autem omnium sanctorum minimo data est gratia hec in gentibus illuminare que sit dispensatio sacramenti etc. Unde et hic subdit. Temporibus eternis. quod videlicet occultum erat apud homines quod gentes essent conuertende ad fidem. Uocat autem hec tempora eterna quasi diu durantia: quia a principio mundi hoc fuit occultum sicut et in ps. dicitur. Illuminans tu mirabiliter a montibus eternis. Et potest dici quod tempora eterna dicuntur ipsa eternitas. de qua dicitur Esa. 57. Excelsus et sublimis habitans eternitatem. ut sicut simplex dei essentia per quandam similitudinem dimensionibus corporalibus describitur: s. m. illud Job. 11. Longior terra mensura eius et latior maria: ita simplex eius eternitas per tempora designatur in quantum omnia tempora continet.

Subdit autem quod. s. mysterium nunc patefactum est de conuersione gentium per scripturas prophetarum. id est s. m. quod prophete predixerunt: ut patuit supra. 15. Unde ad Eph. 3. dicitur. Aliis generationibus non est agnatum filius hominum. sicuti nunc manifestus est sanctis apostolis eius et prophetis in spiritu esse gentes coheredes etc. Est autem patefactum per operis impletionem ex precepto dei. Unde s. m. preceptum eterni dei: qui. s. eterno proposito ea que vult temporaliter facit. quod quidem preceptum dei ad obediendum fidei est in cunctis gentibus. i. ut omnes gentes obediant fidei.

dei. supra primo. Ad obediendum fidei in omnibus gentibus. Si autem loquamur de mysterio incarnationis sic ostendenda est littera. Mysterium in quantum temporibus eternis tacitum: quod antea non erat ita manifestum. Quod in quantum mysterium nunc patefactum est per scripturas prophetarum qui hoc predixerunt. s. m. preceptum eterni dei qui voluit mysterium incarnationis patefieri et hoc ad obediendum fidei in cunctis gentibus. Mysterium in quantum licet tacitum apud homines: tamen cogniti soli deo sapienti: quia ipse solus hoc cognouit: et quibus hoc voluit reuelare: quod ut dicitur p^a Cor. 2. Que sunt dei nemo nouit nisi spiritus dei. Vel potest intelligi de eo qui solus est sapiens. s. per essentiam: sicut dicitur Mat. 19. et Mar. 10. Nemo bonus nisi solus deus. Nec excludit per hoc filius: quod eadem est perfectio totius trinitatis: sicut e contrario dicit nemo nouit patrem nisi filius. Mat. 11. Non excludit pater a noticia sui ipsi.

Subdit autem. (Per iesum xpm.) Quod non sic est intelligendum quod deus pater sit sapiens per iesum xpm: quod cum deo sit idem sapere quod esse: sequeret quod pater esset per filium: quod est inconueniens: s. b. referendum est ad hoc quod supra dixerat. Nunc patefactum est. s. per iesum xpm. cui iesu christo est honor et gloria per reuerentiam totius creature: s. m. illud Phil. 2. In nomine iesu omne genua flectatur. Et gloria. s. quantum ad plenam diuinitatem sicut ibi subditur. Et omnis lingua confiteatur: quod dominus iesus xps in gloria est dei patris. Et hoc non ad tempus: s. in secula seculorum. Deb. vlti. Iesus xps heri et hodie ipse in secula.

Addit autem ad confirmationem veritatis. Amen. Vel potest sic construere. Cogniti soli sapienti deo cui per iesum christum est gloria qui deum glorificauit: s. m. illud Jo. 17. Ego clarificauit te super terram. Est autem aduertendum quod hec constructio est defectiua et est sic supplenda. Et qui potes est etc. Sit honor et gloria per iesum xpm cui est honor gloria. Si autem non sit ibi ly cui. erit constructio plana.

Explicit epistola ad Romanos s. exponem angelici doctoris sancti Thome de aquino ordinis predicatorum.

Incipit expositio eiusdem super prima epistolam sancti Pauli apostoli ad corinthios.

Non abscondenda a vobis sacramenta dei etc. Sapi. 6. Sacramenti nomen dupliciter accipi solet. Nam quicquid sacramentum dicitur quodcumque secretum et precipue de rebus sacris. quicquid sacramentum dicitur sacre rei signum ita quod et eius imaginem gerat et causa existat s. m. quod nos dicimus septem sacramenta ecclesie. s. baptismus. confirmatio. eucharistia. penitentia. extrema unctio. ordo. et matrimonium. In qua quidem significatione sacramenti etiam prima significatio continetur. Nam in his ecclesie sacramentis diuina virtus secretum operatur salutem: ut Augustinus dicit. Nec igitur sacramenta dei prelati seu doctores ecclesie fidelibus christi non debent abscondere sed manifestare propter tria. Primo quidem. quod b. pertinet ad honorem dei: s. m. illud Tob. 12. Sacramentum reclusis abscondere bonum est. opera autem dei reuelare et confiteri honorificum est. Secundo. quod hoc pertinet ad salutem hominum qui per horum ignorantiam in desperationem labi possent sic de quibusdam dicit Sap. 2. quod nescierunt sacramenta dei nec sperauerunt mercedem iusticie: quia per sacramenta homines purificantur ut sint preparati ad recipiendum mercedem iusticie. Tertio. quia hoc pertinet ad debitum officium prelati vel doctoris: s. m. illud Ephe. 3. Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hec illuminare que sit dispensatio sacramenti absconditi a seculis in deo. Sic ergo predicta verba demonstrant nobis materiam huius epistole in qua apostolus agit de sacramentis ecclesie. Luz. n. in epistola ad romanos gratia dei commendaletur que in sacris ecclesie operatur: hic. s. in prima epistola ad corinthios de ipsis ecclesie sacra-